الجامع الصحيح

İMAM-I BUHÂRÎ

SAHÎH-İ BUHÂRÎ

TERCÜME VE ŞERH

7

SAĞLAM YAYINEVİ

SAHİH-İ BUHÂRÎ
TERCÜME VE ŞERHİ

7. Cilt

© "Sahih-i Buhârî Tercüme ve Şerhi"
Bu eserin tüm yayın hakları **SAĞLAM YAYINEVİ***'ne aittir*

Tercüme : Harun YILDIRIM
e-mail: harunyildirim68@hotmail.com
Redaksiyon : Hüseyin Temel ALICI
e-mail: muslumanbiz@hotmail.com
Arapça Dizgi : Harun YILDIRIM
Hüseyin Temel ALICI
Türkçe Dizgi : Selahattin DOĞAN

Sertifika No: 0108-34-009878
ISBN 978-975-9180-35-5 (Tk)
ISBN 978-975-9180-42-3 (7. Cilt)
Ekim-2009 / İstanbul

Baskı : Lord Matbaacılık
Davutpaşa, Emintaş San. Sit. No: 430 Topkapı/İST.

SAĞLAM YAYINEVİ
Çatalçeşme Sk. No: 19/1 D: 4 Cağaloğlu/İST
Tel: 212 527 52 79 Faks: 212 513 67 70
www.saglamyayinevi.com
e-meil:saglamkitapevi@hotmail.com

الجامع الصحيح

SAHİH-İ BUHÂRÎ
TERCÜME VE ŞERHİ

مُحَمَّد بنُ إِسْمَاعِيل البُخَارِي، أَبو عَبْدِ الله

İMAM-I BUHÂRÎ

Tercüme:
HARUN YILDIRIM

7. Cilt

(4370 - 4878)

SAĞLAM YAYINEVİ

٤٣٧٠ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سُلَيْمَانَ حَدَّثَنِي ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عَمْرٌو وَقَالَ بَكْرُ بْنُ مُضَرَ عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ عَنْ بُكَيْرٍ أَنَّ كُرَيْبًا مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ حَدَّثَهُ أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ وَعَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ أَزْهَرَ وَالْمِسْوَرَ بْنَ مَخْرَمَةَ أَرْسَلُوا إِلَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا فَقَالُوا اقْرَأْ عَلَيْهَا السَّلَامَ مِنَّا جَمِيعًا وَسَلْهَا عَنْ الرَّكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْعَصْرِ وَإِنَّا أُخْبِرْنَا أَنَّكِ تُصَلِّيهَا وَقَدْ بَلَغَنَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْهَا قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ وَكُنْتُ أَضْرِبُ مَعَ عُمَرَ النَّاسَ عَنْهُمَا قَالَ كُرَيْبٌ فَدَخَلْتُ عَلَيْهَا وَبَلَّغْتُهَا مَا أَرْسَلُونِي فَقَالَتْ سَلْ أُمَّ سَلَمَةَ فَأَخْبَرْتُهُمْ فَرَدُّونِي إِلَى أُمِّ سَلَمَةَ بِمِثْلِ مَا أَرْسَلُونِي إِلَى عَائِشَةَ فَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَنْهَى عَنْهُمَا وَإِنَّهُ صَلَّى الْعَصْرَ ثُمَّ دَخَلَ عَلَيَّ وَعِنْدِي نِسْوَةٌ مِنْ بَنِي حَرَامٍ مِنْ الْأَنْصَارِ فَصَلَّاهُمَا فَأَرْسَلْتُ إِلَيْهِ الْخَادِمَ فَقُلْتُ قُومِي إِلَى جَنْبِهِ فَقُولِي تَقُولُ أُمُّ سَلَمَةَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلَمْ أَسْمَعْكَ تَنْهَى عَنْ هَاتَيْنِ الرَّكْعَتَيْنِ فَأَرَاكَ تُصَلِّيهِمَا فَإِنْ أَشَارَ بِيَدِهِ فَاسْتَأْخِرِي فَفَعَلَتْ الْجَارِيَةُ فَأَشَارَ بِيَدِهِ فَاسْتَأْخَرَتْ عَنْهُ فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ يَا بِنْتَ أَبِي أُمَيَّةَ سَأَلْتِ عَنْ الرَّكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْعَصْرِ إِنَّهُ أَتَانِي أُنَاسٌ مِنْ عَبْدِ الْقَيْسِ بِالْإِسْلَامِ مِنْ قَوْمِهِمْ فَشَغَلُونِي عَنْ الرَّكْعَتَيْنِ اللَّتَيْنِ بَعْدَ الظُّهْرِ فَهُمَا هَاتَانِ.

4370- Kureyb -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

İbnu Abbas, Misver ibnu Mahreme ve Abdurrahman ibnu Ezher kendisini Âişe'ye -Allah onlardan razı olsun- gönderip dediler ki:

-O'na hepimizden selâm söyle ve O'na ikindi namazından sonra kılınan iki rekât namazdan sor ve O'na de ki: Biz, senin bu namazı kıldığını haber aldık. Bize Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin bundan yasakladığı ulaştı. İbnu Abbas dedi ki: Ben, Ömer ibnul- Hattab'la beraber ikindiden sonra böyle iki rekât namaz kılanları döverdim.

Kureyb dedi ki: Âişe'nin yanına gittim ve beni görevlendirdikleri şeyleri Ümmü Seleme'ye sor, dedi. Onların yanına geri dönüp Âişe'nin sözünü haber verdim. Âişe'ye görevlendirdikleri şeyleri Ümmü Seleme'ye sormam için beni O'na gönderdiler. Ümmü Seleme -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi. Nebi sallallahu aleyhi ve sellemin bundan yasakladığını işittim. Sonra da O'nu ikindi namazını kılıp evime girdiğinde kıldığını gördüm. O esnada yanımda Ensar'dan Haram oğullarından kadınlar vardı. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin yanına bir câriyeyi gönderip ona dedim ki: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin yanında durup O'na de ki: Ümmü Seleme sana diyor ki: Ey Allah'ın Rasûlü! Sen ikindi namazından sonra kılınan iki rekâtlık namazı kılmayı yasaklıyorsun, ancak ben seni bunu kılarken görüyorum. Bundan sonra sana eliyle işâret ederse O'ndan uzaklaş. Câriye bu söyleneni yaptı. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ona eliyle işâret etti. Câriye de O'ndan uzaklaştı. Namazını bitirdikten sonra Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Ey Ebu Ümeyye'nin kızı! Bana ikindi namazından sonra ki iki rekâtlık namazdan sordun. Abdul-Kays'tan bir heyet bana geldi ve beni öğle namazından sonra kıldığım iki rekâtlık namazdan meşgul ettiler. İşte bu iki rekât olarak kıldığım namaz o kıldığım öğle namazının ardından kılınan iki rekâtlık namazdır. (Hadisin geçtiği diğer ye: 1233)

٤٣٧١ - حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْجُعْفِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ عَبْدُ الْمَلِكِ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ هُوَ ابْنُ طَهْمَانَ عَنْ أَبِي جَمْرَةَ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ أَوَّلُ جُمُعَةٍ جُمِّعَتْ بَعْدَ جُمُعَةٍ جُمِّعَتْ فِي مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي مَسْجِدِ عَبْدِ الْقَيْسِ بِجُوَاثَى يَعْنِي قَرْيَةً مِنْ الْبَحْرَيْنِ.

4371- Abdullah ibnu Abbas -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin Mescidi'nin dışında Cuma namazı kılmak için toplanılan ilk yer Bahreyn'de bulunan Cuvâsâdaki Abdul-Kays Mescidi'dir ki, burası Bahreyn de bir köydür. (Hadisin geçtiği diğer yer: 892)

٧٠- بَاب وَفْد بَنِي حَنِيفَةَ وَحَدِيث ثُمَامَةَ بْن أُثَال

70- Hanîfe Oğulları Heyeti ve Sumâme İbnu Usâlin Hadîsi Bâbı

٤٣٧٢ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّه بْنُ يُوسُفَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ قَالَ حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ أَبِي سَعِيد أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ بَعَثَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْه وَسَلَّمَ خَيْلًا قِبَلَ نَجْد فَجَاءَتْ برَجُلٍ منْ بَني حَنيفَةَ يُقَالُ لَهُ ثُمَامَةُ بْنُ أُثَال فَرَبَطُوهُ بسَارِيَة منْ سَوَارِي الْمَسْجد فَخَرَجَ إِلَيْه النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْه وَسَلَّمَ فَقَالَ مَا عنْدَكَ يَا ثُمَامَةُ فَقَالَ عنْدي خَيْرٌ يَا مُحَمَّدُ إنْ تَقْتُلْني تَقْتُلْ ذَا دَم وَإنْ تُنْعمْ تُنْعمْ عَلَى شَاكر وَإنْ كُنْتَ تُريدُ الْمَالَ فَسَلْ منْهُ مَا شئْتَ فَتُرِكَ حَتَّى كَانَ الْغَدُ ثُمَّ قَالَ لَهُ مَا عنْدَكَ يَا ثُمَامَةُ قَالَ مَا قُلْتُ لَكَ إنْ تُنْعمْ تُنْعمْ عَلَى شَاكر فَتَرَكَهُ حَتَّى كَانَ بَعْدَ الْغَد فَقَالَ مَا عنْدَكَ يَا ثُمَامَةُ فَقَالَ عنْدي مَا قُلْتُ لَكَ فَقَالَ أَطْلقُوا ثُمَامَةَ فَانْطَلَقَ إِلَى نَخْل قَريب منْ الْمَسْجد فَاغْتَسَلَ ثُمَّ دَخَلَ الْمَسْجدَ فَقَالَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّه يَا مُحَمَّدُ وَاللَّه مَا كَانَ عَلَى الْأَرْض وَجْهٌ أَبْغَضَ إِلَيَّ منْ وَجْهكَ فَقَدْ أَصْبَحَ وَجْهُكَ أَحَبَّ الْوُجُوه إِلَيَّ وَاللَّه مَا كَانَ منْ دين أَبْغَضَ إِلَيَّ منْ دينكَ فَأَصْبَحَ دينُكَ أَحَبَّ الدِّين إِلَيَّ وَاللَّه مَا كَانَ منْ بَلَد أَبْغَضُ إِلَيَّ منْ بَلَدكَ فَأَصْبَحَ بَلَدُكَ أَحَبَّ الْبلَاد إِلَيَّ وَإنَّ خَيْلَكَ أَخَذَتْني وَأَنَا أُريدُ الْعُمْرَةَ فَمَاذَا تَرَى فَبَشَّرَهُ رَسُولُ اللَّه صَلَّى اللَّهُ عَلَيْه وَسَلَّمَ وَأَمَرَهُ أَنْ يَعْتَمرَ فَلَمَّا قَدمَ مَكَّةَ قَالَ لَهُ قَائلٌ صَبَوْتَ قَالَ لَا وَلَكنْ أَسْلَمْتُ مَعَ مُحَمَّد رَسُول اللَّه صَلَّى اللَّهُ عَلَيْه وَسَلَّمَ وَلَا وَاللَّه لَا يَأْتيكُمْ منْ الْيَمَامَة حَبَّةُ حنْطَة حَتَّى يَأْذَنَ فيهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْه وَسَلَّمَ.

4372- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Necd tarafına atlı birlik gönderdi. Onlar Hanifi oğullarından ve adına da Sumame İbnu Usal denilen birini esir olarak getirdiler ve onu Mescit'in direklerinden birine bağladılar. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem onun yanına Mescit'e çıktı ve:

-"Ey Sumâme! Sana nasıl muamele edeceğimi düşünüyorsun?" diye sordu. Sumâme şöyle dedi:

-Benim hakkımda hayırla muamele edeceğinden başka bir düşüncem yoktur. Ey Muhammed! Şayet beni öldürürsen, kanlı bir cânîyi öldürmüş olursun. Şayet bana ikram edersen, nimete karşı şükredici birine karşı ikram etmiş olursun. Şayet mal istersen, işte malım, ondan istediğin kadar al.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ile aralarında geçen bu konuşmadan sonra Sumâme Mescit'te bağlı olarak bırakıldı. Ertesi gün yine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem onun yanına gelerek:

-"Ey Sumâme! Sana nasıl muamele edeceğimi düşünüyorsun?" diye sordu. Sumâme şöyle dedi:

-Sana dün söylediğim gibi: Şayet bana ikramda bulunursan, şükredici birine ikramda bulunmuş olursun. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem onu o gün de bağlı olarak bıraktı. Üçüncü gün Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Sumâme'ye:

-"Ey Sumâme! Sana nasıl muamele edeceğimi düşünüyorsun?" diye sordu. Sumâme de: Sana daha önce söylediğim şeyler, dedi. Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

-"Sumâme'yi serbest bırakın" buyurdu. Sumâme, Mescid'e yakın bir hurmalığa gitti ve orada gusül abdesti aldı. Sonra Mescid'e girdi ve şöyle dedi: Eşhedü en lâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden Abduhu ve Rasulühu (Ben şahadet ederim ki, Allah'tan başka hakkıyla ibadet edilecek başka bir ilâh yoktur. Ve yine şahadet ederim ki, Muhammed O'nun kulu ve Rasûlü'dür.) Ey Muhammed! Vallahi şu yeryüzünde bana senin yüzünden daha düşman hiçbir yüz yoktu. Fakat bu sabah senin yüzün, bana yüzlerin en sevimlisi olmuştur. Vallahi dînlerden hiçbir dîn bana senin dîninden ziyâde düşman gelmezdi. Fakat bu sabah senin dînin bana göre dînlerin en sevimlisidir. Vallahi beldelerden hiçbir belde bana senin belden kadar sevimsiz değildi. Fakat bu sabah senin belden bana beldelerin en sevimlisi oldu. Ben umre yapmaya niyet ettiğim sırada süvari birliklerin beni yakalamışlardı. Şimdi senin görüşün nedir?

Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, Sumâme'yi dünya ve âhiret saadetiyle müjdeledi ve umre yapmasını emretti. Sumâme umre yapmak için Mekke'ye varınca birisi ona: Dîninden başka bir dîne mi döndün? dedi. O da: Hayır vallahi ben dînden çıkmadım. Fakat ben

Allah'ın Rasûlü olan Muhammed'in beraberinde Müslüman oldum. Vallahi ben sizin dîn dediğiniz müşrikliğe dönmem ve Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem o hususta izin vermedikçe size Yemâme'den bir buğday tanesi gelmeyecektir, dedi.[1] (Hadisin geçtiği diğer yer: 462)

٤٣٧٣- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي حُسَيْنٍ حَدَّثَنَا نَافِعُ بْنُ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ قَدِمَ مُسَيْلِمَةُ الْكَذَّابُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَجَعَلَ يَقُولُ إِنْ جَعَلَ لِي مُحَمَّدٌ الْأَمْرَ مِنْ بَعْدِهِ تَبِعْتُهُ وَقَدِمَهَا فِي بَشَرٍ كَثِيرٍ مِنْ قَوْمِهِ فَأَقْبَلَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمَعَهُ ثَابِتُ بْنُ قَيْسِ بْنِ شَمَّاسٍ وَفِي يَدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قِطْعَةُ جَرِيدٍ حَتَّى وَقَفَ عَلَى مُسَيْلِمَةَ فِي أَصْحَابِهِ فَقَالَ لَوْ سَأَلْتَنِي هَذِهِ الْقِطْعَةَ مَا أَعْطَيْتُكَهَا وَلَنْ تَعْدُوَ أَمْرَ اللَّهِ فِيكَ وَلَئِنْ أَدْبَرْتَ لَيَعْقِرَنَّكَ اللَّهُ وَإِنِّي لَأَرَاكَ الَّذِي أُرِيتُ فِيهِ مَا رَأَيْتُ وَهَذَا ثَابِتٌ يُجِيبُكَ عَنِّي ثُمَّ انْصَرَفَ عَنْهُ.

4373- Abdullah ibnu Abbâs -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem zamanında Museylime'tül-Kezzâb Medine'ye geldi ve:

-Şayet Muhammed kendisinden sonra beni peygamber olarak bırakırsa kendisine uyarım! demeye başladı. Museylime Medîne'ye kendi kavminden kalabalık bir heyet içinde gelmişti. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, Sabit ibnu Kays ibnu Şemmas ile beraber Museylime'yi karşıladı. O esnada Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin elinde hurma dalından bir değnek bulunuyordu. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, kavmi içinde bulunan Museylime'nin önünde durdu ve şöy-

1 Sumâme, umre yaptıktan sonra Yemâme'ye gitmiş ve Mekke'ye zahire yükleyip götürmelerini Yemâme halkına yasak etmiştir. Bunun üzerine Mekkeliler Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e mektup yazıp: Sen akrabalara ilgiyi, akrabalık hakkına hürmeti emredersin! diye zahire gönderilmesini istemişler. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem de Sumâme'ye bir mektup yazıp Mekke'ye zahîre taşıyanlarla Mekkeliler arasındaki yolu boşaltmasını, yani zahîre nakline müsaade etmesini bildirmiştir.

le buyurdu:

-"Şayet benden şu elimdeki dal parçasını bile istesen sana vermezdim. Allah'ın senin hakkındaki emrinde haddi aşma. Şayet sen bana muhalefet edersen, Allah seni muhakkak helâk eder. Ben öyle sanıyorum ki, sen bana rüyamda gösterilen adamsın. İşte şu zât Sâbit'tir. Benim tarafımdan sana cevap verecektir." Sonra Museylime'nin yanından dönüp gitti. (Hadisin geçtiği diğer yer: 3620)

٤٣٧٤ - قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ فَسَأَلْتُ عَنْ قَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّكَ أُرَى الَّذِي أُرِيتُ فِيهِ مَا أَرَيْتُ فَأَخْبَرَنِي أَبُو هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ بَيْنَا أَنَا نَائِمٌ رَأَيْتُ فِي يَدَيَّ سِوَارَيْنِ مِنْ ذَهَبٍ فَأَهَمَّنِي شَأْنُهُمَا فَأُوحِيَ إِلَيَّ فِي الْمَنَامِ أَنْ انْفُخْهُمَا فَنَفَخْتُهُمَا فَطَارَا فَأَوَّلْتُهُمَا كَذَّابَيْنِ يَخْرُجَانِ بَعْدِي أَحَدُهُمَا الْعَنْسِيُّ وَالْآخَرُ مُسَيْلِمَةُ.

4374- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Ben rüyamda iki kolumda iki altın bilezik gördüm. Bu durum beni hüzünlendirdi. Akabinde rüyamda bana o iki altın bileziğe üflemem vahyolundu. Ben de üfledim. Bunun üzerine o iki altın bilezik uçup gitti. Ben bu rüyamda gördüğüm bu iki altın bileziği benden sonra çıkacak olan iki yalancı peygamber ile yorumladım. O ikisinden biri el-Ansi, diğeri ise Museylime'tül-Kezzab'tır." (Hadisin geçtiği diğer yer: 3621)

٤٣٧٥ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ نَصْرٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ عَنْ مَعْمَرٍ عَنْ هَمَّامٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَا أَنَا نَائِمٌ أُتِيتُ بِخَزَائِنِ الْأَرْضِ فَوُضِعَ فِي كَفَّيَّ سِوَارَانِ مِنْ ذَهَبٍ فَكَبُرَا عَلَيَّ فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيَّ أَنْ انْفُخْهُمَا فَنَفَخْتُهُمَا فَذَهَبَا فَأَوَّلْتُهُمَا الْكَذَّابَيْنِ اللَّذَيْنِ أَنَا بَيْنَهُمَا صَاحِبَ صَنْعَاءَ وَصَاحِبَ الْيَمَامَةِ.

4375- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Ben rüyamda iki kolumda iki altın bilezik gördüm. Bu durum beni hüzünlendirdi. Akabinde rüyamda bana o iki altın bileziğe üflemem vahyolundu. Ben de üfledim. Bunun üzerine o iki altın bilezik uçup gitti. Ben bu rüyamda gördüğüm bu iki altın bileziği benden sonra çıkacak olan iki yalancı peygamber ile yorumladım. O ikisinden biri San'a'lı el-Ansi, diğeri ise Yemâme'li Museylime'tül-Kezzab'tır."

٤٣٧٦ - حَدَّثَنَا الصَّلْتُ بْنُ مُحَمَّد قَالَ سَمِعْتُ مَهْدِيَّ بْنَ مَيْمُون قَالَ سَمِعْتُ أَبَا رَجَاء الْعُطَارِدِيَّ يَقُولُ كُنَّا نَعْبُدُ الْحَجَرَ فَإِذَا وَجَدْنَا حَجَرًا هُوَ أَخْيَرُ مِنْهُ أَلْقَيْنَاهُ وَأَخَذْنَا الْآخَرَ فَإِذَا لَمْ نَجِدْ حَجَرًا جَمَعْنَا جُثْوَةً مِنْ تُرَاب ثُمَّ جِئْنَا بِالشَّاة فَحَلَبْنَاهُ عَلَيْه ثُمَّ طُفْنَا به فَإِذَا دَخَلَ شَهْرُ رَجَب قُلْنَا مُنَصِّلُ الْأَسِنَّة فَلَا نَدَعُ رُمْحًا فِيه حَدِيدَةٌ وَلَا سَهْمًا فِيه حَدِيدَةٌ إِلَّا نَزَعْنَاهُ وَأَلْقَيْنَاهُ شَهْرَ رَجَب.

4376- Ebu Recâ el-Utârîdî -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Biz taşlara ibadet ederdik. İbadet etmekte olduğumuz taştan daha güzelini bulduğumuz zaman onu atar ve güzel olan diğerini alırdık. Taş bulamadığımız zaman ise topraktan bir miktar toplar, sonra koyunu getirir ve o toprak yığınının üzerine süt sağar, sonra da o yığına tavâf ederdik. Recep ayı girdiği zaman "Okların demirlerini çıkaralım" derdik. Artık kendisinde demir bulunan hiçbir mızrak ve yine kendisinde demir bulunan hiçbir ok bırakmaz, muhakkak demiri çıkarırdık. Ve recep ayında bunları bir tarafa atardık.

٤٣٧٧ - وَسَمِعْتُ أَبَا رَجَاء يَقُولُ كُنْتُ يَوْمَ بُعِثَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْه وَسَلَّمَ غُلَامًا أَرْعَى الْإِبِلَ عَلَى أَهْلِي فَلَمَّا سَمِعْنَا بِخُرُوجِه فَرَرْنَا إِلَى النَّارِ إِلَى مُسَيْلِمَةَ الْكَذَّاب.

4377- Ebu Recâ şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin peygamberliği yayılıp herkesin onu tanıdığı zaman ben küçük bir çocuktum ve ailemin develerini güdüyordum. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin Mekke'yi fethedip Kureyş'e galip geldiğini duyduğumuzda ateşe, Museylime'tül-Kezzab'a kaçtık.

٧١- بَاب قِصَّةُ الْأَسْوَدِ الْعَنْسِيِّ
71- Esvedul-Ansî Kıssası Bâbı

٤٣٧٨ - حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْجَرْمِيُّ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ عَنِ ابْنِ عُبَيْدَةَ بْنِ نَشِيطٍ وَكَانَ فِي مَوْضِعٍ آخَرَ اسْمُهُ عَبْدُ اللَّهِ أَنَّ عُبَيْدَ اللَّهِ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ قَالَ بَلَغَنَا أَنَّ مُسَيْلِمَةَ الْكَذَّابَ قَدِمَ الْمَدِينَةَ فَنَزَلَ فِي دَارِ بِنْتِ الْحَارِثِ وَكَانَ تَحْتَهُ بِنْتُ الْحَارِثِ بْنِ كُرَيْزٍ وَهِيَ أُمُّ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَامِرٍ فَأَتَاهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمَعَهُ ثَابِتُ بْنُ قَيْسِ بْنِ شَمَّاسٍ وَهُوَ الَّذِي يُقَالُ لَهُ خَطِيبُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَفِي يَدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَضِيبٌ فَوَقَفَ عَلَيْهِ فَكَلَّمَهُ فَقَالَ لَهُ مُسَيْلِمَةُ إِنْ شِئْتَ خَلَّيْتَ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْأَمْرِ ثُمَّ جَعَلْتَهُ لَنَا بَعْدَكَ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَوْ سَأَلْتَنِي هَذَا الْقَضِيبَ مَا أَعْطَيْتُكَهُ وَإِنِّي لَأَرَاكَ الَّذِي أُرِيتُ فِيهِ مَا أُرِيتُ وَهَذَا ثَابِتُ بْنُ قَيْسٍ وَسَيُجِيبُكَ عَنِّي فَانْصَرَفَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

4378- Ubeydullah ibnu Abdullah ibnu Utbe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Museylime'tül-Kezzâb'ın Medine'ye geldiği haberi bize ulaştı. O Haris'in kızının evine konuk oldu. Hâris ibnu Kureyz'in kızı Keyyise Museylime'nin nikâhı altında idi. Keyyise, Abdullah ibnu Âmir'in annesidir. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem beraberinde kendisine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin hatîbi denilen Sâbit ibnu Kays ibnu Şemmas ile beraber onun yanına gitti. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin elinde budanmış bir dal bulunuyordu. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, Museylime'nin karşısında durdu ve onunla konuşmaya başladı. Museylime Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme dedi ki: Dilersen bu peygamberlik işiyle bizim aramızı boşaltırsın ve beni senden sonra bu işe havale edersin. Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Şayet şu elimdeki dal parçasını benden istesen, onu bile sana vermem. Ben seni, rüyamda bana gösterilip de görmüş olduğum kimse ola-

rak görmekteyim. İşte şu Sabit ibnu Kays'tır: Benim yerime sana o cevap verecektir" buyurdu ve Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem oradan ayrılıp gitti. (Hadisin geçtiği diğer yer: 3620)

٤٣٧٩ - قَالَ عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ سَأَلْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ عَنْ رُؤْيَا رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الَّتِي ذَكَرَ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ذُكِرَ لِي أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ بَيْنَا أَنَا نَائِمٌ أُرِيتُ أَنَّهُ وُضِعَ فِي يَدَيَّ سِوَارَانِ مِنْ ذَهَبٍ فَفُظِعْتُهُمَا وَكَرِهْتُهُمَا فَأُذِنَ لِي فَنَفَخْتُهُمَا فَطَارَا فَأَوَّلْتُهُمَا كَذَّابَيْنِ يَخْرُجَانِ فَقَالَ عُبَيْدُ اللَّهِ أَحَدُهُمَا الْعَنْسِيُّ الَّذِي قَتَلَهُ فَيْرُوزُ بِالْيَمَنِ وَالْآخَرُ مُسَيْلِمَةُ الْكَذَّابُ.

4379- Ubeydullah ibnu Abdullah -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ben Abdullah ibnu Abbas'a, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin gördüğü rüyayı sordum. İbnu Abbas şöyle dedi:

-Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurduğu bana haber verildi: "Ben rüyamda elime iki altın bilezik konulduğunu gördüm. Ben bundan ürktüm ve bundan hoşlanmadım. Bana izin verildi ve ben bu iki altın bileziğe üfledim. Bunun üzerine o ikisi uçup gitti. Ben rüyamda gördüğüm bu iki altın bileziği benden sonra çıkacak iki yalancı peygamber olarak yorumladım."

Ubeydullah şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin haber verdiği o iki yalancı peygamberden biri Feyruz'un Yemen'de öldürdüğü Ansî, diğeri ise Museylime'tül-Kezzâb'tır. (Hadisin geçtiği yer: 3621)

٧٢- بَاب قِصَّةِ أَهْلِ نَجْرَانَ

72- Necrân Ehlinin Kıssası Bâbı

٤٣٨٠-حَدَّثَنِي عَبَّاسُ بْنُ الْحُسَيْنِ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ عَنْ إِسْرَائِيلَ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنْ صِلَةَ بْنِ زُفَرَ عَنْ حُذَيْفَةَ قَالَ جَاءَ الْعَاقِبُ وَالسَّيِّدُ صَاحِبَا نَجْرَانَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُرِيدَانِ أَنْ يُلَاعِنَاهُ قَالَ فَقَالَ أَحَدُهُمَا لِصَاحِبِهِ لَا تَفْعَلْ فَوَاللَّهِ لَئِنْ كَانَ نَبِيًّا فَلَاعَنَّا لَا نُفْلِحُ نَحْنُ وَلَا عَقِبُنَا مِنْ بَعْدِنَا قَالَا إِنَّا نُعْطِيكَ مَا

سَأَلْتَنَا وَابْعَثْ مَعَنَا رَجُلًا أَمِينًا وَلَا تَبْعَثْ مَعَنَا إِلَّا أَمِينًا فَقَالَ لَأَبْعَثَنَّ مَعَكُمْ رَجُلًا أَمِينًا حَقَّ أَمِينٍ فَاسْتَشْرَفَ لَهُ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ قُمْ يَا أَبَا عُبَيْدَةَ بْنَ الْجَرَّاحِ فَلَمَّا قَامَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَذَا أَمِينُ هَذِهِ الْأُمَّةِ.

4380- Huzeyfe ibnul-Yemân -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Necrân'ın iki efendisi olan Abdul-Mesîh Âkib ile Seyyid Eyhem Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme geldiler. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ile lânetleşmek istiyorlardı. Bu ikisinden biri diğerine dedi ki: Böyle yapma! Vallahi şayet O bir peygamberse ve bize de lânet edecek olursa ne biz ne de bizden sonra neslimiz iflâh olmaz. O ikisi Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme dediler ki:

-Senin bizden istediğin cizyeyi vereceğiz. Bizimle beraber emin birini gönder. Bizimle beraber emin olmayandan başkasını gönderme. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Necrân ehline: "Size emin olan birini göndereceğim" buyurdu.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin bu sözü üzerine sahabelerden her biri gönderilecek bu emin kişinin kendisinin olmasını ümit ettiler. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem: "Kalk ey Ebu Ubeyde ibnu Cerrâh!" buyurdu. Ebu Ubeyde ayağa kalkınca Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem: "İşte bu, bu ümmetin eminidir" buyurdu. (Hadisin geçtiği diğer yer: 3745)

٤٣٨١ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا إِسْحَاقَ عَنْ صِلَةَ بْنِ زُفَرَ عَنْ حُذَيْفَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ جَاءَ أَهْلُ نَجْرَانَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالُوا ابْعَثْ لَنَا رَجُلًا أَمِينًا فَقَالَ لَأَبْعَثَنَّ إِلَيْكُمْ رَجُلًا أَمِينًا حَقَّ أَمِينٍ فَاسْتَشْرَفَ لَهُ النَّاسُ فَبَعَثَ أَبَا عُبَيْدَةَ بْنَ الْجَرَّاحِ.

4381- Huzeyfe ibnul-Yemân -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Necran ehli Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme geldiler ve: Bize emin birini gönder, dediler. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Necrân ehline: "Size emin olan birini göndereceğim" buyurdu.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin bu sözü üzerine sahabelerden her biri gönderilecek bu emin kişinin kendisinin olmasını ümit et-

tiler. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Necran ehline Ebu Ubeyde'yi gönderdi. (Hadisin geçtiği diğer yer: 3745)

٤٣٨٢ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ خَالِدٍ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِكُلِّ أُمَّةٍ أَمِينٌ وَأَمِينُ هَذِهِ الْأُمَّةِ أَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الْجَرَّاحِ.

4382- Enes ibnu Mâlik -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Her ümmetin bir emini vardır. Bu ümmetin emini de Ebu Ubeyde ibnul-Cerrâh'tır." (Hadisin geçtiği diğer yer: 3744)

٧٣- بَاب قِصَّةُ عُمَانَ وَالْبَحْرَيْنِ

73- Umman ve Bahreyn Kıssası Bâbı

٤٣٨٣ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ سَمِعَ ابْنُ الْمُنْكَدِرِ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يَقُولُ قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَوْ قَدْ جَاءَ مَالُ الْبَحْرَيْنِ لَقَدْ أَعْطَيْتُكَ هَكَذَا وَهَكَذَا ثَلَاثًا فَلَمْ يَقْدَمْ مَالُ الْبَحْرَيْنِ حَتَّى قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمَّا قَدِمَ عَلَى أَبِي بَكْرٍ أَمَرَ مُنَادِيًا فَنَادَى مَنْ كَانَ لَهُ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَيْنٌ أَوْ عِدَةٌ فَلْيَأْتِنِي قَالَ جَابِرٌ فَجِئْتُ أَبَا بَكْرٍ فَأَخْبَرْتُهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَوْ جَاءَ مَالُ الْبَحْرَيْنِ أَعْطَيْتُكَ هَكَذَا وَهَكَذَا ثَلَاثًا قَالَ فَأَعْطَانِي قَالَ جَابِرٌ فَلَقِيتُ أَبَا بَكْرٍ بَعْدَ ذَلِكَ فَسَأَلْتُهُ فَلَمْ يُعْطِنِي ثُمَّ أَتَيْتُهُ فَلَمْ يُعْطِنِي ثُمَّ أَتَيْتُهُ الثَّالِثَةَ فَلَمْ يُعْطِنِي فَقُلْتُ لَهُ قَدْ أَتَيْتُكَ فَلَمْ تُعْطِنِي ثُمَّ أَتَيْتُكَ فَلَمْ تُعْطِنِي ثُمَّ أَتَيْتُكَ فَلَمْ تُعْطِنِي فَإِمَّا أَنْ تُعْطِيَنِي وَإِمَّا أَنْ تَبْخَلَ عَنِّي فَقَالَ أَقُلْتَ تَبْخَلُ عَنِّي وَأَيُّ دَاءٍ أَدْوَأُ مِنَ الْبُخْلِ قَالَهَا ثَلَاثًا مَا مَنَعْتُكَ مِنْ مَرَّةٍ إِلَّا وَأَنَا أُرِيدُ أَنْ أُعْطِيَكَ وَعَنْ عَمْرٍو عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ جِئْتُهُ فَقَالَ لِي أَبُو بَكْرٍ عُدَّهَا فَعَدَدْتُهَا فَوَجَدْتُهَا خَمْسَ مِائَةٍ فَقَالَ خُذْ مِثْلَهَا مَرَّتَيْنِ.

4383- Câbir ibnu Abdullah -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem üç kere avucuyla işaret ederek şöyle buyurdu:

"Şayet Bahreyn'den cizye malı gelecek olursa sana şöyle şöyle veririm."

Fakat Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem vefat edinceye kadar Bahreyn malı gelmedi. Bahreyn malı geldiği zaman Ebu Bekir emretti de biri şöyle nida etti:

-Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin yanında her kimin bir sözü veya bir alacağı varsa bize gelsin!

Bunun üzerine ben Ebu Bekir'e gittim ve dedim ki:

-Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bana: "Şayet Bahreyn malı gelmiş olursa sana üç kere şöyle şöyle veririm" diyerek bana söz vermişti. Ebu Bekir de bana o maldan verdi.

Daha sonra ben Ebu Bekir'le karşılaştım ve O'ndan bir şeyler istedim. Ancak O bana bir şey vermedi. Sonra O'nun yanına gelerek yine istedim. Ancak O yine vermedi. Sonra üçüncü kere geldim. O bana yine bir şey vermedi. Bunun üzerine ben Ebu Bekir'e: Ben sana geldim, sen vermedin. Sonra yine geldim, yine vermedin. Sonra yine geldim, bana vermedin. Şimdi ya bana verirsin veya da benim cihetimden cimrilik etmiş olursun, dedim. Ebu Bekir: Benden yana cimri olursun mu dedin? Hangi dert cimrilikten daha çirkindir? dedi ve bu cümleyi üç kere söyledi. Ben daha önce de sana bir şeyler verilmesinde yasaklamamış ve ben sana vermek istemişimdir.

Amr ibnu Dînâr'dan; O da Muhammed ibnu Alî'den, haber verdi. O şöyle dedi: Ben Câbir ibnu Abdullah'tan işittim, şöyle diyordu: Ben Ebu Bekir'e geldim ve Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin şöyle şöyle buyurduğunu söyledim. O bana bir avuç verdi de: Bunları say, dedi. Ben onları saydım; beş yüz adet idi. Ebu Bekir bana: Bunun iki misli daha al! dedi. (Hadisin geçtiği diğer yer: 2296)

٧٤- بَاب قُدُومِ الْأَشْعَرِيِّينَ وَأَهْلِ الْيَمَنِ

74- Eşari Kabilesi ve Yemen Ehli Heyetinin Gelişleri Bâbı

وَقَالَ أَبُو مُوسَى عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هُمْ مِنِّي وَأَنَا مِنْهُمْ.

Ebu Musa şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Eş'ari kabilesi hakkında: "Onlar bendendir, ben de onlardanım" buyurdu.

٤٣٨٤ - حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ وَإِسْحَاقُ بْنُ نَصْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي زَائِدَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَدِمْتُ أَنَا وَأَخِي مِنَ الْيَمَنِ فَمَكَثْنَا حِينًا مَا نُرَى ابْنَ مَسْعُودٍ وَأُمَّهُ إِلَّا مِنْ أَهْلِ الْبَيْتِ مِنْ كَثْرَةِ دُخُولِهِمْ وَلُزُومِهِمْ لَهُ.

4384- Ebu Musa el-Eş'arî -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ben ve kardeşim Yemen'den Medîne'ye geldik. Bir müddet bekledik. İbnu Mesud ve annesinin Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin yanına çokça girip-çıkmalarını gördüğümüzden dolayı biz Abdullah ibnu Mesud'un Ehli Beyt'ten bir kişi olduğunu zannettik. (Hadisin geçtiği yer: 3763)

٤٣٨٥ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ السَّلَامِ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ زَهْدَمٍ قَالَ لَمَّا قَدِمَ أَبُو مُوسَى أَكْرَمَ هَذَا الْحَيَّ مِنْ جَرْمٍ وَإِنَّا لَجُلُوسٌ عِنْدَهُ وَهُوَ يَتَغَدَّى دَجَاجًا وَفِي الْقَوْمِ رَجُلٌ جَالِسٌ فَدَعَاهُ إِلَى الْغَدَاءِ فَقَالَ إِنِّي رَأَيْتُهُ يَأْكُلُ شَيْئًا فَقَذِرْتُهُ فَقَالَ هَلُمَّ فَإِنِّي رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْكُلُهُ فَقَالَ إِنِّي حَلَفْتُ لَا آكُلُهُ فَقَالَ هَلُمَّ أُخْبِرْكَ عَنْ يَمِينِكَ إِنَّا أَتَيْنَا النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَفَرٌ مِنَ الْأَشْعَرِيِّينَ فَاسْتَحْمَلْنَاهُ فَأَبَى أَنْ يَحْمِلَنَا فَاسْتَحْمَلْنَاهُ فَحَلَفَ أَنْ لَا يَحْمِلَنَا ثُمَّ لَمْ يَلْبَثْ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ أُتِيَ بِنَهْبِ إِبِلٍ فَأَمَرَ لَنَا بِخَمْسِ ذَوْدٍ فَلَمَّا قَبَضْنَاهَا قُلْنَا تَغَفَّلْنَا النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَمِينَهُ لَا نُفْلِحُ بَعْدَهَا أَبَدًا فَأَتَيْتُهُ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّكَ حَلَفْتَ أَنْ لَا تَحْمِلَنَا وَقَدْ حَمَلْتَنَا قَالَ أَجَلْ وَلَكِنْ لَا أَحْلِفُ عَلَى يَمِينٍ فَأَرَى غَيْرَهَا خَيْرًا مِنْهَا إِلَّا أَتَيْتُ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ مِنْهَا.

4385- Zehdem ibnu Mudrib el-Ezdi -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ebu Musa el-Eş'arî, Osman zamanında vâlî olarak Kûfe'ye geldiği zaman, Cerm kabilesinden bir cemaati kabul ve ikram etmişti. Biz Ebu

Musa'nın yanında oturmakta iken, kendisi de tavuk yiyordu. Heyet içinde oturan bir kişiyi yemeğe davet etti. O adam:

-Ben bu hayvanı bir kere iğrendiğim bir şeyi yerken gördüm de bir daha tavuk eti yememeye yemîn etmiştim, dedi.

Ebu Musa ona şöyle dedi:

-Buraya gel de sana yeminin kefaretiyle alâkalı bir hadis söyleyeyim. Ben Eşarî kabilesinden bir grup ile beraber Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin yanına geldim. Kendisinden binmek ve yüklerimizi yüklemek için deve istedik. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

-"Vallahi benim yanımda sizleri bindirecek deve yoktur" buyurdu. Sonra Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme ganimet develeri getirildi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bizleri sorup:

-"Eş'ari kabilesinden gelen grup neredendir? dedi. Bizler geldik. Bizlere yaşları iki ile dokuz arasında beyaz hörgüçlü beş deve verilmesini emretti. Biz yanından ayrılıp gittiğimiz zaman kendi aramızda:

-Biz ne yaptık? Onun bize verdikleri bize bereketli olmaz! dedik ve hemen Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme döndük ve:

-Biz senden deve istemiştik. Sen ise bizlere deve vermeyeceğine dair yemîn etmiştin, dedik. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Evet, ben yemin etmiştim. Vallahi ben şayet Allah isterse bir yemîn üzerine yemîn etmem ki yemîn edilen şeyin başkasını yemîn edilenden hayırlı görürsem muhakkak o hayırlı olanı yaparım." (Hadisin geçtiği diğer yer: 3133)

٤٣٨٦ - حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا أَبُو صَخْرَةَ جَامِعُ بْنُ شَدَّادٍ حَدَّثَنَا صَفْوَانُ بْنُ مُحْرِزٍ الْمَازِنِيُّ حَدَّثَنَا عِمْرَانُ بْنُ حُصَيْنٍ قَالَ جَاءَتْ بَنُو تَمِيمٍ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ أَبْشِرُوا يَا بَنِي تَمِيمٍ قَالُوا أَمَّا إِذْ بَشَّرْتَنَا فَأَعْطِنَا فَتَغَيَّرَ وَجْهُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَجَاءَ نَاسٌ مِنْ أَهْلِ الْيَمَنِ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اقْبَلُوا الْبُشْرَى إِذْ لَمْ يَقْبَلْهَا بَنُو تَمِيمٍ قَالُوا قَدْ قَبِلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ.

4386- İmrân ibnu Husayn -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e Temim oğullarından bir grup geldi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem onlara:

-"Ey Temîm oğulları! Müjdelenin, sevinin!" buyurdu. Onlar:

-Sen bizi müjdeledin. Bize Beytü'l-Mâl'dan dünyalık maldan da ver! dediler. Onların bu isteğine binaen Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in yüzü değişti. Bu sırada Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in yanına Yemen ehli olan Eş'ari kabilesi geldi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem onlara:

-Ey Yemen ehli! Temîm oğullarının kabul etmedikleri ve kabul ettiğinizde cennete gireceğiniz müjdeyi kabul edin!" buyurdu. Onlar:

-Kabul ettik ey Allah'ın Rasûlü! dediler. (Hadisin geçtiği diğer yer: 3190)

٤٣٨٧-حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْجُعْفِيُّ حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ عَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الْإِيمَانُ هَا هُنَا وَأَشَارَ بِيَدِهِ إِلَى الْيَمَنِ وَالْجَفَاءُ وَغِلَظُ الْقُلُوبِ فِي الْفَدَّادِينَ عِنْدَ أُصُولِ أَذْنَابِ الْإِبِلِ مِنْ حَيْثُ يَطْلُعُ قَرْنَا الشَّيْطَانِ رَبِيعَةَ وَمُضَرَ.

4387- Ebu Mesud -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem eliyle Yemen tarafına işaret etti de şöyle buyurdu:

"Îman Yemenli'dir.[2] Katı ve kaba kalpliler de develerin peşinden onlara bağırıp-çağıran bedeviler içinde bulunur ki, bunlar şeytanın iki boynuzunun doğar olduğu doğu taraftaki Rabîa ve Mudar halkıdır." (Hadisin geçtiği diğer yer: 3302)

---

2 İman'ın Yemen'e mensup olmasında, îman ve İslâm'ı mal ve canlarıyle teyît eden Ensâr'ın nesep yönünden Yemenli olmalarına işaret vardır. Bu hadîs, Eş'arîler'in de sonradan Yemen'den gelişleri sebebiyle söylendiği için, onlar hakkında da bir övgü olduğu açıktır.

٤٣٨٨ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ سُلَيْمَانَ عَنْ ذَكْوَانَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتَاكُمْ أَهْلُ الْيَمَنِ هُمْ أَرَقُّ أَفْئِدَةً وَأَلْيَنُ قُلُوبًا الْإِيمَانُ يَمَانٍ وَالْحِكْمَةُ يَمَانِيَةٌ وَالْفَخْرُ وَالْخُيَلَاءُ فِي أَصْحَابِ الْإِبِلِ وَالسَّكِينَةُ وَالْوَقَارُ فِي أَهْلِ الْغَنَمِ وَقَالَ غُنْدَرٌ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ سُلَيْمَانَ سَمِعْتُ ذَكْوَانَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

4388- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"İşte size Yemen ehli geldi. Yemenliler yüreği en yufka, kalbi en yumuşak kimselerdir. Îman Yemenlidir, hikmet Yemenlidir. Kendini beğenmek ve kibirlenmek de at ve deve sahipleri ile hayvan sürülerine bağırıp çağıran bedevilerdedir. Tevazu ve vakâr ise koyun sahiplerindedir." (Hadisin geçtiği diğer yer: 3499)

٤٣٨٩ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنِي أَخِي عَنْ سُلَيْمَانَ عَنْ ثَوْرِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ أَبِي الْغَيْثِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الْإِيمَانُ يَمَانٍ وَالْفِتْنَةُ هَا هُنَا هَا هُنَا يَطْلُعُ قَرْنُ الشَّيْطَانِ.

4389- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Îmân Yemenlidir. Fitne ise şuradan ve şuradan çıkar. Şeytanın boynuzu işte oradan çıkar."

٤٣٩٠ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ أَتَاكُمْ أَهْلُ الْيَمَنِ أَضْعَفُ قُلُوبًا وَأَرَقُّ أَفْئِدَةً الْفِقْهُ يَمَانٍ وَالْحِكْمَةُ يَمَانِيَةٌ.

4390- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Size Yemen ehli geldi. Yemenliler kalpleri en zayıf ve gönülleri en şefkatli kimselerdir. Onlar fıkıh-dinde anlayış Yemenlidir. Hikmet Ye-

menlidir."

٤٣٩١ - حَدَّثَنَا عَبْدَانُ عَنْ أَبِي حَمْزَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَلْقَمَةَ قَالَ كُنَّا جُلُوسًا مَعَ ابْنِ مَسْعُودٍ فَجَاءَ خَبَّابٌ فَقَالَ يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَيَسْتَطِيعُ هَؤُلَاءِ الشَّبَابُ أَنْ يَقْرَءُوا كَمَا تَقْرَأُ قَالَ أَمَا إِنَّكَ لَوْ شِئْتَ أَمَرْتُ بَعْضَهُمْ يَقْرَأُ عَلَيْكَ قَالَ أَجَلْ قَالَ اقْرَأْ يَا عَلْقَمَةُ فَقَالَ زَيْدُ بْنُ حُدَيْرٍ أَخُو زِيَادِ بْنِ حُدَيْرٍ أَتَأْمُرُ عَلْقَمَةَ أَنْ يَقْرَأَ وَلَيْسَ بِأَقْرَئِنَا قَالَ أَمَا إِنَّكَ إِنْ شِئْتَ أَخْبَرْتُكَ بِمَا قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي قَوْمِكَ وَقَوْمِهِ فَقَرَأْتُ خَمْسِينَ آيَةً مِنْ سُورَةِ مَرْيَمَ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ كَيْفَ تَرَى قَالَ قَدْ أَحْسَنَ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ مَا أَقْرَأُ شَيْئًا إِلَّا وَهُوَ يَقْرَؤُهُ ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَى خَبَّابٍ وَعَلَيْهِ خَاتَمٌ مِنْ ذَهَبٍ فَقَالَ أَلَمْ يَأْنِ لِهَذَا الْخَاتَمِ أَنْ يُلْقَى قَالَ أَمَا إِنَّكَ لَنْ تَرَاهُ عَلَيَّ بَعْدَ الْيَوْمِ فَأَلْقَاهُ رَوَاهُ غُنْدَرٌ عَنْ شُعْبَةَ.

4391- Alkame ibnu Kays -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

İbnu Mesud'un yanında otururken Habbâb geldi ve dedi ki: Ey Ebu Abdurrahman! Şu gençler senin Kur'ân okuyuşun gibi Kur'ân okuyabiliyorlar mı? İbnu Mesud dedi ki: Sen istersen onlardan birine Kur'ân okumasını emredeyim. O da: Evet, dedi. İbnu Mesud: Ey Alkame! Oku! dedi. Ziyâd ibnu Hudeyr'in kardeşi Zeyd ibnu Hudeyr: Bizim en iyi okuyanımız olmadığı hâlde okuması için Alkame'ye mi emrediyorsun? dedi. İbnu Mesud: Dilersen Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin senin ve onun kavmi hakkında söylediğini sana haber vereyim. Alkame dedi ki: Ben Meryem sûresinden elli âyet okudum. Abdullah ibnu Mesud, Habbâb'a: Alkame'nin okuyuşunu nasıl buldun? diye sordu. O da: Güzel, diye cevap verdim. Abdullah ibnu Mesud: Ben her ne okursam muhakkak onu Alkame de okur, dedi.[3] Sonra İbnu Mesud, Habbâb'a yöneldi. Habbâb'ın üzerinde altından bir yüzük vardı.[4] İbnu Mesud, Habbâb'a: Bu altın yüzüğün atılması zamanı gelmedi mi? dedi. Habbâb: Şu andan itibaren o altın yüzüğü benim parmağımda görmeyeceksin, dedi ve o yüzüğü parmağından attı.

---

3 İbnu Mes'ûd'un Alkame hakkındaki sözü de Alkame için büyük bir menkıbedir. Çünkü İbnu Mesud, onun okuyuşta kendi benzeri olduğuna şehadet etmiştir.

4 Altın ve ipek bu ümmetin erkeklerine haram kadınlarına helâl kılınmıştır.

٧٥- بَاب قِصَّةُ دَوْسٍ وَالطُّفَيْلِ بْنِ عَمْرٍو الدَّوْسِيِّ

75- Devs ve Tufeyl ibnu Amr Devsî Kıssaları Bâbı[5]

٤٣٩٢ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنِ ابْنِ ذَكْوَانَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ جَاءَ الطُّفَيْلُ بْنُ عَمْرٍو إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ إِنَّ دَوْسًا قَدْ هَلَكَتْ عَصَتْ وَأَبَتْ فَادْعُ اللَّهَ عَلَيْهِمْ فَقَالَ اللَّهُمَّ اهْدِ دَوْسًا وَأْتِ بِهِمْ.

4392- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Tufeyl ibnu Amr Devsî, arkadaşlarıyla beraber Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin yanına geldi ve dedi ki:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Devs kabîlesi İslâm çağrımıza karşılık vermediler ve Müslüman olmaktan kaçındılar. Onlara beddua et. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

"Allah'ım! Devs kabilesine hidayet ver ve onları Müslümanlar olarak bizim yanımıza getir" diyerek hayır duada bulundu. (Hadisin geçtiği diğer yer: 2937)

٤٣٩٣-حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ عَنْ قَيْسٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ لَمَّا قَدِمْتُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قُلْتُ فِي الطَّرِيقِ.

يَا لَيْلَةً مِنْ طُولِهَا وَعَنَائِهَا عَلَى أَنَّهَا مِنْ دَارَةِ الْكُفْرِ نَجَّتِ

وَأَبَقَ غُلَامٌ لِي فِي الطَّرِيقِ فَلَمَّا قَدِمْتُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَبَايَعْتُهُ فَبَيْنَا أَنَا عِنْدَهُ إِذْ طَلَعَ الْغُلَامُ فَقَالَ لِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ هَذَا غُلَامُكَ فَقُلْتُ هُوَ لِوَجْهِ اللَّهِ فَأَعْتَقْتُهُ.

---

5 Tufeyl b. Amr ed-Devsî'nin başından geçenleri kendi ağzından şöyle anlatır: "Ben Devs kabilesinden bir şairdim. Mekke'ye gittiğimde çevremi Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem hakkında birçok şeyler söyleyen bir yığın Kureyşli sardı. Bunun üzerine şüphelendim ve mümkün olduğu kadar ondan kaçmaya çalıştım. Ertesi gün Kâbe'ye gittiğimde onu namaz kılarken gördüm. Birkaç cümle duydum ve okuduklarının olağanüstü mükemmellikte sözler olduğunu hissettim. Kendi kendi-

4393- Ebu Hureyre[6] -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

İslâm'a girmek niyetiyle Medine'ye Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin yanına geldiğimde yolda iken şu beyitleri okuyordum:

Ey uzun ve yorgunluk veren gece!

O gece ki bizi küfür diyarından kurtardı.

Yolda iken köle benim yanımdan kaçtı. Medine'ye, Allah Rasûlü

---

me: "Ben bir şairim, aklı başında genç bir adamım ve doğru ile yanlışı ayırt edemeyecek bir çocuk değilim. O hâlde neden yanına gidip de okuduğu şey hakkında sorular sormayayım? dedim. Hemen sonra onu evine kadar takip ettim ve: "İnsanlar senin aleyhinde o kadar çok şeyler söylediler ki, senin sesini duymamak için kulaklarıma pamuk tıkadım. Fakat bugün şans eseri senden duyduğum şeyler o denli etkileyiciydi ki; mesajını daha ayrıntılı bir şekilde öğrenmeye kendimde cesaret buldum," dedim. Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Kur'an' dan bir bölüm okudu, ben de hemen orada o anda müslüman oldum. Eve döndüğümde karımı ve babamı İslâm'a davet ettim, onlar da kabul ettiler. Daha sonra kabilemi İslâm'a davet ettim. Hendek Savaşı'na dek kabilemden 80 kadar aile müslüman olmuştu."

6 Adı, Abdurrahman bin Sahr; künyesi, Ebu Hureyre'dir. Câhiliye döneminde ismi Abdüşşemş idi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem onu, Abdurrahman diye adlandırdı. Ne sebeple Ebu Hureyre diye künye edindiğini kendisi şöyle açıklamıştır: "Bir kedi bulmuştum, onu elbisemin yeninde taşırdım; bundan dolayı Ebu Hureyre (kedicik babası) künyesiyle çağrılır oldum." Hayber gazvesi sıralarında Yemen'den Medine'ye gelip Müslüman olmuştur (H. 7/M. 629). O tarihten itibaren Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in vefâtına kadar ondan ayrılmayan bir sahâbîsi olmuş, kendisini onun hizmetine adamıştır. Hizmet süresi yaklaşık dört yılı buluyordu. Medine'ye gelince de Suffa sahâbîleri sırasına girdirilip, bu irfan yuvasında o muazzam ilmini öğrenip hârika bir hadîs hafızı olmuştur. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in misafirperverliği ve cömertliği sayesinde yaşayan Ebu Hureyre, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in mescidinde sadece ibadet ve ilimle meşgul olan Ehl-i Suffe'nin en ileri gelen siması idi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'i büyük bir muhabbetle sevmiş, onun sünnetine uygun olarak yaşamış ve yüce mertebelere erişmiştir. İffet sahibiydi, eli açık ve cömertti. Osman'ın şehit edilmesinden sonraki fitne olaylarında köşesine çekildi. Halk onun bu hâlinden kendisine söz ettiklerinde Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in şu hadisini rivâyet ediyordu: "Fitneler çıkacak. O zamanda, oturanlar ayakta durandan, ayakta duran yürüyenden, yürüyen koşandan daha hayırlıdır. Kim dönüp bakmaya yönelirse, o da ona yönelir. Kim bir sığınak veya korunak bulursa onunla korunsun". Hoşsohbet, temiz ve ince duygulu, saf gönüllü idi. Emirlik ve valilik ona kibir vermedi. Üstelik alçak gönüllülüğünü arttırdı. Medine valisi Mervan'a vekâlet ettiği sıralarda, üzerine semeri bağlanmış bir eşekle, hurma lifinden örülmüş bir başlık başında olduğu hâlde çarşıya çıkar ve, "Savulun emir geliyor!" dermiş. Ebu Hureyre 78 yıl yaşadıktan sonra Hicrî 57/676 yılında Medine'de vefât etmiştir.

sallallahu aleyhi ve sellemin yanına geldiğimde O'na beyat ettim. Bir gün Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin yanında otururken o kaçan kölem yanımıza çıkageldi. Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bana:

-"Ey Ebu Hureyre! İşte senin kölen!" buyurdu. Ben de:

-O, Allah rızası için hürriyetine kavuşturulmuştur, dedim ve o köleyi azat ettim. (Hadisin geçtiği diğer yer: 2531)

٧٦- بَاب قِصَّةِ وَفْدِ طَيِّئٍ وَحَدِيثُ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ

76- Tayyi Kabilesi Heyeti Kıssası ve Adiy İbnu Hatim Hadîsi Bâbı

٤٣٩٤ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ عَنْ عَمْرِو بْنِ حُرَيْثٍ عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ قَالَ أَتَيْنَا عُمَرَ فِي وَفْدٍ فَجَعَلَ يَدْعُو رَجُلًا رَجُلًا وَيُسَمِّيهِمْ فَقُلْتُ أَمَا تَعْرِفُنِي يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ قَالَ بَلَى أَسْلَمْتَ إِذْ كَفَرُوا وَأَقْبَلْتَ إِذْ أَدْبَرُوا وَوَفَيْتَ إِذْ غَدَرُوا وَعَرَفْتَ إِذْ أَنْكَرُوا فَقَالَ عَدِيٌّ فَلَا أُبَالِي إِذًا.

4394- Adiy ibnu Hatim[32] -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Bir heyet olarak Ömer'in yanına geldik. Ömer, adamların isimlerini teker teker sayıp onları çağırmaya başladı. Bunun üzerine ben dedim ki: Ey müminlerin emiri! Sen beni tanımıyor musun? Ömer dedi ki: Bilakis seni tanıyorum. İnsanların kâfir oldukları zaman sen İslâm'a girdin. İnsanlar hakka karşı arkalarına döndükleri zaman sen bize yönelip geldin. İnsanlar ihanetlik yaparken sen vefalı oldun. İnsanlar hakkı inkâr edip tanımadıkları zaman, sen hakkı tanıdın! Bunun üzerine Adiy dedi ki: Şayet sen benim yerimi-mekânımı biliyorsan, ismimi onlardan sonra söylemene aldırmam.

---

7 Adiyy ibn Hatim, cömertlikle meşhur olan Hatim et-Tâî'nin oğludur. Hicretin yedinci veya sekizinci yılında kabilesi adına elçilikle Medine'ye gelmiş ve kabilesi halkının toptan İslâm'a girdiklerini Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e bildirmişti. Yanına girdiğinde Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, oturmakta olduğu minderi Adiyy ibn Hâtim'e sunmuş ve onun üstüne oturtmuştur. Dedesi gibi kendisi de çok cömert idi.

٧٧-بَاب حَجَّةِ الْوَدَاعِ

77- Vedâ Haccı Bâbı[8]

٤٣٩٥- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ فَأَهْلَلْنَا بِعُمْرَةٍ ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ كَانَ مَعَهُ هَدْيٌ فَلْيُهْلِلْ بِالْحَجِّ مَعَ الْعُمْرَةِ ثُمَّ لَا يَحِلُّ حَتَّى يَحِلَّ مِنْهُمَا جَمِيعًا فَقَدِمْتُ مَعَهُ مَكَّةَ وَأَنَا حَائِضٌ وَلَمْ أَطُفْ بِالْبَيْتِ وَلَا بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ فَشَكَوْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ انْقُضِي رَأْسَكِ وَامْتَشِطِي وَأَهِلِّي بِالْحَجِّ وَدَعِي الْعُمْرَةَ فَفَعَلْتُ فَلَمَّا قَضَيْنَا الْحَجَّ أَرْسَلَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَعَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ إِلَى التَّنْعِيمِ فَاعْتَمَرْتُ فَقَالَ هَذِهِ مَكَانَ عُمْرَتِكِ قَالَتْ فَطَافَ الَّذِينَ أَهَلُّوا بِالْعُمْرَةِ بِالْبَيْتِ وَبَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ثُمَّ حَلُّوا ثُمَّ طَافُوا طَوَافًا آخَرَ بَعْدَ أَنْ رَجَعُوا مِنْ مِنًى وَأَمَّا الَّذِينَ جَمَعُوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ فَإِنَّمَا طَافُوا طَوَافًا وَاحِدًا.

4395- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Bizler Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber Vedâ Haccı yapmak için Medine'den Mekke'ye yola çıktık. Biz umre için ni-

---

8 Vedâ Haccı ile alâkalı daha önce 1742 nolu rivayette dipnot düşülmüştür. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in, hicri 10. yılda yaptığı Vedâ Haccı'nda sayıları yüz on dört bini bulan hacıya hitaben irad ettiği hutbe. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bu son hutbesinde, bundan sonra bir daha haccedemeyeceğini bildirip vefatının yaklaştığını ima ettiği, sonraki gelen günler de onun bu sözlerini doğruladığı için bu hacca Vedâ Haccı, bu hac esnasında irad ettiği hutbeye de Veda Hutbesi adı verildi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem öğle ile ikindi namazını peş peşe Arafat'ta kıldı. Sonra oradan Müzdelife'ye geçti. Burada akşam ile yatsıyı birlikte kıldı. O gece Müzdelife'de istirahat etti. Sabah namazını kıldıktan sonra güneş doğmadan Mina'ya hareket etti. Mina'da kurbanını kesti, Cemretü'l-Akabe'de taş attı. Mekke'ye giderek Kâbe'de farz tavâfı yaptı. Sonra diğer günlerde Mina'ya giderek cemreleri taşlama işlemini tamamladı. Bayramın dördüncü günü veda tavâfını yaptıktan sonra Medine'ye döndü.

yet ettik. Sonra Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Her kim beraberinde kurbanını getirmiş ise, umre ile birlikte hacca niyet etsin. Sonra umre ile hacdan birlikte çıkıncaya kadar ihramından çıkmasın."

Mekke'ye Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber geldim ve ben hayızlı idim. Bu sebepten dolayı ne Kâbe'yi tavâf edebildim, ne de Safâ ile Merve arasında say yapabildim. Bu durumu Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme bildirdim. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Saçlarını çöz, tara ve hac için niyetlen ve umreyi terk et."

Ben de Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin bana emrettiği gibi yaptım. Hac ibadetini bitirdikten sonra Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem beni kardeşim Abdurrahman ile birlikte Tenim mikatına gönderdi. Ben orada umre için niyet ettim. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

-"Bu senin önceki umrenin yerinedir" buyurdu.

Artık umre niyetiyle ihrama girmiş olanlar Kâbe'yi tavâf edip Safâ ile Merve arasında say yaptıktan sonra ihramlarından çıktılar. Sonra Mina'dan döndükten sonra başka bir tavâf daha yaptılar. Hac ve umreye bir niyet etmiş olanlar ise Kâbe'yi sadece bir kere tavâf ettiler.[9] (Hadisin geçtiği diğer yer: 294)

٤٣٩٦-حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ حَدَّثَنِي عَطَاءٌ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ إِذَا طَافَ بِالْبَيْتِ فَقَدْ حَلَّ فَقُلْتُ مِنْ أَيْنَ قَالَ هَذَا ابْنُ عَبَّاسٍ قَالَ مِنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿ثُمَّ مَحِلُّهَا إِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيقِ﴾ وَمِنْ أَمْرِ النَّبِيِّ

9 Bu hadis-i şerif hac yapmak isteyene üç yolu gösterir. İfrat, temettü ve kıran haccına niyet. ***İfrat***: Hacı adayı mikat mahallinde sadece hacca niyet eder hac ibadetini tamamlar ihramdan çıkar harem haricinde Cirrane, Tenim, Hudeybiye gibi bir yerden tekrar ihrama girip umre yapar böyle olana *Müfrid* denir. ***Kıran***: Hacı adayı mikat mahallinden hac ve umreye birlikte niyet eder tavâf, say, tıraş vs.. hac ibadetlerini tekrarlamaksızın hem hacı, hem umre yapıcı olur. Böyle niyet edene *Karin* denir. ***Temettü***: Hacı adayı mikat mahallinde yalnız umreye niyet eder Arafe gününden evvel vakfe dışındaki ibadetleri yapar sonra aynı Mekke ahalisi gibi hac günlerinde Mekke'den bir hac yapar, vakfe, tavâf, say vs ibadetleri yapar. Böyle yapana *Mutemetti* denir.

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَصْحَابَهُ أَنْ يَحِلُّوا فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ قُلْتُ إِنَّمَا كَانَ ذَلِكَ بَعْدَ الْمُعَرَّفِ قَالَ كَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ يَرَاهُ قَبْلُ وَبَعْدُ.

4396- İbnu Cureyc -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Bana Atâ ibnu Ebî Rebâh, İbnu Abbas'ın: Umre yapan kişi Kâbe'yi tavâf ettiği zaman ihramından çıkmıştır, dediğini haber verdi.

İbnu Cureyc dedi ki: Ben Atâ'ya:

-İbnu Abbas bunu neye binaen söyledi? dedim. Atâ şöyle dedi:

-İbnu Abbas bunu Allah Azze ve Celle'nin ***«Sonra onların varacakları yer Beyt-i Atîk (Kâbe) dir»*** (Hac: 33) âyetinden ve Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin Vedâ Haccında sahâbîlerine tavâftan sonra ihramdan çıkmalarını emretmesinden dolayı söylemiştir.

İbnu Cureyc dedi ki: Ben Atâ'ya:

-Bu ancak Arafat'ta vakfe yaptıktan sonradır, dedim. Atâ:

-İbnu Abbas, Arafat'tan önce de sonra da ihramdan çıkılması görüşünde idi.

٤٣٩٧–حَدَّثَنِي بَيَانٌ حَدَّثَنَا النَّضْرُ أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَيْسٍ قَالَ سَمِعْتُ طَارِقًا عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَدِمْتُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْبَطْحَاءِ فَقَالَ أَحَجَجْتَ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ كَيْفَ أَهْلَلْتَ قُلْتُ لَبَّيْكَ بِإِهْلَالٍ كَإِهْلَالِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ طُفْ بِالْبَيْتِ وَبِالصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ثُمَّ حِلَّ فَطُفْتُ بِالْبَيْتِ وَبِالصَّفَا وَالْمَرْوَةِ وَأَتَيْتُ امْرَأَةً مِنْ قَيْسٍ فَفَلَتْ رَأْسِي.

4397- Ebu Musa el-Eş'ari -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem beni Yemen'deki bir topluluğa göndermişti. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Bathâ vadisinde iken, hac için niyet ederek geldim. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bana:

-"Hangi niyetle ihrama girdin?" diye sordu. Ben de:

-Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin niyet edip ihrama girişi gibi niyet ettim ve telbiye getirmeye başladım, dedim.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

-"Kâbe'yi tavâf et, Safâ ile Merve arasında say yap. Sonra da ihramından çık" buyurdu.

Kâbe'yi tavâf edip Safâ ile Merve arasında say yaptım. Akabinde kavmimden bir kadının yanına geldim. O kadın benim başımı taradı. (Hadisin geçtiği diğer yer: 1559)

٤٣٩٨- حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ أَخْبَرَنَا أَنَسُ بْنُ عِيَاضٍ حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعٍ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ أَخْبَرَهُ أَنَّ حَفْصَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا زَوْجَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَخْبَرَتْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمَرَ أَزْوَاجَهُ أَنْ يَحْلِلْنَ عَامَ حَجَّةِ الْوَدَاعِ فَقَالَتْ حَفْصَةُ فَمَا يَمْنَعُكَ فَقَالَ لَبَّدْتُ رَأْسِي وَقَلَّدْتُ هَدْيِي فَلَسْتُ أَحِلُّ حَتَّى أَنْحَرَ هَدْيِي.

4398- Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin hanımı Hafsa -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem hanımlarına Vedâ Haccının yapıldığı sene umre yaptıktan sonra ihramdan çıkmalarını emretti. Ben Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme dedim ki:

-Senin bizimle beraber ihramdan çıkmana engel olan şey nedir?

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Ben saçlarımı yapışkan bir madde ile topladım, kurbanımı da Medine'den beraberimde getirdim. (Bayramın birinci günü) kurbanımı kesinceye kadar ihramdan çıkmam." (Hadisin geçtiği diğer yer: 1566)

٤٣٩٩- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ حَدَّثَنِي شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ وَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ قَالَ أَخْبَرَنِي ابْنُ شِهَابٍ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ امْرَأَةً مِنْ خَثْعَمَ اسْتَفْتَتْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ وَالْفَضْلُ بْنُ عَبَّاسٍ رَدِيفُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ فَرِيضَةَ اللَّهِ عَلَى عِبَادِهِ أَدْرَكَتْ أَبِي شَيْخًا كَبِيرًا لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يَسْتَوِيَ عَلَى الرَّاحِلَةِ فَهَلْ يَقْضِي أَنْ أَحُجَّ عَنْهُ قَالَ نَعَمْ.

4399- Abdullah ibnu Abbas -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

Cesam kabilesinden bir kadın Vedâ Haccında Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin yanına gelip bir soru sordu. O esnada Fadl ibnu Abbas Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin terkisinde idi.

Kadın dedi ki:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Allah, kulları üzerine hacı, babam çok yaşlı iken farz kıldı. O deve üzerinde oturamaz bir hâldedir. Onun yerine vekil olarak ben haccedebilir miyim?

Allah Rasûlü sallallâhu aleyhi ve sellem:

-"Evet, onun yerine hac yapabilirsin" buyurdu. (Hadisin geç, yer: 1513)

٤٤٠٠ - حَدَّثَنِي مُحَمَّدٌ حَدَّثَنَا سُرَيْجُ بْنُ النُّعْمَانِ حَدَّثَنَا فُلَيْحٌ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ أَقْبَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَامَ الْفَتْحِ وَهُوَ مُرْدِفٌ أُسَامَةَ عَلَى الْقَصْوَاءِ وَمَعَهُ بِلَالٌ وَعُثْمَانُ بْنُ طَلْحَةَ حَتَّى أَنَاخَ عِنْدَ الْبَيْتِ ثُمَّ قَالَ لِعُثْمَانَ ائْتِنَا بِالْمِفْتَاحِ فَجَاءَهُ بِالْمِفْتَاحِ فَفَتَحَ لَهُ الْبَابَ فَدَخَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأُسَامَةُ وَبِلَالٌ وَعُثْمَانُ ثُمَّ أَغْلَقُوا عَلَيْهِمُ الْبَابَ فَمَكَثَ نَهَارًا طَوِيلًا ثُمَّ خَرَجَ وَابْتَدَرَ النَّاسُ الدُّخُولَ فَسَبَقْتُهُمْ فَوَجَدْتُ بِلَالًا قَائِمًا مِنْ وَرَاءِ الْبَابِ فَقُلْتُ لَهُ أَيْنَ صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ صَلَّى بَيْنَ ذَيْنِكَ الْعَمُودَيْنِ الْمُقَدَّمَيْنِ وَكَانَ الْبَيْتُ عَلَى سِتَّةِ أَعْمِدَةٍ سَطْرَيْنِ صَلَّى بَيْنَ الْعَمُودَيْنِ مِنَ السَّطْرِ الْمُقَدَّمِ وَجَعَلَ بَابَ الْبَيْتِ خَلْفَ ظَهْرِهِ وَاسْتَقْبَلَ بِوَجْهِهِ الَّذِي يَسْتَقْبِلُكَ حِينَ تَلِجُ الْبَيْتَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجِدَارِ قَالَ وَنَسِيتُ أَنْ أَسْأَلَهُ كَمْ صَلَّى وَعِنْدَ الْمَكَانِ الَّذِي صَلَّى فِيهِ مَرْمَرَةٌ حَمْرَاءُ.

4400- Abdullah ibnu Ömer -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Mekke'nin fethi yılında Kasvâ adlı devesi üzerinde ve terkisinde Usâme olduğu hâlde Kâbe'ye doğru ilerledi. Beraberinde Bilâl ve Osman ibnu Talha vardı. Kâbe'nin

yanında devesini çökertti. Sonra Osman'a:

-"Kâbe'nin anahtarını bize getir" buyurdu.

O da Kâbe'nin anahtarını Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme getirdi ve Kâbe'nin kapısını açtı. Kâbe'ye Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, Usâme, Bilâl ve Osman girdiler ve kapıyı içeriden kapattılar. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem orada uzun bir zaman kaldı. Sonra Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Kâbe'den dışarı çıktı. İnsanlar Kâbe'ye girmek için adeta birbirleriyle yarıştılar. Ben onları geçtim ve Kâbe'ye girdim. Bilâl, kapının arkasında duruyordu. Ona:

-Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem nerede namaz kıldı? diye sordum. O:

-Şu öndeki iki direğin arasında kıldı, dedi.

Kâbe iki sıra hâlinde altı direk üzerine inşâ edilmişti.

Bilâl dedi ki:

-Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ön sıradaki iki direğin ortasında namaz kıldı. Kâbe'nin kapısını arkasına aldı. Yüzünü de kapının karşısındaki duvara döndü.

İbnu Ömer dedi ki:

-Bilâl'e, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin kaç rekât namaz kıldığını sormayı unuttum. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin namaz kıldığı yerde kırmızı bir mermer vardı. (Hadisin geçtiği diğer yer: 397)

٤٤٠١ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ حَدَّثَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ وَأَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَخْبَرَتْهُمَا أَنَّ صَفِيَّةَ بِنْتَ حُيَيٍّ زَوْجَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَاضَتْ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَحَابِسَتُنَا هِيَ فَقُلْتُ إِنَّهَا قَدْ أَفَاضَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَطَافَتْ بِالْبَيْتِ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلْتَنْفِرْ.

4401- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin hanımı Safiyye bintu Huyey Vedâ Haccında hayız oldu. Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

-"O biz yolumuzdan mı alıkoyacak?" buyurdu.

Ben de dedim ki:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Safiyye daha önce Kâbe'yi ifada tavâfı yapmıştı.

Bu sözüm üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

-"Öyleyse bizimle beraber yola koyulsun" buyurdu. (Hadisin geçtiği diğer yer: 294)

٤٤٠٢ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ أَخْبَرَنِي ابْنُ وَهْبٍ قَالَ حَدَّثَنِي عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ أَنَّ أَبَاهُ حَدَّثَهُ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ كُنَّا نَتَحَدَّثُ بِحَجَّةِ الْوَدَاعِ وَالنَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَ أَظْهُرِنَا وَلَا نَدْرِي مَا حَجَّةُ الْوَدَاعِ فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ ذَكَرَ الْمَسِيحَ الدَّجَّالَ فَأَطْنَبَ فِي ذِكْرِهِ وَقَالَ مَا بَعَثَ اللَّهُ مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا أَنْذَرَ أُمَّتَهُ أَنْذَرَهُ نُوحٌ وَالنَّبِيُّونَ مِنْ بَعْدِهِ وَإِنَّهُ يَخْرُجُ فِيكُمْ فَمَا خَفِيَ عَلَيْكُمْ مِنْ شَأْنِهِ فَلَيْسَ يَخْفَى عَلَيْكُمْ أَنَّ رَبَّكُمْ لَيْسَ عَلَى مَا يَخْفَى عَلَيْكُمْ ثَلَاثًا إِنَّ رَبَّكُمْ لَيْسَ بِأَعْوَرَ وَإِنَّهُ أَعْوَرُ عَيْنِ الْيُمْنَى كَأَنَّ عَيْنَهُ عِنَبَةٌ طَافِيَةٌ.

4402- Abdullah ibnu Ömer -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

Bizler Vedâ Haccından konuşurduk. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem aramızda olduğu hâlde Vedâ Haccının ne olduğunu bilmezdik. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, Allah'a hamd ve senâ etti. Mesîh Deccâl'i zikretti ve onun kötülüklerini uzunca anlattı. Şöyle buyurdu:

-"Allah'ın göndermiş olduğu her peygamber, muhakkak ümmetini Deccâl'in fitnesinden sakındırmıştır. Nûh aleyhisselâm ve O'ndan sonra gelen peygamberler kavmini Deccal'in fitnesinden sakındırmıştır. Deccal kıyamete yakın sizin içinizden çıkacaktır. Onun işinden bâzısı size gizli olursa, Rabb'inizin size gizli kalacak şeylerden olmadığı, size gizli değildir. Şüphesiz sizin Rabb'iniz şaşı değildir. Deccâl ise sağ gözü şaşıdır. Onun gözü sanki salkımından dışarı çıkmış, iri bir üzüm tanesi gibidir. (Hadisin geçtiği diğer yer: 3057, 3337, 3439)

٤٤٠٣ – أَلَا إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ عَلَيْكُمْ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا فِي بَلَدِكُمْ هَذَا فِي شَهْرِكُمْ هَذَا أَلَا هَلْ بَلَّغْتُ قَالُوا نَعَمْ قَالَ اللَّهُمَّ اشْهَدْ ثَلَاثًا وَيْلَكُمْ أَوْ وَيْحَكُمْ انْظُرُوا لَا تَرْجِعُوا بَعْدِي كُفَّارًا يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ.

4403- "Allah sizlere kanlarınızı ve mallarınızı haram kılmıştır. Tıpkı bu gününüzün, bu beldenizin ve bu ayınızın haram olduğu gibi. Tebliğ ettim mi?"

Orada bulunanlar:

-Evet, tebliğ ettin, dediler.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem üç kere:

-"Allah'ım! Şahit ol!" dedi.

-"Yazık size! Benden sonra, kâfirlerin birbirlerinin boyunlarını vurdukları gibi, böyle yaparak onlara benzemeyin." (Hadisin geçtiği yer: 1742)

٤٤٠٤ – حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ خَالِدٍ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ قَالَ حَدَّثَنِي زَيْدُ بْنُ أَرْقَمَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ غَزَا تِسْعَ عَشْرَةَ غَزْوَةً وَأَنَّهُ حَجَّ بَعْدَ مَا هَاجَرَ حَجَّةً وَاحِدَةً لَمْ يَحُجَّ بَعْدَهَا حَجَّةَ الْوَدَاعِ قَالَ أَبُو إِسْحَاقَ وَبِمَكَّةَ أُخْرَى.

4404- Zeyd ibnu Erkam -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem on dokuz savaş yapmıştır. Medine'ye hicret ettikten sonra bir kere hac yaptı. O tek haccı da Vedâ Haccı'dır. Bundan sonra hac yapmadı.

Ebu İshâk şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Medine'ye hicretten önce bir hac yapmıştır. (Hadisin geçtiği diğer yer: 3949)

٤٤٠٥ –حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُدْرِكٍ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ بْنِ عَمْرِو بْنِ جَرِيرٍ عَنْ جَرِيرٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ لِجَرِيرٍ اسْتَنْصِتْ النَّاسَ فَقَالَ لَا تَرْجِعُوا بَعْدِي كُفَّارًا يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ.

4405- Cerîr -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Vedâ Haccında kendisine:

-"İnsanları sustur" buyurdu. İnsanlar sustuktan sonra şöyle buyurdu:

-"Benden sonra, kâfirlerin birbirlerinin boyunlarını vurdukları gibi, böyle yaparak onlara benzemeyin."

٤٤٠٦ - حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ أَبِي بَكْرَةَ عَنْ أَبِي بَكْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الزَّمَانُ قَدْ اسْتَدَارَ كَهَيْئَةِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ السَّنَةُ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ثَلَاثَةٌ مُتَوَالِيَاتٌ ذُو الْقَعْدَةِ وَذُو الْحِجَّةِ وَالْمُحَرَّمُ وَرَجَبُ مُضَرَ الَّذِي بَيْنَ جُمَادَى وَشَعْبَانَ أَيُّ شَهْرٍ هَذَا قُلْنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ فَسَكَتَ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سَيُسَمِّيهِ بِغَيْرِ اسْمِهِ قَالَ أَلَيْسَ ذُو الْحِجَّةِ قُلْنَا بَلَى قَالَ فَأَيُّ بَلَدٍ هَذَا قُلْنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ فَسَكَتَ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سَيُسَمِّيهِ بِغَيْرِ اسْمِهِ قَالَ أَلَيْسَ الْبَلْدَةَ قُلْنَا بَلَى قَالَ فَأَيُّ يَوْمٍ هَذَا قُلْنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ فَسَكَتَ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سَيُسَمِّيهِ بِغَيْرِ اسْمِهِ قَالَ أَلَيْسَ يَوْمَ النَّحْرِ قُلْنَا بَلَى قَالَ فَإِنَّ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ قَالَ مُحَمَّدٌ وَأَحْسِبُهُ قَالَ وَأَعْرَاضَكُمْ عَلَيْكُمْ حَرَامٌ كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا فِي بَلَدِكُمْ هَذَا فِي شَهْرِكُمْ هَذَا وَسَتَلْقَوْنَ رَبَّكُمْ فَسَيَسْأَلُكُمْ عَنْ أَعْمَالِكُمْ أَلَا فَلَا تَرْجِعُوا بَعْدِي ضُلَّالًا يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ أَلَا لِيُبَلِّغْ الشَّاهِدُ الْغَائِبَ فَلَعَلَّ بَعْضَ مَنْ يُبَلَّغُهُ أَنْ يَكُونَ أَوْعَى لَهُ مِنْ بَعْضِ مَنْ سَمِعَهُ فَكَانَ مُحَمَّدٌ إِذَا ذَكَرَهُ يَقُولُ صَدَقَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ قَالَ أَلَا هَلْ بَلَّغْتُ مَرَّتَيْنِ.

4406- Abdurrahman ibnu Ebî Berke -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Zaman, Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı gündeki ilk heyetine dönmüştür. Bir yıl, on iki aydır. Bunlardan dördü haram aylardır. Üçü arka arkayadır ki bunlar: Zilka'de, Zilhicce ve Muharrem aylarıdır. Dördüncüsü de Cumadal-Âhire ile Şabân ayları arasındaki Receb ayıdır."[10]

10 Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bu nasihatında evvelâ ay, yıl hesabını tespit etmiştir. Bunun o devirde mal, can, namus masuniyeti bakımından çok ehemmiyeti vardı. Bütün panayırlar bu haram aylarda emniyet içinde kurulurdu. Bütün

-"Bu ay hangi aydır?" diye sordu.

Biz:

-Allah ve Rasûlü daha iyi bilir! dedik.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem sükût etti. Biz Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin bu aya eski isminden başka bir isim vereceğini zannettik. Sonra:

-"Zil-Hicce ayı değil mi?" buyurdu. Biz:

-Evet Zil-Hicce ayıdır, dedik. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

-"Bu içinde bulunduğumuz hangi beldedir?" buyurdu. Biz:

-Allah ve Rasûlü en bilendir, dedik.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem sustu. Öyle ki biz Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Mekke'ye yeni bir isim vereceğini zannettik. Sonra Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

-"Mekke beldesi değil mi?" buyurdu. Biz:

-Evet, Mekke'dir, dedik. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

-"Bu gün hangi gündür?" diye sordu. Biz:

-Allah ve Rasûlü en bilendir, dedik.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem yine sükût etti. Öyle ki biz bu güne daha önceki isminden başka bir isimle isimlendireceğini zannettik. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

-"Bu gün Nahr yani bayramın birinci günü değil midir?" buyurdu. Biz:

-Evet, dedik.

Araplar öteden beri bu dört haram aylara hürmet etmişlerdir ve böylece ticaret, sanat, ibadet gibi beşerî faaliyetler emniyet içinde yapılagelmiştir. Sonradan çapulculuk maksadıyla bu haram ayların yerleri değiştirilmiş, bazen de on iki ay on üçe çıkarılmış, takvimde artırma ve eksiltme gibi birtakım oynamalar ve haksızlıklar yapılmıştır. İşte Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bu Vedâ Haccı hutbelerinde bu takvîm bozmalarını düzeltip, ayların ilk yaratıldıkları zamanki gibi yerli yerine geldiklerini tespit edip bildirmiştir. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem mal, can, namus masuniyeti bakımından mühim olduğu için haram aylarını adlarıyla tayin etmiş, bunu en sade fikirlere yerleştirmek için de soru-cevap tarzında gayet beliğ bir uslûp ile ifade buyurmuştur.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Sizin kanlarınız, mallarınız, ırzlarınız tıpkı bu gününüzün, bu ayınızın ve bu beldenizin (Mekke) haram kılındığı gibi birbirinize haram kılınmıştır. Muhakkak ki sizler Rabbinize kavuşacaksınız. O zaman Rabbiniz sizlere bütün işlerinizden soracaktır. Sakın ola ki benden sonra birbirlerinin boynunu vuran sapıklara dönmeyin. Burada hazır bulunup sözlerimi duyan, burada olmayana haber versin. Umulur ki burada bulunup da sözümü işiten, kendisinden daha anlayışlı birine bunu tebliğ etmiş olur."

Muhammed ibnu Sîrîn bunu zikrettiği zaman: Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem doğru söylemiştir, der idi. Sonra Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem iki kere:

-"Tebliğ ettim mi?" buyurdu. (Hadisin geçtiği yerler: 67, 105, 1741, 3197)

٤٤٠٧ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ عَنْ قَيْسِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ طَارِقِ بْنِ شِهَابٍ أَنَّ أُنَاسًا مِنَ الْيَهُودِ قَالُوا لَوْ نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ فِينَا لَاتَّخَذْنَا ذَلِكَ الْيَوْمَ عِيدًا فَقَالَ عُمَرُ أَيَّةُ آيَةٍ فَقَالُوا ﴿ الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا ﴾ فَقَالَ عُمَرُ إِنِّي لَأَعْلَمُ أَيَّ مَكَانٍ أُنْزِلَتْ أُنْزِلَتْ وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاقِفٌ بِعَرَفَةَ.

4407- Tarık ibnu Şihab -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Yahudilerden bir grup insan Ömer'e dediler ki:

-Ey müminlerin emiri! Kitab'ınızda okuduğunuz bir âyet var ki, şayet Yahudi topluluğunun üzerine inseydi o günü bayram edinirdik.

Ömer -Allah ondan razı olsun-:

-O hangi âyettir? diye sordu.

-***«Bugün size dininizi ikmal ettim ve üzerinizdeki nimeti tamamladım. Ve din olarak, sizin için İslâm'ı seçtim.»***[11] (Mâide: 3) âyetidir, dediler.

Ömer -Allah ondan razı olsun- dedi ki:

---

11 Yani siz de kendiniz için İslâm'ı seçin. Çünkü Allah'ın beğenip hoşlandığı din o dur. O dini peygamberlerin en faziletlisi ile gönderdim ve beraberinde de kitapların en şereflisini indirdim.

-Ben o âyetin Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme nerede indiğini biliyorum. O sallallahu aleyhi ve sellem Arafat'ta vakfe esnasında indi. (Hadisin geçtiği diğer yer: 45)

٤٤٠٨–حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ أَبِي الْأَسْوَدِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ نَوْفَلٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَمِنَّا مَنْ أَهَلَّ بِعُمْرَةٍ وَمِنَّا مَنْ أَهَلَّ بِحَجَّةٍ وَمِنَّا مَنْ أَهَلَّ بِحَجٍّ وَعُمْرَةٍ وَأَهَلَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْحَجِّ فَأَمَّا مَنْ أَهَلَّ بِالْحَجِّ أَوْ جَمَعَ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ فَلَمْ يَحِلُّوا حَتَّى يَوْمِ النَّحْرِ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ وَقَالَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ حَدَّثَنَا مَالِكٌ مِثْلَهُ.

4408- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Vedâ Haccının yapıldığı sene hac için Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber Medine'den Mekke'ye doğru yola çıktık. Bizden kimimiz umreye, kimimiz, hacca, kimimizde umre ve hacca birlikte niyet etti. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem hacca niyet etti. Hacca veya hac ve umreye birlikte niyet edenler bayramın birinci günü oluncaya kadar ihramdan çıkmadılar. (Hadisin geçtiği diğer yer: 294)

٤٤٠٩ – حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ هُوَ ابْنُ سَعْدٍ حَدَّثَنَا ابْنُ شِهَابٍ عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ عَادَنِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ مِنْ وَجَعٍ أَشْفَيْتُ مِنْهُ عَلَى الْمَوْتِ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ بَلَغَ بِي مِنْ الْوَجَعِ مَا تَرَى وَأَنَا ذُو مَالٍ وَلَا يَرِثُنِي إِلَّا ابْنَةٌ لِي وَاحِدَةٌ أَفَأَتَصَدَّقُ بِثُلُثَيْ مَالِي قَالَ لَا قُلْتُ أَفَأَتَصَدَّقُ بِشَطْرِهِ قَالَ لَا قُلْتُ فَالثُّلُثُ قَالَ وَالثُّلُثُ كَثِيرٌ إِنَّكَ أَنْ تَذَرَ وَرَثَتَكَ أَغْنِيَاءَ خَيْرٌ مِنْ أَنْ تَذَرَهُمْ عَالَةً يَتَكَفَّفُونَ النَّاسَ وَلَسْتَ تُنْفِقُ نَفَقَةً تَبْتَغِي بِهَا وَجْهَ اللَّهِ إِلَّا أُجِرْتَ بِهَا حَتَّى اللُّقْمَةَ تَجْعَلُهَا فِي فِي امْرَأَتِكَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَأُخَلَّفُ بَعْدَ أَصْحَابِي قَالَ إِنَّكَ لَنْ تُخَلَّفَ فَتَعْمَلَ عَمَلًا تَبْتَغِي بِهِ وَجْهَ اللَّهِ إِلَّا ازْدَدْتَ بِهِ دَرَجَةً

وَرِفْعَةً وَلَعَلَّكَ تُخَلَّفُ حَتَّى يَنْتَفِعَ بِكَ أَقْوَامٌ وَيُضَرَّ بِكَ آخَرُونَ اللَّهُمَّ أَمْضِ لِأَصْحَابِي هِجْرَتَهُمْ وَلَا تَرُدَّهُمْ عَلَى أَعْقَابِهِمْ لَكِنْ الْبَائِسُ سَعْدُ بْنُ خَوْلَةَ رَثَى لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ تُوُفِّيَ بِمَكَّةَ.

4409- Sa'd ibnu Ebî Vakkas -Allah ondan razı olsun- O şöyle dedi:

Vedâ Haccı yılında Mekke'de tutulduğum şiddetli bir hastalığımda Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem benim ziyaretime gelmişti. Ben dedim ki:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Hastalığım iyice şiddetlendi. Ben ise malı olan birisiyim. Benim bir tek kızımdan başka mirasımı bırakacağım kimsem yok. Malımın üçte ikisini sadaka olarak vereyim mi? Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem: "Hayır, sadaka yapma" buyurdu. Yarısını sadaka yapayım mı? dedim. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem yine: "Hayır, sadaka olarak verme" dedi. Sonra Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Üçte birini sadaka olarak ver. Üçte biri büyüktür veya çoktur. Senin mirasçılarını zengin bırakman, muhtaç ve halka el açar hâlde fakir olarak ortada bırakmandan daha hayırlıdır. Sen Allah'ın rızasını isteyerek harcayacağın her bir nafakadan dolayı sevabını alırsın. Hatta yemek yerken eşinin ağzına vereceğin bir lokmadan bile". Ben dedim ki: Ey Allah'ın Rasûlü! Beni arkadaşlarımdan sonra burada terk mi edeceksin? Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Sen terk edilmeyeceksin. Şayet burada (Mekke'de) sâlih amel işlersen, elbette onunla derecen artar ve merteben yükselir. Sonra umuyorum ki, sen uzun zaman yaşayacaksın. Hatta senden bir takım kavimler faydalanacak, diğer bir toplulukta senden dolayı zarara uğrayacaklardır. Allah'ım! Sahabelerimin hicretlerini tamamla, onları topukları üzerinde geri döndürme! Lâkin üzüntülü olan Sa'd ibnu Havle'dir."

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Sa'd ibnu Havle'nin Mekke'de iken ölmüş olmasından dolayı acı duyup üzülmüştür. (Hadisin geçtiği diğer yer: 56)

٤٤١٠ - حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ حَدَّثَنَا أَبُو ضَمْرَةَ حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعٍ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَخْبَرَهُمْ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَلَقَ رَأْسَهُ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ.

4410- Abdullah ibnu Ömer -Allah ondan ve babasından razı olsun- Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin Vedâ Haccında başını tıraş ettirdiğini haber vermiştir.

٤٤١١ – حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللّٰهِ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعٍ أَخْبَرَهُ ابْنُ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَلَقَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ وَأُنَاسٌ مِنْ أَصْحَابِهِ وَقَصَّرَ بَعْضُهُمْ.

4411- Abdullah ibnu Ömer -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Vedâ Haccında başını tıraş ettirdi. Ashabından da kimileri başını tıraş ettirdi, kimileri de saçlarını kısalttı.

٤٤١٢ – حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ قَزَعَةَ حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ وَقَالَ اللَّيْثُ حَدَّثَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللّٰهِ بْنُ عَبْدِ اللّٰهِ أَنَّ عَبْدَ اللّٰهِ بْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا أَخْبَرَهُ أَنَّهُ أَقْبَلَ يَسِيرُ عَلَى حِمَارٍ وَرَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَائِمٌ بِمِنًى فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ يُصَلِّي بِالنَّاسِ فَسَارَ الْحِمَارُ بَيْنَ يَدَيْ بَعْضِ الصَّفِّ ثُمَّ نَزَلَ عَنْهُ فَصَفَّ مَعَ النَّاسِ.

4412- Abdullah ibnu Abbas -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

Kendisi, Vedâ Haccı'nda Minâ'da bir merkep üzerinde yürüyerek karşıdan geldi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem insanlara namaz kıldırıyordu. Merkep namaz kılan insanların bazı saflarının önünden geçti. Kendisi de sonra merkebinden indi ve insanlarla beraber namaza durup saffa dâhil oldu. (Hadisin geçtiği diğer yer: 76)

٤٤١٣–حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ هِشَامٍ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ سُئِلَ أُسَامَةُ وَأَنَا شَاهِدٌ عَنْ سَيْرِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي حَجَّتِهِ فَقَالَ الْعَنَقَ فَإِذَا وَجَدَ فَجْوَةً نَصَّ.

4413- Urve ibnu Zubeyr -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ben Usâme'nin yanında bulunduğum bir sırada O'na Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin Vedâ Haccındaki yürüyüşünden soruldu. O şöyle dedi:

-Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ne yavaş ne de hızlı yürürdü. O orta bir hâlde yürüdü. Geniş bir alan bulduğu zaman hızlıca hareket etti.

٤٤١٤-حَدَّثَنَا عَبْدُ اللّٰهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَدِيِّ بْنِ ثَابِتٍ عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ يَزِيدَ الْخَطْمِيِّ أَنَّ أَبَا أَيُّوبَ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ صَلَّى مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ الْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ جَمِيعًا.

4414- Abdullah ibnu Yezid Hatmî -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ebu Eyyûb el-Ensârî -Allah ondan razı olsun- kendisinin Vedâ Haccında Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber akşam ve yatsı namazlarını cem ederek kıldığını haber vermiştir.

٧٨- بَاب غَزْوَةِ تَبُوكَ وَهِيَ غَزْوَةُ الْعُسْرَةِ.

78- Tebûk Savaşı Bâbı[12]

---

12 Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in Hicretin dokuzuncu yılında, Şam'da toplanan kırk bin kişilik Bizans ordusuna karşı çarpışmak üzere Medine'den Tebük'e kadar sevkettiği en son ve en güçlü askerî hareket.Tebûk, Hicaz kıt'asının kuzey cihetinde Medine ile Şam'ın ortasında suyu ve hurmalığı bulunan bir yerdir. Bu savaş yolculuğunun son ucu burası olduğu için "Tebük Gazası" adı ile anılmıştır. Bu seferde savaş olmamış fakat en güçlü bir İslâm ordusu techiz edilmiş, böylece askerî ve siyasî açıdan önemli bir zafer kazanılmıştır. Seferin nedeni: Bizans İmparatoru Heraklius'a bir mektup yazan Suriye'li hıristiyanlar, Muhammed'in öldüğünü, Müslümanların da kıtlık ve yokluk içinde perişan olduklarını, üzerlerine asker gönderilirse, onları kendi dinine katmanın tam zamanı bulunduğunu bildirdiler.Bunun üzerine Heraklius silâhlandırdığı kırk bin kişilik askeri bir gücü Kubad'ın komutası altında yola çıkardı. Cüzam, Lahm, Gassân ve Âmile adını taşıyan Arap kabilelerinin de Rumlarla birlikte hareket edecekleri haberi Medine'ye ulaştı. Zaten Allah'ın elçisi kuzey sınırında güvende değildi. Böyle bir askerî harekât hazırlığını öğrenince genel seferberlik ilân etti. Allah'ın Resulu diğer gazveler-

٤٤١٥ - حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ بُرَيْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ أَرْسَلَنِي أَصْحَابِي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَسْأَلُهُ الْحُمْلَانَ لَهُمْ إِذْ هُمْ مَعَهُ فِي جَيْشِ الْعُسْرَةِ وَهِيَ غَزْوَةُ تَبُوكَ فَقُلْتُ يَا نَبِيَّ اللَّهِ إِنَّ أَصْحَابِي أَرْسَلُونِي إِلَيْكَ لِتَحْمِلَهُمْ فَقَالَ وَاللَّهِ لَا أَحْمِلُكُمْ عَلَى شَيْءٍ وَوَافَقْتُهُ وَهُوَ غَضْبَانُ وَلَا أَشْعُرُ وَرَجَعْتُ حَزِينًا مِنْ مَنْعِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمِنْ مَخَافَةِ أَنْ يَكُونَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَجَدَ فِي نَفْسِهِ عَلَيَّ فَرَجَعْتُ إِلَى أَصْحَابِي فَأَخْبَرْتُهُمْ الَّذِي قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمْ أَلْبَثْ إِلَّا سُوَيْعَةً إِذْ سَمِعْتُ بِلَالًا يُنَادِي أَيْ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ قَيْسٍ فَأَجَبْتُهُ فَقَالَ أَجِبْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدْعُوكَ فَلَمَّا أَتَيْتُهُ قَالَ خُذْ هَذَيْنِ الْقَرِينَيْنِ وَهَذَيْنِ

---

de genellikle seferin nereye olacağını gizli tutarken bu defa Bizans ordusuna karşı bir sefer düzenleneceğini açıklamıştı. Çünkü gidilecek yer uzak, havalar sıcak ve kurak, düşman güçlü idi. Ordunun buna göre hazırlık yapması gerekiyordu. Mekke'den ve diğer Arap kabilelerinden asker toplamak için de görevliler çıkarılmıştı.Sıcak, kuraklık, kıtlık, uzaklık ve güçlü düşman unsurları bu seferi "güç ve zor bir sefer" hâline getirmişti. Bu yüzden seferin rastladığı zamana Kur'an-ı Kerim'de "Sâatü'l-usre" (güçlük zamanı) denilmiş, bu sefere de Kur'an dilinden alınarak "Gazvetü'l usre (zorluk gazâsı)" adı verilmiştir. Bu sefere katılan orduya da "Ceyşü'l-usre (Güçlük ordusu)" denilmiştir.Münafıklar müminleri başarıya götürebilecek her önemli işte olduğu gibi gerek Tebük gazvesi hazırlıkları ve gerekse yolculuk sırasında bozgunculuk yapmaktan geri durmadılar.Münafıkların başı Abdullah b. Ubey b. Selül; "Muhammed Roma devletini oyuncak mı sanıyor? Onun ashabıyla birlikte yakalanıp esir olacaklarını gözümle görmüş gibi biliyorum" diyerek halka korku ve ümitsizlik vermeye çalışıyordu.Orduya özürsüz katılmayan münafıklarla ilgili çeşitli âyetler indi.Münafıklardan bazı kişilerin Yahudi Süheylim'in Casum mevkiindeki evinde toplanıp, Tebük gazasına çıkacak halkı Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in etrafından dağıtmak üzere toplandıkları haber alındı.Bunun üzerine Allah elçisi Talha b. Ubeydullah'ı bazı sahabelerle birlikte onlara gönderip Süveylim'in evini ateşe vererek üzerlerine yıkmasını emretti. Emir yerine getirildi. Dahhâk bin Halîfe evin damından atlayınca ayağı kırıldı. İbn Übeyrık ve arkadaşları ise damdan atlayıp kaçtılar.Mümin oldukları hâlde ihmalcilik yüzünden sefere katılamayanlar da olmuştu. Bunlar: Kâ'b bin Mâlik, Mirâre bin Rabî' ve Hilâl bin Ümeyye radıyallahu anhüm idi. Ashab-ı kiram'dan meşrû özürleri yüzünden Tebük gazvesine katılamayanların, katılan askerlerin kazandığı tüm ecre ortak oldukları hadis-i şerifle sabittir.

الْقَرِينَيْنِ لِسِتَّةِ أَبْعِرَةٍ ابْتَاعَهُنَّ حِينَئِذٍ مِنْ سَعْدٍ فَانْطَلَقْ بِهِنَّ إِلَى أَصْحَابِكَ فَقُلْ إِنَّ اللَّهَ أَوْ قَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَحْمِلُكُمْ عَلَى هَؤُلَاءِ فَارْكَبُوهُنَّ فَانْطَلَقْتُ إِلَيْهِمْ بِهِنَّ فَقُلْتُ إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَحْمِلُكُمْ عَلَى هَؤُلَاءِ وَلَكِنِّي وَاللَّهِ لَا أَدَعُكُمْ حَتَّى يَنْطَلِقَ مَعِي بَعْضُكُمْ إِلَى مَنْ سَمِعَ مَقَالَةَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا تَظُنُّوا أَنِّي حَدَّثْتُكُمْ شَيْئًا لَمْ يَقُلْهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالُوا لِي وَاللَّهِ إِنَّكَ عِنْدَنَا لَمُصَدَّقٌ وَلَنَفْعَلَنَّ مَا أَحْبَبْتَ فَانْطَلَقَ أَبُو مُوسَى بِنَفَرٍ مِنْهُمْ حَتَّى أَتَوْا الَّذِينَ سَمِعُوا قَوْلَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْعَهُ إِيَّاهُمْ ثُمَّ إِعْطَاءَهُمْ بَعْدُ فَحَدَّثُوهُمْ بِمِثْلِ مَا حَدَّثَهُمْ بِهِ أَبُو مُوسَى.

4415- Ebu Musa el-Eş'arî -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Tebuk savaşına katılmak isteyen arkadaşlarım beni Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme binmeleri için deve istemem için gönderdiler. Ben dedim ki:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Arkadaşlarım beni, senden binmeleri için deve istemem için gönderdiler.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Vallahi ben sizleri bindirmek için deve vermem."

Ben o sırada Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemi bilmediğim bir sebeple öfkeli bir hâlde bulduğum için, O'nun bu sözü üzerine beni reddetmesinden hüzünlü ve bana karşı gönlünde bir dargınlık bulunmasından endişeli olarak kederli bir hâlde geriye döndüm. Arkadaşlarımın yanına döndüm ve onlara Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin bana dediğini onlara haber verdim. Aradan fazla bir zaman geçmeden Bilal'in bana:

-Ey Abdullah ibnu Kays! diye nida ettiğini duydum. Ben de onun çağrısına icabet ettim. Bilâl bana dedi ki:

-Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem seni çağırıyor! O'nun çağrısına icabet et!

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin yanına geldiğimde Sa'd ibnu Ubade'den satın aldığı altı deveyi bana göstererek şöyle buyurdu:

-"Bu develeri al ve arkadaşlarına götür ve onlara de ki: Allah veya Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem binmeniz için size bu develeri gönderdi. Bu develere binin."

Ben de bu develerle arkadaşlarımın yanına gittim ve dedim ki:

-Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem sizlere bu develeri binmeniz için gönderdi. Ancak vallahi ben, sizden bazılarınızın benimle gelip Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin ne dediğini duymadıkça sizlerin gitmesine izin vermem. Sakın sizler benim Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin söylemediği sözleri söylediğimi sanmayın.

Bana dediler ki:

-Sen bizim yanımızda sözüne güvenilir birisisin. Senin istediğin şeyi yapacağız.

Bunun üzerine Ebu Musa arkadaşlarından bir grupla yürüdüler ve Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin önce develeri onlara vermeyip sonra da verdiği sözleri duyan kimselerin yanına geldiler. Onlar da Ebu Musa'nın onlara söylediği sözlerin aynını söylediler.

٤٤١٦ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ شُعْبَةَ عَنْ الْحَكَمِ عَنْ مُصْعَبِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ إِلَى تَبُوكَ وَاسْتَخْلَفَ عَلِيًّا فَقَالَ أَتَخْلُفُنِي فِي الصِّبْيَانِ وَالنِّسَاءِ قَالَ أَلَا تَرْضَى أَنْ تَكُونَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى إِلَّا أَنَّهُ لَيْسَ نَبِيٌّ بَعْدِي وَقَالَ أَبُو دَاوُدَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ الْحَكَمِ سَمِعْتُ مُصْعَبًا.

4416- Sa'd ibnu Ebî Vakkas -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Tebûk savaşına çıktı ve Alî'yi de Medine'de vekîl olarak bıraktı. Bunun üzerine Alî dedi ki:

-Beni çocuklar ve kadınlar içinde vekîl mi bırakıyorsun?

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Senin benim katımdaki değerinin, Harun'un Musa'nın yanındaki değeri gibi olmasından razı olmaz mısın? Muhakkak ki benden sonra Peygamber yoktur."[13] (Hadisin geçtiği diğer yer: 3706)

13 Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Tebük gazasına Medîne'den Hicretin 9. yılı Recep ayında perşembe günü çıkmıştı. Çünkü O, cihada perşembe günü çıkmayı severdi. Bu, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in sonuncu gazası oldu.

٤٤١٧ - حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ سَمِعْتُ عَطَاءً يُخْبِرُ قَالَ أَخْبَرَنِي صَفْوَانُ بْنُ يَعْلَى بْنِ أُمَيَّةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ غَزَوْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْعُسْرَةَ قَالَ كَانَ يَعْلَى يَقُولُ تِلْكَ الْغَزْوَةُ أَوْثَقُ أَعْمَالِي عِنْدِي قَالَ عَطَاءٌ فَقَالَ صَفْوَانُ قَالَ يَعْلَى فَكَانَ لِي أَجِيرٌ فَقَاتَلَ إِنْسَانًا فَعَضَّ أَحَدُهُمَا يَدَ الْآخَرِ قَالَ عَطَاءٌ فَلَقَدْ أَخْبَرَنِي صَفْوَانُ أَيُّهُمَا عَضَّ الْآخَرَ فَنَسِيتُهُ قَالَ فَانْتَزَعَ الْمَعْضُوضُ يَدَهُ مِنْ فِي الْعَاضِّ فَانْتَزَعَ إِحْدَى ثَنِيَّتَيْهِ فَأَتَيَا النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَهْدَرَ ثَنِيَّتَهُ قَالَ عَطَاءٌ وَحَسِبْتُ أَنَّهُ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَفَيَدَعُ يَدَهُ فِي فِيكَ تَقْضَمُهَا كَأَنَّهَا فِي فِي فَحْلٍ يَقْضَمُهَا.

4417- Ya'lâ ibnu Umeyye -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ben Tebûk savaşında Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber savaştım. Bu, gönlümde benim amellerimin en sağlamıdır. Ben bu seferde bir hizmetçi kiralamıştım. Hizmetçi yolda birisi ile kavga etti ve diğerinin elini ısırdı.

Hizmetçi elini, ısıran kişinin ağzından hızla çekti de ısıranın ön dişini söktü. Her ikisi de Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin yanına geldiler. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bundan dolayı diyet uygulamadı ve şöyle buyurdu:

-"Bu adam elini sana bırakır mı ki, sen devenin yem yediği gibi elini yiyesin." (Hadisin geçtiği diğer yer: 2973)

Medine'de vekil bırakılan Ali için münafıkların "Muhammed, Ali'yi onda görüp hoşlanmadığı bir sey için geri bırakmıştır" gibi dedikodular yapması üzerine, Ali silâhlanıp Cürf mevkiinde Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e yetişti. Resulullah'ın geliş nedenini sorması üzerine hakkındaki dedikodudan söz etti. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem; "Onlar yalan söylemişlerdir. Ben seni arkamda bıraktıklarıma vekil tayin ettim. Hemen geri dön, gerek benim ev halkım ve gerekse senin ev halkın içinde vekilim ol. Sen bana göre, Musa'ya göre Harun'un durumunda olmak istemez misin? Ancak benden sonra Peygamber gelmeyecektir" dedi. Ali; "Ey Allah'ın elçisi öyledir" diye cevap verdi ve Medîne'ye geri döndü"

٧٩- بَاب حَدِيثُ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ وَقَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ ﴿ وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا ﴾.

79- Ka'b İbnu Mâlik Hadîsi ve Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı[14]

«(Keza Peygamberle birlikte savaşa çıkmaktan) geri bırakılan üç kişinin tövbesini de kabul etmiştir.» (Tevbe: 118)

---

14 Hata insana mahsustur. Hatalıların en hayırlıları tövbe edenlerdir. Allah Teâlâ'ya dönmeye acele edenlerdir.Hata kişide bir ayıp değildir, bilâkis ayıp hataya devam etmektedir. Hatayı sona erdiren ve izini yok eden tövbedir. Bu İslâm'ın hoşgörüsünden ve kolaylığındandır. Günahtan dönüp tövbe etmek, tövbe eden üzerinde bir eksiklik değildir. İnsanlardan bir kısmı bir günahı diğer bir günaha sebep addederler, tâ ki günah ve hata vadisinde helâk olana kadar. Olgun olan diğer grup Ka'b ve benzerleri gibi hatalarını sevaba çevirdiler. Onların bu yolu en güzel düzeltme ve yüksek makamlara erişme yolu oldu. Nice şahıslar günah işlediler. Günahlarına ve hatalarına çokça ağladılar, tâ ki hataları ve günahları giderilene kadar. Böylece Allah'a dönüş, pişmanlık ve çokça ağlamaktan dolayı iyilikler merdiveninde yükselirler. Belki de bu kıssada değindiğimiz en faziletli genel ders onların savaştan geri kalarak işledikleri günahtan dolayı Allah ve Resulüne olan sadakatlerinden yaptıkları tövbenin büyüklüğü ve ibret verici yönüdür; Ki sonunda sıddıklara örnek oldular. Allah Teâlâ'nın buyurduğu gibi: "*Ey İman edenler! Allah'tan korkun ve sadıklarla beraber olunuz*". Allah Teâlâ onların tövbesini kabul ettiğini belirtip, mağfiretle vaad ettikten sonra kıssasını "sadıklarla beraber olun" şeklinde sonuçlandırdı. İslâm şeriatı, toplumun geneli için faydalı olan şeylerin yapılmasının gerekliliği ve yine toplumun geneli için zararlı olan şeylerin azaltılması ve yok edilmesi zorunluluğu üzerine binâ edilmiştir. Bu iş çok önemlidir. Bunu kontrol altına almak ve bir durumdan diğer bir duruma hükmün değiştiği muhtelif konumları idrak etmek. Ka'b her gün "geciktirme ve erteleme" ile beraber yaşıyordu. Bu "geciktirme ve erteleme" sadece onun değil bilakis -bu gün- bu bütün İslâm ümetinin problemidir. Nice amellerimizi erteleyip sonunda hiçbir şey yapmadık. Ara sıra şeytan hissettirmeden bize karşı geniş bir alanda ısrarcı olabilir. Yapmaya niyetlendiğimiz birçok amelle aramıza girer, şöyle ki; yarın diyerek ertelediğimiz işlerde başarılı olamaya biliriz. Nice günahkârlar daha sonra tövbe ederiz dediler fakat bu mümkün olmadı. Nice hayır yapmaya istekli olan kişilerle hayrın arasına "erteleme" girmiş ve onu yapmasına mani olmuştur. O çok etkili bir "uyuşturucu"dur her iyi amel sahibi ondan sakınmalıdır.Bu hastalığın ilacı ise bir şeyi yapmaya niyetlendiğin vakit geciktirmeden derhal yapmaktır. Bir ameli yapmaya bir fırsat gördün mü, hemen onu yap erteleme, yoksa onu kaçırır sonra yapamaya bilirsin. Yahudi ve Hıristiyanların İslâm'a girme istekleri kalplerinden nice sefer geçmesine rağmen, şeytan engel olup acele etme, yavaş ol, iyi düşün diyerek onu ertelemeye sevk eder böylece ölene dek onlara engel olur. Aynı şekilde günahkârları da tövbe ile oyalıyor, ona şehvetleri hedef kılıyor ve dönüş yapmak istediğinde ise temenni-

٤٤١٨ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ وَكَانَ قَائِدَ كَعْبٍ مِنْ بَنِيهِ حِينَ عَمِيَ قَالَ سَمِعْتُ كَعْبَ بْنَ مَالِكٍ يُحَدِّثُ حِينَ تَخَلَّفَ عَنْ قِصَّةِ تَبُوكَ قَالَ كَعْبٌ لَمْ أَتَخَلَّفْ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي غَزْوَةٍ غَزَاهَا إِلَّا فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ غَيْرَ أَنِّي كُنْتُ تَخَلَّفْتُ فِي غَزْوَةِ بَدْرٍ وَلَمْ يُعَاتَبْ أَحَدًا تَخَلَّفَ عَنْهَا إِنَّمَا خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُرِيدُ عِيرَ قُرَيْشٍ حَتَّى جَمَعَ اللَّهُ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ عَدُوِّهِمْ عَلَى غَيْرِ مِيعَادٍ وَلَقَدْ شَهِدْتُ مَعَ رَسُولِ

---

lerle onu oyalıyor. Şeytan, nice ciddiyetle işe sarılanı ertelemeye sevk etmiştir. Ve nice anlar fazileti tercih edenleri alıkoyar kimi zaman da talebe dersini tekrar etmek isterken, ona der ki, biraz dinlen! Yada gece namazına kalkan abidi uyarır ve ona: Vaktin var! Ona tembelliği sevimli kılıp ameli ertelettiriyor, işi temennilere dayandırıp böylece oyalıyor. Basiretli olan kararlı bir şekilde amel eder. Kararlılık ise; vakti tedarik etmek, ertelemeyi ve geciktirmeyi terk etmektir. Ka'b savaştan geri kaldıktan sonra Medine sokaklarına çıkıp tövbe için çabaladığı dönemin başında gezinirken toplumu kısımlara ayırıyor. Sonra da kısımları sınıflara ayırıp şöyle diyor: "Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem savaşa gittikten sonra insanların arasına çıktığımda beni en çok üzen şey savaşa gitmeyip geride kalanların ya münafık diye bilinenler ya da zayıf oldukları için savaşa katılamayan kimseler olmasıydı." Öyleyse Ka'b belirttiği gibi Medine'de insanlar dört kısma ayrılıyor: Birinci Kısım: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin geride kalmalarını emrettiği, emir vs. hariç. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ile gecikmeden hemen Allah yolunda cihada çıkanlar. İkinci Kısım: Allah Teâlâ'nın mazur gördüğü zayıflar. Üçüncü Kısım: Müminlerin savaşa çıkan kafilesinden şüphe ve nifaktan değil de nefislerine mağlup olan ve beşeri zayıflığa ansızın yakalanan mümin kimseler. Dördüncü Kısım: Nifakla ayıplanan ve kendilerinde nifak zannedilen kimseler. Toplumumuzda ve bütün Müslüman toplumlarda insanlar bu dört kısma ayrılırlar. Ya mücahit ya münafık ya özürlü yahut da geri kalanlar. Gazveden sonra müminler pek izzetli ve asaletli bir şekilde Tebük'ten döndüler. Münafıkların sırları açıkça belli olup ortaya çıktı. Fakat münafık hatalarında ısrarcı olur. Eğer beklediği bir fırsat doğarsa da onu Müslümanlara oyun yapmak için kullanır. Yok eğer Müslümanların kuvvetli olduğunu görürse hemen yelkenleri suya indirir, mahzun ve gariban görünür. Fakat Allah Teâlâ onların sapıklığını ortaya çıkarmak için pusudadır ve onların yalancı imanlarından sakındırır. Peygamberlik medresesindeki terbiyeyi diğer medreselerdeki terbiyelerden ayıran özellikleri vardır. O, asalet damarı ve hikmet pınarından çıkıyor. Bu terbiyenin insanda etkisi çok belirgindir, burada gördüğümüz gibi Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bu üç kişiyle konuşmayı yasaklıyor. Bu terbiyenin eseri apaçık bütün toplumda görülüyor.

اللّٰه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْلَةَ الْعَقَبَةِ حِينَ تَوَاثَقْنَا عَلَى الْإِسْلَامِ وَمَا أُحِبُّ أَنَّ لِي بِهَا مَشْهَدَ بَدْرٍ وَإِنْ كَانَتْ بَدْرٌ أَذْكَرَ فِي النَّاسِ مِنْهَا كَانَ مِنْ خَبَرِي أَنِّي لَمْ أَكُنْ قَطُّ أَقْوَى وَلَا أَيْسَرَ حِينَ تَخَلَّفْتُ عَنْهُ فِي تِلْكَ الْغَزَاةِ وَاللّٰهِ مَا اجْتَمَعَتْ عِنْدِي قَبْلَهُ رَاحِلَتَانِ قَطُّ حَتَّى جَمَعْتُهُمَا فِي تِلْكَ الْغَزْوَةِ وَلَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُرِيدُ غَزْوَةً إِلَّا وَرَّى بِغَيْرِهَا حَتَّى كَانَتْ تِلْكَ الْغَزْوَةُ غَزَاهَا رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي حَرٍّ شَدِيدٍ وَاسْتَقْبَلَ سَفَرًا بَعِيدًا وَمَفَازًا وَعَدُوًّا كَثِيرًا فَجَلَّى لِلْمُسْلِمِينَ أَمْرَهُمْ لِيَتَأَهَّبُوا أُهْبَةَ غَزْوِهِمْ فَأَخْبَرَهُمْ بِوَجْهِهِ الَّذِي يُرِيدُ وَالْمُسْلِمُونَ مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَثِيرٌ وَلَا يَجْمَعُهُمْ كِتَابُ حَافِظٌ يُرِيدُ الدِّيوَانَ قَالَ كَعْبٌ فَمَا رَجُلٌ يُرِيدُ أَنْ يَتَغَيَّبَ إِلَّا ظَنَّ أَنْ سَيَخْفَى لَهُ مَا لَمْ يَنْزِلْ فِيهِ وَحْيُ اللّٰهِ وَغَزَا رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تِلْكَ الْغَزْوَةَ حِينَ طَابَتْ الثِّمَارُ وَالظِّلَالُ وَتَجَهَّزَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالْمُسْلِمُونَ مَعَهُ فَطَفِقْتُ أَغْدُو لِكَيْ أَتَجَهَّزَ مَعَهُمْ فَأَرْجِعُ وَلَمْ أَقْضِ شَيْئًا فَأَقُولُ فِي نَفْسِي أَنَا قَادِرٌ عَلَيْهِ فَلَمْ يَزَلْ يَتَمَادَى بِي حَتَّى اشْتَدَّ بِالنَّاسِ الْجِدُّ فَأَصْبَحَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالْمُسْلِمُونَ مَعَهُ وَلَمْ أَقْضِ مِنْ جَهَازِي شَيْئًا فَقُلْتُ أَتَجَهَّزُ بَعْدَهُ بِيَوْمٍ أَوْ يَوْمَيْنِ ثُمَّ أَلْحَقُهُمْ فَغَدَوْتُ بَعْدَ أَنْ فَصَلُوا لِأَتَجَهَّزَ فَرَجَعْتُ وَلَمْ أَقْضِ شَيْئًا ثُمَّ غَدَوْتُ ثُمَّ رَجَعْتُ وَلَمْ أَقْضِ شَيْئًا فَلَمْ يَزَلْ بِي حَتَّى أَسْرَعُوا وَتَفَارَطَ الْغَزْوُ وَهَمَمْتُ أَنْ أَرْتَحِلَ فَأُدْرِكَهُمْ وَلَيْتَنِي فَعَلْتُ فَلَمْ يُقَدَّرْ لِي ذَلِكَ فَكُنْتُ إِذَا خَرَجْتُ فِي النَّاسِ بَعْدَ خُرُوجِ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَطُفْتُ فِيهِمْ أَحْزَنَنِي أَنِّي لَا أَرَى إِلَّا رَجُلًا مَغْمُوصًا عَلَيْهِ النِّفَاقُ أَوْ رَجُلًا مِمَّنْ عَذَرَ اللّٰهُ مِنْ الضُّعَفَاءِ وَلَمْ يَذْكُرْنِي رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى بَلَغَ تَبُوكَ فَقَالَ وَهُوَ جَالِسٌ فِي الْقَوْمِ بِتَبُوكَ مَا فَعَلَ كَعْبٌ فَقَالَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي سَلِمَةَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ حَبَسَهُ بُرْدَاهُ وَنَظَرُهُ فِي عِطْفِهِ فَقَالَ مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ بِئْسَ مَا قُلْتَ وَاللّٰهِ يَا رَسُولَ اللّٰهِ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ إِلَّا خَيْرًا فَسَكَتَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ كَعْبُ بْنُ مَالِكٍ فَلَمَّا بَلَغَنِي أَنَّهُ تَوَجَّهَ قَافِلًا حَضَرَنِي هَمِّي وَطَفِقْتُ

أَتَذَكَّرُ الْكَذِبَ وَأَقُولُ بِمَاذَا أَخْرُجُ مِنْ سَخَطِهِ غَدًا وَاسْتَعَنْتُ عَلَى ذَلِكَ بِكُلِّ ذِي رَأْيٍ مِنْ أَهْلِي فَلَمَّا قِيلَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ أَظَلَّ قَادِمًا زَاحَ عَنِّي الْبَاطِلُ وَعَرَفْتُ أَنِّي لَنْ أَخْرُجَ مِنْهُ أَبَدًا بِشَيْءٍ فِيهِ كَذِبٌ فَأَجْمَعْتُ صِدْقَهُ وَأَصْبَحَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَادِمًا وَكَانَ إِذَا قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ بَدَأَ بِالْمَسْجِدِ فَيَرْكَعُ فِيهِ رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ جَلَسَ لِلنَّاسِ فَلَمَّا فَعَلَ ذَلِكَ جَاءَهُ الْمُخَلَّفُونَ فَطَفِقُوا يَعْتَذِرُونَ إِلَيْهِ وَيَحْلِفُونَ لَهُ وَكَانُوا بِضْعَةً وَثَمَانِينَ رَجُلًا فَقَبِلَ مِنْهُمْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَانِيَتَهُمْ وَبَايَعَهُمْ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمْ وَوَكَلَ سَرَائِرَهُمْ إِلَى اللَّهِ فَجِئْتُهُ فَلَمَّا سَلَّمْتُ عَلَيْهِ تَبَسَّمَ تَبَسُّمَ الْمُغْضَبِ ثُمَّ قَالَ تَعَالَ فَجِئْتُ أَمْشِي حَتَّى جَلَسْتُ بَيْنَ يَدَيْهِ فَقَالَ لِي مَا خَلَّفَكَ أَلَمْ تَكُنْ قَدْ ابْتَعْتَ ظَهْرَكَ فَقُلْتُ بَلَى إِنِّي وَاللَّهِ لَوْ جَلَسْتُ عِنْدَ غَيْرِكَ مِنْ أَهْلِ الدُّنْيَا لَرَأَيْتُ أَنْ سَأَخْرُجُ مِنْ سَخَطِهِ بِعُذْرٍ وَلَقَدْ أُعْطِيتُ جَدَلًا وَلَكِنِّي وَاللَّهِ لَقَدْ عَلِمْتُ لَئِنْ حَدَّثْتُكَ الْيَوْمَ حَدِيثَ كَذِبٍ تَرْضَى بِهِ عَنِّي لَيُوشِكَنَّ اللَّهُ أَنْ يُسْخِطَكَ عَلَيَّ وَلَئِنْ حَدَّثْتُكَ حَدِيثَ صِدْقٍ تَجِدُ عَلَيَّ فِيهِ إِنِّي لَأَرْجُو فِيهِ عَفْوَ اللَّهِ لَا وَاللَّهِ مَا كَانَ لِي مِنْ عُذْرٍ وَاللَّهِ مَا كُنْتُ قَطُّ أَقْوَى وَلَا أَيْسَرَ مِنِّي حِينَ تَخَلَّفْتُ عَنْكَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمَّا هَذَا فَقَدْ صَدَقَ فَقُمْ حَتَّى يَقْضِيَ اللَّهُ فِيكَ فَقُمْتُ وَثَارَ رِجَالٌ مِنْ بَنِي سَلِمَةَ فَاتَّبَعُونِي فَقَالُوا لِي وَاللَّهِ مَا عَلِمْنَاكَ كُنْتَ أَذْنَبْتَ ذَنْبًا قَبْلَ هَذَا وَلَقَدْ عَجَزْتَ أَنْ لَا تَكُونَ اعْتَذَرْتَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمَا اعْتَذَرَ إِلَيْهِ الْمُتَخَلِّفُونَ قَدْ كَانَ كَافِيَكَ ذَنْبَكَ اسْتِغْفَارُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَكَ فَوَاللَّهِ مَا زَالُوا يُؤَنِّبُونِي حَتَّى أَرَدْتُ أَنْ أَرْجِعَ فَأُكَذِّبَ نَفْسِي ثُمَّ قُلْتُ لَهُمْ هَلْ لَقِيَ هَذَا مَعِي أَحَدٌ قَالُوا نَعَمْ رَجُلَانِ قَالَا مِثْلَ مَا قُلْتَ فَقِيلَ لَهُمَا مِثْلُ مَا قِيلَ لَكَ فَقُلْتُ مَنْ هُمَا قَالُوا مُرَارَةُ بْنُ الرَّبِيعِ الْعَمْرِيُّ وَهِلَالُ بْنُ أُمَيَّةَ الْوَاقِفِيُّ فَذَكَرُوا لِي رَجُلَيْنِ صَالِحَيْنِ قَدْ شَهِدَا بَدْرًا فِيهِمَا أُسْوَةٌ فَمَضَيْتُ حِينَ ذَكَرُوهُمَا لِي وَنَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمُسْلِمِينَ عَنْ كَلَامِنَا أَيُّهَا الثَّلَاثَةُ مِنْ بَيْنِ مَنْ تَخَلَّفَ عَنْهُ فَاجْتَنَبَنَا النَّاسُ

الْقَوْمِ وَأَجْلِدَهُمْ فَكُنْتُ أَخْرُجُ فَأَشْهَدُ الصَّلَاةَ مَعَ الْمُسْلِمِينَ وَأَطُوفُ فِي الْأَسْوَاقِ وَلَا يُكَلِّمُنِي أَحَدٌ وَآتِي رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأُسَلِّمُ عَلَيْهِ وَهُوَ فِي مَجْلِسِهِ بَعْدَ الصَّلَاةِ فَأَقُولُ فِي نَفْسِي هَلْ حَرَّكَ شَفَتَيْهِ بِرَدِّ السَّلَامِ عَلَيَّ أَمْ لَا ثُمَّ أُصَلِّي قَرِيبًا مِنْهُ فَأُسَارِقُهُ النَّظَرَ فَإِذَا أَقْبَلْتُ عَلَى صَلَاتِي أَقْبَلَ إِلَيَّ وَإِذَا الْتَفَتُّ نَحْوَهُ أَعْرَضَ عَنِّي حَتَّى إِذَا طَالَ عَلَيَّ ذَلِكَ مِنْ جَفْوَةِ النَّاسِ مَشَيْتُ حَتَّى تَسَوَّرْتُ جِدَارَ حَائِطِ أَبِي قَتَادَةَ وَهُوَ ابْنُ عَمِّي وَأَحَبُّ النَّاسِ إِلَيَّ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَوَاللَّهِ مَا رَدَّ عَلَيَّ السَّلَامَ فَقُلْتُ يَا أَبَا قَتَادَةَ أَنْشُدُكَ بِاللَّهِ هَلْ تَعْلَمُنِي أُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَسَكَتَ فَعُدْتُ لَهُ فَنَشَدْتُهُ فَسَكَتَ فَعُدْتُ لَهُ فَنَشَدْتُهُ فَقَالَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ فَفَاضَتْ عَيْنَايَ وَتَوَلَّيْتُ حَتَّى تَسَوَّرْتُ الْجِدَارَ قَالَ فَبَيْنَا أَنَا أَمْشِي بِسُوقِ الْمَدِينَةِ إِذَا نَبَطِيٌّ مِنْ أَنْبَاطِ أَهْلِ الشَّأْمِ مِمَّنْ قَدِمَ بِالطَّعَامِ يَبِيعُهُ بِالْمَدِينَةِ يَقُولُ مَنْ يَدُلُّ عَلَى كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ فَطَفِقَ النَّاسُ يُشِيرُونَ لَهُ حَتَّى إِذَا جَاءَنِي دَفَعَ إِلَيَّ كِتَابًا مِنْ مَلِكِ غَسَّانَ فَإِذَا فِيهِ أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّهُ قَدْ بَلَغَنِي أَنَّ صَاحِبَكَ قَدْ جَفَاكَ وَلَمْ يَجْعَلْكَ اللَّهُ بِدَارِ هَوَانٍ وَلَا مَضْيَعَةٍ فَالْحَقْ بِنَا نُوَاسِكَ فَقُلْتُ لَمَّا قَرَأْتُهَا وَهَذَا أَيْضًا مِنَ الْبَلَاءِ فَتَيَمَّمْتُ بِهَا التَّنُّورَ فَسَجَرْتُهُ بِهَا حَتَّى إِذَا مَضَتْ أَرْبَعُونَ لَيْلَةً مِنَ الْخَمْسِينَ إِذَا رَسُولُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْتِينِي فَقَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْمُرُكَ أَنْ تَعْتَزِلَ امْرَأَتَكَ فَقُلْتُ أُطَلِّقُهَا أَمْ مَاذَا أَفْعَلُ قَالَ لَا بَلْ اعْتَزِلْهَا وَلَا تَقْرَبْهَا وَأَرْسَلَ إِلَى صَاحِبَيَّ مِثْلَ ذَلِكَ فَقُلْتُ لِامْرَأَتِي الْحَقِي بِأَهْلِكِ فَتَكُونِي عِنْدَهُمْ حَتَّى يَقْضِيَ اللَّهُ فِي هَذَا الْأَمْرِ قَالَ كَعْبٌ فَجَاءَتِ امْرَأَةُ هِلَالِ بْنِ أُمَيَّةَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

اسْتَأْذَنْتَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي امْرَأَتِكَ كَمَا أَذِنَ لامْرَأَةِ هِلَالِ بْنِ أُمَيَّةَ أَنْ تَخْدُمَهُ فَقُلْتُ وَاللَّهِ لَا أَسْتَأْذِنُ فِيهَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمَا يُدْرِينِي مَا يَقُولُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا اسْتَأْذَنْتُهُ فِيهَا وَأَنَا رَجُلٌ شَابٌّ فَلَبِثْتُ بَعْدَ ذَلِكَ عَشْرَ لَيَالٍ حَتَّى كَمَلَتْ لَنَا خَمْسُونَ لَيْلَةً مِنْ حِينَ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ كَلَامِنَا فَلَمَّا صَلَّيْتُ صَلَاةَ الْفَجْرِ صُبْحَ خَمْسِينَ لَيْلَةً وَأَنَا عَلَى ظَهْرِ بَيْتٍ مِنْ بُيُوتِنَا فَبَيْنَا أَنَا جَالِسٌ عَلَى الْحَالِ الَّتِي ذَكَرَ اللَّهُ قَدْ ضَاقَتْ عَلَيَّ نَفْسِي وَضَاقَتْ عَلَيَّ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ سَمِعْتُ صَوْتَ صَارِخٍ أَوْفَى عَلَى جَبَلِ سَلْعٍ بِأَعْلَى صَوْتِهِ يَا كَعْبُ بْنَ مَالِكٍ أَبْشِرْ قَالَ فَخَرَرْتُ سَاجِدًا وَعَرَفْتُ أَنْ قَدْ جَاءَ فَرَجٌ وَآذَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِتَوْبَةِ اللَّهِ عَلَيْنَا حِينَ صَلَّى صَلَاةَ الْفَجْرِ فَذَهَبَ النَّاسُ يُبَشِّرُونَنَا وَذَهَبَ قِبَلَ صَاحِبَيَّ مُبَشِّرُونَ وَرَكَضَ إِلَيَّ رَجُلٌ فَرَسًا وَسَعَى سَاعٍ مِنْ أَسْلَمَ فَأَوْفَى عَلَى الْجَبَلِ وَكَانَ الصَّوْتُ أَسْرَعَ مِنْ الْفَرَسِ فَلَمَّا جَاءَنِي الَّذِي سَمِعْتُ صَوْتَهُ يُبَشِّرُنِي نَزَعْتُ لَهُ ثَوْبَيَّ فَكَسَوْتُهُ إِيَّاهُمَا بِبُشْرَاهُ وَاللَّهِ مَا أَمْلِكُ غَيْرَهُمَا يَوْمَئِذٍ وَاسْتَعَرْتُ ثَوْبَيْنِ فَلَبِسْتُهُمَا وَانْطَلَقْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَيَتَلَقَّانِي النَّاسُ فَوْجًا فَوْجًا يُهَنِّئُونِي بِالتَّوْبَةِ يَقُولُونَ لِتَهْنِكَ تَوْبَةُ اللَّهِ عَلَيْكَ قَالَ كَعْبٌ حَتَّى دَخَلْتُ الْمَسْجِدَ فَإِذَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَالِسٌ حَوْلَهُ النَّاسُ فَقَامَ إِلَيَّ طَلْحَةُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ يُهَرْوِلُ حَتَّى صَافَحَنِي وَهَنَّانِي وَاللَّهِ مَا قَامَ إِلَيَّ رَجُلٌ مِنْ الْمُهَاجِرِينَ غَيْرُهُ وَلَا أُنْسَاهَا لِطَلْحَةَ قَالَ كَعْبٌ فَلَمَّا سَلَّمْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يَبْرُقُ وَجْهُهُ مِنْ السُّرُورِ أَبْشِرْ بِخَيْرِ يَوْمٍ مَرَّ عَلَيْكَ مُنْذُ وَلَدَتْكَ أُمُّكَ قَالَ قُلْتُ أَمِنْ عِنْدِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَمْ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ قَالَ لَا بَلْ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا سُرَّ اسْتَنَارَ وَجْهُهُ حَتَّى كَأَنَّهُ قِطْعَةُ قَمَرٍ وَكُنَّا نَعْرِفُ ذَلِكَ مِنْهُ فَلَمَّا جَلَسْتُ بَيْنَ يَدَيْهِ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ مِنْ تَوْبَتِي أَنْ أَنْخَلِعَ مِنْ مَالِي صَدَقَةً إِلَى اللَّهِ وَإِلَى رَسُولِ اللَّهِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

وَسَلَّمَ أَمْسِكْ عَلَيْكَ بَعْضَ مَالِكَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ قُلْتُ فَإِنِّي أُمْسِكُ سَهْمِي الَّذِي بِخَيْبَرَ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ إِنَّمَا نَجَّانِي بِالصِّدْقِ وَإِنَّ مِنْ تَوْبَتِي أَنْ لَا أُحَدِّثَ إِلَّا صِدْقًا مَا بَقِيتُ فَوَاللَّهِ مَا أَعْلَمُ أَحَدًا مِنْ الْمُسْلِمِينَ أَبْلَاهُ اللَّهُ فِي صِدْقِ الْحَدِيثِ مُنْذُ ذَكَرْتُ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَحْسَنَ مِمَّا أَبْلَانِي مَا تَعَمَّدْتُ مُنْذُ ذَكَرْتُ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى يَوْمِي هَذَا كَذِبًا وَإِنِّي لَأَرْجُو أَنْ يَحْفَظَنِي اللَّهُ فِيمَا بَقِيتُ وَأَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴿لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ﴾ إِلَى قَوْلِهِ ﴿وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ﴾ فَوَاللَّهِ مَا أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيَّ مِنْ نِعْمَةٍ قَطُّ بَعْدَ أَنْ هَدَانِي لِلْإِسْلَامِ أَعْظَمَ فِي نَفْسِي مِنْ صِدْقِي لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ لَا أَكُونَ كَذَبْتُهُ فَأَهْلِكَ كَمَا هَلَكَ الَّذِينَ كَذَبُوا فَإِنَّ اللَّهَ قَالَ لِلَّذِينَ كَذَبُوا حِينَ أَنْزَلَ الْوَحْيَ شَرَّ مَا قَالَ لِأَحَدٍ فَقَالَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ﴿سَيَحْلِفُونَ بِاللَّهِ لَكُمْ إِذَا انْقَلَبْتُمْ﴾ إِلَى قَوْلِهِ ﴿فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَرْضَى عَنْ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ﴾ قَالَ كَعْبٌ وَكُنَّا تَخَلَّفْنَا أَيُّهَا الثَّلَاثَةُ عَنْ أَمْرِ أُولَئِكَ الَّذِينَ قَبِلَ مِنْهُمْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ حَلَفُوا لَهُ فَبَايَعَهُمْ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمْ وَأَرْجَأَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمْرَنَا حَتَّى قَضَى اللَّهُ فِيهِ فَبِذَلِكَ قَالَ اللَّهُ ﴿وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا﴾ وَلَيْسَ الَّذِي ذَكَرَ اللَّهُ مِمَّا خُلِّفْنَا عَنْ الْغَزْوِ إِنَّمَا هُوَ تَخْلِيفُهُ إِيَّانَا وَإِرْجَاؤُهُ أَمْرَنَا عَمَّنْ حَلَفَ لَهُ وَاعْتَذَرَ إِلَيْهِ فَقَبِلَ مِنْهُ.

4418- Ka'b ibnu Malik[15] -Allah ondan razı olsun- Tebûk savaşına katılmama kıssasını şöyle anlatır:

Ben Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber Tebûk savaşından başka bir savaştan geri kalmadım. Bir de ben Bedir savaşına katılmamıştım ki, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Bedir savaşına katılmayan hiç kimseye bir şey demedi. Çünkü Allah Rasûlü sallallahu

15 Kâ'b bin Mâlik, babasının tek oğlu olup hâli vakti yerinde idi. Arabistan'ın ileri gelen şâirlerinden biri idi. İslâmiyet'in Medîne'de hızla yayılmasından sonra yapılan ikinci Akabe bîatına katılmış ve orada Müslüman olmuştu. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin şâirlerinden olan Kâ'b, Hicretin 50. yılında Muâviye'nin hilâfeti zamanında 77 yaşında iken vefât etti.

aleyhi ve sellem Bedir'e savaş maksadıyla değil, Kureyş kervanını karşılamak için çıkmıştı. Ancak Allah Azze ve Celle Müslümanlarla düşmanlarını savaşa dair bir kasıt olmaksızın karşı karşıya getirdi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme İslâm üzere beyat edilen Beyat gecesinde ben de Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ile beraberdim. Her ne kadar insanlar Akabe Beyatı'na nazaran Bedir savaşından daha çok bahsetseler de, benim için Bedir savaşına katılmak, Akabe'de hazır bulunmak derecesinde sevimli değildir.

Tebûk savaşına katılmayışımın haberine gelince: Ben o savaş esnasında güçlü olduğum kadar hiçbir savaşta güçlü ve kolay imkânlara sahip değildim. Vallahi bu savaşta olduğu gibi daha önce iki deveyi bir arada bulamamıştım. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bir savaşa çıkmak istediğinde onu bir başkasıyla îmâ ederdi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Tebûk savaşına şiddetli sıcak bir mevsimde yola çıkılmıştı. Bu, uzun, tehlikeli bir yolculuk olacak ve çetin bir düşmanla karşılaşılacaktı. Bu sebepten dolayı Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bu uzun ve çetin geçecek olan yolculuğa hazırlanmaları için onlara gidecekleri yeri önceden haber verdi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber Tebûk yolculuğuna çıkacak Müslümanların sayısı da fazlaydı.[16] Mücâhidlerin künyelerini muhafaza edici hiçbir kitap, yani dîvan defteri almıyordu.

Hiçbir kimse bu savaştan gizlenmek istemiyordu. Ancak Allah tarafından vahiy inmedikçe Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin bundan haberi olmaz, diye zanneden kimseler bu savaşa katılmamak için gizlenmişlerdi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bu savaşa meyveler olgunlaştığı ve ağaç gölgeleri de hoş olup tam gölgelenilecek bir zamanda çıkıyordu. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ve Müslümanlar savaş hazırlığıyla meşgul oluyorlardı. Onlarla birlikte savaş hazırlığı için ben de onlarla birlikte çıkmaya başladım. Ancak evime savaş için hiçbir hazırlık yapmadan döner ve derdim ki:

-Ben savaş için çabucak hazırlanabilirim, buna benim gücüm yeter.

Bu şekilde savaşa hazırlık için ihmalkâr davranışım devam etti. Öyle ki, Müslümanlar işlerini ciddiye almışlar ve hazırlıklarını neredeyse bi-

16 Müslim'in Mi'kel'den yaptığı rivayette onların sayısının on binden fazla olduğu ziyadesi vardır. Hâkim, "İklîl" adlı eserinde Muaz'dan gelen rivayette onların sayısının otuz binden fazla olduğunu nakletmiştir. Vâkidi, başka bir senetle onların atlı birliklerin adedinin on bin olduğunu bildirmiştir. Buna göre Mi'kel'in rivayeti atlı birliklerin sayısının on bin olduğunu beyan ihtimali vardır.

tirmişlerdi. Artık Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ve beraberindeki Müslümanlar hazırlıklarını bitirmişler ve yola çıkmaya hazır bir hâle gelmişlerdi. Ben ise hâlâ hiçbir hazırlık yapmamıştım.

Ben dedim ki:

-O'nun ardından bir iki günde hazırlanır, sonra müslümanlara arkalarından katılırım!

Ordu Medine'den ayrıldıktan sonra yine ben sabah vakti hazırlık için çıktım. Fakat bir iş göremeden geri döndüm. Sonra ertesi sabah çıktım, yine boş döndüm. Bu hâl bende böyle devam etti. Nihayet Müslümanlar hızla yol aldılar. Böylelikle savaşa katılmam da elimden kaçmış oldu. Bunun ardından ben istedim ki, hiç olmazsa yola çıkayım ve onlara yetişeyim. Keşke bunu yapmış olsaydım. Bunu da yapmadım.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Tebûk savaşına çıktıktan sonra Medine'de insanların arasına çıkıp dolaştığımda üzerine nifak yani münafıklık damgası vurulmuş bir adamdan ve zayıflığından dolayı Allah'ın özürlü gördüğü kimseden başkasını görememiş olmam beni çok üzmüştü. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Tebûk'a ulaşana kadar benden bahsetmemişti. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Tebûk'da bir topluluk inde otururken:

-"Ka'b ne yaptı?" diye sormuş.

Selime oğullarından birisi:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Ka'b'ı kıymetli iki bürdesi ve kibirle iki tarafına bakması Medîne'de hapsetti! diye cevap vermiş.

Bunun üzerine Muâz ibnu Cebel, bunu söyleyen o kimseye:

-Sen ne de kötü bir şey söyledin! Vallahi ey Allah'ın Rasûlü, biz onun hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyoruz, demiş.

Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem hiçbir şey dememiş.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin Tebûk'ten Medine'ye dönmekte olduğu haberi gelince beni bir hüzün ve endişe sardı.

-Yarın Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme ne desem de O'nun öfkesinden kurtulsam, diyerek kendimce bir yalan düşünmeye başladım. Ailemden aklıbaşında kimselere gidip bu konuda yardım istedim. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Medine'ye geldi, denilince artık ben-

deki bu batıl düşünceler yok oldu ve anladım ki içimde bulunduğum bu durumdan asla yalan söyleyerek kurtulamam. Bu düşünceyle Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme doğruyu söylemeye karar verdim.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem sabah vakti Medine'ye geldi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bir yolculuktan döndüğünde ilk iş olarak Mescit'e girer ve orada iki rekât namaz kılardı. Sonra da cemaatle beraber otururdu. Yine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem âdeti üzere bunları yaptı. Tebûk savaşına katılmayalar Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin yanına geldiler ve özürlerini beyan edip yemin etmeye başladılar. Bunlar seksen küsür kişi idiler. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bunların sözleri ve yeminlerine binaen özürlerini kabul etti ve Allah'tan onlar için bağışlanma diledi, onlardan beyat aldı ve gizli hâllerini, işin hakikatini Allah'a havale etti. Onlardan sonra ben de Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin yanına geldim. Kendisine selâm verince öfkelenmiş bir kimsenin gülümsemesi ile gülümsedi. Sonra bana:

-"Gel!" buyurdu.

Ben de yürüyerek yanına gittim ve önüne oturdum. Bana dedi ki:

-"Seni bizimle Tebûk savaşına çıkmana engel olan şey ne idi? Sen Akabe beyatından bulunanlardan biri değil misin?"

Ben dedim ki:

-Evet ey Allah'ın Rasûlü! Vallahi şayet şu anda senin dışında birinin önünde oturmuş olsaydım, muhakkak ona bir özür beyan eder ve onun öfkesinden kurtulurdum. Çünkü bana güzel konuşma ve ikna yeteneği verilmiştir. Ancak ben şunu çok iyi biliyorum ki, şayet ben şu anda seni razı edecek bir yalan söyleyecek olursam, muhakkak Allah sana yalanımı bildirir ve seni hakkımda öfkelendirir. Şayet senin karşında seni öfkelendirecek doğruyu söylersem, muhakkak ben bu konuda Allah'ın beni bağışlamasını ümit ederim. Ancak hayır, benim seninle beraber Tebûk savaşına katılmayışıma dair hiçbir şer'î özrüm yoktur. Vallahi ben bu savaşta olduğum kadar daha önce hiçbir savaşta bu kadar güçlü ve kolay imkânlara sahip olmamıştım.

Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

-"Ka'b doğruyu söyledi. Şimdi kalk ve Allah senin hakkında hükmedinceye kadar bekle!" buyurdu.

Ben de Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin yanından kalktım.

Yolda kalktım. Selime oğullarından birtakım kişiler benim yanıma geldiler ve benimle yürümeye başladılar. Dediler ki:

-Vallahi biz senin bundan önce senin günah işlediğini bilmiyoruz. Sen, Tebûk savaşına katılmayanlar gibi Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme bir özür beyan etmekten aciz kaldın. Şayet Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme bir özür beyan etmiş olsaydın, O'nun senin için Allah'tan bağışlanma dilemesi senin için yeterli olurdu.

Vallahi Selime oğulları beni bu konuda azarlayıp suçlamaya o kadar çok devam ettiler ki, ben Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin yanına geri dönüp kendimi yalanlamayı yani geçerli bir özür beyan etmeyi düşündüm. Sonra onlara:

-Benim gibi savaşa katılmayıp da hiç özür beyan etmeyen kimse var mı? diye sordum.

Onlar dediler ki:

-Evet senin gibi iki kişi daha var. O ikisi de senin söylediğin gibi söylediler ve onlara da sana söylenilenler söylendi.

-O ikisi kimdir? diye sordum.

-Murâre ibnu'r-Rabî' el-Amrî ile Hilâl ibnu Umeyye el-Vâkıfı, dediler ve böylece bana Bedir gazvesinde hazır bulunan ve kendilerinde güzel bir imtisal örneği bulunan bu iki kişiyi söyleyince ben de eski sözümde kalmaya karar verdim.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Tebûk savaşına katılmayan benimle beraber üç kişiyle Müslümanların konuşmasını yasakladı. Bunun üzerine insanlar bizden uzaklaştılar ve bize karşı tavır takındılar. Öyle ki yaşadığım topraklar artık bana yabancı gelmeye başlamıştı. Bu durum elli gün sürdü. Diğer iki arkadaşım evlerine kapandılar ve günlerini ağlamakla geçirdiler. Ben ise onların içinde en genci ve daha dirayetli idim. Ben evimden dışarı çıkar ve Müslümanlarla beraber namazda hazır bulunurdum. Çarşıda dolanırdım. Ancak benimle kimse konuşmazdı. Namazdan sonra Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin yanına gelir ve O'na selâm verirdim ve kendi kendime:

-Acaba Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem dudaklarını hareket ettirerek selâmımı aldı mı? derdim.

Sonra namazı Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin yakınında kılardım da gizlice O'nu gözetlerdim. Namazıma yöneldiğim sıra O bana

doğru dönerdi. Fakat ben O'nun tarafına bakınca da yüzünü benden çevirirdi.

Nihayet insanların yüz çevirmelerinden de cefâsından ızdırap çektiğim bu hâl uzayınca, bir gün Ebu Katâde'nin bahçe duvarından aştım. Ebu Katâde amcamın oğlu ve insanlar arasında beni en çok seven kimse idi. Yanına vardım ve ona selâm verdim. Vallahi selâmımı almadı.

Ben dedim ki:

-Ey Ebu Katâde! Allah için söyle! Benim Allah'ı ve Rasûlü'nü çok sevdiğimi bilmez misin?

Ebu Katâde bana hiçbir şey demedi. Ben yine Allah'ın adını vererek sordum, ama o yine bana hiçbir cevap vermeyerek sustu. Ben tekrar Allah'ın adını vererek ona sordum. Bu defa o sadece:

-Allah ve Rasûlü en iyi bilendir, sözünden başka bir şey demedi.

Bunun üzerine gözlerimden yaş boşandı. Döndüm, duvardan aştım.

Ben bir gün Medine çarşısında gidiyordum. Medine'ye buğday satmaya gelen Şâm ahâlîsi ekincilerinden bir ekinci:

-Ka'b ibnu Mâlik'i bana kim gösterir? diye soruyordu.

İnsanlar ona beni göstermeye başladılar. O adam benim yanıma geldi ve bana Ğassân kralından bir mektup verdi. Mektupta Ğassan kralı şunları diyordu:

-Bana arkadaşının sana eziyet ettiği haberi ulaştı. Allah seni hakaret görecek ve hakkın zayi olacak bir mevkide yaratmamıştır. Bizim yanımıza gel ki sana hak ettiğin değeri verelim.

Bu mektubu okuyunca:

-Bu da diğeri gibi bir belâdır! Dedim ve mektubu ocağa atıp yaktım.

Bu elli günün kırk günü geçince Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin elçisinin bana geldiğini gördüm. O şöyle dedi:

-Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem senin hanımından ayrılmanı emrediyor.

-Hanımı boşayacak mıyım, yoksa ne yapacağım? dedim. O da:

-Hayır hanımını boşama, ancak ondan uzaklaş ve ona yaklaşma! dedi.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Tebûk savaşına özürsüz katılmayan diğer iki arkadaşıma da aynı şeyleri emretti. Ben hanımıma de-

dim ki:

-Babanın evine git ve Allah bu konuda hakkımda bir hüküm verene kadar onların yanında kal!

Hilâl ibnu Umeyye'nin karısı Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme geldi ve dedi ki:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Hilâl ibnu Umeyye ihtiyardır, gücü kuvveti gitmiştir. Hizmetçisi de yoktur. Ona hizmet etmemi çirkin görür müsün?

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

-"Hayır çirkin görmem fakat sana yaklaşmasın!" buyurdu. Hanımı:

-Vallahi onda hiçbir hareket yoktur. Vallahi o günden bu yana ağlamaya devam etmektedir, dedi.

Bunun üzerine akrabamdan bâzı kimseler bana dediler ki:

-Hanımının evinde sana hizmet etmesi konusunda sen de Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemden izin istesen. Nitekim Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Hilâl ibnu Umeyye'nin karısına, kocasına hizmet etmesi için izin verdi.

Ben de onlara dedim ki:

-Vallahi bu hususta Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemden bu konuda izin istediğim de Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin bana ne cevap vereceğini bilemem. Çünkü ben genç biriyim.

Aradan on gün daha geçti. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin bizimle konuşulmasını yasakladığı günden bu yana tam elli gün geçmişti. Ellinci günün sabahında sabah namazını kılmış ve evlerimizin birinin damında oturuyordum. Ben orada Allah Azze ve Celle'nin Tevbe suresi 118. âyette buyurduğu hâl üzereydim. Bütün genişliğine rağmen yeryüzü bana dar gelmiş ve vicdanım beni sıktıkça sıkıyordu. İşte bu esnada Sel dağı üzerinde en yüksek sesiyle:

Ey Ka'b ibnu Mâlik! Sana müjdeler olsun! diye en yüksek sesiyle bağıran birinin sesini duydum.

Bu müjdeli haber üzerine ben hemen secdeye kapandım. Anladım ki benim için bir çıkış yolu ve kurtuluş gelmiştir. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem sabah namazını kıldırdıktan sonra insanlara Allah'ın bizim tövbemizi kabul ettiğini ilân etmiş ve insanlar da bunu bana müjdelemek için koşmuşlardı.

Arkadaşlarım tarafına da birtakım müjdeciler gitmişlerdi. Bana da Zubeyr ibnul-Avvâm müjdelemek için atını sürmüştü. Ve Eslem kabilesinden Hamza ibnu Amr da koşup Sel dağı'nın üstüne çıkmıştı. Bunun sesi attan daha hızlı idi.

Beni sevindiren sesini işittiğim bu müjdecim bana geldiği zaman, üzerimdeki iki kat elbisemi hemen çıkarıp müjdelik olarak ona giydirdim. Vallahi o gün bunlardan başka elbisem yoktu. Emanet olarak iki parça elbise alıp giydim. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin yanına gittim. Oradaki insanlar beni grup grup karşılamaya ve tövbemin kabulünden dolayı beni tebrik ediyorlar ve:

-Allah'ın senin tövbeni kabul etmesi sana kutlu olsun, ne mutlu sana! diyorlardı.

Nihayet mescide girdim. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem oturmuş, insanlar da etrafında toplanmışlardı. Hemen Talha ibnu Ubeydullah ayağa kalktı, koşarak geldi, benimle tokalaştı ve beni tebrik etti. Vallahi Muhâcirler'den Talha'dan başka kimse benim için ayağa kalkmadı. Talha'nın bu yaptığını asla unutmam.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme selâm verdim. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin sevinçten yüzü şimşek gibi parlar bir şekilde:

-"Annenden doğduğun günden bu yana geçen günlerin en hayırlısı ile sevin!" buyurdu. Ben:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Bu müjde senin tarafından mı yoksa Allah tarafından mı? diye sordum.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

-"Benim tarafımdan değil, Allah katından" buyurdu.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem sevindiği bir durumla karşılaştığında yüzü ay parçası gibi parlardı. Biz de sevinçli bir vahiy geldiğini O'nun bu sevimli yüzünden anlardık. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin önüne oturdum ve:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Tövbemin bir göstergesi olarak malımın hepsini Allah Rasûlü için vermek istiyorum, dedim.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Malının bir kısmını yanında tutman senin için daha hayırlıdır."

Ben de:

-Hayber'de ganimetten payıma düşen malı yanımda tutuyorum, dedim.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme dedim ki:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Allah beni bu sıkıntıdan ancak doğru sözlü olmam, doğruluktan ayrılmamam sebebiyle kurtardı. Yine tövbemin bir göstergesi olarak ben yaşadığım müddetçe doğruluktan, doğru sözden ayrılmayacağım.

Vallahi ben bunu Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme söylediğim zamandan beri müslümanlardan hiçbirisini, doğru söylemekte Allah'ın bana yaptığı imtihandan daha güzel bir imtihan yaptığını bilmiyorum. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme o sözlerimi söylediğimden bu günüme kadar yalan söylemek hatırımdan geçmedi. Bundan sonra yaşadığım zaman içinde de Allah'ın beni yalandan koruyacağını kuvvetle ümîd etmekteyim. Bunun üzerine Allah Azze ve Celle, Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme şu âyeti indirdi:

«Allah, Peygamberin ve içlerinden bir kısmının kalpleri neredeyse (imandan) kaymak üzereyken güçlük ânında Peygambere tâbi olan Muhacirlerle Ensarın tövbelerini kabul etmiştir. Kabul etmiştir, çünkü O, onlara karşı çok müşfik, çok merhametlidir.

(Keza Peygamberle birlikte savaşa çıkmaktan) geri bırakılan üç kişinin tövbesini de kabul etmiştir; çünkü bunlar (savaştan geri kalınca), bütün genişliğine rağmen yeryüzü onlara dar gelmiş, vicdanları kendilerini sıktıkça sıkmış ve Allah (ın azabı)ndan yine Allah'ın kendisinden başka sığınacak yer olmadığını anlamışlardı. Sonra da Allah, (hep Allah'a sığınıp) tövbe etsinler diye, onların tövbesini kabul etmişti. Şüphesiz tövbeleri en çok kabul eden, çok merhametli olan yalnız Allah'tır.

Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve sadıklarla birlikte olun.» (Tevbe: 117-119)[17]

---

17 Bu âyet-i kerimeler, Tebük seferine katılan müminleri anlatmaktadır. Tebük seferine "Zorluk seferi" adı verilmiştir. Çünkü bu sefer, bineklerin, azıkların ve suların az, sıcağın ise şiddetli olduğu bir zamanda yapılmıştı .Bu sefere katılanlar büyük bir sıkıntıya düşmüşlerdir.Ömer bu sefer hakkında diyor ki: "Biz, Resulullah ile birlikte, sıcağın şiddetli olduğu bir sırada Tebük seferine çıktık. Bir yerde konakladık. Çok susamıştık. Neredeyse susuzluktan ölecektik. Bazıları, develerini kesip karnındaki suyu içiyor böylece ciğerini yanmaktan kurtarıyordu. Ebu Bekir "Ey

Vallahi Allah'ın bana ihsan buyurduğu nimetler içinde, beni İslâm Dîni'ne hidâyetinden sonra nefsimde Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme doğru söylemekten daha büyük hiçbir nimet asla ihsan etmemiştir. Büyük nimet, Rasûlullah'a yalan söyleyip de helâk olmuş bulunmamak nimetidir. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme yalan söyleyenler helâk oldular. Çünkü Allah Azze ve Celle onlar hakkında onlardan biri hakkında söylenebilecek en ağır sözleri söyledi. Allah Azze ve Celle şöyle buyurdu:

«(Savaştan) onların yanına döndüğünüz zaman, (özürlerini kabul edip) kendilerinden vazgeçmeniz için Allah'a yemin edeceklerdir. Onlardan vazgeçin; zira onlar pistir. İrtikâb etmiş oldukları şeyden dolayı ceza olarak varacakları yer cehennemdir.

Kendilerinden hoşnut olmanız için size yemin etmektedirler. Hâlbuki siz onlardan hoşnut olsanız bile, Allah fâsık kimselerden aslâ hoşlanmaz.» (Tevbe: 95-96)

Tebûk savaşına özürsüz katılmayan benimle beraber üç kişi, özür beyan edip yemin eden ve Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin kendilerini özrünü kabul edip onlar için Allah'tan bağışlanma dilediği kimselerden Allah'ın bizi affetmesi için biz elli gün geri kalmıştık. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bizim işimizi Allah hakkımızda hüküm verene kadar geriye bırakmıştı. Bunun içindir ki Allah Azze ve Celle: ***«(Keza Peygamberle birlikte savaşa çıkmaktan) geri bırakılan üç kişinin tövbesini de kabul etmiştir»*** (Tevbe: 119) buyurmuştur. Yoksa Allah'ın bu âyette zikrettiği yemîn etme ve geri bırakılma, bizim savaştan geri kaldığımızdan değildir. Bu ancak Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin bizim üçümüzü ve bizim tövbemizi, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selle-

---

Allahın Resulü, Allah sana, dualarının karşılığında hayır nasip ediyor bizim için dua et." dedi. Resulullah "Bunu istiyor musun?" diye sordu. Ebubekir de "Evet" dedi. Bunun üzerine Resulullah, ellerini kaldırıp Allah'a yalvarmaya başladı. Daha ellerini indirmeden hava değişti, bulutlar geldi ve gökten yağmur dökülmeye başladı. Herkes yanında bulunan kapları doldurdu. Etrafımıza baktık, yağmurun, ordunun üzerinden başka yere yağmadığını gördük." Savaştan geri kalan ve tevbeleri daha sonra kabul edilen bu üç kişi Kâ'b bin Mâlik, Mürare bin Rebi l ve Hilâl bin Ümeyye'dir. Kâ'b bin Mâlik, Akabe bey'atına katılmış, Resululah'ı ve İslâm'ı kendi canından önce koruyacağına, onu her zaman ve her yerde müdafaa edeceğine dair ahitte bulunmuş seçkin ve şair bir kişiydi. Mürare bin Rebil ve Hilal bin Ümeyye de Bedir savaşına katılmış, halk için örnek davranışlara sahip olan salih birer kişiydiler.

me yemîn ve özür beyân edip de özürleri kabul olunanların tövbelerinden geri bırakmasıdır.

٨٠- بَاب نُزُولِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْحِجْرَ.

80- Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin Semûd Kavminin Yurdu Olan Hicr Vadisine İnmesi Bâbı

٤٤١٩- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْجُعْفِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَالِمٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ لَمَّا مَرَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْحِجْرِ قَالَ لَا تَدْخُلُوا مَسَاكِنَ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ أَنْ يُصِيبَكُمْ مَا أَصَابَهُمْ إِلَّا أَنْ تَكُونُوا بَاكِينَ ثُمَّ قَنَّعَ رَأْسَهُ وَأَسْرَعَ السَّيْرَ حَتَّى أَجَازَ الْوَادِيَ.

4419- Abdullah ibnu Ömer -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Semûd kavminin yurdu olan Hicr'e uğradı. Şöyle buyurdu: "Nefislerine zulmetmiş bu kavmin evlerine girmeyin. Onların başına gelen sizlerin de başınıza gelmesinden korkulur. Oradan ancak ağlayarak geçin."

Sonra Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem başını örttü ve vadiden hızlıca geçene kadar da açmadı.[18] (Hadisin geçtiği diğer yer: 433)

---

18 Hicr vadisi, Sâlih aleyhisselâm'ın milleti olan Semûd'un oturduğu yerdir. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem hicrî 9. yılın sonlarında Tebük Gazvesi'ne giderken bu vadiden geçmek zorunda kalmıştı. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in hadisimizdeki ikazına ilâve olarak müslüman askerlere bu yöre hakkında verdiği daha başka bilgi ve tâlimatlar da bulunmaktadır. Meselâ, oradaki kuyunun suyundan içilmemesi, abdest alınmaması, onunla hamur yoğurulmaması, yoğurulmuşsa o hamurların develere yedirilmesi bu talimatlar arasında yer almaktadır.Hatta yine o civarda bulundukları bir gece Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, "Bu gece pek şiddetli bir fırtına çıkacak. Herkes devesini sıkı bağlasın ve bulunduğu yerde otursun, ayağa kalkmasın" buyurmuştur.Gerçekten o gece çok şiddetli bir kasırga çıkmış; abdest almak için ayağa kalkan birini kasırga yere çarpmış, devesini aramaya giden bir başkasını da Tay dağına fırlatıp atmıştır.Yaptıkları haksızlık ve itaatsizlik sebebiyle Allah'ın azabına uğramış milletlerin yurtları ve izleri "sabıkalı" yerler ve izler olarak, sonrakiler tarafından ibret alınacak hatıralardır. İbret almayı gerektirecek bir davranış olarak, hadisimizde ağlamanın tavsiye edildiğini görüyoruz. Ağlamak, daha önce felâkete uğramış olanların kalıntılarını izler-

٤٤٢٠ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْن بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنْ عَبْد اللَّه بْنِ دِينَارٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّه صَلَّى اللَّهُ عَلَيْه وَسَلَّمَ لأَصْحَاب الْحِجْرِ لَا تَدْخُلُوا عَلَى هَؤُلَاءِ الْمُعَذَّبِينَ إِلَّا أَنْ تَكُونُوا بَاكِينَ أَنْ يُصِيبَكُمْ مِثْلُ مَا أَصَابَهُمْ.

4420- Abdullah ibnu Ömer -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Hicr halkı hakkında şöyle buyurdu:

"Allah'ın azap indirdiği bu kavmin meskenlerine girmeyin. Ancak ağlayarak oradan geçin. Şayet ağlayamazsanız oralara girmeyiniz ki onların başlarına gelen sizin de başınıza gelmesin."

٨١ - بَاب

81-Bâb

٤٤٢١ - بَاب حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ عَنْ اللَّيْث عَنْ عَبْد الْعَزِيزِ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ سَعْد بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ نَافِعِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الْمُغِيرَةِ عَنْ أَبِيه الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ قَالَ ذَهَبَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْه وَسَلَّمَ لِبَعْضِ حَاجَته فَقُمْتُ أَسْكُبُ عَلَيْه الْمَاءَ لَا أَعْلَمُهُ إِلَّا قَالَ فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ فَغَسَلَ وَجْهَهُ وَذَهَبَ يَغْسِلُ ذِرَاعَيْه فَضَاقَ عَلَيْه كُمُّ الْجُبَّةِ فَأَخْرَجَهُمَا مِنْ تَحْتِ جُبَّته فَغَسَلَهُمَا ثُمَّ مَسَحَ عَلَى خُفَّيْه.

4421- Mugîra ibnu Şu'be -Allah ondan razı olsun- Tebûk savaşı esnasında ki bir olayı anlatarak şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem hacetini gidermek için bizden ayrıldı. Döndüğünde ben kendisine abdest alması için su tuttum. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem yüzünü yıkadı. Ardından kollarını yıkayacaktı ki, giydiği cübbenin yeni dar olduğu için kolunu sıvayamadı ve kollarını cübbenin alt tarafından çıkardı ve yıkadı. Bundan sonra da ayakkabıları üzerine meshetti. (Hadisin geçtiği diğer yer: 182)

---

ken duygulu, kaygılı, kuşkulu olmayı ve böylece onların hâlini daha iyi düşünüp daha derinden etkilenmeyi sağlar. Böyle bir halet-i ruhiye içinde olmamak, oralardan sadece gelip geçmek, tarihten ders almamak gibi ağır sonuçları olan bir hatanın işlenmesi anlamına gelir. Yoksa oradan geçen herkesin hemen oracıkta aynen öncekiler gibi helâk edileceği anlamına gelmez.

٤٤٢٢ - حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ قَالَ حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ يَحْيَى عَنْ عَبَّاسِ بْنِ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ أَبِي حُمَيْدٍ قَالَ أَقْبَلْنَا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ غَزْوَةِ تَبُوكَ حَتَّى إِذَا أَشْرَفْنَا عَلَى الْمَدِينَةِ قَالَ هَذِهِ طَابَةُ وَهَذَا أُحُدٌ جَبَلٌ يُحِبُّنَا وَنُحِبُّهُ.

4422- Ebu Humeyd Sâidî -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Bizler Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber Tebûk savaşından döndük. Medine'yi gördüğümüz zaman, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"İşte Tâbe! (Medine) Bu da Uhud Dağı'dır ki o bizi sever, biz de onu severiz." (Hadisin geçtiği diğer yer: 1481)

٤٤٢٣ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا حُمَيْدٌ الطَّوِيلُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجَعَ مِنْ غَزْوَةِ تَبُوكَ فَدَنَا مِنَ الْمَدِينَةِ فَقَالَ إِنَّ بِالْمَدِينَةِ أَقْوَامًا مَا سِرْتُمْ مَسِيرًا وَلَا قَطَعْتُمْ وَادِيًا إِلَّا كَانُوا مَعَكُمْ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَهُمْ بِالْمَدِينَةِ قَالَ وَهُمْ بِالْمَدِينَةِ حَبَسَهُمُ الْعُذْرُ.

4423- Enes ibnu Mâlik -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Tebûk savaşından dönüp de Medine'ye yaklaştığımızda şöyle buyurdu:

"Şu anda Medine'de öyle insanlar var ki, bir vadide ve dağ yolunda yürüdüğünüz her yerde muhakkak onlar sizinle beraberdirler."

Sahâbîler:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Ancak onlar şu anda Medine'deler, dediler. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

-"Onların bizimle gelmelerine engel olan şey, onların özür sahibi olmalarıdır" buyurdu. (Hadisin geçtiği diğer yer: 2838)

٨٢-بَاب كِتَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى كِسْرَى وَقَيْصَرَ.

82- Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin Kisrâ ve Kayser'e[19] Gönderdiği Mektup Bâbı

٤٤٢٤ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ أَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعَثَ بِكِتَابِهِ إِلَى كِسْرَى مَعَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حُذَافَةَ السَّهْمِيِّ فَأَمَرَهُ أَنْ يَدْفَعَهُ إِلَى عَظِيمِ الْبَحْرَيْنِ فَدَفَعَهُ عَظِيمُ الْبَحْرَيْنِ إِلَى كِسْرَى فَلَمَّا قَرَأَهُ مَزَّقَهُ فَحَسِبْتُ أَنَّ ابْنَ الْمُسَيَّبِ قَالَ فَدَعَا عَلَيْهِمْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يُمَزَّقُوا كُلَّ مُمَزَّقٍ.

4424- Abdullah ibnu Abbas -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, Abdullah ibnu Huzâfe es-Sehmî ile Kisra'ya mektubunu yolladı. Ona mektubu Bahreyn'in büyüğüne, onunda Kisra'ya vermesini emretti. Kisra mektubu okudu ve onu yırtıp parçaladı. Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem onların parça parça olmaları için beddua etti. (Hadisin geçtiği diğer yer: 64)

٤٤٢٥ - حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ الْهَيْثَمِ حَدَّثَنَا عَوْفٌ عَنِ الْحَسَنِ عَنْ أَبِي بَكْرَةَ قَالَ لَقَدْ نَفَعَنِي اللَّهُ بِكَلِمَةٍ سَمِعْتُهَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيَّامَ الْجَمَلِ بَعْدَ مَا كِدْتُ أَنْ أَلْحَقَ بِأَصْحَابِ الْجَمَلِ فَأُقَاتِلَ مَعَهُمْ قَالَ لَمَّا بَلَغَ رَسُولَ

---

19 Araplar tarafından Sasani kralları için kullanılan bir ünvandır. Bizans imparatorları için "kayser" unvanı kullanılırken, İran Sasani kralları için de bu ünvan kullanılmıştır. "kisra" olarak kendisinden söz edilen ve peygamber efendimizin İslâm'a davet mektubunu yırtan kral Hüsrev perviz'dir. İslâmiyet'in zuhur ettiği yıllarda Bizanslılarla yaptığı savaşlarda üstün gelmesi, kitap ehli olan Bizanslıların mağlup olmaları Mekkeli müşrikleri sevindirirken, Müslümanların üzülmelerine ve hakarete uğramalarına sebep olmuştur. Kur'ân-ı kerim'in, Kisra'nın galibiyetinin mağlubiyete dönüşeceğini haber vermesi (Rum sûresi, 1-5) Müslümanları sevindirmiş, ileriki yıllarda gelen Bizans galibiyeti de Kur'ân-ı kerim'in mucizesini gerçekleştirmiştir. Yani eski İran padişahlarına *kisra*, Rum imparatorlarına *kayser*, Çin hükümdarlarına *fağfur* ve *hakan* denilirmiş.

اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّ أَهْلَ فَارِسَ قَدْ مَلَّكُوا عَلَيْهِمْ بِنْتَ كِسْرَى قَالَ لَنْ يُفْلِحَ قَوْمٌ وَلَّوْا أَمْرَهُمْ امْرَأَةً.

4425- Ebu Bekra -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Cemel Vakası günlerinde cemel sahiplerine katılarak, onlarla birlikte Alî'ye karşı savaşmaya başladıktan sonra, daha önce Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemden vaktiyle işittiğim bir söz sayesinde Allah bana fayda verdi: Farslıların Kisra'nın kızını başlarına kral seçtiklerini duyan Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"İşlerinin başına kadın getiren bir topluluk iflâh olmaz."[20] (Hadisin geçtiği diğer yer: 7099)

٤٤٢٦ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ سَمِعْتُ الزُّهْرِيَّ عَنْ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ يَقُولُ أَذْكُرُ أَنِّي خَرَجْتُ مَعَ الْغِلْمَانِ إِلَى ثَنِيَّةِ الْوَدَاعِ نَتَلَقَّى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَالَ سُفْيَانُ مَرَّةً مَعَ الصِّبْيَانِ.

4426- Sâib ibnu Yezîd -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Tebûk seferi dönüşünde çocuklarla beraber Seniyyetu'l-Vedâ'da Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemi karşılamaya gittik. (Hadisin geçtiği diğer yer: 3083)

٤٤٢٧ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ السَّائِبِ أَذْكُرُ أَنِّي خَرَجْتُ مَعَ الصِّبْيَانِ نَتَلَقَّى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى ثَنِيَّةِ الْوَدَاعِ مَقْدَمَهُ مِنْ غَزْوَةِ تَبُوكَ.

4427- Sâib ibnu Yezîd -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Tebûk seferi dönüşünde çocuklarla beraber Seniyyetu'l-Vedâ'da Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemi karşılamaya gittik.

---

20 Hattâbî bu hadise göre kadının devletin başına yani emirlik makamına ve hükümkadılık makamına getirilemeyeceğini söylemiştir.

٨٣-بَاب مَرَضِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَوَفَاتِهِ.

83- Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin hastalığı, Vefatı ve Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿ إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ ﴾

«(Ey Muhammed!) Elbet sen de öleceksin, onlar da ölecekler. Sonra siz, kıyamet günü Rabbinizin huzurunda muhakeme olunacaksınız.» (Zümer: 30-31)[21]

٤٤٢٨ - وَقَالَ يُونُسُ عَنْ الزُّهْرِيِّ قَالَ عُرْوَةُ قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ فِي مَرَضِهِ الَّذِي مَاتَ فِيهِ يَا عَائِشَةُ مَا أَزَالُ أَجِدُ أَلَمَ الطَّعَامِ الَّذِي أَكَلْتُ بِخَيْبَرَ فَهَذَا أَوَانُ وَجَدْتُ انْقِطَاعَ أَبْهَرِي مِنْ ذَلِكَ السُّمِّ.

4428- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem vefat ettiği hastalığı içinde şöyle buyurdu:

"Ey Âişe! Ben Hayber'de yediğim o zehirli etin acısını hissetmeye devam etmekteyim. İşte bu anlar o zehirden dolayı kalbe giden ana damarın kesilmesini hissettiğim zamandır."[22]

---

21 Âyetleri nazil olduğunda Zübeyr: Ey Allah'ın elçisi, dünyada iken bizim aramızda olan son derece şahsî günahlar da bizim üzerimize tekrarlanacak mı? diye sordu da Allah Rasulü: Evet, şüphesiz onlar size tekrarlanacaktır ki sonunda her bir hak sahibine hakkı verilsin, buyurdu. Zübeyr: Allah'a yemîn olsun ki iş çok zor, dedi. Âyeti şöyle anlamak da mümkündür: Şüphesiz ki sizler, hiç çaresi yok bu yurttan ayrılıp âhiret yurdunda Allah katında toplanacaksınız. Orada, dünyada iken içinde bulunduğunuz tevhîd ve şirk konusunda Allah'ın huzurunda duruşmaya çıkarılacaksınız. Allah Teâlâ da sizin aranızı ayıracak, gerçeği açıklayacaktır ki O, Fettâh ve Alîm olandır. İnananları, ihlâslı olanları ve Allah'ı birleyenleri kurtaracak, Allah'ın elçilerini yalanlayan, müşrik, inkarcı ve kâfirleri de azaba dûçâr kılacaktır. Bu âyeti kerîme her ne kadar mü'minler ve kâfirler hakkında indirilmiş ve âhiret yurdunda aralarındaki hasımlaşmayı zikretmişse de dünyada çekişen herkes hakkında umumîdir. Şüphesiz bu çekişmeleri âhiret yurdunda onlar hakkında tekrarlanacaktır.

22 Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, Hayber'de, Ashab-ı kiramla bir Yahudi-

٤٤٢٩ – حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنْ أُمِّ الْفَضْلِ بِنْتِ الْحَارِثِ قَالَتْ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرَأُ فِي الْمَغْرِبِ بِالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا ثُمَّ مَا صَلَّى لَنَا بَعْدَهَا حَتَّى قَبَضَهُ اللَّهُ.

4429- Hâris'in kızı Ümmül-Fadl -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin akşam namazını kıldırırken Murselât suresini okuduğunu duydum. Bu namazdan sonra vefat edinceye kadar bize bir daha namaz kıldıramadı. (Hadisin geçtiği yer: 763)

٤٤٣٠ – حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَرْعَرَةَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي بِشْرٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ كَانَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يُدْنِي ابْنَ عَبَّاسٍ فَقَالَ لَهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ إِنَّ لَنَا أَبْنَاءً مِثْلَهُ فَقَالَ إِنَّهُ مِنْ حَيْثُ تَعْلَمُ فَسَأَلَ عُمَرُ ابْنَ عَبَّاسٍ عَنْ هَذِهِ الْآيَةِ ﴿إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ﴾ فَقَالَ أَجَلُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَعْلَمَهُ إِيَّاهُ فَقَالَ مَا أَعْلَمُ مِنْهَا إِلَّا مَا تَعْلَمُ.

4430- Said ibnu Cubeyr, İbnu Abbas'tan -Allah onlardan razı olsun- şöyle dedi:

Ömer ibnu Hattâb, yaşlıların bulunduğu meclisine İbnu Abbas'ı da çağırırdı. Bu sebepten dolayı Abdurrahman ibnu Avf, Ömer'e şöyle dedi:

-Bizim de İbnu Abbas'a akran oğullarımız var. Onları neden meclisine almıyorsun? Bunun üzerine Ömer: -Allah ondan razı olsun-

-Ben O'nu ilminden dolayı meclisime alıyorum, dedi.

Daha sonra Ömer, İbnu Abbas'a ***«(Ey Muhammed!) Allah'ın yardımı ve fetih (zafer) geldiği zaman...»*** (Nasr: 1) âyetinden sordu. İbnu Abbas, O'na şöyle cevap verdi:

-Allah Azze ve Celle bu âyetle O'na ecelini geldiğini bildirdi. İbnu

---

nin zehirli kebabından bir lokma yedikten sonra, (Bu et, bana zehirli olduğunu söyledi) buyurup başka yemedi ve son hastalığında, (Hayber'de yediğim zehirli etin acısını hâlâ hissediyorum) buyurdu.)

Abbas'ın bu cevabı üzerine Ömer:

-Ben de bu âyet hakkında senin bildiğinden başkasını bilmiyorum, dedi. (Hadisin geçtiği diğer yer: 3627)

٤٤٣١ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ سُلَيْمَانَ الْأَحْوَلِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ يَوْمُ الْخَمِيسِ وَمَا يَوْمُ الْخَمِيسِ اشْتَدَّ بِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَجَعُهُ فَقَالَ ائْتُونِي أَكْتُبْ لَكُمْ كِتَابًا لَنْ تَضِلُّوا بَعْدَهُ أَبَدًا فَتَنَازَعُوا وَلَا يَنْبَغِي عِنْدَ نَبِيٍّ تَنَازُعٌ فَقَالُوا مَا شَأْنُهُ أَهَجَرَ اسْتَفْهِمُوهُ فَذَهَبُوا يَرُدُّونَ عَلَيْهِ فَقَالَ دَعُونِي فَالَّذِي أَنَا فِيهِ خَيْرٌ مِمَّا تَدْعُونِي إِلَيْهِ وَأَوْصَاهُمْ بِثَلَاثٍ قَالَ أَخْرِجُوا الْمُشْرِكِينَ مِنْ جَزِيرَةِ الْعَرَبِ وَأَجِيزُوا الْوَفْدَ بِنَحْوِ مَا كُنْتُ أُجِيزُهُمْ وَسَكَتَ عَنْ الثَّالِثَةِ أَوْ قَالَ فَنَسِيتُهَا.

4431- İbnu Abbas -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

Perşembe günü! Perşembe günü ne acı gündü! O gün Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin rahatsızlığı artmıştı. Şöyle buyurdu:

-"Yazı yazabileceğim (kağıt-kalem) bir şeyler getirinde, sizlere ondan sonra hak yoldan sapıtmayacağınız bir yazı yazmanızı emredeyim."

Bunun üzerine orada bulunanlar yazılsın, yazılmasın diye ihtilâf ettiler ve gürültü-kargaşa meydana geldi. Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

-"Hiçbir peygamberin yanında çekişmenin yakışık almaz" buyurdu. Oradaki sahabelerden bâzıları:

-Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem hastalığın şiddetinden sayıkladı, dediler.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

-"Beni kendi hâlime bırakınız. Benim içinde bulunduğum hâl, sizin beni davet etmekte olduğunuz şeylerden hayırlıdır" buyurdu.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem vefatından önce şu üç şeyi vasiyet etti:

"Bütün müşrikleri Arap yarımadasından çıkarın; size gelen heyetle-

re, tıpkı benim hediye verdiğim gibi hediyeler verin"

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin üçüncüsünde sustu veya vasiyetini ben unuttum. (Hadisin geçtiği diğer yer: 114)

٤٤٣٢ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ لَمَّا حُضِرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَفِي الْبَيْتِ رِجَالٌ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَلُمُّوا أَكْتُبْ لَكُمْ كِتَابًا لَا تَضِلُّوا بَعْدَهُ فَقَالَ بَعْضُهُمْ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ غَلَبَهُ الْوَجَعُ وَعِنْدَكُمْ الْقُرْآنُ حَسْبُنَا كِتَابُ اللَّهِ فَاخْتَلَفَ أَهْلُ الْبَيْتِ وَاخْتَصَمُوا فَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ قَرِّبُوا يَكْتُبُ لَكُمْ كِتَابًا لَا تَضِلُّوا بَعْدَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ غَيْرَ ذَلِكَ فَلَمَّا أَكْثَرُوا اللَّغْوَ وَالِاخْتِلَافَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قُومُوا قَالَ عُبَيْدُ اللَّهِ فَكَانَ يَقُولُ ابْنُ عَبَّاسٍ إِنَّ الرَّزِيَّةَ كُلَّ الرَّزِيَّةِ مَا حَالَ بَيْنَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَبَيْنَ أَنْ يَكْتُبَ لَهُمْ ذَلِكَ الْكِتَابَ لِاخْتِلَافِهِمْ وَلَغَطِهِمْ.

4432- Abdullah ibnu Abbas -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin vefatının gerçekleştiği hastalığı esnasında kendisini bazı kimselere ziyarete geldi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Yazı yazabileceğim (kağıt-kalem) bir şeyler getirinde, sizlere ondan sonra hak yoldan sapıtmayacağınız bir yazı yazmanızı emredeyim."

Ancak orada bulunanlardan bazıları:

-Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin hastalığı şiddetlendi. Sizin yanınızda ise Kur'ân vardır. Bize Allah'ın Kitabı yeter, dediler.

Bunun üzerine ev halkı ihtilâfa ve husûmete başladılar. Onlardan kimi:

-Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin yazı yazdırması için kağıt-kalem getirin de kendisinden sonra sapmayacağınız şeyler yazdırsın. Kimileri de bundan başka şeyler söylüyordu. Orada bulunanlar kargaşa ve

ihtilâf meydana gelince Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

-"Yanımdan ayrılın" buyurdu.

Ubeydullah dedi ki: İbnu Abbas şöyle diyordu: Bu ne büyük bir musibettir ki, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ile onlara yazdırmak istediği şeylere manî oldu. Bunun tek sebebi ise, onların Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin yanında gürültü yapmaları ve ihtilâf etmeleridir. (Hadisin geçtiği diğer yerler: 114, 3053, 3168)

٤٤٣٣-٤٤٣٤- حَدَّثَنَا يَسَرَةُ بْنُ صَفْوَانَ بْنِ جَمِيلٍ اللَّخْمِيُّ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ دَعَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاطِمَةَ عَلَيْهَا السَّلَام فِي شَكْوَاهُ الَّذِي قُبِضَ فِيهِ فَسَارَّهَا بِشَيْءٍ فَبَكَتْ ثُمَّ دَعَاهَا فَسَارَّهَا بِشَيْءٍ فَضَحِكَتْ فَسَأَلْنَا عَنْ ذَلِكَ فَقَالَتْ سَارَّنِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ يُقْبَضُ فِي وَجَعِهِ الَّذِي تُوُفِّيَ فِيهِ فَبَكَيْتُ ثُمَّ سَارَّنِي فَأَخْبَرَنِي أَنِّي أَوَّلُ أَهْلِهِ يَتْبَعُهُ فَضَحِكْتُ.

4433-4434- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ölüm sebebi olan hastalığı sırasında kızı Fâtıma'yı yanına çağırdı ve ona gizli bir şey söyledi. Fâtıma ağladı. Sonra onu bir daha çağırıp gizli bir şey söyledi. Fâtıma bu defa güldü. Âişe dedi ki: Ben Fâtıma'ya bu ağlama ve gülmenin sebebini sordum. Fâtıma şöyle dedi:

-Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem gizlice bana bu hastalığında vefat edeceğini söyledi, ben de bunun üzerine ağladım. Sonra da yine gizlice bana ailesinden kendisine kavuşacak olan ilk kişinin ben olacağımı söyledi, bunun üzerine ben de güldüm. (Hadisin geçtiği yerler: 3623-3624)

٤٤٣٥ - حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَعْدٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كُنْتُ أَسْمَعُ أَنَّهُ لَا يَمُوتُ نَبِيٌّ حَتَّى يُخَيَّرَ بَيْنَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ فَسَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ فِي مَرَضِهِ الَّذِي مَاتَ فِيهِ وَأَخَذَتْهُ بُحَّةٌ يَقُولُ ﴿ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ ﴾ الْآيَةَ فَظَنَنْتُ أَنَّهُ خُيِّرَ.

4435- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ben Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin: "Hiçbir peygambere dünya ile âhiret arasında seçim hakkı tanınmadıkça vefat etmez" dediğini işitirdim. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin vefat ettiği hastalığında sesi kısılmış bir şekilde: ***«Her kim Allah'a ve Peygambere itaat ederse, işte böyleleri, (kıyamet gününde), Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberler, sıddîklar, şehitler ve salihlerle beraberdirler. Onlar ne iyi arkadaştırlar.»*** Nisâ: 69[16] âyetini okuyordu. Ben anladım ki kendisi de dünya ile âhiret arasında muhayyer bırakıldı. (Hadisin geçtiği diğer yerler: 4436, 4437, 4463, 4586, 6348, 6509)

٤٤٣٦ - حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَعْدٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ لَمَّا مَرِضَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَرَضَ الَّذِي مَاتَ فِيهِ جَعَلَ يَقُولُ فِي الرَّفِيقِ الْأَعْلَى.

4436- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem vefat ettiği hastalığı esnasında "Allah'ım bana Rafîkul-Â'lâ'yı ver" diyordu.

٤٤٣٧ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ إِنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ صَحِيحٌ يَقُولُ إِنَّهُ لَمْ يُقْبَضْ نَبِيٌّ قَطُّ حَتَّى يَرَى مَقْعَدَهُ مِنَ الْجَنَّةِ ثُمَّ يُحَيَّا أَوْ يُخَيَّرَ فَلَمَّا اشْتَكَى وَحَضَرَهُ الْقَبْضُ وَرَأْسُهُ عَلَى فَخِذِ عَائِشَةَ غُشِيَ عَلَيْهِ فَلَمَّا أَفَاقَ شَخَصَ بَصَرُهُ نَحْوَ سَقْفِ الْبَيْتِ ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ فِي الرَّفِيقِ الْأَعْلَى فَقُلْتُ إِذًا لَا يُجَاوِرُنَا فَعَرَفْتُ أَنَّهُ حَدِيثُهُ الَّذِي كَانَ يُحَدِّثُنَا وَهُوَ صَحِيحٌ.

---

23 Bir adam Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemle gelerek şöyle dedi: Ey Allah'ın Rasûlü; sen, bana kendimden, ailemden ve çocuğumdan daha sevgilisin. Ben evde olup da seni hatırladığımda, sabredemez gelir sana bakarım. Ölümü ve senin ölümünü hatırladım ve bildim ki; sen cennete girdiğinde peygamberlerle birlikte yükseleceksin. Eğer ben cennete girersem seni göremeyeceğimden korkarım. Allah'ın Rasûlü bu kişiye «Kim Allah'a ve peygambere itaat ederse, işte onlar, Allah'ın nimetine eriştirdiği peygamberler, sıddîkler, şehitler ve salihlerle birliktedirler. Ne iyi arkadaştır onlar.» âyet-i kerîmesi nazil oluncaya kadar cevap vermediler.

4437- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem sağlığı zamanında şöyle derdi: "Hiçbir peygamber cennetteki yerini görmeden ruhu kabzolunmaz. Sonra onun gideceği yere gitmesi onun arzusuna bırakılır veya da muhayyer kılınır." Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ölümünden önceki hastalığı esnasında, başı benim dizimin üzerinde bulunduğu bir sırada kendisine bir baygınlık geldi. Sonra ayılınca gözü açılıp evin tavanına doğru dikildi. Sonra da:

"Allah'ım! Beni Refîkul-Â'lâ zümresine kat!" diye dua etti. Bunun üzerine ben: Artık Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem biz tercih etmiyor, dedim. Anladım ki Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin daha önceki sözü doğrudur.

٤٤٣٨ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ حَدَّثَنَا عَفَّانُ عَنْ صَخْرِ بْنِ جُوَيْرِيَةَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ دَخَلَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنَا مُسْنِدَتُهُ إِلَى صَدْرِي وَمَعَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ سِوَاكٌ رَطْبٌ يَسْتَنُّ بِهِ فَأَبَدَّهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَصَرَهُ فَأَخَذْتُ السِّوَاكَ فَقَصَمْتُهُ وَنَفَضْتُهُ وَطَيَّبْتُهُ ثُمَّ دَفَعْتُهُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاسْتَنَّ بِهِ فَمَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اسْتَنَّ اسْتِنَانًا قَطُّ أَحْسَنَ مِنْهُ فَمَا عَدَا أَنْ فَرَغَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَفَعَ يَدَهُ أَوْ إِصْبَعَهُ ثُمَّ قَالَ فِي الرَّفِيقِ الْأَعْلَى ثَلَاثًا ثُمَّ قَضَى وَكَانَتْ تَقُولُ مَاتَ بَيْنَ حَاقِنَتِي وَذَاقِنَتِي.

4438- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem göğsüme yaslı olduğu hâlde yanımıza Ebu Bekir'in oğlu Abdurrahman girdi. Abdurrahman'ın elinde yaş bir misvak vardı ve onunla dişlerini misvaklıyordu. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ona doğru uzunca bakmaya başladı. Ben kardeşim Abdurrahman'ın elinden misvağı aldım, onu ağzımda çiğnedim, onu silkeledim, su ile ıslattım. Sonra misvağı Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme verdim. O da misvakla dişlerini misvakladı. Bu zamana kadar Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin bundan daha güzel bir şekilde dişlerini misvakladığını görmedim. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi

ve sellem dişlerini misvaklamayı bitirince elini veya parmağını yukarıya kaldırarak üç kere: "Allah'ım! Beni Refîkul-A'lâ zümresine kat" diye dua etti. Bundan sonra Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem vefat etti.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin başı benim midem ile çene kemiğim arasında iken vefat etti.

٤٤٣٩ – حَدَّثَنِي حِبَّانُ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَخْبَرَتْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا اشْتَكَى نَفَثَ عَلَى نَفْسِهِ بِالْمُعَوِّذَاتِ وَمَسَحَ عَنْهُ بِيَدِهِ فَلَمَّا اشْتَكَى وَجَعَهُ الَّذِي تُوُفِّيَ فِيهِ طَفِقْتُ أَنْفِثُ عَلَى نَفْسِهِ بِالْمُعَوِّذَاتِ الَّتِي كَانَ يَنْفِثُ وَأَمْسَحُ بِيَدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْهُ.

4439- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem hastalandığında Muavvizât (Felak, Nâs ve İhlâs) sûrelerini okur, ellerine üfler ve elini bütün vücudunda gezdirirdi. Vefat ettiği hastalığı sırasında bu sûreleri okuyup Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin eline üfler ve onunla vücudunu meshetmeye başladım. (Hadisin geçtiği diğer yerler: 5016, 5735, 5751)

٤٤٤٠ – حَدَّثَنَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُخْتَارٍ حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ عَنْ عَبَّادِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ أَنَّ عَائِشَةَ أَخْبَرَتْهُ أَنَّهَا سَمِعَتِ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْغَتْ إِلَيْهِ قَبْلَ أَنْ يَمُوتَ وَهُوَ مُسْنِدٌ إِلَيَّ ظَهْرَهُ يَقُولُ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي وَأَلْحِقْنِي بِالرَّفِيقِ.

4440- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem vefatından önce kendisine sırtını yaslamış şöyle dua ediyordu:

"Allah'ım, beni bağışla, bana merhamet et ve beni Refîkul-A'lâ'ya eriştir."

٤٤٤١ - حَدَّثَنَا الصَّلْتُ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ هِلَالٍ الْوَزَّانِ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي مَرَضِهِ الَّذِي لَمْ يَقُمْ مِنْهُ لَعَنَ اللَّهُ الْيَهُودَ اتَّخَذُوا قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ قَالَتْ عَائِشَةُ لَوْلَا ذَلِكَ لَأُبْرِزَ قَبْرُهُ خَشِيَ أَنْ يُتَّخَذَ مَسْجِدًا.

4441- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem vefat ettiği hastalığı sırasında şöyle buyurdu:

"Peygamberlerinin kabirlerini mescitler edinen Yahudi ve Hıristiyanlara Allah lânet etsin."

Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Şayet böyle bir endişe olmasaydı sahabeler, Allah Rasûlü sallallâhu aleyhi ve sellemin kabrini açık bırakırlardı. Ancak ben O'nun kabrinin mescit edinilmesinden korkarım.
(Hadisin geçtiği diğer yer: 435)

٤٤٤٢ - حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عُفَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنِي اللَّيْثُ قَالَ حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ لَمَّا ثَقُلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاشْتَدَّ بِهِ وَجَعُهُ اسْتَأْذَنَ أَزْوَاجَهُ أَنْ يُمَرَّضَ فِي بَيْتِي فَأَذِنَّ لَهُ فَخَرَجَ وَهُوَ بَيْنَ الرَّجُلَيْنِ تَخُطُّ رِجْلَاهُ فِي الْأَرْضِ بَيْنَ عَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ وَبَيْنَ رَجُلٍ آخَرَ قَالَ عُبَيْدُ اللَّهِ فَأَخْبَرْتُ عَبْدَ اللَّهِ بِالَّذِي قَالَتْ عَائِشَةُ فَقَالَ لِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسٍ هَلْ تَدْرِي مَنِ الرَّجُلُ الْآخَرُ الَّذِي لَمْ تُسَمِّ عَائِشَةُ قَالَ قُلْتُ لَا قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ هُوَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ وَكَانَتْ عَائِشَةُ زَوْجُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تُحَدِّثُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا دَخَلَ بَيْتِي وَاشْتَدَّ بِهِ وَجَعُهُ قَالَ هَرِيقُوا عَلَيَّ مِنْ سَبْعِ قِرَبٍ لَمْ تُحْلَلْ أَوْكِيَتُهُنَّ لَعَلِّي أَعْهَدُ إِلَى النَّاسِ فَأَجْلَسْنَاهُ فِي مِخْضَبٍ لِحَفْصَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ طَفِقْنَا نَصُبُّ عَلَيْهِ مِنْ تِلْكَ الْقِرَبِ حَتَّى طَفِقَ يُشِيرُ إِلَيْنَا بِيَدِهِ أَنْ قَدْ فَعَلْتُنَّ قَالَتْ ثُمَّ خَرَجَ إِلَى النَّاسِ فَصَلَّى بِهِمْ وَخَطَبَهُمْ.

4442- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin hastalığı artıp rahatsızlığı şiddetlenince, hastalığında O'na hizmet etmem için diğer hanımlarından izin istedi, onlarda izin verdi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem iki kişinin omzunda ve ayakları yerde sürünerek çıktı. Abbas ve diğer bir adamın. Ubeydullah dedi ki:

-Abdullah ibnu Abbas'a haber verip dedim ki: Diğer adamın kim olduğunu biliyor musun? Ben:

-Hayır, dedim.

-O Ali'dir, dedi.

Âişe, -Allah ondan razı olsun- Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin O'nun evine girip rahatsızlığı arttıktan sonra şöyle dediğini bildirmiştir:

"Üzerime bağları çözülmemiş yedi kırbadan su dökün. Belki rahatsızlığım azalır da insanlara birilerini yetkili kılarım."

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, hanımı Hafsa'ya âit olan bir leğen içine oturtuldu ve yedi kırbadan üzerine su dökmeye başladık. Nihayet O: "Yaptınız" diye işaret etti. Sonra insanların yanına çıktı ve onlara namaz kıldırdı ve onlarla konuştu.

٤٤٤٣-٤٤٤٤- و أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللّٰه بْنُ عَبْد اللّٰه بْنِ عُتْبَةَ أَنَّ عَائِشَةَ وَعَبْدَ اللّٰه بْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ قَالَا لَمَّا نَزَلَ بِرَسُولِ اللّٰه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْه وَسَلَّمَ طَفِقَ يَطْرَحُ خَمِيصَةً لَهُ عَلَى وَجْهِه فَإِذَا اغْتَمَّ كَشَفَهَا عَنْ وَجْهِه وَهُوَ كَذَلِكَ يَقُولُ لَعْنَةُ اللّٰه عَلَى الْيَهُودِ وَالنَّصَارَى اتَّخَذُوا قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ يُحَذِّرُ مَا صَنَعُوا.

4443-4444- Âişe ve Abdullah ibnu Abbas -Allah onlardan razı olsun- şöyle dediler:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ölüm hastalığında iken kendisine âit motifli bir elbiseyi yüzüne örterdi. Bunalınca da onu yüzünden çekerdi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bu hâldeyken şöyle buyurdu:

"Peygamberlerinin kabirlerini mescitler edinen Yahudi ve Hıristiyanlara Allah lânet etsin."

Onların yaptıklarından ümmetini sakındırıyordu. (Hadisin geçtiği diğer yerler: 435 ve 436)

٤٤٤٥ - أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ لَقَدْ رَاجَعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي ذَلِكَ وَمَا حَمَلَنِي عَلَى كَثْرَةِ مُرَاجَعَتِهِ إِلَّا أَنَّهُ لَمْ يَقَعْ فِي قَلْبِي أَنْ يُحِبَّ النَّاسُ بَعْدَهُ رَجُلًا قَامَ مَقَامَهُ أَبَدًا وَلَا كُنْتُ أُرَى أَنَّهُ لَنْ يَقُومَ أَحَدٌ مَقَامَهُ إِلَّا تَشَاءَمَ النَّاسُ بِهِ فَأَرَدْتُ أَنْ يَعْدِلَ ذَلِكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ أَبِي بَكْرٍ.رَوَاهُ ابْنُ عُمَرَ وَأَبُو مُوسَى وَابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

4445- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem vefatından önceki hastalığında Ebu Bekir'i insanlara namaz kıldırması için görevlendirmesi hususunda onu bu işle görevlendirmemesi için çokça kendisine müracaat ettim. Böyle yapmamın sebebi ise, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin makamına geçecek olanı insanların sevebileceğine inanmıyordum. İnsanların O'nun yerine geçen kimseye karşı kötümser olacaklarını zannediyordum. İşte bu sebepten dolayı Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin Ebu Bekir'e verdiği kendi yerine namaz kıldırma görevini geri almasını istedim. (Hadisin geçtiği diğer yer: 198)

٤٤٤٦ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ قَالَ حَدَّثَنِي ابْنُ الْهَادِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ مَاتَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَإِنَّهُ لَبَيْنَ حَاقِنَتِي وَذَاقِنَتِي فَلَا أَكْرَهُ شِدَّةَ الْمَوْتِ لِأَحَدٍ أَبَدًا بَعْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

4446- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin başı benim göğsüm ile çenem arasında olduğu hâlde vefat etti. Bunun içindir ki ben Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin vefatından sonra hiçbir kimsenin ölümünün şiddetinden korkmam.

٤٤٤٧ - حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ أَخْبَرَنَا بِشْرُ بْنُ شُعَيْبِ بْنِ أَبِي حَمْزَةَ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ الْأَنْصَارِيُّ وَكَانَ كَعْبُ

بْنُ مَالِكٍ أَحَدَ الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ تِيبَ عَلَيْهِمْ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ أَخْبَرَهُ أَنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ خَرَجَ مِنْ عِنْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي وَجَعِهِ الَّذِي تُوُفِّيَ فِيهِ فَقَالَ النَّاسُ يَا أَبَا حَسَنٍ كَيْفَ أَصْبَحَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ أَصْبَحَ بِحَمْدِ اللَّهِ بَارِئًا فَأَخَذَ بِيَدِهِ عَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فَقَالَ لَهُ أَنْتَ وَاللَّهِ بَعْدَ ثَلَاثٍ عَبْدُ الْعَصَا وَإِنِّي وَاللَّهِ لَأَرَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَوْفَ يُتَوَفَّى مِنْ وَجَعِهِ هَذَا إِنِّي لَأَعْرِفُ وُجُوهَ بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ عِنْدَ الْمَوْتِ اذْهَبْ بِنَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلْنَسْأَلْهُ فِيمَنْ هَذَا الْأَمْرُ إِنْ كَانَ فِينَا عَلِمْنَا ذَلِكَ وَإِنْ كَانَ فِي غَيْرِنَا عَلِمْنَاهُ فَأَوْصَى بِنَا فَقَالَ عَلِيٌّ إِنَّا وَاللَّهِ لَئِنْ سَأَلْنَاهَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَمَنَعَنَاهَا لَا يُعْطِينَاهَا النَّاسُ بَعْدَهُ وَإِنِّي وَاللَّهِ لَا أَسْأَلُهَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

4447- Abdullah ibnu Abbas -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Alî ibnu Ebî Tâlib, -Allah ondan razı olsun- Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin vefat ettiği hastalığı sırasında Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin yanından dışarı çıktı. İnsanlar Ali'ye:

-Ey Ebu Hasan! Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bu sabah nasıl oldu? diye sordular. Alî:

-Allah'a hamd olsun, biraz daha iyi, diye cevap verdi.

Alî'nin bu cevabı üzerine, Ali'nin elini Abbas ibnu Abdulmuttalib tuttu ve şöyle dedi:

-Vallahi sen üç gün sonra asanın kulu[24] olacaksın. Vallahi ben Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin bu hastalığında vefat edeceğini görüyorum. Çünkü ben Abdulmuttalib oğullarının ölüm sırasında yüzlerinin aldığı şekli bilmekteyim. Şimdi bizimle Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin yanına gel. O'na kendisinden sonra halifenin kim olacağını soralım. Şayet biz Abdulmuttalip oğullarında olacaksa bunu bilmiş oluruz.

---

24 Asanın kulu: Bu terim, başkasına tâbi olma manasında kinaye olarak kullanılır. Abbas ibnu Abdulmuttalib -Allah ondan razı olsun- bununla Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin üç gün sonra vefat edeceğini ve Ali'nin de bu işle görevlendirileceğini söylemek istemiştir. Bu da Abbas'ın -Allah ondan razı olsun- ferasetidir.

Şayet bizim dışımızda birinde olacaksa bunu da öğrenelim ve bizi ona vasiyet etsin. Bunun üzerine Alî şöyle dedi:

-Vallahi bu işi biz şayet Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme sorar, O da bizi bundan yasaklarsa, insanlar Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemden bu işi bize vermezler. Vallahi ben bunu Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme sormam. (Hadisin geçtiği diğer yer: 6266)

٤٤٤٨- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عُفَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنِي اللَّيْثُ قَالَ حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ حَدَّثَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ الْمُسْلِمِينَ بَيْنَا هُمْ فِي صَلَاةِ الْفَجْرِ مِنْ يَوْمِ الِاثْنَيْنِ وَأَبُو بَكْرٍ يُصَلِّي لَهُمْ لَمْ يَفْجَأْهُمْ إِلَّا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ كَشَفَ سِتْرَ حُجْرَةِ عَائِشَةَ فَنَظَرَ إِلَيْهِمْ وَهُمْ فِي صُفُوفِ الصَّلَاةِ ثُمَّ تَبَسَّمَ يَضْحَكُ فَنَكَصَ أَبُو بَكْرٍ عَلَى عَقِبَيْهِ لِيَصِلَ الصَّفَّ وَظَنَّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُرِيدُ أَنْ يَخْرُجَ إِلَى الصَّلَاةِ فَقَالَ أَنَسٌ وَهَمَّ الْمُسْلِمُونَ أَنْ يَفْتَتِنُوا فِي صَلَاتِهِمْ فَرَحًا بِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَشَارَ إِلَيْهِمْ بِيَدِهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ أَتِمُّوا صَلَاتَكُمْ ثُمَّ دَخَلَ الْحُجْرَةَ وَأَرْخَى السِّتْرَ.

4448- Enes ibnu Malik -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Bir pazartesi günü sahabeler Mescit'te sabah namaz için saf tutmuşlardı. Ebu Bekir, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin vefat ettiği hastalığında insanlara namaz kıldırıyordu. Derken Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem odasının perdesini aralamış ayakta bize bakıyordu. Müslümanların namazda saf saf durduklarını görünce tebessüm etti. Ebu Bekir Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem namaza çıkacak zannıyla safa girmek için iki topuğu üzerinde geri gelmeye başladı. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemi görmekteki sevincimizden dolayı neredeyse namazımızı bozacaktık. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bizlere namazınızı tamamlayın, diye işaret ederek perdeyi örttü. (Hadisin geçtiği diğer yer: 680)

٤٤٤٩- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ عَنْ عُمَرَ بْنِ سَعِيدٍ قَالَ أَخْبَرَنِي ابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ أَنَّ أَبَا عَمْرٍو ذَكْوَانَ مَوْلَى عَائِشَةَ أَخْبَرَهُ أَنَّ

عَائِشَةَ كَانَتْ تَقُولُ إِنَّ مِنْ نِعَمِ اللَّهِ عَلَيَّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تُوُفِّيَ فِي بَيْتِي وَفِي يَوْمِي وَبَيْنَ سَحْرِي وَنَحْرِي وَأَنَّ اللَّهَ جَمَعَ بَيْنَ رِيقِي وَرِيقِهِ عِنْدَ مَوْتِهِ دَخَلَ عَلَيَّ عَبْدُ الرَّحْمَنِ وَبِيَدِهِ السِّوَاكُ وَأَنَا مُسْنِدَةٌ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَرَأَيْتُهُ يَنْظُرُ إِلَيْهِ وَعَرَفْتُ أَنَّهُ يُحِبُّ السِّوَاكَ فَقُلْتُ آخُذُهُ لَكَ فَأَشَارَ بِرَأْسِهِ أَنْ نَعَمْ فَتَنَاوَلْتُهُ فَاشْتَدَّ عَلَيْهِ وَقُلْتُ أُلَيِّنُهُ لَكَ فَأَشَارَ بِرَأْسِهِ أَنْ نَعَمْ فَلَيَّنْتُهُ فَأَمَرَّهُ وَبَيْنَ يَدَيْهِ رَكْوَةٌ أَوْ عُلْبَةٌ يَشُكُّ عُمَرُ فِيهَا مَاءٌ فَجَعَلَ يُدْخِلُ يَدَيْهِ فِي الْمَاءِ فَيَمْسَحُ بِهِمَا وَجْهَهُ يَقُولُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ إِنَّ لِلْمَوْتِ سَكَرَاتٍ ثُمَّ نَصَبَ يَدَهُ فَجَعَلَ يَقُولُ فِي الرَّفِيقِ الْأَعْلَى حَتَّى قُبِضَ وَمَالَتْ يَدُهُ.

4449- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah'ın bana ihsan ettiği nimetlerden birisi Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin benim odamda, benim günümde, başı benim göğsümün üstü ile gerdanımın arasında olarak vefat etmesi, yine Allah'ın O'nun vefatı sırasında benim tükürüğüm ile O'nun tükürüğünü bir arada birleştirmesidir.

Kardeşim Abdurrahman bizim yanımıza geldi. O esnada ben, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme dayanmıştım. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin Abdurrahman'ın elindeki misvağa baktığını gördüm. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem misvak kullanmayı sevdiğini bildiğim için Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme:

-O misvağı senin için alayım mı? diye sordum.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem başıyla evet manasında işaret etti. Hemen misvakı alıp kendisine sundum. Fakat katı geldi.

-Misvağı senin için yumuşatayım mı? diye sordum.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem başı ile "Evet!" diye işaret etti. Ben de misvağı yumuşatıp verdim. Bir de Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin yanında deriden ufak bir su kabı veya ağaçtan bir su kabı içinde su ile dururdu. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ara sıra ellerini bu kabın içine batırıyor ve ıslanan elleriyle yüzünü sıvazlıyor ve:

-"Lâ ilâhe illallâh! Muhakkak ki ölümün sekerâtı, ölürken kendinden geçme hâli vardır!" diyordu.

Sonra Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem elini kaldırdı ve ruhu kabzolunup cansız bir şekilde eli yere düşene kadar:

-"Allah'ım! Beni Refîkul-A'lâ'ya ulaştır" diye dua etti. (Hadisin geçtiği diğer yer: 890, 1389, 3100, 3774)

٤٤٥٠ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ أَخْبَرَنِي أَبِي عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَسْأَلُ فِي مَرَضِهِ الَّذِي مَاتَ فِيهِ يَقُولُ أَيْنَ أَنَا غَدًا أَيْنَ أَنَا غَدًا يُرِيدُ يَوْمَ عَائِشَةَ فَأَذِنَّ لَهُ أَزْوَاجُهُ يَكُونُ حَيْثُ شَاءَ فَكَانَ فِي بَيْتِ عَائِشَةَ حَتَّى مَاتَ عِنْدَهَا قَالَتْ عَائِشَةُ فَمَاتَ فِي الْيَوْمِ الَّذِي كَانَ يَدُورُ عَلَيَّ فِيهِ فِي بَيْتِي فَقَبَضَهُ اللَّهُ وَإِنَّ رَأْسَهُ لَبَيْنَ نَحْرِي وَسَحْرِي وَخَالَطَ رِيقُهُ رِيقِي ثُمَّ قَالَتْ دَخَلَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ وَمَعَهُ سِوَاكٌ يَسْتَنُّ بِهِ فَنَظَرَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْتُ لَهُ أَعْطِنِي هَذَا السِّوَاكَ يَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ فَأَعْطَانِيهِ فَقَضِمْتُهُ ثُمَّ مَضَغْتُهُ فَأَعْطَيْتُهُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاسْتَنَّ بِهِ وَهُوَ مُسْتَنِدٌ إِلَى صَدْرِي.

4450- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem vefat sebebi olan hastalığı esnasında, hanımlarının yanında geceleme sırasına göre onların yanında geceliyor ve:

-"Yarın ben nerede olacağım? Yarın ben nerede olacağım?" demeye başladı. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bu sözünü Âişe'nin evinde olmayı, O'nun yanında gecelemeyi çok arzu ettiği için söylerdi.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin bu isteği üzerine hanımları kendisine istediği yerde gecelemesine izin verdiler. Bundan sonra Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem vefat edinceye kadar Âişe'nin evinde kalmıştır.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem benim günümde, benim evimde iken vefat etti. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin başı gerdanımla göğsüm arasında iken ve tükrüğü tükrüğüme karışmış hâlde iken Allah Azze ve Celle O'nun ruhunu kabzetti.

Kardeşim Abdurrahman, elinde bir misvakla içeriye girdi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Abdurrahman'a doğru baktı. Bunun üzerine ben kardeşim Abdurrahman'a:

-Ey Abdurrahman! Misvağı bana ver, dedim.

O da misvağı bana verdi. Ben misvağı yumuşaması için ağzımla çiğneyerek yumuşattım ve Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme verdim. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem benim göğsüme dayanmış hâlde o misvakla dişlerini misvakladı.

٤٤٥١ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ تُوُفِّيَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَيْتِي وَفِي يَوْمِي وَبَيْنَ سَحْرِي وَنَحْرِي وَكَانَتْ إِحْدَانَا تُعَوِّذُهُ بِدُعَاءٍ إِذَا مَرِضَ فَذَهَبْتُ أُعَوِّذُهُ فَرَفَعَ رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ وَقَالَ فِي الرَّفِيقِ الْأَعْلَى فِي الرَّفِيقِ الْأَعْلَى وَمَرَّ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ وَفِي يَدِهِ جَرِيدَةٌ رَطْبَةٌ فَنَظَرَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَظَنَنْتُ أَنَّ لَهُ بِهَا حَاجَةً فَأَخَذْتُهَا فَمَضَغْتُ رَأْسَهَا وَنَفَضْتُهَا فَدَفَعْتُهَا إِلَيْهِ فَاسْتَنَّ بِهَا كَأَحْسَنِ مَا كَانَ مُسْتَنًّا ثُمَّ نَاوَلَنِيهَا فَسَقَطَتْ يَدُهُ أَوْ سَقَطَتْ مِنْ يَدِهِ فَجَمَعَ اللَّهُ بَيْنَ رِيقِي وَرِيقِهِ فِي آخِرِ يَوْمٍ مِنَ الدُّنْيَا وَأَوَّلِ يَوْمٍ مِنَ الْآخِرَةِ.

4451- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem benim evimde, benim günümde ve döşüme yaslanmış bir şekilde vefat etti. Bizlerden herbir kadın O'nu hastalandığı zaman bir dua ile Allah'a sığındırırdı. Ben de O'nu bir dua ile sığındırmaya başladım. Bu esnada Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem başını gökyüzüne doğru kaldırdı ve:

-"Allah'ım bana Refîkul-A'lâ'yı ver" diye dua etti.

Bu esnada kardeşim Abdurrahman elinde yaş bir çubukla yanımıza geldi. Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ona doğru baktı. Ben Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin onu istediğini zannettim ve onu kardeşimin elinden aldım. Misvağın ucunu ağzımda yumuşattım ve bir kısmını kestikten sonra bunu Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme verdim. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bununla gü-

zel bir şekilde dişlerini misvakladı. Bundan sonra Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem misvağı bana verdi. Sonra Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin eli düştü veya elindeki misvak yere düştü. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin âhirete yolculuğundan hemen önce ve dünyadaki son anında benim tükürüğümle O'nun tükürüğünü bir arada topladı.

٤٤٥٢-٤٤٥٣- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ أَنَّ عَائِشَةَ أَخْبَرَتْهُ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَقْبَلَ عَلَى فَرَسٍ مِنْ مَسْكَنِهِ بِالسُّنْحِ حَتَّى نَزَلَ فَدَخَلَ الْمَسْجِدَ فَلَمْ يُكَلِّمْ النَّاسَ حَتَّى دَخَلَ عَلَى عَائِشَةَ فَتَيَمَّمَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ مُغَشًّى بِثَوْبِ حِبَرَةٍ فَكَشَفَ عَنْ وَجْهِهِ ثُمَّ أَكَبَّ عَلَيْهِ فَقَبَّلَهُ وَبَكَى ثُمَّ قَالَ بِأَبِي أَنْتَ وَأُمِّي وَاللَّهِ لَا يَجْمَعُ اللَّهُ عَلَيْكَ مَوْتَتَيْنِ أَمَّا الْمَوْتَةُ الَّتِي كُتِبَتْ عَلَيْكَ فَقَدْ مُتَّهَا.

4452-4453- Âişe'den, -Allah ondan razı olsun- O şöyle dedi:

(Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin ölüm haberini duyan) Ebu Bekir -Allah ondan razı olsun- Sunh bölgesindeki evinden atıyla geldi. Mescit'e girdi ve Âişe'nin yanına girene kadar kimseyle konuşmadı.. Yüzü bir örtü ile kapalı olan Nebi sallallahu aleyhi ve sellemin yanına yaklaştı. O'nun yüzünü açtı. Sonra eğilerek Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin iki gözünün ortasını öptü. Sonra ağladı ve şöyle dedi: Anam-babam sana feda olsun ey Allah'ın Peygamberi! Allah sana iki ölümü bir araya toplamaz. Ancak senin üzerine takdir edilen ölüme gelince o başına gelmiş durumda. (Hadisin geçtiği diğer yerler: 1241 ve 1242)

٤٤٥٤- قَالَ الزُّهْرِيُّ وَحَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ خَرَجَ وَعُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ يُكَلِّمُ النَّاسَ فَقَالَ اجْلِسْ يَا عُمَرُ فَأَبَى عُمَرُ أَنْ يَجْلِسَ فَأَقْبَلَ النَّاسُ إِلَيْهِ وَتَرَكُوا عُمَرَ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ أَمَّا بَعْدُ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ يَعْبُدُ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَإِنَّ مُحَمَّدًا قَدْ مَاتَ وَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ يَعْبُدُ اللَّهَ فَإِنَّ اللَّهَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ قَالَ اللَّهُ ﴿وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ إِلَى قَوْلِهِ الشَّاكِرِينَ﴾ وَقَالَ وَاللَّهِ لَكَأَنَّ النَّاسَ لَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ هَذِهِ الْآيَةَ حَتَّى

تَلَاهَا أَبُو بَكْرٍ فَتَلَقَّاهَا مِنْهُ النَّاسُ كُلُّهُمْ فَمَا أَسْمَعُ بَشَرًا مِنَ النَّاسِ إِلَّا يَتْلُوهَا فَأَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ أَنَّ عُمَرَ قَالَ وَاللَّهِ مَا هُوَ إِلَّا أَنْ سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ تَلَاهَا فَعَقِرْتُ حَتَّى مَا تُقِلُّنِي رِجْلَايَ وَحَتَّى أَهْوَيْتُ إِلَى الْأَرْضِ حِينَ سَمِعْتُهُ تَلَاهَا عَلِمْتُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ مَاتَ.

4454- İbnu Abbas -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ebu Bekir, Âişe'nin -Allah onlardan razı olsun- odasından çıktı. O esnada Ömer -Allah ondan razı olsun- insanlarla konuşuyordu. Ebu Bekir Ömer'e -Allah onlardan razı olsun- otur dedi. O ise bundan kaçındı O'na tekrar otur, dedi. Ancak O bundan yine kaçındı.

Ebu Bekir şehâdet getirdi ve Ömer'in etrafından dağılıp O'nun yanında toplandılar. Ebu Bekir -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Sizden her kim Muhammed sallallahu aleyhi ve selleme ibadet ediyorsa Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem ölmüştür. Her kim de Allah'a ibadet ediyorsa muhakkak ki Allah diridir, ölmez. Allah Azze ve Celle şöyle buyurdu: ***«Muhammed peygamberden başka bir kimse değildir. Ondan önce de, şüphesiz (başka) peygamberler gelip geçmiştir. Öyleyse şimdi O ölür veya öldürülürse, topuklarınız üzerinde (İslâm'dan küfre) geri mi döneceksiniz? Topukları üzerinde kim böyle dönüş yaparsa (bilsin ki) Allah'a hiçbir şeyle zarar veremeyecektir. Allah şükredenleri mükâfatlandıracaktır.»*** (Âl-i İmran: 144)[25] Vallahi Ebu Bekir -Allah ondan razı olsun- bu âyeti okuyuncaya kadar sanki insanlar Allah'ın bu âyeti indirdiğini bilmiyorlar ve insanlar O'ndan öğreniyorlardı. Bu ayeti duyan herkes onu okuyordu.

Ömer ibnul-Hattâb -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Vallahi Ebu Bekir bu âyeti okuyuncaya kadar, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin ölümü hakkında kanaatim yoktu. Onun okuduğunu işitince, dehşet içinde kaldım. Ayaklarım beni taşımaz olmuştu. Nihayet Ebu Bekir'in o âyeti okuduğunu işitince artık Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin vefat ettiğine kesin kanaat getirdim ve olduğum yere

25 Muhacirlerden birisi ensârdan kan revân içinde olan birine uğrayıp; ey falan Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin öldürüldüğünü duydun mu? diye sordu. Ensâr'dan olan o kişi; eğer Muhammed öldürüldüyse Hak dini bize tebliğ etti. Dininiz uğruna vuruşun, dedi. Bunun üzerine «Muhammed, sadece bir peygamberdir...» âyeti nazil oldu.

çöküp kaldım.

٤٤٥٥-٤٤٥٦-٤٤٥٧- حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ مُوسَى بْنِ أَبِي عَائِشَةَ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ عَنْ عَائِشَةَ وَابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَبَّلَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعْدَ مَوْتِهِ.

4455-4456-4457- İbnu Abbas ve Âişe -Allah onlardan razı olsun- şöyle dediler:

Ebu Bekir -Allah ondan razı olsun- Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin ölümünden sonra O'nu öptü. (Hadisin geçtiği diğer yer: 5709)

٤٤٥٨- حَدَّثَنَا عَلِيٌّ حَدَّثَنَا يَحْيَى وَزَادَ قَالَتْ عَائِشَةُ لَدَدْنَاهُ فِي مَرَضِهِ فَجَعَلَ يُشِيرُ إِلَيْنَا أَنْ لَا تَلُدُّونِي فَقُلْنَا كَرَاهِيَةُ الْمَرِيضِ لِلدَّوَاءِ فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ أَلَمْ أَنْهَكُمْ أَنْ تَلُدُّونِي قُلْنَا كَرَاهِيَةَ الْمَرِيضِ لِلدَّوَاءِ فَقَالَ لَا يَبْقَى أَحَدٌ فِي الْبَيْتِ إِلَّا لُدَّ وَأَنَا أَنْظُرُ إِلَّا الْعَبَّاسَ فَإِنَّهُ لَمْ يَشْهَدْكُمْ رَوَاهُ ابْنُ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

4458- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin hastalığı esnasında ağzına ilâç koymuştuk. O da bize:

-"İlâç vermeyin!" diye işaret etmeye başlamıştı. Biz Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin bu isteksizliği bir hastanın ilaç almaya olan isteksizliği gibidir, dedik. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem hastalığının şiddeti geçip kendine gelince:

-"Ben sizi bana ilâç vermekten yasaklamamış mıydım?" buyurdu.

Biz Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin bu isteksizliği bir hastanın ilaç almaya olan isteksizliği gibidir, dedik. Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Ev içinde bulunan herkes istisnasız bu ilâçtan alacaktır. İşte ben bakıyorum. Yalnız Abbas müstesnadır. Çünkü o, siz bana ilaç verirken hazır bulunmadı."

٤٤٥٩- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ أَخْبَرَنَا أَزْهَرُ أَخْبَرَنَا ابْنُ عَوْنٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ الْأَسْوَدِ قَالَ ذُكِرَ عِنْدَ عَائِشَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَوْصَى إِلَى عَلِيٍّ فَقَالَتْ مَنْ قَالَهُ لَقَدْ رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَإِنِّي لَمُسْنِدَتُهُ إِلَى صَدْرِي فَدَعَا بِالطَّسْتِ فَانْخَنَثَ فَمَاتَ فَمَا شَعَرْتُ فَكَيْفَ أَوْصَى إِلَى عَلِيٍّ.

4459- Esved -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Âişe'nin yanında, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin Ali'ye vasiyet ettiğini söylediler. Bunun üzerine Âişe dedi ki:

-Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, Alî'ye ne zaman vasiyet etmiş? Ben Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemi ölmeden hemen önce göğsüme dayamıştım. Bu sırada bir tas istedi. Akabinde kucağımda iken bütün azası gevşedi ve kuvvetini kaybetti. Ben O'nun vefat ettiğinin farkına bile varamadım. Hâl böyle iken, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, Alî'ye ne zaman vasiyet etmiş? (Hadisin geçtiği diğer yer: 2741)

٤٤٦٠- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ مِغْوَلٍ عَنْ طَلْحَةَ قَالَ سَأَلْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي أَوْفَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَوْصَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ لَا فَقُلْتُ كَيْفَ كُتِبَ عَلَى النَّاسِ الْوَصِيَّةُ أَوْ أُمِرُوا بِهَا قَالَ أَوْصَى بِكِتَابِ اللَّهِ.

4460- Talha ibnu Musarrıf -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ben Abdullah ibnu Ebî Evfâ'ya: -Allah ondan ve babasından razı olsun-

-Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem mal olarak bir şey vasiyet etti mi? diye sordum. O:

-Hayır, dedi. Bunun üzerine ben dedim ki:

-Öyleyse insanlar üzerine vasiyet etmek nasıl farz yazıldı veya insanlar nasıl vasiyet etmekle emrolundular?

-Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, Allah'ın Kitabı'nı vasiyet etti, dedi. (Hadisin geçtiği diğer yer: 2740)

٤٤٦١-حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ قَالَ مَا تَرَكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دِينَارًا وَلَا دِرْهَمًا وَلَا عَبْدًا وَلَا أَمَةً إِلَّا بَغْلَتَهُ الْبَيْضَاءَ الَّتِي كَانَ يَرْكَبُهَا وَسِلَاحَهُ وَأَرْضًا جَعَلَهَا لِابْنِ السَّبِيلِ صَدَقَةً.

4461- Amr ibnul-Hâris -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, vefatı esnasında ne dirhem, ne dinar, ne köle, ne cariye ne de bunlardan başka bir şey bıraktı. Sadece binmekte olduğu beyaz bir katırını, kılıcını ve vakıf yaptığı araziyi bıraktı. (Hadisin geçtiği diğer yerler: 2739)

٤٤٦٢ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ قَالَ لَمَّا ثَقُلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَعَلَ يَتَغَشَّاهُ فَقَالَتْ فَاطِمَةُ عَلَيْهَا السَّلَام وَا كَرْبَ أَبَاهُ فَقَالَ لَهَا لَيْسَ عَلَى أَبِيكِ كَرْبٌ بَعْدَ الْيَوْمِ فَلَمَّا مَاتَ قَالَتْ يَا أَبَتَاهُ أَجَابَ رَبًّا دَعَاهُ يَا أَبَتَاهْ مَنْ جَنَّةُ الْفِرْدَوْسِ مَأْوَاهْ يَا أَبَتَاهْ إِلَى جِبْرِيلَ نَنْعَاهْ فَلَمَّا دُفِنَ قَالَتْ فَاطِمَةُ عَلَيْهَا السَّلَام يَا أَنَسُ أَطَابَتْ أَنْفُسُكُمْ أَنْ تَحْثُوا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ التُّرَابَ.

4462- Enes ibnu Mâlik -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem vefat ettiği gün öğleye doğru hastalığı ağırlaşınca sık sık bayılmaya başladı. Bundan dolayı üzülen kızı Fâtıma:

-Vay babamın ızdırabına! dedi.

Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, Fâtıma'ya:

-"Bu günden sonra babanın üzerinde hiçbir ızdırap kalmayacaktır" buyurdu.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem vefat edince Fâtıma şöyle dedi:

-Ey Allah'ın duasına icabet ettiği babam! Ey gideceği yer Firdevs cenneti olan babam! Ey Cibril'e ölümünü haber verdiğimiz babam!

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem defnedildikten sonra da Fâ-

tıma -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

-Ey Enes! Derin bir bağlılıkla sevdiğiniz Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin üzerine toprak saçmaya gönlünüz nasıl razı oldu?

٨٤- بَاب آخِرِ مَا تَكَلَّمَ بِهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

84- Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin Vefatından Önceki Söylediği Son Sözü Bâbı

٤٤٦٣ - حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ يُونُسُ قَالَ الزُّهْرِيُّ أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ فِي رِجَالٍ مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ وَهُوَ صَحِيحٌ إِنَّهُ لَمْ يُقْبَضْ نَبِيٌّ حَتَّى يَرَى مَقْعَدَهُ مِنْ الْجَنَّةِ ثُمَّ يُخَيَّرَ فَلَمَّا نَزَلَ بِهِ وَرَأْسُهُ عَلَى فَخِذِي غُشِيَ عَلَيْهِ ثُمَّ أَفَاقَ فَأَشْخَصَ بَصَرَهُ إِلَى سَقْفِ الْبَيْتِ ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ الرَّفِيقَ الْأَعْلَى فَقُلْتُ إِذًا لَا يَخْتَارُنَا وَعَرَفْتُ أَنَّهُ الْحَدِيثُ الَّذِي كَانَ يُحَدِّثُنَا وَهُوَ صَحِيحٌ قَالَتْ فَكَانَتْ آخِرَ كَلِمَةٍ تَكَلَّمَ بِهَا اللَّهُمَّ الرَّفِيقَ الْأَعْلَى.

4463- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem sağlığı zamanında şöyle derdi: "Hiçbir peygamber cennetteki yerini görmeden ruhu kabzolunmaz. Sonra onun gideceği yere gitmesi onun arzusuna bırakılır veya da muhayyer kılınır." Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ölümünden önceki hastalığı esnasında, başı benim dizimin üzerinde bulunduğu bir sırada kendisine bir baygınlık geldi. Sonra ayılınca gözü açılıp evin tavanına doğru dikildi. Sonra da:

"Allah'ım! Beni Refîkul-Â'lâ zümresine kat!" diye dua etti.

İşte bu "Allah'ım! Beni Refîkul-Â'lâ zümresine kat!" sözü Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin vefatından önceki son sözü olmuştur.
(Hadisin geçtiği diğer yer: 4435)

٨٥- بَاب وَفَاةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

85- Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin Vefâtı Bâbı

٤٤٦٤- ٤٤٦٥- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ يَحْيَى عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ عَائِشَةَ وَابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَبِثَ بِمَكَّةَ عَشْرَ سِنِينَ يُنْزَلُ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ وَبِالْمَدِينَةِ عَشْرًا.

4464-4465- Âişe ve İbnu Abbas -Allah onlardan razı olsun- şöyle dediler:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem kendisine Kur'ân indirilerek on sene Mekke'de kaldı. Medine'de de on sene kaldı. (Hadisin geçtiği diğer yer: 4978)

٤٤٦٦- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تُوُفِّيَ وَهُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ قَالَ ابْنُ شِهَابٍ وَأَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ مِثْلَهُ.

4466- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem altmış üç yaşında iken vefat etti.

٨٦- بَاب

86- Bâb

٤٤٦٧ - بَاب حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنِ الْأَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ تُوُفِّيَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَدِرْعُهُ مَرْهُونَةٌ عِنْدَ يَهُودِيٍّ بِثَلَاثِينَ.

4467- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, zırhı otuz sâ' ölçeği arpaya karşılık bir Yahudi'nin yanında rehin verilmiş olduğu hâlde vefat etti.

٨٧- بَاب بَعْثِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا فِي مَرَضِهِ الَّذِي تُوُفِّيَ فِيهِ.

87- Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin Vefat Ettiği Hastalığı Esnasında Usâme İbnu Zeyd'i -Allah ondan ve babasından razı olsun- Komutan Olarak bir Ordunun Başında Göndermesi Bâbı

٤٤٦٨- حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ الضَّحَّاكُ بْنُ مَخْلَدٍ عَنِ الْفُضَيْلِ بْنِ سُلَيْمَانَ حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ عَنْ سَالِمٍ عَنْ أَبِيهِ اسْتَعْمَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُسَامَةَ فَقَالُوا فِيهِ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ بَلَغَنِي أَنَّكُمْ قُلْتُمْ فِي أُسَامَةَ وَإِنَّهُ أَحَبُّ النَّاسِ إِلَيَّ.

4468- Abdullah ibnu Ömer -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem göndereceği ordunun başına komutan olarak Usâme ibnu Zeyd'i getirdi. İnsanlar ise bu konuda lâf ettiler. Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Sizin Usâme'nin komutanlığı hakkında söylediklerîniz bana ulaştı. Muhakkak ki Usâme bana insanların en sevgili olanıdır." (Hadisin geçtiği diğer yer: 3730)

٤٤٦٩- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعَثَ بَعْثًا وَأَمَّرَ عَلَيْهِمْ أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ فَطَعَنَ النَّاسُ فِي إِمَارَتِهِ فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ إِنْ تَطْعَنُوا فِي إِمَارَتِهِ فَقَدْ كُنْتُمْ تَطْعَنُونَ فِي إِمَارَةِ أَبِيهِ مِنْ قَبْلُ وَايْمُ اللَّهِ إِنْ كَانَ لَخَلِيقًا لِلْإِمَارَةِ وَإِنْ كَانَ لَمِنْ أَحَبِّ النَّاسِ إِلَيَّ وَإِنَّ هَذَا لَمِنْ أَحَبِّ النَّاسِ إِلَيَّ بَعْدَهُ.

4469- Abdullah ibnu Ömer -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, küçük bir askeri birlik hazırlatmış ve başlarına da komutan olarak Usâme ibnu Zeyd'i görevlendirmişti.

İnsanlardan bazıları Usâme'nin başlarına emir tayin edilmesi hakkında kötü konuştular. Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Sizler daha önce babası Zeyd'in emirliği hakkında kötü konuştuğunuz gibi şimdi de oğlu Usâme'nin emirliği hakkında kötü konuşuyorsunuz. Allah'a yemin olsun ki; Usâme emirliği hak eden birisidir. O'nun babası Zeyd bana insanların en sevimlisi olduğu gibi, O'ndan sonra oğlu Usâme de bana insanların en sevimlisidir." (Hadisin geçtiği diğer yer: 3730)

٨٨- بَاب

88- Bâb

٤٤٧٠ - بَاب حَدَّثَنَا أَصْبَغُ قَالَ أَخْبَرَنِي ابْنُ وَهْبٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ ابْنِ أَبِي حَبِيبٍ عَنْ أَبِي الْخَيْرِ عَنْ الصُّنَابِحِيِّ أَنَّهُ قَالَ لَهُ مَتَى هَاجَرْتَ قَالَ خَرَجْنَا مِنْ الْيَمَنِ مُهَاجِرِينَ فَقَدِمْنَا الْجُحْفَةَ فَأَقْبَلَ رَاكِبٌ فَقُلْتُ لَهُ الْخَبَرَ فَقَالَ دَفَنَّا النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُنْذُ خَمْسٍ قُلْتُ هَلْ سَمِعْتَ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ شَيْئًا قَالَ نَعَمْ أَخْبَرَنِي بِلَالٌ مُؤَذِّنُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ فِي السَّبْعِ فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ.

4470- Yezîd ibnu Ebî Habîb -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ebul-Hayr, Sunâbihî'ye:

-Medine'ye ne zaman hicret ettin? diye sordu. Sunâbihî şöyle dedi:

-Medine'ye hicret için Yemen'den yola çıktık. Cuhfe'ye geldiğimizde bizi atlı biri karşıladı. Ben ona:

-Bize Medine'den haber ver, dedim. O da:

-Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemi beş gün önce defnettik, dedi. Ebul-Hayr, Sunâbihî'ye:

-Kadir Gecesi'nin hangi gece olduğuna dair bir şey duydun mu? diye sordu. Sunâbihî ona şöyle cevap verdi:

-Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in müezzini Bilâl bana, Kadir Gecesi'nin Ramazân ayının son on günü içindeki yedide olduğunu haber verdi.

٨٩-بَاب كَمْ غَزَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

89- Bâb: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem kaç Savaşa İştirak Etti?

٤٤٧١ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَجَاءٍ حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ سَأَلْتُ زَيْدَ بْنَ أَرْقَمَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ كَمْ غَزَوْتَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ سَبْعَ عَشْرَةَ قُلْتُ كَمْ غَزَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ تِسْعَ عَشْرَةَ.

4471- Ebu İshâk Amr Subey'î -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ben Zeyd ibnu Erkam'a -Allah ondan razı olsun-:

-Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ile kaç savaşa iştirak ettin? diye sordum.

-On yedi savaşta Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber bulundum, diye cevap verdi. Ben:

-Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem kaç savaşta hazır bulundu? diye sordum.

-On dokuz savaşta hazır bulundu, dedi. (Hadisin geçtiği diğer yer: 3949)

٤٤٧٢ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَجَاءٍ حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ حَدَّثَنَا الْبَرَاءُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ غَزَوْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَمْسَ عَشْرَةَ.

4472- Berâ ibnu Âzib -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in beraberinde on beş savaşa iştirak ettim.

٤٤٧٣ - حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ حَنْبَلِ بْنِ هِلَالٍ حَدَّثَنَا مُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ كَهْمَسٍ عَنِ ابْنِ بُرَيْدَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ غَزَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سِتَّ عَشْرَةَ غَزْوَةً.

4473- Bureyde ibnu Husayb -Allah ondan razı olsun- kendisinin Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin beraberinde on altı savaşa katıldığını söylemiştir.

٦٥- كِتَاب تَفْسِيرِ الْقُرْآنِ

65- KİTAB'UT-TEFSİR

(Kur'ân'ın Tefsiri Kitabı)

﴿ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴾ اسْمَانِ مِنَ الرَّحْمَةِ الرَّحِيمُ وَالرَّاحِمُ بِمَعْنًى وَاحِدٍ كَالْعَلِيمِ وَالْعَالِمِ.

Allah'ın isimlerinden iki isim olan Rahmân ve Rahîm[26] isimleri, rahmetten türemiş iki isimdir.[27]

---

26 Yüce Allah'ın güzel isimlerinden şerefli iki isimdir. Bunlar yüce Allah'ın rahmet sıfatına sahip olduğuna delâlet etmektedir. "Rahman" adının şanı yüce Allah'ın zatı ile kaim sıfata delâlet eder."er-Rahim"in de kendisine rahmet olunana taalluk edişine delâlet eder.

27 Gerek nefiy gerekse ispat şeklinde Allah'ın kendisini ve Resûlü'nün O'nu vasıflandırdığı sıfatlarla Allah'ı tavsif etmek (vasıflandırmak), O'nun kendisi hakkında ispat (kabul) ettiği hususları ispat, kendisinden nefyettiği şeyleri de O'ndan nefyetmek/reddedmektir. Bilinmektedir ki ümmetin selefi ve imamlarının yolu, keyfiyetlendirme (tekyif) benzetme (temsil), değiştirme (tahrif) ve işlevsizleştirme (ta'tîl) olmaksızın Allah'ın kendisi hakkında ispat ettiği sıfatları ispat etmek (kendisine isnat ettiği sıfatları O'na isnat etmek) tir. (Tahrîf:Tahrîf dilde değiştirmek demektir. Terim olarak tahrîf, nassı (âyet veya hadisi) lâfız veya anlam olarak değiştirmektir. Lafzı değiştirmeyle beraber anlam ya değişir yada değişmez. Ta'tîl: Dilde ta'tîl, boşaltmak (bir şeyin veya kavramın içini boşaltmak) ve terk etmek demektir. Terim olarak ise, Allah-u Teâlâ için gerekli olan isim ve sıfatların tamamını veya bir kısmını inkâr etmektir. Tekyîf: Tekyîf, bir sıfatın niteliğini (keyfiyetini) anlatmaktır. Allah'ın elinin yada dünya göğüne inmesinin niteliği şöyle şöyledir, demek gibi. Temsîl ve Teşbîh: Temsîl, bir şeye örnek, teşbîh ise benzer vermektir. Temsîl (iki şey arasında) her bakımdan eşitlik ve denklik bulunmasını, teşbih ise birçok bakımdan eşitlik ve denklik bulunmasını gerektirir. Bunların biri diğeri yerin de kullanılır. Bunlar ile (temsîl ve teşbîh) tekyîf arasında iki bakımdan fark vardır: Birincisi: Tekyîf, bir şeyin niteliğini mutlak olarak veya bir benzerle kayıtlayarak an-

١-بَاب مَا جَاءَ فِي فَاتِحَةِ الْكِتَابِ

1- Fâtiha Sûresi Hakkında Gelen Hadîsler Bâbı

وَسُمِّيَتْ أُمَّ الْكِتَابِ أَنَّهُ يُبْدَأُ بِكِتَابَتِهَا فِي الْمَصَاحِفِ وَيُبْدَأُ بِقِرَاءَتِهَا فِي الصَّلَاةِ وَالدِّينُ الْجَزَاءُ فِي الْخَيْرِ وَالشَّرِّ كَمَا تَدِينُ تُدَانُ وَقَالَ مُجَاهِدٌ بِالدِّينِ بِالْحِسَابِ مَدِينِينَ مُحَاسَبِينَ.

Kur'ân-ı Kerim'e ve namaza bu sûreyle başlanıldığı için bu sûreye "Ümmül-Kitâb" adı da verilmiştir.[28]

---

latmaktır. Temsîl ve teşbîh ise, örnek ve benzerle kayıtlanmış bir niteliği gösterir. Bu bakımdan tekyîf daha geneldir. Çünkü her mümessil (temsil yapan) aynı zamanda mükeyyif (tekyif yapan) dir, tersi olamaz. İkincisi: Tekyîf sıfatlara özgüdür. Temsîl ise değerde (adet), sıfatta ve zâtta olabilir. Bu bakımdan yani temsîlin zât, sıfat ve değerle olan ilgisi bakımından temsîl daha geneldir. İlhâd: İlhâd, dilde eğilim, terim olarak da inanılması yada yapılması gerekli olan şeyden başka yöne sapmak demektir. İlhâd iki kısımdır: Birincisi: Allah'ın isimlerinde İlhâd.İkincisi: Allah'ın âyetlerinde İlhâd.Sıfatların bir kısmı hakkında ileri sürülen görüş, diğerleri için de geçerli olmalıdır.Eğer muhatap, Allah'ın hayat ile hayy (diri), ilim ile alîm, kudret ile kadir, sem' (işitme sıfatı) ile semî', basar (görme sıfatı) ile basîr, kelâm (konuşma sıfatı) ile mütekellim, irade ile mürîd olduğunu söylüyor ve bunların tamamının (mecaz değil) hakikat olduğunu kabul ediyorsa, fakat buna mukabil mûhabbet, rıza, gazap ve kerahet (istememe, hoşlanmama) gibi sıfatlarına itiraz edip bunları mecaz olarak kabul ediyorsa veya irade ile yada nimetler veya cezalar gibi bir takım yaratılmış şeylerle bunları tefsir etme yoluna gidiyorsa, ona ispat ve inkâr ettiğin hususlar arasında bir fark yoktur; bilâkis, birisi için ileri sürülen görüş diğeri için de geçerlidir, denir. Zât hakkında söylenecek söz, sıfatlar hakkında söylenenlerin aynısıdır. Allah'ın ne zâtında, ne sıfatlarında ve ne de fiillerinde kendisine benzeyen bir şey söz konusudur. O'nun nasıl diğer zâtlara benzemeyen hakikî bir zâtı varsa, bu zât diğer sıfatlara benzemeyen hakikî sıfatlarla da muttasıftır.Şayet birisi "Allah Arş'a nasıl istiva etti?" diye sorarsa ona şöyle denir: "Tıpkı Rabîa, Mâlik ve diğerlerinin -Allah ondan razı olsun- dedikleri gibi: "İstiva malûmdur, bunun nasıl olduğu bilinemez (keyfiyeti meçhuldür), ona iman etmek vaciptir, nasıl olduğunu sormakta bid'attir; zira bu insanların bilmediği ve cevap vermeleri de mümkün olmayan bir şeyi sormaktır."

28 Fatiha sûresi, Mekke'de nazil olmuş bir sûredir. İbnu Abbas, Katâde ve Ebu'l- Âliye böyle zikrederler. Medine'de indiği de söylenir. Bunu Ebu Hureyre, Mücâhid, Atâ İbnu Yessâr ve Zührî naklederler. İki kerre nazil olduğunu, birinin Medine dönemine, diğerinin Mekke dönemine rastladığını söyleyenler de vardır. Birinci görüş daha doğrudur. Çünkü Allah Teâlâ «Sana Seba' el-Mesânî'yi verdik» buyurmuştur. Şüphesiz ki en iyisini Allah bilir.

Dîn kelimesi[29], hayırda ve şerde karşılık demektir. Mücâhid: Dîn, hesaba çekmektir, demiştir. Medînîn kelimesi de hesaba çekilenler, manasına gelir.

٤٤٧٤ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ شُعْبَةَ قَالَ حَدَّثَنِي خُبَيْبُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ حَفْصِ بْنِ عَاصِمٍ عَنْ أَبِي سَعِيدِ بْنِ الْمُعَلَّى قَالَ كُنْتُ أُصَلِّي فِي الْمَسْجِدِ فَدَعَانِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمْ أُجِبْهُ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي كُنْتُ أُصَلِّي فَقَالَ أَلَمْ يَقُلْ اللَّهُ ﴿ اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ ﴾ ثُمَّ قَالَ لِي لَأُعَلِّمَنَّكَ سُورَةً هِيَ أَعْظَمُ السُّوَرِ فِي الْقُرْآنِ قَبْلَ أَنْ تَخْرُجَ مِنَ الْمَسْجِدِ ثُمَّ أَخَذَ بِيَدِي فَلَمَّا أَرَادَ أَنْ يَخْرُجَ قُلْتُ لَهُ أَلَمْ تَقُلْ لَأُعَلِّمَنَّكَ سُورَةً هِيَ أَعْظَمُ سُورَةٍ فِي الْقُرْآنِ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ هِيَ السَّبْعُ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنُ الْعَظِيمُ الَّذِي أُوتِيتُهُ.

4474- Ebu Saîd İbnul-Muallâ -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Mescit'te namaz kıldığım bir esnada Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem beni çağırdı. Ben ise namazda olduğum için çağrısına icabet etmedim. Namazdan sonra:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Ben namazda olduğum için senin çağrına icabet edemedim, dedim. Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Allah Azze ve Celle: ***«Allah ve Rasûlü sizi çağırdığı zaman icabet edin»*** (Enfal: 24) buyurmuyor mu?

Sonra Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bana şöyle buyurdu:

-"Sen Mescit'ten çıkmadan sana Kur'ân'daki en yüce sûreyi öğreteceğim."

Sonra Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem elimi tuttu. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Mescit'ten çıkmak istediği sırada ben:

---

29 Hakikat şu ki, "iman" ve "tevhid"in gerçeklik kazanabilmesi için her ikisinde de sevginin kalbin ta derinliklerinden kaynaklandığı gibi amelin de kalpten kaynaklanması gerekir. Öte yandan dinin tamamen Allah'a özgü/has kılınması gerekir. Amelsiz bir din, din değildir. Çünkü din kavramı ibadet ve itaati içerir.

-Ey Allah'ın Rasûlü! Sen bana: "Mescit'ten çıkmadan önce sana Kur'ân'daki en yüce sûreyi öğreteceğim" demedin mi?

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-O, Fatiha sûresi'dir. O, Seb'ul-Mesânî ve bana verilen Kur'ân'ul-Azîm'dir.[30] (Hadisin geçtiği diğer yerler: 4647, 4703, 5006)

٢- بَاب ﴿ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ ﴾

2- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Gazaba uğrayanların ve sapanlarınkine değil.»[31] (Fatiha: 7)

---

30 Resûl'e itaat farzdır; çünkü kim Resûl'e itaat ederse gerçekte Allah'a itaat etmiştir; Helâl O'nun helâl kıldığı,Haram O'nun haram kıldığı, Din, O'nun teşri ettiği (kanun ve şeriat olarak kabul ettiği)dir. Resûl'ün dışında kalan âlimler, şeyhler, idareciler ve krallara, ancak onlara itaat Allah için olduğu zaman itaat gereklidir. Bu kimseler, Allah ve Resulü onlara itaat emrettiği zaman, onlara itaat edildiğinde Resûl'e itaat kapsamına girer.

31 Sahabilerden Adiy ibnu Hatem -Allah ondan razı olsun- diyor ki: "Bir gün Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin yanına girdim. O sırada mescitte oturuyordu. Yanındakiler kendisine "Bu Adiy ibnu Hatim'dir" dediler. Elimde ne emannâme ve ne de bir tavsiye mektubu vardı.Yanına götürüldüğümde elimi tuttu. -Daha önce bir defasında benim için "Allah'tan onun elini benim elime koymasını dilerim" demişti- Elimi tutarak ayağa kalktı, birlikte Mescitten çıktık. Yolda önüne bir kadınla bir çocuk çıktı. Kadın: "Sen'den bir dileğimiz var" dedi. Bunun üzerine elimi bırakıp onların yanına gitti ve dileklerini yerine getirdi.Arkasından yine elimden tutarak beni evine götürdü. Cariyesi Velide'nin getirdiği bir yer minderi üzerine oturdu. Ben de karşısında oturdum. Allah'a hamd-ü sena ettikten sonra bana: "Lâ ilâhe illallah (Allahtan başka ibadete lâyık ilâh yoktur) demekten mi kaçınıyorsun? Yoksa Allah'dan başka ibadete lâyık ilâh olduğuna dair bir bildiğin mi var?" diye sordu. Kendisine "Hayır, yok" diye cevap verdim. Bu cevabım üzerine bir süre konuştuktan sonra bir ara yine bana dönerek: "Allah-u Ekber (Allah en büyüktür) demekten mi kaçmıyorsun? Yoksa Allah'tan daha büyük bir şey olduğuna dair bir bildiğin mi var?" diye sordu. Ben kendisine yine "Hayır, böyle bir bilgim yok" diye karşılık verince sözlerine "Yahudiler, gazaba uğramışlar ve hıristiyanlar da sapıklardır" diye devam etti. Ben kendisine "Ben dosdoğru yolu benimsemiş (Hanif) bir müslümanım" deyince yüzünün sevinçle parladığını gördüm."Yahudiler hakkın (gerçeğin) gerisinde, berisinde kalanlar, hıristiyanlar da gerçek çizgisini aşanlar, ötesine taşanlardır. Sözün kısası, "Yahudilerin kâfirliği", bildiklerini uygulamamalarından ileri gelir. Onlar gerçeği bildikleri hâlde kimi zaman ya söz ya da davranışları ile kimi zaman da ne söz ve ne de davranışları ile buna uymamaktadırlar. Bunun yanında "Hıristiyanların kâfirliği" ilme dayalı olmayan amelleri yüzündendir. Çünkü onlar, Allah katından gelen bir şeriatın kılavuzluğuna bağlı olmaksızın

٤٤٧٥ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ سُمَيٍّ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِذَا قَالَ الْإِمَامُ ﴿ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ ﴾ فَقُولُوا آمِينَ فَمَنْ وَافَقَ قَوْلُهُ قَوْلَ الْمَلَائِكَةِ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ.

4475- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"İmam ***«ğayril mağdûbi aleyhim veled-dâllîn»*** dediğinde sizler amin deyin. Her kimin sözü meleklerin sözüyle muvafakat ederse, onun geçmiş günahları bağışlanır. (Hadisin geçtiği diğer yer: 782)

٢- سُورَةُ الْبَقَرَةِ

2- Bakara Suresi

bir çok ibadetler yapıyor ve Allah ile ilgili aslını bilmedikleri çeşitli iddialar ileri sürüyorlar. "Alimlerimiz arasında kim yoldan çıkarsa bazı bakımlardan Yahudilere benzemiş, buna karşılık ibadetle uğraşanlarımız arasında yoldan çıkanlar da kısmen hıristiyanlara benzemiş demektir." Nitekim Ebu Said-i Hudrî'nin -Allah ondan razı olsun- rivayet ettiğine göre Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bir gün sahabelere: "Sizden öncekilerin geleneklerine kılı kılına kesinlikle uyacaksınız. Öyle ki, onlar kertenkele deliğine girse siz de (mutlaka bir hikmeti vardır) diyerek oraya gireceksiniz." buyurunca sahabiler: "Ya Rasûlüllah, bizden öncekilerden kastınız Yahudilerle Hıristiyanlar mıdır?" diye sordular. Peygamberimiz de kendilerine: "Başka kimler olabilir" diye karşılık vermiştir. Görülüyor ki, Peygamber Efendimiz (salât ve selâm üzerine olsun) hem ehl-i kitap olan Yahudiler ile Hıristiyanlara ve hem de Bizanslılar ile eski İranlılara benzeyeceklerini, onların yaşama tarzlarına özeneceklerini vaktiyle açık açık bildirmiştir. Bu yüzden Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem hayatı boyunca müslümanlara hem berikilere ve hem de ötekilere benzemeye kalkışmayı kesinlikle yasaklamıştır. Demek ki, Peygamberimizin verdiği doğruluğu kesin bu haberlerden açıkça anlaşılıyor ki, bu ümmetin bir kısmı O'nun katıksız İslâm dini demek olan rehberliğine sımsıkı bağlı kalırken, diğer bir kısmı "Yahudi dininin" bazı unsurlarına başka bir kısmı da "Hıristiyan dininin" bazı geleneklerine sapacaktır. Her ne kadar kimi durumlarda insan bu sapma yüzünden kâfir, hatta fasık (günahkâr mümin) olmasa bile, bazen bu sapma, sahibini kâfirlik veya fasıklığa sürükler. Bazen bu sapma günah ve bazen de hata niteliği taşır. Bu sapma insan tabiatının hoşuna giden ve şeytan tarafından göze alımlı gösterilen bir hastalıktır. Bu yüzdendir ki, Allah Azze ve Celle kullarından bizleri ne Yahudiliğe ve ne de Hıristiyanlığa hiçbir şekilde sapmayan dosdoğru yola iletmesi için kendisine dua etmemizi istemiştir.

١-بَاب قَوْلِ اللَّهِ ﴿ وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ﴾

1- Allah Azze ve Celle'nin: «Allah, bütün isimleri Âdem'e öğretti»[32] (Bakara: 31) Kavli Bâbı

٤٤٧٦ – حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ح و قَالَ لِي خَلِيفَةُ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ حَدَّثَنَا سَعِيدٌ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ يَجْتَمِعُ الْمُؤْمِنُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيَقُولُونَ لَوْ اسْتَشْفَعْنَا إِلَى رَبِّنَا فَيَأْتُونَ آدَمَ فَيَقُولُونَ أَنْتَ أَبُو النَّاسِ خَلَقَكَ اللَّهُ بِيَدِهِ وَأَسْجَدَ لَكَ مَلَائِكَتَهُ وَعَلَّمَكَ أَسْمَاءَ كُلِّ شَيْءٍ فَاشْفَعْ لَنَا عِنْدَ رَبِّكَ حَتَّى يُرِيحَنَا مِنْ مَكَانِنَا هَذَا فَيَقُولُ لَسْتُ هُنَاكُمْ وَيَذْكُرُ ذَنْبَهُ فَيَسْتَحِي ائْتُوا نُوحًا فَإِنَّهُ أَوَّلُ رَسُولٍ بَعَثَهُ اللَّهُ إِلَى أَهْلِ الْأَرْضِ فَيَأْتُونَهُ فَيَقُولُ لَسْتُ هُنَاكُمْ وَيَذْكُرُ سُؤَالَهُ رَبَّهُ مَا لَيْسَ لَهُ بِهِ عِلْمٌ فَيَسْتَحِي فَيَقُولُ ائْتُوا خَلِيلَ الرَّحْمَنِ فَيَأْتُونَهُ فَيَقُولُ لَسْتُ هُنَاكُمْ ائْتُوا مُوسَى عَبْدًا كَلَّمَهُ اللَّهُ وَأَعْطَاهُ التَّوْرَاةَ فَيَأْتُونَهُ فَيَقُولُ لَسْتُ هُنَاكُمْ وَيَذْكُرُ قَتْلَ النَّفْسِ بِغَيْرِ نَفْسٍ فَيَسْتَحِي مِنْ رَبِّهِ فَيَقُولُ ائْتُوا عِيسَى عَبْدَ اللَّهِ وَرَسُولَهُ وَكَلِمَةَ اللَّهِ وَرُوحَهُ فَيَقُولُ لَسْتُ هُنَاكُمْ ائْتُوا مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَبْدًا غَفَرَ اللَّهُ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَمَا تَأَخَّرَ فَيَأْتُونِي فَأَنْطَلِقُ حَتَّى أَسْتَأْذِنَ عَلَى رَبِّي فَيُؤْذَنَ لِي فَإِذَا رَأَيْتُ رَبِّي وَقَعْتُ سَاجِدًا فَيَدَعُنِي مَا شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ يُقَالُ ارْفَعْ رَأْسَكَ وَسَلْ تُعْطَهْ وَقُلْ يُسْمَعْ وَاشْفَعْ تُشَفَّعْ فَأَرْفَعُ رَأْسِي

---

32 Allah Âdem'e insan soyunun, meleklerin ve her şeyin ismini öğretti. Sonra bu isimleri meleklere göstererek şöyle dedi: "Ey melekler, yeryüzünde sizi halife yaparsam beni tesbih edeceğiniz ve beni yücelteceğiniz, sizin dışınızdakilerden halife seçersem, onların soylarının bana isyan edecekleri, yeryüzünde bozgunculuk çıkarıp kan dökecekleri iddianızda doğru iseniz şunların isimlerini bana söyleyin." Aslında melekler de, Allah'ın ilminin her şeyi kuşattığını ve yaptığı her işte hüküm ve hikmet sahibi olduğunu çok iyi bilmekteydiler. Fakat Allah Teâlâ, onların da bilmedikleri şeyleri Âdem'in bildiğini onlara göstererek, Adem'in, yeryüzünde halife olmaya onlardan daha lâyık olduğuna işaret buyurdu.

فَأَحْمَدُهُ بِتَحْمِيدٍ يُعَلِّمُنِيهِ ثُمَّ أَشْفَعُ فَيَحُدُّ لِي حَدًّا فَأُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ ثُمَّ أَعُودُ إِلَيْهِ فَإِذَا رَأَيْتُ رَبِّي مِثْلَهُ ثُمَّ أَشْفَعُ فَيَحُدُّ لِي حَدًّا فَأُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ ثُمَّ أَعُودُ الرَّابِعَةَ فَأَقُولُ مَا بَقِيَ فِي النَّارِ إِلَّا مَنْ حَبَسَهُ الْقُرْآنُ وَوَجَبَ عَلَيْهِ الْخُلُودُ قَالَ أَبُو عَبْد اللَّهِ إِلَّا مَنْ حَبَسَهُ الْقُرْآنُ يَعْنِي قَوْلَ اللَّهِ تَعَالَى ﴿ خَالِدِينَ فِيهَا ﴾.

4476- Enes -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Müminler kıyamet günü toplanırlar ve:

-Rabbimizin katında bize şefaat[33] edecek birini bulsak, derler.

Akabinde Âdem'e gelirler ve şöyle derler:

---

33 **Şefâat** kelimesinin anlamı:"Şefâat"in aslı "şef'" kelimesidir. Bunun anlamı da bir şeyi benzeri olan şeye eklemek, yanyana getirmektir. Bunun zıddı 'vetr' dir ki, bir şeyin tek olmasını ifade eder. Bu anlamda Allah Azze ve Celle 'vetr', O'nun yarattığı mahlûklar ise 'şef'ı'dir (çifttirler.) Rabbimiz "Şef'a ve vetr'a yemin olsun' (Fecr: 89/3) diyerek bu iki gerçeğe işaret etmektedir. Kimilerine göre 'şef'ı' yaratılmış şeylerdir. Çünkü onlar bir çok açıdan birbirine benzer olarak yaratılmışlardır. Kimilerine göre bunlar namazdır. Çünkü namazın bir kısmı tek rek'atlı, bir kısmı çift rek'atlıdır. Kimilerine göre 'şef'ı' yaratılmışların birbirine karşıt düşen özellikleridir. Kuvvetli ve zayıf, görme ve körlük, konuşma ve dilsizlik, ilim ve cahillik vb. gibi. 'Vetr' ise Allah'a ait sıfatlardır ki onların bir dengi veya benzeri yoktur: Şef' kelimesinden türeyen şefâat ise, sözlükte, bir kimsenin bağışlanmasını istemek, başkası adına yardım istemek, dua etmek, rica etmek demektir. Şefâat, bir mü'minin günahlarının bağışlanması için Allah'a dua edip yalvarmaktır. Bir başka deyişle, bir kimsenin yardım etmek veya yardım dilemek gayesiyle, bir başka kişiye nisbet edilmesi, onunla birlikte anılmasıdır. Daha çok yüksek makamdan aşağı makama doğru bir kullanılışı ifade eder. Şefâat edene Şâfi' veya Şefî'; şefâat edilene meşfû' (şefâat bekleyen) denilir. "Şefâat"in çoğulu şüfeâ' olarak gelir. Şefâat, kişinin yardım edeceği, kendisi için istekte bulunacağı kimsenin yanında yer alması ve onu tek bırakmamasıdır. Şefâat kavramı en çok saygı ve rütbe yönünden yüksek olanın kendisinden daha aşağı birinin yanında yer alıp yardımıyla onu yalnız başına bırakmamasında kullanılır. Şefâat hakdır ve inkarı küfürdür. Şefaatle ilgili önemli noktalar vardır. Şefâat sırf Allah'a ait olan bir haktır. Allah'ın izni olmadan hiç kimse şefâat edemez. Hiç kimse, hiç bir konuda Allah'ı zorlayamaz. Mekke müşrikleri taptıkları putların Allah'a rağmen kendilerine şefâat edecekleri gibi sapık bir inanca sahiptiler. Şefâat etme yetkisine sahip olan Peygamberler, alimler ve şehitler ancak Allah'ın izniyle ve takdir ettiği kadar şefâat edebilirler. Şefâat, yalnız günahkar müslümanlar içindir. Kâfirler için şefaat yoktur. Mu'tezile, Cennet'te derecelerin artırılması için yapılacak şefâattan başka şefâatları kabul etmez.

-Sen insanların babası Âdem'sin. Allah seni kendi eliyle yarattı, meleklerini sana secde ettirdi ve sana her şeyin ismini öğretti. Bulunduğumuz şu durumdan bizleri rahata erdirmesi için Rabb'in katında bizler için şefâatçi ol!

Âdem aleyhisselâm Allah Azze ve Celle'nin yasaklamış olduğu ağaca yaklaşarak onun meyvesinden yediği günahını hatırlayarak utanır ve:

-Ben Allah katında sizin için şefaatçi olamam. Siz, Allah'ın yeryüzüne ilk Rasûl olarak gönderdiği Nuh aleyhisselâm'a gidin.

Akabinde insanlar Nûh aleyhisselâm'a gelirler. Nûh da Rabb'inden, hakkında hiçbir bilgisinin bulunmadığı ***«Rabbim! Yeryüzünde kafirlerden tek bir kişi bırakma»*** (Nuh: 26) sözünü söylediğini, bundan dolayı utandığını söyler ve:

-Ben şefaat edecek durumda değilim. Sizler Halîlur-Rahman olan İbrahim aleyhisselâm'a gidin.

Onlar da İbrahim aleyhisselâm'ın yanına gelirler. İbrahim aleyhisselâm da diğer peygamberler gibi şöyle der:

-Ben buna ehil değilim. Siz Allah'ın, onunla konuştuğu ve kendisine Tevrat'ı verdiği bir kul olan Musa'ya gidin.

Bu defa onlar da Musa'ya gelirler. Musa da bir nefis karşılığında olmaksızın bir kimseyi öldürdüğünü ve bu sebepten dolayı Rabbisinden utandığını beyan eder ve:

-Ben buna ehil değilim. Siz Allah'ın kulu ve Rasûlü, Allah'ın Kelimesi ve ruhu olan İsa aleyhisselâm'a gidin, der.

Onlar Îsâ aleyhisselâm'ın yanında kendilerine Allah katında şefâat etmesini istemek için gittiklerinde İsa aleyhisselâm onlara:

-Ben buna ehil değilim. Siz bir kul olan ve gelmiş geçmiş bütün günahları bağışlanmış olan Muhammed'e gidin, der.

Onlar da benim yanıma gelirler. Ben de Rabb'imin huzuruna izin istemek üzere giderim. Bana izin verilir. Rabb'imi görünce secdeye kapanırım. Allah beni dilediği kadar bu vaziyette bırakır. Sonra Allah tarafından:

-Başını kaldır, iste; sana verilir; söyle, sözün işitilir; şefâat et, şefâatin kabul edilir, denilir.

Ben başımı kaldırır ve bana öğreteceği bir hamd ile Rabb'ime hamd eylerim. Sonra şefâat ederim. Benim için bir miktar belirlenir. Ben de o

miktâr insanı cennete girdiririm. Sonra tekrar Rabbime dönerim. Rabb'imi görünce, bundan evvel yaptığım gibi, secdeye kapanırım. Sonra şefâat ederim. Yine benim için bir miktar belirlenir. Ben o belirlenen insanları cennete girdiririm. Sonra üçüncü defa Rabb'ime dönerim, sonra dördüncü defa dönerim ve şöyle derim:

-Cehennemde Kur'ân'ın hapsettiği ve üzerlerine orada ebedi cehennemde kalmaları vâcip olanlardan başkası kalmadı.

Ebu Abdullah Buhârî -Allah O'na rahmet etsin- şöyle dedi: Kur'ân'ın hapsettiği kimselerden murad, Allah Azze ve Celle'nin ***«Onlar orada ebedi kalıcıdırlar»*** (Hud: 107) âyetidir. (Hadisin geçtiği diğer yer: 44)

٢- بَاب

2- Bâb

قَالَ مُجَاهِدٌ ﴿ إِلَى شَيَاطِينِهِمْ ﴾ أَصْحَابِهِمْ مِنْ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُشْرِكِينَ ﴿مُحِيطٌ بِالْكَافِرِينَ ﴾ اللَّهُ جَامِعُهُمْ ﴿ عَلَى الْخَاشِعِينَ ﴾ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَقًّا قَالَ مُجَاهِدٌ ﴿ بِقُوَّةٍ ﴾ يَعْمَلُ بِمَا فِيهِ وَقَالَ أَبُو الْعَالِيَةِ ﴿ مَرَضٌ ﴾ شَكٌّ ﴿ وَمَا خَلْفَهَا﴾ عِبْرَةٌ لِمَنْ بَقِيَ ﴿ لَا شِيَةَ ﴾ لَا بَيَاضَ وَقَالَ غَيْرُهُ ﴿ يَسُومُونَكُمْ ﴾ يُولُونَكُمْ ﴿الْوَلَايَةُ ﴾ مَفْتُوحَةٌ مَصْدَرُ الْوَلَاءِ وَهِيَ الرُّبُوبِيَّةُ إِذَا كُسِرَتْ الْوَاوُ فَهِيَ الْإِمَارَةُ وَقَالَ بَعْضُهُمْ الْحُبُوبُ الَّتِي تُؤْكَلُ كُلُّهَا (فُومٌ) وَقَالَ قَتَادَةُ ﴿ فَبَاءُوا ﴾ فَانْقَلَبُوا وَقَالَ غَيْرُهُ ﴿ يَسْتَفْتِحُونَ ﴾ يَسْتَنْصِرُونَ ﴿ شَرَوْا ﴾ بَاعُوا ﴿ رَاعِنَا ﴾ مِنْ الرُّعُونَةِ إِذَا أَرَادُوا أَنْ يُحَمِّقُوا إِنْسَانًا قَالُوا رَاعِنَا ﴿ لَا يَجْزِي ﴾ لَا يُغْنِي ﴿ خُطُوَاتِ ﴾ مِنْ الْخَطْوِ وَالْمَعْنَى آثَارَهُ ﴿ ابْتَلَى ﴾ اخْتَبَرَ.

Mucâhîd -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

"ilâ şeyâdînihim" "Münâfıklardan ve müşriklerden olan arkadaşlarına" manasına gelir. demektir. ***"muhîdun bi'l-kafirîn"*** "Allah onları toplayacaktır."

"'alâ'lhaşi'ın" "Gerçek mü'minler üzerine" ***"bikuvvetin"*** "İçindekilerle amel ederek" manasına gelir.

Ebûl-Âliye şöyle dedi:

"Meredun" "Şek, şüphe" demektir. ***"vemâ halfehâ"*** "Hayâtta kalanlara bir ibrettir" ***"Lâ şiyete"*** "Hiç beyaz yok" manasına gelir.

Ebul-Âliye'den başkaları da şöyle demişlerdir:

"Yesumuneküm" "Sizi evirip çeviriyorlar" manasına gelir. ***"el-velâyetün"*** Bu kelime "Velâye" şeklinde okunduğu zaman terbiye edici manasında el-Velâ kelimesinin mastarıdır. Yine bu kelime "Vilâye" olarak okunursa emirlik manasına gelir.

Bâzıları da şöyle demişlerdir:

"Fûmün" Yenmekte olan taneli bitkilerin hepsi, manasına gelir.

Katâde şöyle dedi:

"Febaû" Döndüler, demektir.

Katâde'den başkaları da şöyle dediler:

"Yesteftihune" Yardım istiyorlar, demektir. ***"şerev"*** Sattılar, demektir.

"Ra'inâ" Onlar bir insanı ahmaklığa nisbet etmek istedikleri zaman böyle derlerdi. ***"Lâ yeczî"*** Fayda vermez, demektir. ***"hudûvati"*** Adım atmak manasına gelir. ***"i'btelâ"*** İmtihan etti, manasına gelir.

٣- بَاب قَوْلُهُ تَعَالَى ﴿ فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴾

3- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«O hâlde (bütün bunları) bilip dururken Allah'a ortaklar koşmayın.» (Bakara: 22)[34]

---

34 Burada Allah Teâlâ ulûhiyetinin birliğini açıklamaya başlıyor. Kullarını Âdem'den vücûda getirerek onlara yaptığı lütuf ve ihsanı belirtiyor. Kendilerine yeryüzünün bir döşek gibi rahat, basılabilir ve dinlenilebilir bir yer yapmakla, yeryüzüne sarp dağlar yerleştirmek ve gökyüzünü tavan gibi üzerlerine çatmakla verdiği gizli açık nimetlerini hatırlatıyor. Sonra muhtaç oldukları zaman da gökten üzerlerine su getiren bulutlar gönderdiğini ve bununla çeşitli bitkiler, meyveler çıkardığını, kendileri ve hayvanları için rızıklar verdiğini belirtiyor. Allah yeryüzünün sahibi, mâliki ve rızık verici yaratıcısıdır. Bunun için yalnız O'na ibâdet edilmesi ve hiç bir şeyin kendisine ortak koşulmaması gerekir. Bu sebeple Allah Teâlâ: «Bile bile Allah'a ortaklar koşmayınız» buyurmaktadır.

٤٤٧٧- حَدَّثَنِي عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ شُرَحْبِيلَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ سَأَلْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّ الذَّنْبِ أَعْظَمُ عِنْدَ اللَّهِ قَالَ أَنْ تَجْعَلَ لِلَّهِ نِدًّا وَهُوَ خَلَقَكَ قُلْتُ إِنَّ ذَلِكَ لَعَظِيمٌ قُلْتُ ثُمَّ أَيٌّ قَالَ وَأَنْ تَقْتُلَ وَلَدَكَ تَخَافُ أَنْ يَطْعَمَ مَعَكَ قُلْتُ ثُمَّ أَيٌّ قَالَ أَنْ تُزَانِيَ حَلِيلَةَ جَارِكَ.

4477- Abdullah ibnu Mesud -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Ben Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e:

-Allah katında günahın[35] en büyüğü hangisidir? diye sordum.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Allah seni yarattığı hâlde, Allah'a şirk[36] koşmandır."

Ben:

-gerçekten bu çok büyük bir cürümdür, dedim.

-Sonra günahların en büyüğü hangisidir? diye sordum.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

-"Yemeğini onunla paylaşmak korkusuyla çocuğunu öldürmendir" buyurdu.

-Bundan sonra günahların en büyüğü hangisidir? diye sordum.

---

35 Allah'ın buyruklarına aykırı düşen, dinen suç sayılan davranışlar İslâm şerîatının ve temiz insan fıtratının yapılmamasını emrettiği hususlar Arapça'da günâh'ın karşılığında; İsm, zenb, isyan, cürm kelimeleri kullanılır. İsm, günâhın tam karşılık anlamıdır. Zenb (cürm), insanın Allah'ın rızasını kazanmasını engelleyen; isyan, Allah'a itaat etmemek-demektir.

36 "Şirk", "şerike" fiilinden masdardır. "Şirk" ve aynı kökten gelen şirket, müşâreket, sözlükte; mülk ve saltanatta ortak olmak demektir. Bir şeyin birden fazla kişiye ait olduğunu ifade ederler. Aynı kökten gelen 'eşreke' fiili, ortak koşmak, ortak olmak anlamına gelir. Ortak koşana ise "müşrik" denir. Istılahta şirk; Allah'a zatında, sıfatlarında ve fiillerinde ortak ve denk tanımaktır. Şirk koşan kişiye müşrik denir. İki veya daha çok ilâh tanımak, herhangi bir varlığı ma'bud (ibadet edilen) olarak bilmek, Allah'ın yaratıcı, kadim, bâkî... gibi sıfatlarını başka varlıklara vermek şirktir. Kısaca şirk, Allah'ın ilâhlık vasıflarını Allah'tan başkasına vermektir. Şirk; tevhidin temeli olan "lâ ilâhe illâllah" gerçeğinin dışına çıkmak, Allah'tan başka ilâhlar olduğunu inanç, söz veya eylemle iddia etmek, Allah'ın dışında ibâdet edilecek, duâ edilecek, gerçek anlamda güç ve kudret sahibi olduğunu kabul etmektir.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

-"Komşunun hanımıyla zina etmendir" buyurdu.[37] (Hadisin geçtiği diğer yerler: 4761, 6001, 6811, 6861, 7520, 7532)

٤ – بَاب - وَقَوْلُهُ تَعَالَى ﴿ وَظَلَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْغَمَامَ وَأَنْزَلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوَى كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَمَا ظَلَمُونَا وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ﴾ وَقَالَ مُجَاهِدٌ الْمَنُّ صَمْغَةٌ وَالسَّلْوَى الطَّيْرُ.

4- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Bulutu üzerine gölge yapmış, size kudret helvâsı ve bıldırcın indirip, "rızık olarak verdiğimiz güzel şeylerden yeyin." (demiştik). Onlar bize zulmetmemişlerdir; fakat kendi kendilerine zulmediyorlardı.» (Bakara: 57)[38]

Mucâhid -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: "el-Mennu" zamkdır, "es-Selvâ" ise kuştur.

٤٤٧٨ – حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ عَنْ عَمْرِو بْنِ حُرَيْثٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ زَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْكَمْأَةُ مِنَ الْمَنِّ وَمَاؤُهَا شِفَاءٌ لِلْعَيْنِ.

4478- Saîd ibnu Zeyd -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

---

37 Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğu rivayet edilir: "Zulüm üç türlüdür. Bir zulüm vardır ki, Allah onu affetmez. Bir zulüm vardır ki, Allah onu affeder. Bir zulüm vardır ki, Allah onun mutlaka hesabını sorar. Allah'ın affetmediği zulüm şirktir. Çünkü Allah 'şirk, büyük bir zulümdür' (Lokman, 13) buyurmuştur. Allah'ın affedeceği zulüm; kulların kendi nefislerine karşı işlediği zulümdür. Rableri ile kendi aralarındaki işlerde (emre itaat ve yasaklardan kaçınmak noktasında) yaptıkları hatalardır. Allah'ın hiç bırakmayıp, mutlaka hesabını soracağı zulüm ise kulların birbirlerine karşı hayâsızlıklarıdır. Allah, bunların hesabını sorar ve zâlimleri cezalandırır."

38 Allah Teâlâ israiloğullarının başına gelen felâketleri anlattıktan sonra kendilerine bolca vermiş olduğu nimetleri hatırlatmaya başlıyor. «Ve üstünüze bulutları gölge yaptık.» Bu beyaz bir buluttu. Çölde güneşin sıcağından onları korumak için gölge olarak üzerlerine bulut gönderilmişti.

"Yermantarı, kudret helvası çeşidinden bir bitkidir. Suyu da göz ağrısına şifâdır." (Hadisin geçtiği diğer yerler: 4639, 5708)

٥- بَاب ﴿ وَإِذْ قُلْنَا ادْخُلُوا هَذِهِ الْقَرْيَةَ فَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ رَغَدًا وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةٌ نَغْفِرْ لَكُمْ خَطَايَاكُمْ وَسَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ﴾ ﴿رَغَدًا﴾ وَاسِعٌ كَثِيرٌ .

5- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«(Onlara şöyle) demiştik: "Şu kasabaya girip dilediğiniz şekilde bol bol yeyin; kapısından secde ederek girin ve "hitta" (bağışla) deyin ki, kusurlarınızı bağışlayalım; iyilik edenlere (ecirlerini) daha da artıracağız.» (Bakara: 58)[39]

"reğaden" "Geniş, çok" demektir.

٤٤٧٩- حَدَّثَنِي مُحَمَّدٌ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ عَنِ ابْنِ الْمُبَارَكِ عَنْ مَعْمَرٍ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ قِيلَ لِبَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿ ادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةٌ ﴾ فَدَخَلُوا يَزْحَفُونَ عَلَى أَسْتَاهِهِمْ فَبَدَّلُوا وَقَالُوا حِطَّةٌ حَبَّةٌ فِي شَعَرَةٍ.

4479- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"İsrâîl oğulları'na: ***«Beytu'l-Makdis kapısından secde ederek girin ve hitta (bağışla) deyin»*** denildi. Ancak onlar bunu değiştirdiler ve kıçları üzere emekleyerek girdiler. Hitta yerine "Kıl çuval içinde hububat" sö-

---

39 Allah Teâlâ buyuruyor ki; Ey İsrâiloğulları nimetimi hatırlayın. Hani peygamberiniz Musa aleyhisselâm benden sizin için su isterken, onun isteğini kabul etmiş, kolayca beraberinizde taşınan taştan sizin için su çıkarmasını sağlamıştım. Sizin için o taştan oniki göz fışkırtmıştım ve her gözü bir sıbt için ayırmıştım. Bütün bunları onlar görmüşlerdi. Öyleyse siz kudret helvasından ve bıldırcından yeyin. Size çıkardığım bu sudan yorulmadan ve zahmet çekmeden için ve size bunları musahhar kılan Allah'a ibâdet edin. Yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın. Nimeti isyan ile karşılamayın. Aksi takdirde o nimet elinizden alınır.

zünü söylediler." (Hadisin geçtiği diğer yer: 3403)

٦ – بَاب ﴿ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِجِبْرِيلَ ﴾ وَقَالَ عِكْرِمَةُ جَبْرَ وَمِيكَ وَسَرَافِ عَبْدٌ إِيلُ اللَّهُ

6- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Kim Cibril'e düşman olursa...»[40] (Bakara: 97) **Bâb:**

٤٤٨٠ – حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُنِيرٍ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ بَكْرٍ حَدَّثَنَا حُمَيْدٌ عَنْ أَنَسٍ قَالَ سَمِعَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَامٍ بِقُدُومِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ فِي أَرْضٍ يَخْتَرِفُ فَأَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ إِنِّي سَائِلُكَ عَنْ ثَلَاثٍ لَا يَعْلَمُهُنَّ إِلَّا نَبِيٌّ فَمَا أَوَّلُ أَشْرَاطِ السَّاعَةِ وَمَا أَوَّلُ طَعَامِ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَمَا يَنْزِعُ الْوَلَدُ إِلَى أَبِيهِ أَوْ إِلَى أُمِّهِ قَالَ أَخْبَرَنِي بِهِنَّ جِبْرِيلُ آنِفًا قَالَ جِبْرِيلُ قَالَ نَعَمْ قَالَ ذَاكَ عَدُوُّ الْيَهُودِ مِنْ الْمَلَائِكَةِ فَقَرَأَ هَذِهِ الْآيَةَ ﴿ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِجِبْرِيلَ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَى قَلْبِكَ بِإِذْنِ اللَّهِ ﴾ أَمَّا أَوَّلُ أَشْرَاطِ السَّاعَةِ فَنَارٌ تَحْشُرُ النَّاسَ مِنْ الْمَشْرِقِ إِلَى الْمَغْرِبِ وَأَمَّا أَوَّلُ طَعَامٍ يَأْكُلُهُ أَهْلُ الْجَنَّةِ فَزِيَادَةُ كَبِدِ حُوتٍ وَإِذَا سَبَقَ مَاءُ الرَّجُلِ مَاءَ الْمَرْأَةِ نَزَعَ الْوَلَدَ وَإِذَا سَبَقَ مَاءُ الْمَرْأَةِ نَزَعَتْ قَالَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ الْيَهُودَ قَوْمٌ بُهُتٌ وَإِنَّهُمْ إِنْ يَعْلَمُوا بِإِسْلَامِي قَبْلَ أَنْ تَسْأَلَهُمْ يَبْهَتُونِي فَجَاءَتْ الْيَهُودُ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّ رَجُلٍ عَبْدُ اللَّهِ فِيكُمْ قَالُوا خَيْرُنَا وَابْنُ خَيْرِنَا وَسَيِّدُنَا وَابْنُ سَيِّدِنَا قَالَ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَسْلَمَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَامٍ فَقَالُوا أَعَاذَهُ اللَّهُ مِنْ ذَلِكَ فَخَرَجَ عَبْدُ اللَّهِ فَقَالَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

---

40 Kim Cebrail'e düşman olursa iyi bilsin ki hakim olan bu Kur'an'ı senin kalbine Allah tarafından ve onun izniyle indiren o Rûh'ül-Emîn'dir. Allah'ın meleklerinden bir elçidir. Kim bir elçiye düşman olursa bütün elçilere düşman olmuş sayılır. Nitekim kim bir peygambere îman ederse, bu îman onun bütün peygamberlerin hak olduğuna inanmasını gerektirir. Kim de bir peygamberi inkâr ederse bu küfür, onun bütün peygamberleri inkâr etmesi sonucunu doğurur.

وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ فَقَالُوا شَرُّنَا وَابْنُ شَرِّنَا وَانْتَقَصُوهُ قَالَ فَهَذَا الَّذِي كُنْتُ أُخَافُ يَا رَسُولَ اللَّهِ.

4480- Enes ibnu Mâlik -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in Medine'ye geldiği haberi Abdullah ibnu Selâm'a ulaştı. Abdullah, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e geldi ve şöyle dedi:

-Ben sana üç şey soracağım ki, bunların cevaplarını bir peygamberden başkası bilemez. Kıyamet alâmetlerinin ilki nedir? Cennet ehlinin cennette yiyecekleri ilk yemek nedir? Çocuk hangi şeyden dolayı babasına benzer ve hangi sebeple anasının soyuna çeker?

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

-"Bu meseleleri biraz önce Cibril bana haber verdi" buyurdu.

Bunun üzerine Abdullah:

-Cibrîl mi? dedi.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

-"Evet" dedi.

Bunun üzerine Abdullah:

-Cibril, melekler arasında Yahûdî düşmanıdır, dedi.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şu âyeti okudu:

«(Ey Muhammed! Onlara) de ki: "Kim Cibril'e düşman olursa, (bilsin ki), işte o Cebrail, daha önceki kitapları doğrulayan, müminler için hidayet ve müjde olan Kur'ân'ı Allah'ın izniyle senin kalbine indirmiştir.»[41] (Bakara: 97) Kıyamet alâmetlerinin birincisi bir ateştir ki, o in-

41 Allah ile peygamberleri arasında elçi durumunda olan Cebrail'i destekleme ortamı. Ayette. Cebrail'le beraber Mîkâîl'in de zikredilmesi: Yahudiler, Cebrail'in kendilerinin düşmanı, Mîkâîl'in de dostları olduğunu iddia ediyorlardı. Burda Allah onlara bunlardan herhangi birisine düşman olanın, diğerine düşman olacağı gibi, aynı zamanda Allah'a da düşman olacağım bildiriyor. Zira zaman zaman Mîkâîl de peygamberlere iner. Nitekim başlangıçta Rasûlullah'a (s.a.v.) o da bir süre eşlik etmişti. Fakat vahyi indirmek daha çok Cebrail'in vazifesidir. Mîkâîl ise yağmur ve bitki bitirmekle mükelleftir. Birisi hidâyet, diğeri rızık verme göreviyle yükümlüdür Keza İsrâfîl de kıyamet gününde yeniden diriliş için Sûr'a üfleme göreviyle mükelleftir. Bunun için sahih hadîste varid olur ki; Rasûlullah (s.a.v.) geceleyin kalkınca şöyle dua ederdi: Allah'ım Cebrail'in, Mîkâîl'in ve İsrafil'in Rabbı, gök-

sanları doğu tarafından batı tarafına sürecektir. Cennet ahâlîsinin yiyeceği ilk yemek balık ciğerinin sarkmış olan fazlasıdır. Çocuğun baba ve ana soylarına benzemesine gelince, erkek, kadına cinsî münâsebette bulunduğu sırada erkeğin suyu kadınınkinin önüne geçerse çocuk babaya benzer. Kadının suyu erkeğinkinin önüne geçerse, çocuk anaya benzer."

Bu cevaplar üzerine Abdullah ibnu Selâm:

-Ben şehâdet ederim ki sen Allah'ın Rasûlü'sün, dedi. Sonra Abdullah şöyle dedi:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Yahudiler yalancı bir kavimdir. Şayet sen beni onlardan sormazdan önce benim Müslümân olduğumu öğrenirlerse, muhakkak onlar senin yanında bana iftiralarda bulunurlar. Onun için evvelâ sen beni onlardan sor, dedi.

Bunun ardından Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in yanına bir grup Yahûdî geldi. Abdullah da bir eve girip onların kendisini görmeyecek şekilde gizlendi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem gelen Yahûdî topluluğuna:

-"İçinizde Abdullah ibnu Selâm'ı nasıl bilirsiniz, nasıl birisidir?" diye sordu. Yahudiler:

-O bizim en âlimimiz ve en âlimimizin oğludur. O bizim en hayırlımız ve en hayırlımızın oğludur, dediler. Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

-"Şayet Abdullah müslümân olduysa ne dersiniz?" buyurdu. Yahudiler:

-Böyle bir şeyden Allah onu korusun, dediler. Onların bu sözünün ardından Abdullah bulunduğu yerden çıktı ve:

-Eşhedu en lâ ilâhe illallâh ve eşhedu enne Muhammeden abduhu ve rasûluhû (Ben şehadet ederim ki Allah'tan başka hakkıyla ibadet edilecek başka bir ilah yoktur. Yine şehadet ederim ki Muhammed O'nun kulu ve Rasûlü'dür.) şehadetini getirerek Müslüman olduğunu onlara bildirdi. Abdullah'ın bu şehadeti üzerine Yahudiler:

-O bizim en şerlimiz, en şerlimizin oğlu, diyerek ona iftirada bulun-

---

lerin ve yerin yaratanı, görüleni ve görülmeyeni bilen, Sen kullarının ihtilâfa düştükleri konuda onlar arasında hükmedersin. İhtilâf edilen konularda izninle hakkı görmeyi sağlarsın. Çünkü sen dilediğini dosdoğru yola hidâyet edersin.

dular. Abdullah şöyle dedi:

-Ey Allah'ın Rasûlü! İşte korkmakta olduğum şey bu idi. (Hadisin geçtiği diğer yer: 3329)

٧- بَاب قَوْلِهِ ﴿ مَا نَنْسَخْ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنْسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِنْهَا ﴾

7- Allah Azze ve Celle'nin şu Kavli Bâbı

«Biz, bir âyeti neshedersek, yahut unutturursak, ondan daha hayırlısını, yahut onun dengini getiririz.»[42] (Bakara: 106)

---

42 Nesh; İzale, bertaraf, iptal ve yok etme; izale edilen şeyin yerine başka birinin konulması veya konulmaması, nakletme, kaldırma, hükümsüz kılma, istinsah etme, değiştirme, tahvil etme (nesha) fiilinin mastarıdır."Nesh, şer'î bir delil ile sabit şer'î ve fer'î bir hükmün daha sonra gelen yeni şer'î bir delille kaldırılması, ilgası, tebdil ve tağyîr edilmesidir." Bu şekilde kendinden önceki hükmü kaldıran delile "nâsih", hükmü kaldırılan delile de "mensûh" denilir. Nasih ve Mensuh, Kur'an-ı Kerim'deki şu ayetlerle delillendirilmektedir: 1) "Biz, bir ayeti ondan daha iyisini veya onun gibisini getirmeden neshetmeyiz veya unutturmayız" (Bakara, 106). 2) "Biz bir ayeti diğer bir ayetin yerine tebdil ettiğimiz, değiştirdiğimiz zaman -Allah ne indireceğini en iyi bilir- derler ki: Sen yalnız bir müfterisin. Hayır onların pek çoğu bilmezler" (Nahl, 101). 3) "Yahudilerin zulümleri onların birçoğunu Allah yolundan alıkoymaları, nehyedilmelerine rağmen faiz almaları, halkın mallarını haksız yere yemeleri sebebiyledir ki Biz, (evvelce) kendilerine helâl kılınan temiz ve güzel şeyleri onlara haram kıldık" (Nisâ, 160-161). 4) "Ayetlerimiz onlara apaçık deliller olarak okunduğu zaman bize kavuşmayı ummayanlar, "Ya bize bundan başka bir Kur'an getir, yahud onu değiştir" dediler. De ki: "Onu kendiliğimden değiştirmem benim için olmayacak şeydir. Ben, bana vahyolunagelenden başkasına tâbi olmam. Eğer Rabbime isyan edersem şüphesiz büyük günün azabından korkarım" (Yunus, 15). 5) (Ey Habibim) Biz seni okutacağız da sen asla unutmayacaksın. Ancak Allah'ın dilediği müstesna. Çünkü O âşikân da bilir, gizliyi de" (Âlâ, 6-7). Neshin Türleri vardır bunlar: 1) Kur'an'ın Kur'an'la neshi: Buna Bakara 180. ayetinin Nisâ 11. ayeti ile neshi misal olarak gösterilebilir. 2) Kur'an'ın Sünnetle neshi: Bakara Suresinin 180 ayetinin "Varise vasıyyet yoktur" hadisi ile mensuh olduğunu misal olarak gösterilebilir. 3) Sünnetin Kur'an'la neshi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in Mekke-i Mükerreme'de Beytul-Makdis'e doğru namaz kılarken daha sonraları bunun el-Bakara 144. ayeti ile neshedilip kıblenin Kâbeye çevrilmesi örnek gösterilebilir. 4) Sünnetin Sünnetle neshi: Meselâ Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, önce kabir ziyaretini yasaklamışken daha sonra "Size kabir ziyaretini yasaklamıştım, şimdi artık onları ziyaret ediniz" hadisi ile buna izin vermiştir. Müslüman âlimlerin cumhuru neshin hem eski şeriatlerde, hem de İslâm'da caiz ve vaki olduğunu kabul etmişlerdir. Neshin en şiddetli karşıtları yahudilerdir. Zira yahudi âlimleri, neshi kabul ettikleri takdirde

٤٤٨١ - حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ حَدَّثَنَا يَحْيَى حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ حَبِيبٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَقْرَؤُنَا أُبَيٌّ وَأَقْضَانَا عَلِيٌّ وَإِنَّا لَنَدَعُ مِنْ قَوْلِ أُبَيٍّ وَذَاكَ أَنَّ أُبَيًّا يَقُولُ لَا أَدَعُ شَيْئًا سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَدْ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى ﴿ مَا نَنْسَخْ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنْسِهَا ﴾.

4481- İbnu Abbas -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ömer -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

-İçimizde en iyi Kur'ân okuyanımız Ubey İbnu Ka'b'dır. En isabetli hüküm verenimiz de Alî İbnu Ebî Tâlib'dir. Buna rağmen Ubey'in pek çok okuyuşunu biz terk etmekteyiz. Ubey şöyle derdi:

-Ben Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemden işittiğim hiçbir şeyi terk etmem. Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur:

«Biz, bir âyeti neshedersek, yahut unutturursak, ondan daha hayırlısını, yahut onun dengini getiririz.» (Bakara: 106) (Hadisin geçtiği diğer yer: 5005)

٨- بَاب ﴿ وَقَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ ﴾

8- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

---

bunun, kendi şeriatlerinin neshedilmiş olduğu neticesine varacağını çok iyi anlamış durumundaydılar. Bu yüzden nesh konusu gündeme gelince buna şiddetle karşı çıkmışlardır. Kur'ân-ı Kerim'de neshin caiz olmadığını ilk ileri süren, Mu'tezile âlimlerinden olan Ebu Müslim Muhammed İbn Bahr el-Isfahânî (öl. 322/934)' dir. Daha sonra gelen Hindistanlı âlim Şah Veliyyullah Dihlevî (öl. 1176/1762) de Ebu Müslim'in şüphelerine dayanarak bu hususta birtakım iddialar ortaya atmış ve Kur'an'da neshin olamayacağını, mensuh sayılan ayetlerin aslında mensuh olmayıp muhkem olduklarını, bazılarında tahsis veya te'lifin mümkün olduğunu ileri sürmüştür. Son zamanlarda Mısır'ın tanınmış alimlerinden Dr. Muhammed Tevfik Sıdkı da Kur'ân-ı Kerim'de neshin vukuunu şiddetle reddedenler arasındadır. 1906 senesinde el-Menâr dergisinde neşrettiği "en-Nâsih vel-Mensûh" adlı makalesinde bu nazariyesini geniş bir şekilde ve müdellel olarak izah etmiştir. Türkiye'de "Tanrı Buyruğu" adlı Kur'ân-ı Kerim mealinin müellifi Ömer Rıza Doğrul da bu nazariyeyi destekleyenlerdendir. Günümüzde de bazı ilim adamları aynı nazariyeyi benimsemiş görünmekte ve Kur'ân-ı Kerim'de neshi kabul etmemektedirler.

«Allah'ın bir çocuk edindiğini söylüyorlar. Hâşâ! O, bundan münezzehtir.» (Bakara: 116).[43]

٤٤٨٢ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي حُسَيْنٍ حَدَّثَنَا نَافِعُ بْنُ جُبَيْرٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ قَالَ اللَّهُ كَذَّبَنِي ابْنُ آدَمَ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ ذَلِكَ وَشَتَمَنِي وَلَمْ يَكُنْ لَهُ ذَلِكَ فَأَمَّا تَكْذِيبُهُ إِيَّايَ فَزَعَمَ أَنِّي لَا أَقْدِرُ أَنْ أُعِيدَهُ كَمَا كَانَ وَأَمَّا شَتْمُهُ إِيَّايَ فَقَوْلُهُ لِي وَلَدٌ فَسُبْحَانِي أَنْ أَتَّخِذَ صَاحِبَةً أَوْ وَلَدًا.

4482- Abdullah İbnu Abbas -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Allah Azze ve Celle şöyle buyurdu: Bâzı Âdem oğlu beni yalanladı. Hâlbuki beni yalanlamak ona yakışmazdı. Bâzısı da bana sövdü. Hâlbuki bana sövmek ona yakışmazdı. Âdem oğlunun beni yalanlamasına gelince; o, benim kendisini öldükten sonra tekrar dirilteceğime gücümün yetmeyeceğini zannetmesidir. Bana sövmesi ise; onun, benim çocuğum olduğunu söylemesidir. Ben, bir eş ve çocuk edinmekten münezzehim."[44]

٩- بَاب ﴿ وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى ﴾ ﴿ مَثَابَةً ﴾ يَثُوبُونَ يَرْجِعُونَ

9- Allah Azze ve Celle'nin Şu kavli Bâbı

---

43 O Hıristiyanlar: "Allah oğul edindi. İsa Allah'ın oğludur" dediler. Halbuki Allah çocuk edinmekten münezzehtir, beridir. Göklerde ve yerde ne varsa hepsini o yaratmıştır ve ona aittir. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'a itaat edicidir. O hâlde nasıl olur da o çocuk edinir? Halbuki İsa da Allah'ın yarattığı kullardan biridir. Sıfatı bu olan Allah'ın nasıl olur da çocuğu olur? Allah'ın kullarının, mescitlerde Allah'ın adını anmalarına engel olan Hıristiyanlar Allah'a karşı iftira ederek İsa'nın, Allah'ın oğlu olduğunu iddia ettiler? Halbuki Allah, onların iddialarından beridir. Zira göklerin ve yerin ve orada bulunanların yaratılışı ve mülkiyeti Allah'a aittir? İsa da bu yaratıklardan biridir. O hâlde nasıl olur da Allah'ın oğlu olur? Allah teala bu âyet-i kerimesiyle kendisine çocuk isnad eden Hıristiyanlar yalanlamakta, onların bu sözleriyle sadece bir iftirada bulunduklarını ortaya koymaktadır.

44 Herkes ve herşey netice itibariyle Allah'a boyun eğmektedir. Ve âyetin mânâsı geneldir. Bu hadis-i şerifde yukarıdaki ayeti tefsir niteliğindedir.

«"Beyti insanlar için bir toplanma yeri ve emniyet mahalli kılmış ve 'İbrahim'in makamını bir namazgah edinin" demiştik ibrahim ve İsmail'e evimi tavâf edenler, orada kalanlar, rükû ve sücûd edenler için temiz tutmalarını tavsiye etmiştik."» (Bakara: 125)[45]

"Mesabeten" İnsanların dönüp toplandıkları yer, demektir.

٤٤٨٣ – حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ حُمَيْدٍ عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ عُمَرُ وَافَقْتُ اللَّهَ فِي ثَلَاثٍ أَوْ وَافَقَنِي رَبِّي فِي ثَلَاثٍ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَوْ اتَّخَذْتَ مَقَامَ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى وَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ يَدْخُلُ عَلَيْكَ الْبَرُّ وَالْفَاجِرُ فَلَوْ أَمَرْتَ أُمَّهَاتِ الْمُؤْمِنِينَ بِالْحِجَابِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ آيَةَ الْحِجَابِ قَالَ وَبَلَغَنِي مُعَاتَبَةُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعْضَ نِسَائِهِ فَدَخَلْتُ عَلَيْهِنَّ قُلْتُ إِنْ انْتَهَيْتُنَّ أَوْ لَيُبَدِّلَنَّ اللَّهُ رَسُولَهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَيْرًا مِنْكُنَّ حَتَّى أَتَيْتُ إِحْدَى نِسَائِهِ قَالَتْ يَا عُمَرُ أَمَا فِي رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا يَعِظُ نِسَاءَهُ حَتَّى تَعِظَهُنَّ أَنْتَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ ﴿ عَسَى رَبُّهُ إِنْ طَلَّقَكُنَّ أَنْ يُبَدِّلَهُ أَزْوَاجًا خَيْرًا مِنْكُنَّ مُسْلِمَاتٍ ﴾ الْآيَةَ وَقَالَ ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ حَدَّثَنِي حُمَيْدٌ سَمِعْتُ أَنَسًا عَنْ عُمَرَ.

---

45 Âyet-i kerimede zikredilen ve "Toplantı yeri", "Devamlı olarak dönülüp kendisine gidilen ve kendisine gitmekle doyulmayan yer" manasındadır. Âyet-i kerimede Kâbenin "Emniyet yeri" olduğu zikredilmiştir. Kuruluşundan beri Kabe, içine girenler için bir emniyet yeri olmuştur. Öyle ki cahiliye döneminde bile insanlar babalarının katilini dahi Kâbede görmüş olsalar ona dokunmazlar ve birşey demezlerdi.Âyet-i kerimede İbrahim'in makamının namazgah edinilmesi emredilmiştir."Allah teâlâ İbrahim'in makamında namaz kılınmasını emretmiş oraya el sürmeyi emretmemiştir. Fakat bu ümmet, geçmiş ümmetlerde olduğu gibi kendilerini zorluklara sürüklemişler ve oraya el sürmüşlerdir. Bir kısım insanlar bize, İbrahim' in makamında bulunan taşta İbrahim'in ayağının ökçesinin ve parmaklarının izini gördüklerini fakat bu ümmetin ona ellerini sürerek bu izlerin silindiğini söylemişlerdir. İbrahim'in makamının namazgâh edinilmesinin emredilmesinin hikmeti, bir yandan kulları ibadete teşvik diğer yandan İbrahim'e bir ikram ve bir taltiftir.Allah teâlâ âyet-i kerimede İbrahim'e ve îsmail'e, evi olan Kâbeyi temizlemelerini emretmiştir. Bu temizlemeden maksat, Kâbeyi putlardan, putlara tapmaktan ve Allah'a ortak koşmaktan temizlemektir. Âyette zikredilen "tavâf edenler","Orayı tavâf eden insanlar"dır.Yine âyet-i kerimede geçen ve "Orada oturanlar", Beytül Haramın içinde namaz kılmaksızın ve tavâf yapmaksızın oturanlardır.

4483- Enes ibnu Malik -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ömer -Allah ondan razı olsun- dedi ki:

-Şu üç olay da ben Rabbime muvafakat ettim. (Yani benim görüşüme uygun olarak Rabbim âyet indirdi. Fakat Ömer, edebe riayet ederek, Ben Rabbime muvafakat ettim, demiştir.) Ey Allah'ın Rasûlü Makam-ı İbrahim'i namazgâh edinsek dedim: ***"Makam-ı İbrahim'i namazgâh edinin"*** (Bakara:125) âyeti indi.

Dedim ki: Ey Allah'ın Rasûlü! Hanımlarına emretsen de (yabancı biriyle konuşurken) örtü arkasına gizlensinler. Çünkü dindar olan olmayan onlar hakkında konuşuyor. Bunun üzerine hicab ayeti indi. (Ahzab: 23 ve 53)

Nebi sallallahu aleyhi ve sellemin hanımları kıskançlık etmek üzere ittifak etmişlerdi. Onlara dedim ki: Eğer peygamber sizi boşayacak olursa, Allah, mümkündür ki O'na, sizin yerinize, sizden daha hayırlı eşler verir, dedim. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin hanımlarından birinin yanına geldim. O bana dedi ki:

-Ey Ömer! Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bu konuda bize bir şey demediği hâlde sen mi bizlere nasihat ediyorsun?

Bunun üzerine Allah Azze ve Celle şu âyeti indirdi:

«Eğer Peygamber sizi boşayacak olursa, Allah, mümkündür ki ona, sizin yerinize, sizden daha hayırlı, Müslüman, mümin, itaatkâr, tövbekâr, ibadet eden, oruç tutan dul ve bâkire eşler verir.» (Tahrim: 5)[46]

(Hadisin geçtiği diğer yer: 402)

١٠-بَاب ﴿ وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنْ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴾ الْقَوَاعِدُ أَسَاسُهُ وَاحِدَتُهَا قَاعِدَةٌ ﴿ وَالْقَوَاعِدُ مِنْ النِّسَاءِ ﴾ وَاحِدُهَا قَاعِدٌ

10- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«İbrahim, İsmail ile birlikte Kâbe'nin temellerini yükseltiyor (ve

---

46 Ömer -Allah ondan razı olsun- çok dürüst ve sıddîk biri idi bu rivayette onun faziletlerindendir. Şeytan bile Ömeri gördüğünde orayı terk ederdi.

şöyle dua ediyorlardı): "Rabbimiz! Bizden (duâmızı) kabul buyur; şüphesiz, hakkıyla işiten, hakkıyla bilen ancak sensin."» (Bakara: 127)[47]

٤٤٨٤ – حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ أَخْبَرَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ أَلَمْ تَرَيْ أَنَّ قَوْمَكِ بَنَوْا الْكَعْبَةَ وَاقْتَصَرُوا عَنْ قَوَاعِدِ إِبْرَاهِيمَ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلَا تَرُدُّهَا عَلَى قَوَاعِدِ إِبْرَاهِيمَ قَالَ لَوْلَا حِدْثَانُ قَوْمِكِ بِالْكُفْرِ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ لَئِنْ كَانَتْ عَائِشَةُ سَمِعَتْ هَذَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا أُرَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَرَكَ اسْتِلَامَ الرُّكْنَيْنِ اللَّذَيْنِ يَلِيَانِ الْحِجْرَ إِلَّا أَنَّ الْبَيْتَ لَمْ يُتَمَّمْ عَلَى قَوَاعِدِ إِبْرَاهِيمَ.

4484 Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Kavminin, Kâbe'yi bina ederlerken, İbrahim aleyhisselâm'ın koyduğu temellerden bir kısmını terk ettiklerini bilmez misin?"

Ben dedim ki:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Kâbe'nin duvarlarını tekrar İbrahim aleyhisselâmın yaptığı temeller üzerine oturtmaz mısın?[48]

---

47 İsmail aleyhisselâm sırtıyla taş taşıyor İbrahim aleyhisselâm de binayı yapıyordu. Binanın duvarları yükselince İsmail aleyhisselâm, şu anda "Makam-ı İbrahim" de bulunan taşı getirdi. Ve İbrahim aleyhisselâm da onun üzerine çıkararak yapıma devam etti.Onlar Kâbe'yi yapıyor ve şöyle diyorlardı: "Rabbimiz, amelimizi ve senin evini yapmakla sana olan itaatimizi kabul et. Çünkü sen, duamızı çok iyi işiten, kalbimizde olanı çok iyi bilensin."

48 Kâbe'nin yapımı ile alâkalı bir çok söz söylenmiştir. Allah teâlâ, İbrahim aleyhisselâm ile oğlu İsmail'in, Beytullahı Haram olan Kâbe'nin duvarlarını yükselttiklerini zikretmiş bu temellerin ne zaman ve nasıl atıldıklarını beyan etmemiştir. Bu hususta Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem dan zikredilen sahih bir haber de yoktur. Bu itibarla Kâbe'nin temelleri Adem aleyhisselâm ile birlikte gökten indirilmiş te olabilir. Dünya su halindeyken kubbe şeklinde yükselen ve tepecik haline gelen bir temel de olabilir. Kâbe'nin, gökten indirilmiş bir inci veya yakut olması da, daha sonra Nuh tufanı sırasında bu inci ve yakutların göğe kaldırılmış olması da muhtemeldir. Yine Kâbe'nin temellerinin Âdem tarafından atılarak yapılmış ol-

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Şayet kavmimin zamanı kâfirlik devrine yakın olmasaydı, Kâbe'nin duvarlarını İbrahîm aleyhisselâm'ın temelleri üzerine yapardım"[49]

Abdullah ibnu Ömer şöyle dedi: Âişe bu sözü Allah Rasûlü sallallâhu aleyhi ve sellemden işitmiştir. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin Hicr'e yakın bulunan o iki Kâbe köşesini istilâmı[50] yani ona dokunmayı veya öpmeyi terk ettiğini sanmıyorum. Ancak Kâbe, İbrahim aleyhisselâm'ın temelleri üzere tamamlanmamıştır. (Hadisin geçtiği yer: 126)

١١ - بَاب ﴿ قُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْنَا ﴾

11- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«(Ey Müslümanlar! Siz de) diyin ki: Biz Allah'a ve bize indirilene iman ettik.» (Bakara: 136)[51]

---

ması, daha sonra yıkılıp izlerinin kaybolmuş olması da muhtemeldir. Bunlardan herhangi birini tercih ettirecek kesin bir delil yoktur.

49 Bu söz hala onların kalplerinde bir şeylerin kaldığını daha her şeyin temizlenmediğini gösteriyor.

50 Selâmlamak, ekin başak vermek, hac veya umre sırasında tavâf yaparken Hacer-i Esved'i öperek veya el sürerek ziyaret etmek manalarına gelir. Kâbe'yi tavâf edecek kimse, gerek tavâfa başlarken ve gerekse Hacer-i Esved'in önüne geldikçe, mümkün ise kimseye eziyet vermeden onu öper ve eliyle mesh eder. Kalabalık ve izdihamdan dolayı öpmesi ve elini sürmesi mümkün olmazsa uzaktan Hacer-i Esve'de doğru ellerini kaldır. Onu öper gibi işaret yapar. Tekbir ve tehlil getirir. İşte bu şekilde uzaktan yapılan işarete istilâm. Selâmlama denir.

51 Bir Yahudi topluluğu Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme geldi ve ona: "Peygamberlerden kimlere iman ettiğini sordular. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem de onlara: "Ben, Allah'a, bize indirilene, İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a ve torunlara indirilenlere, Musa'ya ve İsa'ya verilene ve bütün Peygamberlere Rableri tarafından verilenlere iman ettim. Biz, onlardan herhangi birisinin arasında ayırım gözetmeyiz. Biz, Allaha boyun eğenleriz." dedi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem İsayı zikredince Yahudi topluluğu onun Peygamberliğini inkâr ettiler ve: "Biz, İsaya da iman etmeyiz ona iman edene de iman etmeyiz." dediler. Bunun üzerine Allah teâlâ: "Ey müminler, 'Yahudi olun ki hidayete eresiniz' diyen Yahudilere ve 'Hıristiyan olun ki hidayete eresiniz.' diyen Hıristiyanlara deyin ki: "Biz, Allah'ı tasdik ettik, Muhammed'e indirilen kitabı tasdik ettik. Aynı şekilde Peygamberlerden İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a ve Yakub'un soyundan gelen peygamberlere indirilenleri tasdik ettik. Aynı şekilde Musa'ya indirilen Tevrat'a ve İsa'ya indirilen İncil'e de iman ettik. Bütün Peygamberlere indirilen kitaplara iman ettik. Bütün Peygamberler hak ve hidayet üzeredirler. Tevhid inancı husu-

٤٤٨٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ الْمُبَارَكِ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ كَانَ أَهْلُ الْكِتَابِ يَقْرَءُونَ التَّوْرَاةَ بِالْعِبْرَانِيَّةِ وَيُفَسِّرُونَهَا بِالْعَرَبِيَّةِ لِأَهْلِ الْإِسْلَامِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا تُصَدِّقُوا أَهْلَ الْكِتَابِ وَلَا تُكَذِّبُوهُمْ وَقُولُوا ﴿ آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْنَا ﴾ الْآيَةَ.

4485- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Kitab Ehli, Tevrat'ı İbrânîce olarak okuyor ve Arapça olarak Müslümanlara açıklıyorlardı. Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Kitab Ehli'nin haberlerini ne doğrulayın, ne de yalanlayın. ***«Biz Allah'a ve bize indirilene iman ettik»*** diyin." (Hadisin geçtiği diğer yerler: 7262, 7542)

١٢- بَاب قَوْلِهِ تَعَالَى ﴿ سَيَقُولُ السُّفَهَاءُ مِنَ النَّاسِ مَا وَلَّاهُمْ عَنْ قِبْلَتِهِمُ الَّتِي كَانُوا عَلَيْهَا قُلْ لِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴾

12- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«İnsanlardan birtakım beyinsizler: "Üzerinde bulundukları kıblelerinden onları döndüren nedir?" diyeceklerdir. (Ey Muhammed! O beyinsizlere) de ki: "Doğu da batı da Allah'a âittir. O, dilediği kimseyi doğru yola iletir."» (Bakara: 142)[52]

---

sunda aynı yolu takip etmişlerdir. Bu itibarla Peygamberlerden bazılarına iman edip diğerlerini inkâr etmeyiz. Hepsinin, Allahın Peygamberi olduğuna, hak ve hidayetle gönderildiklerine şehadet ederiz. Biz, Allaha itaatla boyun eğeriz, ona kulluk ederiz." Ayetini indirdi.

52 Yahudi ve münafıklardan cahil ve beyinsiz olanlar diyeceklerdir ki: "Namazlarında yönelmiş oldukları kıblelerinden onların yüzünü çeviren ve onları döndüren nedir? Ey Muhammed, onlara de ki: "Doğunun, batının ve o ikisinin arasındaki varlıkların mülkiyetleri ancak Allaha aittir. O, yarattıklarından dilediğini hidayete kavuşturur ve doğru yola gitmelerini muvaffak kılar. Dilediğinden ise yardımını keser ve doğru yoldan saptırır. O hâlde önemli olan doğuya veya batıya dönmek değil Allahın emrine göre hareket etmektir. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Medineye hicret ettikten sonra Kudüse, doğru yönelerek namaz kılmış fakat bir za-

٤٤٨٦ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ سَمِعَ زُهَيْرًا عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنِ الْبَرَاءِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى إِلَى بَيْتِ الْمَقْدِسِ سِتَّةَ عَشَرَ شَهْرًا أَوْ سَبْعَةَ عَشَرَ شَهْرًا وَكَانَ يُعْجِبُهُ أَنْ تَكُونَ قِبْلَتُهُ قِبَلَ الْبَيْتِ وَأَنَّهُ صَلَّى أَوْ صَلَّاهَا صَلَاةَ الْعَصْرِ وَصَلَّى مَعَهُ قَوْمٌ فَخَرَجَ رَجُلٌ مِمَّنْ كَانَ صَلَّى مَعَهُ فَمَرَّ عَلَى أَهْلِ الْمَسْجِدِ وَهُمْ رَاكِعُونَ قَالَ أَشْهَدُ بِاللَّهِ لَقَدْ صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قِبَلَ مَكَّةَ فَدَارُوا كَمَا هُمْ قِبَلَ الْبَيْتِ وَكَانَ الَّذِي مَاتَ عَلَى الْقِبْلَةِ قَبْلَ أَنْ تُحَوَّلَ قِبَلَ الْبَيْتِ رِجَالٌ قُتِلُوا لَمْ نَدْرِ مَا نَقُولُ فِيهِمْ فَأَنْزَلَ اللَّهُ ﴿ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِيعَ إِيمَانَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴾.

4486- Bera -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Medine'ye ilk geldiğinde Beytul-Makdis cihetine doğru on altı veya on yedi ay namaz kıldı. Bu arada da kıblesinin Kâbe olmasını temenni ediyordu. Kâbe'ye doğru kıldığı ilk namaz ikindi namazı idi. O'nunla beraber bir topluluk namaz kıldı. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber namaz kılanlardan birisi, namazda rükuda oldukları hâlde kendi ehlinin mescidine geldi ve dedi ki: Allah'a yemin ederim ki Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemle birlikte Mekke'de bulunan Kâbe cihetine namaz kıldım. Onlar namazda rükuda oldukları hâlde Kâbe cihetine yöneldiler.[53] Kıblenin Beytul-Makdis'ten Kâbe'ye değiştirilmesinden önce öldürülen kardeşlerimiz var-

man sonra Allah Azze Ve Celle, namaz kılarken Kâbe'ye yönelmesini emretmiştir. Bu emir üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Kâbeye doğru yönelmiş fakat ehl-i kitap ve münafıkların eleştirilerine maruz kalmıştır. Kudüse doğru namaz kılan ve bu âyet gelmeden evvel vefat eden Müslümanların namazları da sahihtir. Allah onların namazlarını kabul etmiştir. Kıblenin sonradan değişmesi onların namazlarını iptal etmez. Kıble Kudüsden kâbeye çevrilince Yahudiler dediler ki: "Ey Muhammed, daha önce yöneldiğin kıbleye dön sana uyalım ve seni tasdik edelim." Bu sözleriyle Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'i dininde bocalatmaya çalışıyorlardı. İşte bunun üzerine "İnsanlar içinden beyinsiz olanlar diyeceklerdir ki:" Âyet-i kerimesi nazil oldu. Bu ayeti kerime aynı zamanda nasih ve mensuhu inkâr edenlerede gerekli cevabı veren bir ayettir. Mescid-i Aksaya doğru namaz kılma sünnetle sabit Kâbe'ye doğru namaz kılma ise âyet ile sabittir. Bu da Sünnetin Kur'ân ile neshi konusuna bir örnek teşkil eder.

53 Bazılarının kanaatine göre akide ancak kat'î delille sabit olur. Ya âyet ile yahutta gerçek anlamda mütevâtir bir hadis ile; ayrıca bu delilin tevili kabil olmaması da

dı. Biz onlar hakkında ne diyeceğimizi bilemedikte Allah: ***«Allah sizin imanlarınızı zayi edecek değildir.»*** (Bakara: 143) âyetini indirdi. (Hadisin geçtiği diğer yer: 40)

şarttır. Bu görüş sahibi şunu da iddia eder: Bu usûl âlimleri tarafından ittifakla kabul edilmiş bir hususlur. Âhâd hadisler ilim ifade etmez. Ve onunla itikadî bir hüküm sabit olmaz. Diyoruz ki: Bizler kelâm âlimlerinin ilk gelenlerinden (mütekaddimûn arasından) bazılarının bu görüşü ileri sürdüklerini bilmekle birlikte; bu görüş pekçok yönden çürütülmüştür: Evvela bu görüş sonradan bid'at olarak ortaya çıkmıştır. Bunun İslâm şeriatında esası yoktur. Kitabın gösterdiği yola ve sünnetin direktiflerine yabancıdır. Selef-i salih böyle bir şey bilmiyorlardı. Bu husus onlardan hiçbirisinden nakledilmiş değildir. Hatta böyle bir şey hatırlarına bile gelmemiştir. Hanif dinde bilinen ve kabul edilen husus şudur: Din ile ilgili bid'at olarak ortaya atılan her bir husus bâtıldır ve merduttur. Hiçbir şekilde kabul edilmesi caiz değildir. Peygamber (s.a)'ın: "Her kim bizim bu işimizde ondan olmayan bir şeyi sonradan ortaya çıkartırsa o merduttur." (Buharî ve Müslim) buyruğu ile: "Sonradan ortaya çıkartılmış işlerden olabildiğince sakının. Çünkü sonradan ortaya çıkartılmış her bir iş bir bid'attir. Herbir bid'at bir sapıklıktır ve her sapıklık ta cehennem ateşindedir." Hadisleriyle amel etmek te bunu gerektirmektedir.Bu görüşü kelâm âlimlerinden bir topluluk ile onların görüşlerinden etkilenen sonraki (müteahhirûn) usûl âlimlerinden bir grup ilim adamı ileri sürmüş, çağdaş bazı yazarlar da onların bu dediklerini tartışmasız ve delilsiz kabul etmişlerdir. Halbuki akidenin durumu bu olmamalıdır. Özellikle akidenin sabit olması için, delâlet ve subutta kat'ilik şartını koşanlar için bu böyle olmalıdır. Böyle bir görüş Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'den sabit, sahih ve sadece akide ile ilgili olduğu için yüzlerce hadisi reddetmeyi de gerektirmektedir. Çünkü bu akideye göre âhâd hadisler ile itikadî meseleler sabit olmaz. Bu kelâmcılar ve onlara uyanlara göre durum böyle ise, biz de onlara kendilerinin inandıkları esaslara göre hitab ediyor ve şunu diyoruz: Sizin bu hususlaki inancınızın doğruluğuna dair elinizde bir âyet yahutta subûtu da kat'î ve aynı şekilde delâleti de kat'î, tevil edilme ihtimali bulunmayan mütevâtir bir hadis var mıdır? Eğer onların ileri sürdükleri gibi akide, âhâd haberlerle sabit olmayacağına dair kat'î bir delil bulunmuş olsaydı, bunu ashab-ı kiramın açıkça ifade etmeleri ve ileride adları verilecek ilim adamlarının bu hususta muhalefet etmemeleri gerekirdi. Çünkü bu kadar ilim adamının kat'î delâleti olan bir hususu inkâr etmeleri yahutta bilmemelerini akıl kabul etmez. Çünkü onların sahib oldukları fazilet, takvâ ve geniş ilim buna elvermez. Bu hususta onların muhalif olmaları böyle bir görüşün yahutta âhâd hadisler hakkındaki böyle bir inancın, kat'î olmayan, zannî bir görüş olduğunu ortaya koymaktadır. Âhâd hadisleri kabul etmekle hata ettiklerini varsaymaya dahi yer yoktur. Çünkü onlar isabet etmişlerdir. İleride açıklaması geleceği üzere onlara muhalefet eden kelâm âlimleri ile onların taklidçileri hata içindedirler. Bilindiği gibi tebliğ, kendisine tebliğ olunana kendisi ile delil ortaya konulabilen bilgidir. Bununla ilim hasıl olur. Eğer haber-i vâhid ile ilim husûle gelmemiş olsaydı, yüce Allah'ın kuluna karşı hucceti, haber-i vâhid ile ortaya konulmuş olamazdı. Şüphesiz ki huccet, ilim ifade eden şey ile ortaya konulabilir. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem de ashabından

kendisi adına tebliğ yapmak üzere bir kişiyi gönderiyordu. Bununlada o kişinin tebliğ ettiği kimselere karşı delil ortaya konulmuş oluyordu. Aynı şekilde âdil ve güvenilir (sika) şahsiyetlerin bize tebliğ ettikleri onun söz, fiil ve sünneti ile de bize karşı delil ortaya konulmuş olmaktadır. Eğer bu ilim ifade etmeyen bir husus olsaydı, bu yolla bize karşı delil ortaya konulmuş olmazdı. Bir, iki, üç, dört veya tevatür için öngörülen sayıdan daha aşağıdaki kimselerin tebliğ ettiği kimselere karşı da delil ortaya konulmuş olmazdı. Bu ise bâtılların en büyüğüdür.Müslümanlar arasından: Akide, âhâd hadislerle sabit olmaz, diyen bu bâtıl sözün meyvesini görmek isteyenler, biraz sonra sıralayacağımız sonrakilerin öncekilerden aldığı ve hakkında hadis-i şeriflerin bol ve birbirini destekler mahiyette geldiği İslâmî akideden olan hususlar üzerinde düşünmelidirler.İşte o vakit muhalif kanaatte olanların benimsedikleri bu görüşün ne kadar tehlikeli olduğu açıkça ortaya çıkacaktır. Onlar bu görüşlerinin sebeb teşkil ettiği müslümanların sahib oldukları sahih itikadî meseleleri inkâr etmek suretiyle ortaya çıkan haktan alabildiğine uzak bu sapıklığa ulaşacağının farkında bile olmamışlardır. Şimdi şu an hatırıma gelen sözünü ettiğim bu hususları size sunayım: 1- Âdem aleyhisselâm ile onun dışında Kur'ân-ı Kerim'de adı anılmayan diğer peygamberlerin peygamberliği. 2- Peygamberimiz Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in bütün peygamber ve rasûllerden daha faziletli olduğu. 3- Onun mahşerde gerçekleşecek olan büyük şefâati. 4- Ümmeti arasından büyük günah işlemiş olanlara şefâati. 5- Kur'ân'ın dışında bütün mucizeleri. Bunlardan birisi de "inşikak-ı kamer: ayın yarılması" mucizesidir. Bu mucize Kur'ân'da zikredilmiş olmakla birlikte, onlar Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'a bir mucize olmak üzere verilmiş inşikak-ı kamerin gerçekleştiğini açıkça ifade eden sahih hadislere aykırı bir şekilde te'vil etmişlerdir. 6- Peygamber efendimizin bedenî sıfatları ve ahlâkî birtakım şemâili. 7- Yaratmanın başlangıcından meleklerin, cinlerin, cennet ve cehennemin sıfatlarından, bunların ikisinin yaratılmış olduklarından, hacer-i esved'in cennetten gelmiş olduğundan söz eden hadisler. 8- Suyutî'nin "el-Hasâisu'l-Kübrâ" adlı eserinde topladığı Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'ın özellikleri. Cennete girmiş olması, cennettekileri ve orada takvâ sahibleri için hazırlanmış olanları görmesi, cinlerden onunla birlikte olanın müslüman olması ve benzeri hususlar. 9- Aşere-i mübeşşere'nin cennette, cennet ehlinden olacaklarına dair kesin kanaat. 10- Kabirde münker ve nekirin soru soracağına iman. 11- Kabir azabına inanmak. 12- Kabrin sıkıştırmasına inanmak. 13- Kıyamet gününde iki kefesi bulunan mizana iman etmek. 14- Sırata inanmak. 15- Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'ın Havzına ve ondan bir defa içenin ondan sonra ebediyyen bir daha susamayacağına inanmak. 16- Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in ümmeti arasından cennete hesabsız olarak yetmişbin kişinin gireceğine inanmak. 17- Peygamberlere mahşerde tebliğ ettiklerine dair soru sorulacağına inanmak. 18- Hadis-i şerifte sahih olarak gelmiş bulunan kıyametin, haşrın ve neşrin niteliklerine dair haberlerin tümüne inanmak. 19- Hayrıyla, şerriyle kaza ve kader'e, yüce Allah'ın her insanın saadetini, bedbahtlığını, rızkını ve ecelini yazdığına inanmak. 20- Herşeyi yazmış bulunan Kalem'e inanmak. 21- Kur'ân-ı Kerim'in mecazi olarak değil, hakikat manasıyla Allah'ın kitabı olduğuna iman etmek. 22- Arş'a ve Kürsî'ye mecaz olarak değil, hakikat anlamıyla iman

١٣ - بَاب قَوْلِهِ تَعَالَى ﴿ وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا ﴾

13- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Nitekim insanlara şâhid olmanız, Peygamberin de size şâhit olması için, biz sizi vasat bir ümmet kıldık.» (Bakara: 143)[54]

---

etmek. 23- Büyük günah işlemiş mü'minlerin cehennem ateşinde ebediyyen kalmayacaklarına inanmak. 24- Şehidlerin ruhlarının cennette yeşil kuşların kursaklarında bulunduğuna inanmak. 25- Yüce Allah'ın, peygamberlerin cesetlerini yemeyi yeryüzüne haram kıldığına inanmak. 26- Allah Azze Ve Celle'nın Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e ümmetinin getirdiği selâmları tebliğ edinen seyyah (gezgin) meleklerin varlığına inanmak. 27- Mehdinin çıkması, İsa aleyhisselâm 'ın inmesi, Deccâl'in çıkması, Dabbetu'l-Arz'ın bulunduğu yerden çıkması ve buna benzer sahih hadislerle belirtilmiş bulunan kıyamet alâmetlerinin tamamına inanmak. 28- Müslümanların bir tanesi müstesnâ hepsi cehenneme girecek olan yetmişüç fırkaya ayrılacaklarına inanmak. Cehennem ateşine girmeyecek tek fırka ise; ashab-ı kiramın akide, ibadet ve yaşayış itibariyle izlediği yola sımsıkı yapışanlardır. 29- Allah Azze Ve Celle 'nın sahih sünnette belirtilmiş Alî, Kadîr gibi bütün esma-i hüsnâsına, yukarda oluş, nüzûl ve benzeri bütün yüce sıfatlarına inanmak. 30- Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'ın yüksek semavata urûç ettiğine ve orada Rabbinin pek büyük âyet ve belgelerini gördüğüne inanmak. Bunlar mütevâtir yahut müstefiz olarak sabit olmuş hadislerde vârid olmuş bulunan doğru İslâmî akidenin bazılarıdır. Ümmet bütün bunları kabul ile karşılamıştır. Bunların sayıları yüzü bulabilir. Her ne kadar bu husus âhâd hadisler ile akidenin sabit olacağını kabul etmeyen kimseleri bağlayıcı olmakla birlikte; müslümanlardan herhangi bir kimsenin bunları inkâra yahutta bunlar hakkında şüphe uyandırmaya kalkışma cesaretini gösteremeceğini zannetmiyorum. Yüce Allah bizleri de, onları da dosdoğru yola iletsin.

54 Ey müminler, biz sizleri hidayete erdirdiğimiz ve İbrahimin kıblesine dönmeyi nasip ettiğimiz gibi sizi başkalarından üstün de kıldık. Sizi, seçkin ve adil bir ümmet yaptık. Sizlerin, öcneki Peygamberlerin, Allahın verdiği Peygamberliklerini ümmetlerine tebliğ ettiklerine dair o ümmetlere karşı kıyamet gününde şâhit olmanız, Allahın Peygamberi Muhammed'in de iman ettiğinize dair size şâhit olması için, orta yolu tutan bir ümmet kıldık. Ey Muhammed, bizim seni, daha önce kıble edindiğin Kudüsten çevirip Kâbeye yöneltmemiz, kesin olarak iman edenlerle şirk ve şüphe içinde olanları birbirinden ayırdetmemiz için ve kimin sana tabi olup senin kıblene yöneleceğini, kimin de dininden dönerek münafık ve kâfir olacağını açığa çıkarmamız içindir. Kıbleyi çevirme büyük bir hadisedir. Bunu ancak, Allahın sana tabi olmaya ve sana indirdiklerini tasdik etmeye muvaffak kıldığı kişiler kabullenirler. Allah, daha önce Kudüse doğru yönelerek kıldığınız namazları zayi edecek değildir. Onlar da sahih ve geçerlidir. Şüphesiz ki Allah, kullarına karşı çok şefkatli ve çok merhametlidir. Âyette geçen ve "Orta yolu tutan" diye tercüme edilen "Vasat" kelimesi hakkında, "Buradaki "Orta yol"dan maksat, iki uç tarafın or-

tası demektir. Müslümanlar dinlerinde orta yolu tutmuşlardır. Onlar ne Hıristiyanlar gibi ruhbanlıkta aşırı gitmişler ve İsa hakkında, ilahlık derecesine çıkaracak sözler söylemişler ne de Yahudiler gibi Allah Azze Ve Celle nın kitabını değiştirerek kendilerine gönderilen Peygamberleri Öldürerek ve Rablerini yalancı çıkararak isyana düşmüşlerdir. Bilakis müslümanlar, itidali muhafaza etmişler, ifrat ve tefritten kaçınmışlardır. Âyet-i kerimede: "Sizin, insanlara karşı şâhit olmanız, Peygamberin de size şâhit olması için sizi adaletli bir ümmet kıldık" buyurulmaktadır. "(Kıyamet gününde) Nuh çağrılacak ve ona "Sen (kavmine) tebliğ ettin mi?" denecektir. Nuh da "Evet" diyecektir. Bunun üzerine kavmi çağırılacak ve onlara: "Nuh size tebliğ etti mi?" diye sorulacak kavmi ise: "Bize herhangi bir uyarıcı gelmedi. Bize hiçbir kimse gelmedi." diyeceklerdir. Bunun üzerine Allah teala Nuh'a: "Senin şâhitlerin kimdir?" diye soracak Nuh da: "Muhammed ümmetidir." diyecektir. Bunun üzerine sizler getirileceksiniz. Onun tebliğ ettiğine dair şâhitlik edeceksiniz. İşte Allah teala şu kelamıyla bunu ifade etmektedir." Böylece biz sizin, insanlara karşı şâhit olmanız. Peygamberin de size karşı şâhit olması için sizi, orta yolu tutan bir ümmet kıldık." Ayet-i kerimede, Resulullahın daha önce yöneldiği kıblenin belli bir hikmete göre çevirildiği zikredilmektedir. Resulullahın önce yöneldiği kıbleden maksat, Kudüstür. Resulullahın Kudüsü bırakıp Kâbeye yönelmesi üzerine bir kısım Müslümanlar imtihan geçirmiş, Yahudiler, münafıklar ve müşrikler de aleyhte dedikoduya girişmişlerdir. "Kıble olayı bir imtihan ve safları netleştirme oldu. Ensar, Resulullahın hicretinden Önce iki yıl Kudüse doğru namaz kılmıştı. Resulullahın Medineye gelişinden sonra da on yedi ay yine Kudüse doğru namaz kıldılar. Daha sonra Allah teala kıbleyi Beytullahil Haram olan Kâbe tarafına çevirdi. Bunun üzerine bir kısım insanlar: "Bunları daha önce bulundukları kıbleden çeviren nedir?" Bu adam mutlaka doğduğu yeri özledi." dediler. Bunun üzerine Allah teâlâ: "Ey Muhammed, de ki: "Doğu da Allahındır batı da. Allah, dilediğini hidayete erdirir." âyetini indirdi. Yine bir kısım insanlar, "Bizim, önceki kıbleye yönelerek yaptığımız ibadetler ne olacak?" dediler. Allah teala da: "Allah sizin imanınızı (ibadetlerinizi) zayi edecek değildir." âyetini indirdi. Allah teâlâ kullarını, dilediği emirlerle imtihan eder ki itaat edeni, karşı gelenden ayırdetmiş olsun.Âyet-i kerimede zikredilen "Gerisin geri dönen"den maksat, "Dinden dönüp mürted olan, nifaka düşen, kâfir olan veya Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e karşı gelen" demektir.Âyeti kerimede "Bu, Allahın hidayet ettiklerinin dışındakilere elbette ağır gelir." buyurulmaktadır. Allahın hidayete erdirdiği kimselerin dışındakilere ağır gelen şeyden maksat, kıblenin Kudüsten çevirilip Mescidi Harama doğru dönmesidir. Zira daha önce de zikredildiği gibi,kıblenin değiştirilmesi bir çok insanları fitneye düşürmüştür.Allahın hidayete eriştirdiklerinden maksat, Allahın, iman etmeye muvaffak kıldığı, Peygamberlerine indirdiklerini tasdik etmeye ve Peygamberlere uymaya nail kıldığı kimselerdir.Âyet-i kerimede, "Allah sizin imanınızı zayi edecek değildir." buyurulmaktadır. "İmanınız" ifadesinden maksat, "Namazınız" demektir. Buna göre âyetin mânâsı: "Allah sizin, Kudüse doğru kıldığınız namazı zayi edecek değildir." demektir."İman kelimesinin mânâsı, "Tasdik etmek" demektir. Kalp ile, dil ile azalar ile. Tasdik bazan dil ile bazan amel ile bazan da her ikisiyle olur, Bazende her üçü ilede olur. Namaz kılmak, Resulullah'ı

٤٤٨٧ - حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ رَاشِد حَدَّثَنَا جَرِيرٌ وَأَبُو أُسَامَةَ وَاللَّفْظُ لِجَرِيرٍ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي صَالِحٍ وَقَالَ أَبُو أُسَامَةَ حَدَّثَنَا أَبُو صَالِحٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُدْعَى نُوحٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيَقُولُ لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ يَا رَبِّ فَيَقُولُ هَلْ بَلَّغْتَ فَيَقُولُ نَعَمْ فَيُقَالُ لِأُمَّتِهِ هَلْ بَلَّغَكُمْ فَيَقُولُونَ مَا أَتَانَا مِنْ نَذِيرٍ فَيَقُولُ مَنْ يَشْهَدُ لَكَ فَيَقُولُ مُحَمَّدٌ وَأُمَّتُهُ فَتَشْهَدُونَ أَنَّهُ قَدْ بَلَّغَ ﴿وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا﴾ فَذَلِكَ قَوْلُهُ جَلَّ ذِكْرُهُ ﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا﴾ وَالْوَسَطُ الْعَدْلُ.

4487- Ebu Saîd -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Kıyamet günü Nuh aleyhisselâm çağırılır. Nuh der ki:

-Buyur ey Rabbim! Emret, emrine âmâdeyim!

Allah Azze ve Celle:

-***«Tebliğ ettin mi?»*** buyurur.

Nûh der ki:

-Evet, ettim ey Rabbim!

Bunun üzerine Allah, Nuh'un ümmetine:

---

amel ile tasdik etmektir. Bu itibarla namaza "İman" denilmiştir. Âyet-i Kerimede, her ne kadar: "Allah sizin imanınızı zayi edecek değildir." buyurarak yaşayan insanlara hitap edilmişse de bu hitab, Kudüse doğru namaz kılıp ta, kıble değiştirilmeden ölenleri de kapsamaktadır. Zira, dirilerin bu tür amellerinin zayi edilmediği bildirilirken, hayattayken aynı amelleri işleyen ölülerin amellerinin de zayi olmadığı ifade edilmiş olmaktadır. Âyet-i kerimenin sonunda: "Şüphesiz ki Allah, müminlere çok şefkatli ve çok merhametlidir." buyurulmaktadır. "Çok şefkatli" diye tercüme edilen kelimesinin mânâsı, "Merhametin en üst derecesi" demektir. Allah Azze Ve Cellenin, böyle bir merhameti, dünyada bütün yaratıklarına şamildir. Âhirette ise yaratıklarının sadece bir kısmına ait olacaktır. "Merhametli" diye tercüme edilen kelimesinin mânâsı, "Merhamet sahibi" demektir. Allah Azze ve Celle'nin bu gibi merhameti ise hem dünyada hem de âhirette sadece müminlere aittir. Allah Azze Ve Celle, âyet-i kerimenin sonunda bu iki sıfatını zikrederek şunu beyan etmeyi murad etmiştir: Allah, ibadet eden kullarının amellerini boşa çıkarmaz, onların sevaplarını verir. Çünkü o, bütün yaratıklarına karşı şefkatli, müminlere karşı ise özellikle merhametlidir. O hâlde o, yapılan amelleri boşa çıkarmaz.

-*«Nûh size tebliğ etti mi?»* diye sorar.

Onlar da:

-Hayır, bize hiçbir peygamber gelmedi! derler.

Bunun üzerine Allah Azze ve Celle Nûh'a:

-*«Sana kim şâhitlik eder?»* diye sorar.

Nuh da:

-Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem ve ümmeti, der.

Daha sonra Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem ve ümmeti, O'nun kavmine tebliğ ettiğine dair şâhitlik ederler. Bu Allah Azze ve Celle'nin şu âyetidir:

«Nitekim insanlara şâhit olmanız, Peygamberlerin de size şâhit olması için, biz sizi vasat bir ümmet kıldık.» Bakara: 143

"Vasat" adaletli demektir. (Hadisin geçtiği diğer yer: 3339)

١٤- بَاب قَوْلِه ﴿ وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنْتَ عَلَيْهَا إِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يَتَّبِعُ الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنْقَلِبُ عَلَى عَقِبَيْهِ وَإِنْ كَانَتْ لَكَبِيرَةً إِلَّا عَلَى الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِيعَ إِيمَانَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴾

14- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Önceden üzerinde bulunmuş olduğun kıbleyi, sadece peygambere uyan kimseyi gerisingeri dönenden ayırdetmek için çevirdik. Bu, Allah'ın hidayet ettiklerinin dışındakilere ağır gelir. Allah sizin imanınızı zayi edecek değildir. Şüphesiz Allah, insanlara çok şefkatli ve çok merhametlidir.» (Bakara: 143)

٤٤٨٨- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ سُفْيَانَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا بَيْنَا النَّاسُ يُصَلُّونَ الصُّبْحَ فِي مَسْجِدِ قُبَاءٍ إِذْ جَاءَ جَاءَ فَقَالَ أُنْزِلَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قُرْآنًا أَنْ يَسْتَقْبِلَ الْكَعْبَةَ فَاسْتَقْبِلُوهَا فَتَوَجَّهُوا إِلَى الْكَعْبَةِ.

4488- Abdullah ibnu Ömer -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

İnsanlar Kuba mescidinde sabah namazını kılar bir hâlde iken onlara birisi gelip dedi ki:

-Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e geçen gece âyet indi ve namazda Kâbe'ye yönelmekle emrolundu, onlarda yöneldiler. O sırada onların yüzleri Şam (yani Beytul Makdis) tarafına dönük idi. (Onlar namazda oldukları hâlde) Kâbe'ye doğru döndüler. (Hadisin geçtiği yer: 403)

١٥ - بَاب قَوْلِهِ ﴿ قَدْ نَرَى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ) إِلَى (عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴾

15- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Ey Muhammed, yüzünü göğe çevirip durduğunu görüyoruz. Seni, sevdiğin kıbleye mutlaka çevireceğiz. Hemen yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir. (Ey müminler) siz de nerede olursanız olun, yüzünüzü onun tarafına çevirin. Şüphesiz, kendilerine kitap verilenler, kıblenin değişmesinin, Rableri tarafından hak bir emir olduğunu bilirler. Allah onların yaptıklarından habersiz değildir.» (Bakara: 144)[55]

٤٤٨٩ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ لَمْ يَبْقَ مِمَّنْ صَلَّى الْقِبْلَتَيْنِ غَيْرِي.

4489- Enes ibnu Mâlik -Allah ondan razı olsun- iki kıbleye namaz kılanlardan benden başka kimse kalmamıştır.

---

55 Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Medineye hicret etmeden önce, namaz kılarken, Kâbe'yi önüne alarak, muhtemelen rükn-i Şâmî ile Rükn-i Yemanî arasında duruyor böylece hem Kâbe'ye hem de Kudüste bulunan Hacer-i Muallak'a doğru yönelmiş oluyordu. Medineye hicret edince, bu şekilde iki kıbleyi birden önüne alma imkânı kalmadı. Bu sefer sadece Kudüs'e doğru yöneldi. Fakat içinde, Kâbe-'ye yönelmenin hasreti vardı. Bu durum on küsur ay devam ettikten sonra bu âyet nazil oldu ve namazda iken Kâbe'ye dönülmesi emredildi. Resulullah'ın, Kâbe'yi kıble edinmeyi istemesinin sebebi, Yahudilerin, "Sen bizim kıblemize tâbi oluyor fakat dinimize muhalefet ediyorsun." demeleriydi.

١٦- بَاب ﴿ وَلَئِنْ أَتَيْتَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ بِكُلِّ آيَةٍ مَا تَبِعُوا قِبْلَتَكَ ﴾ إِلَى قَوْلِهِ ﴿ إِنَّكَ إِذًا لَمِنَ الظَّالِمِينَ ﴾

16- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Yemin olsun ki sen, kendilerine kitap verilenlere bütün delilleri getirsen de yine senin kıblene uymazlar. Sen de onların kıblesine uyacak değilsin. Onlar birbirlerinin kıblesine de uymazlar. Yemin olsun ki eğer sana bilgi geldikten sonra onların arzularına uyarsan o zaman şüphesiz zalimlerden olursun.» (Bakara: 145)[56]

٤٤٩٠- حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ دِينَارٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا بَيْنَمَا النَّاسُ فِي الصُّبْحِ بِقُبَاءٍ جَاءَهُمْ رَجُلٌ فَقَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ أُنْزِلَ عَلَيْهِ اللَّيْلَةَ قُرْآنٌ وَأُمِرَ أَنْ يَسْتَقْبِلَ الْكَعْبَةَ أَلَا فَاسْتَقْبِلُوهَا وَكَانَ وَجْهُ النَّاسِ إِلَى الشَّأْمِ فَاسْتَدَارُوا بِوُجُوهِهِمْ إِلَى الْكَعْبَةِ.

4490- Abdullah ibnu Ömer -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

İnsanlar Kuba mescidinde sabah namazını kılar bir hâlde iken onlara birisi gelip dedi ki: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme geçen gece âyet indi ve namazda Kâbe'ye yönelmekle emrolundu, onlarda yöneldiler. O sırada onların yüzleri Şam (yani Beytul Makdis) tarafına dönük idi. (Onlar namazda oldukları hâlde) Kâbe'ye doğru döndüler. (Hadisin geçtiği yer: 403)

١٧- بَاب ﴿ الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَاءَهُمْ وَإِنَّ فَرِيقًا مِنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ ﴾ إِلَى قَوْلِهِ ﴿ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ﴾

17- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

---

56 Kıblenin Kudüsten Kâbe'ye çevirilmesi üzerine Yahudiler: "Muhammed babasının memleketini ve doğduğu yeri özledi. Şayet bizim kıblemize yönelmeye devam edecek olsaydı biz onun, gelmesini beklediğimiz adamımız olduğunu ümit ederdik." demişlerdi. İşte bunun üzerine Allah teâlâ bu âyet-i kerimeyi indirdi.

«Kendilerine kitap verdiğimiz, kimseler onu (Peygamberi) kendi oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar. Yine de onlardan bir cemaat, bile bile gerçeği gizlerler. Hak, Rabbinden gelendir. Sakın şüphe edenlerden olma.» (Âyet: 146-147)[57]

٤٤٩١ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ قَزَعَةَ حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ بَيْنَا النَّاسُ بِقُبَاءٍ فِي صَلَاةِ الصُّبْحِ إِذْ جَاءَهُمْ آتٍ فَقَالَ إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ أُنْزِلَ عَلَيْهِ اللَّيْلَةَ قُرْآنٌ وَقَدْ أُمِرَ أَنْ يَسْتَقْبِلَ الْكَعْبَةَ فَاسْتَقْبِلُوهَا وَكَانَتْ وُجُوهُهُمْ إِلَى الشَّأْمِ فَاسْتَدَارُوا إِلَى الْكَعْبَةِ.

4491- Abdullah ibnu Ömer -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

İnsanlar Kuba mescidinde sabah namazını kılar bir hâlde iken onlara birisi gelip dedi ki: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme geçen gece âyet indi ve namazda Kâbe'ye yönelmekle emrolundu, onlarda yöneldiler. O sırada onların yüzleri Şam (yani Beytul Makdis) tarafına dönük idi. (Onlar namazda oldukları hâlde) Kâbe'ye doğru döndüler.

١٨ - بَاب ﴿ وَلِكُلٍّ وِجْهَةٌ هُوَ مُوَلِّيهَا فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ أَيْنَمَا تَكُونُوا يَأْتِ بِكُمُ اللَّهُ جَمِيعًا إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴾

18- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

57 Âyet-i kerimede, ehl-i kitabın, oğullarını tanıdıkları gibi belli bir şeyi tanıdıkları zikredilmektedir. Ehl-i kitabın, oğullarını tanıdıkları gibi tanıdıkları şeyden maksat, Beytullah, İbrahim aleyhisselâmın ve Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemdan önce gelen diğer Peygamberlerin kıble olduğunu bilmeleridir. Yahudi ve Hıristiyanlar, Mescid-i Haramın kıble olduğunu, kendilerine inen kitaplardan bilmelerine rağmen onu gizlemişler, Yahudiler Kudüse doğru Hıristiyanlar da doğuya doğru yönelmişlerdir. Allah teâlâ bu hususta Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'i aydınlatıyor ve Yahudilerin, bile bile hakkı gizlediklerini beyan ediyor. Burada hitap her ne kadar Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme ise de, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, gerçek hususunda şüpheye düşmeyeceğine göre asıl maksat, bu hususta onun ümmetinin dikkatini çekmektir.Ayette zikredilen "Hak"tan maksat, Kâbe'nin kıble olmasıdır.

« Herkesin yöneldiği bir yön vardır. Siz, hayır işlerde yarışın. Nerede olursanız olun Allah hepinizi bir araya toplayacaktır. Şüphesiz ki Allah, her şeye kadirdir.» (Bakara: 148)[58]

٤٤٩٢ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ سُفْيَانَ حَدَّثَنِي أَبُو إِسْحَاقَ قَالَ سَمِعْتُ الْبَرَاءَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ صَلَّيْنَا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَ بَيْتِ الْمَقْدِسِ سِتَّةَ عَشَرَ أَوْ سَبْعَةَ عَشَرَ شَهْرًا ثُمَّ صَرَفَهُ نَحْوَ الْقِبْلَةِ.

4492- Berâ ibnu Âzib -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Biz, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber on altı veya on yedi ay Beytul-Makdis tarafına doğru namaz kıldık. Sonra Allah O'nu Kâbe yönüne döndürdü.

١٩- بَاب ﴿ وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِنَّهُ لَلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴾ شَطْرُهُ تِلْقَاؤُهُ

19- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Her nereye çıkıp gidersen git, yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir. Bu, elbette Rabbinden gelen bir gerçektir. Allah, sizin yaptıklarınızdan habersiz değildir.» (Bakara: 149)

٤٤٩٣ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُسْلِمٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ دِينَارٍ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يَقُولُ بَيْنَا النَّاسُ فِي الصُّبْحِ بِقُبَاءٍ إِذْ جَاءَهُمْ رَجُلٌ فَقَالَ أُنْزِلَ اللَّيْلَةَ قُرْآنٌ فَأُمِرَ أَنْ يَسْتَقْبِلَ الْكَعْبَةَ فَاسْتَقْبِلُوهَا وَاسْتَدَارُوا كَهَيْئَتِهِمْ فَتَوَجَّهُوا إِلَى الْكَعْبَةِ وَكَانَ وَجْهُ النَّاسِ إِلَى الشَّأْمِ.

---

58 Her ümmetin yöneldiği bir kıblesi vardır. Yüzünü o tarafa doğru çevirir. Siz, Rabbinize şükretmek için salih amellere koşuşun. Dünyada âhiretiniz için azık hazırlayın. Kıblenizi muhafaza edin. Sizden evvelki ümmetler gibi onu kaybetmeyin. Sonra siz de onlar gibi sapıklığa düşersiniz. Nerede ölürseniz ölün, Allah hepinizi kıyamet gününde bir araya toplayacaktır. Şüphesiz ki Allah, ölümünüzden sonra sizi kabirlerinizden çıkarıp bir araya toplamaya gücü yetendir.

4493 Abdullah ibnu Ömer -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

İnsanlar Kuba mescidinde sabah namazını kılar bir hâlde iken onlara birisi gelip dedi ki: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme geçen gece âyet indi ve namazda Kâbe'ye yönelmekle emrolundu, onlarda yöneldiler. O sırada onların yüzleri Şam (yani Beytul Makdis) tarafına dönük idi. (Onlar namazda oldukları hâlde) Kâbe'ye doğru döndüler. (Hadisin geçtiği yer: 403)

٢٠- بَاب ﴿ وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُمَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ) إِلَى قَوْلِهِ (وَلَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴾

20- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Her nereye çıkıp gidersen git, yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir. (Ey müminler) siz de nerede olursanız olun, yüzünüzü onun tarafına çevirin ki insanların, aleyhinize bir delili olmasın. Onlardan zalim olanlar müstesnadır. Onlardan korkmayın benden korkun. Ben de üzerinizdeki nimetimi tamamlayayım. Böylece hidayete ermiş olasınız.» (Bakara: 150)[59]

---

59 Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Kudüse doğru namaz kıldığında, ehl-i kitap onun hakkında şöyle diyorlardı: "Muhammed ve arkadaşları, kıblelerinin neresi olacağını bilemediler. Onlara, kıblelerini biz gösterdik." "Muhammed dinimize karşı çıkıyor fakat kıblemize uyuyor." İşte bu sözlerini delil olarak ileri sürüyorlardı. Allah teâlâ, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin, kâbeye doğru yönelmesini emredince artık ehl-i kitabın ileri sürecekleri delilleri kalmadı. Âyet-i kerimede: "Onlardan zalim olanlar müstesnadır." buyurulmaktadır. Buradaki "Zalim olanlar"dan maksat, Arap müşrikleridir. Âyette, Arap müşriklerinin, Resulullah'ın, Kâbe'ye yönelmesini emreden âyete rağmen yine de Resulullaha karşı bir kısım bâtıl iddialar ileri sürebilecekleri, ancak bunların bâtıl iddialarından korkulmaması gerektiği bilakis Allah Azze ve Celle den korkulması gerektiği zikredilmektedir. "Zalimlikle vasıflandırılan Kureyş müşriklerinin, müminlere karşı ileri sürecekleri delilden maksat, bir kısım tartışmaları ve bâtıl iddialarıdır. Çünkü onlar, "Artık Muhammed kıblemize döndü, yakında dinimize de dönecektir." şeklinde sözler söylemişlerdir. Bunun için Allah Azze ve Celle: "İnsanlardan zalim olanlar müstesnadır." Yani, "Onlar, aleyhinize bir kısım delilleri ileri sürmeye devam edeceklerdir." buyurmuş arkasından da "Bu gibi bâtıl iddialarda bulunacak olan müşriklerden korkmayın, benden korkun." buyurmuştur.Bu surenin yüz kırk dört ve yüz ellinci âyetlerinde, kıbleye dönülmesinin üç kere emredilmesinin hikmeti: birinci âyet, Resulullahın arzusunun yerine getirildiğini bildirmekte, ikinci âyet, bu arzunun ye-

٤٤٩٤- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ مَالِكٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ بَيْنَمَا النَّاسُ فِي صَلَاةِ الصُّبْحِ بِقُبَاءٍ إِذْ جَاءَهُمْ آتٍ فَقَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ أُنْزِلَ عَلَيْهِ اللَّيْلَةَ وَقَدْ أُمِرَ أَنْ يَسْتَقْبِلَ الْكَعْبَةَ فَاسْتَقْبِلُوهَا وَكَانَتْ وُجُوهُهُمْ إِلَى الشَّأْمِ فَاسْتَدَارُوا إِلَى الْقِبْلَةِ.

4494- Abdullah ibnu Ömer -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

İnsanlar Kuba mescidinde sabah namazını kılar bir hâlde iken onlara birisi gelip dedi ki: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme geçen gece âyet indi ve namazda Kâbe'ye yönelmekle emrolundu, onlarda yöneldiler. O sırada onların yüzleri Şam (yani Beytul Makdis) tarafına dönük idi. (Onlar namazda oldukları hâlde) Kâbe'ye doğru döndüler.

٢١- بَاب قَوْلِهِ ﴿ إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوِ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ ﴾ شَعَائِرُ عَلَامَاتٌ وَاحِدَتُهَا شَعِيرَةٌ وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ الصَّفْوَانُ الْحَجَرُ وَيُقَالُ الْحِجَارَةُ الْمُلْسُ الَّتِي لَا تُنْبِتُ شَيْئًا وَالْوَاحِدَةُ صَفْوَانَةٌ بِمَعْنَى الصَّفَا وَالصَّفَا لِلْجَمِيعِ.

21- Yüce Allah'ın Şu Kavli Bâbı:

«Şüphesiz ki Safâ ile Merve, Allah'ın alâmetlerindendir. Kim, Hac için Kâbeyi ziyaret eder veya Umre yaparsa, Safâ ile Merveyi tavâf etmesinde bir mahzur yoktur. Bir kimse kendi isteğiyle, fazladan hayır yaparsa, muhakkak ki Allah, şükrün karşılığını veren ve her şeyi bilendir.» (Bakara: 158)[60]

---

rine getirilmesinin Allah tarafından bir hak olduğunu ve Allah'ın rızasına da uygun düştüğünü beyan etmekte, üçüncü âyet ise, Müslümanlara: "Bizim dinimize tabi olmuyor fakat bizim kıblemize dönerek namaz kılıyorsunuz." diyen Yahudilere bir cevap teşkil ettiği zikredilmektedir.

60 Safa ve Merve, Kâbe'nin hemen yanında bulunan iki tepedir. Bunlar bir cadde ile birbirlerine bağlanmışlardır. Hac veya umre sırasında dört defa Safa'dan Merve'ye üç defa da Merve'den Safa'ya gidip gelmek umre ve haccın gereğindendir. Buna 'Sa'y" denir. Bu sa'y, Kâbe'yi tavâf ettikten sonra yapılır. Cahiliye döneminde bir kısım insanlar. Safa ile Merve arasında sa'y yapmıyorlardı. Bunlar, İslam geldik-

"Şe'airun" Alâmetler, demektir. İbnu Abbas: *"es-Safvanu"* Taş'tır, buna *"el-hicaretu"* denilir. Bunlar, üzerinde hiçbir bitkinin yetişmediği çıplak taşlardır.

٤٤٩٥ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ قَالَ قُلْتُ لِعَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنَا يَوْمَئِذٍ حَدِيثُ السِّنِّ أَرَأَيْتِ قَوْلَ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ﴿ إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوْ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا ﴾ فَمَا أُرَى عَلَى أَحَدٍ شَيْئًا أَنْ لَا يَطَّوَّفَ بِهِمَا فَقَالَتْ عَائِشَةُ كَلَّا لَوْ كَانَتْ كَمَا تَقُولُ كَانَتْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ لَا يَطَّوَّفَ بِهِمَا إِنَّمَا أُنْزِلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ فِي الْأَنْصَارِ كَانُوا يُهِلُّونَ لِمَنَاةَ وَكَانَتْ مَنَاةُ حَذْوَ قُدَيْدٍ وَكَانُوا يَتَحَرَّجُونَ أَنْ يَطُوفُوا بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ فَلَمَّا جَاءَ الْإِسْلَامُ سَأَلُوا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ ذَلِكَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ ﴿ إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوْ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا ﴾.

4495- Urve -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Âişe'ye -Allah ondan razı olsun- Allah'ın: ***«Safâ ile Merve, Allah'ın alâmetlerindendir. Bundan dolayı kim Kâbe'yi hacceder, yahut***

---

ten sonra da Safa ile Merve arasında sa'y yapmaktan çekiniyorlardı. Bunun üzerine Allah Teâlâ bu âyet-i kerimeyi indirdi. Safa ile Merve'nin, Allah'ın nişanelerinden olduğunu, onlar arasında sa'y yapmanın herhangi bir mahzuru bulunmadığını, bilakis onlar arasında sa'y yapmanın gerekliliğini beyan etti. Resulullah, Safa ile Merve arasında sa'y yapmıştır. Onun, sa'y ve diğer Hac menasikini bizzat eda etmesi, aynı zamanda ümmetine Hac menasikini öğretmesi içindir. Ve Resulullah'ın amelleri, Allah Azze Ve Celle nin, kitabında farz kıldığı hükümleri ümmetine açıklaması mahiyetindedir. O hâldee ümmetinin de bu gibi amellere uyması gerekir. Ümmet, Resulullah'ın Kâbe'yi tavaf ettiği hususunda nasıl icma etmişse Safa ile Merve arasında sa'y yaptığı hususunda da icma etmiştir. Yine ümmet, Kâbe'yi tavâf etmeyenin, herhangi bir fidye veya keffaretle onu eda etmiş sayılamayacağını, ancak onu tavâf etmekle Hac farizasını eda etmiş olacağı üzerinde icma etmiştir. Safa ile Merve arasında sa'y etmek te Kâbe'yi tavaf etmek gibidir. Onu terkeden de ancak sa'y yapmakla onu eda etmiş sayılır. Bu ikisi arasında fark gözetenden, görüşüne delil istenir. Safa ile Merve arasında sa'y yapan Hacılar bugün, yeşil direklerle işaretlenmiş kısma gelince, erkekler, hızlı ve gösterişli bir şekilde yürürler. Buna "Hervele" denir.

umre yaparsa, her ikisini tavâf etmesinde bir mahzur yoktur.» (Bakara: 158) âyeti hakkındaki görüşünü sorarak:

-"Vallahi, bir kimsenin Safâ ile Merve arasında say yapmamamsında bir mahzur yoktur" dedim.

Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle cevap verdi:

-"Ey kız kardeşimin oğlu! Söylediğin hoş bir söz değil. Şayet bu senin tevil ettiğin gibi olsaydı, âyet, "Onları say yapmamanızda bir mahzur yoktur" şeklinde olması gerekirdi. Ancak bu âyet, Ensâr hakkında inmiştir. Onlar, Müslüman olmadan önce, Muşellel bölgesinde ibadet ettikleri Menat putu için haccederlerdi. Hac yapan kimse de Safâ ve Merve'yi say yapmaktan kaçınırdı. Müslüman olduktan sonra bunu Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme sordular ve dediler ki:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Bizler Müslüman olmadan önce haccımız esnasında Safâ ile Merve'yi say yapmaktan kaçınırdık. Bunun üzerine Allah Azze ve Celle: ***«Safâ ile Merve, Allah'ın alâmetlerindendir. Bundan dolayı kim Kâbe'yi hacceder, yahut umre yaparsa, her ikisini tavâf etmesinde bir mahzur yoktur.»*** âyetini indirdi. (Hadisin geçtiği diğer yer: 1643)

٤٤٩٦ – حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَاصِمِ بْنِ سُلَيْمَانَ قَالَ سَأَلْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ فَقَالَ كُنَّا نَرَى أَنَّهُمَا مِنْ أَمْرِ الْجَاهِلِيَّةِ فَلَمَّا كَانَ الْإِسْلَامُ أَمْسَكْنَا عَنْهُمَا فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى ﴿إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوْ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا﴾.

4496- Âsim İbnu Süleyman -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ben Enes ibnu Mâlik'e -Allah ondan razı olsun- Safâ ile Merve arasında yapılan say hakkında sordum. O şöyle dedi:

-Bizler Safâ ile Merve arasında yapılan say hakkında, bu cahiliyye adetlerindendir, diyorduk. Müslüman olunca bu iki tepe arasında say yapmaktan kendimizi tuttuk. Bunun üzerine Allah Azze ve Celle şu âyeti indirdi: ***«Safâ ile Merve, Allah'ın alâmetlerindendir. Bundan dolayı kim Kâbe'yi hacceder, yahut umre yaparsa, her ikisini tavâf etmesinde bir mahzur yoktur.»*** (Bakara: 158) (Hadisin geçtiği diğer yer: 1648)

٢٢- بَاب قَوْلِهِ ﴿ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْدَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ ﴾ يَعْنِي أَضْدَادًا وَاحِدُهَا نِدٌّ.

22- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«İnsanlardan bazıları, Allah'tan başka varlıkları ona eş koşarlar. Onları, Allah'ı sevdikleri gibi severler. Müminler ise en çok Allah'ı severler. O zalimler azabı gördükleri zaman, bütün kuvvetin Allah'a ait olduğunu ve onun azabının çok şiddetli olduğunu bir bilselerdi.» (Bakara: 165)[61]

٤٤٩٧- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ عَنْ أَبِي حَمْزَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ شَقِيقٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَلِمَةً وَقُلْتُ أُخْرَى قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ مَاتَ وَهُوَ يَدْعُو مِنْ دُونِ اللَّهِ نِدًّا دَخَلَ النَّارَ وَقُلْتُ أَنَا مَنْ مَاتَ وَهُوَ لَا يَدْعُو لِلَّهِ نِدًّا دَخَلَ الْجَنَّةَ.

4497- Abdullah ibnu Mesud -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Allah'a bir şeyi şirk koşarak ölen kimse cehenneme girer."[62]

---

61 İnsanlardan bazıları, Allah'tan başka varlıkları ona eş ve benzer koşarlar. Onlar putlarını, müminlerin Allah'ı sevdiği gibi severler. Müminler ise onların, putlarını sevmelerinden çok daha kuvvetli bir sevgi ile Allah'ı severler. O zalimler, Allah'ın, cehenmede kendileri için hazırlamış olduğu azabı görselerdi, bütün kuvvetin, kendilerine hiçbir fayda sağlamayan, o Allah'a eş koştukları şeylere değil Allah'a ait olduğunu ve kendisini inkâr edenlere, Allah'ın azabının çok şiddetli olduğunu kesin olarak bilirlerdi. Müşriklerin, Allah'ın dışında taptıkları çeşitli ilahları vardı. Onlar bu putlarını Allah kadar severler ve o putlarla övünüp iftihar ederlerdi. Burada büyük günahlar gündeme gelmiş bunlardan şirkin en pisi ve en büyüğü oldu zikredilmiştir.

62 "Kim tevhidi gerçekleştirirse, hesapsız Cennete girecektir" sözü ile, azap olunmaksızın Cennete girecek kimseler kastedilmiştir. Bunun gerçekleşebilmesi, ihlaslı olmaya ve kişinin günah, şirk vb. gibi yasaklardan arınmış olmasına bağlıdır. Allahu Teâlâ bu âyette kendisini müşrik olarak karşılayan bir kulunu asla bağışlamayıp bunun haricindeki günahlar da dilediğini bağışlayacağını bildirmektedir. Allahu Teâlâ dünyada iken şirkten tevbe etmeyenlerin bu günahını af etmeyeceğini belirtiyor. Şirk iki çeşittir: Büyük şirk: Bu kişinin ibadette Allah'a ortak koşmasıdır. Kişi Allah'tan başkasına yalvarır, O'ndan başkasından yardım diler, O'ndan başka-

Ben de dedim ki: Allah'a bir şeyi ortak koşmadan ölen kimse cennete girer. (Hadisin geçtiği diğer yer: 1238)

٢٣- بَاب ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلَى الْحُرُّ بِالْحُرِّ﴾ إِلَى قَوْلِهِ ﴿عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ ﴿عُفِيَ﴾ تُرِكَ

23- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Ey iman edenler, öldürülenler hakkında kısas size farz kılındı. Hür'e hür, köleye köle, kadına kadın kısas yapılır. Fakat kim (katil) din kardeşi tarafından (ölenin velisi tarafından) affedilirse, örfe uymak ve diyeti güzellikle ona ödemek gerekir. Bu, rabbinizden size bir kolaylık ve rahmettir. Artık bu hükümden sonra kim haddi aşarsa, onun için can yakıcı bir azap vardır.» (Bakara: 178)[63]

"'ufiye" Terk olunursa, demektir.

٤٤٩٨- حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا عَمْرٌو قَالَ سَمِعْتُ مُجَاهِدًا قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يَقُولُ كَانَ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ الْقِصَاصُ وَلَمْ

---

sından korkar ve O'ndan başkasını daha çok sever veya herhangi bir tür ibadeti O'ndan başkasına yapar. Bu tür bir şirk koşarak müşrik olmuş kişiye Allah cenneti haram kılmıştır, o kişinin yeri cehennemdir. Küçük şirk ise: insanı büyük şirke götüren her türlü söz, fiil ve davranıştır. İbadetlerde gösteriş yapmak ve ibadetleri sadece Allah'a has kılmamak gibi. Riya ru'ye kelimesinden türemedir. Riya, bir insanın salih amellerini ibadet kastı olmaksızın veya ibadet niyetiyle birlikte başkalarına gösteriş için yapmasıdır. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ashabının riyaya düşmesinden korkmuştur çünkü riya kötülüğü emreden nefsin arzularına uygun bir durumdur. Bu durum genelde insanlara hoş gelir. Aynı zamanda riyanın insanlara bulaşması çok kolay ve gizlidir. Şeytan özellikle meth edilmeyi seven kişileri, gizli yollarla riyaya sürükler. Riya küçük şirktir zira riya gecenin karanlığında siyah karıncanın, siyah bir taşın üzerinde yürümesinden daha gizlidir.

63 Arap kabileleri arasında kin ve düşmanlık vardı. Bu sebeple onlardan bir kadın öldürüldüğünde, onun mukabilinde: "Öldürenin kabilesinden bir erkek öldüreceğiz", bir köle öldürüldüğünde ise "öldürenin kabilesinden hür bir kimseyi Öldüreceğiz." derlerdi. Bunu, güçlü olanlar zayıflara karşı yaparlardı. İşte bu sakat anlayışın uygulanamayacağını bildiren bu âyet nazil oldu ve ancak katilin öldürülebileceğini, bunun dışında, cinayetle ilgisi olmayan kişilere dokunulamayacağını hükme bağladı.

تَكُنْ فِيهِمْ الدِّيَةُ فَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى لِهَذِهِ الْأُمَّةِ ﴿كُتِبَ عَلَيْكُمْ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلَى الْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْأُنْثَى بِالْأُنْثَى فَمَنْ عُفِيَ لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ﴾ فَالْعَفْوُ أَنْ يَقْبَلَ الدِّيَةَ فِي الْعَمْدِ ﴿فَاتِّبَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ وَأَدَاءٌ إِلَيْهِ بِإِحْسَانٍ﴾ يَتَّبِعُ بِالْمَعْرُوفِ وَيُؤَدِّي بِإِحْسَانٍ ﴿ذَلِكَ تَخْفِيفٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ﴾ مِمَّا كُتِبَ عَلَى مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ ﴿فَمَنْ اعْتَدَى بَعْدَ ذَلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ قَتَلَ بَعْدَ قَبُولِ الدِّيَةِ.

4498- Abdullah ibnu Abbas -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

İsrâîl oğullarında kısas[64] vardı fakat onlarda diyet yoktu. Allah Azze ve Celle Muhammed Ümmeti'ne şöyle buyurdu:

«Ey iman edenler, öldürülenler hakkında kısas size farz kılındı. Hür'e hür, köleye köle, kadına kadın kısas yapılır. Fakat kim (katil) din kardeşi tarafından (ölenin velisi tarafından) affedilirse...»

Burada affetmekten maksat, kasten öldürmede ölenin velisi tarafından affedilenden diyeti kabul edilmesidir.

«örfe uymak ve diyeti güzellikle ona ödemek gerekir.» Ölenin velisi örfe uygun bir şekilde ister, diyeti ödeyecek olan katilin velisi de diyeti güzelce öder.

«Bu, rabbinizden size bir kolaylık ve rahmettir.» Kısasın dışında affetmek diyetinin olması sizden önceki milletler üzerine yazılmış olan hükümlerden, Rabb'iniz tarafından yapılmış bir hafifletme ve bir rahmettir. ***«Artık bu hüküm den sonra kim haddi aşarsa, onun için can yakıcı bir azap vardır.»*** Yani diyetin kabulünden sonra kim katili öldürürse. (Hadisin geçtiği diğer yer: 6881)

---

64 Cinayette ödeşmek. Bir suç işleyenin aynı cinsten bir ceza ile cezalandırılması. Öldürme veya yaralamada, suçluya aynı şeyin yapılması. Kasten adam öldürene veya yaralayana İslâm hukukunun uyguladığı ceza. Bir İslâm hukuku terimi olarak kısas; ferdin hakkı olarak yerine getirilmesi gereken, âyet ve hadislerde miktarı belirlenen ve suçlunun bedenine yönelik bulunan cezayı ifade eder. Kesmek anlamına gelen "Kass" kökünden alınmıştır.

٤٤٩٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيُّ حَدَّثَنَا حُمَيْدٌ أَنَّ أَنَسًا حَدَّثَهُمْ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ كِتَابُ اللَّهِ الْقِصَاصُ.

4499- Enes -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem: "Allah'ın Kitâbı kısas yapmayı emrediyor" buyurdu.

٤٥٠٠- حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُنِيرٍ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ بَكْرٍ السَّهْمِيَّ حَدَّثَنَا حُمَيْدٌ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ الرُّبَيِّعَ عَمَّتَهُ كَسَرَتْ ثَنِيَّةَ جَارِيَةٍ فَطَلَبُوا إِلَيْهَا الْعَفْوَ فَأَبَوْا فَعَرَضُوا الْأَرْشَ فَأَبَوْا فَأَتَوْا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَبَوْا إِلَّا الْقِصَاصَ فَأَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْقِصَاصِ فَقَالَ أَنَسُ بْنُ النَّضْرِ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَتُكْسَرُ ثَنِيَّةُ الرُّبَيِّعِ لَا وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لَا تُكْسَرُ ثَنِيَّتُهَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَا أَنَسُ كِتَابُ اللَّهِ الْقِصَاصُ فَرَضِيَ الْقَوْمُ فَعَفَوْا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ مِنْ عِبَادِ اللَّهِ مَنْ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ لَأَبَرَّهُ.

4500- Enes ibnu Malik -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Nadr'ın kızı er-Rubeyyi, genç bir kızın ön dişini kırmıştı. Onlar, bunun yerine diyet vermeyi teklif ettiler ve onu bağışlamalarını istediler. Ancak dişini kırdığı kızın ailesi diyet almayı ve onu affetmeyi kabul etmediler. Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin huzuruna çıktılar. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem onlara kısas uygulanmasını emretti. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in bu emri üzerine Enes ibnu Nadr şöyle dedi:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Rubeyyi'nin ön dişi mi kırılacak? Seni hak ile gönderen Allah'a yemin ederim ki, hayır onun ön dişleri kırılmaz.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

-"Ey Enes! Allah'ın Kitâbı kısası emrediyor" buyurdu.

Daha sonra kızın ailesi diyete razı oldular ve onu affettiler. Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Allah'ın kullarından öyle kimseler vardır ki, o, Allah'a yemin etse, muhakkak Allah onun yeminini yerine getirir." (Hadisin geçtiği yer: 2703)

٢٤-بَاب ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴾

24- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Ey iman edenler, sizden öncekilere farz kılındığı gibi sizin üzerinize de, Allah'a karşı gelmekten sakınasınız diye oruç farz kılındı. (Bakara: 183)[65]

٤٥٠١- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنِي نَافِعٌ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ كَانَ عَاشُورَاءُ يُصَامُهُ أَهْلُ الْجَاهِلِيَّةِ فَلَمَّا نَزَلَ رَمَضَانُ قَالَ مَنْ شَاءَ صَامَهُ وَمَنْ شَاءَ لَمْ يَصُمْهُ.

4501- Abdullah İbnu Ömer -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

Âşûrâ günü Câhiliyet ehli oruç tutarlardı. Ramazân orucu emri inince Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem: "Dileyen âşûrâ günü oruç tutar, dileyen de tutmaz" buyurdu. (Hadisin geçtiği diğer yer: 1892)

٤٥٠٢ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا كَانَ عَاشُورَاءُ يُصَامُ قَبْلَ رَمَضَانَ فَلَمَّا نَزَلَ رَمَضَانُ قَالَ مَنْ شَاءَ صَامَ وَمَنْ شَاءَ أَفْطَرَ.

4502- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Âşûrâ günü, Ramazân ayında oruç tutmak farz kılınmadan önce oruç tutulur idi. Ramazân ayı orucunu tutma emri inince Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem: "Dileyen âşûrâ günü oruç tutar, dileyen de tutmaz" buyurdu.

---

65 Bizden önce kendilerine oruç farz kılınan insanlardan maksat, ehl-i kitaptır. "Sayılı günler" den maksat da Ramazan ayıdır. Bizim orucumuzun onlara benzeme yönü ise Ramazan ayında tutulmasıdır. Zira İbrahim'den sonra gelen Peygamberler, onun imam olması sebebiyle ona uymak zorundadırlar. Onun dini olan Hanif dini İslam dini olduğundan bizim orucumuz da onunkinin aynısı olmak durumundadır.

٤٥٠٣- حَدَّثَنِي مَحْمُودٌ أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ إِسْرَائِيلَ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَلْقَمَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ دَخَلَ عَلَيْهِ الْأَشْعَثُ وَهُوَ يَطْعَمُ فَقَالَ الْيَوْمُ عَاشُورَاءُ فَقَالَ كَانَ يُصَامُ قَبْلَ أَنْ يَنْزِلَ رَمَضَانُ فَلَمَّا نَزَلَ رَمَضَانُ تُرِكَ فَادْنُ فَكُلْ.

4503- Alkame İbnu Kays -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Abdullah ibnu Mesud yemek yerken yanına Eş'as ibnu Kays girdi ve:

-Bu gün âşûrâ günüdür! dedi.

İbnu Mesud şöyle dedi:

-Ramazan orucu farz kılınmadan önce Âşûrâ günü oruç tutulurdu. Ramazan orucu farz kılınınca âşûrâ orucu terk edildi. Onun için yaklaş da bizimle birlikte yemek ye!

٤٥٠٤- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا يَحْيَى حَدَّثَنَا هِشَامٌ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبِي عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ كَانَ يَوْمُ عَاشُورَاءَ تَصُومُهُ قُرَيْشٌ فِي الْجَاهِلِيَّةِ وَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَصُومُهُ فَلَمَّا قَدِمَ الْمَدِينَةَ صَامَهُ وَأَمَرَ بِصِيَامِهِ فَلَمَّا نَزَلَ رَمَضَانُ كَانَ رَمَضَانُ الْفَرِيضَةَ وَتُرِكَ عَاشُورَاءُ فَكَانَ مَنْ شَاءَ صَامَهُ وَمَنْ شَاءَ لَمْ يَصُمْهُ.

4504- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Cahiliye döneminde Kureyş, Aşure gününde oruç tutardı. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem de Medine'ye hicretten önce bu orucu tutardı. Medine'ye gelince bu orucu tuttu ve ashabına da o gün oruç tutulmasını emretti. Ramazan orucu farz kılınınca, Aşure orucunu terk etti. Dileyen o gün oruç tuttu, dileyen ise tutmadı. (Hadisin geçtiği diğer yer: 2002)

٢٥- بَاب قَوْلِهِ ﴿ أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴾

25- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Oruç sayılı günlerdedir. O günlerde sizden kim hasta veya yolcu

olur da oruç tutamazsa, başka günlerde iade eder. Oruç tutmaya takati yetmeyenlere ise, her gün için bir yoksulu doyuracak kadar fidye vermeleri gerekir. Kim, kendi isteğiyle fazladan hayır yaparsa bu, kendisi için daha hayırlıdır. Eğer bilirseniz oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır.» (Bakara: 184)[66]

وَقَالَ عَطَاءٌ يُفْطِرُ مِنَ الْمَرَضِ كُلِّهِ كَمَا قَالَ اللَّهُ تَعَالَى وَقَالَ الْحَسَنُ وَإِبْرَاهِيمُ فِي الْمُرْضِعِ أَوِ الْحَامِلِ إِذَا خَافَتَا عَلَى أَنْفُسِهِمَا أَوْ وَلَدِهِمَا تُفْطِرَانِ ثُمَّ تَقْضِيَانِ وَأَمَّا الشَّيْخُ الْكَبِيرُ إِذَا لَمْ يُطِقِ الصِّيَامَ فَقَدْ أَطْعَمَ أَنَسٌ بَعْدَ مَا كَبِرَ عَامًا أَوْ عَامَيْنِ كُلَّ يَوْمٍ مِسْكِينًا خُبْزًا وَلَحْمًا وَأَفْطَرَ قِرَاءَةُ الْعَامَّةِ ﴿يُطِيقُونَهُ﴾ وَهُوَ أَكْثَرُ.

Atâ İbnu Ebî Rebâh şöyle dedi: Allah Azze ve Celle'nin âyette buyurduğu gibi hastalığından dolayı Ramazan ayının tamamında oruç tutmayabilir.

Hasan Basrî ve İbrahim Nahaî, emzikli ve hâmile kadın hakkında şöyle dediler: Şayet bunlar kendilerine veya çocuklarına bir zarar gelmesinden korkarlarsa oruç tutmazlar, sonra kaza ederler.

Yaşlı olan biri, ihtiyarlığından dolayı oruç tutmaya güç yetiremiyorsa orucu terk etmesi ve bunun karşılığında bir kişiyi doyurması gerekir. Enes -Allah ondan razı olsun- yaşlandıktan sonra oruç tutmaya güç yetirememiş, bir veya iki Ramazan ayında her gün bir fakire ekmek ve et yedirmiş ve oruç tutmamıştır.

---

66 "Mukim olduğu hâlde oruç tutmaya güç yetirenler, dilerlerse oruçlarını tutarlar dilerlerse her gün bir fakiri doyurarak oruçlarını yerler." demektir. Ancak âyetin bu ifadesi "Sizden kim Ramazan ayına erişecek olursa onu oruçla geçirsin, kim hasta olur veya yolculukta bulunur da oruç tutamazsa tutamadığı günler sayısında başka günlerde oruç tutsun' âyetiyle neshedilmiş artık oruç tutmaya güç yetirenin fidye vererek orucu yemesine ruhsat kalmamıştır. Bu ruhsat sadece hasta ve yolcuya verilmiştir.Ayeti kerimenin sonunda; "Eğer bilirseniz, oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır." buyurulmaktadır. Bundan maksat, oruç tutma ile fidye verip orucu bozma arasında serbest bırakıldığı zaman fidye vermeyi bırakıp oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır." demektir.Âyeti kerimede geçen: "Allah'a karşı gelmekten sakınasınız diye" gelen cümle; "Allah'tan korkmanız için, yani, dindarlığı ve saadeti bir arada toplayan ve Allah'ın rızasına ulaştıran takva mertebesini elde edebilmeniz için farz kılındı." anlamına gelir. Buna göre Ramazan orucunu tutan kimse takva sahibi müminlerden olur.

٤٥٠٥- حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ أَخْبَرَنَا رَوْحٌ حَدَّثَنَا زَكَرِيَّاءُ بْنُ إِسْحَاقَ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ عَنْ عَطَاءٍ سَمِعَ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقْرَأُ ﴿وَعَلَى الَّذِينَ يُطَوَّقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ﴾ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ لَيْسَتْ بِمَنْسُوخَةٍ هُوَ الشَّيْخُ الْكَبِيرُ وَالْمَرْأَةُ الْكَبِيرَةُ لَا يَسْتَطِيعَانِ أَنْ يَصُومَا فَيُطْعِمَانِ مَكَانَ كُلِّ يَوْمٍ مِسْكِينًا.

4505- Atâ ibnu Ebî Rebâh -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

İbnu Abbas: Bakara Suresi 184. âyette gelen "yutîkûne" kelimesini "yutavvakûne" şeklinde okumuş ve şöyle demiştir:

-Bu âyet nesh edilmiş değildir. Âyetteki kişiler yaşlı erkek ile yaşlı kadındır ki, bunlar oruç tutmaya muktedir olamazlar; bu sebeble bunlar, her bir gün yerine bir fakiri doyururlar.

٢٦- بَاب ﴿ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ ﴾

26- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Sizden her kim Ramazan ayına erişirse, onu oruçla geçirsin.» (Bakara: 185)

٤٥٠٦- حَدَّثَنَا عَيَّاشُ بْنُ الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ قَرَأَ ﴿فِدْيَةٌ طَعَامُ مَسَاكِينَ﴾ قَالَ هِيَ مَنْسُوخَةٌ.

4506- Nâfi -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

İbnu Ömer: ﴿ فِدْيَةٌ طَعَامُ مَسَاكِينَ ﴾ âyetini okumuş ve: ﴿ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ﴾ âyetinin nesh edildiğini söylemiştir.

٤٥٠٧- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا بَكْرُ بْنُ مُضَرَ عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ عَنْ بُكَيْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ يَزِيدَ مَوْلَى سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ عَنْ سَلَمَةَ قَالَ لَمَّا نَزَلَتْ ﴿ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ ﴾ كَانَ مَنْ أَرَادَ أَنْ يُفْطِرَ وَيَفْتَدِيَ حَتَّى نَزَلَتْ الْآيَةُ الَّتِي بَعْدَهَا فَنَسَخَتْهَا قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مَاتَ بُكَيْرٌ قَبْلَ يَزِيدَ.

4507- Seleme -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

«Oruç tutmaya takati yetmeyenlere ise, her gün için bir yoksulu doyuracak kadar fidye vermek gerekir.» âyeti indiği zaman, oruç tutmayıp fidye vermek isteyenler oldu. Ondan sonra ki âyetin inmesiyle bu âyet neshedildi.

٢٧-بَاب ﴿ أُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ إِلَى نِسَائِكُمْ هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ أَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْ فَالْآنَ بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ ﴾

27- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Oruç tuttuğunuz günlerin gecelerinde hanımlarınıza yaklaşmanız size helal kılındı. Onlar sizin elbisenîzdir. Siz de onların elbisesiniz. Allah sizin, nefislerinize zulmettiğinizi bildi. Bunun üzerine tövbenizi kabul edip sizi bağışladı. Şimdi artık onlara yaklaşın. Allah'ın size farz kıldığını talep edin.» (Bakara: 187)[67]

---

67 Ey müminler, oruç tuttuğunuz Ramazan günlerinin gecelerinde hanımlarınızla cinsi münasebette bulunmanız daha önce yasak iken şimdi size helal kılındı. Kadınlarınız sizin elbiseniz siz de onların elbisesiniz. Her biriniz diğerine perde olur. Siz, gece uyuyup uyandıktan sonra yemek içmek veya cinsi münasebette bulunmak suretiyle sevabınızın azalmasına ve Allah'ın sizi kınamasına sebep oluyor böylece de kendi kendinize zulmetmiş oluyordunuz. İşte Allah bunu bildiği için iftardan sonra artık bir daha yememek ve hanımlarınıza yaklaşmamak hükmünü kaldırdı ve önceki yaptıklarınızdan dolayı pişman olup tevbe edince de tevbenizi kabul edip sizi affetti. Şimdi artık Ramazan gecelerinde imsak vaktine kadar hanımlarınıza yaklaşabilirsiniz. Allah'ın, hakkınızda takdir etmiş olduğu çocuk ve neslin üremesini isteyiniz. Fecrin doğuşuyla gece karanlığının gidip gündüz aydınlığının görünmeye başlaması anına kadar (Yani imsak vaktine kadar) yeyin için. Sonra orucunuzu güneşin batmasına kadar (yani iftar vaktine kadar) devam ettirin. Allah'a ibadet maksadıyla camilerde itikâfta bulunduğunuz zamanlarda da hanımlarınızla cinsi münasebette bulunmayın. Bu açıklanan şeyler. Allahın haram kıldığı şeylerdir. Onlardan kaçının, onlara yaklaşmayın. Yoksa cezayı hak edersiniz. Allah insanlara âyetlerini, haram ve helali işte böyle açıklar. Umulur ki insanlar haramlardan kaçınır, Allah'ın azabından korunurlar.

٤٥٠٨- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ إِسْرَائِيلَ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنِ الْبَرَاءِ ح و حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُثْمَانَ حَدَّثَنَا شُرَيْحُ بْنُ مَسْلَمَةَ قَالَ حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ يُوسُفَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ سَمِعْتُ الْبَرَاءَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ لَمَّا نَزَلَ صَوْمُ رَمَضَانَ كَانُوا لَا يَقْرَبُونَ النِّسَاءَ رَمَضَانَ كُلَّهُ وَكَانَ رِجَالٌ يَخُونُونَ أَنْفُسَهُمْ فَأَنْزَلَ اللَّهُ ﴿ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ أَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْ ﴾.

4508- Berâ ibnu Âzib -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ramazân orucu farz kılındığı zaman sahâbeler Ramazan ayı boyunca kadınlara yaklaşmıyorlardı. Bir takım erkekler ise kendi nefislerine hıyanet ediyorlardı. Bunun üzerine Allah Azze ve Celle şu âyeti indirdi:

«Allah sizin, nefislerinize zulmettiğinizi bildi. Bunun üzerine tövbenizi kabul edip sizi bağışladı.»

٢٨-بَاب قَوْلِهِ ﴿ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ أَتِمُّوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ) إِلَى قَوْلِهِ (يَتَّقُونَ ﴾ ﴿ الْعَاكِفُ ﴾ الْمُقِيمُ.

28- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Fecirde beyaz iplik siyah iplikten ayırt edilinceye kadar yeyin için. Sonra orucunuzu geceye kadar devam ettirin. Mescidlerde itikâfta iken de hanımlarınıza yaklaşmayın. Bunlar Allah'ın koyduğu sınırlardır. Bunlara yaklaşmayın. Allah, insanlara âyetleri işte böyle açıklar ki ondan korksunlar.» (Bakara: 187)

٤٥٠٩- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ حُصَيْنٍ عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنْ عَدِيٍّ قَالَ أَخَذَ عَدِيٌّ عِقَالًا أَبْيَضَ وَعِقَالًا أَسْوَدَ حَتَّى كَانَ بَعْضُ اللَّيْلِ نَظَرَ فَلَمْ يَسْتَبِينَا فَلَمَّا أَصْبَحَ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ جَعَلْتُ تَحْتَ وِسَادِي عِقَالَيْنِ قَالَ إِنَّ وِسَادَكَ إِذًا لَعَرِيضٌ أَنْ كَانَ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ وَالْأَسْوَدُ تَحْتَ وِسَادَتِكَ.

4509- Şa'bî -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Adiy ibnu Hatim bir beyaz, bir de siyah ip aldı ve bu ikisini yastığın altına koydu. Geceden bir zaman geçince bu iplere baktı ve renklerini birbirinden ayırt edemedi. Sabah olunca Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin yanına geldi ve:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Ben yastığımın altına iki ip koydum, dedi.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Senin yastığın çok genişmiş. Çünkü beyaz iple siyah ip, senin yastığının altında olmuşlardır." (Yani çok uyumuşsun.)[68]

٤٥١٠ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيد حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مُطَرِّف عَنْ الشَّعْبِيِّ عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا ﴿ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنْ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ ﴾ أَهُمَا الْخَيْطَانِ قَالَ إِنَّكَ لَعَرِيضُ الْقَفَا إِنْ أَبْصَرْتَ الْخَيْطَيْنِ ثُمَّ قَالَ لَا بَلْ هُوَ سَوَادُ اللَّيْلِ وَبَيَاضُ النَّهَارِ.

4510- Adiy ibnu Hatim -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ben, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e dedim ki:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Beyaz ipliğin siyah iplikten ayırt edilmesi ne demektir. Bu gerçekten iki iplik midir? Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Şayet sen bu düşünceyle siyah ve beyaz ipliğe baktıysan, sen, geniş kafalısın demektir. Bu ikisi senin anladığın gibi değil. Siyah iplikten kasıt; gecenin karanlığı, beyaz iplikten kasıt ise gündüzün beyazlığıdır."

٤٥١١ - حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ حَدَّثَنَا أَبُو غَسَّانَ مُحَمَّدُ بْنُ مُطَرِّف حَدَّثَنِي أَبُو حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ وَأُنْزِلَتْ ﴿وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمْ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنْ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ﴾ وَلَمْ يُنْزَلْ ﴿مِنْ الْفَجْرِ﴾ وَكَانَ رِجَالٌ إِذَا أَرَادُوا الصَّوْمَ رَبَطَ أَحَدُهُمْ فِي رِجْلَيْهِ الْخَيْطَ الْأَبْيَضَ وَالْخَيْطَ الْأَسْوَدَ وَلَا يَزَالُ يَأْكُلُ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَهُ رُؤْيَتُهُمَا فَأَنْزَلَ اللَّهُ بَعْدَهُ ﴿مِنْ الْفَجْرِ﴾ فَعَلِمُوا أَنَّمَا يَعْنِي اللَّيْلَ مِنْ النَّهَارِ.

---

68 Bu hadisi şerif aynı zamanda Kur'ân'ın sünnetle tefsir edileceğinin delillerindendir.

4511- Sehl ibnu Sa'd -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

«Fecirde beyaz iplik siyah iplikten ayırt edilinceye kadar yeyin için» Bir takım insanlar oruç tutmak istedikleri zaman, onlardan birisi ayaklarına beyaz ve siyah ip bağladı da o ipler kendisine iyice belirinceye kadar yemeğe devam etti. Allah Azze ve Celle bu âyetin akabinde "fecirde" lafzını indirdi. Sahabeler de siyah ve beyaz iplikle kastın gece ile gündüz olduğunu anladılar.

٢٩- بَاب قَوْلِهِ ﴿ وَلَيْسَ الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقَى وَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴾

29- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«İyilik, evlere arka taraflarından girmek değildir. İyilik, Allah'tan korkan kimsenin yaptığıdır. Evlere kapılarından girin ve Allah'tan korkun ki kurtuluşa eresiniz.» (Bakara: 189)[69]

---

69 Ayetin nüzul sebebi, bir kısım insanların Allah Rasûlü (s.a.v.)'den, ayın büyüyüp, küçülerek değişmesinin sebebini sormalarıdır. Âyet-i kerime, bu sorular üzerine nazil olmuş, ayın maddeten değişmesinin sebebine cevap verilmemiş, değişmesindeki hikmetin ne olduğu bildirilmiştir. Böylece soru soranlara, asıl sormaları icabeden şeyin, ayın şeklinin değişip değişmemesi olmayıp onun değişmesindeki hikmetin olduğu bildirilmiştir. Evet, ay, müslümânların ibadet ve muamelat vakitlerini tesbit için Allah Teâlâ tarafından, görünümü değişir bir hâlde yaratılmıştır. Müslümanlar oruçlarını, Haclarını, boşanmalarını, hayız sürelerini, alacak ve verecek vakitlerini ay'a göre tesbit ederler. İşte ay bu hikmetlere binaen güneş gibi sabit olmayıp değişmektedir. Âyet-i kerimede: "İyilik, evlere arka taraflarından girmek değildir." buyurulmaktadır. Âyet-i kerimenin bu bölümünün nüzul sebebi: Ensarın hepsi veya onlardan bir kısım insanlar, Hac yapıp evlerine döndükten sonra evlerine normal kapılarından girmiyor, evlerinin arkasından duvarı delerek oradan veya küçük pencerelerden giriyorlardı. Böyle yapmalarının sebebi ise Hacca giden insanların bir zaruretten dolayı tekrar evlerine dönmeleri durumunda, kendileriyle gök arasına herhangi bir şeyin girmesini istememeleriydi. Kapının buna engel olduğunu kabul ediyorlardı. Resulullahın da mensup olduğu Kureyş kabilesine: "Dinlerine bağlı muhafazakârlar" anlamına gelen "Ahmesler" deniyordu. Ahmesler, Hac veya Umre yaptıklarında evlerinin kapısını bırakıp başka tarafından girme şeklinde bir âdete sahip değillerdi. Resulullah Medineye hicret edince Ensarda gördüğü bu gibi halleri yasaklamamış ve onları bu âdetlerinde serbest bırakmıştı. Bir keresinde Resulullah bir yere normal kapısından girerek Ensardan Hacdan gelmiş bir adam da Resulullah gibi normal kapıdan içeri girdi. Resulullah ona niçin böyle yaptığını sorunca o da: Resulullaha: "Senin yaptığını yaptım." cevabını vermişti. Resulullah ona:

٤٥١٢- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى عَنْ إِسْرَائِيلَ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنِ الْبَرَاءِ قَالَ كَانُوا إِذَا أَحْرَمُوا فِي الْجَاهِلِيَّةِ أَتَوْا الْبَيْتَ مِنْ ظَهْرِهِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ ﴿وَلَيْسَ الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقَى وَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا﴾.

4512- Berâ İbnu Âzib -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Câhiliyet devrinde insanlar hac ve umre niyetiyle ihrama girdikleri zaman, evlerine kapılarından değil de arka taraflarından gelirlerdi. Bunun üzerine Allah Azze ve Celle şu âyeti indirdi:

«İyilik, evlere arka taraflarından girmek değildir. İyilik, Allah'tan korkan kimsenin yaptığıdır. Evlere kapılarından girin ve Allah'tan korkun ki kurtuluşa eresiniz.»

٣٠- بَاب قَوْلِهِ ﴿ وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ لِلَّهِ فَإِنِ انْتَهَوْا فَلَا عُدْوَانَ إِلَّا عَلَى الظَّالِمِينَ ﴾

30- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Fitne ortadan kalkıp din yalnız Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın. Eğer vazgeçerlerse bilin ki düşmanlık ancak zalimlere karşıdır.» (Bakara: 193)[70]

"Ben Ahmes'im" deyince o da "Ben de ahmesim" dedi. Yani "Senin dinine tabiyim." demek istemişti. İşte âyet-i kerimenin bu bölümü nazil oldu ve evlere normal kapısından girilmesi gerektiğini, kapılar bırakılıp ta arkadan evlere girmenin takva ile bir ilgisinin olmadığını bildirdi. İşte onların bu davranışları üzerine bu âyet nazil oldu ve evlere arka taraftan girmenin takva ile alakası olmadığını beyan etti.

70 Âyette zikredilen "Fitne"den maksat, "Allah'a ortak koşmak"tır, inkâra düşmektir. Âyette zikredilen "Din" kelimesinden maksat, ise, Allah'ın emir ve yasaklarına itaat etmektir. Bu izahlara göre âyetin baş tarafının mânâsı şöyledir: "Ey müminler, yeryüzünde Allah'a ortak koşma inkâra düşme fitnesi sona erinceye kadar ve yalnız Allah'a kullak edilip deninceye kadar kâfirlerle savaşın."Âyet-i kerimenin sonunda: "Eğer vaz geçerlerse bilin ki, düşmanlık ancak zalimlere karşıdır." buyurulmaktadır. Bu ifadeden maksat şudur: "Şayet size karşı savaşan kâfirler, savaşmaktan vazgeçer, kinininize girer, putlara tapmaktan vazgeçer ve Allah'ın size emrettiği şeyleri kabullenip boyun eğecek olurlarsa artık onlara karşı savaşmaktan vazgeçin. Zira ancak zalimlere karşı düşmanlık yapılır. Onlar da Allah'a ortak koşanlardır.Âyette ifade edilen "Zalime karşı düşmanlık" tan maksat, onun zulmü nedir demek ve karşı koymaktır. Yoksa zalime cezasını verdikten sonra haksızlık yapmak değildir. Buradaki "Zalim" ifadesinden maksat, Müslümanlara karşı savaşanlardır.

٤٥١٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَتَاهُ رَجُلَانِ فِي فِتْنَةِ ابْنِ الزُّبَيْرِ فَقَالَا إِنَّ النَّاسَ صَنَعُوا وَأَنْتَ ابْنُ عُمَرَ وَصَاحِبُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَمَا يَمْنَعُكَ أَنْ تَخْرُجَ فَقَالَ يَمْنَعُنِي أَنَّ اللَّهَ حَرَّمَ دَمَ أَخِي فَقَالَا أَلَمْ يَقُلِ اللَّهُ ﴿ وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ ﴾ فَقَالَ قَاتَلْنَا حَتَّى لَمْ تَكُنْ فِتْنَةٌ وَكَانَ الدِّينُ لِلَّهِ وَأَنْتُمْ تُرِيدُونَ أَنْ تُقَاتِلُوا حَتَّى تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ لِغَيْرِ اللَّهِ.

4513- İbnu Ömer -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Haccâc'ın Mekke'de bulunan Abdullah İbnu Zubeyr'i muhasara ettiği o fitne zamanında iki adam Abdullah ibnu Ömer'e geldiler ve şöyle dediler:

-İnsanlar aralarında ihtilaf ettiler ve gördüğün şeyleri yapıyorlar. Sen ki Ömer'in oğlu ve Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabından birisin. Hâl böyleyken senin bu savaşa çıkmana engel olan şey nedir?

İbnu Ömer onlara:

-Beni bundan engelleyen tek şey, Allah'ın din kardeşimin kanını dökmemi haram kılmış olmasıdır, dedi. O iki adam dediler ki:

-Allah Azze ve Celle: ***«Fitne ortadan kalkıp din yalnız Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın.»*** buyurmadı mı?

İbnu Ömer de şöyle dedi:

-Bizler fitne kalmayıncaya, fitne ortadan kalkıncaya kadar onlarla savaştık ve din de yalnız Allah'ın oldu. Sizler ise bir fitne vuku bulsun ve din de Allah'tan başkasına âit olsun diye savaşmak istiyorsunuz.

٤٥١٤- وَزَادَ عُثْمَانُ بْنُ صَالِحٍ عَنِ ابْنِ وَهْبٍ قَالَ أَخْبَرَنِي فُلَانٌ وَحَيْوَةُ بْنُ شُرَيْحٍ عَنْ بَكْرِ بْنِ عَمْرٍو الْمَعَافِرِيِّ أَنَّ بُكَيْرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَهُ عَنْ نَافِعٍ أَنَّ رَجُلًا أَتَى ابْنَ عُمَرَ فَقَالَ يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ مَا حَمَلَكَ عَلَى أَنْ تَحُجَّ عَامًا وَتَعْتَمِرَ عَامًا وَتَتْرُكَ الْجِهَادَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَقَدْ عَلِمْتَ مَا رَغَّبَ اللَّهُ فِيهِ قَالَ يَا ابْنَ

أَخِي بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ إِيمَانٍ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالصَّلَاةِ الْخَمْسِ وَصِيَامِ رَمَضَانَ وَأَدَاءِ الزَّكَاةِ وَحَجِّ الْبَيْتِ قَالَ يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَلَا تَسْمَعُ مَا ذَكَرَ اللَّهُ فِي كِتَابِهِ ﴿وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنْ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا فَإِنْ بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَى فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّى تَفِيءَ إِلَى أَمْرِ اللَّهِ﴾ ﴿قَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ﴾.

4514- Nâfi -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Bir adam İbnu Ömer'e geldi ve şöyle dedi:

-Ey Ebu Abdurrahmân! Senin bir yıl hacca, diğer yıl umreye gidip de Allah Azze ve Celle'nin Müslümanları cihada teşvik ettiğini bildiğin hâlde bunu terk etmene sevk eden sebep nedir?

İbnu Ömer de ona şöyle dedi:

-Ey kardeşimin oğlu! İslâm beş şey üzerine bina edilmiştir: Allah'a ve Rasûlü'ne îmân etmek, beş vakit namazı kılmak, Ramazân orucunu tutmak, zekâtı vermek ve hacca gitmek. O şöyle dedi:

-Ey Ebu Abdurrahmân! Allah Azze ve Celle'nin Kitâbı'nda zikrettiği şu âyeti duymaz mısın? ***«Eğer müminlerden iki grup birbirleriyle savaşırlarsa, aralarını bulup barıştırın. Eğer onlardan biri, diğerine saldırmaya devam ederse, saldıran taraf Allah'ın hükmüne dönünceye kadar onlarla savaşın.»*** (Hucurat: 9)[71]

«Fitne ortadan kalkıp din yalnız Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın.» (Bakara: 193)

İbnu Ömer şöyle dedi:

-Biz Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem zamanında bunu yaptık. O zamanlar İslâm ehli az idi. Müslümanlar dinleri konusunda fitneye uğratılırdı: Müşrikler o Müslümanı ya öldürürlerdi ya da ona işkence ederlerdi. Sonunda Müslümânlar çoğaldı ve hiçbir fitne kalmadı.

---

71 Allah, peygamberine ve müminlere iman eden iki gurubun birbirleriyle savaşmaları halinde onları Allahın hükmüne davet etmelerini ve onlara adaletli davranmalarını emretmiştir. Şayet her ikisi de Allahın kitabındaki hükme boyun eğmeye karşı çıkacak olursa işte o, azgın bir gruptur. Müminlerin emirinin, Allahın hükmüne boyun eğdirinceye kadar onlarla cihad etmesi ve onlarla savaşması gerekir.

٤٥١٥- قَالَ فَعَلْنَا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكَانَ الْإِسْلَامُ قَلِيلًا فَكَانَ الرَّجُلُ يُفْتَنُ فِي دِينِهِ إِمَّا قَتَلُوهُ وَإِمَّا يُعَذِّبُونَهُ حَتَّى كَثُرَ الْإِسْلَامُ فَلَمْ تَكُنْ فِتْنَةٌ قَالَ فَمَا قَوْلُكَ فِي عَلِيٍّ وَعُثْمَانَ قَالَ أَمَّا عُثْمَانُ فَكَأَنَّ اللَّهَ عَفَا عَنْهُ وَأَمَّا أَنْتُمْ فَكَرِهْتُمْ أَنْ تَعْفُوا عَنْهُ وَأَمَّا عَلِيٌّ فَابْنُ عَمِّ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَخَتَنُهُ وَأَشَارَ بِيَدِهِ فَقَالَ هَذَا بَيْتُهُ حَيْثُ تَرَوْنَ.

4515- O adam İbnu Ömer'e:

-Ali ve Osman hakkındaki görüşün nedir? dedi. İbnu Ömer şöyle dedi:

-Osman'a gelince, O'nun Uhûd savaşına katılmayışını Allah affetmiştir. Sizler ise O'nu affetmek istemediniz. Alî'ye gelince, O, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in amcasının oğlu ve kızı Fâtıma'nın kocasıdır. Eliyle işaret ederek: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin odaları arasındaki yerinde görüp durduğunuz şu ev, Ali'nin evidir.

٣١- بَاب قَوْلِهِ ﴿ وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴾ التَّهْلُكَةُ وَالْهَلَاكُ وَاحِدٌ

31- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Mallarınızı Allah yolunda harcayın da kendinizi ellerinizle tehlikeye atmayın. İyilik yapın. Şüphesiz ki Allah, iyilik yapanları sever.» (Bakara: 195)[72]

---

72 Âyet-i kerimede: "Mallarınızı Allah yolunda harcayın." buyurulmaktadır. Allah yolunda maksat, "Müminleri, Allah'ın düşmanlarına karşı cihad etmeye götüren yoldur. Yine âyet-i kerimede: "Kendinizi ellerinizle tehlikeye atmayın." buyurulmaktadır. Bu ifadeden maksat; "Siz, mallarınızı, sizin için şeriat kıldığım dininizi yüceltmek ve kuvvetlendirmek yolunda harcayın. Bu da, inkarcılık uğrunda size karşı düşmanlık ilan etmiş olanlara karşı cihad etme yolunda harcamanızla olur. Kendinizi tehlikelere teslim etmeyin. Yularınızı, sizi tehlikeye götürecek şeylerin eline vermeyin." "Kendinizi ellerinizle tehlikeye atmayın." ifadesi, "Kendinizi tehlikeye teslim etmeyin." şeklinde genel bir anlamda alındığı takdirde, gerektiği hâlde Allah yolunda infak etmemek, tehlikeye teslim olmak demektir. Zira bu, Allah'ın emrettiği bir farizayı yerine getirmemektir. Çünkü Allah teâlâ, kendilerine zekat verilecek sekiz sınıfı belirtirken bu sınıflardan birinin de, Allah yolunda harcamak olduğunu beyan etmiştir.

٤٥١٦ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ أَخْبَرَنَا النَّضْرُ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سُلَيْمَانَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا وَائِلٍ عَنْ حُذَيْفَةَ ﴿ وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ ﴾ قَالَ نَزَلَتْ فِي النَّفَقَةِ.

4516- Ebu Vâil -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Huzeyfe: -Allah ondan razı olsun- ***«Mallarınızı Allah yolunda harcayın da kendinizi ellerinizle tehlikeye atmayın»*** âyeti nafaka yani Allah yolunda mal harcamayı terk hakkında indi, demiştir.

٣٢- بَاب قَوْلِهِ ﴿ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِنْ رَأْسِهِ ﴾

32- Allah'ın Şu Kavli Bâbı:

«Sizden kim hasta olur veya başında bir rahatsızlık bulunursa...» (Bakara: 196)[73]

---

73 Bu âyet-i kerimede Hacla ilgili çeşitli hükümler zikredilmektedir. Bunları ayrı ayrı izah etmek faydalı olacaktır. Hac islamın beş şartından biridir. Hac yapacak kişinin müslüman olması gerekmektedir.İslam dini akıl sahibi olmayan kimselere hac ibadetini farz kılmamıştır. Deliler akılları başlarına geri gelinceye kadar bu ibadetten muaftırlar.Hac çocuk ihtilam oluncaya kadar kendisine farz değildir. Kölelerin üzerine hac ibadeti farz değildir.Hac yapmaya gücün yetmesi. Gücün yetmesinden kasıt yolculuğa dayanabilecek kadar sıhhatli olmak, yolculuk masraflarına yetecek kadar mal sahibi olmak, ailesinin ihtiyaçlarını, onların kimseye muhtac olmayacak kadar maddi gereksinimlerini karşılamış olmak demektir.Haccın farz olması için geçerli olan şartlar vuku bulunca kişinin vakit geçirmeden hacca gitmesi en uygun olandır.Hac için hicri yılın hac ayları denilen aylarında niyet edilir. Bu aylar: Şevval ayının başından Zul Hıcce ayının ilk on gününe kadardır. Bu aylarda hacda niyet eden kişi ihram giyme mahallerinde ihramını giyer ve hacca niyet eder. Bu mahaller şunlardır:Medine ehli için Zul Huleyfeyi, Şam ehli için Cuhfeyi, Necid ehli için Karnul Menazili, Yemen ehli için Yelemlemi miyket mahalli tayin etmiştir. Mikat mahalli ile Mekke arasında kalanlar bulundukları yerlerden, Mekke'de kalanlar ise Mekke'de ihrama girerler.Irak ehli için Zatu Irkı mikat mahalli olarak belirlemiştir.Bu yerlerden ister uçak ile ister gemi ile geçenler, ihramlarını giyerler, mikat mahalline yaklaştıkları andada niyetlerini getirirler. Mikat mahallini ihramsız bir vaziyette geçenler yada niyet getirmeden geçenlerin geri dönüp ihramlarını giymeleri ve niyetlerini getirmeleri gerekmektedir. Eğer geri dönüp üzerine düşenleri yerine getirmeyecek olursa bir kurban kesmesi gerekli olur.Mikat mahalline ulaşınca kişinin hangi hac çeşiti için niyet edeceğini bilmesi gerekir.Hac üç çeşittir: 1- Temettu Haccı: Hacının, hac aylarının ilki olan Şevvâl'in başından,

Zilhicce'nin 10. günü fecrin doğuşuna kadar olan süre içerisinde mikat yerinden ihrama girmesi, umreyi bitirdikten sonra ihramdan çıkarak aynı yıl içerisinde Terviye günü denilen Zilhicce'nin 8. günü Mekke veya Mekke yakınında bir yerden hac için tekrar ihrama girip hac yapmasıdır. Hac ayları içerisinde umre yapıp saçını kısalttık yada kazıdıktan sonra (temettu haccında umre yapıldıktan sonra saçı kısaltmak daha efdaldir) ihramdan tamamen çıkıp, bayramdan iki gün önce hac için tekrardan ihram giyip niyet ederek hac ibadetine başlanıp daha sonrada kurban kesilen bir hac çeşitidir.Umreye niyet ederken LEBBEYK ALLAHUMME UMRETEN MUTEMETTİAN İLEL HAC denir. (Ey Allah'ım! Temettu haccının umresini yapmaya niyet ettim demektir). Bu umre esnasında normal umrede ne yapılıyorsa aynısı yapılır.Ardından telbiye getir.Telbiye şöyledir:"Lebbeykellâhumme lebbeyk.Lebbeyke lâ şerîke leke lebbeyk. İnnelhamde ven-ni'mete leke velmülk. Lâ şerîke lek. "Erkekler telbiyeyi açıktan, kadınlar ise sessizce getirirler. Ardından bol bol telbiye getirip zikir ve istiğfarda bulunursun. **Yapılacak işler sırası ile şöyledir:** Umreye niyet ederek ihram giymek. Tavâf yapmak. Sa'y yapmak. Tıraş olup ihramdan çıkmak. Hacca niyet ederek ihram giymek. Mina'ya gitmek. Arafat'a gitmek. Müzdelife'ye gitmek. Şeytan taşlamak. Kurban kesmek. Tıraş olmak. Haccın tavâfını yapmak. Haccın sayını yapmak. Mina'da iki gece gecelemek.Veda tavâfını yapmak. Bu işler yapıldıktan sonra hac bitmiş sayılır. 2- Kıran Haccı: Umre ile haccın birleştirilmesi ile olan bir hac çeşididir. Kişi umreyi tamamladıktan sonra saçını tıraş etmez böyleliklede ihramdan çıkmaz. Mikat mahallinde niyet ederken LEBBEYK ALLAHUMME UMRETEN VE HACCEN diye niyet edilir. (Ey Allah'ım! Umre ve haccı beraber yapmaya niyet ettim demektir) Bayram günü bu çeşit bir hacca niyet eden kişi kurban keser.

Ardından telbiye getir. **Yapılacak işler sırası ile şöyledir:** Umre ve hacca niyet ederek ihram giymek.tavâf yapmak.Haccın sayını yapmak. Mina'ya gitmek.Arafat'a gitmek. Müzdelife'ye gitmek. Şeytan taşlamak. Kurban kesmek.Tıraş olup ihramdan çıkmak. Haccın tavâfını yapmak.Mina'da iki gece gecelemek.Veda tavâfını yapmak. 3- İfrad Haccı: Hacının, hac aylarında mikat yerinden, evi mikat sınırları içerisinde ise bulunduğu yerden veya Mekke'de ikâmet ediyorsa, Mekke'den sadece hac için ihrama girmesidir. Beraberinde kurbanını getirmiş ise, bayramın 1. gününe kadar ihramda kalır. Şayet yanında kurbanını getirmemişse, haccını umreye çevirip temettu haccı yapabilir. Umrenin tavâf ve sa'yını yaptıktan sonra saçını kısaltarak tıraşını olur ve ihramdan çıkar. Mikat mahallinden sadece hac için niyet edilen, kurban kesilmesinin gerekmediği bir hac çeşitidir.**Yapılacak işler sırası ile şöyledir:** Hacca niyet ederek ihram giymek. Kudum tavâfını yapmak. Haccın sayını yapmak. Mina'ya gitmek. Arafat'a gitmek. Müzdelife'ye gitmek. Şeytan taşlamak. Tıraş olup ihramdan çıkmak.Haccın tavâfını yapmak.Mina'da iki gece gecelemek. Veda tavâfını yapmak. **Mikat mahallinde yapılacak işler:** ilk önce güzel bir yıkanılır ve temizlenir (yani eğer avret mahallinde yada koltuk altlarında kıl ve benzeri şeyler varsa onları temizler). Bu temizlik Yüce Allah'ın bu ibadete verdiği önem, Yüce Allah'ın evini ziyaret esnasında bu Rabbinin yüceliğinden dolayı sünnettir. İbadete başlanılmadan önce temizlik yapılması el verdiğince gerekmektedir. İhrama girecek olan eğer erkek ise güzel kokular sürünür. Kadınların koku

٤٥١٧ - حَدَّثَنَا آدَمُ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْأَصْبَهَانِيِّ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مَعْقِلٍ قَالَ قَعَدْتُ إِلَى كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ فِي هَذَا الْمَسْجِدِ يَعْنِي مَسْجِدَ الْكُوفَةِ فَسَأَلْتُهُ عَنْ فِدْيَةٍ مِنْ صِيَامٍ فَقَالَ حُمِلْتُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالْقَمْلُ يَتَنَاثَرُ عَلَى وَجْهِي فَقَالَ مَا كُنْتُ أُرَى أَنَّ الْجَهْدَ قَدْ بَلَغَ بِكَ هَذَا أَمَا تَجِدُ شَاةً قُلْتُ لَا قَالَ صُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ أَوْ أَطْعِمْ سِتَّةَ مَسَاكِينَ لِكُلِّ مِسْكِينٍ نِصْفُ صَاعٍ مِنْ طَعَامٍ وَاحْلِقْ رَأْسَكَ فَنَزَلَتْ فِيَّ خَاصَّةً وَهِيَ لَكُمْ عَامَّةً.

4517- Abdullah İbnu Ma'kil -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Kûfe Mescidi'nde Ka'b ibnu Ucre'nin yanına oturdum. Ona oruçtan dolayı gereken fidyeden sordum. O şöyle dedi:

-Ben Hudeybiye'de ihramlı olduğum hâlde saçımdan dökülen bitler yüzüme dökülür bir hâlde Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin yanına getirildim. Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Ben, senin başındaki bitlerin sana bu denli eza verdiğini sanmı-

---

sürünmeleri caiz değildir. Koku bedene sürülür ihram elbisesine koku sürmek caiz değildir. Eğer yıkanmak ve temizlenmek imkânı olmayacak olursa bunda her hangi dini bir sakınca yoktur. Kişinin yıkanamadığından ötürü teyemmüm alması dinen caiz değildir. Umre yapacak erkek iç çamaşırlarını diyer bütün elbiseleri ile beraber çıkarır ve ihram elbisesini giyer. İhram iki kısımdan oluşmaktadır: İzar; göbekten aşağısını örten kısmıdır. Rida ise; omuzların üzerine alınan kısımdır. İzar ve ridanın beyaz renkte ve temiz olmaları tercih edilmelidir. İhram giyilirken başın açıkta kalmasına dikkat edilmelidir. Kadınlar ise süslü olmayacak, ziynetlerini göstermeyecek, erkeklere ve kâfir kadınlara benzemeyecek bir şekilde normal, günlük elbiseleri içinde ihrama girerler. Buna rağmen kadın eldiven ve nikab (kadınların yüzlerini örtmek için kullandıkları sadece gözlerin görüldüğü bir örtüdür) giymez yüzlerini herhangi başka bir şeyle örterler. Daha sonra temettu ve kıran haccı yapanlar umre için niyet ederler, ifrad haccına niyet edenler ise sadece hac için niyet getirirler. Kalple niyet edilen dil ile telaffuz edilir. Niyet yapılacak ibadete göre değişiklik gösterir. Niyet açıktan getirilirken kıble istikametine yönelmek daha uygundur. Yaptığı ibadetin çeşitini belirten başka her hangi bir sözü söylemekte caizdir. Bu söz söylendikten sonra artık yapılacak ibadete giriş yapılmış olur. İhram namazı diye bir namaz yoktur. Velâkin ihram giyildiği esnada eğer farz namaz kılınma zamanı gelecek olursa namazdan sonra niyet yerine getirilir. Peygamber efendimiz bu şekilde yapmıştır. Kendisi öğle namazını kıldıktan sonra hacca niyet etmiştir. Daha sonra telbiye geririr.

yordum. Sen bir koyun bulabilir misin?"

Ben:

-Hayır, koyun bulamam, dedim.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Üç gün oruç tut, veya her bir fakire yarım sâ' ölçeği buğday düşmek üzere altı fakiri doyur ve başını tıraş et.

İşte bu âyet (Bakara: 196) özel olarak benim hakkımda indi, ancak bu umumî olarak bütün Müslümanlar içindir.

٣٣-بَاب ﴿ فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ ﴾

33- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Kim hacca kadar umre yapıp faydalanmak isterse...» (Bakara: 196)

٤٥١٨ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ عِمْرَانَ أَبِي بَكْرٍ حَدَّثَنَا أَبُو رَجَاءٍ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ أُنْزِلَتْ آيَةُ الْمُتْعَةِ فِي كِتَابِ اللَّهِ فَفَعَلْنَاهَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَمْ يُنْزَلْ قُرْآنٌ يُحَرِّمُهُ وَلَمْ يَنْهَ عَنْهَا حَتَّى مَاتَ قَالَ رَجُلٌ بِرَأْيِهِ مَا شَاءَ.

4518- İmrân ibnu Husayn -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

Allah'ın Kitâbı'nda hacda temettü yapma âyeti inmiştir. Bizler de Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber temettü haccı yaptık. Temettü haccı yapmayı haram kılan Kur'ân da bir âyet indirilmedi ve Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem de ölünceye kadar bunu yasaklamadı. Bu konuda Ömer -Allah ondan razı olsun- kendi görüşüyle dilediğini söylemiştir.

٣٤-بَاب ﴿ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ ﴾

34- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Rabbinizin lütfundan rızık aramanızda bir günah yoktur.» (Bakara: 198)[74]

٤٥١٩- حَدَّثَنِي مُحَمَّدٌ قَالَ أَخْبَرَنِي ابْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَمْرٍو عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ كَانَتْ عُكَاظُ وَمَجَنَّةُ وَذُو الْمَجَازِ أَسْوَاقًا فِي الْجَاهِلِيَّةِ فَتَأَثَّمُوا أَنْ يَتَّجِرُوا فِي الْمَوَاسِمِ فَنَزَلَتْ ﴿ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ ﴾ فِي مَوَاسِمِ الْحَجِّ.

4519- Abdullah ibnu Abbas -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

Zul-Mecâz ve Ukâz, cahiliye döneminde insanların ticaret yaptığı yerlerdi. İslâm dininin gelmesinden sonra Müslümanlar bu yerlerde alışveriş yapmayı çirkin bir iş olarak gördüler. Bunun üzerine Allah Azze ve Celle hac zamanında yapılan ticaretle alakalı şu âyeti indirdi: ***«Hac esnasında Rabb'ınızdan rızık istemenizde herhangi bir günâh yoktur.»*** (Bakara: 198) (Hadisin geçtiği diğer yer: 1770)

٣٥-بَاب ﴿ ثُمَّ أَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ ﴾

35- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Sonra insanların akın akın döndüğü yerden siz de akın edip dönün.» (Bakara: 199)[75]

---

74 Ukaz, Mecenne ve Zül Mecaz" denen yerler, cahiliye döneminde panayır kurulan yerlerdi. Bu sebeple Müslümanlar Hac mevsiminde buralarda ticaret yapmaktan kaçınıyor ve bunu günah sayıyorlardı. İşte bunun üzerine bu âyet nazil oldu ve Allah Teâlâ: "Rabbinizin lutfundan rızık aramanızda bir günah yoktur" buyurdu.

75 Kureyşliler ve onların dinine tabi olanlar Hac sırasında Arafata çıkmayıp Müzdelifede kalıyorlar ve kendilerine "Muhafazakârlar" mânâsına gelen "Ahmes" ismini veriyorlardı. Hâlbuki diğer Araplar Arafata gidip orada vakfe yapıyorlardı. İslam dini gelince Allah Teâlâ, Peygamberine, Arafata gitmesini, orada vakfe yapmasını sonra da oradan akıp gelmesini emretti. İşte bu âyet-i kerime bu hususa işaret ediyor.

٤٥٢٠- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خَازِمٍ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا كَانَتْ قُرَيْشٌ وَمَنْ دَانَ دِينَهَا يَقِفُونَ بِالْمُزْدَلِفَةِ وَكَانُوا يُسَمَّوْنَ الْحُمْسَ وَكَانَ سَائِرُ الْعَرَبِ يَقِفُونَ بِعَرَفَاتٍ فَلَمَّا جَاءَ الْإِسْلَامُ أَمَرَ اللَّهُ نَبِيَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَأْتِيَ عَرَفَاتٍ ثُمَّ يَقِفَ بِهَا ثُمَّ يُفِيضَ مِنْهَا فَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى ﴿ ثُمَّ أَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ﴾

4520- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Kureyş kabilesi ve onların dinlerinden olan müşrikler Muzdelife'de vakfe yaparlardı. Bunlara "Hums" ismi verilirdi. Diğer Araplar ise Arafa'da vakfeye dururlardı. İslâm gelince Allah, Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e Arafat'a gitmesini, orada vakfe yapmasını, sonra oradan dönmesini emretti. İşte bu, Allah Azze ve Celle'nin şu âyetidir: ***«Sonra insanların akın akın döndüğü yerden siz de akın edip dönün.»*** (Bakara: 199)

٤٥٢١ - حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ حَدَّثَنَا فُضَيْلُ بْنُ سُلَيْمَانَ حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ أَخْبَرَنِي كُرَيْبٌ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ يَطُوفُ الرَّجُلُ بِالْبَيْتِ مَا كَانَ حَلَالًا حَتَّى يُهِلَّ بِالْحَجِّ فَإِذَا رَكِبَ إِلَى عَرَفَةَ فَمَنْ تَيَسَّرَ لَهُ هَدِيَّةٌ مِنَ الْإِبِلِ أَوِ الْبَقَرِ أَوِ الْغَنَمِ مَا تَيَسَّرَ لَهُ مِنْ ذَلِكَ أَيَّ ذَلِكَ شَاءَ غَيْرَ أَنَّهُ إِنْ لَمْ يَتَيَسَّرْ لَهُ فَعَلَيْهِ ثَلَاثَةُ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَذَلِكَ قَبْلَ يَوْمِ عَرَفَةَ فَإِنْ كَانَ آخِرُ يَوْمٍ مِنَ الْأَيَّامِ الثَّلَاثَةِ يَوْمَ عَرَفَةَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ ثُمَّ لِيَنْطَلِقْ حَتَّى يَقِفَ بِعَرَفَاتٍ مِنْ صَلَاةِ الْعَصْرِ إِلَى أَنْ يَكُونَ الظَّلَامُ ثُمَّ لِيَدْفَعُوا مِنْ عَرَفَاتٍ إِذَا أَفَاضُوا مِنْهَا حَتَّى يَبْلُغُوا جَمْعًا الَّذِي يَبِيتُونَ بِهِ ثُمَّ لِيَذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا وَأَكْثِرُوا التَّكْبِيرَ وَالتَّهْلِيلَ قَبْلَ أَنْ تُصْبِحُوا ثُمَّ أَفِيضُوا فَإِنَّ النَّاسَ كَانُوا يُفِيضُونَ وَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى ﴿ ثُمَّ أَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴾ حَتَّى تَرْمُوا الْجَمْرَةَ.

4521- İbnu Abbas -Allah ondan razı olsun- şöyle demiştir:

Hac niyetiyle ihrama girinceye kadar kişinin hac aylarında umre için Kâbe'yi tavâf etmesi helâl değildi. Bineğine binip Arafat'a gittiğinde kendisinin kolayına gelen deve, sığır veya koyunu kurban olarak keser.

Kurban kesmeye gücü yetmeyen kimse arefe gününden önceki hac günleri içinde üç gün oruç tutması vâcip olur. Eğer bu üç günün sonuncusu arefe günü olursa, üzerine günâh yoktur. Bundan sonra ikindi namazından karanlık oluncaya kadar Arafat'ta vakfe yapmak için gitsin. Vakfeden sonra Arafat'tan hareket etmeye davransınlar. Arafat'tan hareket ettikleri zaman geceyi geçirecekleri yer olan Muzdelife'ye kadar ilerlesinler. Sonra Allah'ı çok zikretsinler. Sabaha girmenizden önce çokça Allahu Ekber ve Lâ ilâhe illallâh deyin. Sonra Minâ'ya doğru hareket edin. Çünkü insanlar da oradan hareket ediyorlardı. Allah Azze ve Celle şöyle buyurdu: ***«Sonra insanların akın akın döndüğü yerden siz de akın edip dönün ve Allah'tan mağfiret dileyin. Şüphesiz ki Allah, çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.»*** (Bakara: 199) Bunlardan sonrada yani bayramın birinci günü büyük cemreyi taşlarsınız.

٣٦-بَاب ﴿ وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴾

36- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Onlardan bir kısmı da: "Rabbimiz bize dünyada da iyilik ver, âhirette de iyilik ver ve bizi cehennem ateşinden koru." der.» (Bakara: 201)[76]

٤٥٢٢ – حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَنْ أَنَسٍ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ اللَّهُمَّ ﴿ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴾.

4522- Enes ibnu Mâlik -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem her zaman şöyle derdi: "Allâhım! Ey Rabbimiz! Bize dünyada da iyilik ver, âhirette de iyilik ver ve bizi cehennem ateşinden koru."

---

76 Allah'ın dünyada vereceği iyilik hem vücut afiyetini, hem rızkı, hem ilmi hem de ibadeti içine alan bir iyiliktir. Âhiretteki iyilikten maksat ise, şüphesiz ki cennettir. Zira cennetten mahrum olanın âhirette başka herhangi bir nimete erişmesi mümkün değildir.

٣٧- بَاب ﴿ وَهُوَ أَلَدُّ الْخِصَامِ ﴾ وَقَالَ عَطَاءٌ النَّسْلُ الْحَيَوَانُ.

37- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«O, en azılı bir düşmandır.» (Bakara: 204)[77]

Atâ İbnu Ebî Rebâh: *"en-neslü"* kelimesi hayvândır, demiştir.

٤٥٢٣- حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنْ عَائِشَةَ تَرْفَعُهُ قَالَ أَبْغَضُ الرِّجَالِ إِلَى اللَّهِ الْأَلَدُّ الْخَصِمُ. وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنِي ابْنُ جُرَيْجٍ عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

4523- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

"Allah'a erkeklerin en çok nefretlisi, düşmanlığı en şiddetli olanıdır."

٣٨- بَاب ﴿ أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ مَسَّتْهُمُ الْبَأْسَاءُ وَالضَّرَّاءُ) إِلَى (قَرِيبٌ ﴾

38- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Sizden öncekilerin başına gelenlerin benzeri sizin de başınıza gelmeden, cennete gireceğinizi mi zannediyorsunuz? Onlara yoksulluk ve sıkıntılar dokunmuştu. Ve şiddetle sarsılmışlardı. Öyle ki Peygamber ve onunla beraber iman edenler "Allah'ın yardımı ne zaman gelecek?" demişlerdi. Bilin ki Allah'ın yardımı çok yakındır.» (Bakara: 214)

---

77 Bu âyet-i kerime, müminlere münafıkları tanıtmaktadır.Bu âyet, Ahnes ibnu Şerik hakkında nazil olmuştur. Bu kişi,Zühre oğulları île antlaşma yapmış bir kimse idi. Bir gün, Medinede Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme geldi ve ona Müslüman olduğunu söyledi. Allah Rasûlü onun bu halini beğendi. Ahnes: "Ben Müslüman olmak için geldim. Allah da biliyor ki ben bu sözümde sadığım." dedi ve Allah'ı, kalbinde olana şahit tuttu. Sonra Resulullah'ın yanından ayrılıp gitti. Müslümanların ekinlerinin ve merkeplerinin yanından geçerken ekinleri yaktı ve merkepleri kesti. İşte bunun üzerine Allah Teâlâ bu âyet-i kerimeyi indirdi. Hümeze suresi ve Kalem sûresinin baş tarafı da bu kişi hakkında inmiştir.

٤٥٢٤- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى أَخْبَرَنَا هِشَامٌ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ أَبِي مُلَيْكَةَ يَقُولُ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ﴿حَتَّى إِذَا اسْتَيْأَسَ الرُّسُلُ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوا﴾ خَفِيفَةً ذَهَبَ بِهَا هُنَاكَ وَتَلَا ﴿حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتَى نَصْرُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ نَصْرَ اللَّهِ قَرِيبٌ﴾ فَلَقِيتُ عُرْوَةَ بْنَ الزُّبَيْرِ فَذَكَرْتُ لَهُ ذَلِكَ.

4524- İbnu Ebî Muleyke -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

İbnu Abbas -Allah ondan razı olsun- ***«Peygamberler, ümmetlerinin iman etmelerinden ümitsizliğe düşüp yalanlandıklarını sanınca...»*** (Yûsuf: 110) âyetinden anladığını, ***«Öyle ki Peygamber ve onunla beraber iman edenler "Allah'ın yardımı ne zaman gelecek?" demişlerdi. Bilin ki Allah'ın yardımı çok yakındır.»*** (Bakara: 214)[78] âyetinde anlamıştır.

٤٥٢٥- فَقَالَ قَالَتْ عَائِشَةُ مَعَاذَ اللَّهِ وَاللَّهِ مَا وَعَدَ اللَّهُ رَسُولَهُ مِنْ شَيْءٍ قَطُّ إِلَّا عَلِمَ أَنَّهُ كَائِنٌ قَبْلَ أَنْ يَمُوتَ وَلَكِنْ لَمْ يَزَلِ الْبَلَاءُ بِالرُّسُلِ حَتَّى خَافُوا أَنْ يَكُونَ مَنْ مَعَهُمْ يُكَذِّبُونَهُمْ فَكَانَتْ تَقْرَؤُهَا ﴿وَظَنُّوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوا﴾ مُثَقَّلَةً.

4525- Urve ibnu Zubeyr -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Âişe, İbnu Abbas'ın Yusuf Suresi'nde gelen كُذِبُوا fiilinin bu şekilde (ذ) harfini şeddesiz bir şekilde okumasını kabul etmemiş ve şöyle demiştir.

-Allah'a sığınırım. Vallahi Allah Azze ve Celle, Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e her ne vaad etmiş ise, Rasûlü ölümünden önce o vaadin muhakkak gerçekleşeceğini bilmiştir. Ancak peygamberlerin başlarına sürekli musibetler gelmiş, kendilerine iman edenlerin kendilerini yalanlayacak olmalarından korkmuşlardır.

Âişe bu âyeti ﴿وَظَنُّوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوا﴾ şeklinde yani (ذ) harfini şeddeli bir şekilde okumuştur.

---

78 Bu âyet-i kerime, Hendek savaşında müminlerin, çetin bir mücadele verdikleri sırada, karşılaştıkları bitkinlikle beraber şiddetli soğuk karşısında ve yiyecek darlığı çektikleri bir sırada nazil oldu. Nitekim onların bu hali diğer bir âyet-i kerimede de şöyle anlatılmaktadır: "İşte orada müminler imtihan edilmişler ve şiddetli bir sarsıntı ile sarsılmışlardı.

٣٩- بَاب ﴿ نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ وَقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ ﴾ الْآيَةَ

39- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Kadınlarınız sizin tarlanızdır. O hâlde tarlanıza istediğiniz şekilde yaklaşın. Kendiniz için (gelecekte faydasını göreceğiniz iyi ameller) sunun.» (Bakara: 223)[79]

٤٥٢٦- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ أَخْبَرَنَا النَّضْرُ بْنُ شُمَيْلٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ عَوْنٍ عَنْ نَافِعٍ قَالَ كَانَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا إِذَا قَرَأَ الْقُرْآنَ لَمْ يَتَكَلَّمْ حَتَّى يَفْرُغَ مِنْهُ فَأَخَذْتُ عَلَيْهِ يَوْمًا فَقَرَأَ سُورَةَ الْبَقَرَةِ حَتَّى انْتَهَى إِلَى مَكَانٍ قَالَ تَدْرِي فِيمَ أُنْزِلَتْ قُلْتُ لَا قَالَ أُنْزِلَتْ فِي كَذَا وَكَذَا ثُمَّ مَضَى.

4526- Nâfi -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

İbnu Ömer -Allah ondan ve babasından razı olsun- Kur'ân okuduğu zaman, okumasını bitirinceye kadar Kur'ân'dan başka bir şey konuşmazdı. Kendisi ezberden Bakara sûresini okurken ben de Kur'ân-ı Kerim'den takip ediyordum. Bu sureden bir yere geldiğinde durdu ve:

-Bu âyetin hangi meselede indirildiğini bilir misin? diye sordu. Ben:

-Hayır bilmem, dedim. İbnu Ömer:

---

79 Yahudiler diyorlardı ki: "Kişi, hanımı ile normal yoldan da olsa arka taraftan cinsi münasebette bulunursa doğacak çocuk şaşı olur." İşte bunun üzerine: "Kadınlarınız sizin tarlanızdır. O hâlde tarlanıza istediğiniz şekilde yaklaşın." âyeti nazil oldu. "Kadınlarınıza istediğiniz şekilde yaklaşın." ifadesindeki "İstediğiniz şekilde" kelimesinden maksat, çocuğun dölleneceği ve doğacağı yerden olmak şartıyla istediğiniz yerden ve istediğiniz şekilde yaklaşın." demektir. O yol da ön taraftır, arka taraf değildir. Yani nasıl isterseniz. Ayakta iken, otururken veya yan yatarken, fakat sadece ön yoldan yaklaşın. Çünkü neslin ürediği ve doğduğu yol sadece orasıdır, başka yer değildir. Bazı cahiller ise "İstediğiniz şekilde" ifadesini, "İstediğiniz yerden" diye anlamaktadırlar. Bu, çok yanlış bir anlayıştır. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem erkeğin karısıyla dübüründen temasta bulunmasını yasakladı."Allah Teâla bir kadınla ya da bir ekekle dübüründen temasta bulunan kimseye kıyamet günü rahmet nazarıyla bakmaz." "Karısına dübüründen temasta bulunan kimse küçük livata yapmış olur." Kadınlara dübüründen temasta bulunmayın. Şüphesiz ki Allah hakkı söylemekten (açıklamaktan) utanmaz." Bu hadislerin tümü kadınlara dübüründen temas etmenin haram olduğu hususunda delildirler. Dolayısıyla erkeğin karısına dübüründen temas kurması haramdır.

-Bu âyet kadınlara arka taraflarından gelmek sözleri hakkında indirildi, dedi ve sonra okumasına devam etti. (Hadisin geçtiği diğer yer: 4527)

٤٥٢٧- وَعَنْ عَبْدِ الصَّمَدِ حَدَّثَنِي أَبِي حَدَّثَنِي أَيُّوبُ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ ﴿ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ ﴾ قَالَ يَأْتِيهَا فِي رَوَاهُ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ.

4527- Nâfi -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

İbnu Ömer ***«Kadınlarınız sizin tarlanızdır. O hâlde tarlanıza istediğiniz şekilde yaklaşın»*** âyeti hakkında:

-Kocası kadına fercinden yaklaşır, demiştir.

٤٥٢٨- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنِ ابْنِ الْمُنْكَدِرِ سَمِعْتُ جَابِرًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ كَانَتِ الْيَهُودُ تَقُولُ إِذَا جَامَعَهَا مِنْ وَرَائِهَا جَاءَ الْوَلَدُ أَحْوَلَ فَنَزَلَتْ ﴿ نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ ﴾.

4528- Câbir -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Yahûdîler: Erkek, kadın ile arka tarafından gelip cima ederse doğacak çocuk şaşı olur, derlerdi. Bunun üzerine şu âyet indirildi:

«Kadınlarınız sizin tarlanızdır. O hâlde tarlanıza istediğiniz şekilde yaklaşın»

٤٠- بَاب ﴿ وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ أَنْ يَنْكِحْنَ أَزْوَاجَهُنَّ ﴾

40- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Kadınları boşadığınızda, iddetlerini tamamlayınca ve karı koca aralarında iyilikle anlaşmışlarsa, kadınları, kocalarıyla tekrar nikâhlanmaktan men etmeyin.» (Bakara: 232)[80]

---

80 Kadınları boşandığımızda ve iddet süreleri de dolunca, kadınlar ve kocaları, aralarında anlaşmışlarsa ve kadın, yeni bir nikâh ile kocasına dönmek istiyorsa, artık

٤٥٢٩ – حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ حَدَّثَنَا عَبَّادُ بْنُ رَاشِدٍ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ قَالَ حَدَّثَنِي مَعْقِلُ بْنُ يَسَارٍ قَالَ كَانَتْ لِي أُخْتٌ تُخْطَبُ إِلَيَّ وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ عَنْ يُونُسَ عَنْ الْحَسَنِ حَدَّثَنِي مَعْقِلُ بْنُ يَسَارٍ ح حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ حَدَّثَنَا يُونُسُ عَنْ الْحَسَنِ أَنَّ أُخْتَ مَعْقِلِ بْنِ يَسَارٍ طَلَّقَهَا زَوْجُهَا فَتَرَكَهَا حَتَّى انْقَضَتْ عِدَّتُهَا فَخَطَبَهَا فَأَبَى مَعْقِلٌ فَنَزَلَتْ ﴿ فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ أَنْ يَنْكِحْنَ أَزْوَاجَهُنَّ ﴾.

4529- Hasan Basri -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ma'kil ibnu Yesâr'ın kız kardeşini kocası boşamış ve kadını iddeti tamamlanıncaya kadar terk etti. Akabinde boşayıp iddeti tamamlanan bu kadını velîsinden tekrar istedi. Velîsi olan erkek kardeşi Ma'kil bunu kabul etmemiştir. Bunun üzerine ***«kadınları, kocalarıyla tekrar nikahlanmaktan men etmeyin»*** âyeti indi. (Hadisin geçtiği diğer yerler: 5130, 5330, 5331)

---

kocalarına dönüp yeniden onlarla nikâhlanmalarına engel olmayın. Allah bununla sizden, Allah'ı tasdik eden, onun Rablığını kabul eden, öldükten sonra dirilmeye ve hesaba çekilmeye iman edenlere nasihat ediyor. Kocaların, kadınlarını, tekrar mehir vererek nikahlamaları daha güzel ve Allah yanında daha hayırlıdır. Sizin ve kadınlarınızın kalbindeki şüpheyi gidermek bakımından da daha temizdir. Çünkü eşler arasında hâlâ bir sevgi bağı bulunduğu hâlde tekrar evlenmezlerse bu sevginin, onları helâl yoldan saptırıp harama düşürmesinden korkulur. Allah, sizlerin, birbirinize karşı bilemediğiniz gizlilikleri ve bütün kapalı hususları bilir. Allah Teâlâ, kadınların velilerine, onların evlenmelerine mâni olmalarını yasakladı. Çünkü Allah Teâlâ, evlenme teklifinde bulunan erkek ile evlenmesi istenen kadının kalblerindeki sevgiyi, birbirlerine karşı olan meyillerini bilmektedir. Veliler ise bunu bilmemektedirler. Ma'kıl ibnu Yesar, Resulullahın zamanında, kızkardeşini müslümanlardan bir erkekle evlendirmiş, kızkardeşi kocasıyla belli bir süre yaşadıktan sonra kocası onu bir talak ile boşamış, iddeti bitinceye kadar onu tekrar almamıştır. Fakat adamın kadında kadının da adamda gözü varmış. Adam Ma'kıle gelerek kızkardeşini diğer dünürler gibi ondan istemiş Ma'kıl de ona "Behey âdi adam, ben onu seninle evlendirerek sana ikramda bulundum sen ise onu boşadın. Vallahi o sana asla dönmeyecektir." demiştir. Allah Teâlâ o erkeğin hanıma, hanımın da ona arzu ve ihtiyaç duyduklarını bildiği için bu âyeti indirmiş ve "Kadınları, tekrar kocalarıyla evlenmekten men etmeyin." buyurmuştur. Ma'kıl bu âyeti duyunca; "Ba-Rrabbim, işittim ve itaat ettim." demiş. Sonra da o adamı çağırarak: "Bunu seninle evlendiriyorum ve sana ikramda bulunuyorum." demiştir.

٤١- بَاب ﴿ وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا فَعَلْنَ فِي أَنْفُسِهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴾ ﴿ يَعْفُونَ ﴾ يَهَبْنَ.

41- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Sizden, ölen ve geride eş bırakan erkeklerin eşleri dört ay on gün iddet beklerler. İddetlerini tamamlayınca, kendileri için meşru bir suretle yaptıkları işlerden size bir günah yoktur. Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.» (Bakara: 234)[81]

Affederlerse: Hibe ederlerse, demektir.

٤٥٣٠- حَدَّثَنِي أُمَيَّةُ بْنُ بِسْطَامٍ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ عَنْ حَبِيبٍ عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ قَالَ ابْنُ الزُّبَيْرِ قُلْتُ لِعُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ ﴿وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا﴾ قَالَ قَدْ نَسَخَتْهَا الْآيَةُ الْأُخْرَى فَلِمَ تَكْتُبُهَا أَوْ تَدَعُهَا قَالَ يَا ابْنَ أَخِي لَا أُغَيِّرُ شَيْئًا مِنْهُ مِنْ مَكَانِهِ.

4530- Abdullah İbnu Zubeyr -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ben Osman ibnu Affan'a dedim ki: ***«İçinizden ölüp de geride eşler bırakan erkekler, kadınlarının, evlerinden çıkarılmayarak bir yıla kadar bırakılmasını vasiyet etsinler. Şayet kadınlar evden çıkacak olurlarsa, kendileri için yaptıkları meşru işlerde size bir günah yoktur. Allah, her şeye galiptir, hüküm ve hikmet sahibidir.»*** (Bakara: 240) âyetini ***«Sizden, ölen ve geride eş bırakan erkeklerin eşleri dört ay on gün iddet***

81 Ölen erkeklerin eşleri, kendilerine meşru olan bazı şeylerden, iddet süresi içerisinde, ölen kocalarına hürmeten kendilerini çekmek zorundadırlar. Yani onlar, evlenemez, koku sürünemez. Süslü elbiseler giyemezler ve bu duruma dört ay on gün devam etmek zorundadırlar. Hamile olanlar ise bu duruma doğum yapıncaya kadar devam ederler. Ey kadınların velileri, onlar iddet sürelerini tamamlayınca evlenmeleri, koku sürünmeleri, süslenmeleri ve Allah'ın kendileri için mubah kıldığı diğer işleri yapmalarına müsaade etmenizde sizin için bir zorluk ve günah yoktur. Bilin ki sizin işlerinizden hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz.Bu âyet-i kerime, kocası ölen kadının dört ay on gün iddet beklemek zorunda olduğunu beyan etmektedir. Ancak kocası ölen kadın hamile ise bunun iddeti doğum yapması ile sona erer. Bu süre, doğumun meydana gelmesine göre dört ay on günden az da olabilir çok ta.

beklerler. İddetlerini tamamlayınca, kendileri için meşru bir sûrette yaptıkları işlerden size bir günah yoktur. Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.» (Bakara: 234) âyeti neshetmiştir. Buna göre hükmü neshedilen bu âyeti Mushaf'ta niçin yazıyor veya orada bırakıyorsun?

Osman -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

-Ey kardeşimin oğlu! Ben Mushaf'tan hiçbir şeyi bulunduğu yerinden değiştirmem. (Hadisin geçtiği diğer yer: 4536)

٤٥٣١ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ حَدَّثَنَا رَوْحٌ حَدَّثَنَا شِبْلٌ عَنْ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ عَنْ مُجَاهِدٍ ﴿ وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا ﴾ قَالَ كَانَتْ هَذِهِ الْعِدَّةُ تَعْتَدُّ عِنْدَ أَهْلِ زَوْجِهَا وَاجِبٌ فَأَنْزَلَ اللَّهُ ﴿ وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا وَصِيَّةً لِأَزْوَاجِهِمْ مَتَاعًا إِلَى الْحَوْلِ غَيْرَ إِخْرَاجٍ فَإِنْ خَرَجْنَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا فَعَلْنَ فِي أَنْفُسِهِنَّ مِنْ مَعْرُوفٍ ﴾ قَالَ جَعَلَ اللَّهُ لَهَا تَمَامَ السَّنَةِ سَبْعَةَ أَشْهُرٍ وَعِشْرِينَ لَيْلَةً وَصِيَّةً إِنْ شَاءَتْ سَكَنَتْ فِي وَصِيَّتِهَا وَإِنْ شَاءَتْ خَرَجَتْ وَهُوَ قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى ﴿غَيْرَ إِخْرَاجٍ فَإِنْ خَرَجْنَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ ﴾ فَالْعِدَّةُ كَمَا هِيَ وَاجِبٌ عَلَيْهَا زَعَمَ ذَلِكَ عَنْ مُجَاهِدٍ وَقَالَ عَطَاءٌ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ نَسَخَتْ هَذِهِ الْآيَةُ عِدَّتَهَا عِنْدَ أَهْلِهَا فَتَعْتَدُّ حَيْثُ شَاءَتْ وَهُوَ قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى ﴿ غَيْرَ إِخْرَاجٍ ﴾ قَالَ عَطَاءٌ إِنْ شَاءَتْ اعْتَدَّتْ عِنْدَ أَهْلِهِ وَسَكَنَتْ فِي وَصِيَّتِهَا وَإِنْ شَاءَتْ خَرَجَتْ لِقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا فَعَلْنَ ﴾ قَالَ عَطَاءٌ ثُمَّ جَاءَ الْمِيرَاثُ فَنَسَخَ السُّكْنَى فَتَعْتَدُّ حَيْثُ شَاءَتْ وَلَا سُكْنَى لَهَا وَعَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ حَدَّثَنَا وَرْقَاءُ عَنْ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ عَنْ مُجَاهِدٍ بِهَذَا وَعَنْ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ عَنْ عَطَاءٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ نَسَخَتْ هَذِهِ الْآيَةُ عِدَّتَهَا فِي أَهْلِهَا فَتَعْتَدُّ حَيْثُ شَاءَتْ لِقَوْلِ اللَّهِ ﴿ غَيْرَ إِخْرَاجٍ ﴾ نَحْوَهُ.

4531- Mucâhid -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

«Sizden, ölen ve geride eş bırakan erkeklerin eşleri dört ay on gün iddet beklerler.» (Bakara: 234) Âyette zikredilen dört ay on günlük iddet, yani bekleme süresi, kadının, kocasının akrabaları yanında bekleyeceği müddet idi. Bunun üzerine Allah Azze ve Celle şu âyeti indirdi: ***«İçiniz-***

den ölüp de geride eşler bırakan erkekler, kadınlarının, evlerinden çıkarılmayarak bir yıla kadar bırakılmasını vasiyet etsinler. Şayet kadınlar evden çıkacak olurlarsa, kendileri için yaptıkları meşru işlerde size bir günah yoktur. » (Bakara: 240)[82]

Mucâhid dedi ki: Allah evvelki âyette dört ay on gün iddet bekleyen kadına, bir vasiyet olarak yedi ay yirmi gün daha ekleyip, senenin tamâmını tahsîs etti. O kadın isterse kendine yapılmış olan vasiyeti içinde ikamet eder, isterse oradan çıkar. İşte bu Yüce Allah'ın: ***«İçinizden ölüp de geride eşler bırakan erkekler, kadınlarının, evlerinden çıkarılmayarak bir yıla kadar bırakılmasını vasiyet etsinler. Şayet kadınlar evden çıkacak olurlarsa, kendileri için yaptıkları meşru işlerde size bir günah yoktur.*** » kavlidir. Dört ay on günlük iddet ise, olduğu gibi kadın üzerine vâcipdir. İbnu Ebî Necîh, bunu Mucâhid'den olmak üzere söyledi.

Atâ İbnu Ebî Rebâh da dedi ki: İbnu Abbas şöyle dedi: Bu âyet, kadının kendi ailesi yanında iddet beklemesini neshetti. Artık kadın istediği yerde iddetini bekler. Bu, Allah Azze ve Celle'nin: ***«evlerinden çıkarılmayarak»*** kavlidir. Atâ şöyle dedi:

-Kadın isterse kocasının ailesi yanında iddet bekler ve kendine yapılan vasiyette ikamet eder, isterse Allah Azze ve Celle'nin: ***«kendileri için yaptıkları meşru işlerde size bir günah yoktur»*** kavlinden dolayı başka yere çıkar gider. Sonra mîrâs âyetleri olan Nisa: 11 ve 12. âyetleri indirildi ve oturma hakkı neshedildi. Artık kadın dilediği yerde iddetini bekleyebilir.

İbnu Abbas şöyle dedi: Bu âyet, kadının, kendi ailesi içinde iddet beklemesini neshetti, artık kadın istediği yerde iddetini bekler. Çünkü Allah Azze ve Celle: ***«evlerinden çıkarılmayarak»*** buyurmuştur. Bu da yukarıda, Mucâhid'den rivayet edilen gibidir. (Hadisin geçtiği diğer yer: 5344)

---

82 Allah Azze ve Celle, ölen erkeklerin hanımlarına bir yıl kocalarının evinde kalma ve kocalarının bıraktıkları mallardan nafaka olarak harcama hakkını vermiştir. Ölen kişinin mirasçılarına da bir yıl tamamlanıncaya kadar bu kadını içinde yaşadığı evden çıkarmamayı emretmiştir. Böylece bir kadın, ölen kocasının evini, kendiliğinden terkedecek olsa artık mirasçılar için bir günah olmayacağını beyan etmiştir. Ancak daha sonra gelen miras âyeti, kadına harcanacak nafakayı kaldırmış, kadınların dört ay on gün iddet bekleyeceklerini hükme bağlayan âyet de bu kadınların yedi ay yirmi günlük mesken haklarını kaldırmıştır. Ancak kocasının ölümü üzerine dört ay on gün iddet bekleyecek kadının bu müddet içerisinde kocasının meskeninde kalma hakkına sahip olduğu, Resulullahın hadisi şerifi ile beyan edilmiştir.

٤٥٣٢ - حَدَّثَنَا حِبَّانُ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَوْنٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ قَالَ جَلَسْتُ إِلَى مَجْلِسٍ فِيهِ عُظْمٌ مِنَ الْأَنْصَارِ وَفِيهِمْ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي لَيْلَى فَذَكَرْتُ حَدِيثَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ فِي شَأْنِ سُبَيْعَةَ بِنْتِ الْحَارِثِ فَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ وَلَكِنَّ عَمَّهُ كَانَ لَا يَقُولُ ذَلِكَ فَقُلْتُ إِنِّي لَجَرِيءٌ إِنْ كَذَبْتُ عَلَى رَجُلٍ فِي جَانِبِ الْكُوفَةِ وَرَفَعَ صَوْتَهُ قَالَ ثُمَّ خَرَجْتُ فَلَقِيتُ مَالِكَ بْنَ عَامِرٍ أَوْ مَالِكَ بْنَ عَوْفٍ قُلْتُ كَيْفَ كَانَ قَوْلُ ابْنِ مَسْعُودٍ فِي الْمُتَوَفَّى عَنْهَا زَوْجُهَا وَهِيَ حَامِلٌ فَقَالَ قَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ أَتَجْعَلُونَ عَلَيْهَا التَّغْلِيظَ وَلَا تَجْعَلُونَ لَهَا الرُّخْصَةَ لَنَزَلَتْ سُورَةُ النِّسَاءِ الْقُصْرَى بَعْدَ الطُّولَى وَقَالَ أَيُّوبُ عَنْ مُحَمَّدٍ لَقِيتُ أَبَا عَطِيَّةَ مَالِكَ بْنَ عَامِرٍ.

4532- Muhammed ibnu Sîrîn -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ben bir topluluğun yanına oturdum. Orada Ensar'ın büyükleri vardı. İçlerinde Abdurrahmân ibnu Ebî Leylâ da vardı. Ben, Abdullah İbnu Utbe'nin, Haris kızı Subey'a'nın durumu hakkındaki hadîsini zikrettim. Abdurrahmân şöyle dedi:

-Ancak amcası Abdullah ibnu Mesud bunu söylemezdi.

Bunun üzerine ben dedim ki:

-Şayet Kûfe'nin yanı başında oturan Abdullah İbnu Utbe'ye isnâden yalan söylediysem o zaman ben utanmaz kimsenin biriyim.

Bu sırada İbnu Sîrîn sesini yükseltti ve şöyle dedi:

-Sonra ben çıktım, akabinde Mâlik ibnu Âmir veya Mâlik ibnu Avf ile karşılaştım. Ona: Hâmile iken kocası ölmüş olan kadının iddeti hakkında İbnu Mesud'un görüşü nasıl idi? diye sordum. O da bana şöyle cevâp verdi:

-İbnu Mesud şöyle dedi: Siz o kadına ruhsatı tatbik etmeyerek, onun üzerine uzun olan iddeti mi tatbik ediyorsunuz? ***«Hamile kadınların iddeti ise doğum yapmalarıyla tamamlanmış olur.»*** (Talak: 4) âyeti ***«Sizden, ölen ve geride eş bırakan erkeklerin eşleri dört ay on gün iddet beklerler.»*** (Bakara: 234) âyetinden sonra inmiştir.

٤٢- بَاب ﴿ حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى ﴾

42- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Namazlara ve orta namaza devam edin.» (Bakara: 238)[83]

٤٥٣٣- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا يَزِيدُ أَخْبَرَنَا هِشَامٌ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ عَبِيدَةَ عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ح و حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ عَنْ عَبِيدَةَ عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ يَوْمَ الْخَنْدَقِ حَبَسُونَا عَنْ صَلَاةِ الْوُسْطَى حَتَّى غَابَتْ الشَّمْسُ مَلَأَ اللَّهُ قُبُورَهُمْ وَبُيُوتَهُمْ أَوْ أَجْوَافَهُمْ شَكَّ يَحْيَى نَارًا.

4533- Alî -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Hendek günü şöyle buyurdu:

"Müşrikler güneş batıncaya kadar orta namazından bizi alıkoydular. Allah onların kabirlerini ve evlerini ateşle doldursun."

٤٣- بَاب ﴿ وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ ﴾ أَيْ مُطِيعِينَ

43- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Gönülden boyun eğerek Allah'ın huzurunda durun.» (Bakara: 238)

---

83 Bütün namazlara devam etmek farz olduğu hâlde Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemın özellikle ikindi namazına devam etmeyi teşvik etmesi gösteriyor ki Allah Azze Ve Celle de "Orta namaza devam edin" buyurarak ikindi namazına devam etmeyi teşvik etmiştir. "Diğer vakitler arasında, özellikle ikindi namazına devam edilmesinin emredilmesi şu hikmete binaen olmalıdır. Akşam yatsı ve sabah namazları insanların çoğunun işlerini bıraktıkları ve dinlendikleri vakitlerde olduğu için onları kılmaları kendileri için bir zorluğa sebep olmaz. Öğlen namazı da sıcağın şiddetli anına rast geldiğinden, insanların istirahata çekilme anlarında kılınır. Bu da onlar için zor değildir. İkindi namazı ise insanların çalışmalarının yoğun olduğu bir zamana rastlar. Bu bakımdan onu ihmal etme durumu daha çoktur. Bu sebeple Allah Azze Ve Celle bütün namazlara devam edilmesini emrederken, özellikle ikindi namazına da devam etmelerini emretmiştir. İkindi namazına "Orta namaz" denmesinin sebebi ise, kendisinden Önce iki vakit kendisinden sonra iki vaktin bulunması ve kendisinin beş vakit namazın tam ortasında bulunmasındandır.

٤٥٣٤- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ عَنِ الْحَارِثِ بْنِ شُبَيْلٍ عَنْ أَبِي عَمْرٍو الشَّيْبَانِيِّ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ قَالَ كُنَّا نَتَكَلَّمُ فِي الصَّلَاةِ يُكَلِّمُ أَحَدُنَا أَخَاهُ فِي حَاجَتِهِ حَتَّى نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ ﴿ حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ ﴾ فَأُمِرْنَا بِالسُّكُوتِ.

4534- Zeyd ibnu Erkam -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Bizler namaz kılarken konuşurduk. Bizden biri kardeşine namazda iken hacetini söylerdi. Bu durum şu âyet ininceye kadar devam etti. ***«Namazlara ve orta namaza devam edin. Gönülden boyun eğerek Allah'ın huzurunda durun.»*** (Bakara: 238) Allah Azze ve Celle bize namaz kılarken namaz dışında bir şeyle meşgul olmamamızı yani susmamızı emretti.

٤٤-بَاب قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ ﴿ فَإِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا أَوْ رُكْبَانًا فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَاذْكُرُوا اللَّهَ كَمَا عَلَّمَكُمْ مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ ﴾

44- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Eğer korku içinde bulunursanız, yaya olarak yahut binekli iken namazınızı kılın. Emniyet içinde olduğunuzda da, bilmediğiniz şeyleri size öğrettiği şekilde Allah'ı zikredin.» (Bakara: 239)[84]

وَقَالَ ابْنُ جُبَيْرٍ كُرْسِيُّهُ عِلْمُهُ يُقَالُ بَسْطَةً زِيَادَةً وَفَضْلًا أَفْرِغْ أَنْزِلْ وَلَا يَئُودُهُ لَا يُثْقِلُهُ آدَنِي أَثْقَلَنِي وَالْآدُ وَالْأَيْدُ الْقُوَّةُ السِّنَةُ نُعَاسٌ لَمْ يَتَسَنَّهْ يَتَغَيَّرْ فَبُهِتَ ذَهَبَتْ حُجَّتُهُ خَاوِيَةٌ لَا أَنِيسَ فِيهَا عُرُوشُهَا أَبْنِيَتُهَا نُنْشِرُهَا نُخْرِجُهَا إِعْصَارٌ

84 Eğer savaş sırasında düşman korkusundan dolayı, durup ta namazı ayakta kılamıyorsanız, yürürken yahut bineklerin üzerinde kılın. Düşmanlarınızın saldırısından emin olur da korku kalmazsa, namazınızı, Allah'ın size öğrettiği şekilde ona şükür ve övgüde bulunarak kılın. Yani namazı, rükû ile, secdesi ile ve diğer erkânı ile tam olarak kılın. İmam Taberi âyette zikredilen korkunun insanı helâke sürüklemesi ihtimali kuvvetli olan her türlü korku olduğunu, düşman korkusu, yırtıcı hayvan saldırısı, evcil hayvanların saldırması ve sel baskını gibi bütün korkuların bu âyette zikredilen korkuya dahil olduğunu, zira âyetin genel olarak korkuyu zikrettiğini söylemiştir.

رِيحٌ عَاصِفٌ تَهُبُّ مِنَ الْأَرْضِ إِلَى السَّمَاءِ كَعَمُودٍ فِيهِ نَارٌ وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ صَلْدًا لَيْسَ عَلَيْهِ شَيْءٌ وَقَالَ عِكْرِمَةُ وَابِلٌ مَطَرٌ شَدِيدٌ الطَّلُّ النَّدَى وَهَذَا مَثَلُ عَمَلِ الْمُؤْمِنِ يَتَسَنَّهْ يَتَغَيَّرْ.

Saîd ibnu Cubeyr -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

"kürsiyyuhu" Onun ilmi. ***"besdeten"*** Ziyâde ve fazla. ***"efriğ"*** İndir. ***"vela yeûduhu"*** Ona ağır gelmez. ***"âdenî"*** Bana ağır geldi. ***"vel-âdu vel-eydu"*** Kuvvet. ***"es-sinetu"*** Uyuklama. ***"lem yetesenneh"*** Değişmedi, bozulmadı. ***"febuhite"*** Hücceti gitti. ***"haviyetün"*** İçinde hiçbir kimse yok. ***"u'rûşuha"*** Binaları. ***"nunşiruha"*** Onu çıkarırız. ***"ia'sarun"*** İçinde ateş bulunan kalın bir sütun gibi yerden göğe doğru şiddetle esip her şeyi koparan rüzgâr, kasırga.

İbnu Abbas -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

"selden" Üzerinde hiçbir şey bulunmayan, demektir.

İkrime de şöyle dedi: ***"vabilun"*** Şiddetli yağmur. ***"ed-dallü"*** Hafif yağmur, ıslaklık, nemlilik.

İkrime'nin bu zikrettikleri müminin amelinin misalidir. ***"yetesenneh"*** Değişiyor.

٤٥٣٥ – حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا كَانَ إِذَا سُئِلَ عَنْ صَلَاةِ الْخَوْفِ قَالَ يَتَقَدَّمُ الْإِمَامُ وَطَائِفَةٌ مِنَ النَّاسِ فَيُصَلِّي بِهِمُ الْإِمَامُ رَكْعَةً وَتَكُونُ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْعَدُوِّ لَمْ يُصَلُّوا فَإِذَا صَلَّى الَّذِينَ مَعَهُ رَكْعَةً اسْتَأْخَرُوا مَكَانَ الَّذِينَ لَمْ يُصَلُّوا وَلَا يُسَلِّمُونَ وَيَتَقَدَّمُ الَّذِينَ لَمْ يُصَلُّوا فَيُصَلُّونَ مَعَهُ رَكْعَةً ثُمَّ يَنْصَرِفُ الْإِمَامُ وَقَدْ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ فَيَقُومُ كُلُّ وَاحِدٍ مِنَ الطَّائِفَتَيْنِ فَيُصَلُّونَ لِأَنْفُسِهِمْ رَكْعَةً بَعْدَ أَنْ يَنْصَرِفَ الْإِمَامُ فَيَكُونُ كُلُّ وَاحِدٍ مِنَ الطَّائِفَتَيْنِ قَدْ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ فَإِنْ كَانَ خَوْفٌ هُوَ أَشَدُّ مِنْ ذَلِكَ صَلَّوْا رِجَالًا قِيَامًا عَلَى أَقْدَامِهِمْ أَوْ رُكْبَانًا مُسْتَقْبِلِي الْقِبْلَةِ أَوْ غَيْرَ مُسْتَقْبِلِيهَا قَالَ مَالِكٌ قَالَ نَافِعٌ لَا أُرَى عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ ذَكَرَ ذَلِكَ إِلَّا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

4535- Nâfi -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Abdullah İbnu Ömer'e -Allah ondan ve babasından razı olsun- korku namazından sorulduğunda şöyle dedi:

-İmâm Öne geçer, insanlardan bir grup da onun arkasında saf tutar. İmâm onlara bir rekât namaz kıldırır. Bu sırada onlardan bir grup namaz kılanlarla düşman arasında bulunur, namaz kılmayıp, onları korurlar, îmâm'ın beraberindekiler bir rekât kıldıkları zaman selâm vermeyerek, o namaz kılmayanların bulunduğu yere çekilirler. Bu sefer o namaz kılmamış olanlar, imâmın arkasına geçip imâmla birlikte bir rekât namaz kılarlar. Sonra imâm iki rekât kılmış olduğu hâlde selâm verip namazdan çıkar. İmâm namazdan çıktıktan sonra o iki gruptan her biri kendi başlarına birer rekât daha namaz kılarlar. Böylece iki gruptan her biri iki rekât namaz kılmış olur. Korku bundan da çok olursa, ister yaya olarak ve ayaküstü durarak ister hayvan üzerinde olarak, yönlerini kıbleye yönelerek veya yönelmeyerek namazlarını kılarlar.

Nâfi şöyle dedi: Ben, İbnu Ömer'in bunu Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemden aldığını sanıyorum.

٤٥-بَاب ﴿ وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا ﴾

45- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«İçinizden ölüp de geride eşler bırakan erkekler, kadınlarının, evlerinden çıkarılmayarak bir yıla kadar bırakılmasını vasiyet etsinler.» (Bakara: 240)[85]

٤٥٣٦- حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي الْأَسْوَدِ حَدَّثَنَا حُمَيْدُ بْنُ الْأَسْوَدِ وَيَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ قَالَا حَدَّثَنَا حَبِيبُ بْنُ الشَّهِيدِ عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ قَالَ قَالَ ابْنُ الزُّبَيْرِ قُلْتُ لِعُثْمَانَ هَذِهِ الْآيَةُ الَّتِي فِي الْبَقَرَةِ ﴿ وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا ﴾ إِلَى قَوْلِهِ ﴿ غَيْرَ إِخْرَاجٍ ﴾ قَدْ نَسَخَتْهَا الْأُخْرَى فَلِمَ تَكْتُبُهَا قَالَ تَدَعُهَا يَا ابْنَ أَخِي لَا أُغَيِّرُ شَيْئًا مِنْهُ مِنْ مَكَانِهِ قَالَ حُمَيْدٌ أَوْ نَحْوَ هَذَا.

---

85 4531 nolu hadisin dip notuna bakınız.

4536- Abdullah İbnu Zubeyr -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ben Osman ibnu Affan'a dedim ki: ***«İçinizden ölüp de geride eşler bırakan erkekler, kadınlarının, evlerinden çıkarılmayarak bir yıla kadar bırakılmasını vasiyet etsinler. Şayet kadınlar evden çıkacak olurlarsa, kendileri için yaptıkları meşru işlerde size bir günah yoktur. Allah, her şeye galiptir, hüküm ve hikmet sahibidir.»*** (Bakara: 240) âyetini ***«Sizden, ölen ve geride eş bırakan erkeklerin eşleri dört ay on gün iddet beklerler. İddetlerini tamamlayınca, kendileri için meşru bir surette yaptıkları işlerden size bir günah yoktur. Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.»*** (Bakara: 234) âyeti neshetmiştir. Buna göre hükmü neshedilen bu âyeti Mushaf'ta niçin yazıyor veya orada bırakıyorsun?

Osman -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

-Ey kardeşimin oğlu! Ben Mushaf'tan hiçbir şeyi bulunduğu yerden değiştirmem.

٤٦-بَاب﴿ وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَى ﴾ ﴿ فَصُرْهُنَّ ﴾ قَطِّعْهُنَّ.

46- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Yine bir zaman İbrahim: "Rabbim, ölüleri nasıl diriltirsin bana göster." demişti.» (Bakara: 260)[86]

﴿ فَصُرْهُنَّ ﴾ 'Onları parça parça kes, manasına gelir.

---

86 İbrahim aleyhisselâm: "Rabbim, ölüleri nasıl dirilteceğini bana göster." İbrahim bunu söylerken Allahın varlığından ve kudretinden şüphe etmiyor sadece öğrenmek istiyordu. Bunun üzerine Allah ona: "Ey İbrahim, benim buna gücümün yeteceğini inanmıyor musun?" deyince: "İnanıyorum Rabbim. Fakat istedim ki onu bana gösteresin de gördüğümden dolayı kalbim iyice mutmain olsun." dedi. Allah da istediğini ona göstermek için dedi ki: "Dört tane kuş al onları kendine iyice alıştır sonra da onları kesip parça parça et. Her bir parçayı götürüp bir dağa at ve ardından onları: "Allahın izniyle gelin." diye çağır. Onlar sana koşarak geleceklerdir. Rivayetlerde, bunlar, Horoz, Tavus, Karga ve Güvercin idi. İbrahim bunları kesti ve etlerini, kemiklerini ve tüylerini birbirine karıştırdı ve her bir parçayı götürüp bir dağa attı. Sonra onları "Allah'ın izniyle gelin." diye çağırdı. Çağırmasıyla birlikte parçalar uçarak birbirlerini buldular ve tekrar kuş haline dönüşüp koşarak İbrahime geldiler. Bunun üzerine Allah Azze ve Celle: "Ey İbrahim bil ki bu kuşları dirilten ve onlara tekrar can veren Rabbin Allah, her şeye galiptir, hüküm ve hikmet

٤٥٣٧- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ صَالِحٍ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ وَسَعِيدٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْنُ أَحَقُّ بِالشَّكِّ مِنْ إِبْرَاهِيمَ إِذْ قَالَ ﴿ رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَى قَالَ أَوَلَمْ تُؤْمِنْ قَالَ بَلَى وَلَكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِي ﴾.

4537- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Biz şüphe konusunda İbrahim'den daha haklıyız: İbrahim şöyle demişti: ***«Yine bir zaman İbrahim: "Rabbim, ölüleri nasıl diriltirsin bana göster." demişti. Allah da: "İnanmıyor musun?" dedi. İbrahim: "Evet inanıyorum, fakat kalbim iyice mutmain olsun istiyorum." dedi.»*** (Hadisin geçtiği diğer yer: 3372)

٤٧-بَاب قَوْلِهِ ﴿ أَيَوَدُّ أَحَدُكُمْ أَنْ تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ مِنْ نَخِيلٍ وَأَعْنَابٍ) إِلَى قَوْلِهِ (لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ ﴾

47- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Sizden herhangi biriniz ister mi ki, altından ırmaklar akan, içinde her türlü meyvenin de bulunduğu üzüm ve hurma bahçesi olsun ve kendi üzerine ihtiyarlık çökmüş olsun, ayrıca âciz, zayıf çocukları da bulunsun. Sonra da bu bahçeye ateşli bir kasırga isabet etsin de yansın? İşte Allah size âyetlerini böyle açıklar ki düşünesiniz.» (Bakara: 266)[87]

---

sahibidir. İbrahim'in Rabbinden bunu sormasının sebebi, onun, ölmüş bir hayvanın, yırtıcı hayvanlar ve kuşlar tarafından parçalanıp yenildiğini görmesi ve Rabbinden, gökteki kuşların kursağına ve yerdeki yırtıcı hayvanların midesine giderek parça parça olan bu hayvanı nasıl dirilteceğini kendisine göstermesini istemesidir Ta ki ilmiyle bilmiş olduğu şeyi bizzat gözüyle de görmüş olsun ve kesin bilgisi pekişmiş olsun. Allah teâlâ da ona, zikrettiği şekliyle istediğini göstermiştir.

87 Allah Azze ve Celle, bu âyet-i kerimeyi, Allah rızası için değil de insanların övgülerini kazanmak için, gösteriş olsun diye mallarını harcayanlara bir misal olarak indirmiştir. Kıyamet gününde bunlar, harcadıklarından faydalanmak istediklerinde Allah bunlara sevap vermeyecektir. Böylece yaptıklarının karşılığını almaya en çok muhtaç oldukları bir zamanda hiçbir şey bulamayacaklardır. Tıpkı âyet-i kerimede misal verilen kişinin durumuna düşeceklerdir. Öyle ki bu kişi bahçesi için yatırım yapmış, gereken emeği vermiş, bahçesi yetiştiğinde de kendisi yaşlanmış çoluk çocuğu çoğalmış ve o bahçeye olan ihtiyacı şiddetle artmıştır. İşte tam o anda

٤٥٣٨- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ أَخْبَرَنَا هِشَامٌ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي مُلَيْكَةَ يُحَدِّثُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ وَسَمِعْتُ أَخَاهُ أَبَا بَكْرِ بْنَ أَبِي مُلَيْكَةَ يُحَدِّثُ عَنْ عُبَيْدِ بْنِ عُمَيْرٍ قَالَ قَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَوْمًا لِأَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيمَ تَرَوْنَ هَذِهِ الْآيَةَ نَزَلَتْ ﴿أَيَوَدُّ أَحَدُكُمْ أَنْ تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ﴾ قَالُوا اللَّهُ أَعْلَمُ فَغَضِبَ عُمَرُ فَقَالَ قُولُوا نَعْلَمُ أَوْ لَا نَعْلَمُ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ فِي نَفْسِي مِنْهَا شَيْءٌ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ قَالَ عُمَرُ يَا ابْنَ أَخِي قُلْ وَلَا تَحْقِرْ نَفْسَكَ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ضُرِبَتْ مَثَلًا لِعَمَلٍ قَالَ عُمَرُ أَيُّ عَمَلٍ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ لِعَمَلٍ قَالَ عُمَرُ لِرَجُلٍ غَنِيٍّ يَعْمَلُ بِطَاعَةِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ ثُمَّ بَعَثَ اللَّهُ لَهُ الشَّيْطَانَ فَعَمِلَ بِالْمَعَاصِي حَتَّى أَغْرَقَ أَعْمَالَهُ.

4538- Ubeyd ibnu Umeyr -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ömer ibnul-Hattâb -Allah ondan razı olsun- bir gün Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabına şöyle dedi:

-***«Sizden herhangi biriniz ister mi ki»*** âyetinin hangi konuda indiğini biliyor musunuz?

Orada bulunanlar:

-Allah en iyi bilendir, dediler.

Bunun üzerine Ömer öfkelendi ve:

-Biliyoruz veya bilmiyoruz deyin, dedi.

İbnu Abbas dedi ki:

-Ey Müminlerin Emiri! Bu âyet hakkında ben bir şeyler biliyorum.

Ömer de ona:

-Ey kardeşim oğlu! Kendini küçük görmeyerek söyle! dedi.

İbnu Abbas:

---

yakıcı bir kasırga gelmiş ve bahçeyi tamamen yakmıştır ve o kişi bu bahçeden hiçbir fayda elde edememiştir. Bu âyet-i kerime, yaptıklarını gösteriş için yapan münafık kimsenin, âhiretteki durumuna bir misaldir. Dünya hayatında, Allaha itaatta kusur işleyen kimsenin âhiretteki durumuna da bir örnektir. Önce güzel ameller işleyen daha sonra da Şeytanın vesveselerine kapılarak isyankâr olan ve yaptığı amellerinin yok olmasına sebep olan kişiyede misaldir.

-Bir amel için misal verilmiştir, dedi.

Ömer:

-Hangi amel için? diye sordu.

İbnu Abbas yine

-Bir amel için, dedi.

Ömer:

-Allah Azze ve Celle'nin tâatiyle amel eden zengin bir adam için ki, sonra Allah o adama şeytânı yolladı, o da kötülüklerle amel etti. Nihayet Allah o adamın iyi amellerini yok etti.

٤٨-بَاب﴿ لَا يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِلْحَافًا ﴾

48- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Onlar, iffetli oldukları için, insanlardan ısrarla dilenmezler.» (Bakara: 273)[88]

يُقَالُ أَلْحَفَ عَلَيَّ وَأَلَحَّ عَلَيَّ وَأَحْفَانِي بِالْمَسْأَلَةِ فَيُحْفِكُمْ يُجْهِدْكُمْ.

"el-hefe" İstekte aşırı gitti. ***"feyuhfikum"*** Israrla istemekte sizi yorar.

---

88 Allah yolunda harcanacak malların harcama yeri, kendilerini Allah yolunda cihad etmeye hasreden ve bu sebeple rızık kazanma çalışması yapmayan fakirlerdir. Bunların, yeryüzünde gezip dolaşarak rızık temin etmeye ve kazanç sağlamaya imkânları yoktur. Hallerinden anlamayanlar onları, iffetlerinden dolayı dilenmediklerinden, zengin zannederler. Sen onları, yüzlerindeki bitkinlik, mağduriyet ve ihlastan tanırsın. Onlar, iffetli oldukları için, insanlardan ısrarla dilenmezler. Siz, Allah yolunda neyi harcarsanız şüphesiz ki Allah onu bilir. Ve size karşılığını verir. Âyet-i kerimede zikredilen "Kendilerini Allah yoluna vakfedenler"den maksat,kendilerini Allah yolunda savaşmaya vakfeden Mücahidlerdir. Âyet-i kerimede "Sen onları simalarından tanırsın." buyrulmaktadır. Yani sen iffetli fakirleri, şekillerinden tanırsın." demektir. Âyet-i kerimede "Onlar, insanlardan ısrarla dilenmezler." buyrulmaktadır. Aslında iffetli fakirler, hiç dilenmezler. Burada zikredilen, ısrarla dilenmek, diğer fakirlerin sıfatıdır. Allah Teâlâ, bu sıfatı zikrederken, ısrarla dilenen fakirlerin yüzsüz olduklarını beyan etmek istemiş ve bu yolla iffetli fakirleri övmüştür.

٤٥٣٩ - حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ حَدَّثَنِي شَرِيكُ بْنُ أَبِي نَمِرٍ أَنَّ عَطَاءَ بْنَ يَسَارٍ وَعَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ أَبِي عَمْرَةَ الْأَنْصَارِيَّ قَالَا سَمِعْنَا أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْسَ الْمِسْكِينُ الَّذِي تَرُدُّهُ التَّمْرَةُ وَالتَّمْرَتَانِ وَلَا اللُّقْمَةُ وَلَا اللُّقْمَتَانِ إِنَّمَا الْمِسْكِينُ الَّذِي يَتَعَفَّفُ وَاقْرَءُوا إِنْ شِئْتُمْ يَعْنِي قَوْلَهُ ﴿ لَا يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِلْحَافًا ﴾.

4539- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Miskin, insanların verdiği bir-iki hurma ve bir-iki lokmayı geri çeviren kimse değildir. Miskin olan kimse ancak insanlara el açıp istemekten çekinip iffetli kalmaya çalışan kimsedir. Dilerseniz şu âyeti okuyun: ***«Onlar, iffetli oldukları için, insanlardan ısrarla dilenmezler.»***

٤٩-بَاب﴿ وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا ﴾ الْمَسُّ الْجُنُونُ

49- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Allah, alış-verişi helal, faizi ise haram kılmıştır.» (Bakara: 275)[89]

الْمَسُّ Delilik, demektir.

---

89 Âyet-i kerimede, "Faiz yiyenler, yerlerinden, şeytanın çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar." buyurulmaktadır. Arapçada "Faiz' kelimesi lafzıyla ifade edilmiştir. Bu kelimenin mânâsı "Artmak ve fazlalaşmak." demektir. Mallarını faize verenler, onları bu yolla artırmak istedikleri için faize "Riba" denmiştir. Faiz yiyenlerin, yerlerinden şeytanın çarptığı kimse gibi kalkacakları beyan edilmiştir. Burada ifade edilen "Yerler"den maksat, kıyamet gününde diriklikten sonra kalkacakları kabirlerdir. Kıyamet gününde faizcilerin alametleri, şeytanın çarpmış olduğu kişi gibi, saralı bir şekilde olmalarıdır. Riba sözcüğü yerine Türkçede daha çok "faiz" terimi kullanılır. Faiz; taşan, taşkın, dolu, ödünç verilen para için alınan kâr gibi anlamlara gelir. Câhiliyye devrinde asıl borca "re'sül-mâl", ziyadesine ise "ribâ" adı verilirdi. Bugünkü faiz işlemleri nitelik bakımından câhiliyye devrinin bu âdetinden başka bir şey değildir. Zaman zaman faiz miktarının ve şekillerinin azalması veya çoğalması muâmelenin niteliğini değiştirmez. İşte cahilî Arap örfünde ribâ tam anlamıyla günümüzdeki nükudun (nakit paraların) faizi veya nemâsı tabir olunan fazlasıdır. Kardan (ödünç para) başka borçların (düyûn) tatbiki de böyledir. Şüphe yok ki sözlükte bunun en uygun ismi ribâ, ziyade, artık olması gerekir. Buna faiz veya nemâ tabirinin kullanılması "Alım-satım ancak ribâ gibidir" âyetinin delâletiyle, alım satım ve ticârete benzetilerek yanlış bir kullanmadır. Bir şeyin ni-

٤٥٤٠- حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ لَمَّا نَزَلَتْ الْآيَاتُ مِنْ آخِرِ سُورَةِ الْبَقَرَةِ فِي الرِّبَا قَرَأَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى النَّاسِ ثُمَّ حَرَّمَ التِّجَارَةَ فِي الْخَمْرِ.

4540- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Faiz hakkında Bakara Suresi'nin sonlarında indirilen âyetleri Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem insanlara okudu. Sonra da içki ticaretini haram kıldı.[90]

---

telikleri değişmedikçe, adının değişmesi, hükmünün değişmesini gerektirmez. Buna göre, ribanın hükümleri aynı hukukî özellikleri taşıyan faize de uygulanır. Bu, icâre akdine, kira akdi demek gibidir ki, her ikisi de aynı anlama gelen sözlerdir. İslâmiyet toplumla ilgili sosyal ve ekonomik problemleri çözerken tedric prensibine uymuştur. Faizcilik, müşrik Arapların özellikle yüksek tabakalarının yararlandıkları önemli bir kazanç yolu idi. Bunu bir hamlede kaldırmak uygun değildi. Bu yüzden, içkinin yasaklanışında olduğu gibi, ribânın yasaklanışı da belli merhaleler geçirmiştir."Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ribâyı (fâizi) yiyene de, yedirene de lânet etti." "İnsanlar öyle bir devre ulaşacak ki, o zamanda ribâ yemeyen kalmayacak. Öyle ki, (doğrudan) yemeyene buharı ulaşacak." Vedâ Haccı sırasında Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle diyordu: "Haberiniz olsun, câhiliye devrindeki bütün ribâlar kaldırılmıştır, ödenmeyecektir. Sadece verdiğiniz ana parayı alacaksınız. Böylece ne zulmetmiş, ne de zulme uğramış olacaksınız." Faiz islamda kesinlikle haram kılınmıştır.

90 Aklın sıhhatli düşünme ve muhakeme yeteneğini gideren, sarhoşluk denilen hale sebep olan içecekler. Kur'an-ı Kerîm içkiyi yasaklamış ve haram olduğunu bildirmiştir: "Ey İman edenler! içki (hamr), kumar, dikili taşlar ve fal okları şeytanın işlerinden bir pisliktir" (Mâide, 90). İçki içmek İslâm'da yasak olduğu gibi, önceki semavî dinlerde de bu konuda bazı yasaklar getirilmiştir.İslâm'dan önce ve İslâm'ın ilk devirlerinde, câhiliye Arapları içki içer ve bunu hayatın bir parçası gibi görürlerdi. Her sarhoşluk veren şey şaraptır ve her sarhoşluk veren şey haramdır. Çoğu sarhoşluk veren şeyin azı da haramdır.İslâm, içkinin içilmesini yasakladığı gibi, müslümanlar arasında ticaretini de yasaklamıştır. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem içki konusunda on kişiyi lanetlemiştir: "Sıkan, kendisi için sıkılan, içen, taşıyan, kendisi için taşınan, içiren, satan, parasını yiyen, satın alan ve kendisi için satın alınan..." Mâide suresindeki kesin içki yasağı bildiren ayet geldikten sonra Allah Resulu uygulama ile ilgili olmak üzere şöyle buyurdu: "Şüphesiz Allah içkiyi haram kılmıştır. Bu ayeti haber alıp da yanında içki bulunan kimse, ondan içmesin ve satmasın..." buyurmuştur.

٥٠-بَاب ﴿ يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَا ﴾ يُذْهِبُهُ

50- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Allah, faizi mahveder» (Bakara: 276) **Onu giderir.**

٤٥٤١- حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ خَالِدٍ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ سُلَيْمَانَ الْأَعْمَشِ سَمِعْتُ أَبَا الضُّحَى يُحَدِّثُ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا قَالَتْ لَمَّا أُنْزِلَتْ الْآيَاتُ الْأَوَاخِرُ مِنْ سُورَةِ الْبَقَرَةِ خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَتَلَاهُنَّ فِي الْمَسْجِدِ فَحَرَّمَ التِّجَارَةَ فِي الْخَمْرِ.

4541- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Bakara Sûresi'nin sonlarındaki âyetler indiği zaman Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Mescid'e çıktı ve bu âyetleri okudu. İçki ticaretini haram kıldı.

٥١-بَاب ﴿ فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنْ اللَّهِ وَرَسُولِهِ ﴾ فَاعْلَمُوا

51- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Eğer böyle yapmazsanız Allah ve Resulü tarafından, size karşı harp ilan edilmiş olduğunu bilin.» (Bakara: 279)

٤٥٤٢- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ أَبِي الضُّحَى عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ لَمَّا أُنْزِلَتْ الْآيَاتُ مِنْ آخِرِ سُورَةِ الْبَقَرَةِ قَرَأَهُنَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ فِي الْمَسْجِدِ وَحَرَّمَ التِّجَارَةَ فِي الْخَمْرِ.

4542- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Bakara Sûresi'nin sonlarındaki âyetler indiği zaman Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Mescid'de bu âyetleri okudu. İçki ticaretini haram kıldı.

٥٢-بَاب ﴿ وَإِنْ كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَى مَيْسَرَةٍ وَأَنْ تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴾

52- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Eğer borçlu darda ise ona, genişliğe çıkıncaya kadar mühlet verin. Bağışlamanız ise, bilirseniz sizin için daha hayırlıdır.» (Bakara: 280)[91]

---

91 Eğer borçlu sıkıntı içindeyse ve ödeme gücü yoksa genişliğe çıkıp ödeme gücü elde edinceye kadar bekleyin. Fakat, sadakanın faziletini ve sıkıntı içindeki borçlunun sıkıntısını gidermenin sevabını bilirseniz, alacağınızdan vaz geçip onu borçluya bağışlamanız, o malı ondan almanızdan sizin için daha hayırlıdır. Bu âyet- kerimenin, Resulullah döneminde mallarını faize verip sonra da müslüman olan ve müslüman olduklarında faiz alacaklarını henüz tahsil edememiş olanlar hakkında nazil olmuştur. Âyet-i kerime, bu gibi insanlara faiz alacaklarını bırakıp sadece ana paralarını almalarını emretmiş, borçluları, ana paralarını ödemekten âciz iseler, onlara mühlet vermelerini emretmiştir. Bu itibarla, bu âyet, müslüman olmadan önce, malını faize veren kimselere hitabetmektedir. Ancak, her ne kadar âyet, faizli muamele yapan kimseler hakkında inmişse de hükmü her alacaklı için geçerlidir. Bu nedenle borcunu ödemede, darlık içinde olan her borçluya, alacaklısı tarafından, imkanı oluncaya kadar zaman tanınması gerekmektedir. Zira, alacaklının alacağı, borçlunun malı üzerinde bir haktır. Onun vücudu üzerinde bir hakkı değildir. Borçlunun ödeme gücü yoksa alacaklının, onun hürriyetini kayıt altına alıp onu hapsettirmeye veya onun kol eleştirerek satmaya hakkı yoktur. Zira, alacaklının alacak hakkı ya malının tümü üzerinde bir hak, ya borçlunun vücudu üzerinde bir hak veya malından belli şeyler üzerinde bir hak veya malının tümü üzerinde bir hak farzedilebiler. Şayet alacaklının hakkı, borçlunun vücudu üzerinde olsaydı, borçlunun ölmesiyle bu hakkın sona ermiş olması gerekirdi. Halbuki bunun böyle olduğunu kimse söylememektedir. Şayet borçlunun belli bir malı üzeride bir hak kabul edilecek olursa o malın yok olmasıyla da alacaklının hakkının ortadan kalkması gerekirdi. Bunun böyle olduğunu da kimse söylememektedir. O hâlde, ortada, "Alacaklının hakkı, borçlunun malının tümü üzerindedir." demekten başka bir ihtimal kalmamıştır. Madem ki alacaklının hakkı, borçlunun malı üzerindedir o hâlde alacaklının, borçlunun vücudu üzerinde herhangi bir tasarruf hakkı yoktur. Alacaklının, böyle bir hakkı olmadığına göre, borcunu ödemekten aciz kalan borçluya, gücü yetinceye kadar mühlet tanımasından başka bir yol yoktur. Bu da, bu âyet-i kerimede zikredilen borçludan maksadın her çeşit borçlu olduğunu göstermektedir. Âyet-i kerimenin sonunda "Bağışlamanız ise, bilirseniz, sizin için daha hayırlıdır." buyurulmaktadır.

٤٥٤٣- وَ قَالَ لَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ مَنْصُورٍ وَالْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي الضُّحَى عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ لَمَّا أُنْزِلَتْ الْآيَاتُ مِنْ آخِرِ سُورَةِ الْبَقَرَةِ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَرَأَهُنَّ عَلَيْنَا ثُمَّ حَرَّمَ التِّجَارَةَ فِي الْخَمْرِ.

4543- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Bakara Sûresi'nin sonlarındaki âyetler indiği zaman Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Mescid'de bu âyetleri okudu. İçki ticaretini haram kıldı.

٥٣-بَاب ﴿ وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى اللَّهِ ﴾

53- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Allah'a döneceğiniz günden korkun. Sonra herkese kazandığı tamamen ödenecektir. Ve onlar, zulme uğratılmayacaklardır.» (Bakara: 281)[92]

٤٥٤٤- حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ بْنُ عُقْبَةَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَاصِمٍ عَنْ الشَّعْبِيِّ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ آخِرُ آيَةٍ نَزَلَتْ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آيَةُ الرِّبَا.

4544- İbnu Abbas -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e inen son hüküm âyeti, faizle alâkalı âyettir.

---

92 Allah'ın huzuruna çıkacağınız o korkulu günden sakının. Orada herkes daha önce dünyadayken yapmış olduğu iyilik ve kötülüklerin mükâfaat veya cezasına kavuşacaktır. Çünkü o gün amallerin karşılığının verileceği gündür. O gün insanlara, amellerinin mükâfaatından herhangi bir şey eksilterek zulmedilmez. Kötülüğün cezası, yapılan kötülük kadar, iyiliğin mükâfaatı ise on kat verilince kişiye nasıl zulmedilmiş olabilir? Abdullah ibnu Abbas, Atıyye, Süddi ve Said b. el-Müseyyebe'ye göre Kur'ân-ı kerîmin en son inen âyeti bu âyettir. İbnu Cüreyc, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin, bu âyetin inmesinden sonra dokuz gün yaşadığını, Cumartesi günü hastalanıp pazartesi günü vefat ettiğini söylemiştir.Âyet-i kerime, Ahkemül Hakimîn olan Allah Teâlâ'nın huzuruna çıkıp çetin bir hesap vereceğimizi hatırlatmaktadır.

٥٤-بَاب﴿ وَإِنْ تُبْدُوا مَا فِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخْفُوهُ يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللَّهُ فَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴾.

54- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«İçinizde olanı açıklasanız da gizleseniz de Allah, onunla sizi hesaba çeker. Ve dilediğini bağışlar dilediğine ise azap eder. Allah, her şeye kadirdir.» (Bakara: 284)[93]

٤٥٤٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ حَدَّثَنَا النُّفَيْلِيُّ حَدَّثَنَا مِسْكِينٌ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ خَالِدٍ الْحَذَّاءِ عَنْ مَرْوَانَ الْأَصْفَرِ عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ ابْنُ عُمَرَ أَنَّهَا قَدْ نُسِخَتْ ﴿ وَإِنْ تُبْدُوا مَا فِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخْفُوهُ ﴾ الْآيَةَ.

4545- İbnu Ömer -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

«İçinizde olanı açıklasanız da gizleseniz de» âyeti nesh edilmiştir.

(Hadisin geçtiği diğer yer: 4546)

٥٥-بَاب﴿ آمَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ ﴾

55- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Peygamber, Rabbi tarafından kendisine indirilene iman ettiler.» (Bakara: 285)[94]

---

93 Ebu Hureyre, Abdullah ibnu Abbas, Said ibnu Cübeyr, Âmir eş-Sa'bi, Abdullah ibnu Mes'ud, Mücahid, Hasan-ı Basri, Katade, ibnu Zeyd, Ebu Ubeyde ibnu Abdullah ibnu Mes'ud, Süddi ve Âişeden nakledilen bir görüşe göre bu âyeti kerime, bundan sonraki âyetten sonra gelen "Allah, bir kimseyi ancak gücünün yettiği ile mes'ul tutar. Herkesin kazandığı iyilik lehine yaptığı kötülük ise aleyhinedir. âyeti kerimesiyle neshedilmiştir.

94 Bir önceki âyet-i kerime Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme gelince bunun hükmü Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemın sahabilerine çok ağır geldi. Onlar Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme geldiler ve diz çökerek şöyle dediler: "Ey Allahın Resulü, bizler, namaz, oruç, cihad ve sadaka gibi gücümüzün yettiği amellerle mükellef tutulduk. Şimdi ise sana bu âyet indirildi. Biz buna güç yetiremiyoruz." Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Sizler de sizden önceki iki ehl-i kitap (Yahudi ve Hristiyanlar) gibi "İşittik ve isyan ettik."mi demek istiyorsunuz? Hayır öyle demeyin. Deyin ki: "İşittik itaat et-

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ إِصْرًا عَهْدًا وَيُقَالُ غُفْرَانَكَ مَغْفِرَتَكَ فَاغْفِرْ لَنَا.

İbnu Abbas şöyle dedi: *"isran"* Ahid, demektir. *"ğufraneke"* Senden bağışlanma dileriz, bizi bağışla, demektir.

٤٥٤٦- حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ أَخْبَرَنَا رَوْحٌ أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ عَنْ خَالِدٍ الْحَذَّاءِ عَنْ مَرْوَانَ الْأَصْفَرِ عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ أَحْسِبُهُ ابْنَ عُمَرَ ﴿إِنْ تُبْدُوا مَا فِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخْفُوهُ﴾ قَالَ نَسَخَتْهَا الْآيَةُ الَّتِي بَعْدَهَا.

4546- İbnu Ömer -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

«İçinizde olanı açıklasanız da gizleseniz de» âyetini ondan sonraki âyet neshetmiştir.

---

tik. "Ey Rabbimiz, bizi affeyle, dönüş ancak sanadır." Bunun üzerine sahabiler: "Ey Rabbimiz, işittik ve itaat ettik, sen bizi bağışla, dönüş ancak sanadır." dediler. İnsanlar bunu okuyup dilleri buna alışınca, bunun arkasından Allah Teâlâ: "Peygamberler ve müminler, Rabbi tarafından Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme indirilene iman ettiler. "Allahın Peygamberlerini birbirinden ayırdetmeyiz." dediler. İşittik ve itaat ettik, Rabbimiz, affını dileriz dönüş sanadır." diyerek yalvardılar..." âyetini indirdi. Sahabiler: "Bunu böyle yapınca (İşittik itaat ettik, ey Rabbimiz bizi affeyle, dönüş ancak sanadır) demeye devam edince Allah Teâlâ:" İçinizden olanı açıklasanız da gizleseniz de Allah onunla sizi hesaba çeker." âyetin hükmünü kaldırıp onlara şu âyetleri (Bakara suresinin bu son âyetlerini) indirdi. "Allah bir kimseyi ancak gücünün yettiği ile mes'ul tutar. Herkesin kazandığı iyilik lehine, yaptığı kötülük ise aleyhinedir. Kul: "Rabbimiz, eğer unutacak ve yanılacak olursak bizi sorumlu tutma." deyince Allah: "Evet (tutmayacağım)der. Kul: "Rabbimiz, bizden öncekilere yüklediğin gibi bize de ağır yük yükleme." deyince Allah: "Evet (yüklemeyeceğim) der. Kul: "Rabbimiz, bize gücümüzün yetmediğini de taşıtma." deyince Allah: "Evet (Taşıtmayacağım) der. Kul: "Bizi affet, bizi bağışla, bize merhamet et, sen bizim mevlamızsın, Kâfir topluluğa karşı bize yardım et." deyince Allah: "Evet (Yardım edeceğim) der.

٣-سُورَةُ آلِ عِمْرَانَ

3- Âl-i İmrân Sûresi

تُقَاةً وَتَقِيَّةٌ وَاحِدَةٌ ﴿صِرٌّ﴾ بَرْدٌ ﴿شَفَا حُفْرَةٍ﴾ مِثْلُ شَفَا الرَّكِيَّةِ وَهُوَ حَرْفُهَا ﴿تُبَوِّئُ﴾ تَتَّخِذُ مُعَسْكَرًا الْمُسَوَّمُ الَّذِي لَهُ سِيمَاءٌ بِعَلَامَةٍ أَوْ بِصُوفَةٍ أَوْ بِمَا كَانَ ﴿رِبِّيُّونَ﴾ الْجَمِيعُ وَالْوَاحِدُ رِبِّيٌّ ﴿تَحُسُّونَهُمْ﴾ تَسْتَأْصِلُونَهُمْ قَتْلًا ﴿غُزًّا﴾ وَاحِدُهَا غَازٍ ﴿سَنَكْتُبُ﴾ سَنَحْفَظُ ﴿نُزُلًا﴾ ثَوَابًا وَيَجُوزُ وَمُنْزَلٌ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ كَقَوْلِكَ أَنْزَلْتُهُ وَقَالَ مُجَاهِدٌ وَالْخَيْلُ الْمُسَوَّمَةُ الْمُطَهَّمَةُ الْحِسَانُ قَالَ سَعِيدُ بْنُ جُبَيْرٍ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبْزَى الرَّاعِيَةُ الْمُسَوَّمَةُ وَقَالَ ابْنُ جُبَيْرٍ ﴿وَحَصُورًا﴾ لَا يَأْتِي النِّسَاءَ وَقَالَ عِكْرِمَةُ ﴿مِنْ فَوْرِهِمْ﴾ مِنْ غَضَبِهِمْ يَوْمَ بَدْرٍ وَقَالَ مُجَاهِدٌ ﴿يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ﴾ مِنَ النُّطْفَةِ تَخْرُجُ مَيِّتَةً وَيُخْرِجُ مِنْهَا الْحَيَّ الْإِبْكَارُ أَوَّلُ الْفَجْرِ وَالْعَشِيُّ مَيْلُ الشَّمْسِ أُرَاهُ إِلَى أَنْ تَغْرُبَ

"Tükatün vetekıyye" Bir şeyden sakınmak. ***"sırrun"*** Soğuk. ***"şefa hufretin"*** Çukurun kenarı. ***"tübevviu"*** Asker yeri ediniyordun. ***"tehussunehüm"*** Siz onları öldürüp köklerini kazıyordunuz. ***"ğuzzen"*** Düşmanla savaşanlar. ***"senektübu"*** Muhafaza edeceğiz. ***"nüzulen"*** Bir sevâb olarak.

Mucahid şöyle dedi: ***"velhaylü'lmusavvemetü"*** İbnu Cubeyr şöyle dedi: ***"vehasuren"*** Gücü olduğu hâlde kadınlara yaklaşmayan.

İkrime şöyle dedi: ***"min fevrihim"*** Bedir savaşında öfkelerinden.

Mucâhid şöyle dedi: ***"yuhricu'l-hayye minel meyyiti"*** Ölüden diriyi çıkarır: Nutfe ölü gibi çıkar, hâlbuki meniden canlı yavru çıkar.

"el-ibkaru" Fecrin evvelidir. ***"el-a'şiyyu"*** Güneşin meylidir. Ben onu güneşin batma tarafına meyli manasına geldiğini sanıyorum.

١-بَاب ﴿ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ ﴾

1- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Ondan bir kısmı muhkem âyetlerdir»

وَقَالَ مُجَاهِدٌ الْحَلَالُ وَالْحَرَامُ ﴿ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ ﴾ يُصَدِّقُ بَعْضُهُ بَعْضًا كَقَوْلِهِ تَعَالَى ﴿ وَمَا يُضِلُّ بِهِ إِلَّا الْفَاسِقِينَ ﴾ وَكَقَوْلِهِ جَلَّ ذِكْرُهُ ﴿ وَيَجْعَلُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ ﴾ وَكَقَوْلِهِ ﴿ وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَآتَاهُمْ تَقْوَاهُمْ ﴾ ﴿ زَيْغٌ ﴾ شَكٌّ ﴿ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ ﴾ الْمُشْتَبِهَاتُ ﴿ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ ﴾ يَعْلَمُونَ ﴿ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ ﴾.

Mucâhid şöyle dedi: Bunlar haram ve helâldir. ***«Diğer bir kısmı da müteşâbihtir.»*** Bunlar da birbirlerini tasdîk ederler. Allah Azze ve Celle'nin buyurduğu gibi: ***«Allah bununla sadece yoldan çıkanları saptırır.»*** (Bakara: 26) ***«Allah'ın izni olmadıkça hiçbir nefis iman edemez. Allah, aklını kullanmayanlara murdarlığı verir.»*** (Yûnus: 100) ***«Doğru yolu bulanlara gelince, Allah onların hidayetini artırır ve onlara "Takva" bahşeder.»*** (Muhammed: 17)[95]

"zeygun" Şüphe. ***"ibtiğae'lfitneti"*** Müteşâbihleri aramak demektir. İlimde üstün olanlar bunları bilirler ve: ***«"Biz bunlara iman ettik hepsi rabbimiz katındandır." derler. Bunları ancak akıl sahipleri düşünür.»*** (Âl-i İmran: 7)

٤٥٤٧ – حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ التُّسْتَرِيُّ عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ تَلَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَذِهِ الْآيَةَ ﴿ هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ ﴾ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَإِذَا رَأَيْتِ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ فَأُولَئِكِ الَّذِينَ سَمَّى اللَّهُ فَاحْذَرُوهُمْ.

---

95 Allah Azze Ve Celle, Kur'anı kerimi indirince müminler ona iman ettiler. Böylece Kur'an onlar için doğru yolu gösteren bir rehber oldu. Daha sonra Allah, Kur'anın hükümleri arasında nasih ve mensuh'u beyan edince de müminlerin doğru yolu görmeleri iyice kuvvetlendi. İşte Allah'ın, onların hidayetlerini artırması budur."

4547- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şu âyeti okudu:

«Sana kitabı indiren O'dur. Onun (kitabın) bir kısım âyetleri muhkemdir, (mânâsı açıktır) Bu âyetler kitabın anasıdır. (esasıdır) Diğer bir kısım âyetleri de müteşabihtir (anlaşılması güçtür) Kalblerinde eğrilik bulunanlar, fitne çıkarmak ve arzularına göre açıklamak niyetiyle, müteşabih olanlarına uyarlar. Oysa bunların açıklamasını sadece Allah bilir. İlimde ileri gitmiş olanlar ise "Biz bunlara iman ettik hepsi Rabbimiz katındandır." derler. Bunları ancak akıl sahipleri düşünür.» (Âl-i İmran: 7)[96]

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Sen Kur'ân'ın yalnız müteşâbih âyetlerine uyan dalâlet ehlini gördüğünde, işte onlar Allah'ın bu âyette isim ve sıfatlarını söylediği kimselerdir, artık hepiniz onlardan sakının."

---

96 Ey Muhammed, Kur'anı sana indiren Allahtır. O kur'anın bir kısım âyetleri açıktır, üzerinde başka türlü yorum yapılamaz. Bu âyetler, vaad tehdit, sevap, ceza, helal, haram, öğüt ve ibretleri açık bir şekilde anlatmaktadır. Bu âyetler, dinin temeli olan kitabın esasıdır. Bunlar, farzları, cezaları, hükümleri ve bütün zaruri olan hususlan kapsamaktadır. Kur'anın diğer bir kısım âyetleri de müteşabihtir, anlaşılması güçtür. Kelimeleri birbirine benzemekte fakat mânâları değişiktir. Kalplerinde haktan ayrılma, doğrudan sapma eğilimi bulunanlar bu müteşabih âyetlere uyarlar. Bunların gayesi karışıklık meydana getirmek, fitne çıkarmak ve Allahın, muhkem âyetlerle açıkladığı doğru izahı bırakıp âyetleri, kendi arzu ve isteklerine göre yorumlamaktır. Hâlbuki bu müteşabih âyetlerin mânâlarını yalnızca Allah bilir. İlimde ileri gitmiş olan sağlam bilgili âlimler ise şöyle derler: "Biz, müteşabih âyetlerin izahını bilmesek te muhkem ve müteşabih olan bütün âyetlerin Rabbimiz katından geldiğine kesinlikle iman ederiz." Allah'ın kitabındaki müteşabih âyetler hakkında herhangi bir şey söylemekten çekinen ve bunlardan öğüt alanlar ancak akıl sahibi olan kimselerdir. Kur'an-ı Kerim âyetleri muhkem ve müteşabih olmak üzere ikiye ayrılmıştır. a) Muhkem: Muhkem ayetler, manalarının anlaşılması için açıklamaya ihtiyaç duyulmayan, herkesin anlayabileceği ayetlerdir. Helal, haram, namaz, oruç, zekat, hac ve Peygamberlerin kıssaları türünde olan ayetler muhkem ayetlerdir. Başka bir ifadeyle Muhkem, kolaylıkla anlaşılan, tefsire ihtiyaç göstermeyen ve tek manası olan ayetlerdir. Muhkem, manâsı apaçık anlaşılan âyetlerdir. Ayrıca "kitabın anası" ummu'l kitab olarak vasıflandırılmıştır.Kur'an- Kerim'de; Allah'a, Meleklere, Kitablara, Peygamberlere ve Ahiret gününe iman gibi zamanın değişmesiyle değişmeyen, temel hükümlere delâlet eden ayetler ve yine fazilet ve ahlâk esaslarını bildiren ve selîm fıtratın benimsediği kurallarla, zulüm, hıyanet, yalan, sözde durmama, ana babaya karşı gelme ve fısk (bozgunculuk) gibi kötü hasletleri yasaklayan hükümler de muhkemdir .b) Müteşabih: Müteşabih ayetler, birçok manalara gelebilen, açıklamaya ihtiyaç duyulan veya anlamı akıl ve nakille

٢-بَاب ﴿ وَإِنِّي أُعِيذُهَا بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ﴾

2- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Onu ve neslini, kovulmuş şeytanın şerrinden sana emanet ediyorum.» (Âl-İmran: 36)[97]

---

bilinmeyecek olan ve manâsında kapalılık bulunan âyetlerdir. Bunların hangi manâya geldikleri yalnız kendilerinden anlaşılmaz. Başka harici bir delile ihtiyaç gösterirler. Allah'ın sıfatları, kıyametin durumu, Cennet nimetleri, Cehennem azabı vs. hakkındaki ayetler bu çeşittendir. Genel olarak usul alimleri müteşabihleri iki kısma ayırmışlardır: 1- Muhkemle karşılaştırıldığında manası bilinebilen. 2- Hakikatını bilmeye imkan olmayan ayetlerdir. Müteşabihteki gizlilik şu yönlerde belirebilir: a) Müteşabihliğin sadece lafızda olması: Lafızda müteşâbihlik ya kelimede, ya da cümlede olur. Kelimenin garip bir kelime olması veya birden fazla anlama gelmesi onu müteşâbih kılar. Cümlede müteşâbihlik ise, cümlenin kuruluşundan ve cümlenin üslûbundan kaynaklanan durumdur. b) Müteşabihliğin sadece manada olması: Allah'ın sıfatları, kıyametin ahvali, cennet nimetleri, cehennem azabı gibi insan aklının tam anlamıyla kavrayamadığı hususlardır. c) Müteşabihliğin hem lafız hem de manada olması: Anlaşılması hem lafzının hem de manasının çeşitli yönlerden inceleyip araştırılmasına bağlı olan ayetlerdir. Geniş anlamıyla müteşâbihlerin kapsamına yukarıda anlattığımız hususların hepsi girmesine rağmen, özel ve yaygın anlamıyla müteşâbih, Allah'ın sıfatlarını konu alan âyetlerdir. Kur'ân-ı Kerim Allah hakkında istivâ, vech (yüz), yed (el), ayn (göz) gibi sıfatlardan bahsetmektedir. Ehli sünnet bu sıfatları zahirleri üzere kabul eder, te'vil etmezlerdi. Onlara göre bu sıfatları te'vil etmek, meselâ "istivâ"ya "istilâ" demek "vech"e Allah'ın zâtı; "yed"e Allah'ın kudreti gibi anlamlar vermek, bu sıfatları tatîl (işlevsiz kılma) ve onları yok saymaktır. Ehli sünnet bunu söylerken, Allah'ın elinin bizim elimize benzediğini ya da Allah'ın cisim olduğunu kasdetmezler. Nasıl Allah'ın zat ve sıfatlarını bilmiyorsak, sıfatlarının da keyfiyetini bilemeyiz, derler. İmam Malik'in, "istivâ"nın ne olduğunu soran birine; "İstivânın keyfiyeti akıl ile bilinemez. İstivâ'nın dildeki anlamı ise meçhul değildir. Ayrıca buna iman etmek vacip, hakkında soru sormak ise bid'attir" şeklindeki cevabı meşhurdur.

97 İmranın karısı Hanne, adadığı çocuğu doğurunca şöyle dedi: "Ey Rabbim, ben, adadığım çocuğu kız doğurdum. Halbuki Allah, her yarattığının ne doğurduğunu çok iyi bilir. Bu sebeple Hannenin bunu belirtmesine gerek yoktu. Hanne, Rabbine karşı mazeretini belirterek şöyle devam etti "Erkek kız gibi değildir. Erkek, hizmet etmeye daha elverişlidir. Zira kız, doğum ve hayız gibi durumlardan ötürü, Beytül Makdise yani Kudüsteki mabede bazan giremez. Ayrıca erkek daha güçlü ve daha kararlıdır. Ben çocuğa Meryem adını koydum. Ben onu ve soyunu, kovulmuş Şeytanın şerrinden sana emanet ediyor ve himayene bırakıyorum. Allah, İmranın karısının duasını kabul etti. Meryemi ve oğlu İsayı Şeytanın şerrinden korudu.

٤٥٤٨- حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَا مِنْ مَوْلُودٍ يُولَدُ إِلَّا وَالشَّيْطَانُ يَمَسُّهُ حِينَ يُولَدُ فَيَسْتَهِلُّ صَارِخًا مِنْ مَسِّ الشَّيْطَانِ إِيَّاهُ إِلَّا مَرْيَمَ وَابْنَهَا ثُمَّ يَقُولُ أَبُو هُرَيْرَةَ وَاقْرَءُوا إِنْ شِئْتُمْ ﴿ وَإِنِّي أُعِيذُهَا بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ﴾.

4548- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Âdemoğullarından doğan her çocuğa şeytan gelir ve ona dokunur. Şeytanın bu dokunmasından dolayı çocuk dünyaya geldiğinde feryat ederek ağlar. Şeytânın bu dokunmasından Meryem ve oğlu İsa müstesnadır" Sonra Ebu Hureyre: ***«Onu ve zürriyetini kovulmuş olan şeytandan sana sığındırırım.»*** (Âli İmrân: 36) âyetini söylerdi. (Hadisin geçtiği yer: 3431)

٣-بَاب ﴿ إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَئِكَ لَا خَلَاقَ لَهُمْ ﴾

3- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Şüphesiz ki Allah'a verdikleri sözü ve kendi yeminlerini verip karşılığında az bir değeri satın alanlar var ya, işte onların, âhirette nasibi yoktur.» (Âl-i İmran: 77)[98]

لَا خَيْرَ ﴿ أَلِيمٌ ﴾ مُؤْلِمٌ مُوجِعٌ مِنَ الْأَلَمِ وَهُوَ فِي مَوْضِعِ مُفْعِلٍ.

"Lâhayre" Hayır yoktur. ***"mu'limun"*** Elem verici.

---

98 Gerçek şu ki, kendilerine gönderilen kitapta, Muhammed ve onun getirdiklerine iman edeceklerine dair Allah'a verdikleri sözü ve yalan yere yaptıkları yeminlerini, dünya malından az bir değere değişenler var ya, işte onların, âhirette cennet nimetlerinden hiçbir nasipleri yoktur. Allah onlara, kendilerini sevindirecek bir şey konuşmayacak, kıyamet gününde onlara merhamet nazarıyla bakmayacak ve onları inkâr ve günah kirlerinden temizlemeyecektir. Ayrıca onlar için can yakıcı bir azap vardır.

٤٥٤٩-٤٥٥٠- حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مِنْهَالٍ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ حَلَفَ يَمِينَ صَبْرٍ لِيَقْتَطِعَ بِهَا مَالَ امْرِئٍ مُسْلِمٍ لَقِيَ اللَّهَ وَهُوَ عَلَيْهِ غَضْبَانُ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَصْدِيقَ ذَلِكَ ﴿ إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَئِكَ لَا خَلَاقَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ ﴾ إِلَى آخِرِ الْآيَةِ قَالَ فَدَخَلَ الْأَشْعَثُ بْنُ قَيْسٍ وَقَالَ مَا يُحَدِّثُكُمْ أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ قُلْنَا كَذَا وَكَذَا قَالَ فِيَّ أُنْزِلَتْ كَانَتْ لِي بِئْرٌ فِي أَرْضِ ابْنِ عَمٍّ لِي قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيِّنَتُكَ أَوْ يَمِينُهُ فَقُلْتُ إِذًا يَحْلِفَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينِ صَبْرٍ يَقْتَطِعُ بِهَا مَالَ امْرِئٍ مُسْلِمٍ وَهُوَ فِيهَا فَاجِرٌ لَقِيَ اللَّهَ وَهُوَ عَلَيْهِ غَضْبَانُ.

4549-4550- Abdullah ibnu Mesud -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Bir kimse, bir Müslüman'ın malını yalan yere yemin[99] ederek alırsa kıyamet günü Allah, kendisini öfkeli olarak karşılar."

---

99 **Yemin:** Yapmış olduğu anlaşma ve yeminlere itibarla (sağ) el hakkında bir istiaredir. Zira antlaşmalarda her biri diğerinin sağ elini tutar. Denilmiştir ki: Bir şeyi muhafazada sağ elin önemi vardır. Üzerine yemin edilen şeyin muhafazasından dolayı buna yemin denilmiştir. Üç çeşidi vardır: 1- Lagv yemin. 2- Mun'akide yemin. 3- Gamus yemin. Lagv Yemin: Kişinin kalbinde akdetmeksizin dilinden çıkan yemindir. Meselâ: "Vallahi şöyle yapacağım", "Hayır vallahi", "Evet vallahi" gibi, yemin kastıyla veya kalbin akdiyle olmayan sözler söylemektir. Kimisi şöyle demiştir: "Kişinin şakalaşırken, öfkeliyken, kavga veya tartışma anında kalbinde akdetmeksizin söylediği yemindir." Hükmü: Bunun için kefaret veya başka bir şey gerekmez. Zira kalp onu akdetmemiştir. Mun'akide Yemin: Yemin eden kimsenin kasıtlı olarak ve kalbinin akdiyle bir şeyi yapmaya veya yapmamaya yemin etmesidir.Hükmü: Bunun yerine getirilmesi, aksi hâlde kefaretin yerine getirilmesi gerekir. Gamus Yemin: Yemin eden kimsenin yalan yere, hakları zayi etmek üzere, malları ve ırzları batıl olarak yemek üzere yaptığı yemindir. Bu şekilde isimlendirilmesinin sebebi sahibini günaha ve ateşe daldırmasıdır. Hükmü: En şiddetli haramlardandır. Zira bu büyük günahlardandır. Bu yemin için kefaret yoktur. Ancak Allah Teâlâ'ya meşru şartlarına uyarak Nasuh tevbesi yapmak gerekir. Onun durumu Allah'a aittir. Dilerse bağışlar, dilerse onu sorumlu tutar. Allah merhametlilerin en merhametlisidir. Allah'tan başkası adına yemin etmenin hükmü ve kefareti, islam dininden başkası üzerine yemin etmek. Allah'tan başkası adına yemin etmek haramdır. Zira yemin tazimi gerektirir. Azamet ise tümüyle Allah'a aittir. Bunun

Akabinde Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin tasdikleyici olarak Allah Azze ve Celle şu âyeti indirdi:

«Şüphesiz ki Allah'a verdikleri sözü ve kendi yeminlerini verip karşılığında az bir değeri satın alanlar var ya, işte onların, âhirette nasibi yoktur. Allah, onlarla konuşmayacak, kıyamet gününde onlara bakmayacak ve onları temize çıkarmayacaktır. Onlar için can yakıcı bir azap vardır.» Al-i İmran: 77

Bu sırada meclise Eş'as ibnu Kays gelmiş ve dinleyicilere hitaben:

-Ebu Abdurrahmân size ne tahdîs ediyor? Bu âyet benim hakkımda indirildi. Şöyle ki: Amca oğlumun arazisinde bana âit bir kuyu vardı. O bunu inkâr ediyordu. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bana:

-"Şahitlerini hazırla" buyurdu.

Ben dedim ki:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Bu takdirde o yemîn eder, dedim.

Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Bir kimse, bir Müslüman'ın malını yalan yere yemin ederek alırsa kıyamet günü Allah, kendisini öfkeli olarak karşılar." (Hadisin geçtiği diğer yerler: 2356 ve 2357)

---

bir şeyden men etmek veya bir şeyi yapmaya teşvik için Allah'tan başkasına çevrilmesi caiz değildir. Yeminde İstisna: Şunlar da yeminin hükümlerindendir: Yemininde istisna yapan kimse bundan dönüş yapmakta muhayyerdir ve kendisine kefaret gerekmez. Meselâ: "Vallahi Allah dilerse şöyle yapacağım" der ve o işi yapmazsa kendisine kefaret gerekmez. Bir kimse bir şeye yemin eder ve unutarak, hata ederek veya zorlanarak yeminini bozarsa kefaret veya başka bir şey gerekmez. Zira o bunu kasıtlı olarak yapmamıştır. Yemininden dönmek isteyen kimsenin yemini bozmadan önce kefaretini yerine getirse veya bozduktan sonra kefaretini verse bu caizdir. Bir mecliste pekiştirmek için yemin tekrar edilirse sadece bir kefaret gerekir. Ancak bununla yeni bir yemine niyet etmişse bu durumda kefaret de artar. Tevriye: Buna ta'riz de denilir. Söylenen sözün zahirinden başka bir anlam kastetmektir. Mesela bir kimse: "Vallahi o benim kardeşimdir" der ve bu sözüyle onun nesep olarak değil, İslâm kardeşi olduğunu kasteder. Konuşmalarda tevriye yapmak mubahtır. Aynı şekilde yeminlerde de eğer yalana götürmeyecekse veya bir kimsenin hakkını zayi etmeye sebep olmayacaksa mubahtır.

٤٥٥١- حَدَّثَنَا عَلِيٌّ هُوَ ابْنُ أَبِي هَاشِمٍ سَمِعَ هُشَيْمًا أَخْبَرَنَا الْعَوَّامُ بْنُ حَوْشَبٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَجُلًا أَقَامَ سِلْعَةً فِي السُّوقِ فَحَلَفَ فِيهَا لَقَدْ أَعْطَى بِهَا مَا لَمْ يُعْطِهِ لِيُوقِعَ فِيهَا رَجُلًا مِنْ الْمُسْلِمِينَ فَنَزَلَتْ ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا﴾ إِلَى آخِرِ الْآيَةِ.

4551- Abdullah ibnu Ebî Evfâ -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

Bir kimse çarşıda bir malı satışa çıkardı. Satıcı, Müslümânlardan alıcı olan bir kimseyi kandırmak için bu mala onun vermediği para verilmiştir diye yemîn etti. Akabinde şu âyet indi: ***«Şüphesiz ki Allah'a verdikleri sözü ve kendi yeminlerini verip karşılığında az bir değeri satın alanlar var ya, işte onların, âhirette nasibi yoktur. Allah, onlarla konuşmayacak, kıyamet gününde onlara bakmayacak ve onları temize çıkarmayacaktır. Onlar için can yakıcı bir azap vardır.»*** (Âl-i İmran: 77)

٤٥٥٢- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ نَصْرٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ دَاوُدَ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ أَنَّ امْرَأَتَيْنِ كَانَتَا تَخْرِزَانِ فِي بَيْتٍ أَوْ فِي الْحُجْرَةِ فَخَرَجَتْ إِحْدَاهُمَا وَقَدْ أُنْفِذَ بِإِشْفًى فِي كَفِّهَا فَادَّعَتْ عَلَى الْأُخْرَى فَرُفِعَ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَوْ يُعْطَى النَّاسُ بِدَعْوَاهُمْ لَذَهَبَ دِمَاءُ قَوْمٍ وَأَمْوَالُهُمْ ذَكِّرُوهَا بِاللَّهِ وَاقْرَءُوا عَلَيْهَا ﴿ إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ ﴾ فَذَكَّرُوهَا فَاعْتَرَفَتْ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْيَمِينُ عَلَى الْمُدَّعَى عَلَيْهِ.

4552- Abdullah ibnu Ebî Muleyke -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

İki kadın bir evin veya bir odanın içerisinde içinde deri işleri dikerlerdi. Bu iki kadından birinin avucuna iğne saplanmış olarak dışarıya çıktı ve bunu diğer kadının yaptığını iddia ederek ondan davacı oldu. Bu dava İbnu Abbas'a havale edildi. İbnu Abbas şöyle dedi:

-Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Şayet in-

sanlara davacı olmaları halinde hiçbir delil ve şahid getirmeden davacının lehine hüküm verilmiş olsaydı, muhakkak ki insanların kanları ve malları heder olurdu."

Kadına, Allah adına yalan yere yemîn etmenin ne manaya geldiğini hatırlatın ve o kadına şu âyeti okuyun: ***« Şüphesiz ki Allah'a verdikleri sözü ve kendi yeminlerini verip karşılığında az bir değeri satın alanlar var ya, işte onların, âhirette nasibi yoktur.»***

Onlar da bunu o kadına hatırlattılar. O kadın da suçunu itiraf etti. Bunun üzerine İbnu Abbas şöyle dedi:

-Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Yemîn davâlıya düşer."

٤-بَاب ﴿ قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَنْ لَا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ ﴾ سَوَاءٍ قَصْدٍ

4- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«De ki: "Ey kitap ehli, bizimle sizin aranızda müsavi olan bir söze gelin. Yalnız Allah'a kulluk edelim. Ona hiçbir şeyi ortak koşmayalım. Bir kısmımız Allah'ı bırakıp diğer bir kısmımızı Rabler edinmesin." Eğer yüz çevirirlerse deyin ki "Şahit olun bizler Müslümanlarız."» (Âli İmran: 64)[100]

"sevain" Adaletli manasına gelir.

---

100 De ki: "Ey ehl-i Kitap olan Yahudi ve Hristiyanlar topluluğu, bizimle sizin aranızda aynı olan hak bir söze gelelim. Yalnız Allaha kulluk edelim. Allahın dışında kendilerine tapınılanlardan uzaklaşıp yalnız ona ibadet edelim. Put, Haç ve Tağut gibi herhangi bir şeyi ona ortak koşmayalım. Bir kısmımız Allahı bırakıp diğer bir kısmımızı Rabler edinmesin. Birbirimize Allaha isyan hususunda itaat etmeyelim. Ve Allah'a secde"edercesine birbirimizin Önünde eğilmeyelim. Eğer bunlar senin davet ettiğin hak sözden yüzçeviririlerse, ey müminler, onlara deyin ki: "Şahit olun. Bizler, Allah'a boyun eğen, dillerimizle ve kalblerimizle onu anan Müslümanlarız."Bu âyet-i kerime, Medine-i Münevverenin çevresinde bulunan Yahudiler hakkında nazil olmuştur. Yahudiler, İbrahim aleyhisselâm hakkında Resulullah ile takışmaya girişince Allah Teaâlâ bu âyeti indirmiş ve Resulullaha, Yahudileri çağırarak onlara, âyette belirtilen hususları bildirmesini emretmiştir.

٤٥٥٣ - حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى عَنْ هِشَامٍ عَنْ مَعْمَرٍ ح و حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ قَالَ حَدَّثَنِي ابْنُ عَبَّاسٍ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو سُفْيَانَ مِنْ فِيهِ إِلَى فِيَّ قَالَ انْطَلَقْتُ فِي الْمُدَّةِ الَّتِي كَانَتْ بَيْنِي وَبَيْنَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ فَبَيْنَا أَنَا بِالشَّأْمِ إِذْ جِيءَ بِكِتَابٍ مِنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى هِرَقْلَ قَالَ وَكَانَ دَحْيَةُ الْكَلْبِيُّ جَاءَ بِهِ فَدَفَعَهُ إِلَى عَظِيمِ بُصْرَى فَدَفَعَهُ عَظِيمُ بُصْرَى إِلَى هِرَقْلَ قَالَ فَقَالَ هِرَقْلُ هَلْ هَا هُنَا أَحَدٌ مِنْ قَوْمِ هَذَا الرَّجُلِ الَّذِي يَزْعُمُ أَنَّهُ نَبِيٌّ فَقَالُوا نَعَمْ قَالَ فَدُعِيتُ فِي نَفَرٍ مِنْ قُرَيْشٍ فَدَخَلْنَا عَلَى هِرَقْلَ فَأُجْلِسْنَا بَيْنَ يَدَيْهِ فَقَالَ أَيُّكُمْ أَقْرَبُ نَسَبًا مِنْ هَذَا الرَّجُلِ الَّذِي يَزْعُمُ أَنَّهُ نَبِيٌّ فَقَالَ أَبُو سُفْيَانَ فَقُلْتُ أَنَا فَأَجْلَسُونِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَأَجْلَسُوا أَصْحَابِي خَلْفِي ثُمَّ دَعَا بِتَرْجُمَانِهِ فَقَالَ قُلْ لَهُمْ إِنِّي سَائِلٌ هَذَا عَنْ هَذَا الرَّجُلِ الَّذِي يَزْعُمُ أَنَّهُ نَبِيٌّ فَإِنْ كَذَبَنِي فَكَذِّبُوهُ قَالَ أَبُو سُفْيَانَ وَايْمُ اللَّهِ لَوْلَا أَنْ يُؤْثِرُوا عَلَيَّ الْكَذِبَ لَكَذَبْتُ ثُمَّ قَالَ لِتَرْجُمَانِهِ سَلْهُ كَيْفَ حَسَبُهُ فِيكُمْ قَالَ قُلْتُ هُوَ فِينَا ذُو حَسَبٍ قَالَ فَهَلْ كَانَ مِنْ آبَائِهِ مَلِكٌ قَالَ قُلْتُ لَا قَالَ فَهَلْ كُنْتُمْ تَتَّهِمُونَهُ بِالْكَذِبِ قَبْلَ أَنْ يَقُولَ مَا قَالَ قُلْتُ لَا قَالَ أَيَتَّبِعُهُ أَشْرَافُ النَّاسِ أَمْ ضُعَفَاؤُهُمْ قَالَ قُلْتُ بَلْ ضُعَفَاؤُهُمْ قَالَ يَزِيدُونَ أَوْ يَنْقُصُونَ قَالَ قُلْتُ لَا بَلْ يَزِيدُونَ قَالَ هَلْ يَرْتَدُّ أَحَدٌ مِنْهُمْ عَنْ دِينِهِ بَعْدَ أَنْ يَدْخُلَ فِيهِ سَخْطَةً لَهُ قَالَ قُلْتُ لَا قَالَ فَهَلْ قَاتَلْتُمُوهُ قَالَ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ فَكَيْفَ كَانَ قِتَالُكُمْ إِيَّاهُ قَالَ قُلْتُ تَكُونُ الْحَرْبُ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُ سِجَالًا يُصِيبُ مِنَّا وَنُصِيبُ مِنْهُ قَالَ فَهَلْ يَغْدِرُ قَالَ قُلْتُ لَا وَنَحْنُ مِنْهُ فِي هَذِهِ الْمُدَّةِ لَا نَدْرِي مَا هُوَ صَانِعٌ فِيهَا قَالَ وَاللَّهِ مَا أَمْكَنَنِي مِنْ كَلِمَةٍ أُدْخِلُ فِيهَا شَيْئًا غَيْرَ هَذِهِ قَالَ فَهَلْ قَالَ هَذَا الْقَوْلَ أَحَدٌ قَبْلَهُ قُلْتُ لَا ثُمَّ قَالَ لِتَرْجُمَانِهِ قُلْ لَهُ إِنِّي سَأَلْتُكَ عَنْ حَسَبِهِ فِيكُمْ فَزَعَمْتَ أَنَّهُ فِيكُمْ ذُو حَسَبٍ وَكَذَلِكَ الرُّسُلُ تُبْعَثُ فِي أَحْسَابِ قَوْمِهَا وَسَأَلْتُكَ هَلْ كَانَ فِي آبَائِهِ مَلِكٌ فَزَعَمْتَ أَنْ لَا فَقُلْتُ لَوْ كَانَ مِنْ آبَائِهِ مَلِكٌ قُلْتُ رَجُلٌ يَطْلُبُ مُلْكَ آبَائِهِ وَسَأَلْتُكَ عَنْ أَتْبَاعِهِ أَضُعَفَاؤُهُمْ أَمْ

أَشْرَافُهُمْ فَقُلْتَ بَلْ ضُعَفَاؤُهُمْ وَهُمْ أَتْبَاعُ الرُّسُلِ وَسَأَلْتُكَ هَلْ كُنْتُمْ تَتَّهِمُونَهُ بِالْكَذِبِ قَبْلَ أَنْ يَقُولَ مَا قَالَ فَزَعَمْتَ أَنْ لَا فَعَرَفْتُ أَنَّهُ لَمْ يَكُنْ لِيَدَعَ الْكَذِبَ عَلَى النَّاسِ ثُمَّ يَذْهَبَ فَيَكْذِبَ عَلَى اللَّهِ وَسَأَلْتُكَ هَلْ يَرْتَدُّ أَحَدٌ مِنْهُمْ عَنْ دِينِهِ بَعْدَ أَنْ يَدْخُلَ فِيهِ سَخْطَةً لَهُ فَزَعَمْتَ أَنْ لَا وَكَذَلِكَ الْإِيمَانُ إِذَا خَالَطَ بَشَاشَةَ الْقُلُوبِ وَسَأَلْتُكَ هَلْ يَزِيدُونَ أَمْ يَنْقُصُونَ فَزَعَمْتَ أَنَّهُمْ يَزِيدُونَ وَكَذَلِكَ الْإِيمَانُ حَتَّى يَتِمَّ وَسَأَلْتُكَ هَلْ قَاتَلْتُمُوهُ فَزَعَمْتَ أَنَّكُمْ قَاتَلْتُمُوهُ فَتَكُونُ الْحَرْبُ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُ سِجَالًا يَنَالُ مِنْكُمْ وَتَنَالُونَ مِنْهُ وَكَذَلِكَ الرُّسُلُ تُبْتَلَى ثُمَّ تَكُونُ لَهُمُ الْعَاقِبَةُ وَسَأَلْتُكَ هَلْ يَغْدِرُ فَزَعَمْتَ أَنَّهُ لَا يَغْدِرُ وَكَذَلِكَ الرُّسُلُ لَا تَغْدِرُ وَسَأَلْتُكَ هَلْ قَالَ أَحَدٌ هَذَا الْقَوْلَ قَبْلَهُ فَزَعَمْتَ أَنْ لَا فَقُلْتُ لَوْ كَانَ قَالَ هَذَا الْقَوْلَ أَحَدٌ قَبْلَهُ قُلْتُ رَجُلٌ ائْتَمَّ بِقَوْلٍ قِيلَ قَبْلَهُ قَالَ ثُمَّ قَالَ بِمَ يَأْمُرُكُمْ قَالَ قُلْتُ يَأْمُرُنَا بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ وَالصِّلَةِ وَالْعَفَافِ قَالَ إِنْ يَكُ مَا تَقُولُ فِيهِ حَقًّا فَإِنَّهُ نَبِيٌّ وَقَدْ كُنْتُ أَعْلَمُ أَنَّهُ خَارِجٌ وَلَمْ أَكُ أَظُنُّهُ مِنْكُمْ وَلَوْ أَنِّي أَعْلَمُ أَنِّي أَخْلُصُ إِلَيْهِ لَأَحْبَبْتُ لِقَاءَهُ وَلَوْ كُنْتُ عِنْدَهُ لَغَسَلْتُ عَنْ قَدَمَيْهِ وَلَيَبْلُغَنَّ مُلْكُهُ مَا تَحْتَ قَدَمَيَّ قَالَ ثُمَّ دَعَا بِكِتَابِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَرَأَهُ فَإِذَا فِيهِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ مِنْ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ إِلَى هِرَقْلَ عَظِيمِ الرُّومِ سَلَامٌ عَلَى مَنْ اتَّبَعَ الْهُدَى أَمَّا بَعْدُ فَإِنِّي أَدْعُوكَ بِدِعَايَةِ الْإِسْلَامِ أَسْلِمْ تَسْلَمْ وَأَسْلِمْ يُؤْتِكَ اللَّهُ أَجْرَكَ مَرَّتَيْنِ فَإِنْ تَوَلَّيْتَ فَإِنَّ عَلَيْكَ إِثْمَ الْأَرِيسِيِّينَ وَ ﴿ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَنْ لَا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ) إِلَى قَوْلِهِ (اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ ﴾ فَلَمَّا فَرَغَ مِنْ قِرَاءَةِ الْكِتَابِ ارْتَفَعَتِ الْأَصْوَاتُ عِنْدَهُ وَكَثُرَ اللَّغَطُ وَأُمِرَ بِنَا فَأُخْرِجْنَا قَالَ فَقُلْتُ لِأَصْحَابِي حِينَ خَرَجْنَا لَقَدْ أَمِرَ أَمْرُ ابْنِ أَبِي كَبْشَةَ إِنَّهُ لَيَخَافُهُ مَلِكُ بَنِي الْأَصْفَرِ فَمَا زِلْتُ مُوقِنًا بِأَمْرِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ سَيَظْهَرُ حَتَّى أَدْخَلَ اللَّهُ عَلَيَّ الْإِسْلَامَ قَالَ الزُّهْرِيُّ فَدَعَا هِرَقْلُ عُظَمَاءَ الرُّومِ فَجَمَعَهُمْ فِي دَارٍ لَهُ فَقَالَ يَا مَعْشَرَ الرُّومِ هَلْ لَكُمْ فِي الْفَلَاحِ وَالرُّشْدِ آخِرَ الْأَبَدِ وَأَنْ يَثْبُتَ لَكُمْ مُلْكُكُمْ قَالَ فَحَاصُوا حَيْصَةَ حُمُرِ الْوَحْشِ إِلَى الْأَبْوَابِ

فَوَجَدُوهَا قَدْ غُلِّقَتْ فَقَالَ عَلَيَّ بِهِمْ فَدَعَا بِهِمْ فَقَالَ إِنِّي إِنَّمَا اخْتَبَرْتُ شِدَّتَكُمْ عَلَى دِينِكُمْ فَقَدْ رَأَيْتُ مِنْكُمْ الَّذِي أَحْبَبْتُ فَسَجَدُوا لَهُ وَرَضُوا عَنْهُ.

4553- Abdullah ibnu Abbas -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Ebu Sufyan ibnu Harb ona şöyle haber verdi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin Ebu Sufyan ve Kureyşli kâfirlerle Hudeybiye barışının olduğu ve müddetinin uzatıldığı ve bu esnada Şam'da ticaret için bulundukları bir sırada Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in mektubu Hirakl'e gelmişti. Bu mektubu Dihye ibnu Halîfe el-Kelbî getirmiş ve mektubu Busrâ ahâlîsinin büyüğü olan Haris ibnu Ebî Şemir el-Ğassânî'ye vermiş, Busrâ'nın büyüğü olan bu zât da mektubu Hirakl'e vermişti.

Rum Kayser'i Hirakl Ebu Sufyan'a gelmeleri için haber yolladı. Hirakl ve Rum'un devlet büyükleri İlyâ'dayken (Beytul-Makdis) onlar geldiler ve onları meclisine davet etti. Sonra onları ve tercümanını huzuruna çağırdı. Dedi ki:

- Kendisinin peygamber olduğunu iddia eden bu adama akraba olarak en yakın olanınız hanginizdir?

Ebu Sufyân dedi ki:

- Nesebce en yakınları benim. Hirakl:

- Onu bana yaklaştırın. Onun arkadaşlarını da yakına getirin. Onlarda arkasında dursunlar, dedi. Sonra tercümanına dedi ki:

- Bunlara de ki: Ben bu adama (kendisinin peygamber olduğunu iddia eden zât hakkında) bazı sorular soracağım. Bana yalan söylerse, onu yalanlayın.

Ebu Sufyân dedi ki: Vallahi yalanımı başkalarına nakledecekler diye hayâ etmeseydim, O'nun hakkında yalan uydururdum. Ondan sonra bana ilk sorduğu şu oldu:

- Sizin içinizde onun soyu nasıldır?

- O içimizde saygın bir soya sahiptir, dedim.

- Sizden, (Kureyş ve Araptan) ondan önce bu iddiada bulunmuş bir kimse var mıydı? dedi.

- Hayır, dedim.

- Babaları içinde kral var mıydı? dedi.

- Hayır, dedim.

- Ona tâbi olanlar halkın soyluları mı, yoksa zayıfları mı? dedi.

- Zayıf olanlar, dedim.

- Onların sayıları artıyor mu, yoksa eksiliyor mu? dedi.

- Bilakis artıyorlar, dedim.

- İçlerinde O'nun dînine girdikten sonra nefsani çıkarlarından dolayı dîninden dönenler var mıdır? dedi.

- Hayır, dedim.

- Peygamber olduğunu söylemezden önce onu hiç yalancılıkla ittiham eder miydiniz? dedi.

- Hayır, dedim.

- Hiç ihanet edip anlaşmasına aykırı davranır mı? dedi.

- Hayır. Bizler şu anda onunla anlaşma içerisindeyiz. Bu anlaşmayı bozup ihanet eder mi bilmem, dedim.

Ebu Sufyân dedi ki: Onun değerini düşürecek, onu gözden düşürecek bundan başka bir söz bulamadım.

- O'nunla hiç savaştınız mı? dedi.

- Evet, dedim.

- O'nunla olan savaşınız nasıldı? dedi.

- Aramızda savaş çekişmeyle geçer. Savaş, tarafların bir lehine bir aleyhine gelişir, dedim.

- Size ne emrediyor? dedi.

- Bize diyor ki: Yalnızca bir olan Allah'a ibadet edin ve hiçbir şeyi O'na ortak koşmayın. Babalarınızın cahiliyede söyleyip yapageldikleri şeyleri terk edin, dedim. Bize namazı, doğru sözlü olmayı (yalanı terk etmeyi) iffetli olmayı ve akrabaya iyiliği emrediyor, dedim. Babalarınızın inanıp söyleye geldikleri şeyleri terk ediniz, dedim.

Bunun üzerine tercümanına dedi ki:

- Ona söyle: Sana nesebinden sordum, onun içinizde asil bir soya sahip olduğunu söyledin. Peygamberler de zâten böyle kavminin soy ba-

kımından asil olanlarından gönderilirler. İçinizden (yani Kureyş ve Araptan) bu sözü O'ndan evvel söylemiş kimse var mıydı, diye sordum; hayır dedin. Şayet ondan önce bu sözü söylemiş birisi olsaydı; 'Kendisinden önce söylenmiş bir sözle teselli buluyor onu söylüyor, derdim. Sana onun babalarından kral olan var mıydı? Diye sordum. Olmadığını söyledin. Şayet onun babalarından birisi kral olsaydı:

-Babasının mülkünü krallığını isteyen birisi, derdim. Sana bu sözleri demeden önce onu yalancılıkla itham ediyor muydunuz? diye sordum. –Hayır, diye cevap verdin. Ben biliyorum ki, insanlara karşı yalan söylemeyen, bunu huy edinmemiş birisi Allah'a karşı yalan söylemez. Sana ona tâbi olanlar halkın eşrafımı yoksa zayıfları mı? diye sordum. Bana ona zayıf olanların tabi olduğunu bildirdin. Peygamberlere tabi olanlarda onlardır. Sana onların azaldıklarını mı yoksa arttıklarını mı? sordum. Onların arttıklarını söyledin. İşte îman da tamamlanıncaya kadar böyledir. Sana içlerinde O'nun dînine girdikten sonra nefsanî çıkarlarından dolayı dîninden dönenler var mıdır? diye sordum.

-Hayır, diye cevapladın. İmanda işte böyle kalbi bütün samimiyetiyle kaplar. Sana yapmış olduğu anlaşmaları bozar mı? diye sordum. Sen hayır dedin. Peygamberlerde işte böyle ahde vefa gösterip anlaşmalarına sadık kalırlar. Sana onun neyi emrettiğini sordum. Size Allah'a ibadet etmenizi, O'na hiçbir şeyi ortak koşmamanızı emrettiğini, putlara ibadet etmekten yasakladığını ve sizlere namaz kılmayı, doğru sözlü olmayı ve iffetli olmayı emrettiğini söyledin. Eğer bu söylediklerin doğruysa, şu iki ayağımın altındaki yere sahip olacaktır. Ben onun sizin içinizden çıkacağını tahmin etmiyordum. Şayet O'na ulaşacağımı bilsem her türlü yolu denerdim. Şayet O'nun yanında olsaydım ayaklarını yıkardım. Sonra Hırakl, Dıhye'nin elçiliği ile Busrâ emîrine gönderilen Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin mektubunu istedi. O da okudu. Mektûpta şunlar yazılıydı:

"Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. Allah'ın kulu ve Rasûlü Muhammed'den Rûm'un büyüğü Hirakl'e. Hidâyete tâbi olanlara selâm olsun. Seni İslâm'a çağıran kelimeye yani Allah'tan başka hakkıyla ibadet edilecek başka bir ilâh olmadığına ve Muhammed sallallahu aleyhi ve sellemin Allah'ın Rasûlü olduğuna şehâdet etmene davet ediyorum. İslâm'a gir ki güvende olasın ve Allah ecrini iki kat versin. Şayet İslâm dinine girme davetine icabet etmezsen çiftçilerin (veya halkının) günâhı senin boynunadır. ***«De ki: "Ey kitap ehli, bizimle sizin aranızda müsavi olan bir söze gelin. Yalnız Allah'a kulluk edelim. Ona hiçbir şeyi ortak***

koşmayalım. Bir kısmımız Allah'ı bırakıp diğer bir kısmımızı Rabler edinmesin." Eğer yüz çevirirlerse deyin ki "Şahit olun bizler Müslümanlarız."» (Âl-i İmran: 64)

Ebu Sufyân dedi ki: Hirakl'in soru ve cevapları ve mektubun okunması bittikten sonra yanında gürültü çoğaldı, sesler yükseldi, biz de yanından çıkarıldık. Çıkarıldığımızda arkadaşlarıma dedim ki: İbnu Ebî Kebşe'nin (yani Nebi sallallahu aleyhi ve sellemin) işi azametli oluyor. Benû Asfar (yani Rum) kralı O'ndan korkuyor. Artık Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin gâlib geleceğine tâ Allah'ın beni İslâm'la şereflendirinceye kadar kesin inancım devam etti. Ben de bu inancımı ortaya çıkardım.

Şam'daki Hıristiyanların dini lideri ve Îlya'nın (Beytul-Makdis) emiri ve Hirakl'in dostu olan İbnun-Nâtûr, bu günlerde düşünceli ve üzüntülü görüp onunla konuştu. Romalı generallerden bazıları ona dedi ki: Senin hâlini hiç beğenmiyoruz. İbnu'n-Nâtûr dedi ki: Hirakl yıldızlara bakan bir kâhindi. Ona sorduklarında onlara dedi ki: Ben bu gece yıldızlara baktığımda Hitan Meliki'nin üstünlük sağladığını gördüm. Bu ümmet içinde sünnet olanlar kimlerdir? Yahûdîler'den başka sünnet olan yoktur; onlar hususunda tasalanma. Senin sultan altında bulunan şehirlere yaz da oralarda bulunan Yahudileri öldürsünler, dediler. Bu sırada onlar kendi işleriyle meşgulken Hirakl'in huzuruna Gassân Meliki tarafından Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'den haber ulaştırmakla görevlendirilmiş bir adam getirildi. Hirakl o adamdan haberi alınca: Gidin ve bu adam sünnetli midir, değil midir, diye bir bakın, dedi. Baktılar ve sünnetli olduğunu bildirdiler. Sonra Arapların sünnet olup olmadıklarını sordu. O adam: Arapların sünnet olduklarını söyledi. Bunun üzerine Hirakl: Sözü edilen bu zât bu ümmete hakim olacaktır. Ondan sonra Hirakl, Rûmiye'de ilimce kendine denk olan bir dostuna mektûb yazıp Hıms'a gitti. Hirakl, arkadaşından Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in gerçekten peygamber olduğu görüşüne muvafakat eden mektubu gelinceye kadar Hıms'tan ayrılmadı. Müteakiben Hirakl, Hıms'ta bulunan etrafında evler bulunan saraya girmeleri için Rûm büyüklerini davet ederek kapıların kapanmasını emretti. Sonra yüksek bir yere çıkıp:

- Ey Rûm topluluğu! Felaha ve rüşte erişmek ve mallarınızın ellerinizde kalması için bu peygambere tâbi olmaz mısınız?

Bunun üzerine orada bulunanlar, yaban eşeklerinin kaçışmaları gibi kapılara doğru koşmaya başladılar. Kapıların ise kapalı olduğunu gördü-

ler. Hirakl, bundan hoşlanmadıklarını görüp onların iman etmede ümitsizliğe düşünce dedi ki: Onları bana geri getirin. -Ben biraz önceki sözlerimi sizin dininize olan bağlılığınızı sınamak için söyledim. Dininize nedenli bağlı olduğunuzu gördüm. Bunun üzerine orada bulunanlar ona secde edip bundan dolayı razı oldular. (Hadisin geçtiği diğer yerler; 51, 2681, 2804, 2941, 2978, 3174, 4553, 5980, 6260, 7169, 7541.)

٥-بَاب﴿ لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ﴾ إِلَى ﴿بِهِ عَلِيمٌ﴾

5- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Sevdiğiniz şeylerden Allah için harcamadıkça asla iyiliğe erişemezsiniz. Ne harcarsanız, Allah onu mutlaka bilir.» (Âl-i İmran: 92)[101]

٤٥٥٤- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ كَانَ أَبُو طَلْحَةَ أَكْثَرَ أَنْصَارِيٍّ بِالْمَدِينَةِ نَخْلًا وَكَانَ أَحَبَّ أَمْوَالِهِ إِلَيْهِ بَيْرُحَاءَ وَكَانَتْ مُسْتَقْبِلَةَ الْمَسْجِدِ وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدْخُلُهَا وَيَشْرَبُ مِنْ مَاءٍ فِيهَا طَيِّبٍ فَلَمَّا أُنْزِلَتْ ﴿لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ﴾ قَامَ أَبُو طَلْحَةَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ ﴿لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ﴾ وَإِنَّ أَحَبَّ أَمْوَالِي إِلَيَّ بَيْرُحَاءَ وَإِنَّهَا صَدَقَةٌ لِلَّهِ أَرْجُو بِرَّهَا وَذُخْرَهَا عِنْدَ اللَّهِ فَضَعْهَا يَا رَسُولَ اللَّهِ حَيْثُ أَرَاكَ اللَّهُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَخٍ ذَلِكَ مَالٌ رَابِحٌ ذَلِكَ مَالٌ رَابِحٌ وَقَدْ سَمِعْتُ مَا قُلْتَ وَإِنِّي أَرَى أَنْ تَجْعَلَهَا فِي الْأَقْرَبِينَ قَالَ أَبُو طَلْحَةَ أَفْعَلُ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَسَمَهَا أَبُو طَلْحَةَ فِي أَقَارِبِهِ وَفِي بَنِي عَمِّهِ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ وَرَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ ذَلِكَ مَالٌ رَابِحٌ حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ مَالٌ رَابِحٌ.

---

101 Ey müminler, sevdiğiniz ve arzuladığınız şeyleri Allah yolunda harcamadıkça takvaya ve cennete asla ulaşamazsınız. Allah yolunda harcadığınız her şeyi şüphesiz ki Allah çok iyi bilir. Allah, o yaptığınız şeylerin karşılığını size verecektir.Âyette zikredilen ve "İyilik" diye tercüme edilen kelimesinden maksat, Allah'ın, kullarına yapacağı iyiliktir. Sahabe-i Kiram bu âyet-i kerimeyi duyunca mallarının en değerlilerini Allah yolunda harcamışlardır.

4554- Enes ibnu Mâlik -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ebu Talha -Allah ondan razı olsun- Medîne'de hurmalık olarak Ensâr içinde en zengini idi. Malları içinde en çok sevdiği de Mescid'in karşısındaki Beyruhâ bostânı idi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bu bostanlığa girer ve onun içindeki güzel sudan içerdi.

Enes -Allah ondan razı olsun- dedi ki: ***«Hoşlandığınız şeylerden (Allah yolunda) sarf etmedikçe, asıl iyiliğe asla eremezsiniz.»*** (Âl-i İmrân: 92) âyeti inince, Ebu Talha -Allah ondan razı olsun- Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in yanına gelerek dedi ki:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Allah Tebâreke ve Teâlâ şöyle buyuruyor: ***«Hoşlandığınız şeylerden (Allah yolunda) sarf etmedikçe, asıl iyiliğe asla eremezsiniz.»*** Sahip olduğum mallar içerisinde en çok Beyruha bostanlığını seviyorum. O, Allah için sadakadır. Bu sadakanın Allah katında hayrını ve onun bir hazine (ahiret azığı) olmasını umud ediyorum. Ey Allah'ın Rasûlü! Bu bostanımı Allah'ın dilediği yerde kullan.

Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Çok iyi, aferin! İşte bu kazançlı bir maldır. İşte bu kazançlı bir maldır. Ben senin dediklerini işittim. Ben bu bostânı yakınlarına bırakman görüşündeyim."

Ebu Talha da şöyle dedi:

-Dediğini yapacağım ey Allah'ın Rasûlü.

Bundan sonra Ebu Talha Beyruhâ bostanlığını akrabaları ve amca oğulları arasında taksim etti. (Hadisin geçtiği yerler: 1461, 2318, 2752, 2769, 4555, 5611)

٤٥٥٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيُّ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ ثُمَامَةَ عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ فَجَعَلَهَا لِحَسَّانَ وَأُبَيٍّ وَأَنَا أَقْرَبُ إِلَيْهِ وَلَمْ يَجْعَلْ لِي مِنْهَا شَيْئًا.

4555- Enes ibnu Mâlik -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ebu Talha o bostânı Hassan ibnu Sabit ile Ubey ibnu Ka'b'a verdi. Ben Ebu Talha'ya o ikisinden daha yakın olduğum hâlde o bostândan bana bir şey vermedi.

٦-بَاب ﴿ قُلْ فَأْتُوا بِالتَّوْرَاةِ فَاتْلُوهَا إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴾

6- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Ey Muhammed de ki: Eğer iddianızda doğru iseniz Tevrat'ı getirip okuyun.» (Âl-i İmran: 93)[102]

٤٥٥٦- حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ حَدَّثَنَا أَبُو ضَمْرَةَ حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ الْيَهُودَ جَاءُوا إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِرَجُلٍ مِنْهُمْ وَامْرَأَةٍ قَدْ زَنَيَا فَقَالَ لَهُمْ كَيْفَ تَفْعَلُونَ بِمَنْ زَنَى مِنْكُمْ قَالُوا نُحَمِّمُهُمَا وَنَضْرِبُهُمَا فَقَالَ لَا تَجِدُونَ فِي التَّوْرَاةِ الرَّجْمَ فَقَالُوا لَا نَجِدُ فِيهَا شَيْئًا فَقَالَ لَهُمْ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَامٍ كَذَبْتُمْ فَأْتُوا بِالتَّوْرَاةِ فَاتْلُوهَا إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ فَوَضَعَ مِدْرَاسُهَا الَّذِي يُدَرِّسُهَا مِنْهُمْ كَفَّهُ عَلَى آيَةِ الرَّجْمِ فَطَفِقَ يَقْرَأُ مَا دُونَ يَدِهِ وَمَا وَرَاءَهَا وَلَا يَقْرَأُ آيَةَ الرَّجْمِ فَنَزَعَ يَدَهُ عَنْ آيَةِ الرَّجْمِ فَقَالَ مَا هَذِهِ فَلَمَّا رَأَوْا ذَلِكَ قَالُوا هِيَ آيَةُ الرَّجْمِ فَأَمَرَ بِهِمَا فَرُجِمَا قَرِيبًا مِنْ حَيْثُ مَوْضِعُ الْجَنَائِزِ عِنْدَ الْمَسْجِدِ فَرَأَيْتُ صَاحِبَهَا يَحْنِي عَلَيْهَا يَقِيهَا الْحِجَارَةَ.

4556- Abdullah ibnu Ömer -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

Yahûdîler Medine'de Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e geldiler ve içlerinden bir kadınla erkeğin zina ettiğini haber verdiler. Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem onlara:

-"Recmetmek konusunda sizler Tevrat'ta ne buluyorsunuz?" diye sordu. Onlar:

-Biz zina edenleri teşhir ederiz ve bunlar değnekle de dövülürler, dediler. Onların bu sözleri üzerine Abdullah ibnu Selâm:

-Yalan söylediniz! Muhakkak ki Tevrat'ta recm âyeti vardır, dedi.

---

102 Tevrat inince Yakup aleyhisselâm, kendisine haram kıldığı herhangi bir şeyi İsrailoğullarına helâl veya haram kılmamış. Ancak Yakup aleyhisselâm bazı şeyleri kendisine haram kaldığı gibi evlatlarına da haram kılmıştır. Soyundan gelen evlatları, babalarının bu yasağına uymuşlardır.

Bunun üzerine Tevrat'ı getirdiler ve kitabı açtılar. Yahûdîlerden birisi elini recm âyeti üzerine koydu ve ondan önceki ve sonraki âyetleri okumaya başladı. Abdullah ibnu Selâm, ona:

-Elini kaldır! dedi. O da elini kaldırınca recm[103] âyeti görülüverdi. Yahûdîler:

-Ey Muhammed! Abdullah ibnu Selâm doğru söylemiştir: Tevrat'ta recm âyeti vardır, dediler. Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem zina eden erkekle kadının recmedilmesini yani taşlanarak öldürülmesini emretti. Akabinde subût üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bunların recm olunmalarına hüküm ve emretti.

Abdullah ibnu Ömer: Ben o Yahûdî erkeğini, taşlardan kadını korumak için kadının üzerine kapanıyor hâlde gördüm, demiştir. (Hadisin geçtiği diğer yerler: 1329, 7819, 6841, 7332, 7543)

٧-بَاب ﴿ كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ ﴾

7- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Siz, insanlar için ortaya çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz.» (Âl-i İmran: 110)[104]

٤٥٥٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ مَيْسَرَةَ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ﴿كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ﴾ قَالَ خَيْرَ النَّاسِ لِلنَّاسِ تَأْتُونَ بِهِمْ فِي السَّلَاسِلِ فِي أَعْنَاقِهِمْ حَتَّى يَدْخُلُوا فِي الْإِسْلَامِ.

---

103 2290 nolu rivayete muracaat ediniz gerekli açıklama orada.

104 Ey Muhammed ümmeti, siz Allah katında ümmetlerin en hayırlısı ve en üstünüsünüz. İnsanlar için ortaya çıkarılmış en hayırlı kimselerseniz. Öyle ki bütün gücünüzle insanları, Allah nizamı olan İslâm'a sokmaya çalışırsınız. Allah ve onun şeriatına iman etme gibi iyilikleri emreder Allaha ortak koşma ve isyan etme gibi kötülüklere mani olur ve Allaha samimiyetle iman edip ona kulluk edersiniz. Kendilerine Tevrat ve İncil gönderilen kitap ehli de Muhammed ve Kur'âna iman etmiş olsalardı, Allah katında kendileri için daha hayırlı olurdu. Bunlardan, Abdullah ibnu selâm ve Sa'leb ibnu Saye gibi iman edenler varsa da çoğunluğu, bağlı olduklarını iddia ettikleri dinlerinden de ayrılmışlardır. Zira kendi dinleri de, İslam geldikten sonra herkesin İslâm'a girmesi gerektiğini emretmektedir. Kim, insanlık için ortaya çıkarılmış hayırlı ümmetten olmak isterse, Allah'ın koştuğu şu şartları yerine getirsin. O şartlar, iyiliği emretmek, kötülüğe mani olmak ve Allah'a iman etmektir."

4557- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- ***«Siz, insanlar için ortaya çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz.»*** âyetinin tefsiri hakkında şöyle dedi:

-Siz insanların bâzıları için insanların en hayırlılarısınız. Çünkü sizler İslâm camiasına boyunlarında zincirler bulunan esîr insanları getirirsiniz, nihayet bu esîr insanlar İslâm Dîni'ne girerler.

٨-بَاب ﴿ إِذْ هَمَّتْ طَائِفَتَانِ مِنْكُمْ أَنْ تَفْشَلَا ﴾

8- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Hani sizden iki topluluk nerdeyse bozguna uğrayacaktı.» (Âl-i İmran: 122)[105]

٤٥٥٨- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ قَالَ عَمْرٌو سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يَقُولُ فِينَا نَزَلَتْ ﴿ إِذْ هَمَّتْ طَائِفَتَانِ مِنْكُمْ أَنْ تَفْشَلَا وَاللَّهُ وَلِيُّهُمَا ﴾ قَالَ نَحْنُ الطَّائِفَتَانِ بَنُو حَارِثَةَ وَبَنُو سَلِمَةَ وَمَا نُحِبُّ وَقَالَ سُفْيَانُ مَرَّةً وَمَا يَسُرُّنِي أَنَّهَا لَمْ تُنْزَلْ لِقَوْلِ اللَّهِ ﴿ وَاللَّهُ وَلِيُّهُمَا ﴾.

4558- Câbir ibnu Abdullah -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

«Hani sizden iki topluluk nerdeyse bozguna uğrayacaktı. Hâlbuki Allah, onların yardımcısıydı» âyeti, bizim hakkımızda indi.

Âyette bahsedilen iki topluluk bizleriz: Hârise ve Selime oğulları. Biz, Allah'ın ***«Müminler sadece Allah'a güvensinler»*** âyetinin inmemesini arzu etmeyiz.

Sufyân ibnu Uyeyne bir keresinde şöyle dedi: Bu âyetin inmemiş olması beni sevindirmezdi.

---

105 Bir zaman sizden, Harise oğulları ile Seleme oğullarından meydana gelen iki topluluk, düşmanlarının karşısına dikilmekte gevşemeye ve Allahın Resulünü bırakıp başarısızlığa uğramaya yüz tutmuşlardı. Fakat Allah onları korudu. Zira, düşmanlarına karşı onun yardımcısı Allah'tır. O hâlde müminler, bütün işlerinde Allah'a dayanıp ona güvensinler. Bu âyet-i kerime, iki topluluk oluşturan Harise oğullarıyla Seleme oğulları hakkında nazil olmuştur.

٩-بَاب ﴿ لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ ﴾

9- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Bunda senin yapabileceğin hiçbir şey yoktur.» (Âl-i İmran: 128)[106]

٤٥٥٩ - حَدَّثَنَا حِبَّانُ بْنُ مُوسَى أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ حَدَّثَنِي سَالِمٌ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ فِي الرَّكْعَةِ الْآخِرَةِ مِنَ الْفَجْرِ يَقُولُ اللَّهُمَّ الْعَنْ فُلَانًا وَفُلَانًا وَفُلَانًا بَعْدَ مَا يَقُولُ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ فَأَنْزَلَ اللَّهُ ﴿ لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ) إِلَى قَوْلِهِ (فَإِنَّهُمْ ظَالِمُونَ ﴾ رَوَاهُ إِسْحَاقُ بْنُ رَاشِدٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ.

4559- Abdullah ibnu Ömer -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

Uhud savaşında Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin dişi kırılmış, yüzü yaralanmış ve kafası yarılmıştı. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem sabah namazının son rekâtında başını rükudan kaldırdı ve "Semiallâhu limen hamideh. Rabbena ve lekel-hamd" (Allah kendisine hamd edene icabet etti. Rabbimiz hamd sanadır) dedikten sonra "Allahım! Falan, Falan ve Falanı helâk et!" diye beddua etti. Bunun üzerine Allah Azze ve Celle ***«Bir kısmının tövbelerini kabul etmek, bir kısmı da zalim olduklarından, onlara azap etmek içindir ki, bunda, senin yapabileceğin hiçbir şey yoktur.»*** (Âli-İmran: 128) âyetini indirdi. (Hadisin geçtiği diğer yerler: 4069, 4559, 7346)

---

106 Ey Muhammed, kulların işi hususunda senin elinde bir şey yoktur. Onların işi Allaha aittir. Aralarında dilediği hükmü verir. Dilerse onların tevbelerini kabul eder veya onlara azap eder. Çünkü onlar, azaba lâyık olan zalimlerdir. Bu âyet-i kerime, Resûlullahın Uhut savaşında yüzünün yaralanması ve dişinin kırılması sebebiyle, müşriklerin iman edeceklerinden ümit keserek şu hadis-i şerifini buyurması üzerine nazil olmuştur: " Enes ibnu Malik diyor ki: "Allah Rasûlü (s.a.v.)'in yüzü yaralandı, ön dişi kırıldı. Omuzuna bir ok isabet etmişti. Öyle ki yüzünden kan akmaya başlamıştı. Resulullah yüzünü siliyor ve şöyle diyordu. "Kendilerini Allah'a davet eden Peygamberlerine bunu yapan bir ümmet nasıl iflâh olabilir?" İşte bunun üzerine Allah Teâlâ "Senin elinde bir şey yoktur. Allah, ya onların tevbelerini kabul eder veya onlara azap eder. Çünkü onlar zalimlerdir." âyetini indirdi.

٤٥٦٠- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ حَدَّثَنَا ابْنُ شِهَابٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ وَأَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَدْعُوَ عَلَى أَحَدٍ أَوْ يَدْعُوَ لأَحَدٍ قَنَتَ بَعْدَ الرُّكُوعِ فَرُبَّمَا قَالَ إِذَا قَالَ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ اللَّهُمَّ أَنْجِ الْوَلِيدَ بْنَ الْوَلِيدِ وَسَلَمَةَ بْنَ هِشَامٍ وَعَيَّاشَ بْنَ أَبِي رَبِيعَةَ اللَّهُمَّ اشْدُدْ وَطْأَتَكَ عَلَى مُضَرَ وَاجْعَلْهَا سِنِينَ كَسِنِي يُوسُفَ يَجْهَرُ بِذَلِكَ وَكَانَ يَقُولُ فِي بَعْضِ صَلَاتِهِ فِي صَلَاةِ الْفَجْرِ اللَّهُمَّ الْعَنْ فُلَانًا وَفُلَانًا لأَحْيَاءٍ مِنْ الْعَرَبِ حَتَّى أَنْزَلَ اللَّهُ ﴿لَيْسَ لَكَ مِنْ الْأَمْرِ شَيْءٌ﴾ الْآيَةَ.

4560- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bir kimse için beddua etmek veya bir kimseye hayır duada bulunmak istediğinde namazda rükudan sonra kunut yapardı. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem "Semiallâhu limen hamideh. Rabbena ve lekel-hamd" (Allah kendisine hamd edene icabet etti. Rabbimiz hamd sanadır) dedikten sonra "Allahım! Velîd ibnul-Velîd'i, Seleme ibnu Hişâm'ı, Ayyaş ibnu Rabîa'yı kurtar! Allahım! Mudar kabilesini daha beterine, içinde bulundukları bu yılları Yûsuf aleyhisselâm'ın o şiddetli yıllarına benzet!" diye dua eder ve bunu da açıktan söylerdi.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem sabah namazında: "Allahım! Falan ve Falan'a lanet et" diye bazı Arap kabilelerine Allah Azze ve Celle ***«Bir kısmının tövbelerini kabul etmek, bir kısmı da zalim olduklarından, onlara azap etmek içindir ki, bunda, senin yapabileceğin hiçbir şey yoktur.»*** (Âli-İmran: 128) âyetini indirene kadar beddua etmiştir.

١٠-بَاب قَوْلِهِ ﴿ وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ فِي أُخْرَاكُمْ ﴾ أُخْرَاكُمْ وَهُوَ تَأْنِيثُ آخِرِكُمْ. وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿ إِحْدَى الْحُسْنَيَيْنِ ﴾ فَتْحًا أَوْ شَهَادَةً

10- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Halbuki Peygamber sizi arkanızdan çağırıyordu.» (Âl-i İmran: 153)[107] (Dipnot →)

İbnu Abbas şöyle dedi: ***«iki güzelliğin birinden»*** (Tevbe: 52) Bu iki güzellikten biri fetih veya şehitliktir.

٤٥٦١ - حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ خَالِد حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ قَالَ سَمِعْتُ الْبَرَاءَ بْنَ عَازِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ جَعَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى الرَّجَّالَةِ يَوْمَ أُحُدٍ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ جُبَيْرٍ وَأَقْبَلُوا مُنْهَزِمِينَ فَذَاكَ إِذْ يَدْعُوهُمُ الرَّسُولُ فِي أُخْرَاهُمْ وَلَمْ يَبْقَ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ غَيْرُ اثْنَيْ عَشَرَ رَجُلًا.

4561- Berâ ibnu Âzib -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, Uhud savaşında okçular tepesine okçuları yerleştirmiş ve başlarına da komutan olarak Abdullah ibnu Cubeyr'i tayin etmişti. Onlar dağıldıkları zaman Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem onları arkalarından çağırıyordu. O esnada Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin yanında on iki kişiden başka kimse kalmamıştı. (Hadisin geçtiği diğer yer: 4067)

١١-بَاب قَوْلِهِ ﴿ أَمَنَةً نُعَاسًا ﴾

11- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Sonra o üzüntünün arkasından Allah, üzerinize bir emniyet bir uyku indirdi.» (Âl-i İmran: 154)[108]

---

107 O zaman sizler, vadilere ve dağlara doğru koşuyor, düşman korkusundan birbirinize dönüp bakmıyordunuz bile. Halbuki Peygamber arkanızdan, kendisine doğru gitmeniz için sizi çağırıyordu. Böylece Allah sizleri ve Peygamberden uzaklaşmanız ve rabbinize isyan etmeniz sebebiyle üzüntü üstüne üzüntü vererek cezalandırdı ki elde edemediğiniz zaferlerden dolayı üzülmeyesiniz ve verdiğiniz kayıplardan dolayı kederlenmeyesiniz. Allah, yaptıklarınızdan çok iyi haberdardır. İyilik edeni de bilir kötülük edeni de.

108 Müşrikler Uhut savaşında ayrılıp giderken, gelecek yıl Bedir mevkiinde tekrar Müslümanlarla karşı karşıya geleceklerini söylediler. Resulullah da "Evet, olur." dedi. Bunun üzerine Müslümanlar, müşriklerin, Medineye baskın yapacaklarından korktular. Resulullah, müşriklerin arkasından birini gönderdi ve ona şöyle tenbih etti: "Git bak, eğer onların, yüklerinin yanında oturduklarını ve atlarından uzak olduklarını görürsen bil ki, onlar çekilip gitmekteler. Şayet onları, atlarına binmiş ve yüklerinden uzakta görürsen bil ki onlar Medineye baskın yapacaklardır." Mümin-

٤٥٦٢- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَبُو يَعْقُوبَ حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ قَتَادَةَ حَدَّثَنَا أَنَسٌ أَنَّ أَبَا طَلْحَةَ قَالَ غَشِينَا النُّعَاسُ وَنَحْنُ فِي مَصَافِّنَا يَوْمَ أُحُدٍ قَالَ فَجَعَلَ سَيْفِي يَسْقُطُ مِنْ يَدِي وَآخُذُهُ وَيَسْقُطُ وَآخُذُهُ.

4562- Enes ibnu Mâlik -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ebu Talha dedi ki: Uhud savaşında saflarımızda iken bizleri bir uyuklama kapladı. Bu hâldeyken kılıcım elimden düşerdi, ben onu alırdım. Kılıcım elimden tekrar düşerdi, ben onu yine alırdım.

١٢-بَاب قَوْلِهِ ﴿ الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلَّهِ وَالرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ مَا أَصَابَهُمُ الْقَرْحُ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا مِنْهُمْ وَاتَّقَوْا أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴾

12- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«O müminler, kendilerine yara isabet ettikten sonra da Allah ve Resulünün davetine uydular. Onlardan iyilik yapıp Allah'tan korkanlar için büyük bir mükâfat vardır.» (Âl-i İmran: 172)[109]

---

lere de "Allahtan korkun, sabredin." dedi ve onları, savaşta sabırlı olmaya teşvik etti. Resulullah, müşriklerin, hemen gidip yüklerinin yanında oturduklarını öğrenince sesinin çıkabildiği en yüksek sesiyle, müşriklerin geçip gittiklerini ilan elti. Bunu işiten müminler, Peygambere inanarak rahatladılar ve uykuya daldır. Münafıklar ise Resulullaha inanmadıklarından, müşriklerin, kendilerine baskın yapacağı korkusuyla canlarının derdine düştüler. Görüldüğü gibi münafıklar, Resulullaha inanmadıklarından dolayı Uhut savaşından sonra korku içinde kalmışlar ve kendi kendilerine "Şayet, savaşmaya dair bizim görüşümüz alınsaydı bu şekilde mağlup olmazdık." demeye başlamışlardı. Bu sözü söyleyenlerden biri de Muattıp ibnu Kuşeyr idi. Allah Teâlâ ise münafıkları bu şekilde rüsvay etmiş, içlerinde gizledikleri şeyleri Resulullah'a ve ümmetine bildirmiştir.

109 Burada zikredilen müminler, Uhut savaşı bittikten sonra "Hamra'ul-Esed" denilen yerde tekrar Resulullah'ın çağırışına uyup ona tâbi olanlardır. Uhut savaşında Peygamber efendimiz yaralandıktan sonra, müşrikler oradan uzaklaşınca, Peygamber efendimiz düşmanın tekrar geri dönebileceğini düşünerek "Bunların izini kim takip edecek?" dedi. Ebubekir ve Zübeyr ibnu Avvamın da içinde bulunduğu yetmiş kişi kadar olan bir grup Resulullahın bu çağrısına uydular ve Hamra'ul-Esede kadar yürüdüler. Bunları gören müşriklerin kalbine Allah bir korku saldı ve mağlup bir şekilde kaçıp gittiler. Ve Müslümanlar emniyet içinde Medineye döndüler.

الْقَرْحُ الْجِرَاحُ اسْتَجَابُوا أَجَابُوا يَسْتَجِيبُ يُجِيبُ

"el-karhu" Yara, demektir. *"ecabu-istecabu"* İcabet etti. *"yucibu yestecibu"* İcabet eder, manasına gelir.

١٣-بَاب ﴿ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ ﴾ الْآيَةَ.

13- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Onlara bazı kimseler, "(size düşman olan) insanlar, size karşı bir araya geldiler; bu sebeple onlardan korkun" demişlerdir de (bu söz) onların imanını artırmış ve "Allah bize yeter: o, ne güzel bir vekîldir" demişlerdir.» (Âl-i İmran: 173)[110]

٤٥٦٣- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ أُرَاهُ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ عَنْ أَبِي حَصِينٍ عَنْ أَبِي الضُّحَى عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ﴿ حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ ﴾ .قَالَهَا إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلَام حِينَ أُلْقِيَ فِي النَّارِ وَقَالَهَا مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ قَالُوا ﴿ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ ﴾.

4563- İbnu Abbas -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

"Allah bize yeter; o, ne güzel bir vekîldir" cümlesini İbrahim aleyhisselâm, ateşe atıldığı zaman söyledi. bu sözü Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem de söylemiştir: ***«Onlara bazı kimseler, "(size düşman olan) insanlar, size karşı bir araya geldiler; bu sebeple onlardan korkun" demişlerdir de (bu söz) onların imanını artırmış ve "Allah bize yeter: o, ne güzel bir vekîldir" demişlerdir.»*** (Âl-i İmran: 173)

---

110 Müşrikler, Uhut savaşının sona ermesinden sonra Mekkeye doğru yola çıktıklarında Ebu Süfyan: "Medineye dönüp müslümanların kökünü kazımadan niçin geri dönüyoruz?" diyerek geri dönüp tekrar hücum etmek istemiş ve yanlarından geçen bir Bedeviye bahşiş de vererek "Git Muhammed'e söyle tekrar geliyoruz." demiş bu sırada Allah Teâlâ, durumu Rasûlüne bildirmiş o da ordusunu hazırlayarak Hamra'ul-Esede doğru yürümüş ve orada o Bedevi ile karşılaşmış. Bedevi kendisine söyleneni onlara iletmiştir, işte gelen bu haber üzerine müminlerin aldıkları tavır âyet-i kerime şöyle beyan etmektedir. İnsanlar o müminlere: "Düşmanlarınız size karşı koymak ve sizinle savaşmak için asker topladılar. Onlardan korkun çünkü onlara karşı sizin gücünüz yoktur." dediklerinde bu, onların imanlarını artırdı ve onlar: "Allah bize yeter, Allah kendisini dost edinenlere ne güzel bir vekildir." diye cevap verdiler.

٤٥٦٤- حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ عَنْ أَبِي حَصِينٍ عَنْ أَبِي الضُّحَى عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ كَانَ آخِرَ قَوْلِ إِبْرَاهِيمَ حِينَ أُلْقِيَ فِي النَّارِ حَسْبِيَ اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ.

4564- İbnu Abbas -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

İbrahim aleyhisselâm'ın ateşe atılırken söylediği son sözü ***«Allah bize yeter: o, ne güzel bir vekîldir»*** sözüdür.

١٤-بَاب ﴿ وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴾ ﴿ سَيُطَوَّقُونَ ﴾ كَقَوْلِكَ طَوَّقْتُهُ بِطَوْقٍ.

14- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Allah'ın fazlı kereminden kendilerine verdiği nimetten (Allah yolunda sarf etmeyip) cimrilik edenler, bu (nimet bolluğu)nun, kendileri için hayır olduğunu sanmasınlar. Aksine bu, onlar için şerdir. Cimrilik ettikleri o şey, kıyamet günü boyunlarına dolanacaktır. Göklerin ve yerin mirası Allah'ındır. Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdârdır.» (Âl-i İmran: 180)[111]

"seyudavvekune" Boyunlarına halka yapılacak, demektir.

٤٥٦٥- حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُنِيرٍ سَمِعَ أَبَا النَّضْرِ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ هُوَ ابْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ آتَاهُ اللَّهُ مَالًا فَلَمْ يُؤَدِّ زَكَاتَهُ مُثِّلَ لَهُ مَالُهُ شُجَاعًا أَقْرَعَ لَهُ

---

111 Allah'ın, dünyada kendilerine verdiği nimetler hususunda cimrilik yaparak, zekatlarını vermeyenlerin tutumlarının, kendileri için kıyamette hayırlı olacağını sakın zannetmesinler. Bilâkis bu onlar için bir şerdir. Cimrilik yaptıkları o mal, kıyamette onların boyunlarına dolanacaktır. Göklerin ve yerin mirası ancak Allah'a aittir. Çünkü o, devamlı diridir ve sonu olmayandır. O, yaptığınız her şeyden haberdardır. İyilikte bulunanı iyiliği ile mükâfaatlandıracak, kötülükte bulunanı da kötülüğü ile cezalandıracaktır. Ayette cimrilik ettikleri beyan edilen şeyden maksat, zekat mallarıdır.

زَبِيبَتَانِ يُطَوَّقُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَأْخُذُ بِلِهْزِمَتَيْهِ يَعْنِي بِشِدْقَيْهِ يَقُولُ أَنَا مَالُكَ أَنَا كَنْزُكَ ثُمَّ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ ﴿وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ﴾ إِلَى آخِرِ الْآيَةِ.

4565- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Allah'ın dünyadayken kendisine mal verip de zekatını vermeyen kimseye, kıyamet gününde zekâtı verilmeyen mal, iki gözü üstünde iki noktası olan bir yılan şekline çevrilir. Kıyamet gününde yılan mal sahibinin boynuna kolye olarak takılır ve o yılan onu iki avurdundan yakalar ve: Ben senin dünyadaki malınım, ben senin dünyada biriktirdiğin hazinenim, der." Sonra Allah Rasûlü sallallâhu aleyhi ve sellem şu âyeti okudu:

«Allah'ın fazlı kereminden kendilerine verdiği nimetten (Allah yolunda sarf etmeyip) cimrilik edenler, bu (nimet bolluğu)nun, kendileri için hayır olduğunu sanmasınlar. Aksine bu, onlar için şerdir. Cimrilik ettikleri o şey, kıyamet günü boyunlarına dolanacaktır. Göklerin ve yerin mirası Allah'ındır. Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.» (Âl-i İmran: 180) (Hadisin geçtiği diğer yer: 1403)

١٥-بَاب ﴿ وَلَتَسْمَعُنَّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا أَذًى كَثِيرًا ﴾

15- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Mallarınız ve canlarınız konusunda, herhâlde imtihana çekileceksiniz; sizden önce kendilerine kitap verilenlerden ve müşriklerden de, muhakkak ezâ verici birçok söz işiteceksiniz. Eğer (bütün bunlara) sabreder ve sakınırsanız, işte bu, azmedilmesi gereken işlerdendir.» (Âl-i İmran: 186)[112]

---

112 Mallarınız ve canlarınıza gelen felâketlerle mutlaka imtihan olacak, sizden önce kendilerine kitap verilen Yahudi ve Hrisliyanlardan ve Allaha ortak koşan müşriklerden bir çok eziyetler göreceksiniz. Şayet bu eziyetlere karşı sabreder ve Allah'a itaat ederek ondan korkarsanız şüphesiz ki bu davranışınız, azmi gerektiren işlerdendir. Yahudilerin incitici lafları: "Şüphesiz ki Allah, fakirdir." Allahın eli bağlıdır, cimridir." gibi sözleridir. Hristiyanların sözleri ise "İsa Mesih Allahın oğludur." "Allah, üç ilâhın üçüncüsüdür." gibi sözlerdir. Ehl-i kitap bu gibi sözleri söylüyor diğer müşrikler de Resulullaha, söz ve davranışlarıyla eziyet ediyorlardı. İşte âyet-i kerime bütün bunlara işaret etmektedir.

٤٥٦٦- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّ أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَكِبَ عَلَى حِمَارٍ عَلَى قَطِيفَةٍ فَدَكِيَّةٍ وَأَرْدَفَ أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ وَرَاءَهُ يَعُودُ سَعْدَ بْنَ عُبَادَةَ فِي بَنِي الْحَارِثِ بْنِ الْخَزْرَجِ قَبْلَ وَقْعَةِ بَدْرٍ قَالَ حَتَّى مَرَّ بِمَجْلِسٍ فِيهِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أُبَيٍّ ابْنُ سَلُولَ وَذَلِكَ قَبْلَ أَنْ يُسْلِمَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أُبَيٍّ فَإِذَا فِي الْمَجْلِسِ أَخْلَاطٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُشْرِكِينَ عَبَدَةِ الْأَوْثَانِ وَالْيَهُودِ وَالْمُسْلِمِينَ وَفِي الْمَجْلِسِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَوَاحَةَ فَلَمَّا غَشِيَتْ الْمَجْلِسَ عَجَاجَةُ الدَّابَّةِ خَمَّرَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أُبَيٍّ أَنْفَهُ بِرِدَائِهِ ثُمَّ قَالَ لَا تُغَبِّرُوا عَلَيْنَا فَسَلَّمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ ثُمَّ وَقَفَ فَنَزَلَ فَدَعَاهُمْ إِلَى اللَّهِ وَقَرَأَ عَلَيْهِمْ الْقُرْآنَ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أُبَيٍّ ابْنُ سَلُولَ أَيُّهَا الْمَرْءُ إِنَّهُ لَا أَحْسَنَ مِمَّا تَقُولُ إِنْ كَانَ حَقًّا فَلَا تُؤْذِنَا بِهِ فِي مَجْلِسِنَا ارْجِعْ إِلَى رَحْلِكَ فَمَنْ جَاءَكَ فَاقْصُصْ عَلَيْهِ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَوَاحَةَ بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ فَاغْشَنَا بِهِ فِي مَجَالِسِنَا فَإِنَّا نُحِبُّ ذَلِكَ فَاسْتَبَّ الْمُسْلِمُونَ وَالْمُشْرِكُونَ وَالْيَهُودُ حَتَّى كَادُوا يَتَثَاوَرُونَ فَلَمْ يَزَلْ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُخَفِّضُهُمْ حَتَّى سَكَنُوا ثُمَّ رَكِبَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَابَّتَهُ فَسَارَ حَتَّى دَخَلَ عَلَى سَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَا سَعْدُ أَلَمْ تَسْمَعْ مَا قَالَ أَبُو حُبَابٍ يُرِيدُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أُبَيٍّ قَالَ كَذَا وَكَذَا قَالَ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ يَا رَسُولَ اللَّهِ اعْفُ عَنْهُ وَاصْفَحْ عَنْهُ فَوَالَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ لَقَدْ جَاءَ اللَّهُ بِالْحَقِّ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ لَقَدْ اصْطَلَحَ أَهْلُ هَذِهِ الْبُحَيْرَةِ عَلَى أَنْ يُتَوِّجُوهُ فَيُعَصِّبُوهُ بِالْعِصَابَةِ فَلَمَّا أَبَى اللَّهُ ذَلِكَ بِالْحَقِّ الَّذِي أَعْطَاكَ اللَّهُ شَرِقَ بِذَلِكَ فَذَلِكَ فَعَلَ بِهِ مَا رَأَيْتَ فَعَفَا عَنْهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابُهُ يَعْفُونَ عَنْ الْمُشْرِكِينَ وَأَهْلِ الْكِتَابِ كَمَا أَمَرَهُمْ اللَّهُ وَيَصْبِرُونَ عَلَى الْأَذَى قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ ﴿ وَلَتَسْمَعُنَّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا أَذًى كَثِيرًا ﴾ الْآيَةَ وَقَالَ اللَّهُ ﴿ وَدَّ كَثِيرٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كُفَّارًا

حَسَدًا مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِهِمْ ﴾ إِلَى آخِرِ الْآيَةِ وَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَأَوَّلُ الْعَفْوَ مَا أَمَرَهُ اللَّهُ بِهِ حَتَّى أَذِنَ اللَّهُ فِيهِمْ فَلَمَّا غَزَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَدْرًا فَقَتَلَ اللَّهُ بِهِ صَنَادِيدَ كُفَّارِ قُرَيْشٍ قَالَ ابْنُ أُبَيٍّ ابْنُ سَلُولَ وَمَنْ مَعَهُ مِنْ الْمُشْرِكِينَ وَعَبَدَةِ الْأَوْثَانِ هَذَا أَمْرٌ قَدْ تَوَجَّهَ فَبَايِعُوا الرَّسُولَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى الْإِسْلَامِ فَأَسْلَمُوا.

4566- Usâme ibnu Zeyd -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Bedir savaşından önce bir gün Fedek dokuması kaplı, saçaklı palan vurulmuş bir merkep üzerine bindi ve Usâme İbnu Zeyd'i terkisine aldı. Haris İbnu Hazrec mahallesindeki evinde hasta yatan Sa'd ibnu Ubâde'ye hasta ziyaretine gitti.

Giderken yolda Abdullah ibnu Ubey ibnu Selûl'ün içinde bulunduğu bir meclise uğradı. Bu olay Abdullah ibnu Ubey Müslüman olmazdan evvel idi. Bu mecliste Müslümânlardan, puta tapan müşriklerden, yahûdîlerden karışık birtakım kimseler vardı. Abdullah ibnu Revâha da bu mecliste bulunuyordu. Merkebin kaldırdığı toz meclisi kapladığı için Abdullah ibnu Ubey kaftanıyla burnunu kapadı. Sonra:

-Bizim üzerimizi tozutmayın! dedi.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem onlara selâm verdi. Sonra da durup merkepten indi ve onları İslâm'a davet etti ve onlara Kur'ân okudu. Bunun üzerine Abdullah ibnu Ubey şöyle dedi:

-Ey adam! Bu söylediklerin hak ve gerçekse, bunlardan güzel bir şey olmaz. Fakat bizim meclisimize gelip de bizi bununla cezalandırma! Kendi menziline git, sana gelen olursa ona anlat! dedi.

Bunun üzerine Abdullah ibnu Revâha:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Meclisimizde bize Kur'ân'ı anlat. Bizim meclisimize gelip bize Kur'ân okumanı biz çok seviyoruz, dedi.

Bunun üzerine Müslümânlarla müşrikler, yahudiler birbirleriyle vuruşmak için ayağa kalktılar. Neredeyse birbirlerini öldüreceklerdi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ise onları sakinleştirmeye çalışıyordu. Sonunda hepsi sakinleşti. Sonra Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem merkebine binip yürüdü. Sa'd İbnu Ubâde'nin evine varıp içeri girdi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Sa'd'a:

-"Ey Sa'd! -Abdullah İbnu Ubeyi kastederek- Ebu Hubâb'ın ne söylediğini duymadın mı? O şöyle şöyle dedi" diyerek biraz önce başından geçen olayı ona anlattı.

Sa'd ibnu Ubâde şöyle dedi:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Sen onun kusurunu bağışla. Sana Kur'ân indiren Allah'a yemîn ederim ki, Allah'ın irâdesi senin üzerine indirdiği hakkın gelmesi yani sana peygamberlik gelmesi suretiyle tecellî etmiştir. Hâlbuki şu belde halkı İbnu Ubey'in başına tâç giydirmeye, üzerine de krala mahsûs sarık sarmaya hazırlanmışlardı. Allah sana ihsan buyurduğu peygamberlik hakkıyla onların tasavvurlarını imkânsız bir hâle koyunca, bu mahrumiyetle İbnu Ubey mahzun ve kederlenmiş oldu. Ey Allah'ın Rasûlü! Abdullah ibnu Ubey işte bu kederle, gördüğün çirkin harekette bulunmuştur.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem de onu affetti. Esasen Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ve sahâbîleri, Allah'ın emri ile, gerek müşriklerin gerek ehli kitabın kusurlarını affedip, ezalarına sabrediyorlardı. Nitekim Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştu:

«Sizden önce kendilerine kitap verilenlerden ve müşriklerden muhakkak ezâ verici birçok söz işiteceksiniz.» (Âl-i İmran: 186)

«Kitap ehlinden olanların çoğu, hak kendilerine apaçık belirdikten sonra, içlerindeki hasetlik yüzünden, îmanınızdan sonra sizi tekrar küfre çevirebilmeyi arzulamaktadırlar (Bu hususta) Allah'ın emri gelinceye kadar (onları) bağışlayın ve kendi hallerine bırakın. Şüphesiz Allah, her şeye kadirdir.» (Bakara: 109)

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bu affı, Allah'ın kendisine emrettiğine tevîl ediyordu. En sonu Allah onlar hakkında (savunma harbine) izin verdi. Bu izin üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Bedir savaşına çıkıp da, Allah İslâm ordusu eliyle Kureyş müşriklerinin büyüklerini öldürünce, Abdullah İbnu Ubey ibnu Selûl ile onun müşriklerden ve puta tapanlardan beraberinde olanlar:

-Artık Bedir savaşı, Müslümanlığa yönelip yüzünü göstermiş açık bir galebedir, dediler ve Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme İslâm üzere beyat edip müslümân oldular.

١٦-بَاب ﴿ لَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا أَتَوْا ﴾

16- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Yaptıklarıyla sevinen, yapmadıklarıyla da övülmeyi arzulayan kimselerin, azaptan kurtulacak bir mevkide olduklarını sakın zannetme. Onlar için elim bir azap vardır.» (Âl-i İmran: 188)[113]

٤٥٦٧- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ حَدَّثَنِي زَيْدُ بْنُ أَسْلَمَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رِجَالًا مِنْ الْمُنَافِقِينَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى الْغَزْوِ تَخَلَّفُوا عَنْهُ وَفَرِحُوا بِمَقْعَدِهِمْ خِلَافَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَإِذَا قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اعْتَذَرُوا إِلَيْهِ وَحَلَفُوا وَأَحَبُّوا أَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا فَنَزَلَتْ ﴿ لَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا أَتَوْا وَيُحِبُّونَ أَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا ﴾ الْآيَةَ.

4567- Ebu Said el-Hudrî -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem zamanında münafıklardan birtakım kimseler, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem savaşa çıktığı zaman O'ndan arkada kalırlardı ve Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemden geri kalıp evlerinde oturmalarından dolayı sevinirlerdi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem savaştan dönüp geldiği zaman da özür beyan edip yalan yere yemin ederler ve yapmadıkları işlerden dolayı övülmekten hoşlanırlardı. Bunun üzerine şu âyet nazil oldu.

«Yaptıklarıyla sevinen, yapmadıklarıyla da övülmeyi arzulayan kimselerin, azaptan kurtulacak bir mevkide olduklarını sakın zannetme. Onlar için elim bir azap vardır.» (Âl-i İmran: 188)

---

113 Ey Muhammed, senin Peygamberliğini insanlardan saklayarak, yaptıklarıyla sevinen ve kendileri Allaha ibadet etmedikleri hâlde, insanların, kendilerini "itaatkâr kullar" diye övmelerinden memnun olan ehl-i kitabın, Allahın azabından kurtulacaklarını sakın zannetme. Böyle bir taliminde sakın bulunma. Onlar için âhirette can yakıcı bir azap vardır. Bu âyet-i kerime ehl-i kitap hakkında nazil olmuştur.

٤٥٦٨- حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى أَخْبَرَنَا هِشَامٌ أَنَّ ابْنَ جُرَيْجٍ أَخْبَرَهُمْ عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ أَنَّ عَلْقَمَةَ بْنَ وَقَّاصٍ أَخْبَرَهُ أَنَّ مَرْوَانَ قَالَ لِبَوَّابِهِ اذْهَبْ يَا رَافِعُ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ فَقُلْ لَئِنْ كَانَ كُلُّ امْرِئٍ فَرِحَ بِمَا أُوتِيَ وَأَحَبَّ أَنْ يُحْمَدَ بِمَا لَمْ يَفْعَلْ مُعَذَّبًا لَنُعَذِّبَنَّ أَجْمَعُونَ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ وَمَا لَكُمْ وَلِهَذِهِ إِنَّمَا دَعَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَهُودَ فَسَأَلَهُمْ عَنْ شَيْءٍ فَكَتَمُوهُ إِيَّاهُ وَأَخْبَرُوهُ بِغَيْرِهِ فَأَرَوْهُ أَنْ قَدْ اسْتَحْمَدُوا إِلَيْهِ بِمَا أَخْبَرُوهُ عَنْهُ فِيمَا سَأَلَهُمْ وَفَرِحُوا بِمَا أُوتُوا مِنْ كِتْمَانِهِمْ ثُمَّ قَرَأَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿ وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ) كَذَلِكَ حَتَّى قَوْلِهِ (يَفْرَحُونَ بِمَا أَتَوْا وَيُحِبُّونَ أَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا ﴾ تَابَعَهُ عَبْدُ الرَّزَّاقِ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ ح حَدَّثَنَا ابْنُ مُقَاتِلٍ أَخْبَرَنَا الْحَجَّاجُ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي ابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ أَنَّ مَرْوَانَ بِهَذَا.

4568- Alkame ibnu Vakkas -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Medîne vâlîsi olan Mervân İbnul-Hakem kapıcısı Râfi'e:

-Ey Râfi'! İbnu Abbas'a git ve ona şunu de: Şayet kendisine verilenle sevinen ve yapmadığıyla da övünmeyi seven kimse azap olunacaksa o zaman bu bütün Müslümânlar azap olunacak manasına gelmez mi?

İbnu Abbas şöyle dedi:

-Sizinle bu âyet arasında ne alakanız var? Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem yahûdîleri çağırmış ve onlara bir soru sormuştu. Onlar da sorunun gerçek cevâbını sakladılar ve ondan başkasını haber verdiler. Bununla beraber verdikleri bu cevâb ile Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin yanında takdîr olunduklarını sandılar ve hakîkati gizleyerek verdikleri cevap ile de sevindiler. Sonra İbnu Abbas şu âyeti okudu:

«(Bir zamanlar) Allah kendilerine kitap verilenlerden "onu insanlara muhakkak açıklayacaksınız; onu asla gizlemeyeceksiniz" diye söz almıştı da, onlar onu arkalarına alıp umursamamışlar, yok pahasına onu satmışlardı. Ne kötü alışveriş! Yaptıklarıyla sevinen, yapmadıklarıyla da övülmeyi arzulayan kimselerin, azaptan kurtulacak bir mevkide olduklarını sakın zannetme. Onlar için elim bir azap vardır.» (Âl-i İmran: 187-188)

١٧-بَاب قَوْلِهِ ﴿ إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِأُولِي الْأَلْبَابِ ﴾

17- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Göklerin ve yerin yaratılışında, geceyle gündüzün birbiri ardından gelip gidişinde, akıl sahipleri için (ibret alınacak) deliller vardır.» (Âl-i İmran: 190)[114]

٤٥٦٩-حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ أَخْبَرَنِي شَرِيكُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي نَمِرٍ عَنْ كُرَيْبٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ بِتُّ عِنْدَ خَالَتِي مَيْمُونَةَ فَتَحَدَّثَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَعَ أَهْلِهِ سَاعَةً ثُمَّ رَقَدَ فَلَمَّا كَانَ ثُلُثُ اللَّيْلِ الْآخِرُ قَعَدَ فَنَظَرَ إِلَى السَّمَاءِ فَقَالَ ﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِأُولِي الْأَلْبَابِ﴾ ثُمَّ قَامَ فَتَوَضَّأَ وَاسْتَنَّ فَصَلَّى إِحْدَى عَشْرَةَ رَكْعَةً ثُمَّ أَذَّنَ بِلَالٌ فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ خَرَجَ فَصَلَّى الصُّبْحَ.

4569- Abdullah ibnu Abbas -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

Ben teyzem Meymûne'nin yanında kaldım. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ailesi ile bir müddet konuştu. Sonra uyudu. Gecenin son üçte biri olunca uyandı, gökyüzüne baktı şu âyeti okudu:

«Göklerin ve yerin yaratılışında, geceyle gündüzün birbiri ardından gelip gidişinde, akıl sahipleri için (ibret alınacak) deliller vardır.» (Âl-i İmran: 190)

Sonra Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem kalktı , abdest aldı, dişlerini misvakladı ve on bir rekât namaz kıldı. Sonra Bilal sabah namazı için ezan okudu. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem iki rekâtlık

---

114 Ey insanlar ibret alın. Şüphesiz ki göklerin ve yerin yaratılışında ve bunların içinde ihtiyacınız olan şeyleri var etmesinde, gece ile gündüzün birbirin ardınca gelmesinde akıl sahipleri için ibretler vardır. Gece ile gündüzün birbiri ardınca gelmesi, gündüz çalışıp rızık temin etmeniz, geceleyin de istirahat etmeniz içindir. Allah bunları sizin menfaatiniz için böyle takdir etmiştir. Bunu ancak, aklı selim sahipleri idrak ederler.

sabah namazının sünnetini kıldı. Sonra Mescid'e çıkıp insanlara sabah namazını kıldırdı.

١٨-بَاب ﴿ الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَى جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ﴾

18- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Ayakta, otururak ve yatarak Allah'ı zikreden, göklerin ve yerin yaratılışı hakkında tefekkürde bulunan (o akıl sahipleri derler ki): "Rabbimiz! Sen bunları boşuna yaratmadın. Seni (her türlü noksan sıfatlardan) tenzih ederiz. Bundan dolayı bizi cehennem azabından koru."» (Âl-i İmran: 191)[115]

٤٥٧٠- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ مَخْرَمَةَ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ كُرَيْبٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ بِتُّ عِنْدَ خَالَتِي مَيْمُونَةَ فَقُلْتُ لَأَنْظُرَنَّ إِلَى صَلَاةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَطُرِحَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وِسَادَةٌ فَنَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي طُولِهَا فَجَعَلَ يَمْسَحُ النَّوْمَ عَنْ وَجْهِهِ ثُمَّ قَرَأَ الْآيَاتِ الْعَشْرَ الْأَوَاخِرَ مِنْ آلِ عِمْرَانَ حَتَّى خَتَمَ ثُمَّ أَتَى شَنًّا مُعَلَّقًا فَأَخَذَهُ فَتَوَضَّأَ ثُمَّ قَامَ يُصَلِّي فَقُمْتُ فَصَنَعْتُ مِثْلَ مَا صَنَعَ ثُمَّ جِئْتُ فَقُمْتُ إِلَى جَنْبِهِ فَوَضَعَ يَدَهُ عَلَى رَأْسِي ثُمَّ أَخَذَ بِأُذُنِي فَجَعَلَ يَفْتِلُهَا ثُمَّ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ أَوْتَرَ.

---

115 O akl-ı selim sahipleri, Allah'ı namazda, ayakta dururken, otururken, istirahat sırasında, yanları üstüne yatarken anarlar. Göklerin ve yerin yaratılışı hakkında ve bunların, kendilerini yaratanın büyüklüğünü göstermesi hususunda düşünürler ve şöyle derler: "Ey Rabbimiz, sen bu yaratılanları boş yere ve eğlence olsun diye yaratmadın. Elbette ki sen bunları çok önemli bir sebeple yarattın. Gökleri ve yeri orda yaşayan yaratıklarını, amellerine göre mükâfaatlandırmak veya cezalandırmak için yarattın. Ey Rabbimiz biz seni, boş işler yapmaktan tenzih ederiz. Sen bizi, cehennem ateşinden koru."Burada, ayakta dururken, otururken ve yatarken Allahı zikretmekten maksat, onu namazda, namazın dışında ve kur'an okurken anmak demektir.

4570- Abdullah ibnu Abbas -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

Ben bir gece teyzem Meymûne'nin yanında kaldım. Kendi kendime: Ben muhakkak Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in nasıl gece namazı kıldığına bakacağım, dedim. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme bir yastık verildi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem o yastığın uzunlamasında uyudu. Gece uyanınca da yüzünden uykuyu gidermek için eliyle silmeye başladı. Akabinde Âl-i İmran Sûresi'nin son on âyetini sonuna kadar okudu. Sonra kendisine duvarda asılı duran su kırbası getirildi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem onu aldı ve abdest aldı. Sonra kalkıp namaz kılmaya başladı. Ben de Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin yaptığı gibi yaptım. Sonra gelip Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin sol tarafına durdum. Sonra Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem elini başımın üzerine koydu ve benim kulağımdan tutup sağ tarafına geçirdi. Sonra iki rekât namaz kıldı. Sonra iki rekât, sonra iki rekât, sonra iki rekât, sonra iki rekât, sonra iki rekât kıldı. Sonunda da tek rekât namaz kıldı.

١٩-بَاب ﴿ رَبَّنَا إِنَّكَ مَنْ تُدْخِلِ النَّارَ فَقَدْ أَخْزَيْتَهُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ ﴾

19- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«"Rabbimiz! Sen, kimi ateşe sokarsan onu zelil etmiş olursun. Zâlimlerin hiç yardımcıları yoktur."» (Âl-i İmran: 192)[116]

٤٥٧١ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا مَعْنُ بْنُ عِيسَى حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنْ مَخْرَمَةَ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ كُرَيْبٍ مَوْلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ بَاتَ عِنْدَ مَيْمُونَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهِيَ خَالَتُهُ قَالَ فَاضْطَجَعْتُ فِي عَرْضِ الْوِسَادَةِ وَاضْطَجَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَهْلُهُ فِي طُولِهَا فَنَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى انْتَصَفَ اللَّيْلُ أَوْ قَبْلَهُ بِقَلِيلٍ

116 Burada zikredilen insanlardan maksat, devamlı olarak cehennemde kalacak olan kâfirlerdir. Zira, rezil ve rüsvay edilenler bunlardır. Sonunda cennete girecek olan müminler önceden, günahları icabı cehenneme girmiş olsalar da, rezil ve rüsvay edilenlerden sayılmazlar ve bu âyetin kapsamına girmezler.

أَوْ بَعْدَهُ بِقَلِيلٍ ثُمَّ اسْتَيْقَظَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَجَعَلَ يَمْسَحُ النَّوْمَ عَنْ وَجْهِهِ بِيَدَيْهِ ثُمَّ قَرَأَ الْعَشْرَ الْآيَاتِ الْخَوَاتِمَ مِنْ سُورَةِ آلِ عِمْرَانَ ثُمَّ قَامَ إِلَى شَنٍّ مُعَلَّقَةٍ فَتَوَضَّأَ مِنْهَا فَأَحْسَنَ وُضُوءَهُ ثُمَّ قَامَ يُصَلِّي فَصَنَعْتُ مِثْلَ مَا صَنَعَ ثُمَّ ذَهَبْتُ فَقُمْتُ إِلَى جَنْبِهِ فَوَضَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدَهُ الْيُمْنَى عَلَى رَأْسِي وَأَخَذَ بِأُذُنِي بِيَدِهِ الْيُمْنَى يَفْتِلُهَا فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ أَوْتَرَ ثُمَّ اضْطَجَعَ حَتَّى جَاءَهُ الْمُؤَذِّنُ فَقَامَ فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ ثُمَّ خَرَجَ فَصَلَّى الصُّبْحَ.

4571- Abdullah ibnu Abbas -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

Kendisi teyzesi ve Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin hanımı olan Meymûne'nin yanında bir gece geçirdi. Ben başımı yastığın enine koyarak uzandım. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ile ehli de yastığın boyuna başlarını koyarak uzandılar. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem uyudu. Gece yarısı olduğunda veya gece yarısında biraz önce Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem uyandı ve yüzünden uykuyu gidermek için yüzünü eliyle silmeye başladı. Akabinde Âl-i İmran Suresi'nin son on âyetini sonuna kadar okudu. Sonra kendisine duvarda asılı duran su kırbası getirildi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem onu aldı ve abdest aldı. Sonra kalkıp namaz kılmaya başladı. Ben de Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin yaptığı gibi yaptım. Sonra gelip Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin sol tarafına durdum. Sonra Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem elini başımın üzerine koydu ve benim kulağımdan tutup sağ tarafına geçirdi. Sonra iki rekât namaz kıldı. Sonra iki rekât, sonra iki rekât, sonra iki rekât, sonra iki rekât, sonra iki rekât kıldı. Sonunda da tek rekât namaz kıldı. Sonra müezzin kendisini çağırmaya gelinceye kadar uzandı. Sonra kalktı ve kısa şekilde iki rekât sabah namazının sünnetini kıldı. Sonra Mescid'e çıktı insanlara sabah namazını kıldırdı.

٢٠-بَاب ﴿ رَبَّنَا إِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي لِلْإِيمَانِ ﴾ الْآيَةَ

20- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Rabbimiz! Biz, Rabbınıza îman edin diye çağıran bir münâdîyi

(Peygamberi) işittik ve hemen iman ettik.» (Âl-i İmran: 193)[117]

٤٥٧٢- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ مَالِكٍ عَنْ مَخْرَمَةَ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ كُرَيْبٍ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَخْبَرَهُ أَنَّهُ بَاتَ عِنْدَ مَيْمُونَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهِيَ خَالَتُهُ قَالَ فَاضْطَجَعْتُ فِي عَرْضِ الْوِسَادَةِ وَاضْطَجَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَهْلُهُ فِي طُولِهَا فَنَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى إِذَا انْتَصَفَ اللَّيْلُ أَوْ قَبْلَهُ بِقَلِيلٍ أَوْ بَعْدَهُ بِقَلِيلٍ اسْتَيْقَظَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَجَلَسَ يَمْسَحُ النَّوْمَ عَنْ وَجْهِهِ بِيَدِهِ ثُمَّ قَرَأَ الْعَشْرَ الْآيَاتِ الْخَوَاتِمَ مِنْ سُورَةِ آلِ عِمْرَانَ ثُمَّ قَامَ إِلَى شَنٍّ مُعَلَّقَةٍ فَتَوَضَّأَ مِنْهَا فَأَحْسَنَ وُضُوءَهُ ثُمَّ قَامَ يُصَلِّي قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ فَقُمْتُ فَصَنَعْتُ مِثْلَ مَا صَنَعَ ثُمَّ ذَهَبْتُ فَقُمْتُ إِلَى جَنْبِهِ فَوَضَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدَهُ الْيُمْنَى عَلَى رَأْسِي وَأَخَذَ بِأُذُنِي الْيُمْنَى يَفْتِلُهَا فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ أَوْتَرَ ثُمَّ اضْطَجَعَ حَتَّى جَاءَهُ الْمُؤَذِّنُ فَقَامَ فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ ثُمَّ خَرَجَ فَصَلَّى الصُّبْحَ.

4572- Abdullah ibnu Abbas -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

Kendisi, teyzesi ve Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin hanımı olan Meymûne'nin yanında bir gece geçirdi. Ben başımı yastığın enine koyarak uzandım. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ile ehli de yastığın boyuna başlarını koyarak uzandılar. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem uyudu. Gece yarısı olduğunda veya gece yarısında biraz önce Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem uyandı ve yüzünden uykuyu gidermek için yüzünü eliyle silmeye başladı. Akabinde Âl-i İmran Sûresi'nin son on

117 Rabbimiz, biz, "Rabbinize iman eden" diyerek iman etmeye çağıran bir davetçiyi işittik ve onu tasdik ettik. Ey Rabbimiz sen bizim günahlarımızı bağışla. Kıyamet gününde bizi rüsvay etme. Kötü amellerimizi lütfunla ve merhametinle ört ve bizleri, kendilerinden razı olduğun kullarınla beraber öldür."Bu âyette zikredilen "Davet eden"den maksat, kur'an-ı Kerimdir. Çünkü, bütün müminler Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemi görüp onu işitmemişlerdir.

âyetini sonuna kadar okudu. Sonra kendisine duvarda asılı duran su kırbası getirildi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem onu aldı ve abdest aldı. Sonra kalkıp namaz kılmaya başladı. Ben de Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin yaptığı gibi yaptım. Sonra gelip Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin sol tarafına durdum. Sonra Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem elini başımın üzerine koydu ve benim kulağımdan tutup sağ tarafına geçirdi. Sonra iki rekât namaz kıldı. Sonra iki rekât, sonra iki rekât, sonra iki rekât, sonra iki rekât, sonra iki rekât kıldı. Sonunda da tek rekât namaz kıldı. Sonra müezzin kendisini çağırmaya gelinceye kadar uzandı. Sonra kalktı ve kısa şekilde iki rekât sabah namazının sünnetini kıldı. Sonra Mescid'e çıktı insanlara sabah namazını kıldırdı.

٤-سُورَةُ النِّسَاءِ

4-Nisâ Sûresi

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ يَسْتَنْكِفُ يَسْتَكْبِرُ قِوَامُكُمْ مِنْ مَعَايِشِكُمْ ﴿لَهُنَّ سَبِيلًا﴾ يَعْنِي الرَّجْمَ لِلثَّيِّبِ وَالْجَلْدَ لِلْبِكْرِ وَقَالَ غَيْرُهُ ﴿مَثْنَى وَثُلَاثَ﴾ يَعْنِي اثْنَتَيْنِ وَثَلَاثًا وَأَرْبَعًا وَلَا تُجَاوِزُ الْعَرَبُ رُبَاعَ.

İbnu Abbas şöyle demiştir: *"yestenkifu"* Çekinir. *"yestekbiru"* Büyüklenmek ister. *"kıvamen"* Yaşayışlarınızı doğrulttuğunuz şey. *"lehünne sebîlen"* O kadınlar için bir yol belirleninceye kadar. Bununla evli iken zinâ edenin recm edileceğini, bekâr iken ise zina edene sopa vurulacağını kasteder.

Ebu Ubeyde şöyle dedi: *"mesna ve sülase ve ruba'a"* Bununla iki, üç ve dört kastedilir. Arab dörtten öteye geçmez.

١-بَاب ﴿ وَإِنْ خِفْتُمْ أَنْ لَا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَى ﴾

1- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Eğer yetim kızlar hakkında âdil davrânamamaktan korkarsanız...» (Nisa: 3)[118]

118 Ey insanlar, nasıl ki sizler, yetimlerin mallarında, adaletli davranamayacağınızdan korkuyorsunuz, üzerinize vacip olan, kadınların hakları hususuda da Allahtan kor-

٤٥٧٣- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى أَخْبَرَنَا هِشَامٌ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ أَخْبَرَنِي هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ رَجُلًا كَانَتْ لَهُ يَتِيمَةٌ فَنَكَحَهَا وَكَانَ لَهَا عَذْقٌ وَكَانَ يُمْسِكُهَا عَلَيْهِ وَلَمْ يَكُنْ لَهَا مِنْ نَفْسِهِ شَيْءٌ فَنَزَلَتْ فِيهِ ﴿ وَإِنْ خِفْتُمْ أَنْ لَا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَى ﴾ أَحْسِبُهُ قَالَ كَانَتْ شَرِيكَتَهُ فِي ذَلِكَ الْعَذْقِ وَفِي مَالِهِ.

4573- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Bir adamın yanında yetîm bir kız vardı. Bu adam o yetîm kızla evlendi. Yetîm kızın bir hurmalığı vardı. Adam, o yetim kıza karşı bir isteği olmadığı hâlde onu sırf malı için yanında tutuyordu. Şu âyet bu adam sebebiyle nazil olmuştur.

«Eğer yetim kızlar hakkında âdil davrânamamaktan korkarsanız...» (Nisa: 3)

Hişâm ibnu Yûsuf şöyle dedi: Ben Urve'nin:

-O yetîm kız bu hurmalıkta ve adamın malında ortağı idi, dediğini sanıyorum.

٤٥٧٤- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ صَالِحِ بْنِ كَيْسَانَ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّهُ سَأَلَ عَائِشَةَ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿ وَإِنْ خِفْتُمْ أَنْ لَا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَى ﴾ فَقَالَتْ يَا ابْنَ أُخْتِي هَذِهِ الْيَتِيمَةُ تَكُونُ فِي حَجْرِ وَلِيِّهَا تَشْرَكُهُ فِي مَالِهِ وَيُعْجِبُهُ مَالُهَا وَجَمَالُهَا فَيُرِيدُ وَلِيُّهَا أَنْ يَتَزَوَّجَهَا بِغَيْرِ أَنْ يُقْسِطَ فِي صَدَاقِهَا فَيُعْطِيَهَا مِثْلَ مَا يُعْطِيهَا غَيْرُهُ فَنُهُوا عَنْ أَنْ

---

kun. Onlardan sadece, adaletsizliğe düşmeyeceğiniz sayıda evlenin. Bu sayı da iki, üç veya dört olur. Bunlar hakkında da adaletli davranamayacağınızdan korkarsanız tek bir kadınla evlenin. Bunun hakkında da adaletli davranamayacağınızdan korkarsanız sahip olduğunuz cariyelerle evlenin. Bu âyette, yetimlerin hakkına riayet emredildiği gibi, kadınların hakkına da riayet edilmesi emredilmiştir. Görüldüğü gibi bu âyetlerdeki "Dileyen inkâr etsin." ve "Nankörlük etsin" ifadeleri her ne kadar emir şeklindeyse de aslında bunlardan maksat tehdittir ve yasaklamadır. İşte, kadınlardan iki, üç ve dört tanesi ile evlenmeyi emreden ifade de bunlar gibidir. Yani, adaletli davranamayan kimsenin, birden fazla kadınla evlenmesi yasaklanmaktadır.

يَنْكِحُوهُنَّ إِلَّا أَنْ يُقْسِطُوا لَهُنَّ وَيَبْلُغُوا لَهُنَّ أَعْلَى سُنَّتِهِنَّ فِي الصَّدَاقِ فَأُمِرُوا أَنْ يَنْكِحُوا مَا طَابَ لَهُمْ مِنَ النِّسَاءِ سِوَاهُنَّ قَالَ عُرْوَةُ قَالَتْ عَائِشَةُ وَإِنَّ النَّاسَ اسْتَفْتَوْا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعْدَ هَذِهِ الْآيَةِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ ﴿ وَيَسْتَفْتُونَكَ فِي النِّسَاءِ ﴾ قَالَتْ عَائِشَةُ وَقَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى فِي آيَةٍ أُخْرَى ﴿ وَتَرْغَبُونَ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ ﴾ رَغْبَةُ أَحَدِكُمْ عَنْ يَتِيمَتِهِ حِينَ تَكُونُ قَلِيلَةَ الْمَالِ وَالْجَمَالِ قَالَتْ فَنُهُوا أَنْ يَنْكِحُوا عَنْ مَنْ رَغِبُوا فِي مَالِهِ وَجَمَالِهِ فِي يَتَامَى النِّسَاءِ إِلَّا بِالْقِسْطِ مِنْ أَجْلِ رَغْبَتِهِمْ عَنْهُنَّ إِذَا كُنَّ قَلِيلَاتِ الْمَالِ وَالْجَمَالِ.

4574- Urve ibnu Zubeyr -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Kendisi, Âişe'ye -Allah ondan razı olsun- Allah Teâlâ'nın şu âyetinin manasını sordum:

«Eğer yetim kızlar hakkında âdil davranamamaktan korkarsanız» Nisa: 3

Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle cevap verdi:

-Ey kız kardeşimin oğlu! Bu, velisinin evinde bulunan ve malı onunla ortak olan yetim kızdır. Yetim kızın malı ve güzelliği velisinin hoşuna gider ve yetim kızın mehrinde adaletsizlik ederek onunla evlenmek ister ve ona diğer kadınlara verdiği kadar mehir verir.

İşte bu âyette o çeşit velîlerin kendi himayeleri altındaki yetim kızlarla, haklarında adalet ve onların mehirlerini en yüksek miktârına yükselmedikçe evlenmekten yasaklanıp, bunlardan başka kendilerine helâl olan kadınlardan evlenmeleri emrolundu.

Urve dedi ki: Âişe sözüne devam ederek şöyle dedi: Bu âyet indikten sonra insanlar Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'den sorup fetva istediler. Bunun üzerine Allah şu âyeti indirdi:

«Kadınlar hakkında senden fetva istiyorlar De ki; "Allah, onlar hakkında size fetva vermektedir: (Velileri olduğunuz hâlde) kendileri için yazılmış (bir hak olan mirası) kendilerine vermediğiniz, (bununla beraber güzel olmaları ve çok malları bulunması halinde) kendileriyle evlenmek istediğiniz yetim kızlar hakkında, (keza miras hakkını vermediğiniz) küçük çocuklar hakkında ve yetimlere karşı adaletli davranmanız hakkında (bu) kitapta size okuya geldiğiniz (âyetler, bu fetvalar-

dandır). Hayır olarak her ne yapmışsanız, şüphesiz Allah onu hakkıyla bilendir.» Nisa: 127

Allah Teâlâ'nın bu âyette, Kitap'da size okunuyor, diye zikrettiği birinci âyettir ki Allah Teâlâ orada şöyle buyurur:

«Eğer yetim kızlar hakkında âdil davrânamamaktan korkarsanız, onların yerine sizin için uygun olan kadınlarla ikiye, üçe ve dörde kadar evlenin»

Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: ***«kendileriyle evlenmek istediğiniz yetim kızlar...»*** âyeti şu manaya gelmektedir: Herhangi birinizin kendi evinde yani koruması altında olan yetim kızın malı az olduğu ve güzel de olmadığı zaman onunla evlenmek istememesidir. Yetim kızlarla evlenmek istemedikleri hâlde, sırf mallarını elde etmek amacı ile mehirlerini adaletsiz bir şekilde, diğer kadınlardan az vermek suretiyle evlenmekten yasaklanmıştır (Hadisin geçtiği diğer yer: 2494)

٢-بَاب ﴿ وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ فَإِذَا دَفَعْتُمْ إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ فَأَشْهِدُوا عَلَيْهِمْ وَكَفَى بِاللَّهِ حَسِيبًا ﴾

2- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Fakir olan kimse de, maruf ölçüler içinde yesin. Onlara mallarını geri verdiğiniz zaman, yanlarında şâhidler bulundurun. (Kontrol edip) hesap sormak yönünden Allah yeter.» (Nisa: 6)[119]

---

119 Yetimleri, buluğa erinceye kadar, akli yetenekleri, mallarını sevk ve idareleri, dini vecibelerini yerine getirmeleri hususunda deneyin, Şayet onların akli yetenekleri ve malların sevk ve idare edecekleri hususunda rüşdlerine erdiklerini görürseniz mallarını kendilerine verin, yanınızda tutmayın. Onların malını israf ederek ve büyüdükten sonra sizden alacaklarından korkarak aceleye getirip yemeyin. İçinizden zengin olanlar, yetimin malından elini çeksin. Fakir olanlarınız ise, zaruri hallerde ihtiyacı kadarını ödünç olarak o yetim mallarından alıp yesin. Yetimlere, kendi mallarını teslim ettiğinizde şâhit tutun ki teslim aldıklarını inkâr etmesinler. Hesap görücü olarak Allah yeter. "Meşru surette yemek"ten maksat, ihtiyacı olduğu takdir_de, yetimin malından ödünç alıp yemesi ve daha sonra gücü yettiğinde de onu ödemesidir. Ayet-i kerimede, yetimlerin mallarının israf edilerek yenilmemesi emredilmektedir. Burada geçen "İsraftan maksat, bunların mallarını. Allahın mubah kıldığı yerlerin dışına harcamaktır. Yine âyet-i kerimede geçen ve "Büyürler diye tez elden yemeyin." şeklinde tercüme edilen ifadesinden maksat, "Büyüyecekler ve mallarına sahib olacaklar kuşkusuyla alel acele onların mallarını yemeye girişmeyin." demektir.

﴿ وَبِدَارًا ﴾ مُبَادَرَةً ﴿ أَعْتَدْنَا ﴾ أَعْدَدْنَا أَفْعَلْنَا مِنَ الْعَتَادِ.

"vebidaren" Hacet yokken, bulûğlarından önce çabuk davranarak.

"e'atedna" Hazırladık.

٤٥٧٥- حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا فِي قَوْلِهِ تَعَالَى ﴿ وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ ﴾ أَنَّهَا نَزَلَتْ فِي وَالِي الْيَتِيمِ إِذَا كَانَ فَقِيرًا أَنَّهُ يَأْكُلُ مِنْهُ مَكَانَ قِيَامِهِ عَلَيْهِ بِمَعْرُوفٍ.

4575- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

«Zengin olan kimse, (yetimin malını yemekten sakınıp) iffetli davransın: Fakir olan kimse de, maruf ölçüler içinde yesin.» Bu âyet yetîmin malı hususunda indi. Yetîmin velîsi fakîr olduğu zaman, o malın işlerini iyilikle bakıp yerine getirmesi karşılığında o maldan yer.

٣-بَاب ﴿ وَإِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ أُولُو الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينُ ﴾ الْآيَةَ

3- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«(Mirasta hissesi olmayan) akrabalar, yetimler ve yoksullar, taksim sırasında hazır bulunduklarında, mirastan onları da rızıklandırın ve onlara güzel söz söyleyin, (gönüllerini alın).» (Nisa: 8)

٤٥٧٦- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ الْأَشْجَعِيُّ عَنْ سُفْيَانَ عَنِ الشَّيْبَانِيِّ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ﴿وَإِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ أُولُو الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينُ﴾ قَالَ هِيَ مُحْكَمَةٌ وَلَيْسَتْ بِمَنْسُوخَةٍ تَابَعَهُ سَعِيدٌ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ.

4576- İbnu Abbas -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi: ***«(Mirasta hissesi olmayan) akrabalar, yetimler ve yoksullar, taksim sırasında hazır bulunduklarında,»*** âyeti muhkemdir, neshedilmiş değildir.

٤-بَاب قَوْلِه ﴿ يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ ﴾

4- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Allah, (mirasın taksimi hususunda) size, çocuklarınızla ilgili (şu hükümleri) emreder:» (Nisa: 11)[120]

٤٥٧٧ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى حَدَّثَنَا هِشَامٌ أَنَّ ابْنَ جُرَيْجٍ أَخْبَرَهُمْ قَالَ أَخْبَرَنِي ابْنُ الْمُنْكَدِرِ عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ عَادَنِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَبُو بَكْرٍ فِي بَنِي سَلِمَةَ مَاشِيَيْنِ فَوَجَدَنِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا أَعْقِلُ شَيْئًا فَدَعَا بِمَاءٍ فَتَوَضَّأَ مِنْهُ ثُمَّ رَشَّ عَلَيَّ فَأَفَقْتُ فَقُلْتُ مَا تَأْمُرُنِي أَنْ أَصْنَعَ فِي مَالِي يَا رَسُولَ اللَّهِ فَنَزَلَتْ ﴿ يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ ﴾.

4577- Cabir'den, -Allah ondan razı olsun- O şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ben hasta iken beni ziyarete geldi. Ben şuurumu kaybetmiştim. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem abdest aldı ve abdest suyundan üzerime döktü. Ben kendime geldim ve dedim ki:

-Ey Allah'ın Rasûlü! malımı vasiyet konusunda bana ne tavsiye edersin? Bunun üzerine şu âyet nazil oldu.

«Allah, (mirasın taksimi hususunda) size, çocuklarınızla ilgili (şu hükümleri) emreder: Erkeğe, kadının iki katı kadardır. Eğer kadınlar ikiden fazla iseler, ölünün bıraktığı(terike)nın üçte ikisi (onlara)dir Eğer kadın bir tek ise, yarısı onundur. Ölenin çocuğu varsa, ana babadan her biri için, terikenin altıda biri vardır. Eğer ölenin çocuğu yoksa ve anası, babası ona vâris olmuşlarsa, üçte biri anaya aittir. Eğer ölenin kardeşleri varsa, anası için altıda bir hisse vardır. (Bütün bunlar) ölenin vasîyyet ettiği miktarın çıkmasından ve borcun ödenmesinden sonra (bakıyye üzerinden)dir. Siz, babalarınızdan ve oğullarınızdan hangilerinin fayda yönünden size daha yakın olduklarını bilemezsiniz. Bunlar, Allah tarafından, farz kılınmış hükümlerdir. Allah, şüphesiz, ilim ve hikmet sahibidir.» (Hadisin geçtiği diğer yer: 194)

120 Cahiliye döneminde, küçük çoculara ve kadınlara mirastan pay vermiyorlar ve onlar için şöyle diyorlardı: "Ata binmeyene, eli kılıç tutmayana ve düşmanla savaşmayana nasıl mal verebiliriz?" İslâm geldikten sonra bu âyet nazil oldu, küçüğün, büyüğün, kadının ve erkeğin mirasta payları olduğunu açıkladı.

٥-بَاب قَوْله ﴿ وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ ﴾

5- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Eğer hanımlarınızın çocuğu yoksa, onların terk ettikleri (miras) nin yarısı sizindir.» (Nisa: 12)[121]

٤٥٧٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ عَنْ وَرْقَاءَ عَنْ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ عَنْ عَطَاءٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ كَانَ الْمَالُ لِلْوَلَدِ وَكَانَتْ الْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ فَنَسَخَ اللَّهُ مِنْ ذَلِكَ مَا أَحَبَّ فَجَعَلَ لِلذَّكَرِ مِثْلَ حَظِّ الْأُنْثَيَيْنِ وَجَعَلَ لِلْأَبَوَيْنِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسَ وَالثُّلُثَ وَجَعَلَ لِلْمَرْأَةِ الثُّمُنَ وَالرُّبُعَ وَلِلزَّوْجِ الشَّطْرَ وَالرُّبُعَ.

4578- Abdullah ibnu Abbas -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

Bir kişi öldüğünde onun malı oğluna kalırdı. Vasiyet hakkı da anne ve babaya aitti. Yalnız ana-babaya vasiyet edilirdi. Daha sonra Allah Azze ve Celle bu hükmü dilediği kısmı neshetti ve mirastan erkeğe kadının hakkının iki misli verilmesini emretti. Anne ve babadan her birine de mirasın altıda biri olduğunu; şayet kadının çocuğu varsa kendisine mirastan sekizde bir, çocuk yoksa dörtte bir verilmesini; hanımı için de şayet çocuk yoksa mirasın yarısı, çocuğa dörtte bir hisse verilmesini emretti. (Hadisin geçtiği diğer yer: 2747)

٦-بَاب ﴿ لَا يَحِلُّ لَكُمْ أَنْ تَرِثُوا النِّسَاءَ كَرْهًا وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ مَا آتَيْتُمُوهُنَّ ﴾ الْآيَةَ

6- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Ey îman edenler! Kadınlara zorla varis olmanız ve apaçık bir fuhuş irtikab etmedikçe (mehir olarak) verdiklerinizin bir kısmını alıp götürmeniz için onları sıkıştırmanız size helâl değildir. Onlarla iyi geçinin; eğer onlardan hoşlanmazsanız, (biliniz ki) bir şeyden hoşlanmamanız ve Allah'ın da o şeyde pek çok hayır takdir etmiş olması pek

121 Bundan maksad kelaledir."Kelale"den maksat mirasçılardır."

mümkündür.» (Nisa: 19)[122]

وَيُذْكَرُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ﴿ لَا تَعْضُلُوهُنَّ ﴾ لَا تَقْهَرُوهُنَّ ﴿ حُوبًا ﴾ إِثْمًا ﴿تَعُولُوا ﴾ تَمِيلُوا ﴿ نِحْلَةً ﴾ النِّحْلَةُ الْمَهْرُ.

İbnu Abbas'ın şöyle dediği rivayet olunur: *"lâ te'zulûhünne"* Onları kahretmeyin. *"huben"* Günâh. *"teûlû"* Meyletmeniz. *"nihleten"*Mehir.

٤٥٧٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُقَاتِلٍ حَدَّثَنَا أَسْبَاطُ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا الشَّيْبَانِيُّ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ الشَّيْبَانِيُّ وَذَكَرَهُ أَبُو الْحَسَنِ السُّوَائِيُّ وَلَا أَظُنُّهُ ذَكَرَهُ إِلَّا عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَحِلُّ لَكُمْ أَنْ تَرِثُوا النِّسَاءَ كَرْهًا وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ مَا آتَيْتُمُوهُنَّ ﴾ قَالَ كَانُوا إِذَا مَاتَ الرَّجُلُ كَانَ أَوْلِيَاؤُهُ أَحَقَّ بِامْرَأَتِهِ إِنْ شَاءَ بَعْضُهُمْ تَزَوَّجَهَا وَإِنْ شَاءُوا زَوَّجُوهَا وَإِنْ شَاءُوا لَمْ يُزَوِّجُوهَا فَهُمْ أَحَقُّ بِهَا مِنْ أَهْلِهَا فَنَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ فِي ذَلِكَ.

4579- İbnu Abbas -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

«Ey îman edenler! Kadınlara zorla varis olmanız ve apaçık bir fuhuş irtikab etmedikçe (mehir olarak) verdiklerinizin bir kısmını alıp götürmeniz için onları sıkıştırmanız size helâl değildir. (Nisa: 19)

Câhiliyet döneminde bir adam vefat ettiği zaman, onun velîleri kalan hanımı hakkında herkesten daha çok hak sahipleriydiler. Dilerlerse onunla evlenirler, dilerlerse onu evlendirirler, dilerlerse onu evlendirmezlerdi. Onlar o kadının ehlinden daha çok hak sahibi idiler. Bu âyet bu konuda inmiştir. (Hadisin geçtiği diğer yer: 6948)

---

122 Allah Teâlâ, mirasın hükümlerini belirten âyetlerde, erkek olsun, kadın olsun, akrabaların birbirlerine nasıl mirasçı olacaklarını beyan etmiştir. Ayrıca bu âyette, erkeklerin kadınlara zorla varis olmalarının yasaklamasına gerek yoktur. Bundan da anlaşılmaktadır ki, bu âyetle, yasaklanması istenen, ölen akrabaların hanımlarının nikâhına mirasçı olma düşüncesidir. Böylece Allah Teâlâ, kişinin, evlendiği hanımından faydalanma hakkının, ölmesiyle sona ermiş olacağını ve bu faydalanma hakkının diğer eşyalardan faydalanma hakkı gibi, mirasçılarına intikal etmeyeceğini beyan etmiştir.

٧-بَاب قَوْلِه ﴿ وَلِكُلٍّ جَعَلْنَا مَوَالِيَ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَالَّذِينَ عَاقَدَتْ أَيْمَانُكُمْ فَآتُوهُمْ نَصِيبَهُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا ﴾

7- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Ana-babanın ve yakın akrabanın bıraktıkları mala (vâris olsunlar diye kadın ve erkek) her biri için vârisler kıldık. Yeminlerinizle bağlandığınız kimselere de hisselerini verin. Şüphe yoktur ki Allah, her şeye şâhidtir» (Nisa: 33)[123]

وَقَالَ مَعْمَرٌ أَوْلِيَاءُ مَوَالِي وَأَوْلِيَاءُ وَرَثَةٌ ﴿ عَاقَدَتْ أَيْمَانُكُمْ ﴾ هُوَ مَوْلَى الْيَمِينِ وَهُوَ الْحَلِيفُ وَالْمَوْلَى أَيْضًا ابْنُ الْعَمِّ وَالْمَوْلَى الْمُنْعِمُ الْمُعْتِقُ وَالْمَوْلَى الْمُعْتَقُ وَالْمَوْلَى الْمَلِيكُ وَالْمَوْلَى مَوْلَى فِي الدِّينِ.

Ma'mer de şöyle dedi: *"veevliyau"* "Mirasçılaradır. *"'akadet eymanüküm"* (Yeminlerinizle bağlandığınız kimseler) Bu, yemîn mevlâsıdır ki, yeminle bağlanan kişiden ibarettir. *"velmevla"* Amca oğlu. *"velmevla-mu'tiku"* Kölesine hürriyet veren kişi. *"velmevla-mu'teku"* Kendisine hürriyet verilen kimse. *velmevla-lmeliku"* İnsanların işlerini yürütmeyi, idare etmeyi üzerine alan kimse.

٤٥٨٠ – حَدَّثَنِي الصَّلْتُ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ إِدْرِيسَ عَنْ طَلْحَةَ بْنِ مُصَرِّفٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ﴿وَلِكُلٍّ جَعَلْنَا مَوَالِيَ﴾ قَالَ وَرَثَةً ﴿وَالَّذِينَ عَاقَدَتْ أَيْمَانُكُمْ﴾ كَانَ الْمُهَاجِرُونَ لَمَّا قَدِمُوا الْمَدِينَةَ يَرِثُ الْمُهَاجِرِيُّ الْأَنْصَارِيَّ دُونَ ذَوِي رَحِمِهِ لِلْأُخُوَّةِ الَّتِي آخَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَهُمْ فَلَمَّا نَزَلَتْ ﴿وَلِكُلٍّ جَعَلْنَا مَوَالِيَ﴾ نُسِخَتْ ثُمَّ قَالَ ﴿وَالَّذِينَ

123 "Yeminlerinizin size bağladığı kimselerden maksat, cahiliye döneminde birbirleriyle yardımlaşma antlaşması yapan kimselerdir. Âyette bunlara verilmesi emredilen paydan maksat ise mirastan bir pay değil, antlaşmadan doğan yardım etme, öğütte bulunma, istişare etme, esirlerin fidyesine katkıda bulunma ve öldürülenlerin diyetlerini ödeme gibi haklardır. İslam geldikten sonra da bu gibi güzel amelleri teşvik etmiştir.

عَاقَدَتْ أَيْمَانُكُمْ﴾ مِنَ النَّصْرِ وَالرِّفَادَةِ وَالنَّصِيحَةِ وَقَدْ ذَهَبَ الْمِيرَاثُ وَيُوصِي لَهُ سَمِعَ أَبُو أُسَامَةَ إِدْرِيسَ وَسَمِعَ إِدْرِيسُ طَلْحَةَ.

4580- İbnu Abbas -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

«Her biri için mevlâlar yaptık» âyetinin manası ***«mirasçılar yaptık»*** demektir. ***«Yeminlerinizin karşılıklı bağladığı kimseler»*** Muhacirler Medine'ye geldikleri ilk zamanlarda Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin kurduğu kardeşlik sebebiyle Ensâr'a kendi akrabalarından önce mirasçı olurlardı. Fakat sonra: ***«Erkek ve dişiden her biri için mirasçılar yaptık»*** Nisâ: 33. ayeti inince, bu ayetin birinci kısmı ikinci kısmını yani *akidleşme ayetini* neshetti, dedi. Sonra İbnu Abbas ***«Yeminlerinizin karşılıklı başladığı kimseler...»*** kavli hakkında: Ancak yardım etmek, ihsan eylemek ve nasihat etmek kaldı. Akidleşenler arasında verilegelen miras gitti. Kardeşlik akdi sebebiyle miras almakta olan kimseye vasiyet yapılabilir, dedi. (Hadisin geçtiği diğer yer: 2292)

٨-بَاب قَوْلِهِ ﴿ إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ ﴾ يَعْنِي زِنَةَ ذَرَّةٍ

8- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Allah, şüphesiz, zerre kadar haksızlık yapmaz.» (Nisa: 40)[124]

٤٥٨١- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ حَدَّثَنَا أَبُو عُمَرَ حَفْصُ بْنُ مَيْسَرَةَ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ أُنَاسًا فِي زَمَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ هَلْ نَرَى رَبَّنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَعَمْ هَلْ تُضَارُّونَ فِي رُؤْيَةِ الشَّمْسِ بِالظَّهِيرَةِ ضَوْءٌ لَيْسَ فِيهَا سَحَابٌ قَالُوا لَا قَالَ وَهَلْ تُضَارُّونَ فِي رُؤْيَةِ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ ضَوْءٌ لَيْسَ فِيهَا سَحَابٌ قَالُوا لَا قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا تُضَارُّونَ

---

124 Şüphesiz ki Allah, kullarının, mallarını kendi yolunda harcama gibi amellerini boşa çıkararak onlara asla zulmetmez. Bu amelleri zerre kadar bile olsa bu böyledir. Allah, kullarının yaptıkları güzel amelleri daha da artırır ve karşılığında kullarına büyük mükafatlar verir.

فِي رُؤْيَةِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَّا كَمَا تُضَارُّونَ فِي رُؤْيَةِ أَحَدِهِمَا إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ أَذَّنَ مُؤَذِّنٌ تَتْبَعُ كُلُّ أُمَّةٍ مَا كَانَتْ تَعْبُدُ فَلَا يَبْقَى مَنْ كَانَ يَعْبُدُ غَيْرَ اللَّهِ مِنْ الْأَصْنَامِ وَالْأَنْصَابِ إِلَّا يَتَسَاقَطُونَ فِي النَّارِ حَتَّى إِذَا لَمْ يَبْقَ إِلَّا مَنْ كَانَ يَعْبُدُ اللَّهَ بَرٌّ أَوْ فَاجِرٌ وَغُبَّرَاتُ أَهْلِ الْكِتَابِ فَيُدْعَى الْيَهُودُ فَيُقَالُ لَهُمْ مَنْ كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ قَالُوا كُنَّا نَعْبُدُ عُزَيْرَ ابْنَ اللَّهِ فَيُقَالُ لَهُمْ كَذَبْتُمْ مَا اتَّخَذَ اللَّهُ مِنْ صَاحِبَةٍ وَلَا وَلَدٍ فَمَاذَا تَبْغُونَ فَقَالُوا عَطِشْنَا رَبَّنَا فَاسْقِنَا فَيُشَارُ أَلَا تَرِدُونَ فَيُحْشَرُونَ إِلَى النَّارِ كَأَنَّهَا سَرَابٌ يَحْطِمُ بَعْضُهَا بَعْضًا فَيَتَسَاقَطُونَ فِي النَّارِ ثُمَّ يُدْعَى النَّصَارَى فَيُقَالُ لَهُمْ مَنْ كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ قَالُوا كُنَّا نَعْبُدُ الْمَسِيحَ ابْنَ اللَّهِ فَيُقَالُ لَهُمْ كَذَبْتُمْ مَا اتَّخَذَ اللَّهُ مِنْ صَاحِبَةٍ وَلَا وَلَدٍ فَيُقَالُ لَهُمْ مَاذَا تَبْغُونَ فَكَذَلِكَ مِثْلَ الْأَوَّلِ حَتَّى إِذَا لَمْ يَبْقَ إِلَّا مَنْ كَانَ يَعْبُدُ اللَّهَ مِنْ بَرٍّ أَوْ فَاجِرٍ أَتَاهُمْ رَبُّ الْعَالَمِينَ فِي أَدْنَى صُورَةٍ مِنْ الَّتِي رَأَوْهُ فِيهَا فَيُقَالُ مَاذَا تَنْتَظِرُونَ تَتْبَعُ كُلُّ أُمَّةٍ مَا كَانَتْ تَعْبُدُ قَالُوا فَارَقْنَا النَّاسَ فِي الدُّنْيَا عَلَى أَفْقَرِ مَا كُنَّا إِلَيْهِمْ وَلَمْ نُصَاحِبْهُمْ وَنَحْنُ نَنْتَظِرُ رَبَّنَا الَّذِي كُنَّا نَعْبُدُ فَيَقُولُ أَنَا رَبُّكُمْ فَيَقُولُونَ لَا نُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا.

4581- Ebu Saîd el-Hudrî -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem zamanında insanlar:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Biz kıyamet gününde Rabb'imizi görecek miyiz? dediler.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Evet Rabb'inizi göreceksiniz. Güneş tam tepede iken ve önünde de bulut yokken onu görmede birbirinizle itişip kakışır mısınız?"

Sahâbîler:

-Hayır, dediler.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

-"Önünde onu engelleyen hiçbir bulut yok iken ayın on dördüncü günü dolunayı görmekte birbirinizle itişip kakışır mısınız?"

Onlar:

-Hayır, dediler.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"İşte güneş ve ayı hiçbir sıkıntı olmadan gördüğünüz gibi, Allah Azze ve Celle'yi de Kıyamet Günü hiçbir meşakket olmaksızın, rahat bir şekilde göreceksiniz. Kıyamet günü bir münadi: Her ümmet dünyada neye tapıyor idiyse şimdi onun peşinden gider! diye nida eder. Allah'tan gayri putlara ve dikili taşlara tapan kim varsa hepsi ateşe atılırlar. Allah'a ibadet eden salih ve günahkar insanlarla Ehli Kitab'tan geriye kalanlar kalınca yahudiler çağrılır ve onlara:

-Sizler kime ibadet ediyordunuz? diye sorulacak.

Onlar:

-Biz Allah'ın oğlu Uzeyr'e ibâdet ederdik! diye cevap verecekler.

Bunun üzerine onlara:

-Yalan söylediniz! Allah Azze ve Celle hiçbir eş ve oğul edinmedi. Şimdi sizler ne istersiniz? diye sorulur.

Onlar da:

-Ey Rabbimiz, susadık, bize su ver! derler.

Bunun üzerine onlara işaret edilir ve:

-Haydi su başına gelmez misiniz? denir.

Akabinde onlar cehennem ateşinin başında toplanılırlar. Bazısının bazısını kırdığı ateşi sanki bir su gibi görürler ve böylelikle ateşe dökülecekledir. Sonra hıristiyanlar çağrılacak. Onlara da:

-Dünyada iken sizler kime ibadet ederdiniz? diye sorulur. Onlar da:

-Biz Allah'ın oğlu İsa'ya ibâdet ederdik, derler. Onlara da:

-Siz yalan söylediniz. Allah hiçbir eş ve oğul edinmedi, denilecek. Onlara: Ne istiyorsunuz? diye sorulacak.

Onlar da kendilerinden önce yahudilerin istediği gibi su isterler ve onlar da yüz üstü cehenneme atılırlar.

Allah'a ibadet eden salih ve günahkar kimseler kalınca Âlemlerin Rabbi olan Allah Azze ve Celle onlara evvelden bildikleri en yakın bir sıfatta gelir. Onlara denilir ki:

-Her ümmet dünyada iken ibadet ettiği şeyin peşinden gitmişken siz

neyi bekliyorsunuz?

Onlar da:

-Ey Rabb'imiz! Biz dünyâda iken bu insanlara yaşam olarak ihtiyacımız olduğu hâlde onları dost edinmedik. Biz dünyada iken ibadet ettiğimiz Rabbimizi bekliyoruz.

Bunun üzerine Allah Azze ve Celle:

-Ben sizin Rabbinizim, der.

Onlar da iki veya üç kere:

-Biz Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayız, derler."

٩-بَاب ﴿ فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيدًا ﴾

9- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Her ümmetten bir şâhid getirdiğimiz ve seni de (ey Muhammed!)bunlara şahid gösterdiğimiz zaman, o kâfirlerin halleri nasıl olacaktır"» (Nisa: 41)[125]

الْمُخْتَالُ وَالْخَتَّالُ وَاحِدٌ ﴿ نَطْمِسَ وُجُوهًا ﴾ نُسَوِّيَهَا حَتَّى تَعُودَ كَأَقْفَائِهِمْ طَمَسَ الْكِتَابَ مَحَاهُ جَهَنَّمَ ﴿ سَعِيرًا ﴾ وُقُودًا.

"nedmise vücuhen" Onları enseleri gibi oluncaya kadar dümdüz yapmamızdan önce. ***"damesel-kitabe"*** Onu mahvetti. ***"se'iren"*** Çok yanıcı ateş.

---

125 Kıyamet gününde Peygamberler geleceklerdir. Onların bazılarının ümmetlerinden sadece bir kişi veya iki kişi yahut on kişi ya da bundan daha az kişi insan iman etmiş olacaktır. O Peygamberlerden bazılarına da bundan daha az insan iman etmiş olacaktır. Nihayet Lutun kavmi getirilecek. Ona kavmindeki, iki oğlundan başka kimsenin iman etmediği belli olacak, Peygamberlere: "Sizler kendinize gönderilenleri tebliğ ettiniz mi?" diye sorulacak onlar da: "Evet." diyeceklerdir. Bunun üzerine: "Buna dair kim şâhitlik eder?" denilecek onlarda: "Muhammed ümmeti" diyeceklerdir. Bu defa Muhammed ümmetine: "Sizler, Peygamberlerin, şâhitliği size bıraktıklarını söyleyebilir misiniz? Bu hususta ne dersiniz?" denilecek, onlar da cevaben diyeceklerdir ki "Ey Rabbimiz, biz şâhitlik ederiz ki onlar tebliğ ettiler." Bunun üzerine denilecekti ki :" Sizin bu şâhitliğinizin doğruluğunu kim tasdik edecektir ?" Onlar da diyeceklerdir ki: "Muhammed tasdik edecektir." Bu defa Allah

٤٥٨٢- حَدَّثَنَا صَدَقَةُ أَخْبَرَنَا يَحْيَى عَنْ سُفْيَانَ عَنْ سُلَيْمَانَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَبِيدَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ يَحْيَى بَعْضُ الْحَدِيثِ عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ قَالَ قَالَ لِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اقْرَأْ عَلَيَّ قُلْتُ آقْرَأُ عَلَيْكَ وَعَلَيْكَ أُنْزِلَ قَالَ فَإِنِّي أُحِبُّ أَنْ أَسْمَعَهُ مِنْ غَيْرِي فَقَرَأْتُ عَلَيْهِ سُورَةَ النِّسَاءِ حَتَّى بَلَغْتُ ﴿فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيدًا﴾ قَالَ أَمْسِكْ فَإِذَا عَيْنَاهُ تَذْرِفَانِ.

4582- Abdullah ibnu Mesud -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bana:

-"Bana Kur'ân oku!" diye emretti. Ben de Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme:

-Kur'ân senin üzerine indirildiği hâlde, benim sana Kur'ân okumamı mı istiyorsun? dedim.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

-"Ben kendimden başkasından Kur'ân dinlemeyi daha çok seviyorum" buyurdu.

Bunun üzerine ben de Nisa Suresi'ni okumaya başladım. ***«Her ümmetten bir şâhid getirdiğimiz ve seni de (ey Muhammed!) bunlara şahid gösterdiğimiz zaman, o kâfirlerin halleri nasıl olacaktır?»*** (Nisa: 41) âyetine geldiğimde Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

-"Burada dur" buyurdu.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem o esnada ağlıyordu. (Hadisin geçtiği diğer yerler: 5049, 5050, 5055, 5056)

١٠-بَاب قَوْلِهِ ﴿ وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَى أَوْ عَلَى سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ ﴾

10- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem çağırılacak o da ümmetinin doğru söylediğine ve peygamberlerin tebliğ etmiş olduklarına dair şâhitlik edecektir. İşte Allah Teâlânın: "Böylece biz sizin, insanlara karşı şahitler olmanız, peygamberlerin de size karşı şahit olması için sizi orta yolu tutan bir ümmet kıldık âyeti bu hususu izah etmektedir.

«Hasta, yahut yolcu olduğunuz, yahut biriniz abdest bozmaktan gelmiş ise...» (Nisa: 43)[126]

﴿ صَعِيدًا ﴾ وَجْهُ الْأَرْضِ وَقَالَ جَابِرٌ كَانَتْ الطَّوَاغِيتُ الَّتِي يَتَحَاكَمُونَ إِلَيْهَا فِي جُهَيْنَةَ وَاحِدٌ وَفِي أَسْلَمَ وَاحِدٌ وَفِي كُلِّ حَيٍّ وَاحِدٌ كُهَّانٌ يَنْزِلُ عَلَيْهِمْ الشَّيْطَانُ وَقَالَ عُمَرُ الْجِبْتُ السِّحْرُ وَالطَّاغُوتُ الشَّيْطَانُ وَقَالَ عِكْرِمَةُ الْجِبْتُ بِلِسَانِ الْحَبَشَةِ شَيْطَانٌ وَالطَّاغُوتُ الْكَاهِنُ.

"sa'iren" Yeryüzü. Câbir şöyle dedi: Arapların cahiliyet döneminde iken kendilerine muhakeme oldukları tağutlar, Cuheyne, Eslem ve arap kabilelerinin her birinde birer tağutları vardı. Bunlar kahinlerdi ki bunların üzerine şeytan inerdi.

Ömer İbnul-Hattâb -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

"el-cibtü" Sihir demektir. Tağut[127] ise şeytandır.

İkrime şöyle dedi: Cibt, Habeş dilinde şeytan demektir. Tağut ise kâhindir.

---

126 Ey iman edenler, içki içerek sarhoş olmuşken ne söylediğinizi bilinceye kadar namaza yaklaşmayın. Cünüp iken de gusül edinceye kadar namaz kılmayın. Fakat yolcu olupta su bulamayanlar müstesnadır. Onlar teyemmüm ederler. Eğer yaralı veya başka bir şekilde hasta iseniz veya sıhhatli olduğunuz hâlde yolculukta iseniz yahut küçük veya büyük abdest bozmaktan gelmişseniz veya cinsi münasebette bulunmuşsanız ve bu durumda abdest alacak veya cünüplük-ten temizlenecek kadar su bulamamışsanız tertemiz bir toprak ile teyemmüm edin.

127 Tağut, kelime olarak haddi aşan, azan, hakikatten sapan, taşkınlık gösteren ve her sapıklığın başı gibi anlamlara gelir; Istılahta ise Allah'a isyan eden anlamında kullanılır. Allah'ın indirdiği hükümlere alternatif olmak ve onların yerine geçmek üzere hükümler koyan her varlık tağuttur. Bunun insan olması, put, şeytan veya bunların dışında herhangi bir şey olması farketmez. Tağut, hakkı tanımayıp azan ve sapan her kişi ve güce verilen addır. Şeytana da bu yüzden tağut denmiştir. Tağut, hakka, hakikate ve imana karşı gelen, Allah'ın kulları için çizdiği nizamı ve sınırları aşan her şeyi ifade eder. Tağut, bir şahıs olabileceği gibi, Allah nizamından alınmamış her türlü sistem, Allah'a bağlanmayan her çeşit fikir, düşünce, âdet ve alışkanlık da olabilir. Kim bütün bunları ne şekilde olursa olsun reddeder ve yalnız Allah'a iman edip bağlanır, sadece Allah'ın kanun ve nizamlarını kabul eder ve tüm yaşantısını buna göre düzenlerse, sağlam bir kulpa bağlanmış, yani kurtulmuş olur. Tağutu reddetmeden iman eksiktir, yarımdır; böyle bir iman geçerli olmaz. Bu durum, aynen müşriklerin Allah'a inanması gibidir. Tağut, Allah'a ibadetten alıkoyan, Allah'a giden yolu tıkayan, dini Allah'a has kılmayı, Allah ve Rasülü'ne tâbi olmayı önleyendir. Bu, cinnî ve insî şeytan olabileceği gibi, ağaç, beton, tunç, taş, mezar, inek, para, ateş, âdet ve sistem de olabilir. Tağut kelimesi, sözlük anlamıyla, sınırları aşan herkes için kullanılır. Kur'an bu kelimeyi Allah'a isyan eden, Allah'ın kullarının hâkimi olduğunu iddia eden ve onları kendi kulu olmaya zorlayan

٤٥٨٣- حَدَّثَنِي مُحَمَّدٌ أَخْبَرَنَا عَبْدَةُ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ هَلَكَتْ قِلَادَةٌ لِأَسْمَاءَ فَبَعَثَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي طَلَبِهَا رِجَالًا فَحَضَرَتْ الصَّلَاةُ وَلَيْسُوا عَلَى وُضُوءٍ وَلَمْ يَجِدُوا مَاءً فَصَلَّوْا وَهُمْ عَلَى غَيْرِ وُضُوءٍ فَأَنْزَلَ اللَّهُ يَعْنِي آيَةَ التَّيَمُّمِ.

4583- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Bir yolculuk esnasında Esmâ'nın gerdanlığı kayboldu. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem onun aranması için birtakım adamlar yolladı. Bu esnada namaz vakti girdi. Onlar ise abdestli değillerdi ve abdest almak için su da bulamadılar. Bunun üzerine abdestsiz olarak namaz kıldılar. Akabinde teyemmüm âyeti indi.

١١-بَاب قَوْلِهِ ﴿ أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ ﴾ ذَوِي الْأَمْرِ

11- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

---

kimse için kullanır. Eğer bir kimse Allah'a isyan eder ve O'nun kullarını kendisine boyun eğmeye zorlarsa, o zaman tağuttur. Böyle bir kimse; şeytan, rahip, dinî veya politik lider, kral veya bir devlet olabilir. Bu nedenle bir kimse tağutu reddetmedikçe Allah'a inanmış sayılamaz.Tağut bir semboldür; küfrün, zulmün, şerrin, haksızlığın, adaletsizliğin, putçuluğun, azgınlığın, sapkınlığın ve daha aklınıza gelen tüm kötülüklerin sembolü. Bu sembol, bazan kendini Firavun ilan eden antik ya da çağdaş bir yönetici, bazan cansız bir eşya, bazan bir ideoloji, bazan da şeytan, uğur, şans, talih gibi soyut şeylerdir. Tağut, insanoğlunun ilahlaştırdığı her şeydir. Daha doğrusu tağut, insanla Allah arasına gerilen şeylerin tümüne verilen ortak isimdir. Allah'ın koyduğu sınırları çiğneyen insan tuğyan etmiştir. İşte tağut, o insana bu sınırları çiğneten şeydir. Eğer o şey insansa ve kâfirse ona itaat eden de kâfir olur; yok eğer insanın itaat ettiği tağut münâfıksa ona itaat eden de münâfık olur. Tabii fâsıksa fâsık; zâlimse zâlim olur.Bir kalpte hem iman ve hem de aynı zamanda küfür bulunamaz. Bu iki olgu, ateş ile barut gibi yanyana bulunamazlar. Birisinin yerleştiği kalpte bir diğerine yer yoktur. Mü'min, kâfir ve münâfıktan farklıdır. İnsan, ya tağuta tâbi olup geçici zevkler peşinde koşacak; o zaman sonuç, dünyada zillet ve kullara kulluk; tağuta kalben teslim olmak (iman etmek) suretiyle hevâ ve heveslerine göre yaşamanın sonucu ahirette de varış, cehennem olacaktır. Veya tağutları reddedip Allah'a dostluk; hayatını İslâm'ın hükümlerine göre tanzim edip izzetli, onurlu bir hayat ve cennet.

«Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygambere ve sizden olan emir sahiplerine de itaat edin.» (Nisa: 59)[128]

٤٥٨٤ - حَدَّثَنَا صَدَقَةُ بْنُ الْفَضْلِ أَخْبَرَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ عَنْ يَعْلَى بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ﴿ أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ ﴾ قَالَ نَزَلَتْ فِي عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حُذَافَةَ بْنِ قَيْسِ بْنِ عَدِيٍّ إِذْ بَعَثَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَرِيَّةٍ.

4584- Abdullah ibnu Abbas -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

«Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygambere ve sizden olan emir sahiplerine de itaat edin.» (Nisa: 59) âyeti Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin bir seriyyenin başında komutan olarak gönderdiği Abdullah ibnu Huzâfe ibnu Kays ibnu Adiy hakkında inmiştir.

---

128 Ey iman edenler, Allah'ın kitabı olan Kur'an'a ve onun açıklaması olan Peygamberin sünnetine uyarak bütün emir ve yasaklarda Allah'a ve Resulüne itaat edin. Allah'a itaate vesile olacak ve müslümalann menfaatlerini gerçekleştirecek hususlarda da sizden olan emirlerede itaat edin. Eğer gerçekten Allah'a ve âhiret gününe iman ediyorsanız herhangi bir meselede anlaşmazlığa düşerseniz işi Allah'a ve Resulüne havale edin. Bu sizin için Allah katında daha hayırlı ve netice bakımından daha güzeldir. Âyet-i kerimede Allah'a itaat edilmesi emredilmektedir. Allah'a itaatten maksat, onun bize gönderdiği emirleri tutmak ve yine onun bize yasakladığı şeylerden kaçınmaktır. Allah teala âyet-i kerimesinde Resulullah'a, hayatta iken emir ve yasaklarında ona uyulmasını, vefatından sonra da onun sünnetine tabi olunmasını emretmiştir. Çünkü âyetteki itaat emri geneldir. Onu Resûlullah'ın sadece hayatına veya ölümünden sonrası_na tahsis etmek isabetli değildir. Âyet-i kerimede Ulül Emre itaat edilmesi emredilmektedir, burada zikredilen Ulül Emir' den maksat, bizim gibi namaz kılan idarecilerdir. En önemli ayetlerden bir tanesi. Kur'ân'a yaklaşmada bazı usul ve kaideler vardır bunlardan bir tanesi Nisa 82 yani ..hiç düşünmüyormusunuz, hiç akıl etmiyormusunuz bu Kur'ân eğer Allah'tan gaynndan gelse idi çok ihtilaf olurdu. Evet üzerinde çok iyi düşünülmesi gereken bir mesele. Çünkü topluluklara baktığımızda her önune gelen ayetlerden hüküm çıkarmaya kalkıyor ve ben böyle düşünüyorum diyor. Ama bakın hiç akıl etmiyor musunuz diyor. İşte bu esnada bu ayet gündeme geliyor. Yani, ihtilâf mı ettiniz, Allah'a ve ahiret gününede iman ettiğinizimi söylüyorsunuz öyle ise Allah'a ve Rasûlüne havale edin buyuruyor. Ve bunu yapmakta inanan için en hayırlı yol olduğunu belirtiyor.

١٢-بَاب ﴿ فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ﴾

12- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Fakat hayır; Rabbine yeminler olsun ki onlar, aralarında çekiştikleri şeyler hakkında seni hakem yapıp, sonra da verdiğin hükümden dolayı içlerinde hiçbir sıkıntı duymadan tam bir teslimiyet göstermedikçe îman etmiş olmazlar.» (Nisa: 65)[129]

٤٥٨٥- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ قَالَ خَاصَمَ الزُّبَيْرُ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ فِي شَرِيجٍ مِنَ الْحَرَّةِ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اسْقِ يَا زُبَيْرُ ثُمَّ أَرْسِلْ الْمَاءَ إِلَى جَارِكَ فَقَالَ الْأَنْصَارِيُّ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنْ كَانَ ابْنَ عَمَّتِكَ فَتَلَوَّنَ وَجْهُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ قَالَ اسْقِ يَا زُبَيْرُ ثُمَّ احْبِسْ الْمَاءَ حَتَّى يَرْجِعَ إِلَى الْجَدْرِ ثُمَّ أَرْسِلْ الْمَاءَ إِلَى جَارِكَ وَاسْتَوْعَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِلزُّبَيْرِ حَقَّهُ فِي صَرِيحِ الْحُكْمِ حِينَ أَحْفَظَهُ الْأَنْصَارِيُّ كَانَ أَشَارَ عَلَيْهِمَا بِأَمْرٍ لَهُمَا فِيهِ سَعَةٌ قَالَ الزُّبَيْرُ فَمَا أَحْسِبُ هَذِهِ الْآيَاتِ إِلَّا نَزَلَتْ فِي ذَلِكَ ﴿ فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ﴾.

4585- Abdullah ibnu Zubeyr -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ensâr'dan bir kimse, Harre bölgesindeki hurmalıkları sulamakta oldukları su yollarından ve su nöbetinden dolayı Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in huzurunda Zubeyr ibnu Avvâm hakkında şikâyette bulundu. Bu yollardan geçen su, Ensari'nin tarlasından önce Zubeyr'in hurmalığından geçerdi. Zubeyr, önce kendi tarlasını sulamak için suyu tutar, sulaması bitirdikten sonra da komşusunun tarlasını sulaması için suyu bırakırdı. Ensari, bu sulama işinde acele etmiş ve Zubeyr de buna razı olmamıştı. Bu yüzden Ensari, Zubeyr'e:

---

129 Ey Muhammed Rabbine yemin olsun ki insanlar, tartıştıkları konularla seni hakem seçip sonra da senin verdiğin hükme karşı, içlerinde bir sıkıntı duymayıp, senin kararlarına tam olarak teslim olmadıkça hakkıyla iman etmiş olmazlar. Görülüyor ki âyet-i kerime. aralarında ihtilaf çıkan kişilerin Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'i hakem tayin edip sonrada verdiği hükmü o tam bîr teslimiyetle boyun eğmedikçe iman etmiş sayılmayacaklarını bildirmektedir.

Suyu bırak da bize gelsin, demişti. Fakat Zubeyr kendi hurmalığını tamamen sulamadan suyu komşusuna göndermek istemedi. İki taraf Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in huzurunda muhakeme oldular. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, Zubeyr'e:

-"Ey Zubeyr! Tarlanı sula, sonra suyu komşuna gönder" buyurdu. Ensârî, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in bu hükmüne öfkelendi ve:

-Zubeyr halanın oğlu olduğu için mi bu hükmü verdin? diye Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in verdiği hükme razı olmadı. Onun bu sözüne karşılık Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in yüzü kızardı ve:

-Ey Zubeyr! Tarlanı sula ve suyu tarlanda tut ki su, hurmaların ta köküne kadar ulaşsın." Zubeyr dedi ki: Vallahi ben şu âyetin bu sebebe binâen indirildiğini sanıyorum:

«Fakat hayır; Rabbine yeminler olsun ki onlar, aralarında çekiştikleri şeyler hakkında seni hakem yapıp, sonra da verdiğin hükümden dolayı içlerinde hiçbir sıkıntı duymadan tam bir teslimiyet göstermedikçe îman etmiş olmazlar.» Nisa: 65 (Hadisin geçtiği diğer yerler: 2359 ve 2360)

١٣-بَاب ﴿ فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ ﴾

13- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Her kim Allah'a ve Peygambere itaat ederse, işte böyleleri, (kıyamet gününde), Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberler, sıddıklar, şehîdler ve sâlihlerle beraberdirler. Onlar ne iyi arkadaştırlar» (Nisa: 69)[130]

130 Kim, Allah'ın ve Peygamber'in emirlerine boyun eğip hükümlerine rıza göstererek Allah'a ve Peygamber'e itaat ederse işte onlar, Allah'ın kendilerine itaat etme nimetini verdiği Peygamberlerle, Peygamberlerin izinden giden sadık insanlarla, Allah yolunda öldürülen şehitlerle ve Allah'ın salih kullarıyla beraber olacaklardır. Bunlar ne güzel cennet arkadaşlarıdır. Ayet-i kerimede geçen ve "Doğru olanlar" diye tercüme edilen kelimesinden maksat, "Peygamberlere uyanlar" demektir. Bunlara "Doğru olanlar" denilmesinin sebebi, Peygamberin yollarını izlemeleri, onlardan sonra da yollarından ayrılmadan devam etmeleridir. Âyette geçen "Salihlerden maksat ise hem gizli amelleri hem de açık amelleri salih olanlardır. Bu ayet-i kerimenin, Resulullah'ın vefatından sonra, derecesinin yüceliğinden dolayı âhirette onu göremeyeceklerine üzülen insanlar hakkında nazil olmuştur.

٤٥٨٦ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَوْشَبٍ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ مَا مِنْ نَبِيٍّ يَمْرَضُ إِلَّا خُيِّرَ بَيْنَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَكَانَ فِي شَكْوَاهُ الَّذِي قُبِضَ فِيهِ أَخَذَتْهُ بُحَّةٌ شَدِيدَةٌ فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ ﴿ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ ﴾ فَعَلِمْتُ أَنَّهُ خُيِّرَ.

4586- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ben Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'i şöyle buyururken işittim: "Allah Azze ve Celle her bir peygamberi hastalandığı zaman dünya ile âhiret arasında muhayyer bırakır." Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin vefat ettiği hastalığında kendisinin sesi kısılmıştı. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'i şöyle derken işittim:

"Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberler, sıddıklar, şehîdler ve sâlihlerle beraber"

Bunun üzerine ben anladım ki, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem muhayyer bırakılmış.

١٤-بَاب ﴿وَمَا لَكُمْ لَا تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ﴾

14- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Size ne oluyor da Allah yolunda ve "Ey Rabbimiz! Halkı zâlim olan bu şehirden bizi çıkar; bize kendi katından bir sahip gönder; yine kendi katından bize bir yardımcı ver" diyen zayıf erkek, kadın ve çocuklar için savaşmıyorsunuz?» (Nisa: 75)[131]

---

131 Ey iman edenler, size ne oluyor da Allah yolunda savaşmıyorsunuz? Ve yine neden kendilerine İslâm dininden çıkarmak için, müşriklerin eziyet ettikleri erkek, kadın ve çocuklardan güçsüz olanlar "Ey Rabbimiz, bizi, halkı zalim olan bu ülkeden çıkar. Bizlere kendi tarafından işlerimizi idare edecek bir dost gönder. Yine bizlere zalimlere karşı yardım edecek bir yardımcı gönder." diye yalvaran zayıflar uğrunda savaşmıyorsunuz? Bir kişi Hicret etmek maksadıyla halkı zalim olan bu memleketten çıkıp halkı salih olan ülkeye gitmek üzere yola koyulmuş ve yolun yarısında ölüm gelip ona çatmış, o da yönünü salih olan ülkeye doğru çevirmiştir. Bu-

٤٥٨٧- حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ قَالَ كُنْتُ أَنَا وَأُمِّي مِنْ الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنْ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ.

4587- İbnu Abbas -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ben ve annem zayıf kimselerdendik.

٤٥٨٨- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ تَلَا ﴿إِلَّا الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنْ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ﴾ قَالَ كُنْتُ أَنَا وَأُمِّي مِمَّنْ عَذَرَ اللَّهُ. وَيُذْكَرُ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ﴿حَصِرَتْ﴾ ضَاقَتْ تَلْوُوا أَلْسِنَتَكُمْ بِالشَّهَادَةِ وَقَالَ غَيْرُهُ الْمُرَاغَمُ الْمُهَاجَرُ رَاغَمْتُ هَاجَرْتُ قَوْمِي مَوْقُوتًا مُوَقَّتًا وَقْتُهُ عَلَيْهِمْ.

4588- İbnu Ebî Muleyke -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

İbnu Abbas: «*Size ne oluyor da Allah yolunda ve "Ey Rabbımız! Halkı zâlim olan bu şehirden bizi çıkar; bize kendi katından bir sahip gönder; yine kendi katından bize bir yardımcı ver" diyen zayıf erkek, kadın ve çocuklar için savaşmıyorsunuz?*» (Nisa: 75) âyetini okudu ve şöyle dedi:

-Ben ve annem, Allah Azze ve Celle'nin mazeretli saydığı kimselerden idik.

İbnu Abbas'ın şöyle dediği rivayet olunur: *"hasıret"* Daraldı. *"telvu elsineteküm bişşehadeti"* Eğer şâhidlikte dillerinizi eğip bükerseniz.

İbnu Abbas'tan başkası da şöyle demiştir: *"el-murağamu"* Hicret edilecek yer. *"rağamtü"* Kavmimden hicret ettim. *"mevkuten"* Vakitleri belli edilmiş.

---

nun üzerine rahmet melekleriyle azap melekleri bu kişinin canını alma hususunda ihtilafa düşmüşler ve onlara: Bu kişi hangi memlekete daha yakın ise ona göre muamele yapmaları emredilmiştir. Onlar mesafeyi ölçmüşler, salih olan ülkeye bir karış daha yakın olduğunu görmüşler ve bu sebeple onu rahmet melekleri vefat ettirmişlerdir. Ayrıca hicret ile alakalı gerekli açıklama 3189 nolu rivayette yapıldı.

١٥-بَاب ﴿فَمَا لَكُمْ فِي الْمُنَافِقِينَ فِئَتَيْنِ وَاللَّهُ أَرْكَسَهُمْ بِمَا كَسَبُوا﴾ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ بَدَّدَهُمْ ﴿فِئَةً﴾ جَمَاعَةً

15- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Size ne oluyor ki, münafıklar hakkında, Allah onları kazandıkları (günâhlar) yüzünden tepetaklak etmişken, (ihtilâfa düşüp) iki grup oluyorsunuz? Allah'ın sapıklığa düşürdüğü kimseleri, siz, doğru yola mı iletmek istiyorsunuz" Allah'ın sapıklıkta bıraktığı kimse için (kurtuluşa) asla bir yol bulamazsın.» (Nisa: 88)[132]

İbnu Abbas şöyle dedi: ***"erkesehum"*** Onları dağıtıp parçaladı. ***"fi-etün"*** Cemâat, grup.

٤٥٨٩- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ قَالَا حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَدِيٍّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ﴿ فَمَا لَكُمْ فِي الْمُنَافِقِينَ فِئَتَيْنِ ﴾ رَجَعَ نَاسٌ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ أُحُدٍ وَكَانَ النَّاسُ فِيهِمْ فِرْقَتَيْنِ فَرِيقٌ يَقُولُ اقْتُلْهُمْ وَفَرِيقٌ يَقُولُ لَا فَنَزَلَتْ ﴿ فَمَا لَكُمْ فِي الْمُنَافِقِينَ فِئَتَيْنِ ﴾ وَقَالَ إِنَّهَا طَيْبَةٌ تَنْفِي الْخَبَثَ كَمَا تَنْفِي النَّارُ خَبَثَ الْفِضَّةِ. ﴿ أَذَاعُوا بِهِ ﴾ أَيْ أَفْشَوْهُ يَسْتَنْبِطُونَهُ يَسْتَخْرِجُونَهُ ﴿ حَسِيبًا ﴾ كَافِيًا ﴿ إِلَّا إِنَاثًا ﴾ يَعْنِي الْمَوَاتَ حَجَرًا أَوْ مَدَرًا وَمَا أَشْبَهَهُ ﴿ مَرِيدًا ﴾ مُتَمَرِّدًا ﴿فَلَيُبَتِّكُنَّ﴾ بَتَّكَهُ قَطَّعَهُ ﴿ قِيلًا ﴾ وَقَوْلًا وَاحِدٌ ﴿ طَبَعَ ﴾ خَتَمَ.

4589- Abdullah ibnu Yezid -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Zeyd ibnu Sabit -Allah ondan razı olsun- ***«Size ne oluyor ki, mü-***

132 Ey müminler, size ne oluyor da, münafıklar hakkında ikiye ayrılıyorsunuz? Bazınız onların öldürülmelerini, bazınız da serbest bırakılmalarını istiyorsunuz? Halbuki Allah, onları, işledikleri kötülükler sebebiyle müşriklerin hükmüne tabi tutarak baş aşağı çevirmiştir. Ey müminler, Allah'ın terk ettiği ve saptırdığı bir insanı İslam hidayetine kavuşturmayı mı istiyorsunuz? Allah, kimi saptırırsa onun için bir çıkış yolu bulamazsınız.bu âyet-i kerimenin, Resulullah'ın sahabilerinin, müslüman olduktan sonra dinden çıkan Mekkeliler hakkında ihtilaf etmeleri üzerine nazil olmuştur."

nafıklar hakkında (ihtilâfa düşüp) iki grup oluyorsunuz?» âyeti hakkında şöyle dedi:

-Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemi sahâbîlerinden bazıları Uhud savaşından geri döndüler. İnsanlar onlar hakkında iki gruba ayrıldılar: Onlardan bir grup: Onları öldürün, dediler. Diğer bir grup ise: hayır, onları öldürmeyin,dediler. Bunun üzerine şu âyet nazil oldu:

«Size ne oluyor ki, münafıklar hakkında, Allah onları kazandıkları (günâhlar) yüzünden tepetaklak etmişken, (ihtilâfa düşüp) iki grup oluyorsunuz? Allah'ın sapıklığa düşürdüğü kimseleri, siz, doğru yola mı iletmek istiyorsunuz" Allah'ın sapıklıkta bıraktığı kimse için (kurtuluşa) asla bir yol bulamazsın.» (Nisa: 88)

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: Medine Taybe'dir. Medine, ateşin gümüşün pisliğini giderdiği gibi, pis insanları giderir."

"eza'ûbihi" Ortaya çıkarırlar. ***"yestenbidûnehu"*** Onu meydana çıkarırlar.

"hasîben" Yeterli gelen. ***"illâ inasen"*** Onlar Allah'ı bırakırlar da yalnız dişilere taparlar. ***"meriden"*** İsyanda ve kötülükte çok ısrarlı. ***"feleyübettikünne"*** Muhakkak kesecekler. ***"dabe'a"*** Mühür basıldı.

١٦-بَاب ﴿ وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ ﴾

16- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Her kim bir mü'mini kasten öldürürse, cezası, içinde dâimi kalacağı cehennemdir.» (Nisa: 93)[133]

---

133 "Kim kasıtlı olarak bir mümini öldürecek olursa ve Allah da onu cezalandıracak olursa onun cezası cehennemdir. O orada ebedi olarak kalmaya layıktır. Fakat Allah, müminlere lütufta bulunarak onları affeder, onları orada ebedi olarak bırakmaz. Onları ya lütfuyla affedip hiç cehenneme sokmaz yahut da oraya koyar sonra da lütfü ve merhametiyle cehennemden çıkarır. Zira o, mümin kullarına şöyle vaad etmiştir. "Ey Muhammed, kullarıma deki: "Ey kendi aleyhlerine haddi aşan kullarım, Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Şüphesiz ki Allah bütün günahları bağışlar. Muhakkak ki o, çok affeden ve çok merhamet edendir. "Eğer denilecek olursa ki "Kasıtlı olarak bir mümini öldüren kişi, bu âyette zikredilen bütün günahların affedilmesi vaadine dahil ise Allah'a ortak koşan da bu vaade dahildir. Zira, Allah'a ortak koşmak da bir günahtır." Buna cevaben denilir ki: "Allah

٤٥٩٠- حَدَّثَنَا آدَمُ بْنُ أَبِي إِيَاسٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ حَدَّثَنَا مُغِيرَةُ بْنُ النُّعْمَانِ قَالَ سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ جُبَيْرٍ قَالَ آيَةٌ اخْتَلَفَ فِيهَا أَهْلُ الْكُوفَةِ فَرَحَلْتُ فِيهَا إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ فَسَأَلْتُهُ عَنْهَا فَقَالَ نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ ﴿ وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ﴾ هِيَ آخِرُ مَا نَزَلَ وَمَا نَسَخَهَا شَيْءٌ.

4590- Saîd ibnu Cubeyr -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Kûfe ehli bir âyetin hükmü konusunda görüş ayrılığına düştüler. Bunun üzerine ben bu âyetten sormak için İbnu Abbas'ın yanına gittim.

İbnu Abbas şöyle dedi: Şu âyet indi:

«Her kim bir mü'mini kasten öldürürse, cezası, içinde dâimi kalacağı cehennemdir.» (Nisa: 93) Bu âyet bu konuda inen son âyettir ve bunu hiçbir şey neshetmemiştir.

١٧-بَاب ﴿ وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ أَلْقَى إِلَيْكُمُ السَّلَامَ لَسْتَ مُؤْمِنًا ﴾ السَّلْمُ وَالسَّلَمُ وَالسَّلَامُ وَاحِدٌ.

17- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Size selâm veren kimseye, dünya hayatının malını arzulayarak "sen mü'min değilsin" deyip (onu öldürmeye kalkışmayın);» (Nisa: 94)[134]

Teâlâ, kendisine ortak koşanı affetmeyeceğini şu âyetle açıkça beyan etmiştir. "Şüphesiz ki Allah, kendisine ortak koşulmasını affetmez. Bunun dışında dilediği kimseyi affeder. Kim Allah'a ortak koşarsa şüphesiz büyük bir günah ile iftira etmiş olur. Haksız yere adam öldürmenin haram olduğunu beyan eden âyet-i kerime ve hadis-i şerifler pek çoktur. Bazı âyetlerde adam Öldürmeme emri, Allah'a ortak koşmama emriyle beraber zikredilmiştir.

134 Ey Allah'a iman eden ve ondan getirdiği şeyler hususunda Peygamberini tasdik edenler, düşmanlarınızla savaşmak üzere, Allah yolunda sefere çıktığınız zaman düşmanlarınızdan, öldürülmesi caiz olup olmayanları iyice araştırın. Acele edip de kim olduğunu tesbit edemediğiniz kişileri öldürmeyin. Ancak, Allah'a ve Peygamberine karşı kesin olarak savaş açtığını bildiğiniz kimseleri öldürün. Size teslim olan ve size karşı savaşmadığını açıklayan ve sizin dininizden olduğunu beyan eden bir kimseye "Sen mümin değilsin." deyip sırf dünya menfaatini elde etmek için onu öldürmeyin. Zira Allah katındaki nimetler, o öldürülen kişiden elde edeceğiniz ganimetlerden pek çoktur. Ve sizin için de daha hayırlıdır. Sizler de, Allah'ın sizi dini ile aziz kılıp müslüman yapmasından önce sizin, öldürmeye teşeb-

٤٥٩١- حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرٍو عَنْ عَطَاءٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ﴿وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ أَلْقَى إِلَيْكُمُ السَّلَامَ لَسْتَ مُؤْمِنًا﴾ قَالَ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ كَانَ رَجُلٌ فِي غُنَيْمَةٍ لَهُ فَلَحِقَهُ الْمُسْلِمُونَ فَقَالَ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ فَقَتَلُوهُ وَأَخَذُوا غُنَيْمَتَهُ فَأَنْزَلَ اللَّهُ فِي ذَلِكَ إِلَى قَوْلِهِ ﴿تَبْتَغُونَ عَرَضَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾ تِلْكَ الْغُنَيْمَةُ قَالَ قَرَأَ ابْنُ عَبَّاسٍ السَّلَامَ.

4591- Abdullah ibnu Abbas -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

«Size selâm veren kimseye, "sen mü'min değilsin" demeyin.» (Nisa: 94) Bir adam küçük bir koyun sürüsünün başında duruyordu. Müslümanlar onunla karşılaştılar. Adam müslümanlara: Es-selâmu aleykum, diyerek selâm verdi. Onlar da buna rağmen o adamı öldürdüler ve koyunlarını aldılar. Bunun üzerine şu ayet indi:

«Size selâm veren kimseye, dünya hayatının malını arzulayarak "sen mü'min değilsin" deyip (onu öldürmeye kalkışmayın)» (Nisa: 94)

١٨-بَاب ﴿لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ ﴿وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ﴾

18- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Müminlerden, özür sahibi olmaksızın oturanlarla, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihad edenleri bir olmazlar. Allah, mallarıyla ve canlarıyla cihad edenler, oturanlara, derece itibariyle üstün kıl-

büs ettiğiniz o teslim olan kimseler gibiydiniz. Şimdi dininiz olan îslamı onlar gibi gizliyordunuz. Allah size dini aziz kılarak ve taraftarlarını çoğaltarak lütufta bulundu. O hâlde kâfir olup olmadığını kesin olarak bilmediğiniz kişileri öldürmede acele etmeyin. İyice araştırın. Ola ki, Allah o kimseye size lütfettiği gibi, İslamı lütfetmiştir. Şüphesiz ki Allah, düşmanlarınızdan kimi öldürdüğünüzü, kimden el çektiğinizi ve diğer bütün işlerinizi bilir. Kıyamet gününde herkese, yaptığının karşılığını vermek için sizin de onların da amellerinizi muhafaza ettirir. Bu âyet-i kerimenin Resulullah'ın gönderdiği bir müfrezenin müslüman olduğu veya kelime-i şehadet getirdiği yahut elindeki koyunlarını ve mallarını teslim ettiği hâlde bir kişiyi öldürmeleri üzerine nazil olmuştur. Allah teala o kişiyi öldüren müslümanı kınamıştır. Halbuki kâfir bir kimseyi öldürenin kınanması söz konusu değildir. Ayet-i kerimede geçen "Allah size lütufta bulundu." ifadesi, "Allah size, teslim olanı öldürmenize rağmen tevbenizi kabul ederek size lütufta bulundu." demektir.

mıştır. Gerçi Allah, hepsine de cenneti vadetmiştir fakat mücahidleri büyük mükâfat yönünden oturanlara üstün kılmıştır.» (Nisa: 95)[135]

٤٥٩٢- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ صَالِحِ بْنِ كَيْسَانَ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ حَدَّثَنِي سَهْلُ بْنُ سَعْدٍ السَّاعِدِيُّ أَنَّهُ رَأَى مَرْوَانَ بْنَ الْحَكَمِ فِي الْمَسْجِدِ فَأَقْبَلْتُ حَتَّى جَلَسْتُ إِلَى جَنْبِهِ فَأَخْبَرَنَا أَنَّ زَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ أَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمْلَى عَلَيْهِ ﴿لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ ﴿وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ﴾ فَجَاءَهُ ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ وَهُوَ يُمِلُّهَا عَلَيَّ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَاللَّهِ لَوْ أَسْتَطِيعُ الْجِهَادَ لَجَاهَدْتُ وَكَانَ أَعْمَى فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَفَخِذُهُ عَلَى فَخِذِي فَثَقُلَتْ عَلَيَّ حَتَّى خِفْتُ أَنْ تَرُضَّ فَخِذِي ثُمَّ سُرِّيَ عَنْهُ فَأَنْزَلَ اللَّهُ ﴿غَيْرَ أُولِي الضَّرَرِ﴾.

4592- Sehl ibnu Sa'd es-Sâidî -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ben Mervân ibnu Hakem'i mescidde otururken gördüm. Ben de ona doğru geldim ve yanına oturdum. Kendisi bize Zeyd ibnu Sabit'in şöyle haber verdiğini bildirdi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, bana: ***«Müminlerden, oturanlarla, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihad edenler bir olmazlar.»*** âyetini bana yazdırırken İbnu Ummi Mektûm yanımıza heldi ve:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Şayet cihâda çıkmaya gücüm yetseydi, mu-

---

135 Müminlerden, gözleri kör, ayağı topal gibi özür sahipleri hariç, cihaddan geri kalıp oturanlarla malları ve canlarıyla Allah yolunda cihad edenler, hiçbir zaman eşit değillerdir. Allah, mallarıyla ve canlarıyla cihad edenleri, özürlerinden dolayı oturup kalanlardan bir derece daha üstün kılmıştır. Allah, cihad edenlere de özürlerinden dolayı cihada gitmeyenlere de güzel bir vaadde bulunmuştur ki o da cennettir. Allah, cihad edenleri, özürsüz olarak cihada gitmeyenlerden üstün kılmıştır. Bu âyet-i kerime, önce "Müminlerden, oturanlarla, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihad edenler bir değildir." şeklinde nazil olmuştur. Bunun üzerine, İbnu Ümmu Mektum ve Ebu Ahmed ibnu Ceyş gibi körlerin, cihada katılmadıklarından dolayı üzüntülerinin Resulullah'a bildirilmesi üzerine âyet-i kerimenin, "Özür sahibi olanlar hariç." bölümü de inmiş ve âyet "Müminlerden, özür sahibi olanlardan başka, oturanlarla Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihad edenler bir değildir." şeklini almıştır.

hakkak cihada çıkardım, dedi. İbnu Ummi Mektûm, âmâ biriydi. Allah Azze ve Celle Rasûlü'ne vahiy indirdi. Bu esnada Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in uyluğu benim uyluğum üzerinde idi. Vahyin şiddetinden dolayı Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin uyluğu bana o kadar ağır geldi ki ufalanıp dağılmasından korktum. Sonra Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e vahyin gelişi sona erdi. Allah Azze ve Celle: ***«özür sahibi olmaksızın»*** kısmını indirdi. (Hadisin geçtiği diğer yer: 2832)

٤٥٩٣ - حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنِ الْبَرَاءِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ لَمَّا نَزَلَتْ ﴿لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ دَعَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زَيْدًا فَكَتَبَهَا فَجَاءَ ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ فَشَكَا ضَرَارَتَهُ فَأَنْزَلَ اللَّهُ ﴿غَيْرَ أُولِي الضَّرَرِ﴾.

4593- Berâ ibnu Azib -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

«Müminlerden, oturanlarla, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihad edenler bir olmazlar.» (Nisa: 95) âyeti indiği zaman, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Zeyd'i çağırdı. Zeyd bir kürek kemiği ile geldi ve o âyeti yazdı. Bu sırada İbnu Ümmü Mektûm körlüğünden şikâyet etti. Bunun üzerine:

«Müminlerden, özür sahibi olmaksızın oturanlar» kısmı indi. (Hadisin geçtiği diğer yer: 2831)

٤٥٩٤ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ عَنْ إِسْرَائِيلَ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنِ الْبَرَاءِ قَالَ لَمَّا نَزَلَتْ ﴿لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ادْعُوا فُلَانًا فَجَاءَهُ وَمَعَهُ الدَّوَاةُ وَاللَّوْحُ أَوْ الْكَتِفُ فَقَالَ اكْتُبْ ﴿لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ﴾ وَخَلْفَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنَا ضَرِيرٌ فَنَزَلَتْ مَكَانَهَا ﴿لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرَ أُولِي الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ﴾.

4594 Berâ ibnu Azib -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

«Müminlerden, oturanlarla, Allah yolunda mallarıyla ve canla-

rıyla cihad edenler bir olmazlar.» (Nisa: 95) âyeti indiği zaman, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Zeyd'i çağırdı. Zeyd bir kürek kemiği ile geldi ve o âyeti yazdı. Bu sırada İbnu Ümmü Mektûm körlüğünden şikâyet etti ve:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Öyleyse ben zarardayım, dedi. Bunun üzerine:

«Müminlerden, özür sahibi olmaksızın oturanlar» kısmı indi.

٤٥٩٥- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى أَخْبَرَنَا هِشَامٌ أَنَّ ابْنَ جُرَيْجٍ أَخْبَرَهُمْ ح و حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي عَبْدُ الْكَرِيمِ أَنَّ مِقْسَمًا مَوْلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ أَخْبَرَهُ أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَخْبَرَهُ ﴿لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ عَنْ بَدْرٍ وَالْخَارِجُونَ إِلَى بَدْرٍ.

4595- İbnu Abbas -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi: *«Müminlerden, özür sahibi olmaksızın oturanlar»* Bedir savaşına katılmayanlardır. Savaşanlar ise Bedir savaşına katılanlardır.

١٩-بَاب ﴿إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْأَرْضِ قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا فِيهَا﴾ الْآيَةَ

19- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Melekler, canlarını alacakları nefislerine zulmeden kimselere: "Ne işte idiniz? (Dîninizle ne derece meşgul oldunuz?)" derler Onlar: "Biz, yeryüzünde (kâfirler sebebiyle, dînin gereklerini yapmaktan) âciz kalan kimselerdik" diye cevap verirler, (Melekler de:) "Allah'ın arzı geniş değil miydi ki; oraya hicret etseydiniz?" derler. İşte bunların barınacakları yer cehennemdir. O ne kötü bir yerdir.» (Nisa: 97)[136]

---

136 Hicret etmedikleri için Allah'ın gazabına uğrayan ve böylece kendi kendilerine zulmedenlerin canlarını melekler alırken onlara şöyle derler: "Gelin bakalım ne yaptınız?" Neden, olduğunuz yerde kaldınız da hicret etmediniz? Onlar şu cevabı verirler: "Bizim, hicret etmeye gücümüz yetmiyordu. Çünkü müşrikler bizleri kendi topraklarımızda zayıf düşürmüşlerdi." Bunun üzerine melekler şunu sorarlar: "Allah'ın yeryüzü geniş değil miydi ki kendi memleketinizden çıkıp başka bir yere hicret edesiniz? Müşriklerden ve sapıklardan uzaklaşasınız. İşle bunların varıp

٤٥٩٦- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ الْمُقْرِئُ حَدَّثَنَا حَيْوَةُ وَغَيْرُهُ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَبُو الْأَسْوَدِ قَالَ قُطِعَ عَلَى أَهْلِ الْمَدِينَةِ بَعْثٌ فَاكْتُتِبْتُ فِيهِ فَلَقِيتُ عِكْرِمَةَ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ فَأَخْبَرْتُهُ فَنَهَانِي عَنْ ذَلِكَ أَشَدَّ النَّهْيِ ثُمَّ قَالَ أَخْبَرَنِي ابْنُ عَبَّاسٍ أَنَّ نَاسًا مِنْ الْمُسْلِمِينَ كَانُوا مَعَ الْمُشْرِكِينَ يُكَثِّرُونَ سَوَادَ الْمُشْرِكِينَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْتِي السَّهْمُ فَيُرْمَى بِهِ فَيُصِيبُ أَحَدَهُمْ فَيَقْتُلُهُ أَوْ يُضْرَبُ فَيُقْتَلُ فَأَنْزَلَ اللَّهُ ﴿إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّاهُمْ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ﴾ الْآيَةَ رَوَاهُ اللَّيْثُ عَنْ أَبِي الْأَسْوَدِ.

4596- Muhammed ibnu Abdurrahmân Ebul-Esved -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Abdullah ibnu Zubeyr'in Mekke üzerine hilafeti döneminde Medine ehlinin Şam ehline karşı bir ordu çıkarması elzem haline gelmişti. Ben de bu orduya yazıldım. Akabinde İbnu Abbas'ın âzâdlısı İkrime'ye kavuştum. Ona bu orduya yazıldığımı haber verdim. İkrime beni bu işten şiddetle yasakladı. Sonra şöyle dedi: Bana İbnu Abbas şöyle haber verdi:

-Müslümanlardan Mekke'de kalıp hicret etmeyen birtakım insanlar, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem zamanında müşriklerle beraber olarak onların sayılarını çoğaltıyorlardı. Bedir savaşı sırasında düşman safları arasında bulunan bu kişilere ok atılıyor ve atılan ok, varıp bunlardan birisine isabet ediyor ve onu öldürüyordu veya kılıçla vurulup öldürülüyordu. Bunun üzerine Allah şu âyeti indirdi: ***«Melekler, canlarını alacakları nefislerine zulmeden kimselere: "Ne işte idiniz? (Dîninizle ne derece meşgul oldunuz?)" derler Onlar: "Biz, yeryüzünde (kâfirler sebebiyle, dînin gereklerini yapmaktan) âciz kalan kimselerdik" diye cevap verirler, (Melekler de:) "Allah'ın arzı geniş değil miydi ki; oraya hicret etseydiniz?" derler. İşte bunların barınacakları yer cehennemdir. O ne kötü bir yerdir.»*** (Nisa: 97) (Hadisin geçtiği diğer yer: 7085)

---

sığınacakları yer, cehennemdir. O, ne kötü bir varılacak yerdir.Müfessirler bu âyeti kerimenin ve bundan sonra gelen âyetlerin Mekke halkından müslüman olan fakat Resulullah hicret ettiğinde onunla birlikte hicret etmeyen veya edemeyen, bilahare de dinden çıkarılma fitnesine düşürüldüklerinde imtihan veremeyen müşriklerin, Resulullah'a karşı yaptıkları davranışta onların sayılarını çoğaltan bir kısım insanlar hakkında nazil olduğunu ve bu âyetin, bu insanların beyan ettikleri mazeretlerin, Allah Teâlâ tarafından kabul edilmediğini bildirdiğini söylemişlerdir.

٢٠-بَاب ﴿ إِلَّا الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنْ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ لَا يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلَا يَهْتَدُونَ سَبِيلًا ﴾

20- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Erkeklerden, kadınlardan ve çocuklardan (kâfirler yüzünden hicret etmekten gerçekten) âciz kalıp da bir çareye gücü yetmeyenler ve bir yol bulamayanlar böyle değildir.» (Nisâ: 98)[137]

٤٥٩٧- حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ﴿ إِلَّا الْمُسْتَضْعَفِينَ ﴾ قَالَ كَانَتْ أُمِّي مِمَّنْ عَذَرَ اللَّهُ.

4597- İbnu Abbas -Allah ondan ve babasından razı olsun- ***«âciz kalıp da bir çareye gücü yetmeyenler»*** âyeti hakkında şöyle dedi: Ben ve annem, Allah Azze ve Celle'nin mazeretli saydığı kimselerdendi.

٢١-بَاب قَوْلِهِ ﴿ فَأُولَئِكَ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَعْفُوَ عَنْهُمْ وَكَانَ اللَّهُ عَفُوًّا غَفُورًا ﴾

21- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«İşte böylelerini Allah'ın affetmesi mümkündür. Allah çok affeden, çok bağışlayandır.» (Nisâ: 99)[138]

٤٥٩٨- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ يَحْيَى عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ بَيْنَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي الْعِشَاءَ إِذْ قَالَ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ ثُمَّ قَالَ قَبْلَ أَنْ يَسْجُدَ اللَّهُمَّ نَجِّ عَيَّاشَ بْنَ أَبِي رَبِيعَةَ اللَّهُمَّ نَجِّ

137 Bu âyet-i kerime, kimlerin, hicret etmedikleri hâlde sorumlu olmayacaklarını açıklamakta ve bunların, bizzat hicret etmeye gücü yetmeyen ve bir başka imkân da bulamayan âciz, erkek kadın ve çocuklar olduğunu bildirmektedir.

138 İşte bunları, umulur ki Allah affeder. Allah, çok affeden ve çok bağışlayandır. Umulur ki Allah, işte bu zayıf düşürülenlerin, hicret etmeme hususundaki mazeretlerini kabul eder. Hicret etmeme kusurlarını affetme lütfunda bulunur. Çünkü onlar kendi istekleriyle küfür diyarını tercih etmemişler, imkân bulamadıkları için hicret edememişlerdir. Şüphesiz ki Allah, kullarının işledikleri günahların cezasını vermeyi terkederek onları çokça bağışlayan ve çok affedendir.

سَلَمَةَ بْنَ هِشَامٍ اللَّهُمَّ نَجِّ الْوَلِيدَ بْنَ الْوَلِيدِ اللَّهُمَّ نَجِّ الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنْ الْمُؤْمِنِينَ اللَّهُمَّ اشْدُدْ وَطْأَتَكَ عَلَى مُضَرَ اللَّهُمَّ اجْعَلْهَا سِنِينَ كَسِنِي يُوسُفَ.

4598- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem yatsı namazını kıldırırken başını rükûdan kaldırdı ve "Semiallahulimen hamideh" dedikten sonra secdeye varmadan önce şöyle dedi:

"Allahım! Ayyaş ibnu Ebi Rabia'yı kurtar. Allahım! Seleme ibnu Hişam'ı kurtar. Allahım! Velid ibnul Velid'i kurtar. Allahım! Müminlerden zayıf olanları kurtar. Allahım! Mudar kabilesinin sıkıntılarını daha şiddetli hale getir. Allahım! İçinde bulundukları bu yılları Yusuf'un zamanındaki kıtlık yıllarına çevir." (Hadisin geçtiği diğer yer: 1006)

٢٢-بَاب قَوْلِهِ ﴿ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ كَانَ بِكُمْ أَذًى مِنْ مَطَرٍ أَوْ كُنْتُمْ مَرْضَى أَنْ تَضَعُوا أَسْلِحَتَكُمْ ﴾

22- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Eğer yağmur size bir rahatsızlık verirse, yahut hasta olursanız, silâhlarınızı bırakmanızda size bir vebal yoktur.» (Nisa: 102)[139]

٤٥٩٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُقَاتِلٍ أَبُو الْحَسَنِ أَخْبَرَنَا حَجَّاجٌ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ أَخْبَرَنِي يَعْلَى عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ﴿ إِنْ كَانَ بِكُمْ أَذًى مِنْ مَطَرٍ أَوْ كُنْتُمْ مَرْضَى ﴾ قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ وَكَانَ جَرِيحًا.

---

139 Ey Muhammed, sen, korku anında sahabilerinin arasında bulunduğun ve namazı onlara tam olarak kıldırmak istediğin zaman, seninle namaza başlayanlardan bir grup ayakta dursun. Bir grup seninle birlikte secde edip secdeden kalktıktan sonra diğer grubun yerine geçsin. Henüz seninle birlikte secde etmemiş olan o grup öne geçsin. Bu defa da onlar seninle birlikte secde etsinler. Daha Önce seninle birlikte secde edenler ise seni ve onları korumuş olsunlar. Nöbet tutanlar tedbirlerini alsın, silahlarını yanlarında bulundursunlar. İmam cemaati ikiye ayırır. Bir kısmı düşmanın önünde nöbet bekler, diğer kısmı imamla birlikte bir rekât namaz kılar. Sonra kendi başına diğer rekâtını kılar ve düşmanın önüne gider. Bu defa düşmanın Önünde bulunan grup gelir. İmamla birlikte bîr rekât da o kılar. İmam namazını bitirir. Onlar da kendi namazlarını tamamlarlar.

4599- İbnu Abbas -Allah ondan ve babasından razı olsun- ***«Eğer yağmur size bir rahatsızlık verirse, yahut hasta olursanız, silâhlarınızı bırakmanızda size bir vebal yoktur.»*** (Nisa: 102) âyeti hakkında şöyle dedi:

Addurrahmân ibnu Avf yaralı idi ve bu âyet O'nun hakkında indi.

٢٣-بَاب قَوْلِهِ ﴿ وَيَسْتَفْتُونَكَ فِي النِّسَاءِ قُلْ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِيهِنَّ وَمَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ فِي يَتَامَى النِّسَاءِ ﴾

23-Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Kadınlar hakkında senden fetva istiyorlar De ki; "Allah, onlar hakkında size fetva vermektedir: (Velileri olduğunuz hâlde) kendileri için yazılmış (bir hak olan mîras)ı kendilerine vermediğiniz, (bununla beraber güzel olmaları ve çok malları bulunması halinde kendileriyle evlenmek istediğiniz yetim kızlar hakkında, (keza miras hakkını vermediğiniz) küçük çocuklar hakkında ve yetimlere karşı adaletli davranmanız hakkında (bu) kitapta size okuna gelen (âyetler, bu fetvalardan) dir. Hayır olarak her ne yapmışsanız, şüphesiz Allah onu hakkıyla bilendir.» (Nisa: 127)[140]

٤٦٠٠ – حَدَّثَنَا عُبَيْدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ أَخْبَرَنِي أَبِي عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ﴿وَيَسْتَفْتُونَكَ فِي النِّسَاءِ قُلْ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِيهِنَّ) إِلَى قَوْلِهِ (وَتَرْغَبُونَ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ﴾ قَالَتْ عَائِشَةُ هُوَ الرَّجُلُ تَكُونُ

140 "Ey Mûhammed, ashabın sana kadınlar hakkında fetva soruyorlar. Haklarının ve vazifelerinin ne olduğunu öğrenmek istiyorlar. Onlara de ki: "O kadınlar hakkında size fetvayı Allah verir. Allah'ın, peygamberine indirmiş olduğu kitapta durumları size anlatılan, Allah'ın kendileri için farz kılmış olduğu miras paylarını vermediğiniz ve kendileriyle evlenme arzusunda bulunduğunuz yetim kadınlar hakkında da size fetvayı Allah verir." Ayet-i kerime, evlenmelerine engel olunarak mallarına el konulan yetim kızlara bu şekilde davranılmamasını emretmektedir. Yoksa kendisiyle evlenilmesi halinde veliye böyle bir şeyin yasaklanmasını gerektiren herhangi bir durum yoktur. Görüldüğü gibi âyet-i kerimede, yetim olan kız çocuklarına iyi davranılması emredildiği gibi küçük çocuklara da mirastan pay verilerek iyi davranılması emredilmiş, ayrıca genel olarak yetimler hakkında adeletli davranılması emredilmiştir.

عِنْدَهُ الْيَتِيمَةُ هُوَ وَلِيُّهَا وَوَارِثُهَا فَأَشْرَكَتْهُ فِي مَالِهِ حَتَّى فِي الْعَذْقِ فَيَرْغَبُ أَنْ يَنْكِحَهَا وَيَكْرَهُ أَنْ يُزَوِّجَهَا رَجُلًا فَيَشْرَكُهُ فِي مَالِهِ بِمَا شَرِكَتْهُ فَيَعْضُلُهَا فَنَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ.

4600- Âişe -Allah ondan razı olsun- ***«Kadınlar hakkında senden fetva istiyorlar De ki; "Allah, onlar hakkında size fetva vermektedir: (Velileri olduğunuz hâlde) kendileri için yazılmış (bir hak olan mîras) ı kendilerine vermediğiniz, (bununla beraber güzel olmaları ve çok malları bulunması halinde kendileriyle evlenmek istediğiniz yetim kızlar hakkında, (keza miras hakkını vermediğiniz) küçük çocuklar hakkında ve yetimlere karşı adaletli davranmanız hakkında (bu) kitapta size okuna gelen (âyetler, bu fetvalardan) dir. Hayır olarak her ne yapmışsanız, şüphesiz Allah onu hakkıyla bilendir.»*** (Nisa: 127) âyeti hakkında şöyle dedi:

Bu şu adamdır ki, yanında yetim bir kız bulunur, kendisi o kızın işlerini gören velîsi ve kızın mîrâsçısıdır. Kız bu adamı, adamın malında hattâ hurmalığında ortak etmiştir. Adam o kızla evlenmeyi istemez ve o kızı başka bir adamla da evlendirmek istemez. Çünkü bu takdirde o kızla evlenecek olan başka adam, velîsi bulunan adamın malında velîsine ortak olacaktır. Zîrâ kız velîsinin malında ortaktır. Bundan dolayı kızı evlenmekten yasaklardı. İşte buna binaen bu âyet indi.

٢٤ - بَاب ﴿ وَإِنْ امْرَأَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُوزًا أَوْ إِعْرَاضًا ﴾

24- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Eğer bir kadın, kocasının (kendisine karşı) kötü davranmasından veya (kendisinden) yüz çevirmesinden korkarsa,» (Nisa: 128)

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ شِقَاقٌ تَفَاسُدٌ ﴿وَأُحْضِرَتْ الْأَنْفُسُ الشُّحَّ﴾ هَوَاهُ فِي الشَّيْءِ يَحْرِصُ عَلَيْهِ ﴿كَالْمُعَلَّقَةِ﴾ لَا هِيَ أَيِّمٌ وَلَا ذَاتُ زَوْجٍ ﴿ نُشُوزًا﴾ بُغْضًا.

İbnu Abbas şöyle dedi: ***"şifakun"*** Bozuşma. ***"veuhzirat el-enfüsüşşuhhe"*** Nefislerde kıskançlık hazırlanmıştır. Bir şeyde ki onun hırs duyduğu, hırslandığı hevasıdır. ***"kelmu'allekati"*** Askıya alınmış gibi: O ne bekâr ne de evlidir. ***"nüşuzen"*** Buğz.

٤٦٠١ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُقَاتِلٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ﴿وَإِنْ امْرَأَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُوزًا أَوْ إِعْرَاضًا﴾ قَالَتْ الرَّجُلُ تَكُونُ عِنْدَهُ الْمَرْأَةُ لَيْسَ بِمُسْتَكْثِرٍ مِنْهَا يُرِيدُ أَنْ يُفَارِقَهَا فَتَقُولُ أَجْعَلُكَ مِنْ شَأْنِي فِي حِلٍّ فَنَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ فِي ذَلِكَ.

4601- Urve -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Âişe: -Allah ondan razı olsun-

«Eğer bir kadın, kocasının kendisine karşı kötü davranmasından veya kendisinden yüz çevirmesinden korkarsa...» Nisa: 128. âyetinin tefsiri hakkında şöyle dedi:

-Bir adam, hanımını onun yaşlılığından ve bundan başka nedenlerden dolayı boşamak ister. Bunun üzerine kadın şöyle der:

-Sen beni nikâhında tut ve benim için nafaka ver yanımda geceleme hususunda dilediğin gibi davran.

Âişe -Allah ondan razı olsun- dedi ki: Böyle bir durumda şayet karı-koca birbirleriyle anlaşırlar ve razı olurlarsa, bunda bir sakınca yoktur. (Hadisin geçtiği diğer yer: 2694)

٢٥- بَاب ﴿ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرْكِ الْأَسْفَلِ مِنْ النَّارِ ﴾ وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ أَسْفَلَ النَّارِ ﴿نَفَقًا﴾ سَرَبًا

25- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Şüphe yoktur ki münafıklar, ateşin en aşağı tabakasındadırlar.» (Nisa: 145)[141]

İbnu Abbas şöyle dedi: ***"asfelen-nari"*** Ateşin en aşağısında.

---

141 Şüphesiz ki münafıklar, âhirette, bu gizli inkârlarının cezası olarak cehennemin en alt tabakasına atılacaklardır. Onları oradan hiç kimse kurtaramayacaktır. Zira onlar, müminler için, açıkça kâfir olduklarını söyleyenlerden daha zararlı ve İslâm için daha tehlikelidirler.

٤٦٠٢ - حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ عَنِ الْأَسْوَدِ قَالَ كُنَّا فِي حَلْقَةِ عَبْدِ اللَّهِ فَجَاءَ حُذَيْفَةُ حَتَّى قَامَ عَلَيْنَا فَسَلَّمَ ثُمَّ قَالَ لَقَدْ أُنْزِلَ النِّفَاقُ عَلَى قَوْمٍ خَيْرٍ مِنْكُمْ قَالَ الْأَسْوَدُ سُبْحَانَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ ﴿ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرْكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ ﴾ فَتَبَسَّمَ عَبْدُ اللَّهِ وَجَلَسَ حُذَيْفَةُ فِي نَاحِيَةِ الْمَسْجِدِ فَقَامَ عَبْدُ اللَّهِ فَتَفَرَّقَ أَصْحَابُهُ فَرَمَانِي بِالْحَصَا فَأَتَيْتُهُ فَقَالَ حُذَيْفَةُ عَجِبْتُ مِنْ ضَحِكِهِ وَقَدْ عَرَفَ مَا قُلْتُ لَقَدْ أُنْزِلَ النِّفَاقُ عَلَى قَوْمٍ كَانُوا خَيْرًا مِنْكُمْ ثُمَّ تَابُوا فَتَابَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ.

4602- Esved ibnu Yezîd -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Bizler Abdullah ibnu Mesud'un ders halkasında bulunuyorduk. Huzeyfe İbnul-Yemân geldi, nihayet başımıza dikildi ve selâm verdi. Bundan sonra:

-Vallahi münafıklık sizlerden daha hayırlı olan bir topluluk üzerine indirilmiştir, dedi.

Esved dedi ki:

-Subhânallah! Muhakkak ki Allah ***«Şüphe yoktur ki münafıklar, ateşin en aşağı tabakasındadırlar.»*** (Nisa: 145) buyuruyor.

Abdullah ibnu Mesud onun bu sözünden dolayı gülümsedi. Huzeyfe de mescidin bir kenarına oturdu. Bunun akabinde Abdullah İbnu Mes'ûd kalktı ve beraberinde bulunan sahâbîleri de dağıldılar.

Bu sırada Huzeyfe beni çağırmak için bana bir çakıl taşı attı. Ben de yanına geldim. Huzeyfe şöyle dedi:

-Ben söylediğimi iyice bilmiş olduğu hâlde Abdullah ibnu Mesud'un gülümsemesinden dolayı şaşırdım. Sizlerden daha hayırlı olan bir topluluk üzerine münafıklık indirilmiş, sonra onlar bu hâllerinden tevbe edip döndüler, Allah da onların tevbelerini kabul buyurdu.

٢٦- بَاب قَوْلِهِ ﴿ إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ) إِلَى قَوْلِهِ (وَيُونُسَ وَهَارُونَ وَسُلَيْمَانَ﴾

26- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Biz, Nuh'a ve ondan sonraki peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik. Keza İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a, torunlarına, İsa'ya, Eyyûb'a, Yûnus'a, Harun'a ve Süleyman'a vahyetmiş, Davud'a da Zebur'u vermiştik.» (Nisa: 163)[142]

٤٦٠٣ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ سُفْيَانَ قَالَ حَدَّثَنِي الْأَعْمَشُ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ أَنْ يَقُولَ أَنَا خَيْرٌ مِنْ يُونُسَ بْنِ مَتَّى.

4603- Abdullah ibnu Mesud -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Sizden biriniz sakın benim Yûnus ibnu Mettâ'tan daha hayırlı olduğumu söylemesin." (Hadisin geçtiği diğer yer: 3412)

٤٦٠٤ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سِنَانٍ حَدَّثَنَا فُلَيْحٌ حَدَّثَنَا هِلَالٌ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِنْ يُونُسَ بْنِ مَتَّى فَقَدْ كَذَبَ.

4604- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Her kim benim Yûnus ibnu Mettâ'dan hayırlı olduğumu söylerse, o, yalan söylemiştir."

---

142 "Ey Muhammed, Nuh'a ve ondan sonra gelen diğer Peygamberlere Peygamberlik verip vahiy gönderdiğimiz gibi sana da Peygamberlik ve vahiy gönderdik. Allah'ın dostu olan İbrahim'e, onun oğulları İsmail ve İshak'a, İshak'ın oğlu Yakub'a, Yakub'un neslinden olan torunlara, İsa'ya, Eyyub'a, Yunus'a, Harun'a, Süleyman'a da Peygamberlik vahiy göndermiştik. Sana, hak ile batılı ayırt eden Kur'ân'ı verdiğimiz gibi Davud'a da Zeburu vermiştik." Bu âyet, Yahudilerden Sükeyn ve Adiy ibnu Zeyd gibi şahıslar dediler ki: "Ey Muhammed, Allah'ın, Musa'dan sonra herhangi bir insana bir şey indirdiğini bilmiyoruz." İşte bunun üzerine Allah Teâlâ bu âyeti ve bundan sonra gelen iki âyeti indirdi.

٢٧- بَاب ﴿ يَسْتَفْتُونَكَ قُلْ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ إِنْ امْرُؤٌ هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَلَهُ أُخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ وَهُوَ يَرِثُهَا إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهَا وَلَدٌ ﴾

27- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«(Ey Muhammed!) Senden fetvâ istiyorlar. De ki: "Allah, kelâle (babası ve çocuğu olmayan kimse) hakkında size fetva veriyor. Çocuğu olmayan, fakat kız kardeşi bulunan bir kişi ölürse, ölenin terk ettiği (miras)nin yarısı, o kız kardeşe aittir. Çocuğu olmayan kız kardeş ölürse, erkek kardeş ona vâris olur. Geride kalanlar iki kız kardeş olursa, ölenin bıraktığı malın üçte ikisi, o iki kardeşe aittir. Eğer kardeşler erkek ve kız olurlarsa, erkeğin hissesi, iki kızın hissesi kadardır. Allah, size, şaşırmamanız için (hükümlerini) açıklamaktadır. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.» (Nisa: 176)[143]

وَالْكَلَالَةُ مَنْ لَمْ يَرِثْهُ أَبٌ أَوْ ابْنٌ وَهُوَ مَصْدَرٌ مِنْ تَكَلَّلَهُ. النَّسَبُ

"el-kelâletü" Kendisine baba veya oğul vâris olmayan kimsedir.

٤٦٠٥ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ سَمِعْتُ الْبَرَاءَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ آخِرُ سُورَةٍ نَزَلَتْ بَرَاءَةَ وَآخِرُ آيَةٍ نَزَلَتْ ﴿ يَسْتَفْتُونَكَ قُلْ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ. ﴾

4605- Berâ ibnu Âzib -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

En son inen sûre Tövbe Sûresi'dir. En son inen âyet de ***«Senden fetvâ istiyorlar»*** âyetidir.

---

143 Bu âyet-i kerime, Ölüp de geriye usul ve füru bırakmayan erkek veya kadının öz veya baba bir erkek veya kız kardeşlerinin miras paylarını açıklamaktadır. Eğer ölen erkek ise, çocuğu ve babası yoksa öz veya baba bir kızkardeşi bulunursa kızkardeş mirasın yarısını alır. Diğer yarısı ölenin asabesine aittir. Ölen kadın ise, çocuğu ve babası yoksa, öz veya baba bir erkek kardeşi bulunursa erkek kardeş mirasın tamamını alır. Mirasçılar iki Öz veya baba bir kizkardeşler ise ölenin de çocuğu ve babası yoksa mirasın üçte ikisini aralarında paylaşırlar. Üçte biri ise asabeye aittir. Şayet mirasçılar ve babası Öz veya baba bir erkek veya kızkardeşler ise ve ölenin de çocuğu ve babası yoksa mirası aralarında erkeklere iki kızlara bir pay olmak üzere bölüşürler.

٥- سُورَةُ الْمَائِدَة

5- Mâide Sûresi

١-بَاب

1- Bâb

﴿حُرُمٌ﴾ وَاحِدُهَا حَرَامٌ ﴿فَبِمَا نَقْضِهِمْ﴾ بِنَقْضِهِمْ ﴿الَّتِي كَتَبَ اللَّهُ﴾ جَعَلَ اللَّهُ تَبُوءُ تَحْمِلُ ﴿دَائِرَةٌ﴾ دَوْلَةٌ وَقَالَ غَيْرُهُ الْإِغْرَاءُ التَّسْلِيطُ ﴿أُجُورَهُنَّ﴾ مُهُورَهُنَّ قَالَ سُفْيَانُ مَا فِي الْقُرْآنِ آيَةٌ أَشَدُّ عَلَيَّ مِنْ ﴿لَسْتُمْ عَلَى شَيْءٍ حَتَّى تُقِيمُوا التَّوْرَاةَ وَالْإِنْجِيلَ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ﴾ وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿مَخْمَصَةٍ﴾ مَجَاعَةٍ ﴿مَنْ أَحْيَاهَا﴾ يَعْنِي مَنْ حَرَّمَ قَتْلَهَا إِلَّا بِحَقٍّ حَيِيَ النَّاسُ مِنْهُ جَمِيعًا ﴿شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا﴾ سَبِيلًا وَسُنَّةً ﴿الْمُهَيْمِنُ﴾ الْأَمِينُ الْقُرْآنُ أَمِينٌ عَلَى كُلِّ كِتَابٍ قَبْلَهُ.

"Hurumün" Tekili ***"haramun"*** Haram. ***"febima nakzihim"*** Vermiş oldukları sözü bozmuş olmalarından dolayı. ***"elletî keteballahu"*** Allah'ın sizler için takdir ettiği. ***"tebûü"*** Taşırsın. ***"dairetün"*** Devlet. ***"eliğrau"*** Musallat kılma.

Sufyan es-Sevrî şöyle dedi: Kur'ân âyetleri içinde bana şu âyetten daha şiddetli bir âyet yoktur: ***«De ki: Ey kitap ehli! Siz, Tevrat'ı, İncil'i ve Rabbinizden size indirilenleri dosdoğru tutup hakkıyle tatbik etmedikçe, herhangi bir şey üzerinde olmuş olamazsınız.»*** (Mâide: 68)[144]

"Mehmezetin" Açlık. ***"men ehyaha"*** (Kim yaşatırsa) Yani haklı olmak hali müstesna, kim bir nefsi öldürmeyi haram kılarsa, bütün insanları yaşatmış gibidir.

"Şir'aten veminhacen" Bir yol ve bir sünnet. ***"el-muheymin"***

144 Allah Teâlâ bu âyet-i kerimede Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme, hicret ettiği Medine'nin çevresinde bulunan Yahudi ve Hristiyanlara Allah'ın gönderdiği Tevrat ve İncil'den herhangi bir şeyin, ellerinde kalmadığını, bu itibarla Yahudi ve Hristiyanların hak din üzere olmadıklarını, bu nedenle Resulullah'ı yalanlamaya kalkıştıklarını tebliğ etmesini emretmiştir. Şayet ehl-i kitap olan Yahudilerin elinde gerçek Tevrat ve Hristiyanların elinde de gerçek İncil bulunmuş olsaydı onlar birbirlerini tasdik ederler ve Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e de iman ederlerdi. Böylece hak olan bütün kitaptan tatbik etmiş olurlardı.

Emîn. Kur'ân, kendinden önceki her Kitab'ın eminidir.

٢- بَاب قَوْلِهِ ﴿ الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ ﴾

2- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Bugün size dîninizi ikmal ettim ve üzerinizdeki nimetimi tamamladım. Ve dîn olarak, sizin için İslâm'ı seçtim.» (Mâide: 3)[145]

---

145 Ayeti kerimenin tam metnine bakacak olursak: Leş, kan, domuz eti, Allah'tan başkası adına kesilen, boğulan, dövülerek, düşerek birbirleriyle dövüşerek ölen, canı çıkmadan kestiğiniz hariç, yırtıcı hayvanlar tarafından yenilen, dikilen o taşlar için kesilen hayvanlar sizin için haram kılınmıştır. Fal oklarıyla kısmet aramanız da haram kılınmıştır. Bunları yapmak, yoldan çıkmaktır. Bugün kâfirler, dininize karşı ümitsizliğe düşmüşlerdir. Onlardan korkmayın benden korkun. Bugün dininizi kemale erdirdim. Size nimetimi tamamladım ve din olarak size İslamı seçtim. Açlık sebebiyle zaruret içinde olan, günaha kaymayacak bir şekilde bu haram kılınan şeylerden yiyebilir. Çünkü Allah, çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.Bu âyet-i kerime, Müslümanlara haram kılınan şeylerden bir kısmını zikretmekte ve şunlann haram kılındığını bildirmektedir. **Leş**: Bundan maksat, kara hayvanlarının, dini usullere riayet edilmeden kesilenleri veya kendiliğinden ölenleridir. Deniz hayvanlarının ölülerinin ise, kesilmeleri söz konusu olmadan yenmeleri dinen helaldir. Peygamber efendimizden denizin suyu sorulmuş o da şöyle buyurmuştur: "Denizin suyu temiz ölüsü de helâldir." Kan: Bundan maksat, akıtılmış kandır. Nitekim En'am suresinin yüz kırk beşinci âyetinde bu husus açıklanmaktadır. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmaktadır: "Bize, ölen hayvanlardan iki cins, kanlardan da iki çeşidi helâl kılınmıştır. Ölen hayvanlar balık ve çekirgedir. Kanlar ise karaciğer ve dalaktır. **Domuz Eti**: Domuzun ehlisi de vahşi olanı da, eti yağı ve diğer organlarının hepsi de haramdır.**Allah'tan Başkasının Adı Anılarak Kesilen Hayvan:** Allah Teâlâ, yarattığı hayvanların, kesildikleri zaman kendi adı anılarak kesilmelerini emretmiş, kendi adından başka herhangi bir isim anılarak kesilen hayvanların yenmesini ise haram kılmıştır. Allah'tan başka şeyler, put, tağut ve diğer bütün varlıklardır. Allah'ın dışında herhangi bir şeyin adının anılmamasıyla birlikte, Allah'ın ismi de anılmaksızın kesilen hayvanın etinin yenmesinde ise : Allah Teâlâ diğer âyet-i kerimelerde şöyle buyuruyor: "Eğer Allah'ın âyetlerine iman ediyorsanız, Allah'ın adı anılarak kesilen hayvanlardan yiyin." "Size ne oluyor da Allah'ın adı zikredilerek kesilen hayvanlardan yemiyorsunuz?"Kesilirken üzerine Allah'ın adı zikredilmeyen hayvanları yemeyin. Bunu yapmak, Allah'ın yolundan çıkmaktır. Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:"Bir kısım insanlar Resulullah'tan şunu sordular: "Ey Allah'ın Resulü, müşriklikten yeni çıkmış olan bazı insanlar bize et getiriyorlar. Bilmiyoruz onları keserlerken üzerlerine Allah'ın adını andılar mı anmadılar mı?" Resulullah buyurdu ki: "Siz o ete besmele çekin ve yiyin. Boğularak ölen, dövülerek Öldürülen hayvanların etini yemek de haramdır.Ayette zikredilen, düşerek ölenden maksat, hayvanın, yüksek bir yerden

düşerek ölmesi veya kuyu gibi derin çukurlara düşerek Ölmesidir. Cahiliye döneminde insanlar bu şekilde ölen hayvanların etlerini yerlerdi. Allah Teâlâ, Müslümanlara bunların etlerini de haram kıldı. Ayette zikredilen, dövüşerek ölen hayvandan maksat, birbirleriyle dövüşerek ölen hayvanlardır. Cahiliye döneminde insanlar bu şekilde Ölen hayvanların da etlerini yerlerdi. Âyette, eğitilmemiş yırtıcı avcı hayvanların yakalayıp bir kısmını yedikleri hayvanların etlerini yemenin de haram olduğu beyan edilmektedir. Âyet-i kerimede "Canı çıkmadan kestiğiniz hariç." buyurulmaktadır."Buradaki "Dikilen taşlar"dan maksat, Kabe'nin çevresinde bulunan taşlardır. Cahiliye döneminde hayvanları onların üzerinde keserlerdi. Fal oklarıyla size taksim edilen kısmeti aramanız da haram kılınmıştır. Yani yolculuğa veya savaşa giderken, gayb âleminde sizin için ne taksim edildiğini anlamak üzere fal oklarına başvurmanız da size haram kılınmıştır. Cahiliye döneminde insanlar, fal oklarını, bir kısım işlerde karar veren ilahlar kabul ederek onlara başvuruyorlar ve onlardan ilham almaya çalışıyorlardı. Bu oklardan bazılarının üzerine "Rabbim bana emretti." bazılarına "Rabbim bana yasakladı." diğer bazılarına da hiçbir şey yazmazlardı. Bunlar, yolculuğa veya savaşa çıkmak istediklerinde yahut evlenmek istediklerinde bu oklarla, kendilerine taksim edilen kısmeti bulmaya çalışırlardı. Çektikleri ok "Rabbim bana emretti." yazılı olanı ise işlerine devam ederlerdi. "Rabbim bana yasakladı." olanı çıkarsa yapmak istedikleri işten vazgeçerlerdi. Herhangi bir şey yazılı olmayan ok çıkarsa, tekrar çekmeye devam ederlerdi. Bunları yapmak, yani leşi, kanı, domuz etini, Allah'tan başkasının adı anılarak kesilen hayvanı, boğulan, dövülerek öldürülen, dövüşerek ölen ve yırtıcı hayvanlar tarafından öldürülerek kısmen yenen hayvanı, putlara kurban edilmek üzere taşlar üzerinde kesilen hayvanı yemeniz ve fal oklarıyla size taksim edileni aramanız fasıklıktır. Allah'ın yolundan ayrılmaktır. Bugün artık kâfirler, sizin, dininizden çıkıp müşrik veya kâfir olmanız hususunda ümitsizliğe düşmüşlerdir. O hâlde hakkınızda ümitsizliğe düşen bu kâfirlerin size galip geleceğinden ve sizi dininizden çıkaracaklarından korkmayın. Çünkü bunların maneviyatı çökmüştür. Fakat siz benden korkun. Yoksa sizi cezama çarptırırım. Âyette zikredilen bu "Gün" den maksat, Resulullah'ın yaptığı Vedâ Haccının arefe günüdür. Âyette "Bugün dininizi kemale erdirdim." buyurulmaktadır. "Bugün dininizi kemale erdirdim." ifadesinden maksat, "Bugün Hac ibadetinizi mükemmel bir şekilde yaptırdım." demektir. Yani, sizler Vedâ Haccını hiçbir müşrik bulunmaksızın, müminler topluluğu olarak mükemmel bir şekilde yaptınız." demektir. Ayet-i kerimede: "Açlık sebebiyle zaruret içinde olan, günaha kaymayacak şekilde bu haram kılınan şeylerden yiyebilir." buyurulmaktadır. Burada "Günaha kaymayacak şekilde" diye tercüme edilen ifadesinden maksat, kasıtlı bir şekilde haram yiyerek günah işlemekten çekinmektir. Yani açlığından dolayı bu âyette haram kılındığı beyan edilen şeylerden yeme mecburiyetinde kalan kimse bunlardan yiyebilir. Yeterki haramları yiyerek Allah'a karşı gelme niyetinde olmasın. Âyet-i kerimenin sonunda "Allah çok affeden ve çok merhamet edendir." buyurulmaktadır.Bu ifadeden maksat, "Allah, açlığından dolayı, mecbur kalarak bu âyette haram kılınan şeyleri yiyeni hesaba çekmeyerek kusurlarını örtendir. Aç kalması halinde haramlardan yeme ruhsatı vererek ona merhamet edendir." demektir.

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿ مَخْمَصَةٍ ﴾ مَجَاعَةٍ

İbnu Abbas şöyle dedi: *"mehmesatin"* Açlıktır, dedi.

٤٦٠٦ - حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ قَيْسٍ عَنْ طَارِقِ بْنِ شِهَابٍ قَالَتْ الْيَهُودُ لِعُمَرَ إِنَّكُمْ تَقْرَءُونَ آيَةً لَوْ نَزَلَتْ فِينَا لَاتَّخَذْنَاهَا عِيدًا فَقَالَ عُمَرُ إِنِّي لَأَعْلَمُ حَيْثُ أُنْزِلَتْ وَأَيْنَ أُنْزِلَتْ وَأَيْنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ أُنْزِلَتْ يَوْمَ عَرَفَةَ وَإِنَّا وَاللَّهِ بِعَرَفَةَ قَالَ سُفْيَانُ وَأَشُكُّ كَانَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ أَمْ لَا ﴿ الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ ﴾.

4606- Târik ibnu Şihâb -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Yahûdîler, Ömer ibnul-Hattâb'a şöyle dediler:

-Sizler öyle bir âyet okuyorsunuz ki, şayet o âyet bizim üzerimize indirilmiş olsaydı, muhakkak o âyetin indirildiği günü biz bayram ilan ederdik.

Bunun üzerine Ömer şöyle dedi:

-Ben bu âyetin nerede, ne zaman ve Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem nerede iken indirildiğini bilmekteyim. Bu âyet bizlerinde Arafat'ta bulunduğumuz sırada Arafat'ta inmiştir.

Sufyân es-Sevrî: Ben Ömer'in cuma günü idi, deyip demediğinde şübhe ediyorum, dedi ve: ***«Bugün size dîninizi ikmal ettim ve üzerinizdeki nimetimi tamamladım. Ve dîn olarak, sizin için İslâm'ı seçtim.»*** (Mâide: 3) âyetini okudu.

٣- بَاب قَوْلِهِ ﴿ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا ﴾

3- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Su da bulamadıysanız, temiz bir toprağa teyemmüm edin.» (Mâide: 6)

تَيَمَّمُوا تَعَمَّدُوا ﴿ آمِّينَ ﴾ عَامِدِينَ أَمَّمْتُ وَتَيَمَّمْتُ وَاحِدٌ وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿ لَمَسْتُمْ ﴾ وَ ﴿ تَمَسُّوهُنَّ ﴾ وَ ﴿ اللَّاتِي دَخَلْتُمْ بِهِنَّ ﴾ وَالْإِفْضَاءُ النِّكَاحُ.

"teyemmemû" Kastedin. *"ammîne"* Kastediciler olarak. *"emmemtü"* ve *"veteyemmemtü"* Teyemmüm aldım.

İbnu Abbas şöyle dedi: *"lemestüm"* Dokundunuz. *"temessuhünne"* Kadınlara dokunursunuz. *"elleti dehaltüm bihinne"* Kendilerine dâhil olduğunuz kadınlar. *"vel-ifzau"* Nikâh.

٤٦٠٧ – حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَعْضِ أَسْفَارِهِ حَتَّى إِذَا كُنَّا بِالْبَيْدَاءِ أَوْ بِذَاتِ الْجَيْشِ انْقَطَعَ عِقْدٌ لِي فَأَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى الْتِمَاسِهِ وَأَقَامَ النَّاسُ مَعَهُ وَلَيْسُوا عَلَى مَاءٍ وَلَيْسَ مَعَهُمْ مَاءٌ فَأَتَى النَّاسُ إِلَى أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ فَقَالُوا أَلَا تَرَى مَا صَنَعَتْ عَائِشَةُ أَقَامَتْ بِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَبِالنَّاسِ وَلَيْسُوا عَلَى مَاءٍ وَلَيْسَ مَعَهُمْ مَاءٌ فَجَاءَ أَبُو بَكْرٍ وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاضِعٌ رَأْسَهُ عَلَى فَخِذِي قَدْ نَامَ فَقَالَ حَبَسْتِ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالنَّاسَ وَلَيْسُوا عَلَى مَاءٍ وَلَيْسَ مَعَهُمْ مَاءٌ قَالَتْ عَائِشَةُ فَعَاتَبَنِي أَبُو بَكْرٍ وَقَالَ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَقُولَ وَجَعَلَ يَطْعُنُنِي بِيَدِهِ فِي خَاصِرَتِي وَلَا يَمْنَعُنِي مِنْ التَّحَرُّكِ إِلَّا مَكَانُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى فَخِذِي فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى أَصْبَحَ عَلَى غَيْرِ مَاءٍ فَأَنْزَلَ اللَّهُ آيَةَ التَّيَمُّمِ فَتَيَمَّمُوا فَقَالَ أُسَيْدُ بْنُ حُضَيْرٍ مَا هِيَ بِأَوَّلِ بَرَكَتِكُمْ يَا آلَ أَبِي بَكْرٍ قَالَتْ فَبَعَثْنَا الْبَعِيرَ الَّذِي كُنْتُ عَلَيْهِ فَإِذَا الْعِقْدُ تَحْتَهُ.

4607- Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin hanımı Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in seferlerinden birinde O'nunla beraber yola çıktık. Beyda[146] -veya Zatul-Ceyş- mevkiinde iken bana ait kolyem koptu ve onu kaybettim. Orada su bulunmadığı hâlde Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ve O'nun beraberindeki insanlar

146 Mekke ile Medine arası bir mevki.

O'nun talebine binaen (kolyenin bulunması için) beklediler. İnsanlar Ebu Bekir es-Sıddık'a gelip dediler ki:

-Âişe'nin ne yaptığını görmüyor musun? Yanlarında su olmadığı hâlde insanları ve Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'i oyalayıp yollarından alıkoydu.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem başını dizime koyup uyumuş bir vaziyette iken Ebu Bekir yanıma geldi ve dedi ki:

-Burada su olmadığı ve yanlarında da su bulunmadığı hâlde insanları ve Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemi yollarından alı koydun.

Ebu Bekir bu yüzden dolayı beni azarladı ve Allah'ın söylemesini dilediği kadar sözler söyledi, eliyle de belime dürtmeye başladı. Ben ise Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem dizimde uyuyor olmasından dolayı (O'na rahatsızlık vermemek için) hareket etmiyordum. Sabah olunca Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem uyandı ve hiç su yoktu. Bunun üzerine Allah, teyemmüm[147] âyetini indirdi ve insanlar teyemmüm ettiler.

Useyd ibnul-Hudayr dedi ki: Ey Ebu Bekir ailesi! Bu sizin ilk bereketiniz değildir.

Âişe dedi ki: Sonra hareket edeceğimiz sırada üzerine bindiğim deveyi kaldırdık ve gerdanlığımı onun altında bulduk. (Hadisin geçtiği yer: 334)

٤٦٠٨- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ حَدَّثَنِي ابْنُ وَهْبٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عَمْرٌو أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ الْقَاسِمِ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا سَقَطَتْ قِلَادَةٌ لِي بِالْبَيْدَاءِ وَنَحْنُ دَاخِلُونَ الْمَدِينَةَ فَأَنَاخَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

147 Teyemmümün lügat manası "yönelmek" demektir. Şer'i manası ise, onsuz yapılamayan namaz ve benzeri ibadetleri mubah kılmak niyeti ile elleri ve yüzü mesh etmek için temiz toprağa yönelmektir.Teyemmüm su bulunmadığı zaman abdest ve guslün yerine geçer. Su bulamayanın suyu bulması, suyu kullanmaktan aciz kalanın suyu kullanmaya gücü yetmesi, teyemmümü bozduğu gibi, abdeste bedel olan teyemmümü, abdesti bozan herşey bozar. Fakat teyemmüm ile, namaz kıldıktan sonra su bulursa veya namaz bittikten sonra suyu kullanmaya gücü yeterse, vakit kalsa bile namazı iade etmesi gerekmez. Yaralı olan uzvu bağlamak üzere kullanılan sargı ve benzerleri üzerine mesh meşrudur. Bu konuda bir çok hadis vardır.Teyemmüm edenin önce niyet etmesi gerekir.Sonra besmele çeker. Ellerini temiz toprağa vurur, yüzünü ve bileklere kadar ellerini mesh eder.

وَنَزَلَ فَثَنَى رَأْسَهُ فِي حَجْرِي رَاقِدًا أَقْبَلَ أَبُو بَكْرٍ فَلَكَزَنِي لَكْزَةً شَدِيدَةً وَقَالَ حَبَسْتِ النَّاسَ فِي قِلَادَةٍ فِي الْمَوْتُ لَمَكَانُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَدْ أَوْجَعَنِي ثُمَّ إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اسْتَيْقَظَ وَحَضَرَتْ الصُّبْحُ فَالْتُمِسَ الْمَاءُ فَلَمْ يُوجَدْ فَنَزَلَتْ ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ﴾ الْآيَةَ فَقَالَ أُسَيْدُ بْنُ حُضَيْرٍ لَقَدْ بَارَكَ اللَّهُ لِلنَّاسِ فِيكُمْ يَا آلَ أَبِي بَكْرٍ مَا أَنْتُمْ إِلَّا بَرَكَةٌ لَهُمْ.

4608- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Bir yolculuktan dönüşte Medine'ye gelirken Betda bölgesinde benim gerdanlığım düştü. Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem gerdanlığımı bulmak için devesini çökertti. Devesinden indi ve başını kucağıma koydu ve uyudu. Yanıma babam Ebu Bekir geldi ve beni hızlıca dürterek:

-Bir gerdanlık yüzünden insanları yollarından alıkoydun, dedi. O'nun bu dürtmesi canımı acıttığı hâlde Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem kucağımda uyuyor olduğu için hiç hareket etmedim. Sonra Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem uyandı. Sabah namazının vakti girmiş ancak o civarda su bulunamamıştı. Bunun üzerine şu âyet indi:

«Ey îman edenler! Namaz kılmaya kalktığınız zaman, yüzlerinizi ve dirseklere kadar ellerinizi yıkayın. Başlarınızı meshedin. İki topuğa kadar da ayaklarınızı yıkayın. Eğer cünüb iseniz temizlenin. Hasta iseniz, yahut yolculukta iseniz, yahut biriniz abdest bozmaktan gelmişse, yahut kadınlara dokunmuşsanız su da bulamadıysanız, temiz bir toprağa teyemmüm edin. Bunun için de yüzlerinizi ve ellerinizi o toprakla meshedin. Allah, bu âyetleriyle size bir güçlük çıkarmak istemiyor; fakat sizi temizlemek ve şükredesiniz diye de üzerinizdeki nimetini tamamlamak istiyor.» (Mâide: 6)[148]

148 Ayet-i kerimede müminlere, namaza kalktıkları zaman abdest almaları emredilmektedir. Allah Azze ve Celle, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme, diğer amelleri yaparken değil, sadece namaz kılarken abdest almasının gerekli olduğunu bildirmek için bu ayeti indirmiştir. Zira bu âyet inmeden önce Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, abdestini bozunca abdest almadan hiçbir iş yapmıyordu. Bu âyet-i kerime indi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme, sadece namaz kılmak istediğinde gerekli olduğunu, abdestsiz iken istediği diğer amelleri yapabileceğini beyan etti.

Bu olay üzerine Useyd ibnu Hudayr şöyle dedi:

-Ey Ebu Bekir ailesi! Allah sizin sebebinizle insanlara bereket vermiştir. Sizler insanlar için bir bereket oldunuz.

٤- بَاب قَوْلِه ﴿ فَاذْهَبْ أَنْتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلَا إِنَّا هَا هُنَا قَاعِدُونَ ﴾

4- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Rabbınla birlikte sen git ve ikiniz savaşın. Biz burada kalacağız.» (Mâide: 24)[149]

٤٦٠٩- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ عَنْ مُخَارِقٍ عَنْ طَارِقِ بْنِ شِهَابٍ سَمِعْتُ ابْنَ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ شَهِدْتُ مِنْ الْمِقْدَادِ ح و حَدَّثَنِي حَمْدَانُ بْنُ عُمَرَ حَدَّثَنَا أَبُو النَّضْرِ حَدَّثَنَا الْأَشْجَعِيُّ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ مُخَارِقٍ عَنْ طَارِقٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ الْمِقْدَادُ يَوْمَ بَدْرٍ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا لَا نَقُولُ لَكَ كَمَا قَالَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ لِمُوسَى ﴿ فَاذْهَبْ أَنْتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلَا إِنَّا هَا هُنَا قَاعِدُونَ ﴾ وَلَكِنْ امْضِ وَنَحْنُ مَعَكَ فَكَأَنَّهُ سُرِّيَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَرَوَاهُ وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ مُخَارِقٍ عَنْ طَارِقٍ أَنَّ الْمِقْدَادَ قَالَ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

4609- Abdullah ibn Mesud -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Târik ibnu Şihâb -Allah ondan razı olsun- Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme Bedir savaşında şöyle dedi:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Bizler İsrailoğullarının Mûsâ'ya ***«Rabbinle birlikte sen git ve onlarla ikiniz savaşın»*** (Maide: 24) dedikleri gibi demeyiz. Ancak biz seninle beraber savaşırız.

Mikdâd'ın bu sözleri üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin sevindiğini gördüm. (Hadisin geçtiği diğer yer: 3952)

---

149 Yahudiler Mûsâ aleyhisselâm'a böyle derken, Mikdat ibnu esved Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e, Yahudilerin bu söylediklerinin tam aksini söylemiş ve demiştir ki: "Ey Allah'ın Resulü, biz sana, israiloğullarının Mûsâ'ya: "Sen ve Rabbin gidin ve savaşın. Biz burada oturacağız." şeklinde söylediklerini söylemeyiz Fakat biz deriz ki: "Sen devam et. Biz seninle beraberiz." Bunun üzerine sanki Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selem'den büyük bir sıkıntı gitmiştir.

٥- بَاب ﴿ إِنَّمَا جَزَاءُ الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا أَنْ يُقَتَّلُوا أَوْ يُصَلَّبُوا إِلَى قَوْلِهِ أَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ ﴾

5- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Allah'a ve Peygamberine karşı savaş açanların ve yeryüzünde fesad çıkarmaya çalışanların cezası, ya öldürülmek, ya asılmak, ya elleri ve ayakları çaprazlama kesilmek, yahutta bulundukları yerden sürülmektir. Bu ceza, onlar için dünyada iken rezillik ve rüsvalıktır; âhirette ise, onlara son derece büyük bir azap vardır.» (Mâide: 33)[150]

الْمُحَارَبَةُ لِلَّهِ الْكُفْرُ بِهِ.

Allah'a karşı savaş açmak, O'nu inkâr etmektir.

٤٦١٠- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ قَالَ حَدَّثَنِي سَلْمَانُ أَبُو رَجَاءٍ مَوْلَى أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ أَنَّهُ كَانَ جَالِسًا خَلْفَ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ فَذَكَرُوا وَذَكَرُوا فَقَالُوا وَقَالُوا قَدْ أَقَادَتْ بِهَا الْخُلَفَاءُ فَالْتَفَتَ إِلَى أَبِي قِلَابَةَ وَهُوَ خَلْفَ ظَهْرِهِ فَقَالَ مَا تَقُولُ يَا عَبْدَ اللَّهِ بْنَ زَيْدٍ أَوْ قَالَ مَا تَقُولُ يَا أَبَا قِلَابَةَ قُلْتُ مَا عَلِمْتُ نَفْسًا حَلَّ قَتْلُهَا فِي الْإِسْلَامِ إِلَّا رَجُلٌ زَنَى بَعْدَ إِحْصَانٍ أَوْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ حَارَبَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ عَنْبَسَةُ حَدَّثَنَا أَنَسٌ بِكَذَا وَكَذَا قُلْتُ إِيَّايَ حَدَّثَ أَنَسٌ قَالَ قَدِمَ قَوْمٌ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَكَلَّمُوهُ فَقَالُوا قَدْ اسْتَوْخَمْنَا هَذِهِ الْأَرْضَ فَقَالَ هَذِهِ نَعَمٌ لَنَا

150 Allah'a ve Resulüne karşı savaş açarak haksız yere insanları öldürenlerin, şehir ve köylere baskın yaparak insanlar üzerine korku salanların ve yol keserek yeryüzünde bozgunculuk çıkaranların cezası, insan öldürdükleri takdirde onların da öldürülmesi, insanları öldürüp mallarını da gaspettikleri takdirde cezaları, öldürüldükten sonra asılmaları, sadece malları gaspedip insanları öldürmedikleri takdirde ise cezaları, sağ kollarıyla sol ayaklarının çaprazlama olarak kesilmesi, insanlar, öldürmeyip mallarını da almadıkları hâlde sadece insanlara korku vermenin cezası ise sürgün edilip hapsedilmeleridir. Bu cezalar onlar için dünyada bîr zillet ve rüsvaylıktır. Âhirette ise onlara büyük bir azap vardır ki o da cehennem ateşidir.

تَخْرُجُ فَاخْرُجُوا فِيهَا فَاشْرَبُوا مِنْ أَلْبَانِهَا وَأَبْوَالِهَا فَخَرَجُوا فِيهَا فَشَرِبُوا مِنْ أَبْوَالِهَا وَأَلْبَانِهَا وَاسْتَصَحُّوا وَمَالُوا عَلَى الرَّاعِي فَقَتَلُوهُ وَاطْرَدُوا النَّعَمَ فَمَا يُسْتَبْطَأُ مِنْ هَؤُلَاءِ قَتَلُوا النَّفْسَ وَحَارَبُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَخَوَّفُوا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ سُبْحَانَ اللَّهِ فَقُلْتُ تُتُهِمُنِي قَالَ حَدَّثَنَا بِهَذَا أَنَسٌ قَالَ وَقَالَ يَا أَهْلَ كَذَا إِنَّكُمْ لَنْ تَزَالُوا بِخَيْرٍ مَا أُبْقِيَ هَذَا فِيكُمْ أَوْ مِثْلُ هَذَا.

4610- Selman Ebu Racâ -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ebu Kilâbe, Ömer ibnul-Abdulazîz'in sırtının arkasında oturuyordu. Onun yanına gelenler Kasâme'den bahsettiler. Onlar bu konu hakkında sorunca:

-Senden önceki halifeler bu konuda katilin öldürülmesi yani kısasla hüküm vermişlerdir, dediler.

Bunun üzerine Ömer ibnul-Abdulazîz, sırtının arka tarafında bulunan Ebu Kilâbe'ye döndü ve:

-Sen bu konuda ne dersin ey Ebu Kilâbe? diye sordu.

Ben dedim ki:

-İslâm'da, evlendikten sonra zina edenin, bir can karşılığında diğerini öldürmenin ve Allah ve Rasûlü'ne savaş açmış birinin öldürülmesi dışında bir kişinin öldürülmesinin helal olduğunu ben bilmiyorum.

Bunun üzerine Anbese ibnu Saîd dedi ki: Bize Enes şöyle şöyle haber verdi. Ben dedim ki:

-Enes'in sana ne söylediğini bana haber ver. O şöyle dedi:

-Bir topluluk Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin yanına geldiler ve:

-Bizler bu Medîne'nin havasını ağır bulduk, dediler.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem onlara şöyle buyurdu:

-"Şunlar bizim develerimizdir. Güdülmeleri için mezraya çıkarılıyorlar. Siz de onlarla birlikte gidin ve o develerin sütünden ve sidiğinden için."

Bunun üzerine o kimseler, develerle beraber mezraya çıktılar. Develerin sütünden ve sidiğinden içtiler ve sağlıklarına kavuştular. Bundan

sonra çobana saldırıp onu öldürdüler ve develeri de beraberlerinde alıp götürdüler.

Artık bunlardan hangi şey geri bırakılır? Bunlar insan öldürdüler, Allah'a ve Rasûlü'ne savaş açtılar ve Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemi endişelendirdiler.

Anbese, Subhânallah! diyerek Ebu Kilâbe'nin sözünden dolayı şaşırdı.

Ebu Kilâbe şöyle dedi: Ben de Anbese'ye:

Sen benim Enes'ten rivayet ettiğim hadîs hususunda beni ittihâm mı ediyorsun? dedim.

Anbese de:

(Hayır ittihâm etmiyorum, lâkin sen hadîsi gereği gibi getirdin.) Bize bunu Enes böyle tahdîs etti, dedi.

Anbese şöyle dedi:

-Ey Şâm ehli! Şübhesiz sizler, Allah içinizde Ebu Kilâbe'yi ve bunun benzeri olanları bıraktığı müddetçe hayırda olmaya devam edersiniz.

٦-بَاب قَوْلِهِ ﴿ وَالْجُرُوحَ قِصَاصٌ ﴾

6- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş» (Mâide: 45)[151]

---

151 "Allah Azze ve Celle bu âyet-i kerime ile Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme Yahudilerin hallerini bildirmekte, onlardan, önce Resulullah'ı kabul edip de sonra inkâr edenlerin inkârlarına karşı Resulullah'ı teselli etmekte ve Resulullah'a, Yahudilerin, eskiden beri süregelen, Rablerine ve Peygamberlerine karşı isyan etme cesaretinde oduklarını, Allah Azze ve Cellenin gönderdiği kitabı tahrif ve tebdil ederek kendilerini Allah'tan üstün tutma gibi bir hale düştüklerini bildirmektedir."Bu âyetten de anlaşıldığı gibi Yahudilerin arasında meydana gelen cinayetler ve yaralamalar hususunda kısas yapmaktan başka bir hüküm yoktu. Allah Teâlâ Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin ümmetine bu cezayı hafifletti ve kısasın yanında diyet ödemeyi de geçerli saydı ve "Bu, Rabbiniz tarafından size bir hafifletmedir ve bir merhamettir. Kim bu hususta tasaddukta bulunacak olursa bu onun için bir keffarettir." buyurdu. Âyet-i kerimenin sonunda "Kim, Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar, zalimlerin ta kendileridir." buyurulmaktadır. Yani kim Allah'ın Tevrat'ta indirdiği "Kasıtlı olarak ve haksız yere birini öldürene kısas ya-

وَسَلَّمَ بِالْقِصَاصِ فَقَالَ أَنَسُ بْنُ النَّضْرِ عَمُّ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ لَا وَاللَّهِ لَا تُكْسَرُ سِنُّهَا يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَا أَنَسُ كِتَابُ اللَّهِ الْقِصَاصُ فَرَضِيَ الْقَوْمُ وَقَبِلُوا الْأَرْشَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ مِنْ عِبَادِ اللَّهِ مَنْ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ لَأَبَرَّهُ.

4611- Enes -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Nadr'ın kızı er-Rubeyyi', genç bir kızın ön dişini kırmıştı. Onlar, bunun yerine diyet vermeyi teklif ettiler ve onu bağışlamalarını istediler. Ancak dişini kırdığı kızın ailesi diyet almayı ve onu affetmeyi kabul etmediler. Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin huzuruna çıktılar. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem onlara kısas uygulanmasını emretti. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin bu emri üzerine Enes ibnu Nadr şöyle dedi:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Rubeyyi'nin ön dişi mi kırılacak? Seni hak ile gönderen Allah'a yemin ederim ki, hayır onun ön dişleri kırılmaz. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

-"Ey Enes! Allah'ın Kitâbı kısası emrediyor" buyurdu. Daha sonra kızın ailesi diyete razı oldular ve onu affettiler. Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Allah'ın kullarından öyle kimseler vardır ki, o, Allah'a yemin etse, muhakkak Allah onun yeminini yerine getirir." (Hadisin geçtiği diğer yerler: 2703)

٧-بَاب ﴿ يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ ﴾

7- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Ey Peygamber! Rabbından sana indirileni tebliğ et.» (Nisa: 67)

4612- Âişe -Allah ondan razı olsun- Mesrûk'a şöyle dedi:

pılır. Kasıtlı olarak haksız yere birinin gözünü çıkaranın gözü çıkarılır." şeklindeki hükümleriyle hüküm vermez de bazılarına kısas uygular bazılarına uygulanmaz veya bir kişi Öldürür ve benzeri şeyleri yapacak olursa şüphesiz ki onlar, Allah'ın koyduğu hükmü aşan, onun yerine başka hükümleri koyan zalimlerdir.

٤٦١٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ إِسْمَاعِيلَ عَنْ الشَّعْبِيِّ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ مَنْ حَدَّثَكَ أَنَّ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَتَمَ شَيْئًا مِمَّا أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيْهِ فَقَدْ كَذَبَ وَاللَّهُ يَقُولُ ﴿ يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ ﴾ الْآيَةَ.

Her kim sana Muhammed sallallahu aleyhi ve sellemin kendisine indirilenlerden herhangi bir şeyi sakladı, teblîğ etmedi derse, muhakkak ki, o yalan söylemiştir. Allah Azze ve Celle şöyle buyuruyor: ***«Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni teblîğ et.»*** (Nisa: 67)[152]

8- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

٨-بَاب قَوْلِهِ ﴿ لَا يُؤَاخِذُكُمْ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ ﴾

«Allah sizi, boş ve gayesiz yeminlerinizden dolayı muaheze etmez.» (Mâide: 89)[153]

٤٦١٣- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ سَلَمَةَ حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ سُعَيْرٍ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أُنْزِلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ ﴿ لَا يُؤَاخِذُكُمْ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ ﴾ فِي قَوْلِ الرَّجُلِ لَا وَاللَّهِ وَبَلَى وَاللَّهِ.

---

152 Allah Teâlâ bu âyet-i kerime ile Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e, ehli kitap hakkında indirdiği hükümleri onlara tebliğ etmesini ve bunu onlara tebliğ ederken onlardan çekinmemesini emretmiştir. Allah Teâlâ ehl-i kitap olan Yahudi ve Hristiyanların kıssalarını bu surenin başından bu tarafa zikretmiş, onların sakat taraflarını, dinleri hususunda kötü niyetli olduklarını, Rablerine karşı cür'etkâr olduklarını, Peygamberlerini sindirmeye çalıştıklarını, Allah'ın, kendilerine gönderdiği kitabı değiştirdiklerini, yediklerinin ve içtiklerinin murdar şeyler olduğunu zikretmiş, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme de onların bu hallerini kendilerine söylemekten çekinmemesini, onların sayılarının çokluğunun kendisine herhangi bir zarar veremeyeceğini bildirmiştir. Allah yolunda hiçbir kimsenin korkmamasını, zira Allah'ın, bütün yaratıklara karşı kendisine yeteceğini ve onu savunacağını bildirmiştir. Resulullah'ın, tebliğ etmesi emredilen şeylerden herhangi birinde kusur etmesi halinde kendisine indirilen hiçbir şeyi tebliğ etmemiş derecede günahkâr sayılacağını beyan etmiştir.

153 4549-4550 nolu rivayette gerekli izahat yapıldı.

4613- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

«Allah sizi, boş ve gayesiz yeminlerinizden dolayı muaheze etmez» âyeti bir adamın "Hayır vallahi, evet vallahi" sözü hakkında indi. (Hadisin Geçtiği diğer yerler: 6663)

٤٦١٤ – حَدَّثَنَا أَحْمَدُ ابْنُ أَبِي رَجَاءٍ حَدَّثَنَا النَّضْرُ عَنْ هِشَامٍ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبِي عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ أَبَاهَا كَانَ لَا يَحْنَثُ فِي يَمِينٍ حَتَّى أَنْزَلَ اللَّهُ كَفَّارَةَ الْيَمِينِ قَالَ أَبُو بَكْرٍ لَا أَرَى يَمِينًا أُرَى غَيْرَهَا خَيْرًا مِنْهَا إِلَّا قَبِلْتُ رُخْصَةَ اللَّهِ وَفَعَلْتُ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ.

4614- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Babam Ebu Bekir, Allah Azze ve Celle yemîn keffâreti âyetini indirinceye kadar hiçbir yemîninden geri dönmedi. Ebu Bekir -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

-Ben ettiğim bir meselede şayet ondan daha hayırlısını görürsem, o konuda Allah'ın ruhsatını kabul ederim ve o işte daha hayırlı olanı yaparım. (Hadisin Geçtiği diğer yer: 6621)

٩-بَاب قَوْلِهِ ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُحَرِّمُوا طَيِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ ﴾

9- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Ey îman edenler! Allah'ın sizin için helâl ettiği o güzel ve temiz şeyleri haram kılmayın ve haddi aşmayın. Şüphe yoktur ki Allah, haddi aşanları sevmez.» (Mâide: 87)[154]

154 Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in sahabilerinden bazıları, kadınlara yaklaşmaktan ve et yemekten kendilerini uzaklaştırdılar. Manastırlar oluşturmak istediler. Bunların haberi Resulullah'a ulaşınca, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selem: "Benim dinimde kadınlara yaklaşmayı ve et yemeyi terketme, manastırlar edinme diye bir şey yoktur." Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemın döneminde üç kişi şunları yapmaya karar vermişlerdi: Biri demişti ki: "Ben geceleyin uyku uyumayacağım, devamlı ibadet edeceğim." Diğeri de demişti ki: "Ben de kadınlara yaklaşmayacağım." Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bunları yanına çağırttı ve buyurdu ki: "Şöyle şöyle yapacağınız bana bildirildi. Bu doğru mu?" Onlar da: "Evet ey Allah'ın Resulü, biz bunları yapmakla hayırdan başka bir şey istemedik." dediler. Resulullah da buyurdu ki: "Fakat ben geceleri

٤٦١٥- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَوْنٍ حَدَّثَنَا خَالِدٌ عَنْ إِسْمَاعِيلَ عَنْ قَيْسٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ كُنَّا نَغْزُو مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَيْسَ مَعَنَا نِسَاءٌ فَقُلْنَا أَلَا نَخْتَصِي فَنَهَانَا عَنْ ذَلِكَ فَرَخَّصَ لَنَا بَعْدَ ذَلِكَ أَنْ نَتَزَوَّجَ الْمَرْأَةَ بِالثَّوْبِ ثُمَّ قَرَأَ ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُحَرِّمُوا طَيِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ ﴾.

4615- Abdullah ibnu Mes'ûd -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Biz Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber savaşırdık. Kadınlarımız yanımızda olmazdı. Bu sebepten dolayı Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme:

-Hadım olalım mı? diye sorduk.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bizi bundan yasakladı. Bundan sonra bize bir elbise karşılığında bir kadınla evlenmemize ruhsat verdi.[155] Sonra şu âyeti okudu:

«Ey îman edenler! Allah'ın sizin için helâl ettiği o güzel ve temiz şeyleri haram kılmayın ve haddi aşmayın. Şüphe yoktur ki Allah, haddi aşanları sevmez.» (Mâide: 87) (Hadisin Geçtiği diğer yerler: 5071, 5075)

١٠- بَاب قَوْلِه

10- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

﴿ إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ ﴾

«Ey îman edenler! İçki, kumar, dikili taşlar ve fal okları, şeytan işi birer pisliktir. Onlardan sakının ki kurtuluşa eresiniz.» (Mâide: 90)[156]

---

hem namaz kılıyorum, hem de uyuyorum. Bazı günler oruç tutuyorum, bazı günler tutmuyorum. Kadınlara da yaklaşıyorum. Kim benim sünnetimden yüzçevirirse, o benden değildir."Bütün bunlardan anlaşılmaktadır ki; bu âyet-i kerime, kişinin Allah'ın kendisine helal kıldığı şeyleri haram saymasının yasak olduğunu bildirmekte, bu yolla takvaya erişmek isteyenlerin yanlış bir yolda olduklarını beyan etmektedir. Âyet-i kerimede geçen "Haddi aşmayın" ifadesi," gerek hararnlar, gerekse helaller hususunda Allah'ın koyduğu sınırlan aşmayın." demektir.

155 Bu nikâh çeşidi İslam'ın başlarında yolculuk ve savaş halinde ruhsat verilen Muta nikâhıdır. Daha sonra Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Muta nikâhını kıyamete kadar haram kılıyor.

156 Allah Teâlâ bundan önceki âyetlerde, insanlara helâl kıldığı temiz şeyleri, bir kısım

insanların, kendilerine haram kılmalarının caiz olmadığını beyan ettikten sonra bu âyet-i kerimede de insanlara haram kıldığı şeyleri beyan etmekte ve buyurmaktadır ki: "Ey, Allah'ı ve peygamberini tasdik eden müminler, şimdiye kadar içtiğiniz içkiler, oynadığınız kumarlar, önünde kurbanlar kestiğiniz dikili taşlar ve kendileriyle şans aradığınız fal okları Şeytanın yaptığı amellerden murdar olan, günaha vesile olan ve Allah'ın gazabını celbeden amellerdir. Siz, içki içmekten kumar oynamaktan, dikili taşların önünde putlara kurban kesmekten ve fal oklarıyla şans tayin etmekten kaçının ki Rabbiniz katında kurtuluşa ermiş olasınız. Ayet-i kerimede geçen ve "Pisliktir" diye tercüme edilen kelimesi, "Allah'ı gazaplandiran" mânâsına veya "Kötü şey" mânâsına yorumlanmıştır. Âyet-i kerimede görüldüğü gibi içki ve kumar haram kılınmıştır putlar yapıp taşlar dikerek önünde kurbanlar kesmek ve oklar çekerek falcılık yapmak yasaklanmış ve bunların, şeytanın işinden birer pislik oldukları ifade edilmiştir. İçki konusunda Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyuruyor: "Sarhoşluk veren her şey içkidir. Ve sarhoşluk veren her şey de haramdır. Kim dünyada içki içer de tevbe etmeden ve içkiyi bırakmadan ölürse âhirette cennet şarabını içmekten mahrum kalacaktır. Ebu Hureyre diyor ki: içki üç aşamada kesin olarak haram kılındı. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Medine ye hicret ettiğinde Medineliler içki içiyor ve kumar parası yiyorlardı. Bunların hükmünü Resulullah'a sordular bunun üzerine Allah Teâlâ: "Ey Muhammed sana içki ve kumardan soruyorlar. De ki: "Onlarda büyük günahlar vardır. İnsanlar için bazı dünyevi faydalar da vardır." âyet-i kerimesini indirdi. Bunun üzerine insanlar: "Allah bize içkiyi haram kılmadı. Sadece onda büyük günahlar ve insanlar için bazı menfaatlar olduğunu beyan etti." dediler. Ve içkiyi içmeye devam ettiler. Bir gün muhacirlerden bir kişi akşam namazında arkadaşlarına imam olup namaz kıldırırken âyetleri yanlış okudu ve bunun üzerine de Allah Teâlâ birincisinden daha sert bir hüküm getiren şu âyeti indirdi: "Ey iman edenler, sarhoşken ne söylediğinizi bilinceye kadar namaza yaklaşmayın. Bundan sonra da insanlar yine içki içmeye devam ettiler. Nihayet içkiyi tamamen yasaklayan ve daha sert bir hüküm getiren: "Ey iman edenler, içki, kumar, putlar ve fal okları sadece şeytanın işinden birer pisliktirler. Bu pislikten kaçının ki kurtuluşa eresiniz. Artık bundan vaz geçmez misiniz? âyet-i kerimesi gelince de insanlar "Ey Rabbimiz, artık vaz geçtik." dediler. Sonra da Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e "Ey Allah'ın Resulü, daha önce Allah yolunda cihad ederken öldürülmüş veya yatağında Ölmüş müslümanlar içki içiyor ve kumardan kazandıklarını yiyorlardı. Allah Teâlâ bunların, şeytanın işinden birer pislik olduklarını beyan etti. Şimdi onların hali ne olacaktır'?" diye sordular. Bunun üzerine şu âyet-i kerime indi. "İman edip iyi amel işleyenler Allah'tan korktukları, imanlarında sebat ettikleri, iyi amel işlemeye devam ettikleri sonra Allah'tan sakındıktan, imanlarından ayrılmadıkları, yine Allah'tan korktukları ve iyilikte bulundukları müddetçe daha önce yediklerinden dolayı kendilerine bir günah yoktur. Allah iyilikte bulunanları sever." Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem: "Eğer içki onların zamanında haram kılınmış olsaydı sizin terkettiğiniz gibi elbette ki onlar da terkederlerdi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem içkinin içilmesi haram olduğu gibi onunla ilgili her türlü muamelenin de haram olduğunu beyan ederek buyurmuştur ki:"İçki on cihetten lanetlenmiştir. İçkinin bizzat kendisi, onu içen, sunan, satan, satın alan, imal eden, imal ettiren, taşıyan, taşıttıran ve

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ الْأَزْلَامُ الْقِدَاحُ يَقْتَسِمُونَ بِهَا فِي الْأُمُورِ وَالنُّصُبُ أَنْصَابٌ يَذْبَحُونَ عَلَيْهَا وَقَالَ غَيْرُهُ الزَّلَمُ الْقِدْحُ لَا رِيشَ لَهُ وَهُوَ وَاحِدُ الْأَزْلَامِ وَالِاسْتِقْسَامُ أَنْ يُجِيلَ الْقِدَاحَ فَإِنْ نَهَتْهُ انْتَهَى وَإِنْ أَمَرَتْهُ فَعَلَ مَا تَأْمُرُهُ بِهِ يُجِيلُ يُدِيرُ وَقَدْ أَعْلَمُوا الْقِدَاحَ أَعْلَامًا بِضُرُوبٍ يَسْتَقْسِمُونَ بِهَا وَفَعَلْتُ مِنْهُ قَسَمْتُ وَالْقُسُومُ الْمَصْدَرُ.

İbnu Abbas şöyle dedi: *"el-ezlamu"* Câhiliyede işlerinde kendisiyle fal açıp kısmet istedikleri oklar. *"vennusubu"* Müşriklerin yanlarında kurban kestikleri dikili taşlar.

İbnu Abbas'tan başkası da şöyle dedi:

"el-ezlami" Tüy geçirilmemiş oklar. *"velistiksamu"* Fal oklarını falcının torba içinde döndürmesidir. Şayet torbadan çıkan fal oku onu yapacağı işten yasaklarsa, yani buna dair bir ok çıkarsa o adam yapacağı işten vaz geçerdi. Şayet çektiği fal oku o işi emrederse, yani o işi yapmasına dair olumlu çıkarsa, o adam o işini yapardı. *"yucîle"* Döndürür. O fâl oklarına, kısmetini istemekte oldukları çeşitli işlerin adlarını üzerlerine yazıp, birçok alâmetlerle alâmet ve nişan yaparlardı.

٤٦١٦ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ قَالَ حَدَّثَنِي نَافِعٌ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ نَزَلَ تَحْرِيمُ الْخَمْرِ وَإِنَّ فِي الْمَدِينَةِ يَوْمَئِذٍ لَخَمْسَةَ أَشْرِبَةٍ مَا فِيهَا شَرَابُ الْعِنَبِ.

---

ondan ekle edilen kazancı yiyen. Bu âyet-i kerime, Nisa suresinin içki ile ilgili olan kırk üçüncü âyetini ve Bakara suresinin iki yüz on dokuzuncu âyetini neshetmiştir. **Kumar** ise; her türlü şans oyunu kumardır ve bu kumarın da her çeşidi yasaktır. Hatta tavla oyunu hakkında Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem: "Kim tavla oynarsa ellerini domuzun etine ve kanına bulamış gibidir" demiştir. **Dikili taşlar:** Dikili taşlardan maksat, önünde kurban kesilen dikili taşlardır. Cahiliye döneminde insanlar, fal oklarını, bir kısım işlerde karar veren ilahlar kabul ederek onlara başvuruyorlar ve onlardan ilham almaya çalışıyorlardı. Bu oklardan bazılarının üzerine "Rabbim bana emretti." bazılarına "Rabbim bana yasakladı." diğer bazılarına da hiçbir şey yazmazlardı. Bunlar, yolculuğa veya savaşa çıkmak istediklerinde yahut evlenmek istediklerinde bu oklarla, kendilerine taksim edilen kısmeti bulmaya çalışırlardı. Çektikleri ok "Rabbim bana emretti." yazılı olanı ise işlerine devam ederlerdi. "Rabbim bana yasakladı." olanı çıkarsa yapmak istedikleri işten vazgeçerlerdi. Herhangi bir şey yazılı olmayan ok çıkarsa, tekrar çekmeye devam ederlerdi.

4616- Abdullah ibnu Ömer -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

Alkollü içecekleri haram kılan âyet indiğinde Medine'de beş çeşit içki vardı. Bunların içinde üzümle yapılan içki yoktu. (Hadisin Geçtiği diğer yerler: 5579)

٤٦١٧ - حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا ابْنُ عُلَيَّةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ صُهَيْبٍ قَالَ قَالَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ مَا كَانَ لَنَا خَمْرٌ غَيْرُ فَضِيخِكُمْ هَذَا الَّذِي تُسَمُّونَهُ الْفَضِيخَ فَإِنِّي لَقَائِمٌ أَسْقِي أَبَا طَلْحَةَ وَفُلَانًا وَفُلَانًا إِذْ جَاءَ رَجُلٌ فَقَالَ وَهَلْ بَلَغَكُمْ الْخَبَرُ فَقَالُوا وَمَا ذَاكَ قَالَ حُرِّمَتْ الْخَمْرُ قَالُوا أَهْرِقْ هَذِهِ الْقِلَالَ يَا أَنَسُ قَالَ فَمَا سَأَلُوا عَنْهَا وَلَا رَاجَعُوهَا بَعْدَ خَبَرِ الرَّجُلِ.

4617- Enes ibnu Mâlik -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

İçkinin haram kılındığı sırada bizde "Fadîh" ismini verdikleri ve hurmadan yapılan içkiden başkası yoktu. Ben ayakta durmuş Ebu Talha, falan ve falan'a içki dağıtıyordum. O esnada bir adam geldi ve:

-Size haber ulaşmadı mı? dedi. Onlar:

-Hangi haber? diye sordular. Gelen adam:

-içki haram kılındı, dedi.

Bunun üzerine orada bulunan Ebu Talha ve beraberindekiler:

-Şu şarap testilerini dök ey Enes! dediler.

Bu gelen bir adamın haberinden sonra ne o haberin doğruluğunu araştırdılar ne de bir daha içki içmeye geri döndüler.[157]

٤٦١٨ - حَدَّثَنَا صَدَقَةُ بْنُ الْفَضْلِ أَخْبَرَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَمْرٍو عَنْ جَابِرٍ قَالَ صَبَّحَ أُنَاسٌ غَدَاةَ أُحُدٍ الْخَمْرَ فَقُتِلُوا مِنْ يَوْمِهِمْ جَمِيعًا شُهَدَاءَ وَذَلِكَ قَبْلَ تَحْرِيمِهَا.

4618- Câbir ibnu Abdullah -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

157 Bu hadis aynı zamanda haberi vahide delildir.

Sahabelerden bazı kimseler Uhud savaşının yapılacağı sabahı içki içtiler ve o gün hepsi şehit olarak can verdiler. Bu olay içkinin haram kılınmasından önce idi.

٤٦١٩ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ أَخْبَرَنَا عِيسَى وَابْنُ إِدْرِيسَ عَنْ أَبِي حَيَّانَ عَنْ الشَّعْبِيِّ عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ سَمِعْتُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَلَى مِنْبَرِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ أَمَّا بَعْدُ أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّهُ نَزَلَ تَحْرِيمُ الْخَمْرِ وَهِيَ مِنْ خَمْسَةٍ مِنْ الْعِنَبِ وَالتَّمْرِ وَالْعَسَلِ وَالْحِنْطَةِ وَالشَّعِيرِ وَالْخَمْرُ مَا خَامَرَ الْعَقْلَ.

4619- İbnu Ömer -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ben Ömer'i -Allah ondan razı olsun- Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin minberinde şöyle derken işittim:

-Ey insanlar! İçkinin haram kılındığına dair emir inmiştir. İçki beş şeyden imal edilir. Bunlar: Üzüm, hurma, bal, buğday ve arpadır. Aklı gideren her şey içkidir. (Hadisin Geçtiği diğer yerler: 5581, 5588, 5589, 7237)

١١-بَاب ﴿لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُوا إِلَى قَوْلِهِ ﴿وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ﴾

11- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«İman edenler ve sâlih amellerde bulunanlar, sakınıp îman ettikleri ve iyi amellerde bulundukları, sonra tekrar sakınıp îman ettikleri, sonra yine sakınıp işlerini güzel yaptıkları takdirde, haram kılınan şeylerden, haram kılınmadan önce tattıklarından dolayı, üzerlerine bir günâh yoktur. Allah, işlerini güzel yapanları sever.» (Mâide: 93)[158]

158 İçki, kumar yasaklanınca, bunlar yasaklanmadan önce bunları işleyen ve ölüp âhirete irtihal eden kimselerin durumlarının ne olacağı hususunda sorular sorulmuş, bunun üzerine bu âyet nazil olmuş ve âyetler nazil olmadan önce içki içmiş olanların günahkâr olmadıklarını beyan etmiştir.

٤٦٢٠ - حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ حَدَّثَنَا ثَابِتٌ عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ الْخَمْرَ الَّتِي أُهْرِيقَتْ الْفَضِيخُ وَزَادَنِي مُحَمَّدٌ الْبِيكَنْدِيُّ عَنْ أَبِي النُّعْمَانِ قَالَ كُنْتُ سَاقِيَ الْقَوْمِ فِي مَنْزِلِ أَبِي طَلْحَةَ فَنَزَلَ تَحْرِيمُ الْخَمْرِ فَأَمَرَ مُنَادِيًا فَنَادَى فَقَالَ أَبُو طَلْحَةَ اخْرُجْ فَانْظُرْ مَا هَذَا الصَّوْتُ قَالَ فَخَرَجْتُ فَقُلْتُ هَذَا مُنَادٍ يُنَادِي أَلَا إِنَّ الْخَمْرَ قَدْ حُرِّمَتْ فَقَالَ لِي اذْهَبْ فَأَهْرِقْهَا قَالَ فَجَرَتْ فِي سِكَكِ الْمَدِينَةِ قَالَ وَكَانَتْ خَمْرُهُمْ يَوْمَئِذٍ الْفَضِيخَ فَقَالَ بَعْضُ الْقَوْمِ قُتِلَ قَوْمٌ وَهْيَ فِي بُطُونِهِمْ قَالَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ ﴿لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُوا﴾.

4620- Enes İbnu Mâlik -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ben Ebu Talha'nın evinde bir topluluğa içki dağıtıyordum. O gün onların şarâbı üzüm suyundan yapılırdı. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bir münadi gönderip ona:

-"Haberiniz olsun ki şarap haram kılınmıştır" diye nida etmesini emretti. Enes -Allah ondan razı olsun- dedi ki:

-Ebu Talha bana: Çık ve şarapları dök! dedi. Ben de çıkıp şarapları döktüm. O gün Medine yollarından şarap aktı. Bu yasaktan sonra bazı kimseler şöyle dediler:

-Bir topluluk karınlarında şarap olduğu, yani içkinin haram kılınmasından önce öldüler. Bunların hükmü ne olacak? Bunun üzerine Allah Azze ve Celle şu âyetleri indirdi:

«İman edenler ve sâlih amellerde bulunanlar, sakınıp îman ettikleri ve iyi amellerde bulundukları, sonra tekrar sakınıp îman ettikleri, sonra yine sakınıp işlerini güzel yaptıkları takdirde, haram kılınan şeylerden, haram kılınmadan önce tattıklarından dolayı, üzerlerine bir günâh yoktur. Allah, işlerini güzel yapanları sever» (Mâide: 93) (Hadisin geçtiği diğer yer: 2464)

١٢-بَاب قَوْلِهِ ﴿ لَا تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءَ إِنْ تُبْدَ لَكُمْ تَسُؤْكُمْ ﴾

12- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Ey îman edenler! Açıklandığı zaman size kötü gelecek şeyler hakkında soru sormayın. Zira Kur'ân'ın nazil olduğu sırada onlar hak-

kında (soru) sorarsanız, size açıklanır, o da size zor gelir; halbuki siz sormazdan önce Allah sizi onlardan affetmişti. Allah çok bağışlayıcıdır; ceza vermekte de aceleci değildir.» (Mâide: 101)[159]

٤٦٢١- حَدَّثَنَا مُنْذِرُ بْنُ الْوَلِيدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْجَارُودِيُّ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مُوسَى بْنِ أَنَسٍ عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ خَطَبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خُطْبَةً مَا سَمِعْتُ مِثْلَهَا قَطُّ قَالَ لَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمُ لَضَحِكْتُمْ قَلِيلًا وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا قَالَ فَغَطَّى أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وُجُوهَهُمْ لَهُمْ خَنِينٌ فَقَالَ رَجُلٌ مَنْ أَبِي قَالَ فُلَانٌ فَنَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ ﴿ لَا تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءَ إِنْ تُبْدَ لَكُمْ تَسُؤْكُمْ ﴾ .رَوَاهُ النَّضْرُ وَرَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ عَنْ شُعْبَةَ.

4621- Enes ibnu Mâlik -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bir gün daha önce hiç benzerini duymadığım bir hutbe verdi. Hutbesinde şöyle buyurdu:

"Şayet sizler benim bildiklerimi bilseydiniz, az güler çok ağlardınız."

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin bu hutbesi üzerine sahabiler yüzlerini örttüler ve inleyerek ağlamaya başladılar.

Bir adam Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme:

-Benim babam kim? diye sordu.

-Senin baban Falan'dır, dedi. Bunun üzerine şu âyet indi:

«Ey îman edenler! Açıklandığı zaman size kötü gelecek şeyler hakkında soru sormayın. Zira Kur'ân'ın nazil olduğu sırada onlar hak-

159 Bu âyet-i kerime, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e soru soranların çokça soru sormaları üzerine nazil olmuştur. Mesela, Abdullah ibnu Huzeyfe'nin, babasının kim olduğunu sorması, başka bir sahabinin her yılmı hac farz olduğunu sorması ve benzeri sorular bu kabildendir. Âyet-i kerimede "Eğer onları Kur'an indirilirken sorarsanız size açıklanır." buyurulmaktadır. Bu ifadeden maksat şudur: "Ey çokça soru soran insanlar, eğer sizler o sorularınızı Kur'ânın, onların hükümlerini açıklamasından sonra peygamberime soracak olursanız o size kitabının açıklamasını ve dolayısiyle sizin sorularınızın cevabını size açıklamış olur. Böylece önceden sorduğunuz bir kısım sorularla kendinize farz olmayan şeylerin farz kılınmasına, haram kılınmayan şeylerin haram kılınmasına vasıta olmazsınız." Buyurmuştur.

kında (soru) sorarsanız, size açıklanır, o da size zor gelir; halbuki siz sormazdan önce Allah sizi onlardan affetmişti. Allah çok bağışlayıcıdır; ceza vermekte de aceleci değildir.» (Mâide: 101)

٤٦٢٢ - حَدَّثَنَا الْفَضْلُ بْنُ سَهْلٍ حَدَّثَنَا أَبُو النَّضْرِ حَدَّثَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ حَدَّثَنَا أَبُو الْجُوَيْرِيَةِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ كَانَ قَوْمٌ يَسْأَلُونَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اسْتِهْزَاءً فَيَقُولُ الرَّجُلُ مَنْ أَبِي وَيَقُولُ الرَّجُلُ تَضِلُّ نَاقَتُهُ أَيْنَ نَاقَتِي فَأَنْزَلَ اللَّهُ فِيهِمْ هَذِهِ الْآيَةَ ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءَ إِنْ تُبْدَ لَكُمْ تَسُؤْكُمْ ﴾ حَتَّى فَرَغَ مِنَ الْآيَةِ كُلِّهَا.

4622- İbnu Abbas -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Bir topluluk Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme alayvari sorular sorarlardı. Adamın biri:

-Benim babam kim? diye, devesini kaybetmiş bir diğeri de:

-Benim devem nerede, diye sorardı. Bunun üzerine Allah Azze ve Celle şu âyeti indirdi:

«Ey îman edenler! Açıklandığı zaman size kötü gelecek şeyler hakkında soru sormayın. Zira Kur'ân'ın nazil olduğu sırada onlar hakkında (soru) sorarsanız, size açıklanır, o da size zor gelir; halbuki siz sormazdan önce Allah sizi onlardan affetmişti. Allah çok bağışlayıcıdır; ceza vermekte de aceleci değildir.» (Mâide: 101)

١٣-بَاب ﴿ مَا جَعَلَ اللَّهُ مِنْ بَحِيرَةٍ وَلَا سَائِبَةٍ وَلَا وَصِيلَةٍ وَلَا حَامٍ ﴾

13- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Allah, ne "bahire"yi, ne "saibe" yi, ne "vasîle"yi ve ne de "hâm"ı meşru kılmıştır. Fakat küfredenler, bunları Allah'ın emrettiğini ileri sürerek Allah a karşı yalan yere iftira etmektedirler, onların çoğunun ise, akılları ermez.» (Mâide: 103)[160]

---

160 Bu âyet-i kerime, cahiliye dönemine ait bazı âdetlerin din haline getirildiğini, bunların, Allah'ın emriymiş gibi gösterildiklerini, fakat Allah'a karşı iftirada bulunmaktan başka bir şey olmadıklarını bizlere bildirmekte, dinde olmayan şeyleri di-

﴿ وَإِذْ قَالَ اللَّهُ ﴾ يَقُولُ قَالَ اللَّهُ وَإِذْ هَا هُنَا صِلَةٌ الْمَائِدَةُ أَصْلُهَا مَفْعُولَةٌ كَعِيشَةٍ رَاضِيَةٍ وَتَطْلِيقَةٍ بَائِنَةٍ وَالْمَعْنَى مِيدَ بِهَا صَاحِبُهَا مِنْ خَيْرٍ يُقَالُ مَادَنِي يَمِيدُنِي وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿ مُتَوَفِّيكَ ﴾ مُمِيتُكَ.

"veizkalallahu" Allah dedi, Allah der, diyor manâsınadır. *"el-maidetu"* Sofra demektir.

İbnu Abbas şöyle dedi: *"meteveffike"* Seni öldüreceğim manâsınadır.

٤٦٢٣ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ صَالِحِ بْنِ كَيْسَانَ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ قَالَ الْبَحِيرَةُ الَّتِي يُمْنَعُ دَرُّهَا لِلطَّوَاغِيتِ فَلَا يَحْلُبُهَا أَحَدٌ مِنَ النَّاسِ وَالسَّائِبَةُ كَانُوا يُسَيِّبُونَهَا لِآلِهَتِهِمْ لَا يُحْمَلُ عَلَيْهَا شَيْءٌ قَالَ وَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَيْتُ عَمْرَو بْنَ عَامِرٍ الْخُزَاعِيَّ يَجُرُّ قُصْبَهُ فِي النَّارِ كَانَ أَوَّلَ مَنْ سَيَّبَ السَّوَائِبَ وَالْوَصِيلَةَ

---

ne sokmanın yasak olduğuna işaret etmektedir. Bu cahiliye anlayışına göre Allah'ın, kullarına helal kıldığı bazı hayvanlar birtakım özel durumlarından dolayı haram sayılmışlardır. Onların etlerinden, sütlerinden, yünlerinden ve çalıştırılmalarından faydalandırılmazlardı. Allah'ın, kullarına helal kıldığı hayvanları ilk defa insanlara haram kılan kişinin, Amr ibnu Âmir ibnu Luhayy ibnu Kam'a ibnu Hındif el-Huzai olduğu, bu sebeple cehennemde bağırsaklarını sürükleyerek dolaşacağı rivayet edilmektedir. Bu âyette zikredilen "Allah'a karşı yalan iftirasında bulunan kâfirler"den maksat. Amr ibnu Luhayy gibi, Allah'ın helal kıldığı şeyleri haram kılma âdetini icadeden müşriklerdir. Bunlar, Allah'ın hak olan dinini değiştirmişler, Allah'ın haram kılmadığı şeylerin Allah tarafından haram kılındığını ileri sürerek, bile bile Allah'a karşı iftirada bulunmuşlardır. Bunlar bir kısım hayvanları. Bahire, Saibe, Vasile ve Hâm diye vasıflandırmışlar, insanlara haram oldukların ileri sürmüşlerdir. İşte Allah Teâlâ bu gibi insanların iddialarını yalanlamış, kendisinin, Bahire, Saibe, Vasile ve Hâm diye herhangi bir şey yapmadığını beyan etmiştir. Âyette zikredilen "Çokları da akıllarını kullanmazlar." ifadesindeki insanlardan maksat ise Allah'ın helâl kıldığı hayvanları belli sıfatlarla vasıflandırdıktan sonra insanlara haram kılan müşriklerin ileri gelenlerine, akıllarını kullanmadan uyan kimselerdir. Allah Teâlâ bunları, akıllarını kullanmamakla va-sıflandırmıştır. Çünkü bunlar bir kısım hayvanları kendi arzularıyla haram kılıp, Allah'ın haram kıldığını söyleyen kimselerin Allah'a karşı iftirada bulunduklarını, söyledikleri sözlerinde yalancı olduklarını düşünüp anlamamışlar, bilakis onların söyledikleri sözlerin hak, kendilerinin de sadık kimseler olduklarını zannetmişlerdir.

النَّاقَةُ الْبِكْرُ تُبَكِّرُ فِي أَوَّلِ نِتَاجِ الْإِبِلِ ثُمَّ تُثَنِّي بَعْدُ بِأُنْثَى وَكَانُوا يُسَيِّبُونَهَا لِطَوَاغِيتِهِمْ إِنْ وَصَلَتْ إِحْدَاهُمَا بِالْأُخْرَى لَيْسَ بَيْنَهُمَا ذَكَرٌ وَالْحَامِ فَحْلُ الْإِبِلِ يَضْرِبُ الضِّرَابَ الْمَعْدُودَ فَإِذَا قَضَى ضِرَابَهُ وَدَعُوهُ لِلطَّوَاغِيتِ وَأَعْفَوْهُ مِنْ الْحَمْلِ فَلَمْ يُحْمَلْ عَلَيْهِ شَيْءٌ وَسَمَّوْهُ الْحَامِيَ و قَالَ لِي أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ سَمِعْتُ سَعِيدًا قَالَ يُخْبِرُهُ بِهَذَا قَالَ وَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَهُ وَرَوَاهُ ابْنُ الْهَادِ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَعِيدٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

4623- Saîd ibnu Müseyyeb -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

"Bahîra" sütünün tağutlara ait olan ve sütünden insanların faydalanması yasaklanan devedir. Artık bu devenin sütünden hiçbir insan faydalanamaz. "Sâibe" ise câhiliyede taptıkları ilahlarına, putlarına adadıkları develerdi ki onları serbest bırakırlar ve üzerine de hiçbir yük yüklemezlerdi.

Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Amr ibnu Âmir Huzâî'yi cehennemde kendi bağırsaklarını ateş içinde sürükler bir vaziyette gördüm. Çünkü o, develeri taptıkları ilahlarına adayıp serbest bırakanların ilkiydi."

"Vasîle" genç bir devedir. Bu deve ilk olarak dişi bir deve doğurur. İkincide de dişi bir deve doğurur. Bu şekilde aralarında erkek deve doğurmayıp arka arkaya iki dişi doğurduğu için o deveyi taptıkları ilâhlarına adak olarak adarlar ve serbest bırakırlardı. "Hâm" ise, dişi develeri döllemede kullanılan devedir ki bu dölleme işi bittikten sonra o deveyi tağutları için terk ederler ve bundan sonra o devenin üzerine hiçbir yük yüklemezlerdi. Bundan sonra da bu deveyi "el-Hâmî" diye isimlendirirlerdi.

Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- kendisinin Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bunun benzerini duyduğunu haber vermiştir.

٤٦٢٤- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي يَعْقُوبَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْكَرْمَانِيُّ حَدَّثَنَا حَسَّانُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا يُونُسُ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا

قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَيْتُ جَهَنَّمَ يَحْطِمُ بَعْضُهَا بَعْضًا وَرَأَيْتُ عَمْرًا يَجُرُّ قُصْبَهُ وَهُوَ أَوَّلُ مَنْ سَيَّبَ السَّوَائِبَ.

4624- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Ben cehennemin bir kısmının bir kısmını kırıp parçaladığını gördüm. Orada Amr ibnu Luhay'ı da kendi bağırsaklarını çekip sürükler bir vaziyette gördüm. Çünkü o, putlara develeri adak olarak adayan ve onları başıboş bir şekilde bırakanların ilkidir."

١٤-بَاب ﴿وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَا دُمْتُ فِيهِمْ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنْتَ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ﴾

14- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Benim onlara söylediğim, senin bana emrettiğin şeyden başkası değildir; o da: Hem benim Rabbım, hem de sizin Rabbınız olan Allah'a ibadet edin sözüdür. Aralarında bulunduğum sürece onlara şâhid oldum. Bana ölüm verdiğinde de, onlara sen gözcü oldun. Bu itibarla sen, her şeye şâhidsin.» (Mâide: 117)[161]

٤٦٢٥- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ أَخْبَرَنَا الْمُغِيرَةُ بْنُ النُّعْمَانِ قَالَ سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ خَطَبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّكُمْ مَحْشُورُونَ إِلَى اللَّهِ حُفَاةً عُرَاةً غُرْلًا ثُمَّ قَالَ ﴿كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ وَعْدًا عَلَيْنَا إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ﴾ إِلَى آخِرِ الْآيَةِ ثُمَّ قَالَ أَلَا وَإِنَّ أَوَّلَ الْخَلَائِقِ يُكْسَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِبْرَاهِيمُ أَلَا وَإِنَّهُ يُجَاءُ بِرِجَالٍ مِنْ أُمَّتِي فَيُؤْخَذُ بِهِمْ ذَاتَ الشِّمَالِ فَأَقُولُ يَا رَبِّ أُصَيْحَابِي فَيُقَالُ إِنَّكَ لَا تَدْرِي مَا أَحْدَثُوا بَعْدَكَ فَأَقُولُ كَمَا قَالَ الْعَبْدُ الصَّالِحُ ﴿وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَا دُمْتُ فِيهِمْ فَلَمَّا

161 Allah Teâlâ bu âyet-i kerimede İsa aleyhisselâmın insanlara: "Allah'ı bırakıp da beni ve annemi iki ilah edinin" diyen sen misin? sorusuna karşı nasıl bir cevap verdiğini zikretmiştir.

تَوَفَّيْتَنِي كُنْتَ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ﴾ فَيُقَالُ إِنَّ هَؤُلَاءِ لَمْ يَزَالُوا مُرْتَدِّينَ عَلَى أَعْقَابِهِمْ مُنْذُ فَارَقْتَهُمْ.

4625- İbnu Abbas -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Sizler mahşer günü yalın ayak, çıplak ve sünnetsiz olarak haşr olunacaksınız." Sonra şu âyeti okudu:

«İşte o gün, göğü kitap sayfasını dürer gibi düreriz. Onu ilk yaratmaya başladığımız gibi (hesab için) yeniden yaratırız. Üzerimize bir vaad olarak bunu mutlaka yapacağız.» Enbiyâ:104

Kıyamet günü ilk elbise giydirilecek kişi İbrahim peygamberdir. Ashabımdan bir takım insanlar sol yanı cehennemin bulunduğu tarafa götürülürler. Bunun üzerine ben:

-Ashabım, ashabım! derim. Benim bu sözüm üzerine:

-Onlar, sen onlardan ayrıldığın günden bu yana dinlerinden dönüp mürted olmaya devam ettiler.

Bunun üzerine ben de salih kul İsa peygamberin dediği gibi derim:

«Benim onlara söylediğim, senin bana emrettiğin şeyden başkası değildir; o da: Hem benim Rabbim, hem de sizin Rabbiniz olan Allah'a ibadet edin sözüdür. Aralarında bulunduğum sürece onlara şâhit oldum. Bana ölüm verdiğinde de, onlara sen gözcü oldun. Bu itibarla sen her şeye şâhitsin. Eğer onlara azâp edersen, onlar, şüphesiz, senin kullarındır. Yok eğer onları bağışlarsan, elbette gâlip olan, hüküm sahibi olan sensin.» Mâide: 117-118 (Hadisin geçtiği diğer yer: 3349)[162]

١٥-بَاب قَوْلِهِ ﴿إِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَإِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾

15- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

162 Bu âyet-i kerime, bütün işlerin Allah'ın iradesiyle olacağını, çünkü onun, dilediğini yapabileceğini ve yaptıklarından dolayı onu hiç kimsenin hesaba çekemeyeceğini beyan etmekte, İsa aleyhisselâmın da Hristiyanların iftiralarından uzak olduğunu bildirmektedir.

«Eğer onlara azap edersen, onlar, şüphesiz, senin kullarındır. Yok eğer onları bağışlarsan, elbette galip olan, hüküm sahibi olan sensin.» (Mâide: 118)

٤٦٢٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا الْمُغِيرَةُ بْنُ النُّعْمَانِ قَالَ حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ جُبَيْرٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِنَّكُمْ مَحْشُورُونَ وَإِنَّ نَاسًا يُؤْخَذُ بِهِمْ ذَاتَ الشِّمَالِ فَأَقُولُ كَمَا قَالَ الْعَبْدُ الصَّالِحُ ﴿ وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَا دُمْتُ فِيهِمْ) إِلَى قَوْلِهِ (الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴾.

4626- İbnu Abbas -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selem şöyle buyurdu:

"Muhakkak ki sizler kıyamet günü haşrolunacaksınız. Ashabımdan bir takım insanlar sol yanı cehennemin bulunduğu tarafa götürülürler. Bunun üzerine ben de salih kul İsa peygamberin dediği gibi derim:

«Benim onlara söylediğim, senin bana emrettiğin şeyden başkası değildir; o da: Hem benim Rabbim, hem de sizin Rabbiniz olan Allah'a ibadet edin sözüdür. Aralarında bulunduğum sürece onlara şâhit oldum. Bana ölüm verdiğinde de, onlara sen gözcü oldun. Bu itibarla sen her şeye şâhitsin. Eğer onlara azâp edersen, onlar, şüphesiz, senin kullarındır. Yok eğer onları bağışlarsan, elbette gâlip olan, hüküm sahibi olan sensin.» Mâide: 117-118

٦-سُورَةُ الْأَنْعَامِ

6- Enâm Sûresi

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿ ثُمَّ لَمْ تَكُنْ فِتْنَتُهُمْ ﴾ مَعْذِرَتُهُمْ ﴿ مَعْرُوشَاتٍ ﴾ مَا يُعْرَشُ مِنَ الْكَرْمِ وَغَيْرِ ذَلِكَ ﴿ حَمُولَةً ﴾ مَا يُحْمَلُ عَلَيْهَا ﴿ وَلَلَبَسْنَا ﴾ لَشَبَّهْنَا ﴿لِأُنْذِرَكُمْ بِهِ ﴾ أَهْلَ مَكَّةَ ﴿ يَنْأَوْنَ ﴾ يَتَبَاعَدُونَ تُبْسَلُ تُفْضَحُ ﴿ أُبْسِلُوا ﴾ أُفْضِحُوا ﴿ بَاسِطُو أَيْدِيهِمْ ﴾ الْبَسْطُ الضَّرْبُ وَقَوْلُهُ ﴿ اسْتَكْثَرْتُمْ ﴾ أَضْلَلْتُمْ كَثِيرًا ﴿ مِمَّا ذَرَأَ مِنَ الْحَرْثِ ﴾ جَعَلُوا لِلَّهِ مِنْ ثَمَرَاتِهِمْ وَمَالِهِمْ نَصِيبًا وَلِلشَّيْطَانِ

وَالْأَوْثَان نَصِيبًا ﴿ أَكِنَّةً ﴾ وَاحِدُهَا كِنَانٌ ﴿ أَمَّا اشْتَمَلَتْ ﴾ يَعْنِي هَلْ تَشْتَمِلُ إِلَّا عَلَى ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَى فَلِمَ تُحَرِّمُونَ بَعْضًا وَتُحِلُّونَ بَعْضًا ﴿ مَسْفُوحًا ﴾ مُهْرَاقًا ﴿صَدَفَ ﴾ أَعْرَضَ أُبْلِسُوا أُويِسُوا وَ ﴿ أُبْسِلُوا ﴾ أُسْلِمُوا ﴿ سَرْمَدًا ﴾ دَائِمًا ﴿اسْتَهْوَتْهُ ﴾ أَضَلَّتْهُ ﴿ تَمْتَرُونَ ﴾ تَشُكُّونَ ﴿ وَقْرٌ ﴾ صَمَمٌ وَأَمَّا الْوِقْرُ فَإِنَّهُ الْحِمْلُ ﴿ أَسَاطِيرُ ﴾ وَاحِدُهَا أُسْطُورَةٌ وَإِسْطَارَةٌ وَهِيَ التُّرَّهَاتُ ﴿ الْبَأْسَاءُ ﴾ مِنَ الْبَأْسِ وَيَكُونُ مِنَ الْبُؤْسِ ﴿ جَهْرَةً ﴾ مُعَايَنَةً الصُّوَرُ جَمَاعَةُ صُورَةٍ كَقَوْلِهِ سُورَةٌ وَسُوَرٌ مَلَكُوتٌ مُلْكٌ مِثْلُ رَهَبُوت خَيْرٌ مِنْ رَحَمُوتٍ وَيَقُولُ تُرْهَبُ خَيْرٌ مِنْ أَنْ تُرْحَمَ ﴿وَإِنْ تَعْدِلْ ﴾ تُقْسِطْ لَا يُقْبَلْ مِنْهَا فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ ﴿ جَنَّ ﴾ أَظْلَمَ ﴿تَعَالَى﴾ عَلَا يُقَالُ عَلَى اللَّهِ حُسْبَانُهُ أَيْ حِسَابُهُ وَيُقَالُ ﴿ حُسْبَانًا ﴾ مَرَامِيَ وَ ﴿رُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ﴾ مُسْتَقَرٌّ فِي الصُّلْبِ ﴿ وَمُسْتَوْدَعٌ ﴾ فِي الرَّحِمِ الْقِنْوُ الْعِذْقُ وَالِاثْنَانِ قِنْوَانِ وَالْجَمَاعَةُ أَيْضًا ﴿ قِنْوَانٌ ﴾ مِثْلُ صِنْوٍ وَ ﴿ صِنْوَانٍ ﴾.

İbnu Abbas şöyle dedi: ***"sümme lem tekün fitnetühüm"*** Onların mazereti. ***"me'arûşatin"*** Üzümden ve başkasından çardak yapılan meyveler. ***"hemûleten"*** Üzerine yük yükletilip taşınan hayvanlar. ***"velelebesna"*** Onları şübheye düşürürdük. ***"liünzirekům bihi"*** Mekke ehlini uyarmanız için. ***"yenavne"*** Uzaklaşırlar. ***"tübselu"*** Ortaya çıkarılır. ***"ubsilû"*** Rezîl ve rüsvâ edildiler. ***"basidu eydîhim"*** Dövmektir. ***"esteksertüm"*** İnsanlardan birçoğunu saptırdınız. ***"mimma zerean min el-harsi"*** Onlar meyvelerinden ve mallarından Allah için bir hisse, şeytân ve putlar için de bir hisse ayırdılar. ***"ekinneten"*** Perde, kılıf. ***"emmâ-ştemelet"*** Rahimler erkek veya dişi yavrudan başkasını bürür mü? Öyleyse niçin bâzısını haram kılıyor, bâzısını helâl kılıyorsunuz? ***"mesfuhen"*** Dökülmüş kan. ***"sadefe"*** Yüz çevirdi. ***"ublisû"*** Ümitsiz oldular. ***"ubsilû"*** helâke teslim edildiler. ***"sermeden"*** Sürekli. ***"estehvethu"*** Onu saptırdılar. ***"temterûre"*** Şüphe ediyorsunuz. ***"vakrun"*** Sağırlık. ***"el-vikru"*** Yük. ***"esatîru"*** Bâtıllar ve faydadan boş sözler, masallar. ***"elba'sau"*** Şiddet, darlık, sıkıntı. ***"cehreten"*** Açıktan. ***"melekûtün"*** Mülk. ***"cenne"*** Karanlık bürüyüp örttü. ***"te'alâ"*** Yüce. ***"hüsbanen"*** Atılan. ***"müstekirrun"*** Karar yeri. ***"vemüstevde'un"*** Emânet yeri. ***"el-kınvu"*** Hurma salkımı.

١-بَاب ﴿وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ﴾

1- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Gaybın anahtarları O'ndadır ve onları O'ndan başkası bilmez; karada ve denizde olan her şeyi bilir; hiçbir yaprak düşmez ki onu bilmesin; yeryüzünün karanlıklarında hiçbir tane, hiçbir yaş ve kuru olmasın ki apaçık Kitapta bulunmasın.» (Enâm: 59)[163]

٤٦٢٧- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ خَمْسٌ ﴿إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَاذَا تَكْسِبُ غَدًا وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ﴾.

4627- Abdullah ibnu Ömer -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Gaybın anahtarları beştir: ***«Kıyamet gününün vakti hakkındaki bilgi, şüphesiz Allah katındadır. Yağmuru O yağdırır; rahimlerde olanı O bilir. Hiç kimse, yarın ne kazanacağını bilmez ve hiç kimse, hangi yerde öleceğini bilmez. Allah, şüphesiz her şeyi hakkıyla bilendir; her***

---

163 Yaratıkların bilmediği gayb bilgileri. Allah'ın katındadır. Gaybı bilmek, Allahın, kendisine mahsus kıldığı konulardandır. Bunu ondan başka kimse bilemez. Allah, karada ve denizde olan her şeyi bilir. Hiçbir şey ona gizli değildir. Hiç bir yaprak yoktur ki düşsün de Allah onu bilmiş olmasın. Yeryüzünün karanlıklarında hiçbir tane, yaş ve kuru hiçbir şey yoktur ki levh-i Mahfuzda yazılmış ve tesbit edilmiş olmasın. Allah'ın ilmen, cümleten ve tafsileten ezeli ve ebedi her şeyi bildiğine inanma. Kullarının fiilerini, olacak olmayacak her ne varsa ilmi ile kaimdir, bilir. Yarattığının rızkını ne kadar olacağını fiilini ve cennetemi cehennememi gideceğini bilir. Şüphesiz kendi yolundan sapanları en iyi bilen Rabbim'dir. Doğru yolu bilenleride en iyi bilen O'dur. Gaybın anahtarı O'ndadır. Ve onları O'dan başkası bilemez. Karada, denizde olanı bilir. Hiçbir yaprak düşmesinki onu bilmesin. Yani dalındaki bir yaprak bile O'nun ilminin dışında düşmez. Yeryüzünün karanlıklarında hiçbir tane hiçbir yaş ve kuru olmasın ki apaçık kitabda Levhi Mahvuzda yazılı bulunmasın. Olacağı, olanı, olmayışı ve olmayacağı mabudu yok ve mevcudu var olanıda biliyordu.

şeyden haberdârdır » (Lokman: 34)[164]

٢-بَاب قَوْلِهِ ﴿قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلَى أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِنْ فَوْقِكُمْ أَوْ مِنْ تَحْتِ أَرْجُلِكُمْ﴾ الْآيَةَ ﴿ يَلْبِسَكُمْ﴾ يَخْلِطَكُمْ مِنَ الِالْتِبَاسِ ﴿يَلْبِسُوا﴾ يَخْلِطُوا ﴿شِيَعًا﴾ فِرَقًا.

2- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Onlara de ki: "Allah, size üstünüzden, yahut ayaklarınızın altından herhangi bir azap göndermeye, yahut sizi fırkalara ayırıp birbirinize düşürerek kötülüklerinizi birbirinize tattırmaya kadirdir!"» (Enâm: 65)[165]

"Yelbiseküm" Sizi karıştırır. *"yelbisû"* Karıştırırlar. *"şiye'an"* Fırkalar.

---

164 Âyet-i kerimede beş hususun, insanlar tarafından kesin olarak bilinmesinin mümkün olmadığı zikrediliyor ve bunları ancak Allah Teâlâ'nın bileceği beyan ediliyor. Bu hususların, insanlar tarafından bilinemeyeceği meşhur Cibril hadisinde zikredilmiştir.

165 Allah Teâlâ, diğer âyet-i kerimelerde de, gökten insanların üzerine gelebilecek azaba dikkati çekerek buyuruyor ki: "Gökte olanların, Allah'ın emriyle sizi yerin dibine geçirmeyeceğinden emin misiniz? O vakit bir de bakarsınız ki yeryüzü şiddetle sarsılıp çalkalanıyor." "Gökte olanların, Allah'ın emriyle, başınıza taş yağdırmayacağından emin misiniz? O vakit uyarmanın ne olduğunu bileceksiniz. Üstten gönderileceği bildirilen azaptan maksat, taş yağdırma veya yağmur yağdırarak tufan meydana getirme azaplarıdır. Ayakların altından gönderileceği beyan edilen azaptan maksat ise yerin yarılarak insanların, o yerin içine geçirilmeleridir. Ayet-i kerimede, "Sizi parçalara bölüp bir kısmınızın kötülüğünü diğer bir kısmınıza tattırmaya kadir olan da O'dur" buyurulmaktadır. Bu ifadeden maksat, insanların heva ve hevesleri yüzünden fırkalara ayrılmaları ve birbirlerini öldürmeleridir. Ayetin, "Üstünüzden bir azap göndermeye kadir olan O'dur." bölümü inince Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem: "Ben senin himayene sığınırım" Âyetin "Veya ayaklarınızın altından bir azap gönderir" bölümü inince de Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem yine dedi ki: "Ben senin himayene sığınırım" Âyetin "Ve sizi parçalara bölüp de birbirinize düşürür" bölümü indiğinde ise buyurdu ki: Bu daha ehvendir. Bu âyette zikredilen tehditler dört tanedir. Onların hepsi azaptır. Onlardan iki tanesi, Resulullah'ın vefatından yirmi beş sene sonra gerçekleşmiştir. Müminler, bölük pörçük olmuşlar ve birbirlerine acılarını tattırmışlardır. Bu azaplardan ikisi kalmıştır. Bunlar da mutlaka gerçekleşecektir. Yani, yere geçirilme ve başka yaratıklara çevirilme azapları henüz gerçekleşmemiştir.

٤٦٢٨- حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ ﴿قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلَى أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِنْ فَوْقِكُمْ﴾ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَعُوذُ بِوَجْهِكَ قَالَ ﴿أَوْ مِنْ تَحْتِ أَرْجُلِكُمْ﴾ قَالَ أَعُوذُ بِوَجْهِكَ ﴿أَوْ يَلْبِسَكُمْ شِيَعًا وَيُذِيقَ بَعْضَكُمْ بَأْسَ بَعْضٍ﴾ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَذَا أَهْوَنُ أَوْ هَذَا أَيْسَرُ.

4628- Câbir ibnu Abdullah -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

«De ki: Allah, sizin üzerinizden azap göndermeye kâdirdir.» âyeti inince Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

-"Allah'ım! Senin vechine sığınırım" dedi.

«Veya sizin ayaklarınızın altından» Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

-"Allah'ım! Senin vechine sığınırım" dedi.

«Yahut sizi fırkalara ayırıp birbirinize düşürerek kötülüklerinizi birbirinize tattırmaya kadirdir!"» Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Bu daha hafif veya daha kolaydır." (Hadisin geçtiği yerler: 7313, 7406)

٣-بَاب ﴿ وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ ﴾

3- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«İman edenler ve imanlarına şirk bulaştırmayanlar, işte emniyet onlar içindir ve doğru yola iletilmiş olanlar da onlardır.» (Enâm: 82)[166]

166 Âyet-i kerimede, iman edenlerin ve imanlarına zulüm karıştırmayanların güven içinde olacakları ve hidayete erişmiş kimseler olacakları zikredilmiştir. Burada zikredilen zulümden maksat, Allah'a ortak koşmaktır. Allah'a iman edip ibadeti sadece ona yapanlar, iman ve ibadetlerine şirk karıştırmayanlar var ya, işte güven içinde olma bunlara mahsustur. Doğru yolu tutanlar da bunlardır. "İman edip imanlarına zulümle karıştırmayanlar..." âyeti gelince Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem sahabileri üzülmüşler, güçlerine gitmiş ve Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e şunu sormuşlardır. "Ey Allahın Resulü, bizden, kendisine zulmetmeyen kim var ki?" Resulullah bu, Allah'a ortak koşmak manasınadır. Lokman'ın, oğluna nasihatta bulunurken "Yavrum, hiçbir şeyi Allaha ortak koşma. Şüphesiz ki Allah'a

٤٦٢٩ – حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ سُلَيْمَانَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَلْقَمَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ لَمَّا نَزَلَتْ ﴿وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ﴾ قَالَ أَصْحَابُهُ وَأَيُّنَا لَمْ يَظْلِمْ فَنَزَلَتْ ﴿إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ﴾.

4629- Abdullah ibnu Mesud -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

«İman edenler ve imanlarına şirk bulaştırmayanlar, işte emniyet onlar içindir ve doğru yola iletilmiş olanlar da onlardır» âyeti indiği zaman, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in sahâbeleri:

-Hangimiz nefsine zulmetmemiştir ki? dediler.

Bunun üzerine ***«Lokman, oğluna nasihat ederek demişti ki: "Ey oğulcuğum! Allah'a sakın şirk koşma; zira şirk en büyük zulümdür."»*** (Lokmân:13) âyeti indi.

٤-بَاب قَوْلِهِ ﴿ وَيُونُسَ وَلُوطًا وَكُلًّا فَضَّلْنَا عَلَى الْعَالَمِينَ ﴾

4- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«İsmail, Yesa, Yûnus ve Lût'u da hidayete erdirip hepsini âlemlere üstün kıldık.» (Enâm: 86)[167]

٤٦٣٠ – حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا ابْنُ مَهْدِيٍّ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ قَالَ حَدَّثَنِي ابْنُ عَمِّ نَبِيِّكُمْ يَعْنِي ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَا يَنْبَغِي لِعَبْدٍ أَنْ يَقُولَ أَنَا خَيْرٌ مِنْ يُونُسَ بْنِ مَتَّى.

4630- İbnu Abbas -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Hiçbir kulun benim Yunus ibnu Mettâ'dan daha hayırlı olduğumu söylemesi lâyık olmaz."

---

ortak koşmak büyük bir zulümdür. dediğini duymadınız mı? Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem iman ettikten hemen sonra ölen bir sahabe için de bu âyeti okumuş ve bu sahabe için: "İmanına zulmü karıştırmadan ölen kimse" demiştir.

167 Bunları da hidayete erdirdik. Ve hepsini, zamanlarındaki âlemlerden üstün kıldık.

٤٦٣١ - حَدَّثَنَا آدَمُ بْنُ أَبِي إِيَاسٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ أَخْبَرَنَا سَعْدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ سَمِعْتُ حُمَيْدَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَا يَنْبَغِي لِعَبْدٍ أَنْ يَقُولَ أَنَا خَيْرٌ مِنْ يُونُسَ بْنِ مَتَّى.

4631- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Hiçbir kulun benim Yunus ibnu Mettâ'dan daha hayırlı olduğumu söylemesi lâyık olmaz."

٥-بَاب قَوْلِهِ ﴿ أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ فَبِهُدَاهُمُ اقْتَدِهْ ﴾

5- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Bunlar, Allah'ın hidayet ettiği kimselerdir. Bu itibarla, sen de onların yoluna tâbi ol ve "ben, sizi davet ettiğim bu Kitaba karşılık olarak sizden bir ücret istemiyorum; zira bu Kitap, âlemlerin irşadı için uyarıdan başka bir şey değildir" de.» (Enâm: 90)[168]

٤٦٣٢ - حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى أَخْبَرَنَا هِشَامٌ أَنَّ ابْنَ جُرَيْجٍ أَخْبَرَهُمْ قَالَ أَخْبَرَنِي سُلَيْمَانُ الْأَحْوَلُ أَنَّ مُجَاهِدًا أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَأَلَ ابْنَ عَبَّاسٍ أَفِي ص سَجْدَةٌ فَقَالَ نَعَمْ ثُمَّ تَلَا ﴿وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ) إِلَى قَوْلِهِ (فَبِهُدَاهُمُ اقْتَدِهْ﴾ ثُمَّ قَالَ هُوَ مِنْهُمْ زَادَ يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ وَمُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ وَسَهْلُ بْنُ يُوسُفَ عَنِ الْعَوَّامِ عَنْ مُجَاهِدٍ قُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ فَقَالَ نَبِيُّكُمْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِمَّنْ أُمِرَ أَنْ يَقْتَدِيَ بِهِمْ.

4632- Mucâhid -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Kendisi, İbnu Abbas'a: Sâd Sûresi'nde secde var mıdır? diye sordu. O da: Evet vardır, dedi ve şu âyeti okudu:

---

168 İşte Allahın, hidayete kavuşturduğu kimseler bu peygamberler ve onların atalarından, soylarından ve kardeşlerinden seçilmiş olan kimselerdir. Ey Muhammed, sen de bunların yolundan git. Ve bunları kendine örnek al ve kavminin müşriklerine de ki: "Kur'ân-ı sizlere tebliğ etmeme karşılık sizden hiçbir ücret istemiyorum. Bu Kur'an, sizler de dahil, bütün âlemler için bir nasihattir, bir hatırlaticıdır. Düşünüp ibret alasınız ve kötülüklerden el çekesiniz diye.

«Bunlar, Allah'ın hidayet ettiği kimselerdir. Bu itibarla, sen de onların yoluna tâbi ol ve "ben, sizi davet ettiğim bu Kitaba karşılık olarak sizden bir ücret istemiyorum; zira bu Kitap, âlemlerin irşadı için uyarıdan başka bir şey değildir" de.» Dâvûd aleyhisselâm da burada zikredilen peygamberlerdendir.

Mucâhid şöyle dedi: Ben İbnu Abbas'a bunu sordum. O şöyle dedi:

-Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem de buradakilere uyması emrolunan kimselerdendir.

٦-بَاب قَوْلِهِ ﴿ وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا كُلَّ ذِي ظُفُرٍ وَمِنَ الْبَقَرِ وَالْغَنَمِ حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ شُحُومَهُمَا ﴾ الْآيَةَ.

6- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Yahudilere bütün tırnaklı hayvanları haram kılmıştık. Keza sığır ve koyunun, sırtlarının, yahut bağırsaklarının taşıdığı, yahut ta kemiğe karışan yağlar hariç, iç yağlarını da haram kılmıştık, isyanlarından dolayı onları böyle cezalandırmıştık. Biz, şüphesiz, her söylediğimizde sâdığız.» (Enâm: 146)[169]

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ كُلَّ ذِي ظُفُرٍ الْبَعِيرُ وَالنَّعَامَةُ ﴿ الْحَوَايَا ﴾ الْمَبْعَرُ. وَقَالَ غَيْرُهُ ﴿ هَادُوا ﴾ صَارُوا يَهُودًا وَأَمَّا قَوْلُهُ ﴿ هُدْنَا ﴾ تُبْنَا هَائِدٌ تَائِبٌ.

İbnu Abbas şöyle dedi: Her tırnaklı deve ve devekuşu ve benzerleri; ***"el-hevaya"*** Bağırsaklardır.

İbnu Abbas'tan başkası da şöyle dedi: ***"hadû"*** Yahûdî oldular. ***"hüdna"*** Tevbe ettik. ***"haidun"*** Tevbe eden.

---

169 Biz, bu zikredilen haram şeyler yanında, özellikle Yahudilere, her tek tırnaklı veya bitişik parmaklı deve, deve kuşu, ördek ve benzeri hayvanları haram kıldık. Sığır ve koyunun da sırt veya bağırsak yahut, kemiklere karışık olanın dışındaki iç yağlarını haram kılmıştık. Bizim bunları, özellikle Yahudilere haram kılmamız, onları, azgınlıkları yüzünden cezalandırmamızdandı. Şüphesiz ki biz, sözünde sadık olanlarız. Yahudiler ise: "Bunları Allah haram kılmadı, Yakup aleyhisselâm kendi kendine haram kıldı. Biz de ona uyuyoruz." şeklindeki iddialarında da yalancıdırlar.

٤٦٣٣- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ خَالِدٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ قَالَ عَطَاءٌ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ قَاتَلَ اللَّهُ الْيَهُودَ لَمَّا حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ شُحُومَهَا جَمَلُوهُ ثُمَّ بَاعُوهُ فَأَكَلُوهَا .وَقَالَ أَبُو عَاصِمٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْحَمِيدِ حَدَّثَنَا يَزِيدُ كَتَبَ إِلَيَّ عَطَاءٌ سَمِعْتُ جَابِرًا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

4633- Câbir ibnu Abdullah -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Allah yahûdîlere lanet etsin! Allah onlara ölmüş hayvanın iç yağlarını haram kıldığı zaman onlar iç yağını erittiler, sonra onu sattılar ve bedelini yediler."

٧-بَاب قَوْلِهِ ﴿ وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ ﴾

7- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Yine de ki: "Gelin, Rabbınızın size neleri haram kıldığını okuyayım. Üzerinize haram kılınanlar ve yapılması vâcip olanlar: Allah'a hiç bir şeyi ortak şirk koşmamanız; anaya babaya iyilik etmeniz; çocuklarınızı geçindirememek korkusuyla öldürmemeniz; oysa biz sizi ve onları besliyoruz; açık olsun gizli olsun, kötülüklere yaklaşmamanız; hak yolda olmadıkça, Allah'ın öldürülmesini haram kıldığı insanı öldürmemeniz, işte akıl edip düşünmeniz için Allah bunları size tavsiye etmiştir."» (Âyet: 151)[170]

---

170 Görüldüğü gibi âyet-i kerime, Allah Teâlâ'nın haram kıldığı ve ayrıca yapılmasını emrettiği beş hususu zikretmektedir. Allaha ortak koşmak, Ana babaya iyilik yapmak, fakirlikten dolayı çocukları öldürmek, hayasızlık yapmak, Allahın, öldürülmesini haram kıldığı cana kıymak. "Şirk", "şerike" fiilinden masdardır. "Şirk" ve aynı kökten gelen şirket, müşâreket, sözlükte; mülk ve saltanatta ortak olmak demektir. Bir şeyin birden fazla kişiye ait olduğunu ifade ederler. Aynı kökten gelen 'eşreke' fiili, ortak koşmak, ortak olmak anlamına gelir. Ortak koşana ise "müşrik" denir. Istılahta şirk; Allah'a zatında, sıfatlarında ve fiillerinde ortak ve denk tanımaktır. Şirk koşan kişiye müşrik denir. İki veya daha çok ilâh tanımak, herhangi bir varlığı ma'bud (ibadet edilen) olarak bilmek, Allah'ın yaratıcı,... gibi sıfatlarını başka varlıklara vermek şirktir. Kısaca şirk, Allah'ın ilâhlık vasıflarını Allah'tan başkasına vermektir. Şirk; tevhidin temeli olan "lâ ilâhe illâllah" gerçeğinin dışına çıkmak, Allah'tan başka ilâh(lar) olduğunu inanç, söz veya eylemle iddia etmek,

Allah'ın dışında ibâdet edilecek, duâ edilecek, gerçek anlamda güç ve kudret sahibi olduğunu kabul etmektir. Şirk küfürdür, müşrik aynı zamanda kâfirdir. Şirk kavramı, insanların uydurdukları dinleri tanımlama açısından son derece önemli kavramlardan biridir. İnsanlar tarih boyunca sınırlı sayıdaki inançsızlar/ateistler dışında ya "şirk' dini üzerinde ya da 'Tevhid' dini üzerinde olmuşlardır. Aslında ateistler de bir anlamda müşrik ve münkirdirler. Şirkin olduğu yerde sâlih amel olmaz. Çünkü amelin kabul olması için ihlâs, yani yapılan ibâdetin yalnız Allah için yapılmış olması gereklidir. Allah Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyuruyor: "Rabbine kavuşmayı uman kimse, sâlih amel işlesin ve Rabbine ibâdette hiçbir kimseyi ve hiçbir şeyi ortak tutmasın." (Kehf: 110) Şirk, kelime anlamı itibariyle bir ortaklığı, ortak olmayı, bir eş-arkadaş tutmayı, malda ve tasarrufta bir hissedar bulmayı ifade eder. Söz gelimi, aynı kökten gelen 'şerik' arkadaş, yardımcı, hissedar yani ortak demektir. Şirk, bu ortak olma, eş ve arkadaş bulma fiilidir. İslâm kültüründe şirk kelimesi sözlük anlamından hareketle çok daha özel bir mânâ kazanmıştır. Tevhid dinine aykırı olarak inanılan dinleri ve Allah'tan başka ilâh kabul edenlerin kafa yapılarını, aynı zamanda da onların yaptıkları yanlış işi değerlendirmek üzere kullanılır olmuştur. İslâm'a göre tek yaratıcı Allah'tır ve O bütün kâinatın tek hâkimidir (En'âm, 101, 164; Yûnus, 68; İsrâ, 111; Furkan, 2). Bu açıdan şirkin bir esası, bir temeli yoktur. Zaten müşrikler bile sıkıştıkları zaman âlemlerin Rabbi Allah'a sığınırlar (En'âm, 40, 63; Yûnus, 22). Yerde ve gökte iki veya fazla ilâh olsaydı hepsinin düzeni bozulurdu (Enbiyâ, 22). Öyleyse şirk dininin ilâh anlayışı temelinden sakattır. Şirk inancı, sahibini desteksiz ve yönsüz bırakır. Şirk koşanlar, Allah ile bağlarını kopardıkları için haktan uzak kalırlar, yanlış hüküm verirler, adâletten uzaklaşırlar, zulme bulaşırlar. Hatta bu şirk onlara çocuklarını öldürmeyi bile güzel gösterebilir (En'âm, 137). Ancak, şirk inancı insanı tatmin etmez. Müşrik kimse, bir arayış ve özlem içerisindedir. Müşrikler, ibâdet ve duâ ettikleri ilâhlarının kendi ihtiyaçlarını karşılayacağını sanırlar. Halbuki ilâhlar onlara hiç bir karşılık veremezler. İlâhlara yalvaranların hali susuzluğunu gidermek için iki elini suya uzattığı hâlde asla suya ulaşamayan kimse gibidir (Ra'd, 14). Müşrikler, hiç bir şey yaratamayacak olan, aksine kendileri bir Yaratıcı tarafından yaratılmış şeyleri Allah'a şirk/ortak koşmaktadırlar. Şüphesiz aklını iyi kullananlar bunun yanlışlığını görürler (A'râf, 191). Allah'a ait özellikleri yaratılmış olanlara vermek, yanlışların en büyüğüdür. Şirk koşanlar büyük sapıklık ve karmaşa içerisine düşerler (Nisâ, 48). Onlar, dibi görünmez bir karanlığa yuvarlanırlar (Nisâ, 116). Allah Azze Ve Celle böylesine yanlışlığa ve sapıklığa düşenlerin yüreklerine sürekli bir korku salmıştır. Onlar devamlı bir tedirginlik ve korku içerisindedirler (Âl-i İmrân, 151). Onlar, âhiret hayatına yakînen inanmadıkları için, hep dünyada kalmak isterler, ölmekten korkarlar (Bakara, 96). Allah, şirk koşma dışında kalan günahlardan dilediğini bağışlayacaktır. Ancak, rahmetinin genişliğine rağmen müşrikler bu rahmetten mahrum kalacaklar. Çünkü şirk, kulun işlediği en önemli cürümdür.Yarın hesap gününde onlar affedilmeyi, merhamet olunmayı istedikleri zaman onlara "hani dünyada iken ortak koştuklarınız, çağırın bakalım" denecek. Ama ortak koştukları şirk unsurları onlara asla yardım edemeyecektir. Hatta o şirk koştukları şeyler, müşriklere 'siz yalancılarsınız' diye cevap verecekler ve kendilerinin Allah'a teslim olduklarını söyleyecekler .

٤٦٣٤ - حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرٍو عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ لَا أَحَدَ أَغْيَرُ مِنَ اللَّهِ وَلِذَلِكَ حَرَّمَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَلَا شَيْءَ أَحَبُّ إِلَيْهِ الْمَدْحُ مِنَ اللَّهِ وَلِذَلِكَ مَدَحَ نَفْسَهُ قُلْتُ سَمِعْتَهُ مِنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ نَعَمْ قُلْتُ وَرَفَعَهُ قَالَ نَعَمْ.

4634- Abdullah ibnu Mesud -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Mü'minleri Allah'tan ziyâde kötülüklerden koruyan bir kimse yoktur. Mü'minlerin en büyük koruyucusu olduğu için Allah açık, gizli bütün kötülükleri, çirkin işleri haram kılmıştır. Bir de Allah'tan daha çok övülmeyi seven kimse yoktur. İşte bunun içindir ki kendi nefsini övmüştür.

Amr ibnu Murre şöyle dedi: Ben Ebu Vâil'e: Sen bu hadîsi Abdullah ibnu Mesud'dan işittin mi? diye sordum. Ebu Vâil: Evet, ben bunu Abdullah'tan işittim, dedi. Ben yine ona: Abdullah ibnu Mesud bu hadîsi Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemden duyduğunu söyledi mi? dedim. O da: Evet, dedi. (Hadisin Geçtiği diğer yerler: 4637, 5220, 7403)

٨-بَاب

8- Bâb

وَكِيلٌ حَفِيظٌ وَمُحِيطٌ بِهِ قُبُلًا جَمْعُ قَبِيلٍ وَالْمَعْنَى أَنَّهُ ضُرُوبٌ لِلْعَذَابِ كُلُّ ضَرْبٍ مِنْهَا قَبِيلٌ زُخْرُفَ الْقَوْلِ كُلُّ شَيْءٍ حَسَّنْتَهُ وَوَشَّيْتَهُ وَهُوَ بَاطِلٌ فَهُوَ زُخْرُفٌ وَحَرْثٌ حِجْرٌ حَرَامٌ وَكُلُّ مَمْنُوعٍ فَهُوَ حِجْرٌ مَحْجُورٌ وَالْحِجْرُ كُلُّ بِنَاءٍ بَنَيْتَهُ وَيُقَالُ لِلْأُنْثَى مِنَ الْخَيْلِ حِجْرٌ وَيُقَالُ لِلْعَقْلِ حِجْرٌ وَحِجًى وَأَمَّا الْحِجْرُ فَمَوْضِعُ ثَمُودَ وَمَا حَجَّرْتَ عَلَيْهِ مِنَ الْأَرْضِ فَهُوَ حِجْرٌ وَمِنْهُ سُمِّيَ حَطِيمُ الْبَيْتِ حِجْرًا كَأَنَّهُ مُشْتَقٌّ مِنْ مَحْطُومٍ مِثْلُ قَتِيلٍ مِنْ مَقْتُولٍ وَأَمَّا حَجْرُ الْيَمَامَةِ فَهُوَ مَنْزِلٌ.

"vekîlün" Koruyan ve etrafını çepçevre kuşatıcıdır. ***"kubulen"*** Azaplardan her bir çeşit. ***"zuhrufel kavli"*** Bâtıl olduğu hâlde güzelleştirdiğin ve süslediğin her söz. ***"veharsün"*** Ekin, mahsûl. ***"hicrun"*** Haram. ***"hicrun"*** Bina ettiğin her binâ. Atın dişisine de denildiği gibi akıla da denilir. ***"el-hicru"*** Semûd kavminin yeridir. Yerden etrafını duvarla çevirdi-

ğin şeye de denilir. Kâbe'nin Hatimi'ni de bu isim verilmiştir. ***"hecrul yemameti"*** Ev.

٩-بَاب قَوْلِهِ ﴿ هَلُمَّ شُهَدَاءَكُمُ ﴾ لُغَةُ أَهْلِ الْحِجَازِ هَلُمَّ لِلْوَاحِدِ وَالاثْنَيْنِ وَالْجَمِيعِ.

9- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Haydi, Allah'ın bunu haram kıldığına şehadet edecek şâhidlerinizi getirin.» (Enâm: 150)[171]

٤٦٣٥ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ حَدَّثَنَا عُمَارَةُ حَدَّثَنَا أَبُو زُرْعَةَ حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا فَإِذَا رَآهَا النَّاسُ آمَنَ مَنْ عَلَيْهَا فَذَاكَ حِينَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيمَانُهَا لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ.

4635- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Güneş battığı yerden yani batıdan doğmadıkça kıyamet kopmayacaktır. İnsanlar onu gördükleri zaman yeryüzünde bulunanlar îmân ederler. Fakat işte o gün daha önce iman etmeyenlerin imanı kendilerine fayda vermeyecektir."

١٠-بَاب ﴿ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيمَانُهَا لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ ﴾

10- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Daha önce îman etmemiş, yahut îmanı halinde hayır kazanma-

171 Ey Muhammed, Allah'a karşı yalan uyduran bu müşriklere de ki: "Allah'ın belli ekin ve hayvanları size haram kıldığına dair şâhitlik edecek olan şâhitlerinizi getirin. "Onlar şâhit getirecek olsalar bile sen onlara inanma. Çünkü onlar, yalancı şâhitlerdir. Helal ve haram hakkındaki âyetlerimizi yalanlayanların ve âhiret gününe iman etmeyenlerin heva ve heveslerine uyma. Bunlar, âhireti inkâr etmeleri yanında, put ve benzeri şeyleri Rablerine denk tutan ve ona ortak koşan kimselerdir.

mış olan kimseye îmanı fayda vermez.» (Enâm: 158)[172]

٤٦٣٦- حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا فَإِذَا طَلَعَتْ وَرَآهَا النَّاسُ آمَنُوا أَجْمَعُونَ وَذَلِكَ حِينَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيمَانُهَا ثُمَّ قَرَأَ الْآيَةَ.

4636- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Güneş battığı yerden, batıdan doğuncaya kadar kıyamet kopmaz. Güneş oradan doğup insanlar onu görünce, toptan hepsi îmân ederler. İşte bu, hiçbir nefse îmânının fayda vermeyeceği zamandır."

Sonra Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem: ***«Daha önce îman etmemiş, yahut îmanı halinde hayır kazanmamış olan kimseye îmanı fayda vermez.»*** (Enâm: 158) 3ayetini okudu.

٧-سُورَةُ الْأَعْرَافِ

7- A'râf Sûresi

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ وَرِيَاشًا الْمَالُ ﴿ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ ﴾ فِي الدُّعَاءِ وَفِي غَيْرِهِ ﴿ عَفَوْا ﴾ كَثُرُوا وَكَثُرَتْ أَمْوَالُهُمْ ﴿ الْفَتَّاحُ ﴾ الْقَاضِي ﴿ افْتَحْ بَيْنَنَا ﴾ اقْضِ بَيْنَنَا ﴿ نَتَقْنَا الْجَبَلَ ﴾ رَفَعْنَا انْبَجَسَتْ انْفَجَرَتْ ﴿ مُتَبَّرٌ ﴾ خُسْرَانٌ ﴿آسَى﴾ أَحْزَنُ ﴿ تَأْسَ ﴾ تَحْزَنْ وَقَالَ غَيْرُهُ ﴿ مَا مَنَعَكَ أَنْ لَا تَسْجُدَ ﴾ يَقُولُ مَا مَنَعَكَ أَنْ تَسْجُدَ ﴿ يَخْصِفَانِ ﴾ أَخَذَا الْخِصَافَ مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ يُؤَلِّفَانِ الْوَرَقَ يَخْصِفَانِ الْوَرَقَ بَعْضَهُ إِلَى بَعْضٍ ﴿ سَوْآتِهِمَا ﴾ كِنَايَةٌ عَنْ فَرْجَيْهِمَا ﴿ وَمَتَاعٌ إِلَى حِينٍ ﴾

172 Bu ayet-i kerimede Allah Azze ve Celle, kıyamet kopmadan önce göstereceği bazı alâmetlerin ortaya çıkması halinde, ondan önce iman etmeyenlerin, o alâmet çıktıktan sonra iman etmelerinin, kendilerine herhangi bir fayda sağlamayacağını beyan etmektedir.

هُوَ هَا هُنَا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَالْحِينُ عِنْدَ الْعَرَبِ مِنْ سَاعَةٍ إِلَى مَالَا يُحْصَى عَدَدُهُ الرِّيَاشُ وَالرِّيشُ وَاحِدٌ وَهُوَ مَا ظَهَرَ مِنْ اللِّبَاسِ ﴿ قَبِيلُهُ ﴾ جِيلُهُ الَّذِي هُوَ مِنْهُمْ ﴿ادَّارَكُوا ﴾ اجْتَمَعُوا وَمَشَاقُ الْإِنْسَانِ وَالدَّابَّةِ كُلُّهَا يُسَمَّى سُمُومًا وَاحِدُهَا سَمٌّ وَهِيَ عَيْنَاهُ وَمَنْخِرَاهُ وَفَمُهُ وَأُذُنَاهُ وَدُبُرُهُ وَإِحْلِيلُهُ ﴿ غَوَاشٍ ﴾ مَا غُشُّوا بِهِ ﴿نُشُرًا﴾ مُتَفَرِّقَةً ﴿ نَكِدًا ﴾ قَلِيلًا ﴿ يَغْنَوْا ﴾ يَعِيشُوا ﴿ حَقِيقٌ ﴾ حَقٌّ ﴿اسْتَرْهَبُوهُمْ ﴾ مِنْ الرَّهْبَةِ ﴿ تَلْقَفُ ﴾ تَلْقَمُ ﴿ طَائِرُهُمْ ﴾ حَظُّهُمْ طُوفَانٌ مِنْ السَّيْلِ وَيُقَالُ لِلْمَوْتِ الْكَثِيرِ الطُّوفَانُ الْقُمَّلُ الْحُمْنَانُ يُشْبِهُ صِغَارَ الْحَلَمِ عُرُوشٌ وَعَرِيشٌ بِنَاءٌ ﴿ سُقِطَ ﴾ كُلُّ مَنْ نَدِمَ فَقَدْ سُقِطَ فِي يَدِهِ الْأَسْبَاطُ قَبَائِلُ بَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿ يَعْدُونَ فِي السَّبْتِ ﴾ يَتَعَدَّوْنَ لَهُ يُجَاوِزُونَ تَجَاوُزٌ بَعْدَ تَجَاوُزٍ ﴿ تَعْدُ ﴾ تُجَاوِزْ ﴿ شُرَّعًا ﴾ شَوَارِعَ ﴿بَئِيسٍ ﴾ شَدِيدٍ ﴿ أَخْلَدَ إِلَى الْأَرْضِ ﴾ قَعَدَ وَتَقَاعَسَ ﴿سَنَسْتَدْرِجُهُمْ ﴾ أَيْ نَأْتِيهِمْ مِنْ مَأْمَنِهِمْ كَقَوْلِهِ تَعَالَى ﴿ فَأَتَاهُمْ اللَّهُ مِنْ حَيْثُ لَمْ يَحْتَسِبُوا ﴾ ﴿ مِنْ جِنَّةٍ ﴾ مِنْ جُنُونٍ ﴿أَيَّانَ مُرْسَاهَا﴾ مَتَى خُرُوجُهَا ﴿فَمَرَّتْ بِهِ﴾ اسْتَمَرَّ بِهَا الْحَمْلُ فَأَتَمَّتْهُ ﴿ يَنْزَغَنَّكَ ﴾ يَسْتَخِفَّنَّكَ ﴿ طَيْفٌ ﴾ مُلِمٌّ بِهِ لَمَمٌ وَيُقَالُ ﴿ طَائِفٌ ﴾ وَهُوَ وَاحِدٌ ﴿ يَمُدُّونَهُمْ ﴾ يُزَيِّنُونَ ﴿ وَخِيفَةً ﴾ خَوْفًا ﴿ وَخُفْيَةً ﴾ مِنْ الْإِخْفَاءِ وَالْآصَالُ وَاحِدُهَا أَصِيلٌ وَهُوَ مَا بَيْنَ الْعَصْرِ إِلَى الْمَغْرِبِ كَقَوْلِهِ ﴿ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴾.

İbnu Abbas şöyle dedi: ***"veriyaşen"*** Mal. ***"el-mu'atedîne"*** Duada ve başka işlerde haddi aşanlar ***"afev"*** Çoğaldılar, malları çoğaldı. ***"netakna"*** Kaldırdık. ***"enbeceset"*** Kaynadı. ***"mütebberun"*** Hüsrana uğratılmış. ***"âsê"*** Üzülürüm.

İbnu Abbas'tan başkası şöyle dedi: ***"ma mene'ake enlâ tesciide"*** Senin secde etmene mani olan şey nedir? ***"yecsifani"*** Cennet yapraklarından yapraklar alıp, birbiri üstüne yamamağa başladılar, yaprakların bâzısını diğerine eklemeye başladılar. ***"sevâtihima"*** Adem ile Havva'nın ferclerinden kinayedir. ***"vemeta'un ilâ hînin"*** İçinde bulunduğun zamandan Kıyamet gününe kadar. ***"er-riyâşün"*** ve ***"ver-rîşün"*** Elbiseden görünen. ***"kabîluhu"*** Kabilesi, kendilerinden olan nesli. ***"ed-darekû"*** Toplandılar.

"vemeşakkul-insani veddabbeti" İnsan ve hayvan vücudundaki tabu delikler. Bunların hepsi *"sumûmen"* diye isimlendirilir. Bu delikler dokuz tanedir: İki gözü, iki burun deliği, ağzı, iki kulak deliği, dübürü, zekerinin veya memesinin deliği. *"ğavaşin"* Örtünülen şeyler. Onlara cehennemden döşekler, üstlerine örtüler vardır. *"nüşüren"* Dağılan, yayılan, esen rüzgârlar. *"nekiden"* Pek az. Güzel memleketin bitkisi Rabbinin izniyle bol çıkar, fena olandan ise faydası pek az bir şeyden başkası çıkmaz. *"neğnev kalilen"* Şuayb'ı yalanlayanlar sanki yurtlarında yaşamamışlar gibi oldular. *"hakikun"* Hak. *"esterhebuhünne"* Onları korkuttular. *"telekkafun"* Yutuyor. *"dairuhum"* Nasîbleri. Gözünüzü açın ki, onların uğursuzluğu ancak Allah tarafındandır, fakat çokları bilmezler. *"el-kummelu"* Keneler, küçük kenelere benzeyen böcekler. *"'urûşün"* Bina. *"sukide"* Her pişman olan muhakkak eli düşmüştür. *"el-esbadu"* İsrâîl oğullarının kabileleridir. *"ye'adune fîs-sebti"* Cumartesi gününün harâmlığını bozup haddi aşanlar. *"yete'addevne"* Tecâvüzdür. *"şurre'an"* Balıklar akın akın su yüzüne çıkarak. *"beîsin"* Şiddetli bir azap. *"ehlede ilêl-ardi"* Lâkin o yere, dünyâya meyletti, oturdu, geri kaldı. *"senestedricuhum"* Biz onları derece derece helâka, felâkete yaklaştırırız. *"min cinneti"* Delilikten. *"eyyane mursaha"* Kıyametin meydana çıkması ne zamandır? *"femerred bihi"* Havva'ya gebelik devam etti, onu tamamladı. *"yenzeğanneke"* Sana şeytândan bir hafiflik, bir fit gelirse. *"dayfun"* Hayâl, delilik, küçük günâh. *"mulimmun"* Deli. *"bihi lememun"* Onda delilik vardır. *"yemuddunehüm"* Onları süslüyorlar. *"vehîfeten"* Korkarak. *"vehufyeten"* Gizlemek. *"velâsâlu"* İkindi ile akşam arasındaki vakit.

١-بَاب قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ ﴿ قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ ﴾

1- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Keza de ki: "Rabbim, ister açığı olsun, ister gizlisi olsun, ancak kötülükleri, günahı, haksız yere başkaldırmayı, hakkında hiçbir delil indirmediği bir şeyi Allah'a ortak kılmanızı ve Allah'a karşı bilmediğiniz şeyleri söylemenizi haram kılmıştır."» (A'raf: 33)[173]

173 Ey Muhammed onlara de ki: "Rabbim, açıkça yapılan hayasızlığı da gizli yapılanı da, günah işlemeyi, haksız yere insanlara karşı azgınlık etmeyi, düşmanlık yapmayı, hakkında hiçbir delil indirmediği hâlde başka şeyleri Allah'a ortak koşarak onlara tapmayı ve bilmediğiniz şeyleri Allah'a karşı iftira etmenizi haram kıldı.

٤٦٣٧- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قُلْتُ أَنْتَ سَمِعْتَ هَذَا مِنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ نَعَمْ وَرَفَعَهُ قَالَ لَا أَحَدَ أَغْيَرُ مِنَ اللَّهِ فَلِذَلِكَ حَرَّمَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَلَا أَحَدَ أَحَبُّ إِلَيْهِ الْمِدْحَةُ مِنَ اللَّهِ فَلِذَلِكَ مَدَحَ نَفْسَهُ.

4637- Abdullah ibnu Mesud -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Mü'minleri Allah'tan ziyâde kötülüklerden koruyan bir kimse yoktur. Mü'minlerin en büyük koruyucusu olduğu için Allah açık, gizli bütün kötülükleri, çirkin işleri haram kılmıştır. Bir de Allah'tan daha çok övülmeyi seven kimse yoktur. İşte bunun içindir ki kendi nefsini övmüştür. (Hadisin geçtiği diğer yer: 4634)

٢-بَاب ﴿ وَلَمَّا جَاءَ مُوسَى لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ قَالَ رَبِّ أَرِنِي أَنْظُرْ إِلَيْكَ قَالَ لَنْ تَرَانِي وَلَكِنِ انْظُرْ إِلَى الْجَبَلِ فَإِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ تَرَانِي فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسَى صَعِقًا فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ سُبْحَانَكَ تُبْتُ إِلَيْكَ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ﴾ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ أَرِنِي أَعْطِنِي.

2- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Musa, tayin ettiğimiz vakitte gelip Rabbı onunla konuşunca, demişti ki: "Rabbim! Bana kendini göster; sana bakayım". Rabbi de ona şöyle buyurmuştu: "Sen beni asla göremezsin. Fakat dağa bak, eğer yerinde kalırsa beni göreceksin". Rabbi dağda tecelli edince, onu darmadağın etmiş, Musa da baygın bir vaziyette düşmüştü. Kendine geldiği zaman da şöyle demişti: "Seni tenzih ederim. Sana tövbe ettim. Ben mü'minlerin ilkiyim".» (A'raf: 143)[174]

---

174 Mûsâ, Harun'u, İsrailoğullarının başına bırakıp ona "Ben acele olarak Rabbime gidiyorum. Kavmimin başında benim halifem ol ve bozguncuların yoluna uyma." demiş, sonra Rabbiyle görüşmek üzere acele olarak yola çıkmış, Harun da, Samiri'nin de içlerinde bulunduğu İsrailoğullarıyla birlikte Mûsâ'nın arkasından yollarına devam etmişlerdir. Allah, Mûsâ ile konuşunca, Mûsâ, onu görebileceğine de ümütlenmiş ve Rabbinden, kendisine görünmesini kendisinin de ona bakmasını istemiştir. Allah: "Sen beni asla göremezsin. Fakat dağa bak. Şayet o, yerinde durabilirse sen de yakından beni görebilirsin" buyurmuştur.

٤٦٣٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرِو بْنِ يَحْيَى الْمَازِنِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ مِنَ الْيَهُودِ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ لُطِمَ وَجْهُهُ وَقَالَ يَا مُحَمَّدُ إِنَّ رَجُلًا مِنْ أَصْحَابِكَ مِنَ الْأَنْصَارِ لَطَمَ فِي وَجْهِي قَالَ ادْعُوهُ فَدَعَوْهُ قَالَ لِمَ لَطَمْتَ وَجْهَهُ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي مَرَرْتُ بِالْيَهُودِ فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ وَالَّذِي اصْطَفَى مُوسَى عَلَى الْبَشَرِ فَقُلْتُ وَعَلَى مُحَمَّدٍ وَأَخَذَتْنِي غَضْبَةٌ فَلَطَمْتُهُ قَالَ لَا تُخَيِّرُونِي مِنْ بَيْنِ الْأَنْبِيَاءِ فَإِنَّ النَّاسَ يَصْعَقُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَأَكُونُ أَوَّلَ مَنْ يُفِيقُ فَإِذَا أَنَا بِمُوسَى آخِذٌ بِقَائِمَةٍ مِنْ قَوَائِمِ الْعَرْشِ فَلَا أَدْرِي أَفَاقَ قَبْلِي أَمْ جُزِيَ بِصَعْقَةِ الطُّورِ

4638- Ebu Saîd el-Hudri-Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem otururken bir Yahûdî geldi ve:

-Ey Ebu Kasım! Sahabelerinden bir adam yüzüme vurdu, diye şikâyet etti. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

-"Kim vurdu?" diye sordu.Yahûdî, Ensâr'dan bir adam olduğunu söyledi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

-"Onu çağırın!" buyurdu. O adam gelince:

-Sen bu yahudiye vurdun mu?" diye sordu. O adam şöyle dedi:

-Bu adamın çarşıda 'Musa'yı bütün insanlığın üzerine seçen Allah'a yemin ederim ki' diye yemîn ettiğini duydum. Ben de:

-Ey pislik adam! Musa'yı Muhammed'den daha mı üstün kıldın? dedim ve o esnada öfkelendim ve onun yüzüne tokat attım. Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Peygamberler arasında 'şu şundan daha üstündür' gibi lâflar etmeyin. Çünkü Kıyamet gününde insanlar duydukları bir sesten dolayı bayılacaklar. Onların beraberinde ben de bayılacağım. Fakat kabri ilk açılan kimse ben olacağım. O anda ben Mûsâ ile karşılaşacağım, Musa Arş'ın direklerinden bir direğe tutunmuş bulunacak. Musa da bayılanlar içinde bulundu da benden evvel mi ayıldı yoksa Sînâ Dağı'ndaki ilk bayılma ile mi hesap olundu, bilmiyorum." (Hadisin geçtiği diğer yerler: 2412, 3398, 4638, 6916, 7427)

٣-بَاب ﴿ الْمَنَّ وَالسَّلْوَى ﴾

3- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Onlara gökten kudret helvası ve bıldırcın indirmiştik.» (A'raf: 160)[175]

٤٦٣٩ - حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ عَنْ عَمْرِو بْنِ حُرَيْثٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ زَيْدٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الْكَمْأَةُ مِنَ الْمَنِّ وَمَاؤُهَا شِفَاءُ الْعَيْنِ.

4639- Saîd İbnu Zeyd-Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Yermantarı, kudret helvası çeşidinden bir bitkidir. Suyu da göz ağrısına şifâdır." (Hadisin Geçtiği diğer yer: 4478)

٤-بَاب ﴿ قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴾

4- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Ey Muhammed! Bütün insanlara de ki: "Ey insanlar! Ben, sizin hepinize birden, göklerin ve yerin hükümranlığı kendisine âit olan Allah'ın Peygamberiyim. O'ndan başka ilâh yoktur. Diriltir ve öldürür. Allah'a ve O'nun ümmî peygamberi olan elçisine îman edin; o Peygamber de Allah'a ve O'nun sözlerine îman etmektedir. Ona uyun ki hida-

---

175 İsrailoğulları, dinleri hususunda ihtilafa düştükleri için onları on iki gruba bölüp on iki ümmet yaptık. Onlar, Tih çölünde iken Musa'dan su istedikleri zaman biz ona, asasını taşa vurmasını emrettik. O da vurdu ve taştan oniki pınar fışkırdı. Kabilelerden herbiri su içeceği pınarı öğrendi. Ayrıca biz onları güneşin sıcağından kendilerini koruyacak bulutların altında gölgelendirdik. Ve onlara, yiyecek olarak kudret helvası ve bıldırcın eti indirdik. Ve onlara: "Size verdiğimiz rızkların helal ve temizlerinden yeyin." dedik. Fakat onlar bu rızıklardan hoşlanmadılar. Aynı şeyleri yemekten usandıklarını söylediler ve: "Biz, bir tek yemekle yetinemeyiz." dediler. Daha basit şeyleri daha güzel şeylere tercih ettiler. Böylece biz onlara zulmetmedik, onlar böyle bir istekte bulunmakla kendi kendilerine zulmettiler.

yete eresiniz.» (A'raf: 158)[176]

٤٦٤٠- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَمُوسَى بْنُ هَارُونَ قَالَا حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْعَلَاءِ بْنِ زَبْرٍ قَالَ حَدَّثَنِي بُسْرُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو إِدْرِيسَ الْخَوْلَانِيُّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا الدَّرْدَاءِ يَقُولُ كَانَتْ بَيْنَ أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ مُحَاوَرَةٌ فَأَغْضَبَ أَبُو بَكْرٍ عُمَرَ فَانْصَرَفَ عَنْهُ عُمَرُ مُغْضَبًا فَاتَّبَعَهُ أَبُو بَكْرٍ يَسْأَلُهُ أَنْ يَسْتَغْفِرَ لَهُ فَلَمْ يَفْعَلْ حَتَّى أَغْلَقَ بَابَهُ فِي وَجْهِهِ فَأَقْبَلَ أَبُو بَكْرٍ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ أَبُو الدَّرْدَاءِ وَنَحْنُ عِنْدَهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمَّا صَاحِبُكُمْ هَذَا فَقَدْ غَامَرَ قَالَ وَنَدِمَ عُمَرُ عَلَى مَا كَانَ مِنْهُ فَأَقْبَلَ حَتَّى سَلَّمَ وَجَلَسَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَصَّ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْخَبَرَ قَالَ أَبُو الدَّرْدَاءِ وَغَضِبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَجَعَلَ أَبُو بَكْرٍ يَقُولُ وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَأَنَا كُنْتُ أَظْلَمَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَلْ أَنْتُمْ تَارِكُونَ لِي صَاحِبِي هَلْ أَنْتُمْ تَارِكُونَ لِي صَاحِبِي إِنِّي قُلْتُ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا فَقُلْتُمْ كَذَبْتَ وَقَالَ أَبُو بَكْرٍ صَدَقْتَ قَالَ أَبُو عَبْد اللَّهِ غَامَرَ سَبَقَ بِالْخَيْرِ.

4640- Ebud-Derdâ -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ben Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında otururken birdenbire Ebu Bekir elbisesini diz kapaklarına kadar toplamış olduğu hâlde yanımıza çıkageldi. Onu bu hâlde gören Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

-"Arkadaşınız biriyle tartışmış" buyurdu. Ebu Bekir selâm verdikten sonra:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Benimle Ömer arasında bir çekişme oldu. Ben

176 Ey Muhammed, insanlara de ki: "Ben, benden önceki Peygamberler gibi insanların sadece bir kısmına değil sizin hepinize gönderilen bir Peygamberim. Beni gönderen, göklerin ve yerin ve her ikisinde bulunan şeylerin hükümranlığını elinde bulunduran, kendisinden başka hiçbir ilah bulunmayan, varlıklara hayat veren ve öldüren Allah'tır. O hâlde Allah'ın birliğini ve okur yazar olmayan Peygamberinin elçiliğini tasdik edin. O Peygamber de Allah'a iman eder ve onun âyetlerini tasdik eder. Sizler o Peygamber'in yolunu tutun ki hidayete erniş olsanız.

bu çekişmede Ömer'e haksızlık ettim çok ileri gittim. Sonra pişman oldum da kendisinden beni affetmesini istedim. Fakat Ömer kabul etmedi. Ben de senin yanına geldim, dedi. Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem üç kere:

-"Allah seni bağışlasın ey Ebu Bekir!" buyurdu. Sonra Ömer de Ebu Bekir'le aralarında geçen bu dargınlıktan pişman oldu ve Ebu Bekir'in evine gelip:

-Ebu Bekir evde mi? diye sordu. Evdekiler hayır, evde değil, deyince o da Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in yanına geldi. Ömer gelince Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem öfkeden yüzünün rengi değişmeye başladı. Hattâ Ebu Bekir korktu da iki dizi üzerine çöktü ve iki kere:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Vallâhî bu konuda haksız olan benim, dedi. Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Muhakkak ki Allah beni size peygamber olarak gönderdi. Sizler ise: Sen yalan söyledin, dediniz. Ebu Bekir ise: Doğru söyledin, dedi. Bu uğurda bana canı ve malıyla yardım etti. Bana destek çıktı. Artık siz beni arkadaşımı bana bırakmaz mısınız?" (Hadisin geçtiği diğer yer: 3661)

٥-بَاب ﴿ وَقُولُوا حِطَّةٌ ﴾

5- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Hıtta (bağışla) deyin ve kapıdan secde ederek girin.» (A'raf sûresi: 161)[177]

٤٦٤١ – حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قِيلَ لِبَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿ ادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةٌ نَغْفِرْ لَكُمْ خَطَايَاكُمْ ﴾ فَبَدَّلُوا فَدَخَلُوا يَزْحَفُونَ عَلَى أَسْتَاهِهِمْ وَقَالُوا حَبَّةٌ فِي شَعَرَةٍ.

177 Ey Muhammed, İsrailoğullarının, Peygamberleri Mûsâ'nın emrine nasıl karşı geldiklerini de bir düşün. Bir zaman onlara şöyle denilmişti: "Siz Kudüs şehrine yerleşin. Onun meyvelerinden, hububat ve bitkilerinden, dilediğiniz yerden yeyin. "Ey Rabbimiz, bizi affet" deyin. Kudüs şehrinin kapısından, Allah'ın nimetlerine karşılık ona şükür secdesi yaparak girin ki, daha önce yaptığınız günahları bağışlayalım, onlardan dolayı sizi hesaba çekmeyelim. Biz, iyilikte bulunanların mükâfaatlarını fazlasıyla vereceğiz.

4641- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"İsrâîl oğulları'na: ***«Beytu'l-Makdis kapısından secde ederek girin ve hitta (bağışla) deyin»*** denildi. Ancak onlar bunu değiştirdiler ve kıçları üzere emekleyerek girdiler. Hitta yerine "Kıl çuval içinde hububat" sözünü söylediler." (Hadisin geçtiği diğer yer: 4479)

٦-بَاب ﴿ خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ ﴾ الْعُرْفُ الْمَعْرُوفُ

6- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Affı tut; iyiliği emret; câhillerden uzak dur.» (A'raf: 199)[178]

178 Ey Muhammed, sen af yolunu tut" ifadesinden maksat, "Sen, insanların ahlaklarının zahirine bak. Onlara sert davranma." demektir. Bu görüşü tercih etmemizin sebebi şudur, Allah Teâlâ, bu surenin daha önce geçen doksanbeşinci ayetinde "Deki: "Ortak koştuklarınızı çağırın. Sonra da bana fırsat vermeden hiylenizi yapın bana." buyurarak Resulullah'a, müşriklere karşı, sözle nasıl mücadele edeceğini öğretmiştir. İzah etmekte olduğumuz âyetten sonra da "Şeytanların kardeşlerine gelince, şeytanlar onları azgınlığa sürüklerler. Sonra o azgınlıktan geri durmazlar..." "Sen onlara bir ayet getirmediğin zaman da "Sen bir âyet yapsaydın ya" derler. De ki: "Ben sadece Rabbim tarafından bana vahyolununa tabi oluyorum. Bu Kur'ân, inanan bir kavme, Rabbiniz tarafından açık bir delil bir hidayet rehberi ve bir rahmettir. buyurarak Resulullaha, müşriklerle, sözle tartışmayı öğretmiştir. Bu iki öğretme'nin arasında geçen, bu âyetin de Resulullah'in, müşriklere karşı nasıl davranacağını, onların ahlaklarının zahirine bakmasını ve onlara karşı sert davranmamasını emrettiğini söylemek, ayetlerin, birbirleriyle olan münasebetlerine daha uygundur. Allah Teâlâ bu âyeti peygamberine, kendileriyle henüz savaşması emredilmeyen müşriklere karşı nasıl davranacağını öğretmek için indirmişse de âyetin, Resulullah'ı ve bütün müslümanları insanlara karşı nasıl davranacaklarını ve onların ahlaklarının zahirine bakmalarını emrettiğini söylemek mümkündür. Böylece âyetin, Allah Teâlâ'nın bütün yarattıklarına birbirlerine nasıl davranacaklarını emrettiğini belirttiği ortaya çıkar. Bu da, kendilerine karşı sert davranılması gerekmeyen ve şiddet kullunılması icabetmeyen kimseler için söz konusudur. Kendilerine karşı sert davranılması ve güç kullanılması icabedenlere ise gereken yapılır. Hasılı, afdan başkası caiz olmayanlara karşı af yolu tutulmuş olur ki âyet-i kerime onu beyan etmiştir. Affedilmesi mümkün olmayanlar için ise gereken yapılır. Onu da ilgili ayetler belirtmiştir. Âyet-i kerimede geçen ve "İyiliği emret" diye tercüme edilen ifadesindeki burada emredilen örf, iyilik ten maksat, ilişkiyi kesen akraba ile ilişki kurmak sana bir şey vermeyene bir şeyler vermek ve haksızlık yapanı affetmektir. Âyet-i kerimede "Cahillere aldırış etme" buyurulmaktadir. Allah Teâlâ, bu âyetle Peygamberine, dolaylı olarak bütün müslümanlara, bilmeyerek haksızlık yapan bir kısım insanları affetmelerini ve kusurlarına bakmamalarını emretmiştir. Fakat bu âyetten, Allah'ın kendisine farz kıldığı hükümlerde kusur edenlerin affedileceği veya Allah'ı inkâr eden,

٤٦٤٢ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ قَدِمَ عُيَيْنَةُ بْنُ حِصْنِ بْنِ حُذَيْفَةَ فَنَزَلَ عَلَى ابْنِ أَخِيهِ الْحُرِّ بْنِ قَيْسٍ وَكَانَ مِنَ النَّفَرِ الَّذِينَ يُدْنِيهِمْ عُمَرُ وَكَانَ الْقُرَّاءُ أَصْحَابَ مَجَالِسِ عُمَرَ وَمُشَاوَرَتِهِ كُهُولًا كَانُوا أَوْ شُبَّانًا فَقَالَ عُيَيْنَةُ لِابْنِ أَخِيهِ يَا ابْنَ أَخِي هَلْ لَكَ وَجْهٌ عِنْدَ هَذَا الْأَمِيرِ فَاسْتَأْذِنْ لِي عَلَيْهِ قَالَ سَأَسْتَأْذِنُ لَكَ عَلَيْهِ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ فَاسْتَأْذَنَ الْحُرُّ لِعُيَيْنَةَ فَأَذِنَ لَهُ عُمَرُ فَلَمَّا دَخَلَ عَلَيْهِ قَالَ هِيْ يَا ابْنَ الْخَطَّابِ فَوَاللَّهِ مَا تُعْطِينَا الْجَزْلَ وَلَا تَحْكُمُ بَيْنَنَا بِالْعَدْلِ فَغَضِبَ عُمَرُ حَتَّى هَمَّ أَنْ يُوقِعَ بِهِ فَقَالَ لَهُ الْحُرُّ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَالَ لِنَبِيِّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴿ خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ ﴾ وَإِنَّ هَذَا مِنَ الْجَاهِلِينَ وَاللَّهِ مَا جَاوَزَهَا عُمَرُ حِينَ تَلَاهَا عَلَيْهِ وَكَانَ وَقَّافًا عِنْدَ كِتَابِ اللَّهِ.

4642- Abdullah ibnu Abbas -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

Uyeyne ibnu Hisn ibnu Huzeyfe Medine'ye geldi ve kardeşinin oğlu olan Hur ibnu Kays'ın evinde misafir oldu. Hur ibnu Kays ise Ömer ibnu Hattâb'ın kendisine yaklaştırdığı kimselerdendi. Ömer'in meclisinde genç ve ihtiyarlardan oluşan kurra ve fakihler vardı ki Ömer -(r.anh)- onlarla istişare ederdi. Uyeyne, kardeşinin oğlu Hur ibnu Kays'a şöyle dedi:

-Ey kardeşim oğlu! Senin müminlerin emirinin yanında bir yerin var. Benim onun yanına girmem için izin iste. O da:

-Senin için ondan izin isteyeceğim, dedi. Hur, Uyeyne için izin istedi, Ömer de ona izin verdi. Uyeyne, Ömer'in yanına girince şöyle dedi:

-Ey Hattâb'ın oğlu! Vallahi sen bize devlet malından ne veriyor ne de aramızda adaletle hükmediyorsun. Onun bu sözleri üzerine Ömer -Allah ondan razı olsun- öfkelendi ve onu dövmek için üzerine yürüdü. Hur duruma mudahale ederek şöyle dedi:

-Ey müminlerin emiri! Allah Azze ve Celle Peygamber'ine: ***«Affı tut; iyiliği emret; câhillerden uzak dur.»*** buyurdu. Bu da cahillerdendir.

---

onun birliğini bilmeyen ve müslümanlara karşı savaş açan kâfirlere aldırış edilemeyeceği anlaşılmamalıdır. Onları affetmeye kimsenin hakkı yoktur.

Hur ibnu Kays bu âyeti okuyunca, vallahi Ömer -Allah ondan razı olsun- olduğu yerde donakaldı. Allah'ın Kitabı'na karşı çok hassastı ve hükümlerine son derece saygılı idi. (Hadisin geçtiği diğer yer: 7276)

٤٦٤٣- حَدَّثَنَا يَحْيَى حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ ﴿ خُذْ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ ﴾ قَالَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ إِلَّا فِي أَخْلَاقِ النَّاسِ.

4643- Abdullah ibnuz-Zubeyr -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

«Affı tut; iyiliği emret» Allah Azze ve Celle bu âyeti insanların ahlakı hususunda indirmiştir. (Hadisin Geçtiği diğer yerler: 4644)

٤٦٤٤- وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بَرَّادٍ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ قَالَ أَمَرَ اللَّهُ نَبِيَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَأْخُذَ الْعَفْوَ مِنْ أَخْلَاقِ النَّاسِ أَوْ كَمَا قَالَ.

4644- Abdullah ibnuz-Zubeyr -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah, Peygamberi'ne insanların ahlâkından affı alıp tutmasını emretti. (Hadisin Geçtiği diğer yerler: 4643)

٨-سُورَةُ الْأَنْفَالِ

8- Enfâl Sûresi

١-بَاب قَوْلُهُ ﴿ يَسْأَلُونَكَ عَنْ الْأَنْفَالِ قُلْ الْأَنْفَالُ لِلَّهِ وَالرَّسُولِ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ ﴾

1- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Ey Muhammed! Sana "Enfâl" hakkında sormaktadırlar. De ki: "Enfal, (harp ganimetleri), Allah'a ve Rasûlüne aittir. Allah'tan sakının ve aranızı düzeltin. Eğer mü'min kişiler iseniz, Allah'a ve Rasûlüne itaat edin.» (Enfal: 1)[179]

179 Allah Teâlâ bu âyet-i kerime'de ganimetlerin, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e ait olduğunu ve bunlardan dilediğine pay vereceğini bildirmiştir. Resulullah da bazan düşmanı öldürene, öldürülenin teçhizatını vermiş bazan orduya savaşa

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ الْأَنْفَالُ الْمَغَانِمُ قَالَ قَتَادَةُ ﴿ رِيحُكُمْ ﴾ الْحَرْبُ يُقَالُ نَافِلَةٌ عَطِيَّةٌ.

İbnu Abbas şöyle dedi: *"el-enfalü"* Ganîmetlerdir. Katâde şöyle dedi: *"rîhukum"* Savaş. *"nafiletün"* Verilen mal.

٤٦٤٥ - حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ سُلَيْمَانَ أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ أَخْبَرَنَا أَبُو بِشْرٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ قُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا سُورَةُ الْأَنْفَالِ قَالَ نَزَلَتْ فِي بَدْرٍ. الشَّوْكَةُ الْحَدُّ ﴿ مُرْدِفِينَ ﴾ فَوْجًا بَعْدَ فَوْجٍ رَدِفَنِي وَأَرْدَفَنِي جَاءَ بَعْدِي ﴿ ذُوقُوا ﴾ بَاشِرُوا وَجَرِّبُوا وَلَيْسَ هَذَا مِنْ ذَوْقِ الْفَمِ ﴿ فَيَرْكُمَهُ ﴾ يَجْمَعَهُ شَرِّدْ فَرِّقْ ﴿ وَإِنْ جَنَحُوا ﴾ طَلَبُوا السِّلْمُ وَالسِّلْمُ وَالسَّلَامُ وَاحِدٌ ﴿ يُثْخِنَ ﴾ يَغْلِبَ وَقَالَ مُجَاهِدٌ ﴿ مُكَاءً ﴾ إِدْخَالُ أَصَابِعِهِمْ فِي أَفْوَاهِهِمْ ﴿وَتَصْدِيَةً ﴾ الصَّفِيرُ ﴿ لِيُثْبِتُوكَ ﴾ لِيَحْبِسُوكَ.

4645- Saîd ibn Cubeyr -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Ben İbnu Abbas'a -Allah ondan ve babasından razı olsun-: Enfâl Sûresi'nin inme sebebi nedir? diye sordum. İbnu Abbas:

-Bedir savaşı hakkında indi, dedi.

"eş-şevketü" Keskinlik. *"mürdefine"* Dalga dalga. *"redifenî"* ve *"veerdefenî"* Benim ardımdan geldi. *"zûkû"* Tadın, başlayınız ve tecrübe edin. *"feyerkümehu"* Bir yere toplar. *"şerrid"* Dağıt. *"vein cenehu"* Şayet barışa meylederler, onu isterlerse. *"yüscine"* Gâlip gelinceye kadar.

Mucâhid şöyle dedi: *"mükaen"* Parmaklarını ağızlarına sokup ıslık çalmaları. *"venesdiyeten"* Düdük çalarak ve elleri birbirine çarparak ses çıkartmak. *"liyüsbituke"* Seni hapsetmeleri için.

---

başlamadan önce ganimetin dörtte birini, savaş bittikten sonra da beşte birin dışında kalanın üçte birini vermiştir Bir kısım insanlara da bazı savaşlarda, ganimetten payını aldıktan sonra, İlâveten develer vermiştir. Bu da göstermektedir ki, zikri yüce olan Allah, ganimetler hakkında nasıl davranılacağını Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e bırakmış ki onlarda müslümanların maslahatlarını gözeterek tasarrufta bulunsun. Resulullah'tan sonra gelen halifelere düşen de, onun sünnetine uymaları ve ganimet mallarında müslümanların maslahatını gözeterek çeşitli tasarruflarda bulunmalarıdır. Ayet-i kerime'de "Aranızı düzeltin" buyurulmaktadır, bu cümleden maksat, Bedir savaşında ganimet alanlar aldıkları, paylarından birbirlerine vererek uzlaşmalarıdır. Böylece ganimetten pay alan güçlü ve kuvvetli olan insanlar yine ondan pay alan zayıflara kendi paylarından bir kısmını vererek aralarını bulmuş olsun ve uzlaşmış olsunlar.

بَاب ﴿ إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللَّهِ الصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ ﴾

Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Zira Allah katında hayvanların en şerlisi, akıl etmeyen sağırlar ve dilsizlerdir.» (Enfal: 22)[180]

٤٦٤٦ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ حَدَّثَنَا وَرْقَاءُ عَنِ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ﴿ إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللَّهِ الصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ ﴾ قَالَ هُمْ نَفَرٌ مِنْ بَنِي عَبْدِ الدَّارِ.

4646- İbnu Abbas -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

«Zira Allah katında hayvanların en şerlisi, akıl etmeyen sağırlar ve dilsizlerdir.» Bunlar Kureyş'in Abduddâr oğulları kolundan bir topluluktur.

٢-بَاب ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ وَأَنَّهُ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴾

2- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Ey îman edenler! Sizi, size hayat verecek şeye davet ettiklerinde Allah'a ve Rasûlüne icabet edin. Bilin ki Allah, kişi ile kalbi arasına girer ve siz, mutlaka O'na varıp toplanacaksınız.» (Enfal: 24)[181]

اسْتَجِيبُوا أَجِيبُوا لِمَا يُحْيِيكُمْ يُصْلِحُكُمْ.

"istecîbû" İcabet ediniz. ***"lima yuhyîkum"*** Sizi ıslâh edip iyileştirecek şeye.

---

180 Bu âyet-i kerime, Abdüddar oğulları hakkında nazil olmuştur. Bunlar şöyle diyorlardı: "Biz, Muhammed'in getirdiği şeylere karşı sağır ve dilsiziz." Âyet-i kerime'de işte bunlar kınanmaktadır. Onların, yeryüzünde hareket eden, merkep, köpek, domuz gibi hayvanlardan bile kötü oldukları bildirilmektedir. Zira bu çeşit hayvanlar, idrak kabiliyetinden yoksun oldukları için mazurdurlar. Fakat kâfirler, idrak sahibi oldukları hâlde gerçekler karşısında kör ve sağır gibidirler. İşte bu sebeple hayvanlardan daha aşağıdırlar.

181 Allah, kullarının kalplerine, onları taşıyan vücutlardan daha fazla hakimdir. Dilediği zaman, kullarıyla kalpleri arasına girer de kalp sahibi olan kişi iman, inkâr, anlama ve benzeri herhangi bir şeyi idrak edemez olur.

٤٦٤٧- حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ أَخْبَرَنَا رَوْحٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ خُبَيْبِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ سَمِعْتُ حَفْصَ بْنَ عَاصِمٍ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي سَعِيدِ بْنِ الْمُعَلَّى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ كُنْتُ أُصَلِّي فَمَرَّ بِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَدَعَانِي فَلَمْ آتِهِ حَتَّى صَلَّيْتُ ثُمَّ أَتَيْتُهُ فَقَالَ مَا مَنَعَكَ أَنْ تَأْتِيَ أَلَمْ يَقُلْ اللَّهُ ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ﴾ ثُمَّ قَالَ لَأُعَلِّمَنَّكَ أَعْظَمَ سُورَةٍ فِي الْقُرْآنِ قَبْلَ أَنْ أَخْرُجَ فَذَهَبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِيَخْرُجَ فَذَكَرْتُ لَهُ قَالَ مُعَاذٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ خُبَيْبِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ سَمِعَ حَفْصًا سَمِعَ أَبَا سَعِيدٍ رَجُلًا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِهَذَا وَقَالَ هِيَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ السَّبْعُ الْمَثَانِي.

4647- Ebu Saîd İbnul-Muallâ -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Mescit'te namaz kıldığım bir esnada Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem beni çağırdı. Ben ise namazda olduğum için çağrısına icabet etmedim. Namazdan sonra:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Ben namazda olduğum için senin çağrına icabet edemedim, dedim. Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Allah Azze ve Celle: ***«Allah ve Rasûlü sizi çağırdığı zaman icabet edin»*** (Enfal: 24) buyurmuyor mu?" Sonra Allah Rasûlü (s.a.v.) bana şöyle buyurdu:

-"Sen Mescid'den çıkmadan sana Kur'ân'daki en yüce sûreyi öğreteceğim." Sonra Allah Rasûlü (s.a.v.) Mescid'den çıkacağı sırada ben kendisine bunu hatırlattım. Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurdu:

-O, Fatiha Sûresi'dir. O, Seb'ul-Mesânî'dir. (Hadisin geçtiği yer: 4474)

٣-بَاب قَوْلِهِ ﴿ وَإِذْ قَالُوا اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ هَذَا هُوَ الْحَقَّ مِنْ عِنْدِكَ فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِنَ السَّمَاءِ أَوِ ائْتِنَا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴾

3- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Ve yine demişlerdi ki: "Allahım! Bu senin katından gelen hak ise, üzerimize gökten taş yağdır; yahut bize elim bir azap ver".» (Enfal: 32)[182]

(Dipnot →)

قَالَ ابْنُ عُيَيْنَةَ مَا سَمَّى اللَّهُ تَعَالَى مَطَرًا فِي الْقُرْآنِ إِلَّا عَذَابًا وَتُسَمِّيهِ الْعَرَبُ الْغَيْثَ وَهُوَ قَوْلُهُ تَعَالَى ﴿ يُنَزِّلُ الْغَيْثَ مِنْ بَعْدِ مَا قَنَطُوا ﴾.

Sufyân ibnu Uyeyne -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Azze ve Celle Kur'ân'da *"mederan"* kelimesini azap manasına kullanmıştır. Araplar yağmura *"el-ğayse"* ismini verir. Bu da Yüce Allah'ın şu kavlidir: ***«Kullarının ümidlerini kestikleri bir sırada yağmuru indiren ve rahmetini yayan O'dur. O, hamd olunmaya lâyık Veli'dir.»*** (Şûrâ: 28)

٤٦٤٨ - حَدَّثَنِي أَحْمَدُ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَبْدِ الْحَمِيدِ هُوَ ابْنُ كُرْدِيدٍ صَاحِبُ الزِّيَادِيِّ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ أَبُو جَهْلٍ اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ هَذَا هُوَ الْحَقَّ مِنْ عِنْدِكَ فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِنَ السَّمَاءِ أَوْ ائْتِنَا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ فَنَزَلَتْ ﴿ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ وَمَا كَانَ اللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ وَمَا لَهُمْ أَنْ لَا يُعَذِّبَهُمُ اللَّهُ وَهُمْ يَصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ﴾ الْآيَةَ.

4648- Enes ibnu Mâlik -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ebu Cehil: ***«Allahım! Bu senin katından gelen hak ise, üzerimize gökten taş yağdır; yahut bize elim bir azap ver.»*** dedi. Bunun üzerine şu âyetler indi: ***«Oysa Allah, içlerinde sen de varken onlara azap edecek değildi. Keza içlerinde bağışlanmayı dileyenler olduğu hâlde, Allah, onların azap vericisi de olmazdı. Yoksa onlar, Müslümanların Mescid-i Harâm'a girmelerine engel olup dururken, üstelik onun bakıcıları da olmadıkları hâlde zira onun bakıcıları, ancak takva sahibi olanlardır; fakat çokları bunu bilmezler. Allah'ın onlara azap etmemesi için ne özellikleri vardır?»*** (Enfal: 33-34)[183]

---

182 Bu sözler, Kureyş'in ileri gelenlerinden, Nadr ibnu Haris ve benzerleri tarafından söylenmiştir. Söyledikleri sözler, onların azgınlıkta zirveye ulaştıklarını akl-ı selimi bırakıp, şımarıklılıklarından dolayı, hislerine kapılarak helâk olmayi istediklerini göstermektedir. Eğer akıllıca düşünecek olsalardı "Ey Allahım eğer Muhammed'in getirdikleri doğruysa bizi de ona ilet." demeleri gerekirdi.

183 "Mekke müşrikleri, "Şayet Muhammed'in getirdiği doğru ise sen bizim üzerimize gökten taş yağdır. Veya bize can yakıcı bir azap ver." demişlerdir. Bunun üzerine de Allah Teâlâ, peygamberine buyurmuştur ki: "Sen onların içindeyken ben onlara

٤-بَاب قَوْلِهِ ﴿ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ وَمَا كَانَ اللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴾

4- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Oysa Allah, içlerinde sen de varken onlara azap edecek değildi. Keza içlerinde bağışlanmayı dileyenler olduğu hâlde, Allah, onların azap vericisi de olmazdı.» (Enfal: 33)

٤٦٤٩ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ النَّضْرِ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَبْدِ الْحَمِيدِ صَاحِبِ الزِّيَادِيِّ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ قَالَ قَالَ أَبُو جَهْلٍ اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ هَذَا هُوَ الْحَقَّ مِنْ عِنْدِكَ فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِنَ السَّمَاءِ أَوِ ائْتِنَا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ فَنَزَلَتْ ﴿وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ وَمَا كَانَ اللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ وَمَا لَهُمْ أَنْ لَا يُعَذِّبَهُمُ اللَّهُ وَهُمْ يَصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ﴾ الْآيَةَ.

4649- Enes ibnu Mâlik -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ebu Cehil: ***«Allahım! Bu senin katından gelen hak ise, üzerimize gökten taş yağdır; yahut bize elim bir azap ver.»*** dedi. Bunun üzerine şu âyetler indi: ***«Oysa Allah, içlerinde sen de varken onlara azap edecek değildi. Keza içlerinde bağışlanmayı dileyenler olduğu hâlde, Allah, onların azap vericisi de olmazdı.Yoksa onlar, Müslümanların Mescid-i Harâm'a girmelerine engel olup dururken, üstelik onun bakıcıları da olmadıkları hâlde zira onun bakıcıları, ancak takva sahibi olanlardır; fakat çokları bunu bilmezler. Allah'ın onlara azap etmemesi için ne özellikleri vardır?»*** (Enfal: 33-34)

---

azap edecek değilim. Seni onların içinden çıkardıktan sonra onlar af dilemiş olsalardı yine onlara azap edecek değildim. Fakat onlar, isyan ve inkârlarına devam ettiler. İnsanları, mescid-i haram'dan alıkoydular. Artık ben onlara niçin azap etmiyeyim?" Böylece Allah Teâlâ, azap isteyen bu insanları, Resullah'ı aralarından çıkarmasından sonra, azabına uğratacağını bildirmiş ve Bedir savaşında mağlup ederek ileri gelenlerinin boynunu vurdurmuştur. Âhirette de kendilerini cehennem azabı beklemektedir. Bir kısım insanların, burada zikredilenleri, müminler sayıp bu nedenle helâk edilmediklerini söylemeleri isabetli değildir. Zira âyet, müşriklerden bahsetmektedir.

٥-بَاب ﴿وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ﴾

5- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Fitne kalmayıncaya ve dîn, tamamen Allah'a âit oluncaya kadar onlarla savaş. Eğer vazgeçerlerse, şüphesiz ki Allah, yaptıklarını görmektedir.» (Enfal: 39)[184]

٤٦٥٠ - حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَحْيَى حَدَّثَنَا حَيْوَةُ عَنْ بَكْرِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ بُكَيْرٍ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَجُلًا جَاءَهُ فَقَالَ يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَلَا تَسْمَعُ مَا ذَكَرَ اللَّهُ فِي كِتَابِهِ ﴿وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا﴾ إِلَى آخِرِ الْآيَةِ فَمَا يَمْنَعُكَ أَنْ لَا تُقَاتِلَ كَمَا ذَكَرَ اللَّهُ فِي كِتَابِهِ فَقَالَ يَا ابْنَ أَخِي أُعْتَرُّ بِهَذِهِ الْآيَةِ وَلَا أُقَاتِلُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أُعْتَرَّ بِهَذِهِ الْآيَةِ الَّتِي يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى ﴿وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا﴾ إِلَى آخِرِهَا قَالَ فَإِنَّ اللَّهَ يَقُولُ ﴿وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ﴾ قَالَ ابْنُ عُمَرَ قَدْ فَعَلْنَا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذْ كَانَ الْإِسْلَامُ قَلِيلًا فَكَانَ الرَّجُلُ يُفْتَنُ فِي دِينِهِ إِمَّا يَقْتُلُونَهُ وَإِمَّا يُوثِقُونَهُ حَتَّى كَثُرَ الْإِسْلَامُ فَلَمْ تَكُنْ فِتْنَةٌ فَلَمَّا رَأَى أَنَّهُ لَا يُوَافِقُهُ فِيمَا يُرِيدُ قَالَ فَمَا قَوْلُكَ فِي عَلِيٍّ وَعُثْمَانَ قَالَ ابْنُ عُمَرَ مَا قَوْلِي فِي عَلِيٍّ وَعُثْمَانَ أَمَّا عُثْمَانُ فَكَانَ اللَّهُ قَدْ عَفَا عَنْهُ

---

184 Âyet-i kerimede zikredilen "Fitne"den maksat, Allah'a ortak koşmak ve inkarcılığa düşmektir. Allah Teâlâ âyet-i kerimede müminlerin, dinlerinden çıkarılıp şirke ve inkara düşürülmeden sadece Allah'a ibadet etmeleri ve onu birlemeleri için savaşmaları emredilmiştir."Allah Teâlâ, Resulullah'a peygamberliği verince o kavmini hidayet ve nur olan dine çağırdı Kureyş'liler buna karşı, önceleri sert davranmadılar. Ancak Resulullah onların tağutları reddedince müşrikler sertleştiler, Resulullaha tabi olan müminleri dinlerinden çıkarıp tekrar şirke düşürmeye çalıştılar. Bunun üzerine Resulullah müminleri Habeşistana hicret ettirdi. Müşrikler gevşediler. Habeşistandaki müslümanlar, Mekkede durumun sakin olduğu ve dinlerinden çıkmaya zorlanmayacakları kanaatiyle Mekke'ye döndüler. Bu sırada Medine'de de müslümanlar çoğalmaya başlamıştı. Bu durum, müşrikleri tekrar kızdırdı. Onlar, müminleri dinlerinden döndürmeye çalıştılar. Resusullah bu sefer de müminlere, Medine'ye hicret etmelerini emretti. Daha sonra ise kendisini hicret etmesine izin verildi. Ardından müminlere, kâfirlere karşı savaşma emri geldi. Tâ ki müminleri, tekrar Allah'a ortak koşma fitnesine düşürmesinler.

فَكَرِهْتُمْ أَنْ يَعْفُوَ عَنْهُ وَأَمَّا عَلِيٌّ فَابْنُ عَمِّ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَخَتَنُهُ وَأَشَارَ بِيَدِهِ وَهَذِهِ ابْنَتُهُ أَوْ بِنْتُهُ حَيْثُ تَرَوْنَ.

4650- Nâfi -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Abdullah ibnu Ömer'e bir adam geldi ona şöyle dedi:

-Ey Ebu Abdurrahmân! Allah Azze ve Celle'nin Kitabı'nda zikrettiği şu âyeti duymaz mısın? ***«Eğer müminlerden iki grup birbirleriyle vuruşurlarsa, aralarını düzeltin. Eğer biri diğerine tecavüz ederse, Allah'ın emrine dönünceye kadar, tecavüz edenle savaşın. Eğer Allah'ın emrine dönerse, aralarını adaletle düzeltin ve adil davranın. Allah, şüphesiz adil davrananları sever.»*** (Hucurât: 9) Öyleyse Allah'ın Kitabı'nda zikrettiği gibi savaşa çıkmana engel olan şey nedir?

İbnu Ömer şöyle dedi:

-Ey kardeşim oğlu! Okuduğun bu âyeti delîl edinip savaşmaktansa Allah Azze ve Celle'nin içinde büyük tehdîdler buyurmakta olduğu şu âyeti delîl getirip onunla amel etmem, bana daha sevimlidir: ***«Her kim bir mümini kasten öldürürse, cezası, içinde dâimi kalacağı cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, onu lanetlemiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır.»*** (Nisâ:93)

O adam dedi ki:

-Allah Azze ve Celle şöyle buyuruyor: ***«Fitne kalmayıncaya ve dîn, tamamen Allah'a âit oluncaya kadar onlarla savaş.»***

İbnu Ömer de ona şöyle cevap verdi:

-Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem zamanında henüz Müslümanların sayısı az iken biz bu işi yaptık. O zamanlar bir insan dini hususunda fitneye düşürülürdü: Ya dininden dolayı öldürülür, ya da bağlanırdı. İslâm yayılıp Müslümanların sayısı çoğalınca fitne ortadan kalktı.

İbnu Ömer'e soru soran adam isteğine uygun cevap alamayınca şöyle dedi:

-Ali ve Osman hakkında görüşün nedir?

İbnu Ömer şöyle dedi:

-Ali ve Osman hakkında görüşüm hayırdan başka ne olabilir ki? Osman, Bedir savaşına katılmadığından dolayı Allah Azze ve Celle onu af-

fetti. Sizler ise onu affetmediniz. Ali'ye gelince, O, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin amcasının oğlu ve damadıdır. Gördüğünüz gibi işte Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin kızı şuradadır.

٤٦٥١- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا بَيَانٌ أَنَّ وَبَرَةَ حَدَّثَهُ قَالَ حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ جُبَيْرٍ قَالَ خَرَجَ عَلَيْنَا أَوْ إِلَيْنَا ابْنُ عُمَرَ فَقَالَ رَجُلٌ كَيْفَ تَرَى فِي قِتَالِ الْفِتْنَةِ فَقَالَ وَهَلْ تَدْرِي مَا الْفِتْنَةُ كَانَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُقَاتِلُ الْمُشْرِكِينَ وَكَانَ الدُّخُولُ عَلَيْهِمْ فِتْنَةً وَلَيْسَ كَقِتَالِكُمْ عَلَى الْمُلْكِ.

4651- Saîd ibnu Cubeyr -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

İbnu Ömer yanımıza geldi. Bir adam ona:

-Müslümanların arasında meydana gelen bu savaş fitnesi hakkında ki görüşün nedir?

İbnu Ömer şöyle dedi:

-Fitne nedir bilir misin? Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem müşriklerle savaşırdı. Müşriklerle savaşmak bir fitne ve müşrik baskısını gidermek içindi. Yoksa sizin şu anda yaptığınız gibi saltanat savaşı değildi.

٦-بَاب ﴿ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضْ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عِشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ يَغْلِبُوا أَلْفًا مِنْ الَّذِينَ كَفَرُوا بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ ﴾

6- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Ey Peygamber! Mü'minleri savaşa teşvik et. Eğer sizden sabırlı yirmi kişi olursa, bunlar, iki yüz kişiye galip gelirler. Eğer sizden yüz kişi olursa, bunlar, küfredenlerden bin kişiye, anlamayan kimseler olmaları sebebiyle, galip gelirler.» (Enfal: 65)[185]

185 Âyet-i kerime, bir müminin, on kâfire bedel olacağını bildirmekte, sebep olarak ta, kâfirlerin, savaşırken herhangi bir sevap elde etme inancından yoksun olmalarını göstermekte bu nedenle savaşta metanetli olmayacakarına, dünyalıklarını kaybedecekleri korkusuyla savaşta korkak davranacaklarına dikkati çekmektedir.

٤٦٥٢- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرٍو عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا لَمَّا نَزَلَتْ ﴿إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عِشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ﴾ فَكُتِبَ عَلَيْهِمْ أَنْ لَا يَفِرَّ وَاحِدٌ مِنْ عَشَرَةٍ فَقَالَ سُفْيَانُ غَيْرَ مَرَّةٍ أَنْ لَا يَفِرَّ عِشْرُونَ مِنْ مِائَتَيْنِ ثُمَّ نَزَلَتْ ﴿الْآنَ خَفَّفَ اللَّهُ عَنْكُمْ﴾ الْآيَةَ فَكَتَبَ أَنْ لَا يَفِرَّ مِائَةٌ مِنْ مِائَتَيْنِ وَزَادَ سُفْيَانُ مَرَّةً نَزَلَتْ ﴿حَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عِشْرُونَ صَابِرُونَ﴾ قَالَ سُفْيَانُ وَقَالَ ابْنُ شُبْرُمَةَ وَأُرَى الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيَ عَنِ الْمُنْكَرِ مِثْلَ هَذَا.

4652- Abdullah ibnu Abbas -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

«Eğer sizden sabırlı yirmi kişi olursa, bunlar, iki yüz kişiye galip gelirler.» âyeti inince, mü'minler üzerine, birinin on düşmandan kaçmaması farz kılındı.

Sufyân ibnu Uyeyne bir keresinde de: Yirmi kişinin iki yüz kişiden kaçmaması, şeklinde söyledi.

Sonra ***«Şimdi Allah sizden yükü hafifletti.»*** âyeti inince, Allah yüz kişinin iki yüz düşmandan kaçmamasını farz kıldı.

Sufyân bir keresinde de şunu ziyâde etti: ***«Ey Peygamber! Müminleri savaşa teşvik et. Eğer sizden sabırlı yirmi kişi olursa, bunlar, iki yüz kişiye galip gelirler. Eğer sizden yüz kişi olursa, bunlar, küfredenlerden bin kişiye, anlamayan kimseler olmaları sebebiyle, galip gelirler.»*** âyeti indi.

Sufyân şöyle dedi: Kûfe kadısı ibnu Şubrume şöyle dedi: İyiliği emredip kötülükten yasaklamayı da bunun gibi görüyorum. (Hadisin Geçtiği diğer yer: 4653)

٧-بَاب ﴿الْآنَ خَفَّفَ اللَّهُ عَنْكُمْ وَعَلِمَ أَنَّ فِيكُمْ ضُعْفًا الْآيَةَ إِلَى قَوْلِهِ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ﴾

7- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Şimdi Allah, sizde zayıflık olduğunu bilmiş ve yükünüzü hafif-

letmiştir. Buna göre, eğer sizden sabırlı yüz kişi olursa, iki yüz kişiye gâlip gelirler; eğer sizden bin kişi olursa, Allah'ın izniyle, iki bin kişiye gâlip gelirler. Allah, sabredenlerle beraberdir.» (Enfal: 66)[186]

٤٦٥٣- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللَّهِ السُّلَمِيُّ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ أَخْبَرَنَا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ قَالَ أَخْبَرَنِي الزُّبَيْرُ بْنُ خِرِّيتٍ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ لَمَّا نَزَلَتْ ﴿إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عِشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ﴾ شَقَّ ذَلِكَ عَلَى الْمُسْلِمِينَ حِينَ فُرِضَ عَلَيْهِمْ أَنْ لَا يَفِرَّ وَاحِدٌ مِنْ عَشَرَةٍ فَجَاءَ التَّخْفِيفُ فَقَالَ ﴿الْآنَ خَفَّفَ اللَّهُ عَنْكُمْ وَعَلِمَ أَنَّ فِيكُمْ ضُعْفًا فَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ صَابِرَةٌ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ﴾ قَالَ فَلَمَّا خَفَّفَ اللَّهُ عَنْهُمْ مِنَ الْعِدَّةِ نَقَصَ مِنَ الصَّبْرِ بِقَدْرِ مَا خُفِّفَ عَنْهُمْ.

4653- Abdullah ibnu Abbas -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

«Eğer sizden sabırlı yirmi kişi olursa, bunlar, iki yüz kişiye galip gelirler.» âyeti indiği zaman, savaşta bir müslümanın on düşmandan kaçmamasının farz kılınması Müslümanların üzerine ağır geldi. Bunun üzerine bunu hafifletici olarak şu âyeti indi: ***«Şimdi Allah, sizde zayıflık olduğunu bilmiş ve yükünüzü hafifletmiştir. Buna göre, eğer sizden sabırlı yüz kişi olursa, iki yüz kişiye gâlip gelirler.»***

Allah müminlerden sayıyı hafifletince, onlardan hafifletilen miktâr mukabilinde sabırdan eksildi. (Hadisin Geçtiği diğer yerler: 4652)

٩-سُورَةُ بَرَاءَةَ

9- Tevbe Sûresi

﴿ وَلِيجَةً ﴾ كُلُّ شَيْءٍ أَدْخَلْتَهُ فِي شَيْءٍ ﴿ الشُّقَّةُ ﴾ السَّفَرُ الْجِبَالُ الْفِسَادُ وَالْجِبَالُ الْمَوْتُ ﴿ وَلَا تَفْتِنِّي ﴾ لَا تُوَبِّخْنِي ﴿ كَرْهًا ﴾ وَ ﴿ كُرْهًا ﴾ وَاحِدٌ ﴿

186 Ey Peygamber, sana ve sana tâbi olan müminlere Allah kâfidir. O hâlde düşmanlarınızın çokluğu sizi korkutmasın. Zira sizi destekleyen Allah'tır.

مُدَّخَلًا ﴾ يُدْخَلُونَ فِيهِ ﴿ يَجْمَحُونَ ﴾ يُسْرِعُونَ ﴿ وَالْمُؤْتَفِكَاتِ ﴾ انْتَفَكَتْ انْقَلَبَتْ بِهَا الْأَرْضُ ﴿ أَهْوَى ﴾ أَلْقَاهُ فِي هُوَّةٍ ﴿ عَدْنٍ ﴾ خُلْدٍ عَدَلْتُ بِأَرْضٍ أَيْ أَقَمْتُ وَمِنْهُ مَعْدِنٌ وَيُقَالُ فِي مَعْدِنِ صِدْقٍ فِي مَنْبَتِ صِدْقٍ الْخَوَالِفُ الْخَالِفُ الَّذِي خَلَفَنِي فَقَعَدَ بَعْدِي وَمِنْهُ يَخْلُفُهُ فِي الْغَابِرِينَ وَيَجُوزُ أَنْ يَكُونَ النِّسَاءُ مِنَ الْخَالِفَةِ وَإِنْ كَانَ جَمْعَ الذُّكُورِ فَإِنَّهُ لَمْ يُوجَدْ عَلَى تَقْدِيرِ جَمْعِهِ إِلَّا حَرْفَانِ فَارِسٌ وَفَوَارِسُ وَهَالِكٌ وَهَوَالِكُ ﴿ الْخَيْرَاتُ ﴾ وَاحِدُهَا خَيِّرَةٌ وَهِيَ الْفَوَاضِلُ ﴿ مُرْجَئُونَ ﴾ مُؤَخَّرُونَ الشَّفَا شَفِيرٌ وَهُوَ حَدُّهُ وَالْجُرُفُ مَا تَجَرَّفَ مِنَ السُّيُولِ وَالْأَوْدِيَةِ ﴿ هَارٍ ﴾ هَائِرٍ يُقَالُ تَهَوَّرَتِ الْبِئْرُ إِذَا انْهَدَمَتْ وَانْهَارَ مِثْلُهُ ﴿ لَأَوَّاهٌ ﴾ شَفَقًا وَفَرَقًا وَقَالَ الشَّاعِرُ إِذَا قُمْتُ أَرْحَلُهَا بِلَيْلٍ تَأَوَّهُ آهَةَ الرَّجُلِ الْحَزِينِ.

"velîceten" Bir şeyin içine girdirdiğin her şey. ***"eş-şükkatü"*** Yolculuk. ***"el-hebalü"*** Fesâd, ölüm. ***"vela teftinnî"*** Beni azarlama, kınama. ***"kerhen"*** ve ***"kürhen"*** İstemeyerek. ***"müddehalen"*** İçine sokulacakları delik. ***"yecmehune"*** Onlar yüzlerini koşa koşa o tarafa çevirirlerdi. ***"velmu'tefikati"*** Altı üstüne getirilmiş şehirler. ***"e'tefekat"*** Yer onu ters çevirdi. ***"velmu'tefikati ehva"*** Lût kavminin altı üstüne gelen kasabalarını da O kaldırıp derin bir çukura attı. ***"'adnin"*** Sürekli kalacakları cennetleri. ***"'adentü biarzi"*** Bir yerde kaldım. ***"ma'dinun"*** Yerin altındaki altın ve gümüş gibi cevherlerin bulunduğu yerdir, her nesnenin asıl mekânı demektir. ***"el-havalifu"*** Oturan ve geri kalanlarla beraber. ***"el-halifeti"*** Benim arkamda kalan ve benden sonra oturan kimse. Kalanlar içinde ona halef oluyor, sözü, bu lafızdandır. ***"el-hayrata"*** Bütün hayırlar. ***"mürceûne"*** Allah'ın emrine geciktirilmişlerdir. ***"eş-şefa"*** Kenar. ***"velcurufu"*** Uçurum. Sevilerden ve vadilerden su ile kazılıp uçurumlaşan yerler. ***"harin"*** Yıkılan, çöken. ***"şefekan ferekan leevvahun"*** Şefkatli ve yufka yürekli olduğu için çok âh vâh eden kimse.

١- بَاب قَوْلِهِ ﴿ بَرَاءَةٌ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴾

1- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Bu, Allah ve Resulünden, kendileriyle antlaşma yaptığınız müşriklere bir ihtardır.» (Tevbe: 1)[187] (Dipnot →)

﴿ أَذَانٌ ﴾ إِعْلَامٌ وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿ أُذُنٌ ﴾ يُصَدِّقُ ﴿ تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا ﴾ وَنَحْوُهَا كَثِيرٌ وَالزَّكَاةُ الطَّاعَةُ وَالْإِخْلَاصُ ﴿ لَا يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ ﴾ لَا يَشْهَدُونَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ﴿ يُضَاهُونَ ﴾ يُشَبِّهُونَ

"ezânün" Bildirmektir. İbnu Abbas şöyle dedi: *"üzünün"* Tasdik eder, doğrular. ***«Müslümanların mallarından (belirli miktarda al ki, bununla onları temizleyesin.»*** *"ezzekate"* Allah'a yapılan itaat ve ihlâs. *"lâ yu'tûnez-zekate"* Onlar, Allah'tan başka hakkıyla ibadet edilecek başka bir ilâhın olmadığını şehadet etmezler. *"yudâhûne"* Benzetiyorlar.

٤٦٥٤ – حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ سَمِعْتُ الْبَرَاءَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ آخِرُ آيَةٍ نَزَلَتْ ﴿ يَسْتَفْتُونَكَ قُلْ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ ﴾ وَآخِرُ سُورَةٍ نَزَلَتْ بَرَاءَةٌ.

4654- Berâ ibnu Âzib -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Hüküm olarak en son inen âyet şudur: ***«Ey Muhammed! Senden fetvâ istiyorlar. De ki: "Allah, kelâle (babası ve çocuğu olmayan kimse) hakkında size fetva veriyor.»*** (Nisâ:176) En son sûre de Tevbe Suresi'dir.

٢ – بَاب قَوْلِهِ ﴿ فَسِيحُوا فِي الْأَرْضِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللَّهِ وَأَنَّ اللَّهَ مُخْزِي الْكَافِرِينَ ﴾ سِيحُوا سِيرُوا

2- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Yeryüzünde dört ay daha dolaşın ve bilin ki siz, Allah'ı asla âciz bırakacak kimseler değilsiniz. Fakat Allah, kâfirleri mutlaka rezil edecektir.» (Tevbe: 2)[188]

---

187 Bazı Müşrik kabileler, Resulullah ile yapmış oldukları antlaşmalarını bozmaya başlamışlardı. Bunun üzerine Allah Teâlâ, Resulullahın da, Müşriklerle olan antlaşmalarını bozmasını ve kendilerine dört aylık bir süre tanıdıktan sonra savaş açacağını ihtar etmesini emretmiştir. Burada ahidleri bozularak kendilerine savaş açılacağı ihtar edilenler, Resulullahın aleyhine başka kâfirlere yardım edenler ve tek taraflı olarak Resulullah ile olan antlaşmalarını bozanlardır.

188 Allah Teâlâ, müşriklerden, Resûlullah ile muahede yapıp ta daha sonra Resululla-

"sîhû" Yürüyün, demektir.

٤٦٥٥- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عُفَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنِي اللَّيْثُ قَالَ حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ وَأَخْبَرَنِي حُمَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ بَعَثَنِي أَبُو بَكْرٍ فِي تِلْكَ الْحَجَّةِ فِي مُؤَذِّنِينَ بَعَثَهُمْ يَوْمَ النَّحْرِ يُؤَذِّنُونَ بِمِنًى أَنْ لَا يَحُجَّ بَعْدَ الْعَامِ مُشْرِكٌ وَلَا يَطُوفَ بِالْبَيْتِ عُرْيَانٌ قَالَ حُمَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ثُمَّ أَرْدَفَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ وَأَمَرَهُ أَنْ يُؤَذِّنَ بِبَرَاءَةَ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ فَأَذَّنَ مَعَنَا عَلِيٌّ يَوْمَ النَّحْرِ فِي أَهْلِ مِنًى بِبَرَاءَةَ وَأَنْ لَا يَحُجَّ بَعْدَ الْعَامِ مُشْرِكٌ وَلَا يَطُوفَ بِالْبَيْتِ عُرْيَانٌ.

4655- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ebu Bekir beni bu hacda (yani hicretin dokuzuncu yılında Vedâ Haccından önce yapılan hacda) bayramın birinci günü münadilerle beraber Mina'da, "Bu yıldan sonra hiçbir müşrik hac yapmayacak ve çıplak olarak hiçbir kimse Kâbe'yi tavâf etmeyecek," diye nida ettik. Humeyd ibnu Abdurrahman şöyle dedi: Sonra Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Ali'yi gönderip, Tevbe sûresini ilân etmesini emretti.

---

hın aleyhine davranan ve süresi dolmadan, antlaşmalarını bozan müşriklere dört ay daha serbest dolaşma izni vermiş bu süreden sonra Müslümanlarla savaş halinde sayılacaklarını beyan etmiştir, Resulullah ile muahede yapıp ta onun aleyhine davranmayan ve muahedelerini bozmayan müşriklere gelince, Resulullah'ın, bunların muâhedelerini son zamanına kadar devam ettirmesi emredilmiştir. Nitekim bu surenin yedinci âyetinde şöyle buyrulmuştur: "Müşriklerin, Allah ve Peygamberi katında nasıl bir antlaşmaları olabilir? Ancak Mescid-i haram çevresinde kendileriyle antlaşma yaptıklarınız müstesnadır. Onlar size doğru davrandıkça siz de onlara doğru davranın.." Diğer yandan, Resulullah'ın tevbe suresini insanlara okumak üzere, Aliyi gönderdiğinde, onlara tebliğ edeceği şeylerden birinin de "Anlaşma yapmış olanların anlaşma süresi sonuna kadar devam edecektir." şeklinde olması göstermektedir ki, muahedelerini bozmayanlar için sadece dört ay serbest dolaşma süresi söz konusu değildir. Onlar için geçerli olan muahede süresidir. Anlaşmalarını bozan müşrikler için tanınan dört aylık müddetin, kurban bayramından başlayıp Rabiülâhir ayının sonuna kadar devam eden bir müddet olduğu söylenmiştir. Bu surenin beşinci âyetinde zikredilen "Mukkades olan haram aylar çıkınca müşrikleri nerede bulursanız Öldürün." Hükmüne gelince bu, Resulullah ile hiç antlaşması olmayan müşrikler için geçerlidir. Bunlar kurban bayramında başlamak üzere, Muharrem ayının sonuna kadar elligün serbest dolaşma hakkına sahiptirler.

Ebu Hureyre dedi ki: Alî de bizimle beraber bayramın birinci gününde Minâ'daki insanlar arasında Tevbe Suresi'ni ve: "Bu yıldan sonra hiçbir müşrik hac yapmayacak ve çıplak olarak hiçbir kimse Kâbe'yi tavâf etmeyecek," diye nida etti. (Hadisin geçtiği diğer yer: 369)

٣-بَاب قَوْلِهِ ﴿ وَأَذَانٌ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ أَنَّ اللَّهَ بَرِيءٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ وَرَسُولُهُ فَإِنْ تُبْتُمْ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللَّهِ وَبَشِّرِ الَّذِينَ كَفَرُوا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴾ آذَنَهُمْ أَعْلَمَهُمْ.

3- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Allah ve Rasûlü'nden, hacc-ı ekber günü, insanlara bir ilândır ki, Allah da Rasûlü de müşriklerden uzaktır. Eğer tövbe ederseniz, bu sizin için daha hayırlıdır; yok eğer yüz çevirirseniz, bilin ki siz, Allah'ı asla âciz bırakacak kimseler değilsiniz. (Ey Muhammed) Küfredenlere elîm azabı müjdele.» (Tevbe: 3)[189]

"Âzenehum" Onlara bildirdi.

٤٦٥٦- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ قَالَ ابْنُ شِهَابٍ فَأَخْبَرَنِي حُمَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ بَعَثَنِي أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فِي تِلْكَ الْحَجَّةِ فِي الْمُؤَذِّنِينَ بَعَثَهُمْ يَوْمَ النَّحْرِ يُؤَذِّنُونَ بِمِنًى أَنْ لَا يَحُجَّ بَعْدَ الْعَامِ مُشْرِكٌ وَلَا يَطُوفَ بِالْبَيْتِ عُرْيَانٌ قَالَ حُمَيْدٌ ثُمَّ أَرْدَفَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ فَأَمَرَهُ أَنْ يُؤَذِّنَ بِبَرَاءَةَ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ فَأَذَّنَ مَعَنَا عَلِيٌّ فِي أَهْلِ مِنًى يَوْمَ النَّحْرِ بِبَرَاءَةَ وَأَنْ لَا يَحُجَّ بَعْدَ الْعَامِ مُشْرِكٌ وَلَا يَطُوفَ بِالْبَيْتِ عُرْيَانٌ.

189 Bu âyet, büyük hac gününde, Allah ve Resulünün, bütün müşriklerden beri olduklarına, onlardan uzak olduklarına dair ve yine, Allah ve Resulü tarafından yapılan bir tebligattır. Ey Müşrikler, eğer tevbe ederseniz bilin ki bu sizin için çok hayırlıdır. Şayet bu ikazları dinlemez, bu ihtarlardan yüz çevirirseniz bilin ki Allah'ı âciz bırakamazsınız. O, size, lâyık olduğunuz cezayı mutlaka verir. Onun vereceği cezaya kimse engel olamaz. Ey Resulüm, o kâfirleri, acıklı bir azap ile müjdele Onların azapla müjdelenmesi, kendilerini alçaltıcı bir ifadedir. Zira, müjdelenmek, sevinçli bir haber için söz konusudur. Bu ifadede ise onların, çok acıklı bir azaba düşecekleri belirtilmektedir. Bu sebeple onlar, müjdelenmiş değil, alay edilmiş, küçük düşürülmüş oluyorlar.

4656- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ebu Bekir beni bu hacda (yani hicretin dokuzuncu yılında Vedâ Haccından önce yapılan hacda) bayramın birinci günü münadilerle beraber Mina'da:

"Bu yıldan sonra hiçbir müşrik hac yapmayacak ve çıplak olarak hiçbir kimse Kâbe'yi tavâf etmeyecek," diye nida ettik.

Humeyd ibnu Abdurrahman şöyle dedi: Sonra Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Ali'yi gönderip, Tevbe sûresini ilan etmesini emretti.

Ebu Hureyre dedi ki: Alî de bizimle beraber bayramın birinci gününde Minâ'daki insanlar arasında Tevbe Suresi'ni ve: "Bu yıldan sonra hiçbir müşrik hac yapmayacak ve çıplak olarak hiçbir kimse Kâbe'yi tavâf etmeyecek," diye nida etti. (Hadisin Geçtiği diğer yer: 369)

٤-بَاب ﴿ إِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴾

4- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Ancak müşriklerden antlaşma yapıp da antlaşma şartlarından size karşı hiçbir şeyi eksik bırakmamış ve aleyhinize hiç kimseye de yardımda bulunmamış olanların antlaşmalarını, müddetlerinin sonuna kadar tamamlayın. Allah, şüphesiz, sakınanları sever.» (Tevbe: 4)[190]

٤٦٥٧ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ أَنَّ حُمَيْدَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَخْبَرَهُ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ أَخْبَرَهُ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بَعَثَهُ فِي الْحَجَّةِ الَّتِي أَمَّرَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَيْهَا قَبْلَ حَجَّةِ الْوَدَاعِ فِي رَهْطٍ يُؤَذِّنُونَ فِي النَّاسِ أَنْ لَا يَحُجَّنَّ بَعْدَ الْعَامِ مُشْرِكٌ وَلَا

190 Bu âyet-i kerime'de zikredilen müşriklerden maksat, Resulullah'ın, Hudeybiye antlaşmasında kendileriyle antlaşma yaptığı kimselerdir. Tevbe suresinin tebliğ edildiği bayram gününden itibaren bu müşriklerin antlaşmalarının süresinin dolmasına dört ay daha vardı. Allah Teâlâ Peygamberine, âyette zikredilen hususlara uymaları şartıyla bu müşriklerin antlaşmalarının süresini tamamlamasını emretmiştir. Hiçbir antlaşması olmayan müşrikler için ise haram aylarının çıkmasını beklemesi emredilmekte ve bundan sonra herhangi bir antlaşmayı kabul etmeyip müslüman oluncaya kadar kendilerine savaşması gerektiğini bildirmektedir.

يَطُوفَ بِالْبَيْتِ عُرْيَانٌ فَكَانَ حُمَيْدٌ يَقُولُ يَوْمُ النَّحْرِ يَوْمُ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ مِنْ أَجْلِ حَدِيثِ أَبِي هُرَيْرَةَ.

4657- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ebu Bekir beni bu hacda (yani hicretin dokuzuncu yılında Vedâ Haccından önce yapılan hacda) bayramın birinci günü münadilerle beraber Mina'da:

"Bu yıldan sonra hiçbir müşrik hac yapmayacak ve çıplak olarak hiçbir kimse Kâbe'yi tavâf etmeyecek," diye nida ettik.

Humeyd şöyle dedi: Bayramın birinci günü, Ebu Hureyre'nin bu hadîsinden dolayı büyük hac günüdür.

٥-بَاب ﴿ فَقَاتِلُوا أَئِمَّةَ الْكُفْرِ إِنَّهُمْ لَا أَيْمَانَ لَهُمْ ﴾

5-Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Ve eğer antlaşmalarından sonra yeminlerini bozarlar ve dîninize saldırırlarsa, siz de küfrün bu liderleriyle savaşın; zira onların yeminleri yok demektir. Onlarla savaşın; belki böylece küfürden ve düşmanlıktan vazgeçerler.» (Tevbe: 12)[191]

٤٦٥٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا يَحْيَى حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ وَهْبٍ قَالَ كُنَّا عِنْدَ حُذَيْفَةَ فَقَالَ مَا بَقِيَ مِنْ أَصْحَابِ هَذِهِ الْآيَةِ إِلَّا ثَلَاثَةٌ وَلَا مِنَ الْمُنَافِقِينَ إِلَّا أَرْبَعَةٌ فَقَالَ أَعْرَابِيٌّ إِنَّكُمْ أَصْحَابَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تُخْبِرُونَا فَلَا نَدْرِي فَمَا بَالُ هَؤُلَاءِ الَّذِينَ يَقْرُؤُونَ بُيُوتَنَا وَيَسْرِقُونَ أَعْلَاقَنَا قَالَ أُولَئِكَ الْفُسَّاقُ أَجَلْ لَمْ يَبْقَ مِنْهُمْ إِلَّا أَرْبَعَةٌ أَحَدُهُمْ شَيْخٌ كَبِيرٌ لَوْ شَرِبَ الْمَاءَ الْبَارِدَ لَمَا وَجَدَ بَرْدَهُ.

4658- Zeyd ibnu Vehb -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Bizler Huzeyfe ibnul-Yemân'ın yanında bulunuyorduk. Huzeyfe:

---

191 Bu âyette zikredilen küfrün önderleri, Ebu Cehil, Utbe ibnu Rebia, Ebu Süfyan, Ümeye ibnu Halef ve Süheyl ibnu Ümeyr'dir. Çünkü Resulullah'ı Mekke'den çıkarmayı onlar istemişlerdir.

-Bu âyetin ashabından üç kişi, münafıklardan da dört kişiden başka kimse kalmadı, dedi.

Orada bulunan bir bedevi şöyle dedi:

-Ey Muhammed sallallahu aleyhi ve sellemin ashabı! Sizler bize bir şeylerden haber veriyorsunuz, bizler ise o haberlerin mahiyetini bilmiyoruz. Şu kimselerin hâli nedir ki, onlar bizim evlerimizi yarıp açıyorlar ve en kıymetli mallarımızı çalıyorlar?

Huzeyfe şöyle dedi:

-Bunlar fâsıklardır. Onlardan dört kişiden başkası kalmadı. Evet onlardan dört kişiden başka kimse kalmadı. Onlardan biri çok yaşlı bir ihtiyardır ki, onun şehvetinin gitmesi ve midesinin bozulmasından dolayı artık o renklerle tatların arasını ayırt edemez olduğundan dolayı soğuk su içse artık onun soğukluğunu hissedemez.

٦-بَاب قَوْلِهِ ﴿ وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴾

6- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«(Ey Muhammed!) Altın ve gümüşü biriktirip de onu Allah yolunda sarf etmeyenleri, cehennem ateşinde kızdırılıp, onunla, alınlarının, yanlarının ve sırtlarının dağlanacağı, "işte bu, kendiniz için biriktirdiğiniz şeylerdir; o hâlde bu biriktirmiş olduğunuz şeyleri tadın" denileceği günkü acı azap ile müjdele.» (Tevbe: 34)[192]

٤٦٥٩- حَدَّثَنَا الْحَكَمُ بْنُ نَافِعٍ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجَ حَدَّثَهُ أَنَّهُ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ يَكُونُ كَنْزُ أَحَدِكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ شُجَاعًا أَقْرَعَ.

4659- Ebu Hureyre'den, -Allah ondan razı olsun- O şöyle dedi: Al-

192 Bu âyet-i kerime, Müslümanlardan sadece belli kimseleri kastetmektedir. Bunlar da mallarının zekâtlarını vermeyen Müslümanlardir. Ehl-i kitabın ise tümünü kastetmektedir. Çünkü onlar kâfir oldukları için hiçbirinin infakı kabul edilmemektedir. Dolayısıyla mal biriktirenler sınıfına girmişlerdir.

lah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Allah'ın dünyadayken kendisine mal verip de zekatını vermeyen kimseye, kıyamet gününde zekâtı verilmeyen mal, iki gözü üstünde iki noktası olan bir yılan şekline çevrilir." (Hadisin geçtiği yerler: 1403, 4565, 6957)

٤٦٦٠- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ حُصَيْنٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ وَهْبٍ قَالَ مَرَرْتُ عَلَى أَبِي ذَرٍّ بِالرَّبَذَةِ فَقُلْتُ مَا أَنْزَلَكَ بِهَذِهِ الْأَرْضِ قَالَ كُنَّا بِالشَّأْمِ فَقَرَأْتُ ﴿وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ﴾ قَالَ مُعَاوِيَةُ مَا هَذِهِ فِينَا مَا هَذِهِ إِلَّا فِي أَهْلِ الْكِتَابِ قَالَ قُلْتُ إِنَّهَا لَفِينَا وَفِيهِمْ.

4660- Zeyd ibnu Vehb -Allah ondan razı olsun- söyle dedi:

Ben Rabze'ye uğradım. Orada Ebu Zerr -Allah ondan razı olsun- ile karşılaştım. Ona:

-Seni buraya getiren sebep nedir? diye sordum. Ebu Zerr -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

-Ben Şam'da bulunuyordum. ***«(Ey Muhammed!) Altın ve gümüşü biriktirip de onu Allah yolunda sarf etmeyenleri, cehennem ateşinde kızdırılıp, onunla, alınlarının, yanlarının ve sırtlarının dağlanacağı, "işte bu, kendiniz için biriktirdiğiniz şeylerdir; o hâlde bu biriktirmiş olduğunuz şeyleri tadın" denileceği günkü acı azap ile müjdele.»*** (Tevbe: 34) âyetinin tefsiri hakkında Muâviye ile ihtilâf ettim. Muâviye dedi ki:

-Bu âyet yahudi ve hıristiyanlar hakkında inmiştir. Ben de:

-Bu âyet hem bizim hakkımızda, hem de Yahudi ve Hıristiyanlar hakkında inmiştir, dedim. (Hadisin geçtiği diğer yerler: 1406)

٧-بَاب قَوْلِهِ ﴿ يَوْمَ يُحْمَى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوَى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَذَا مَا كَنَزْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُونَ ﴾

7- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Ey Muhammed! Altın ve gümüşü biriktirip de onu Allah yolunda sarf etmeyenleri, cehennem ateşinde kızdırılıp, onunla, alınlarının

yanlarının ve sırtlarının dağlanacağı, "işte bu kendiniz için biriktirdiğiniz şeylerdir; o hâlde bu biriktirmiş olduğunuz şeyleri tadın" denileceği günkü acı azap ile müjdele.» (Tevbe: 35)[193]

٤٦٦١- وَقَالَ أَحْمَدُ بْنُ شَبِيبِ بْنِ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ يُونُسَ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ خَالِدِ بْنِ أَسْلَمَ قَالَ خَرَجْنَا مَعَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ فَقَالَ هَذَا قَبْلَ أَنْ تُنْزَلَ الزَّكَاةُ فَلَمَّا أُنْزِلَتْ جَعَلَهَا اللَّهُ طُهْرًا لِلْأَمْوَالِ.

4661- Hâlid ibnu Eslem -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Abdullah ibnu Ömer ile -Allah ondan ve bâbasından razı olsun- beraber Medine dışına çıkmıştık. O şöyle dedi:

-Bu hüküm zekât âyetinin indirilmesinden önce idi. Zekât âyeti indirilince, Allah zekâtı, mallar için bir temizlik sebebi kılmıştır. (Hadisin Geçtiği diğer yerler: 1404)

٨-بَابُ قَوْلِهِ ﴿ إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللَّهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ ﴾ هُوَ الْقَائِمُ

8- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günkü yazısına göre, ayların sayısı, Allah katında on ikidir. Bunlardan dördü, haram aylardır. Doğru nizam budur. O hâlde bu haram aylar içinde kendinize zulmetmeyin. Müşriklerin, sizinle topluca savaştıkları gibi, siz de onlarla topluca savaşın. Ve bilin ki Allah, sakınanlarla beraberdir.» (Tevbe: 36)[194]

---

193 Kıyamet gününde, biriktirmiş oldukları bu mallar, altınlar, gümüşler, cehennem ateşinde kızdırılıp bunlarla alınları, böğürleri ve sırtları dağlanır. Ve onlara "Dünyada kendiniz için biriktirmiş olduğunuz mallar işte bunlardır. Bu biriktirdiklerinizin cezasını tadın." denir.

194 Ayet-i Kerime'de zikredilen Haram aylar: "Peşpeşe gelen Zilkade, Zilhicce, Muharrem ayları ile Cemaziyelâhir ve Şaban ayları arasındaki Receb ayıdır. Cahiliye döneminde de bu dört aya saygı gösterilir ve bu aylarda savaş yapılmazdı. Ayet-i kerime'de geçen ve "Bu aylarda kendinize zulmetmeyin" ifadesi, bu aylarda yasak kılınan şeyleri helal sayarak işlemek, diğer aylarda aynı şeyi işlemekten daha ağır cezayı gerektirmektedir. İnsanların bütün aylarda günah işlememekle mükellef oldukları hâlde, özellikle bu dört ayda, yasaklanan şeyleri işlememekle emredilme-

٤٦٦٢ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ أَبِي بَكْرَةَ عَنْ أَبِي بَكْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِنَّ الزَّمَانَ قَدِ اسْتَدَارَ كَهَيْئَتِهِ يَوْمَ خَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ السَّنَةُ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ثَلَاثٌ مُتَوَالِيَاتٌ ذُو الْقَعْدَةِ وَذُو الْحِجَّةِ وَالْمُحَرَّمُ وَرَجَبُ مُضَرَ الَّذِي بَيْنَ جُمَادَى وَشَعْبَانَ.

4662- Ebu Bekir -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Zaman, Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı gündeki ilk heyetine dönmüştür. Bir yıl, on iki aydır. Bunlardan dördü haram aylardır. Üçü arka arkayadır ki bunlar: Zilka'de, Zilhicce ve Muharrem aylarıdır. Dördüncüsü de Cumadul-Âhire ile Şabân ayları arasındaki Recep ayıdır." (Hadisin geçtiği diğer yer: 3197)

٩-بَاب قَوْلِهِ ﴿ ثَانِيَ اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا ﴾ أَيْ نَاصِرُنَا السَّكِينَةُ فَعِيلَةٌ مِنَ السُّكُونِ

9- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Nitekim kâfirler, iki kişiden biri olarak onu Mekke'den çıkardığında, her ikisi de mağarada iken arkadaşına: "Üzülme, Allah bizimle beraberdir" demişti.» (Tevbe: 40)[195]

٤٦٦٣ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا حَبَّانُ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ حَدَّثَنَا ثَابِتٌ حَدَّثَنَا أَنَسٌ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

---

lerinin sebebi, bu ayların, kutsal olmalarındandır. Âyet-i kerimede geçen ve "Müşrikler sizinle nasıl topluca savaşıyorlarsa siz de onlarla topluca savaşın" ifadesinden maksat şudur: "Nasıl ki müşrikler, birlik ve bareberlik içinde, ihtilaf etmeksizin toplu olarak sizinle savaşıyorlarsa sizler de onlara karşı ihtilaf etmeksizin hep birlikte savaşın.

195 Âyet-i Kerime, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin Mekke'den Medine'ye hicretini bahis mevzu etmektedir. Hicret, İslâm tarihinde bir dönüm noktası ve en önemli olaylardan bir tanesidir.

وَسَلَّمَ فِي الْغَارِ فَرَأَيْتُ آثَارَ الْمُشْرِكِينَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَوْ أَنَّ أَحَدَهُمْ رَفَعَ قَدَمَهُ رَآنَا قَالَ مَا ظَنُّكَ بِاثْنَيْنِ اللَّهُ ثَالِثُهُمَا.

4663- Ebu Bekir -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Mekke'den Medine'ye hicrette mağarada iken Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme dedim ki:

-Şayet onlardan biri eğilip ayaklarının ucundan mağaraya baksa muhakkak bizi görür. Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

-"Ey Ebu Bekir! İki kişiden üçüncüleri Allah olanlara kim ne yapabilir ki?!" buyurdu. (Hadisin geçtiği diğer yer: 3653)

٤٦٦٤ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ قَالَ حِينَ وَقَعَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ ابْنِ الزُّبَيْرِ قُلْتُ أَبُوهُ الزُّبَيْرُ وَأُمُّهُ أَسْمَاءُ وَخَالَتُهُ عَائِشَةُ وَجَدُّهُ أَبُو بَكْرٍ وَجَدَّتُهُ صَفِيَّةُ فَقُلْتُ لِسُفْيَانَ إِسْنَادُهُ فَقَالَ حَدَّثَنَا فَشَغَلَهُ إِنْسَانٌ وَلَمْ يَقُلِ ابْنُ جُرَيْجٍ.

4664- İbnu Muleyke -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

İbnu Abbas ile İbnu Zubeyr arasında beyat sebebiyle bir kırgınlık meydana geldiği zaman, ben İbnu Abbas'a dedim ki:

-Onun babası Zubeyr ibnul-Avvâm'dır. Annesi Ebu Bekir'in kızı Esmâ'dır, teyzesi Âişe'dir, dedesi Ebu Bekir'dir, baba tarafından ninesi Safiyye'dir. (Hadisin geçtiği diğer yer: 4665, 4666)

٤٦٦٥ - حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ مَعِينٍ حَدَّثَنَا حَجَّاجٌ قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ ابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ وَكَانَ بَيْنَهُمَا شَيْءٌ فَغَدَوْتُ عَلَى ابْنِ عَبَّاسٍ فَقُلْتُ أَتُرِيدُ أَنْ تُقَاتِلَ ابْنَ الزُّبَيْرِ فَتُحِلَّ حَرَمَ اللَّهِ فَقَالَ مَعَاذَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ ابْنَ الزُّبَيْرِ وَبَنِي أُمَيَّةَ مُحِلِّينَ وَإِنِّي وَاللَّهِ لَا أُحِلُّهُ أَبَدًا قَالَ قَالَ النَّاسُ بَايِعْ لِابْنِ الزُّبَيْرِ فَقُلْتُ وَأَيْنَ بِهَذَا الْأَمْرِ عَنْهُ أَمَّا أَبُوهُ فَحَوَارِيُّ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُرِيدُ الزُّبَيْرَ وَأَمَّا جَدُّهُ فَصَاحِبُ الْغَارِ يُرِيدُ أَبَا بَكْرٍ وَأُمُّهُ فَذَاتُ النِّطَاقِ يُرِيدُ أَسْمَاءَ

وَأَمَّا خَالَتُهُ فَأُمُّ الْمُؤْمِنِينَ يُرِيدُ عَائِشَةَ وَأَمَّا عَمَّتُهُ فَزَوْجُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُرِيدُ خَدِيجَةَ وَأَمَّا عَمَّةُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَجَدَّتُهُ يُرِيدُ صَفِيَّةَ ثُمَّ عَفِيفٌ فِي الْإِسْلَامِ قَارِئٌ لِلْقُرْآنِ وَاللَّهِ إِنْ وَصَلُونِي وَصَلُونِي مِنْ قَرِيبٍ وَإِنْ رَبُّونِي رَبُّونِي أَكْفَاءٌ كِرَامٌ فَآثَرَ التُّوَيْتَاتِ وَالْأُسَامَاتِ وَالْحُمَيْدَاتِ يُرِيدُ أَبْطُنًا مِنْ بَنِي أَسَدِ بْنِي تُوَيْتٍ وَبَنِي أُسَامَةَ وَبَنِي أَسَدٍ إِنَّ ابْنَ أَبِي الْعَاصِ بَرَزَ يَمْشِي الْقُدَمِيَّةَ يَعْنِي عَبْدَ الْمَلِكِ بْنَ مَرْوَانَ وَإِنَّهُ لَوَّى ذَنَبَهُ يَعْنِي ابْنَ الزُّبَيْرِ.

4665- İbnu Ebî Muleyke -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Abdullah ibnu Abbas ile İbnuz-Zubeyr arasında bir kırgınlık vardı. Ben İbnu Abbas'ın yanına gittim ve ona dedim ki:

-İbnu Zubeyr'e karşı savaşmak ve Allah'ın kan dökmeyi haram kıldığı Harem bölgesinde savaşmayı helal mi kılıyorsun?

İbnu Abbas şöyle dedi:

-Böyle yapmaktan Allah'a sığınırım. Şübhesiz ki Allah, İbnu Zubeyr ile Umeyye oğullarını arasında gerçekleşen Harem'de kan dökmeyi helal kılma olayını ezelden takdir etti. Ben ise vallahi bunu asla helal kılmam. İnsanlar bana: Halifelik konusunda İbnu Zubeyr'e beyat et, dediler. Ben ise onlara şöyle dedim: Bu halifelik İbnu Zubeyr'den uzak değildir. O'nun babası Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin havârîsi olan Zubeyr'dir. Dedesi, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin mağara arkadaşı olan Ebu Bekir'dir. Annesi, Zâtun-Nitakayn olan Ebu Bekir'in kızı Esma'dır. Teyzesi, müminlerin annesi Âişe'dir. Halası, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in hanımı olan Hatice'dir. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in halası ise onun ninesi olan Abdulmuttalib'in kızı Safiyye'dir. İbnu Zubeyr İslâm'da, dininde her türlü ayıplamalardan uzaktır. Kur'ân'ı güzel okuyucudur. Vallâhî şayet Umeyye oğulları bana iyilik ederlerse akrabalıktan dolayı iyilik etmiş olurlar. Şayet onlar üzerime emîrler olurlarsa, benzerlerim olan kerîm kişiler benim emîrim olmuş olurlar. İbnu Zubeyr benim üzerime Tuveyt, Usâme ve Humeyd oğullarından bir takım soyları tercih etti. Şübhesiz İbnu Ebil-Âs Abdulmelik ibnu Mervan ortaya çıktı, şeref ve fazilette ileriye yürümektedir. İbnu Zubeyr ise büyük işlerde geride kaldı.

٤٦٦٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ بْنِ مَيْمُونٍ حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ عَنْ عُمَرَ بْنِ سَعِيدٍ قَالَ أَخْبَرَنِي ابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ دَخَلْنَا عَلَى ابْنِ عَبَّاسٍ فَقَالَ أَلَا تَعْجَبُونَ لِابْنِ الزُّبَيْرِ قَامَ فِي أَمْرِهِ هَذَا فَقُلْتُ لَأُحَاسِبَنَّ نَفْسِي لَهُ مَا حَاسَبْتُهَا لِأَبِي بَكْرٍ وَلَا لِعُمَرَ وَلَهُمَا كَانَا أَوْلَى بِكُلِّ خَيْرٍ مِنْهُ وَقُلْتُ ابْنُ عَمَّةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَابْنُ الزُّبَيْرِ وَابْنُ أَبِي بَكْرٍ وَابْنُ أَخِي خَدِيجَةَ وَابْنُ أُخْتِ عَائِشَةَ فَإِذَا هُوَ يَتَعَلَّى عَنِّي وَلَا يُرِيدُ ذَلِكَ فَقُلْتُ مَا كُنْتُ أَظُنُّ أَنِّي أَعْرِضُ هَذَا مِنْ نَفْسِي فَيَدَعُهُ وَمَا أَرَاهُ يُرِيدُ خَيْرًا وَإِنْ كَانَ لَا بُدَّ لَأَنْ يَرُبَّنِي بَنُو عَمِّي أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ يَرُبَّنِي غَيْرُهُمْ.

4666- Abdullah ibnu Ebî Muleyke -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Biz İbnu Abbas'ın yanına girdik. O şöyle dedi:

-Sizler, halife olmak isteyen İbnu Zubeyr'e şaşırmıyor musunuz?

Ben kendi kendime dedim ki: Elbette nefsimle, Ebu Bekir ve Ömer'e karşı İbnu Zubeyr'e yardım etmek, onu müdâfaa hususunda nefsimle münâkaşa edeceğim. Bununla beraber Ebu Bekir ve Ömer her hayra İbnu Zubeyr'den daha yakın idiler. İbnu Zubeyr, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin halasının oğludur; Zubeyr ibnul-Avvâm'ın oğludur; Ebu Bekir'in torunudur; Hatice'nin erkek kardeşinin oğludur; Âişe'nin kızkardeşi Esmâ'nın oğludur. Bir de gördüm ki, o benden yüz çevirerek benden uzaklaşıyor ve benim kendisine yardım etmemi istemiyor. Bunun üzerine ben şöyle dedim: Zannetmiyorum ki, ben kendimden bu yumuşaklığı ona göstereceğim de o bunu terk edecek ve benden olan bu yumuşaklıktan razı olmayacak; ve yine zannetmiyorum ki, o benden uzaklaşmasında bana herhangi bir hayır isteyecek! Eğer ondan meydana gelen bu hâlden, onun için bir ayrılma, bir kurtuluş yoksa vallahi amca oğullarım olan Umeyye oğullarının benim üzerimde emîr olmaları, bana onlardan başkalarının emîr olmalarından daha sevimlidir. Çünkü Umeyye oğulları, bana Esed oğullarından daha yakındırlar.

١٠-بَاب قَوْلِهِ ﴿ وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ ﴾

10- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Sadakalar, Allah'tan bir farz olmak üzere, sadece fakirlere, düşkünlere, sadaka toplayan memurlara, kalpleri İslâm'a ısındırılacak

olanlara kölelerin kurtarılmasına, borçlulara, Allah yoluna ve yolda kalmışlara aittir. Allah, her şeyi hakkıyle bilendir; hikmet sahibidir.» (Tevbe: 60)[196]

قَالَ مُجَاهِدٌ يَتَأَلَّفُهُمْ بِالْعَطِيَّةِ

Mücâhid şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem onlara verdiği mallarla kalplerini İslâm'a ısındırmaya çalışıyordu.

٤٦٦٧ – حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي نُعْمٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ بُعِثَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِشَيْءٍ فَقَسَمَهُ بَيْنَ أَرْبَعَةٍ وَقَالَ أَتَأَلَّفُهُمْ فَقَالَ رَجُلٌ مَا عَدَلْتَ فَقَالَ يَخْرُجُ مِنْ ضِئْضِئِ هَذَا قَوْمٌ يَمْرُقُونَ مِنَ الدِّينِ.

4667- Ebu Saîd -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e bir miktar mal gelmişti. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem de bu malları dört kişi arasında paylaştırdı. Bunun üzerine bir adam Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e: Sen bu malları paylaştırmada adaletli davranmadın, dedi. O adamın bu sözü üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Bu adamın soyundan öyle bir topluluk gelecek ki, onlar, tıpkı okun yaydan çıktığı gibi dinden çıkacaklar."

١١-بَاب قَوْلِهِ ﴿ الَّذِينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقَاتِ﴾ ﴿يَلْمِزُونَ﴾ يَعِيبُونَ وَ ﴿ جُهْدَهُمْ﴾ وَجَهْدَهُمْ طَاقَتَهُمْ.

11- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Allah, mü'minlerden gönlünden kopup fazla sadaka verenleri ayıplayanlarla takatları dışında bir şey bulamayanları alaya alanları, (kendi davranışlarıyla cezalandırır ve onları) maskara eder. Onlar için acı bir azap vardır.» (Tevbe: 79)[197]

---

196 Âyet-i kerime'de kendilerine zekât verilecek sekiz sınıf insan zikredilmiştir.

197 Münafıkların kötü huylarından birisi de, onların dillerinden hiçbir kimsenin kurtu-

"yelmizûne" Ayıplıyorlar. *"cühdehüm"* Güçleri.

٤٦٦٨ - حَدَّثَنِي بِشْرُ بْنُ خَالِدٍ أَبُو مُحَمَّدٍ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ سُلَيْمَانَ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ قَالَ لَمَّا أُمِرْنَا بِالصَّدَقَةِ كُنَّا نَتَحَامَلُ فَجَاءَ أَبُو عَقِيلٍ بِنِصْفِ صَاعٍ وَجَاءَ إِنْسَانٌ بِأَكْثَرَ مِنْهُ فَقَالَ الْمُنَافِقُونَ إِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ عَنْ صَدَقَةِ هَذَا وَمَا فَعَلَ هَذَا الْآخَرُ إِلَّا رِئَاءً فَنَزَلَتْ ﴿ الَّذِينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقَاتِ وَالَّذِينَ لَا يَجِدُونَ إِلَّا جُهْدَهُمْ ﴾ الْآيَةَ.

4668- Ebu Mesud -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Azze ve Celle bizlere sadaka vermemizi emrettiği zaman, bizler sırtımızda yük taşır ve onun kazancıyla sadaka verirdik. Ebu Akîl yarım sa' hurma getirdi ve onu sadaka olarak verdi. Bir başkası bundan daha fazlasını getirdi ve sadaka olarak verdi. bunun üzerine münafıklar dediler ki:

-Muhakkak ki Allah Azze ve Celle bunun verdiği sadakadan müstağnidir. Bu ve diğeri bunu ancak gösteriş olsun diye, riyayla yapmışlardır. Bunun üzerine şu âyet indi:

«Allah, mü'minlerden gönlünden kopup fazla sadaka verenleri ayıplayanlarla takatları dışında bir şey bulamayanları alaya alanları, (kendi davranışlarıyla cezalandırır ve onları) maskara eder. Onlar için acı bir azap vardır.» (Tevbe: 79)

٤٦٦٩ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي أُسَامَةَ أَحَدَّثَكُمْ زَائِدَةُ عَنْ سُلَيْمَانَ عَنْ شَقِيقٍ عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْمُرُ بِالصَّدَقَةِ فَيَحْتَالُ أَحَدُنَا حَتَّى يَجِيءَ بِالْمُدِّ وَإِنَّ لِأَحَدِهِمْ الْيَوْمَ مِائَةَ أَلْفٍ كَأَنَّهُ يُعَرِّضُ بِنَفْسِهِ.

4669- Ebu Mesud -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bizlere sadaka vermemizi

---

lamamasıdır. Hattâ hiçbir dünyevî karşılık beklemeden, mallarını Allah yolunda harcayanlar bile bu adamların dilinden kurtulamamışlardır.

emrederdi. Bizden biri çalışır ve bir müd ölçeği Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme getirirdi. Bu gün ise bunlardan her birinin yüz bin dirhemlik malı vardır.

Şakîk şöyle dedi: Ebu Mesud bu son sözü ile kendisini kastetmiştir.

١٢-بَاب قَوْلِهِ ﴿ اسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ ﴾

12- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Onlar için ister af dile, ister dileme. Onlar için yetmiş defa da af dilesen, Allah onları asla affetmeyecektir. Bu, onların, Allah'ı ve Resûlü'nü inkar etmeleri sebebiyledir. Zira Allah, fâsık olan kimselere asla hidayet etmez.» (Tevbe: 80)[198]

٤٦٧٠ – حَدَّثَنِي عُبَيْدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنْ أَبِي أُسَامَةَ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ لَمَّا تُوُفِّيَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أُبَيٍّ جَاءَ ابْنُهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَأَلَهُ أَنْ يُعْطِيَهُ قَمِيصَهُ يُكَفِّنُ فِيهِ أَبَاهُ فَأَعْطَاهُ ثُمَّ سَأَلَهُ أَنْ يُصَلِّيَ عَلَيْهِ فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِيُصَلِّيَ عَلَيْهِ فَقَامَ عُمَرُ فَأَخَذَ بِثَوْبِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ تُصَلِّي عَلَيْهِ وَقَدْ نَهَاكَ رَبُّكَ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَيْهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّمَا خَيَّرَنِي اللَّهُ فَقَالَ ﴿اسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً﴾

198 Abdullah ibnu Übey ölünce oğlu Abdullah ibnu Abdullah, Resulullah'a geldi. Ondan, babasını kefenlemesi için gömleğini vermesini istedi. Resulullah, gömleğini ona verdi Abdullah'ı onunla kefenlemesini istedi. Sonra cenazesini kılmak istedi. Bunun üzerine Ömer ibnu el-Hattab, Resulullah'ın elbisesinden tuttu ve dedi ki: "Sen bunun, namazını kılıyorsun, halbuki bu münafık. Allah sana, bunlara af dilemeni yasakladı." Bunun üzerine Resulullah buyurdu ki: "Allah beni, bunlar için af dileyip dilememekte serbest bıraktı ve buyurdu ki: "İster bağışlanmalarını dile ister dileme. Onlar için yetmiş defa af dilesen de Allah onları affetmeyecektir." Ben, bunlar için yetmişten daha fazla af dileyeceğim." dedi ve onun cenaze namazını kıldırdı. Biz de onunla birlikte kıldık. Bunun üzerine Allah Teâlâ, "Münafıklardan bîri ölürse sakın cenaze namazım kılma... âyetini indirdi.

وَسَأَزِيدُهُ عَلَى السَّبْعِينَ قَالَ إِنَّهُ مُنَافِقٌ قَالَ فَصَلَّى عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ ﴿وَلَا تُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ أَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلَى قَبْرِهِ﴾.

4670- İbnu Ömer -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Abdullah ibnu Ubey ölünce, oğlu Abdullah ibnu Abdullah Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme geldi ve O'ndan babasını kefenlemek için gömleğini istedi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem de ona gömleğini verdi. Sonra Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemden babasının cenaze namazını kıldırmasını istedi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem onun cenaze namazını kıldırmak istediğinde Ömer -Allah ondan razı olsun- O'nu çekip dedi ki:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Allah Azze ve Celle seni münafıkların cenaze namazını kıldırmanı yasakladığı hâlde onun cenaze namazını mı kıldıracaksın?

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Allah Azze ve Celle beni iki şeyi tercih etmemde serbest bıraktı: ***«Onlar için bağışlanma dile veya bağışlanma dileme. Onlar için yetmiş defa da bağışlanma dilesen...»*** (Tevbe: 80) Ben yetmişten daha fazla bağışlanma dileyeceğim."

Ömer dedi ki:

-Muhakkak ki o bir münafıktır.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem onun cenaze namazını kıldırdı. Bunun üzerine Allah Azze ve Celle şu âyeti indirdi:

«(Ey Peygamber!) Münafıklardan ölen bir kimsenin namazını sakın kılma ve kabri başında da durma. Zira onlar Allah'ı ve Rasûlü'nü inkâr etmişler ve fâsık olarak ölmüşlerdir.» (Tevbe: 84)

٤٦٧١ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ و قَالَ غَيْرُهُ حَدَّثَنِي اللَّيْثُ حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ قَالَ لَمَّا مَاتَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أُبَيٍّ ابْنُ سَلُولَ دُعِيَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِيُصَلِّيَ عَلَيْهِ فَلَمَّا قَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَثَبْتُ إِلَيْهِ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَتُصَلِّي عَلَى ابْنِ أُبَيٍّ وَقَدْ

قَالَ يَوْمَ كَذَا كَذَا وَكَذَا قَالَ أُعَدِّدُ عَلَيْهِ قَوْلَهُ فَتَبَسَّمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَالَ أَخِّرْ عَنِّي يَا عُمَرُ فَلَمَّا أَكْثَرْتُ عَلَيْهِ قَالَ إِنِّي خُيِّرْتُ فَاخْتَرْتُ لَوْ أَعْلَمُ أَنِّي إِنْ زِدْتُ عَلَى السَّبْعِينَ يُغْفَرْ لَهُ لَزِدْتُ عَلَيْهَا قَالَ فَصَلَّى عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ انْصَرَفَ فَلَمْ يَمْكُثْ إِلَّا يَسِيرًا حَتَّى نَزَلَتْ الْآيَتَانِ مِنْ بَرَاءَةَ ﴿وَلَا تُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ أَبَدًا) إِلَى قَوْلِهِ (وَهُمْ فَاسِقُونَ ﴾ قَالَ فَعَجِبْتُ بَعْدُ مِنْ جُرْأَتِي عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ.

4671- Ömer ibnul-Hattâb -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Abdullah ibnu Ubey ibnu Selûl öldüğü zaman, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem onun cenaze namazını kıldırması için davet olundu. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem onun cenazesini kıldırmak için ayağa kalkınca ben Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme doğru kalktım ve dedim ki:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Bu adam şu günde şöyle şöyle sözler söylediği hâlde sen onun cenaze namazını mı kıldıracaksın?

Vaktiyle İbnu Ubey'in söylemiş olduğu sözleri söylemeye başladım.

Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem tebessüm etti ve "Benden uzaklaş ey Ömer!" buyurdu.

Ben Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e bu sözlerimi ısrarla söylemeye devam edince Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Ben muhayyer bırakıldım ve ben de tercih ettim. Şayet ben yetmiş defadan daha fazla bağışlanma dilediğimde Allah Azze ve Celle'nin onu bağışlayacağını bilsem muhakkak bunu yapardım."

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem onun cenaze namazını kıldırdı. Sonra oradan ayrıldı. Aradan çok bir zaman geçmeden Tevbe Suresi'nde ki şu iki âyet nazil oldu.

«(Ey Peygamber!) Münafıklardan ölen bir kimsenin namazını sakın kılma ve kabri başında da durma. Zira onlar Allah'ı ve Rasûlü'nü inkâr etmişler ve fâsık olarak ölmüşlerdir.» (Tevbe: 84)[199]

---

199 Bu âyet-i Kerime nazil olduktan sonra Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem),

Ben Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e karşı olan cüretime hayret ettim. Allah ve Rasûlü en iyi bilendir.

١٣-بَاب قَوْلِهِ ﴿ وَلَا تُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ أَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلَى قَبْرِهِ ﴾

13-Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«(Ey Peygamber!) Münafıklardan ölen bir kimsenin namazını sakın kılma ve kabri başında da durma. Zira onlar Allah'ı ve Rasûlü'nü inkâr etmişler ve fâsık olarak ölmüşlerdir.» (Tevbe: 84)

٤٦٧٢ - حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ عِيَاضٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ قَالَ لَمَّا تُوُفِّيَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أُبَيٍّ جَاءَ ابْنُهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَعْطَاهُ قَمِيصَهُ وَأَمَرَهُ أَنْ يُكَفِّنَهُ فِيهِ ثُمَّ قَامَ يُصَلِّي عَلَيْهِ فَأَخَذَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ بِثَوْبِهِ فَقَالَ تُصَلِّي عَلَيْهِ وَهُوَ مُنَافِقٌ وَقَدْ نَهَاكَ اللَّهُ أَنْ تَسْتَغْفِرَ لَهُمْ قَالَ إِنَّمَا خَيَّرَنِي اللَّهُ أَوْ أَخْبَرَنِي اللَّهُ فَقَالَ ﴿ اسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ ﴾ فَقَالَ سَأَزِيدُهُ عَلَى سَبْعِينَ قَالَ فَصَلَّى عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَصَلَّيْنَا مَعَهُ ثُمَّ أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيْهِ ﴿ وَلَا تُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ أَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلَى قَبْرِهِ إِنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَمَاتُوا وَهُمْ فَاسِقُونَ ﴾.

4672- Abdullah ibnu Ömer -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

Abdullah ibnu Ubey ölünce, oğlu Abdullah ibnu Abdullah Allah Ra-

---

münafıklardan hiçbir kimse'nin cenaze namazını kıldırmamış ve kabirlerinin başında da bulunmamıştır. Bu hususta Ebu Katade diyor ki: "Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bir cenazeye davet edildiğinde onun hakkında sorular sorar, eğer iyi bir kimse olduğu söylenirse cenazesini kıldırırdı. İyi bir kimse olduğu hakkında bir şey söylenmezse, cenaze sahiplerine "Ona siz bakın." der ve o cenazenin namazını kıldırmazdı. Ömer ibnu Hattab da, tanımadığı kimselerin cenaze namazını, Huzeyfe ibnu Yeman kılmadıkça kılmazdı. Çünkü Huzeyfe ibnu Yeman, kimin münafık olduğunu bilirdi. Bu sebeple Huzeyfeye "Sır sahibi" deniyordu.

sûlü sallallahu aleyhi ve selleme geldi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ona gömleğini verdi ve onunla kefenlenmesini emretti. Sonra onun cenaze namazını kıldırmak için ayağa kalktı. Bunun üzerine Ömer ibnu Hattab Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin gömleğinden çekti ve şöyle dedi:

-O münafık olduğu hâlde onun cenaze namazını mı kıldıracaksın? Allah Azze ve Celle onlara bağışlanma dilemenden seni yasaklamadı mı?

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Allah Azze ve Celle beni muhayyer kıldı veya bana haber verip şöyle buyurdu: ***«Onlar için bağışlanma dile veya bağışlanma dileme. Onlar için yetmiş defa da bağışlanma dilesen de Allah onları bağışlamayacaktır.»*** (Tevbe: 80)[200] Ben yetmişten daha fazla bağışlanma dileyeceğim."

Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem onun cenaze namazını kıldı. Bizler de O'nunla beraber cenaze namazını kıldık. Sonra Allah Azze ve Celle şu âyeti indirdi:

«(Ey Peygamber!) Münafıklardan ölen bir kimsenin namazını sakın kılma ve kabri başında da durma. Zira onlar Allah'ı ve Rasûlü'nü inkâr etmişler ve fâsık olarak ölmüşlerdir.» (Tevbe: 84)

١٤-بَاب قَوْلِهِ ﴿ سَيَحْلِفُونَ بِاللَّهِ لَكُمْ إِذَا انْقَلَبْتُمْ إِلَيْهِمْ لِتُعْرِضُوا عَنْهُمْ فَأَعْرِضُوا عَنْهُمْ إِنَّهُمْ رِجْسٌ وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴾

14- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«(Savaştan) onların yanına döndüğünüz zaman, (özürlerini kabul edip) kendilerinden vazgeçmeniz için Allah'a yemin edeceklerdir. Onlardan vazgeçin; zira onlar pistir. İrtikâb etmiş oldukları şeyden dolayı ceza olarak varacakları yer cehennemdir.» (Tevbe: 95)

---

200 Bundan önceki âyet nazil olunca münafıkların bazıları Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip tutumlarının yanlışlığını itiraf ederek Ey Allahın Resulu bizim için Allah'tan af dile demişler Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem de "Sizin için af dilerim" buyurmuştu. Bunun üzerine bu âyet-i Kerime nazil olmuş ve Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin, onlar için af talep etmesiyle neticenin değişmeyeceğini, zira onların yine münafıklıktan vaz geçmeyerek nifak üzere öleceklerini beyan etmiştir.

٤٦٧٣- حَدَّثَنَا يَحْيَى حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ سَمِعْتُ كَعْبَ بْنَ مَالِكٍ حِينَ تَخَلَّفَ عَنْ تَبُوكَ وَاللَّهِ مَا أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيَّ مِنْ نِعْمَةٍ بَعْدَ إِذْ هَدَانِي أَعْظَمَ مِنْ صِدْقِي رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ لَا أَكُونَ كَذَبْتُهُ فَأَهْلِكَ كَمَا هَلَكَ الَّذِينَ كَذَبُوا حِينَ أُنْزِلَ الْوَحْيُ ﴿ سَيَحْلِفُونَ بِاللَّهِ لَكُمْ إِذَا انْقَلَبْتُمْ إِلَيْهِمْ ﴾ إِلَى قَوْلِهِ ﴿ الْفَاسِقِينَ ﴾.

4673- Abdullah ibnu Ka'b -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Tebuk Savaşı'na katılmayan babam Ka'b ibnu Mâlik'i şöyle derken işittim:

-Vallahi Müslüman olmam nimetinden sonra Allah Azze ve Celle'nin bana bahşettiği en büyük nimet, benim Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme karşı yalan söylemeyip doğru sözlü olmamdı. Ben, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme yalan söyleyip helâk olanlar gibi helâk olmadım. Allah Azze ve Celle bu konuda şöyle buyurdu: ***«(Savaştan) onların yanına döndüğünüz zaman, (özürlerini kabul edip) kendilerinden vazgeçmeniz için Allah'a yemin edeceklerdir. Onlardan vazgeçin; zira onlar pistir. İrtikâb etmiş oldukları şeyden dolayı ceza olarak varacakları yer cehennemdir.»*** (Tevbe: 95)

بَاب ﴿سَيَحْلِفُونَ بِاللَّهِ لَكُمْ إِذَا انْقَلَبْتُمْ إِلَيْهِمْ﴾ إِلَى قَوْلِهِ ﴿الْفَاسِقِينَ﴾

Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

"Kendilerinden hoşnut olmanız için size yemin etmektedirler. Halbuki siz onlardan hoşnut olsanız bile, Allah fâsık kimselerden asla hoşlanmaz." (Tevbe: 96)

١٥-بَاب قَوْلِهِ ﴿ وَآخَرُونَ اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا عَسَى اللَّهُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴾

15- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Diğer bir kısım kimseler de vardır ki, (bunlar, savaşa katılmamak

hususundaki) günâhlarını itiraf etmişler, iyi olan işi, diğer kötü olanıyla karıştırmışlardır. Allah'ın, onların tövbelerini kabul etmesi muhtemeldir. Allah, çok bağışlayıcıdır; çok merhametlidir.» (Tevbe: 102)[201]

٤٦٧٤- حَدَّثَنَا مُؤَمَّلٌ هُوَ ابْنُ هِشَامٍ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا عَوْفٌ حَدَّثَنَا أَبُو رَجَاءٍ حَدَّثَنَا سَمُرَةُ بْنُ جُنْدَبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَنَا أَتَانِي اللَّيْلَةَ آتِيَانِ فَابْتَعَثَانِي فَانْتَهَيْنَا إِلَى مَدِينَةٍ مَبْنِيَّةٍ بِلَبِنٍ ذَهَبٍ وَلَبِنٍ فِضَّةٍ فَتَلَقَّانَا رِجَالٌ شَطْرٌ مِنْ خَلْقِهِمْ كَأَحْسَنِ مَا أَنْتَ رَاءٍ وَشَطْرٌ كَأَقْبَحِ مَا أَنْتَ رَاءٍ قَالَا لَهُمْ اذْهَبُوا فَقَعُوا فِي ذَلِكَ النَّهْرِ فَوَقَعُوا فِيهِ ثُمَّ رَجَعُوا إِلَيْنَا قَدْ ذَهَبَ ذَلِكَ السُّوءُ عَنْهُمْ فَصَارُوا فِي أَحْسَنِ صُورَةٍ قَالَا لِي هَذِهِ جَنَّةُ عَدْنٍ وَهَذَاكَ مَنْزِلُكَ قَالَا أَمَّا الْقَوْمُ الَّذِينَ كَانُوا شَطْرٌ مِنْهُمْ حَسَنٌ وَشَطْرٌ مِنْهُمْ قَبِيحٌ فَإِنَّهُمْ خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا تَجَاوَزَ اللَّهُ عَنْهُمْ.

4674- Semure ibnu Cundeb -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bize şöyle buyurdu:

"Bu gece bana iki melek geldi de beni uykudan uyandırdılar. Akabinde bunlar beni binaları altın ve gümüş tuğlalarla yapılmış bir şehire götürdüler. Orada bizi bazı kimseler karşıladılar. Onların vücûtlarının yarısı, senin gördüğün şeylerin en güzeli yaratılışında idi. Diğer yarısı da gördüğün insanların en çirkinine benziyordu. İki melek onlara:

-Şu nehire gidiniz ve içine giriniz! dediler. Onlar da nehire girdiler. Sonra bizim yanımıza geldiler. Onları o kötü halleri kaybolmuş ve en güzel bir surete dönüşmüşlerdi. O iki melek bana dediler ki:

-Bu, Adn Cenneti'dir. Şurada ki de senin evindir. Vücutlarının yarısı çirkin bir hâlde, diğer bir yarısı ise güzel bir şekilde gördüğün topluluk ise dünyada iken iyi amellerle kötü amelleri birbirine karıştıranlardır. Allah Azze ve Celle onların günahlarını bağışladı."

---

201 Bu âyet, Resulullahın Tebük seferine çıktığı zaman, onunla beraber cihada çıkmayan ve geride kalan bir topluluk hakkında nazil olmuştur. Bunlardan biri de Ebu Lübabe'dir. Bu âyetin, yalnız Ebu Lübabe hakkında indiğini söylemek doğru değildir. Zira âyette, "Günahlarını itiraf eden diğerleri de vardır." Duyurulmakta ve günahlarını itiraf eden çok kimseler olduğu beyan edilmektedir. Nitekim, sîret

١٦-بَاب قَوْلِهِ ﴿ مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ ﴾

16- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Kendilerinin cehennem ehlinden oldukları iyice belli olduktan sonra, yakın akraba da olsalar, müşrikler için Allah'tan af ve mağfiret dilemek ne Peygamber için, ne de mü'minler için yapılacak iş değildir.» (Tevbe: 113)

٤٦٧٥ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِيهِ قَالَ لَمَّا حَضَرَتْ أَبَا طَالِبٍ الْوَفَاةُ دَخَلَ عَلَيْهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعِنْدَهُ أَبُو جَهْلٍ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي أُمَيَّةَ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيْ عَمِّ قُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ أُحَاجُّ لَكَ بِهَا عِنْدَ اللَّهِ فَقَالَ أَبُو جَهْلٍ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي أُمَيَّةَ يَا أَبَا طَالِبٍ أَتَرْغَبُ عَنْ مِلَّةِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَأَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ مَا لَمْ أُنْهَ عَنْكَ فَنَزَلَتْ ﴿مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوا أُولِي قُرْبَى مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُمْ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ﴾.

4675-Museyyeb ibnu Hazn -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallâhu aleyhi ve sellemin amcası Ebu Tâlib'in ölümü yaklaştığında, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem onun yanına geldi. Amcasının yanında Ebu Cehil ibnu Hişâm ile Abdullah ibnu Ebî Umeyye vardı.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Ebu Tâlib'e dedi ki:

-"Ey Amca! Lâ ilâhe illallah, de. Bu kelimeyle Allah katında sana şâhitlik edeyim." Ebu Cehil ve Abdullah ibnu Ebî Umeyye:

-Ey Ebu Tâlib! Abdulmuttalib'in dininden yüz mü çeviriyorsun?

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem onun Lâ ilâhe illallah demesini telkin etmeye devam etti. Bu arada o ikisi de aynı sözlerini tekrar

---

âlimleri de bunun, Tebük seferinden geri kalan bir topluluk hakkında nazil olduğunu rivayet etmiştir.

edip durdular. Ebu Tâlib son söz olarak:

-Ben Abdulmuttalib'in dini üzereyim, dedi ve Lâ ilahe illâllah demekten kaçındı.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Vallahi bundan yasaklanmadığım müddetçe Allah'tan seni bağışlamasını dileyeceğim."

Buna binaen Allah Azze ve Celle şu âyeti indirdi:

«Kendilerinin cehennem ehlinden oldukları iyice belli olduktan sonra, yakın akraba da olsalar, müşrikler için (Allah'tan) af ve mağfiret dilemek ne Peygamber için, ne de müminler için yapılacak iş değildir.» (Tevbe: 113)[202]

١٧-بَاب قَوْلِهِ ﴿ لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ مِنْ بَعْدِ مَا كَادَ تَزِيغُ قُلُوبُ فَرِيقٍ مِنْهُمْ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ إِنَّهُ بِهِمْ رَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴾

17- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Allah, Peygamberin ve içlerinden bir kısmının kalpleri neredeyse (îmandan) kaymak üzereyken güçlük ânında Peygambere tâbi olan Muhacirlerle Ensarın tövbelerini kabul etmiştir. Çünkü O, onlara karşı çok şefkatli, çok merhametlidir.» (Tevbe: 117)[203]

---

202 Ayetin nüzul sebebi, bazı müminlerin, Ölen akrabaları müşrikler için af dilemeleridir. Bu hususta Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin sahabilerinden bazı kişiler dediler ki: "Ey Allahın Resulü, atalarımızdan bazıları iyi komşuluk yapıyor, akrabalarına iyi davranıyor, darda kalanların sıkıntılarını gideriyor ve üzerlerinde bulunan hakları yerine getiriyorlardı. Biz, onlar için af dilemeyelim mi?" Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem: "Evet dileyin. Ben de" İbrahimin babası için af dilediği gibi babam için af dileyeceğim" Bunun üzerine bu âyet-i kerime nazil oldu. Af dilemelerini yasakladı. Bundan sonra gelen âyet de nazil olup İbrahimin mazeretini belirtti. Âyet-i kerime'de, cehennemlik oldukları belli olduktan sonra müşrik akrabalar için af dilenemeyeceği beyan edilmektedir.

203 Bu âyet-i kerime, Tebük seferine katılan müminleri anlatmaktadır. Tebük seferine "Zorluk seferi" adı verilmiştir. Çünkü bu sefer, bineklerin, azıkların ve suların az, sıcağın ise şiddetli olduğu bir zamanda yapılmıştı. Bu sefere katılanlar büyük bir sıkıntıya düşmüşlerdir.

٤٦٧٦ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ صَالِحٍ قَالَ حَدَّثَنِي ابْنُ وَهْبٍ قَالَ أَخْبَرَنِي يُونُسُ ح قَالَ أَحْمَدُ وَحَدَّثَنَا عَنْبَسَةُ حَدَّثَنَا يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ كَعْبٍ وَكَانَ قَائِدَ كَعْبٍ مِنْ بَنِيهِ حِينَ عَمِيَ قَالَ سَمِعْتُ كَعْبَ بْنَ مَالِكٍ فِي حَدِيثِهِ ﴿ وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا ﴾ قَالَ فِي آخِرِ حَدِيثِهِ إِنَّ مِنْ تَوْبَتِي أَنْ أَنْخَلِعَ مِنْ مَالِي صَدَقَةً إِلَى اللَّهِ وَإِلَى رَسُولِهِ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمْسِكْ بَعْضَ مَالِكَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ.

4676- Abdullah ibnu Ka'b -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ka'b ibnu Mâlik, Tebuk Savaşı'ndan geri kalmış ve diğer münafıkların yaptığı gibi bir özür beyan etmemişti. Sonunda Allah Azze ve Celle onların tövbelerini kabul ettiğine dair şu âyeti indirmişti: ***«Keza Peygamberle birlikte savaşa çıkmaktan geri bırakılan üç kişinin tövbesini de kabul etmiştir; çünkü bunlar savaştan geri kalınca, bütün genişliğine rağmen yeryüzü onlara dar gelmiş, vicdanları kendilerini sıktıkça sıkmış ve Allah'ın gazabından, yine Allah'ın kendisinden başka sığınacak yer olmadığını anlamışlardı. Sonra da Allah, hep Allah'a sığınıp tövbe etsinler diye, onların tövbesini kabul etmişti. Şüphesiz tövbeleri en çok kabul eden, çok merhametli olan yalnız Allah'tır.»*** (Tevbe: 118)[204]

Ka'b ibnu Malik, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme şöyle dedi:

-Tövbemin bir göstergesi olarak bütün malımı Allah ve Rasûlü için sadaka olarak veriyorum.

Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

-"Malının bir kısmını yanında tutman senin için daha hayırlıdır" buyurdu.

---

204 Savaştan geri kalan ve tevbeleri daha sonra kabul edilen bu üç kişi Kâ'b ibnu Mâlik, Mürare ibnu Rebîl ve Hilâl ibnu Ümeyye'dir. Kâ'b ibnu Mâlik, Akabe bey'atına katılmış, Resûlullahı ve İslâmı kendi canından önce koruyacağına, onu her zaman ve her yerde müdafaa edeceğine dair ahitte bulunmuş seçkin ve şair bir kişiydi. Mürare ibnu Rebîl ve Hilal ibnu Ümeyye de Bedir savaşına katılmış, halk için örnek davranışlara sahip olan salih birer kişiydiler. Tebük seferine gitmemek için münafıklar ve Bedeviler, bir takım uydurma sözler ileri sürmüşler bazıları da sefer sonrasında özür beyan ederek Resulullah'tan affedilmelerini istemişlerdir. Fakat bu üç kişi, hiçbir Özürleri bulunmadığı hâlde sefere katılmamışlar, sefer sonrasında da

١٨-بَاب ﴿ وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا حَتَّى إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنْفُسُهُمْ وَظَنُّوا أَنْ لَا مَلْجَأَ مِنَ اللَّهِ إِلَّا إِلَيْهِ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴾

18- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Keza Peygamberle birlikte savaşa çıkmaktan geri bırakılan üç kişinin tövbesini de kabul etmiştir; çünkü bunlar savaştan geri kalınca, bütün genişliğine rağmen yeryüzü onlara dar gelmiş, vicdanları kendilerini sıktıkça sıkmış ve Allah'ın gazabından, yine Allah'ın kendisinden başka sığınacak yer olmadığını anlamışlardı. Sonra da Allah, hep Allah'a sığınıp tövbe etsinler diye, onların tövbesini kabul etmişti. Şüphesiz tövbeleri en çok kabul eden, çok merhametli olan yalnız Allah'tır.» (Tevbe: 118)

٤٦٧٧- حَدَّثَنِي مُحَمَّدٌ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ ابْنُ أَبِي شُعَيْبٍ حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ أَعْيَنَ حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ رَاشِدٍ أَنَّ الزُّهْرِيَّ حَدَّثَهُ قَالَ أَخْبَرَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي كَعْبَ بْنَ مَالِكٍ وَهُوَ أَحَدُ الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ تِيبَ عَلَيْهِمْ أَنَّهُ لَمْ يَتَخَلَّفْ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي غَزْوَةٍ غَزَاهَا قَطُّ غَيْرَ غَزْوَتَيْنِ غَزْوَةِ الْعُسْرَةِ وَغَزْوَةِ بَدْرٍ قَالَ فَأَجْمَعْتُ صِدْقَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ضُحًى وَكَانَ قَلَّمَا يَقْدَمُ مِنْ سَفَرٍ سَافَرَهُ إِلَّا ضُحًى وَكَانَ يَبْدَأُ بِالْمَسْجِدِ فَيَرْكَعُ رَكْعَتَيْنِ وَنَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ كَلَامِي وَكَلَامِ

---

hiçbir özürleri olmadığı hâlde sefere katılmadıklarını itiraf etmişlerdir. Onların bu itirafları üzerine, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem gidip, Allahın, haklarında hüküm vermesine kadar beklemelerini söylemiş bunlar da, haklarında hükmü beklemeye başlamışlardı. Resulullah onlarla konuşmayı yasaklamıştı. Bu sebeple kimse onların yüzüne bakmıyor, onlarla münasebette bulunmuyordu. Mürare ibnu Rebi1 ve Hilal ibnu Ümeyye, yaşlı oldukları için evlerine çekilmiş kimseyle görüşmüyor, devamlı ağlıyorlardı. Kâ'b ibnu Mâlik ise çarşı pazar dolaşıyor fakat kimse ne selâmını alıyor ne de konuşuyordu. Bu olay onlara çok ağır geliyordu. Bu hal üzere tam elli gün beklediler. Âyet-i kerime'nin de belirttiği gibi, yeryüzünün, bütün genişliğine rağmen onlara dar geldiği, ruhlarının son derece sıkıldığı bir anda işte bu âyet nazil oldu ve tevbelerinin Allah tarafından kabul edildiği beyan edildi.

صَاحِبَيَّ وَلَمْ يَنْهَ عَنْ كَلَامِ أَحَدٍ مِنَ الْمُتَخَلِّفِينَ غَيْرِنَا فَاجْتَنَبَ النَّاسُ كَلَامَنَا فَلَبِثْتُ كَذَلِكَ حَتَّى طَالَ عَلَيَّ الْأَمْرُ وَمَا مِنْ شَيْءٍ أَهَمُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَمُوتَ فَلَا يُصَلِّي عَلَيَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَوْ يَمُوتَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَكُونَ مِنَ النَّاسِ بِتِلْكَ الْمَنْزِلَةِ فَلَا يُكَلِّمُنِي أَحَدٌ مِنْهُمْ وَلَا يُصَلِّي وَلَا يُسَلِّمُ عَلَيَّ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَوْبَتَنَا عَلَى نَبِيِّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ بَقِيَ الثُّلُثُ الْآخِرُ مِنَ اللَّيْلِ وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عِنْدَ أُمِّ سَلَمَةَ وَكَانَتْ أُمُّ سَلَمَةَ مُحْسِنَةً فِي شَأْنِي مَعْنِيَّةً فِي أَمْرِي فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَا أُمَّ سَلَمَةَ تِيبَ عَلَى كَعْبٍ قَالَتْ أَفَلَا أُرْسِلُ إِلَيْهِ فَأُبَشِّرَهُ قَالَ إِذًا يَحْطِمَكُمُ النَّاسُ فَيَمْنَعُونَكُمْ النَّوْمَ سَائِرَ اللَّيْلَةِ حَتَّى إِذَا صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَاةَ الْفَجْرِ آذَنَ بِتَوْبَةِ اللَّهِ عَلَيْنَا وَكَانَ إِذَا اسْتَبْشَرَ اسْتَنَارَ وَجْهُهُ حَتَّى كَأَنَّهُ قِطْعَةٌ مِنَ الْقَمَرِ وَكُنَّا أَيُّهَا الثَّلَاثَةُ الَّذِينَ خُلِّفُوا عَنْ الْأَمْرِ الَّذِي قُبِلَ مِنْ هَؤُلَاءِ الَّذِينَ اعْتَذَرُوا حِينَ أَنْزَلَ اللَّهُ لَنَا التَّوْبَةَ فَلَمَّا ذُكِرَ الَّذِينَ كَذَبُوا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ الْمُتَخَلِّفِينَ وَاعْتَذَرُوا بِالْبَاطِلِ ذُكِرُوا بِشَرِّ مَا ذُكِرَ بِهِ أَحَدٌ قَالَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ ﴿يَعْتَذِرُونَ إِلَيْكُمْ إِذَا رَجَعْتُمْ إِلَيْهِمْ قُلْ لَا تَعْتَذِرُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكُمْ قَدْ نَبَّأَنَا اللَّهُ مِنْ أَخْبَارِكُمْ وَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ﴾ الْآيَةَ.

4677- Abdurrahman ibnu Abdullah -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Tebuk savaşına katılmayan ve tövbeleri kabul edilen üç kişiden biri olan babam Ka'b ibnu Malik şöyle dedi:

Kendisi Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber Tebuk ve Bedir savaşları dışında bütün savaşlara iştirak etmiştir.

Ben Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin Tebuk Savaşı'ndan dönmesi yaklaştığı zaman, ben O'na artık yalnızca gerçeği söyleyeceğime dair kesin karar vermiştim. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem kuşluk vakti Medine'ye geldi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bir yolculuğa çıktığında dönüşte Medine'ye kuşluk vakti döner ve evine uğramadan önce Mescid'e gelir ve iki rekât namaz kılardı. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem insanların benimle ve diğer iki arkadaşımla konuşmalarını yasakladı. Biz üçümüzden başka Tebuk savaşına katılmayan

diğer kimselere ise böyle bir yasaklama getirmedi. Artık insanlar bizim üçümüzle konuşmuyorlardı. Durum bu şekilde devam edip gitti. Benim için en önemli şey, benim bu hâl üzere ölüp de Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin benim cenaze namazımı kıldırmaması veya Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin vefat edip benimde insanların yanında bu şekilde olmam ve onlardan hiç birinin benim cenaze namazımı kılmamaları idi. Bu beni çok düşündürüyordu. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Ümmü Seleme'nin yanında iken gecenin son üçte biri kaldığında tövbemizin kabul ettiğine dair Allah Azze ve Celle Peygamberine âyet indirdi. Ümmü Seleme benim içinde bulunduğum duruma karşı bana iyilik eden ve bana yardım etmeye çalışan biriydi. Bu âyetin inmesine binaen Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

-"Ey Ümmü Seleme! Ka'b'ın tövbesi kabul edildi" buyurdu.

Bunun üzerine Ümmü Seleme:

-Ka'b'a bir haberci gönderip onu bununla müjdeleyeyim mi? dedi.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Şayet böyle yaparsan, insanlar çok kalabalık edip sizi ezerler ve diğer gecelerde uyumanıza da engel olurlar."

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem sabah namazını kıldığı zaman Allah'ın bizim tövbemizi kabul ettiğini insanlara bildirdi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bir müjdeden dolayı sevindiği zaman yüzü sanki bir ay parçası gibi parlardı. Tebuk savaşından özürsüz geri kalan biz üç kişi, o birtakım özürler beyân etmiş kimselerden kabul edilen hükümden geri bırakılan kimseleriz. Bizim dışımızda Tebuk savaşına katılmayıp da Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e yalan ve batıl özürlerle özür beyan eden insanlar, Allah Azze ve Celle'nin bunu açığa çıkarmasıyla beraber onlar insanlar içinde en şerli kimseler olarak anıldılar. Allah Azze ve Celle şöyle buyurdu: ***«Savaştan döndüğünüz zaman size özür beyan etmektedirler. Ey Muhammed! Onlara de ki: "Özür beyan etmeyin; zira size asla inanmıyoruz. Allah, sizinle ilgili haberleri bize bildirdi. Allah ve sonra da Rasûlü amelinizi görecektir. Sonunda kıyamet günü, ğaybı da hazır olanı da bilen Allah'a döndürüleceksiniz. O da, işlemiş olduklarınızı size haber verecektir.»*** (Tevbe: 94)

١٩-بَاب ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ ﴾

19- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Ey îman edenler! Allah'tan korkun ve sadıklarla bir olun.» (Tevbe: 119)[205]

٤٦٧٨ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ وَكَانَ قَائِدَ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ سَمِعْتُ كَعْبَ بْنَ مَالِكٍ يُحَدِّثُ حِينَ تَخَلَّفَ عَنْ قِصَّةِ تَبُوكَ فَوَاللَّهِ مَا أَعْلَمُ أَحَدًا أَبْلَاهُ اللَّهُ فِي صِدْقِ الْحَدِيثِ أَحْسَنَ مِمَّا أَبْلَانِي مَا تَعَمَّدْتُ مُنْذُ ذَكَرْتُ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى يَوْمِي هَذَا كَذِبًا وَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى رَسُولِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴿ لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ) إِلَى قَوْلِهِ (وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ ﴾.

4678- Abdullah ibnu Ka'b ibnu Mâlik -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Tebuk savaşına katılmayan Ka'b ibnu Mâlik'in şöyle dediğini işittim: Vallahi Allah Azze ve Celle'nin doğru sözlülükle beni imtihan ettiği gibi başka kimseyi bununla imtihan ettiğini bilmem. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e söylediğim doğruluk sözümden sonra bu günüme kadar yalan söylemeye yeltenmedim. Allah Azze ve Celle, Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme şu âyeti indirdi: ***«Allah, Peygamberin ve içlerinden bir kısmının kalpleri neredeyse (îmandan) kaymak üzereyken güçlük ânında peygambere tâbi olan Muhacirlerle Ensarın tövbelerini kabul etmiştir. Kabul etmiştir, çünkü O, onlara karşı çok müşfik, çok merhametlidir. (Keza peygamberle birlikte savaşa çıkmaktan) geri bırakılan üç kişinin tövbesini de kabul etmiştir; çünkü bunlar (savaştan geri kalınca), bütün genişliğine rağmen yeryüzü onlara dar gelmiş, vicdanları kendilerini sıktıkça sıkmış ve Allah (ın gazabın) dan, yine Allah'ın kendisinden başka sığınacak yer olmadığını anlamışlardı. Sonra da Allah, (hep Allah'a sığınıp) tövbe etsinler diye, onların tövbesini kabul etmiş-***

205 Nâfi, Dahhak, Said ibnu Cübeyr buradaki doğrulardan maksadın, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi vesellem, Ebubekir, Ömer ve diğer sahabeler olduğunu söylemişlerdir.

ti. Şüphesiz tövbeleri en çok kabul eden, çok merhametli olan yalnız Allah'tır. Ey îman edenler! Allah'tan korkun ve sadıklarla bir olun.» (Hadisin geçtiği diğer yerler: 2757, 2947, 2948, 2949, 2950, 3088, 3556, 3889, 3951, 4418, 4673, 4676, 4677, 4655, 6690, 7225)

٢٠-بَاب قَوْلِهِ ﴿لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ﴾ مِنْ الرَّأْفَةِ

20- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Ey mü'minler! Size, kendi içinizden, sıkıntıya uğramanız kendisine ağır gelen, size düşkün, mü'minlere karşı şefkatli ve merhametli bir Peygamber gönderilmiştir. Bununla beraber Ey Muhammed! Senden ve senin getirdiklerinden yine de yüz çevirirlerse, de ki: "Allah bana yeter. Ondan başka ilâh yoktur. O'na güvenip dayandım. O, büyük Arş'ın Rabbıdır."» (Âyet: 128-129)[206]

"raûfun" kelimesi *"raufeti"* mastarından olup "çok şefkatli" manasına gelir.

٤٦٧٩ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي ابْنُ السَّبَّاقِ أَنَّ زَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ الْأَنْصَارِيَّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَكَانَ مِمَّنْ يَكْتُبُ الْوَحْيَ قَالَ أَرْسَلَ إِلَيَّ أَبُو بَكْرٍ مَقْتَلَ أَهْلِ الْيَمَامَةِ وَعِنْدَهُ عُمَرُ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ إِنَّ عُمَرَ أَتَانِي فَقَالَ إِنَّ الْقَتْلَ قَدْ اسْتَحَرَّ يَوْمَ الْيَمَامَةِ بِالنَّاسِ وَإِنِّي أَخْشَى أَنْ يَسْتَحِرَّ الْقَتْلُ بِالْقُرَّاءِ فِي الْمَوَاطِنِ فَيَذْهَبَ كَثِيرٌ مِنْ الْقُرْآنِ إِلَّا أَنْ تَجْمَعُوهُ وَإِنِّي لَأَرَى أَنْ تَجْمَعَ الْقُرْآنَ قَالَ أَبُو بَكْرٍ قُلْتُ لِعُمَرَ كَيْفَ أَفْعَلُ شَيْئًا لَمْ يَفْعَلْهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ عُمَرُ هُوَ وَاللَّهِ خَيْرٌ فَلَمْ يَزَلْ عُمَرُ يُرَاجِعُنِي فِيهِ حَتَّى شَرَحَ اللَّهُ لِذَلِكَ صَدْرِي وَرَأَيْتُ الَّذِي رَأَى عُمَرُ قَالَ زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ وَعُمَرُ عِنْدَهُ جَالِسٌ لَا يَتَكَلَّمُ فَقَالَ أَبُو

206 Abdullah ibnu Abbas ve Yusuf ibnu Mihran'ın rivayetine göre Übey ibnu Ka'b, bu son iki âyetin, Kur'anın en son inen âyetleri olduğunu söylemiştir. Zeyd ibnu Sabit el-Ensari, bu iki âyeti, Huzeyme'nin getirip yazdırdığını rivayet etmiştir.

بَكْرٍ إِنَّكَ رَجُلٌ شَابٌّ عَاقِلٌ وَلَا نَتَّهِمُكَ كُنْتَ تَكْتُبُ الْوَحْيَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَتَتَبَّعْ الْقُرْآنَ فَاجْمَعْهُ فَوَاللَّهِ لَوْ كَلَّفَنِي نَقْلَ جَبَلٍ مِنْ الْجِبَالِ مَا كَانَ أَثْقَلَ عَلَيَّ مِمَّا أَمَرَنِي بِهِ مِنْ جَمْعِ الْقُرْآنِ قُلْتُ كَيْفَ تَفْعَلَانِ شَيْئًا لَمْ يَفْعَلْهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ هُوَ وَاللَّهِ خَيْرٌ فَلَمْ أَزَلْ أُرَاجِعُهُ حَتَّى شَرَحَ اللَّهُ صَدْرِي لِلَّذِي شَرَحَ اللَّهُ لَهُ صَدْرَ أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ فَقُمْتُ فَتَتَبَّعْتُ الْقُرْآنَ أَجْمَعُهُ مِنْ الرِّقَاعِ وَالْأَكْتَافِ وَالْعُسُبِ وَصُدُورِ الرِّجَالِ حَتَّى وَجَدْتُ مِنْ سُورَةِ التَّوْبَةِ آيَتَيْنِ مَعَ خُزَيْمَةَ الْأَنْصَارِيِّ لَمْ أَجِدْهُمَا مَعَ أَحَدٍ غَيْرِهِ ﴿ لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ ﴾ إِلَى آخِرِهِمَا وَكَانَتْ الصُّحُفُ الَّتِي جُمِعَ فِيهَا الْقُرْآنُ عِنْدَ أَبِي بَكْرٍ حَتَّى تَوَفَّاهُ اللَّهُ ثُمَّ عِنْدَ عُمَرَ حَتَّى تَوَفَّاهُ اللَّهُ ثُمَّ عِنْدَ حَفْصَةَ بِنْتِ عُمَرَ تَابَعَهُ عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ وَاللَّيْثُ عَنْ يُونُسَ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ وَقَالَ اللَّيْثُ حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ خَالِدٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ وَقَالَ مَعَ أَبِي خُزَيْمَةَ الْأَنْصَارِيِّ وَقَالَ مُوسَى عَنْ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا ابْنُ شِهَابٍ مَعَ أَبِي خُزَيْمَةَ وَتَابَعَهُ يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ وَقَالَ أَبُو ثَابِتٍ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ وَقَالَ مَعَ خُزَيْمَةَ أَوْ أَبِي خُزَيْمَةَ.

4679- İbnus-Sebbâk -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Vahiy katibi olan Zeyd ibnu Sabit el-Ensârî -Allah ondan razı olsun- şöyle demiştir: Ebu Bekir, Yemâme'de şehîd edilenlerin haberini bana yolladı ve beni yanına çağırdı. Yanında Ömer de vardı. Ebu Bekir -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

-Ömer bana geldi ve şunları söyledi:

-Yemâme gününde bir çok insan öldürüldü. Yapılan fetihler sırasında Kur'ân hafızlarının öldürülmelerinden ve Kur'ân'ı bir araya getirmezseniz bir çoğunun onlarla beraber kaybolmasından korkmaktayım. Senin Kur'ân'ı bir araya getirmen görüşündeyim.

Ben de Ömer'e dedim ki:

-Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin yapmadığı bir şeyi ben nasıl yaparım?

Ömer:

-Vallahi bu hayırdır, dedi ve bu konuda bana ısrar etmeye, sürekli gündeme getirmeye devam etti. Sonunda Allah Azze ve Celle bu konuda benim kalbimi açtı. Ben de Ömer'in dediğini yapmaya karar verdim.

Zeyd ibnu Sabit dedi ki:

-Ebu Bekir bunları söylerken Ömer yanında idi ve hiç konuşmuyordu. Ebu Bekir bana dedi ki:

-Sen genç ve akıllı birisin. Senin hiçbir kusurunu görmedik. Sen Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin vahiy katibi idin. Bu sebepten dolayı Kur'ân'ı bir araya getir.

Ebu Bekir'in verdiği bu göreve karşı Zeyd şöyle dedi:

-Vallahi şayet Ebu Bekir bana bir dağın bir yerden bir yere taşınmasını emretmiş olsaydı bu bana Kur'ân'ın toplanma işinden daha kolay gelirdi.

Zeyd dedi ki: Ben:

-Siz ikiniz, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin yapmamış olduğu bir şeyi nasıl olurda yaparsınız? dedim.

Ebu Bekir:

-Vallahi bu hayırlı bir iştir, dedi.

Ben Ebu Bekir ve Ömer'in bana yaptıkları bu teklifi kabul etmedim. Taki bu konuda Ebu Bekir ve Ömer'in kalbini açan Allah, benim de kalbimi açana kadar. Daha sonra Kur'ân'ı toplamaya başladım. Kur'ân'ın yazılı bulunduğu deri parçalarından, kürek kemiklerinden, hurma dallarından ve hafızların ezberlerinden bir yere topladım. Tövbe suresindeki iki âyeti Huzeyme el-Ensari'nin dışında kimsenin yanında bulamadım. ***«Ey mü'minler! Size, kendi içinizden, sıkıntıya uğramanız kendisine ağır gelen, size düşkün, mü'minlere karşı şefkatli ve merhametli bir Peygamber gönderilmiştir. Bununla beraber (ey Muhammed! Senden ve senin getirdiklerinden yine de) yüz çevirirlerse, de ki: "Allah bana yeter. O'ndan başka ilah yoktur. O'na güvenip dayandım. O, büyük Arş'ın sahibidir."*** (Tevbe: 128-129)

Toplanmış bu Kur'ân vefat edinceye kadar Ebu Bekir'in yanında kaldı. Daha sonra vefat edinceye kadar Ömer'in yanında kaldı. Bundan sonra da Ömer'in kızı Hafsa'nın yanında kaldı. (Hadisin geçtiği diğer yerler: 2807, 4049, 4679, 4784, 4986, 4988, 4989, 7191, 7425)

١٠-سُورَةُ يُونُسَ
10- Yûnus Sûresi

١-بَاب

1- Bâb.

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ﴾ فَنَبَتَ بِالْمَاءِ مِنْ كُلِّ لَوْنٍ وَ ﴿قَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ هُوَ الْغَنِيُّ﴾ وَقَالَ زَيْدُ بْنُ أَسْلَمَ ﴿أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ﴾ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَالَ مُجَاهِدٌ خَيْرٌ يُقَالُ ﴿تِلْكَ آيَاتُ﴾ يَعْنِي هَذِهِ أَعْلَامُ الْقُرْآنِ وَمِثْلُهُ ﴿حَتَّى إِذَا كُنْتُمْ فِي الْفُلْكِ وَجَرَيْنَ بِهِمْ﴾ الْمَعْنَى بِكُمْ يُقَالُ ﴿دَعْوَاهُمْ﴾ دُعَاؤُهُمْ ﴿أُحِيطَ بِهِمْ﴾ دَنَوْا مِنَ الْهَلَكَةِ ﴿أَحَاطَتْ بِهِ خَطِيئَتُهُ﴾ فَاتَّبَعَهُمْ وَأَتْبَعَهُمْ وَاحِدٌ ﴿عَدْوًا﴾ مِنَ الْعُدْوَانِ وَقَالَ مُجَاهِدٌ ﴿وَلَوْ يُعَجِّلُ اللَّهُ لِلنَّاسِ الشَّرَّ اسْتِعْجَالَهُمْ بِالْخَيْرِ﴾ قَوْلُ الْإِنْسَانِ لِوَلَدِهِ وَمَالِهِ إِذَا غَضِبَ اللَّهُمَّ لَا تُبَارِكْ فِيهِ وَالْعَنْهُ ﴿لَقُضِيَ إِلَيْهِمْ أَجَلُهُمْ﴾ لَأَهْلَكَ مَنْ دُعِيَ عَلَيْهِ وَلَأَمَاتَهُ ﴿لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَى﴾ مِثْلُهَا حُسْنَى ﴿وَزِيَادَةٌ﴾ مَغْفِرَةٌ وَرِضْوَانٌ وَقَالَ غَيْرُهُ النَّظَرُ إِلَى وَجْهِهِ ﴿الْكِبْرِيَاءُ﴾ الْمُلْكُ.

İbnu Abbas şöyle dedi: فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ O su ile yeryüzünün bitkileri karıştı. (Yunus: 24) O su ile her renk bitki yetişti.

وَ قَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ هُوَ الْغَنِيُّ : ***«"Allah bir çocuk edindi" demişlerdir. Hâşâ; O, bundan uzaktır.»*** (Yûnus: 68)

Zeyd ibnu Eslem şöyle dedi: أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ. ***«Kendi içlerinden bir adama "insanları uyar ve îman edenlere de, kendileri için Rablan katında yüksek mertebeler bulunduğunu müjdele"»*** (Yunus: 2) Bu, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemdir.

Mucâhid şöyle dedi: Bundan maksat hayırdır, demiştir. İbnu Cebr de bundan maksat hayırdır, demiştir. تِلْكَ آيَاتُ (Yunus: 1) "İşte bunlar Kur'ân'ın işaretleridir." حَتَّى إِذَا كُنْتُمْ فِي الْفُلْكِ وَجَرَيْنَ بِهِمْ «Gemide olduğunuz zaman da sizi yürüten Allah'tır.» (Yunus: 22) دَعْوَاهُمْ (Yunus: 10) Onların

duaları. أحيط بهم Helâka yaklaştırıldıklarını sanırlar. أحاطت به خطيئته Suçu kendisini çepeçevre kuşattı. (Bakara: 81) أتبعهم ve واتبعهم. Arkalarına düştü. عدوًا Düşmanlık. (Yunus: 90)

Mucâhid şöyle dedi: ***«İnsanların hayra acelecilikleri gibi, Allah da onlara şerri vermekte acele etseydi, hemen ecellerine hükmedilirdi.»*** (Yunus:11) Bu, insanın oğluna ve malına öfkelendiği zaman: Allahım! Onu bereketli kılma, ona lanet et, sözü gibidir. ***«Hemen ecellerine hükmedilirdi.»*** Beddua edilen kimseyi elbet helâk eder ve öldürürdü.

﴿ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَى ﴾: ***«İyi iş yapanlara (mükafat olarak) daha iyisi vardır.»*** (Yunus: 26) Onlar için misli olarak daha güzeli vardır. وَزِيَادَةٌ Onlara ziyade olarak bağışlanma ve onlardan razı olma vardır. Bir başkası da: Allah Azze ve Celle'nin yüzüne, cemâline bakmaktır, demiştir. الْكِبْرِيَاءُ Mülk.

٢-بَاب ﴿ وَجَاوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَائِيلَ الْبَحْرَ فَأَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ وَجُنُودُهُ بَغْيًا وَعَدْوًا حَتَّى إِذَا أَدْرَكَهُ الْغَرَقُ قَالَ آمَنْتُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا الَّذِي آمَنَتْ بِهِ بَنُو إِسْرَائِيلَ وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴾

2- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«İsrail oğullarını denizden geçirmiştik. Firavun ve askerleri ise, zâlim ve düşman olarak onları takip etmişlerdi. Nihayet Firavun suda boğulacağını iyice anlayınca şöyle demişti: "İsrailoğullarının iman ettiğinden başka ilâh olmadığına îman ettim. Ben de Müslümanlardanım."» (Yunus: 90)[207]

---

207 Firavun iman ettiğini söylemiş fakat bu sözü tam ölüm anında zorunlu olarak söylemiştir ki böyle bir anda iman kabul edilmez. Bu sebeple Firavun imansız olarak ölmüştür. "Adı aslında" İsrail" olan Yakup, oğullarıyla birlikte Mısırdaki oğlu Yusuf a gittikleri zaman, ailenin fertlerinin sayısı, yetmiş iki kişiydi. İsrailin (Yakubun) oğulları, Musa ile birlikte Mısırdan çıktıkları zaman ise sayıları altı yüz bin'e ulaşmıştı. Firavun onlara kavuşup onlar da Firavunu görünce Mûsâ'ya şöyle demişlerdi. "Nereye gideceğiz? O bize kavuştu. Bundan önce de Firavundan işkenceler görüyorduk."Bunun üzerine Allah Teâlâ, Mûsâ'ya, "Asanı denize vur" diye emretti. Deniz yarıldı. Her parçası büyük bir dağ gibi oldu. Denizin dibi kurudu. Allah onlara yeryüzünü açtı. Firavun da yağız bir aygır'a binmiş onları takip ediyordu. Aynı renkte sekiz yüz bin at bulunuyordu. Diğer renklerde olan binekler bu sayının dışındaydı. Cebrailin altında besili bir kısrak bulunuyordu. Orada ondan başka kısrak yoktu. Mikail de Firavun kavminin arkadan sürüyordu. Onlardan ay-

﴿ نُنَجِّيكَ ﴾ نُلْقِيكَ عَلَى نَجْوَةٍ مِنَ الْأَرْضِ وَهُوَ النَّشَزُ الْمَكَانُ الْمُرْتَفِعُ.

"nüneccike" Biz seni yüksek bir mekâna atarız.

٤٦٨٠ - حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي بِشْرٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَدِمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَدِينَةَ وَالْيَهُودُ تَصُومُ عَاشُورَاءَ فَقَالُوا هَذَا يَوْمٌ ظَهَرَ فِيهِ مُوسَى عَلَى فِرْعَوْنَ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَصْحَابِهِ أَنْتُمْ أَحَقُّ بِمُوسَى مِنْهُمْ فَصُومُوا.

4680- Abdullah ibnu Abbas -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Medine'ye hicret ettiğinde yahudiler aşure orucu tutuyorlardı. Yahudiler dediler ki:

-Bu gün, Mûsâ'nın Firavun'a galip geldiği gündür.

Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem sahâbîlerine şöyle buyurdu:

-"Sizler Mûsâ'ya onlardan daha ziyâde haklısınız, onun için sizler de bu günü oruç tutun."

١١-سُورَةُ هُودٍ

11- Hud Süresi

وَقَالَ أَبُو مَيْسَرَةَ الْأَوَّاهُ الرَّحِيمُ بِالْحَبَشِيَّةِ وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿بَادِيَ الرَّأْيِ﴾ مَا ظَهَرَ لَنَا وَقَالَ مُجَاهِدٌ الْجُودِيُّ جَبَلٌ بِالْجَزِيرَةِ وَقَالَ الْحَسَنُ ﴿إِنَّكَ لَأَنْتَ الْحَلِيمُ﴾

---

rılan herkesi tekrar onlara katıyordu. İsrailoğullarının son kişisi de denizi geçtikten sonra Cebrail, Firavuna yaklaştı. Firavunun aygır, kısrağın kokusunu aldı. O anda insiyatif Firavunun elinden çıktı. Cebrail "Haydi yürüyün, bu insanlar denize daha layık değiller." dedi. Bunun üzerine Firavun İsrailoğullarının peşinden denize daldı. Firavun kavminin ilk adamı denizden çıkmaya yeltenince deniz, üzerlerine kapandı. İşte o anda Firavun "İsrailoğullarının iman ettiğinden başka İlah olmadığına iman ettim ve ben müslümanlardanım." dedi. Bunun üzerine ona: "Şimdi mi iman ediyorsun? Hâlbuki bundan önce isyan ettin ve fesat çıkaranlardandın." diye nida edildi.

يَسْتَهْزِئُونَ بِهِ وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿أَقْلِعِي﴾ أَمْسِكِي ﴿عَصِيبٌ﴾ شَدِيدٌ ﴿لَا جَرَمَ﴾ بَلَى ﴿وَفَارَ التَّنُّورُ﴾ نَبَعَ الْمَاءُ وَقَالَ عِكْرِمَةُ وَجْهُ الْأَرْضِ وَقَالَ غَيْرُهُ ﴿وَحَاقَ﴾ نَزَلَ ﴿يَحِيقُ﴾ يَنْزِلُ يَئُوسٌ فَعُولٌ مِنْ يَئِسْتُ وَقَالَ مُجَاهِدٌ ﴿تَبْتَئِسْ﴾ تَحْزَنْ ﴿يَثْنُونَ صُدُورَهُمْ﴾ شَكٌّ وَامْتِرَاءٌ فِي الْحَقِّ ﴿لِيَسْتَخْفُوا مِنْهُ﴾ مِنَ اللَّهِ إِنِ اسْتَطَاعُوا.

Ebu Meysere şöyle dedi: ***"el-evvahu"*** Habeş dilinde Rahîm manasına gelir.

İbnu Abbas şöyle dedi: ***"badie-rre'yi"*** Bize görünen görüş.

Mucâhid: ***"el-cudiyyü"*** Cezîre'de bir dağdır, dedi.

Hasen el-Basrî şöyle dedi: ***«Sen, yumuşak huylu ve aklı başında bir adamsın.»*** (Hud: 87) Onlar bu sözleriyle Şuayb aleyhisselâm ile alay ediyorlardı.

İbnu Abbas şöyle dedi: ***"aklü"*** Tut. (Hud: 44) ***"'asîbun"*** Şiddetli. ***"la cereme"*** Evet. ***"vefarettebbûrü"*** Emrimiz geldi ve fırında su kaynadı. (Hud: 40)

İkrime de: ***"et-tebbûrü"*** Yeryüzüdür, dedi.

İbnu Abbas'tan başkası da şöyle dedi: ***"vehâka"*** (Hud: 8) İndi ***"yehîku"*** İner. ***"yeûsün"*** Ümidimi kestim.

Mucahid şöyle dedi: ***"tebteis"*** Üzülüyorsun. ***"yesnûne sudûrehum"*** Göğüslerini dürüp bükerler. Hakta şübhe ve şübhelenme vardır. Eğer güçleri yeterse Allah'tan gizlemeleri için, diye tefsir etmiştir.

١ -بَاب ﴿ أَلَا إِنَّهُمْ يَثْنُونَ صُدُورَهُمْ لِيَسْتَخْفُوا مِنْهُ أَلَا حِينَ يَسْتَغْشُونَ ثِيَابَهُمْ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴾

1- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«İyi bilin ki, müşrikler, Peygamberden gizlenmek ve okuduğu Kur'ân'ı duymamak için karınlarına birleştirecek şekilde göğüslerini eğmektedirler. Şunu da bilin ki, elbiselerine büründüklerinde bile, Allah, gizlediklerini de açığa vurduklarını da bilir. O, göğüslerin gizliliklerini hakkıyla bilendir.» (Hud: 5) [208]

(Dipnot →)

٤٦٨١ - حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ صَبَّاحٍ حَدَّثَنَا حَجَّاجٌ قَالَ قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادِ بْنِ جَعْفَرٍ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقْرَأُ (أَلَا إِنَّهُمْ تَثْنَوْنِي صُدُورُهُمْ) قَالَ سَأَلْتُهُ عَنْهَا فَقَالَ أُنَاسٌ كَانُوا يَسْتَحْيُونَ أَنْ يَتَخَلَّوْا فَيُفْضُوا إِلَى السَّمَاءِ وَأَنْ يُجَامِعُوا نِسَاءَهُمْ فَيُفْضُوا إِلَى السَّمَاءِ فَنَزَلَ ذَلِكَ فِيهِمْ.

4681- Muhammed ibnu Abbâd ibnu Cafer -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

İbnu Abbas, âyeti: أَلَا إِنَّهُمْ تَثْنَوْنِي صُدُورُهُمْ "Onların göğüsleri şiddetle bükülüp duruyor" şeklinde okurken işittim. Ben İbnu Abbas'a bunu sordum. O şöyle dedi:

- Birtakım insanlar vardı ki, bunlar tuvalete gidip hacetlerini giderirken ve hanımlarıyla cinsi münasebet esnasında avret yerlerini açmakta hayâ ediyorlardı. İşte bu onlar hakkında inmiştir.

٤٦٨٢ - حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى أَخْبَرَنَا هِشَامٌ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ وَأَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادِ بْنِ جَعْفَرٍ أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ قَرَأَ أَلَا إِنَّهُمْ تَثْنَوْنِي صُدُورُهُمْ قُلْتُ يَا أَبَا الْعَبَّاسِ مَا تَثْنَوْنِي صُدُورُهُمْ قَالَ كَانَ الرَّجُلُ يُجَامِعُ امْرَأَتَهُ فَيَسْتَحِي أَوْ يَتَخَلَّى فَيَسْتَحِي فَنَزَلَتْ (أَلَا إِنَّهُمْ تَثْنَوْنِي صُدُورُهُمْ).

4682- Muhammed ibnu Abbâd ibnu Cafer -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

İbnu Abbas, âyeti: أَلَا إِنَّهُمْ تَثْنَوْنِي صُدُورُهُمْ "Onların göğüsleri şiddetle bükülüp duruyor" şeklinde okumuştur. Ben İbnu Abbas'a:

-Ey Ebu Abbas! "Göğüsleri dürülüp bükülürler" âyeti ne manaya gelir? diye sordum. İbnu Abbas şöyle dedi:

-Bir erkek, hanımıyla cinsi münasebet yaptığı zaman, avret açmaktan dolayı hayâ eder, bundan utanırdı. Veya da tuvalette hacetini giderir-

---

208 Münafıklardan biri Allah Rasûlü sallallahu aleyhi vesellem'in yanından geçerken iki büklüm oluyor elbisesiyle başını kapatıyordu ki Allah Rasûlü sallallahu aleyhi vesellem onu tanımasın. Bu âyet-i Kerime işte bu ve benzerlerine işaret etmektedir. Bu izaha göre münafıklar, Allahtan saklanmak için değil Resulullahtan saklanmak için böyle davranmışlardır.

ken yine avret yerini açmaktan utanırdı. Bunun üzerine bu âyet indi: "Onların göğüsleri şiddetle bükülüp duruyor"

٤٦٨٣ – حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا عَمْرٌو قَالَ قَرَأَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿أَلَا إِنَّهُمْ يَثْنُونَ صُدُورَهُمْ لِيَسْتَخْفُوا مِنْهُ أَلَا حِينَ يَسْتَغْشُونَ ثِيَابَهُمْ﴾ و قَالَ غَيْرُهُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ﴿يَسْتَغْشُونَ﴾ يُغَطُّونَ رُءُوسَهُمْ ﴿سِيءَ بِهِمْ﴾ سَاءَ ظَنُّهُ بِقَوْمِهِ ﴿وَضَاقَ بِهِمْ﴾ بِأَضْيَافِهِ ﴿بِقِطْعٍ مِنَ اللَّيْلِ﴾ بِسَوَادٍ وَقَالَ مُجَاهِدٌ ﴿إِلَيْهِ أُنِيبُ﴾ أَرْجِعُ.

4683- Amr ibnu Dînâr -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

İbnu Abbas أَلَا إِنَّهُمْ يَثْنُونَ صُدُورَهُمْ لِيَسْتَخْفُوا مِنْهُ أَلَا حِينَ يَسْتَغْشُونَ ثِيَابَهُمْ *«İyi bilin ki, müşrikler, Peygamberden gizlenmek ve okuduğu Kur'ân'ı duymamak için karınlarına birleştirecek şekilde göğüslerini eğmektedirler. Şunu da bilin ki, elbiselerine büründüklerinde bile, Allah, gizlediklerini de açığa vurduklarını da bilir.»* şeklinde okudu.

Amr ibnu Dînâr'dan başkası da İbnu Abbas'ın şöyle dediğini nakletmiştir: *"yesta'şûne"* Başlarını örterler. *"sûe bihim"* Kavmine karşı zannı kötüleşmişti. *"bikıd'i minel-leyli"* Gecenin karanlığında. *"ileyhi unîbu"* Ben O'na yöneldim.

٢-بَاب قَوْلِهِ ﴿ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ ﴾

2- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«O'nun arşı su üzerinde idi.» (Hud: 7)[209]

٤٦٨٤ – حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنْفِقْ أُنْفِقْ عَلَيْكَ وَقَالَ يَدُ اللَّهِ مَلْأَى لَا تَغِيضُهَا نَفَقَةٌ سَحَّاءُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ

209 Bu âyet-i Kerime, arşın ve suyun, gökler ve yer yaratılmadan önce var olduklarını bildirmektedir.

وَقَالَ أَرَأَيْتُمْ مَا أَنْفَقَ مُنْذُ خَلَقَ السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ فَإِنَّهُ لَمْ يَغِضْ مَا فِي يَدِهِ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ وَبِيَدِهِ الْمِيزَانُ يَخْفِضُ وَيَرْفَعُ ﴿اعْتَرَاكَ﴾ افْتَعَلَكَ مِنْ عَرَوْتُهُ أَيْ أَصَبْتُهُ وَمِنْهُ يَعْرُوهُ وَاعْتَرَانِي ﴿آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا﴾ أَيْ فِي مِلْكِهِ وَسُلْطَانِهِ عَنِيدٌ وَعَنُودٌ وَعَانِدٌ وَاحِدٌ هُوَ تَأْكِيدُ التَّجَبُّرِ ﴿اسْتَعْمَرَكُمْ﴾ جَعَلَكُمْ عُمَّارًا أَعْمَرْتُهُ الدَّارَ فَهِيَ عُمْرَى جَعَلْتُهَا لَهُ ﴿نَكِرَهُمْ﴾ وَأَنْكَرَهُمْ وَاسْتَنْكَرَهُمْ وَاحِدٌ ﴿حَمِيدٌ مَجِيدٌ﴾ كَأَنَّهُ فَعِيلٌ مِنْ مَاجِدٍ مَحْمُودٌ مِنْ حَمِدَ سِجِّيلٌ الشَّدِيدُ الْكَبِيرُ سِجِّيلٌ وَسِجِّينٌ وَاللَّامُ وَالنُّونُ أُخْتَانِ وَقَالَ تَمِيمُ بْنُ مُقْبِلٍ وَرَجْلَةٍ يَضْرِبُونَ الْبَيْضَ ضَاحِيَةً ضَرْبًا تَوَاصَى بِهِ الْأَبْطَالُ سِجِّينَا.

4684- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Allah Azze ve Celle şöyle buyurdu: Fakirlere sadaka ver ki ben de sana nimetimden vereyim.

Muhakkak ki Allah'ın eli doludur ve elindekini gece-gündüz infak etmesiyle, kullarına vermesi onu eksiltmez. Allah'ın göğü ve yeri yarattığı günden bu yana O'nun kullarına verdiği nimetleri hiç düşündünüz mü? Bundan bana haber verebilir misiniz? Muhakkak ki Allah'ın elinde olandan hiçbir şey eksilmemiştir. O'nun Arş'ı su üzerinde idi. Mizan da O'nun elindedir ve mizan alçalır ve yükselir."

"e'aterake" Seni çarpmış. ***"'anidun ve'anudun ve'anidun"*** Çok inatçı. ***"este'amereküm"*** Sizleri imar ile görevlendirdi. ***"nekirehum"*** Onlardan hoşlanmadı. ***"hamidun mecidun"*** "O, hamd olunmaya lâyıktır; hayır ve ihsan sâhibidir." ***"siccîlun"*** Balçıktan pişirilmiş sert ve büyük taşlar. (Hadisin geçtiği diğer yerler: 5352, 7411, 7419, 7496)

٣-بَاب ﴿ وَإِلَى مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا ﴾

3- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Medyen halkına da kardeşleri Şu'ayb'ı göndermiştik.» (Hud: 84)[210]

210 Medyen: aslında bir kabilenin ismidir. Bu kabile Hicaz bölgesiyle Şam arasında Maun şehri yakınında yaşıyordu. Bunların yaşadığı yere, kendi adları verilerek

أَيْ إِلَى أَهْلِ مَدْيَنَ لِأَنَّ مَدْيَنَ بَلَدٌ وَمِثْلُهُ ﴿وَاسْأَلْ الْقَرْيَةَ﴾(وَاسْأَلْ الْعِيرَ) يَعْنِي أَهْلَ الْقَرْيَةِ وَأَصْحَابَ الْعِيرِ ﴿وَرَاءَكُمْ ظِهْرِيًّا﴾ يَقُولُ لَمْ تَلْتَفِتُوا إِلَيْهِ وَيُقَالُ إِذَا لَمْ يَقْضِ الرَّجُلُ حَاجَتَهُ ظَهَرْتَ بِحَاجَتِي وَجَعَلْتَنِي ظِهْرِيًّا وَالظِّهْرِيُّ هَا هُنَا أَنْ تَأْخُذَ مَعَكَ دَابَّةً أَوْ وِعَاءً تَسْتَظْهِرُ بِهِ ﴿أَرَاذِلُنَا﴾ سُقَّاطُنَا ﴿ إِجْرَامِي ﴾ هُوَ مَصْدَرٌ مِنْ أَجْرَمْتُ وَبَعْضُهُمْ يَقُولُ جَرَمْتُ ﴿الْفُلْكُ﴾ وَالْفُلْكُ وَاحِدٌ وَهِيَ السَّفِينَةُ وَالسُّفُنُ ﴿مُجْرَاهَا﴾ مَدْفَعُهَا وَهُوَ مَصْدَرُ أَجْرَيْتُ وَأَرْسَيْتُ حَبَسْتُ وَيُقْرَأُ مَرْسَاهَا مِنْ رَسَتْ هِيَ وَمَجْرَاهَا مِنْ جَرَتْ هِيَ وَمُجْرِيهَا وَمُرْسِيهَا مِنْ فُعِلَ بِهَا رَاسِيَاتٌ ثَابِتَاتٌ.

Meyden şehri derken, bundan maksat Meyden halkıdır. Çünkü Meyden, bir yerleşim yerinin adıdır. ***"veesel el-karye"*** ve ***"veesel el-'îre"*** Köye sor, kervana sor, sözleri de böyledir ki, bu da köy ehline ve kervanda bulunana sor, demektir. ***"vereeküm zıhriyyen"*** Siz O'na yönelmediniz. ***"erazilna"*** Düşüklerimiz, en aşağı tabakalarımız. ***"icramî"*** Ben günah işledim. ***"el-fulkü"*** Gemi. ***"mücraha"*** Onun gitmesi.

٤-بَاب قَوْلِهِ ﴿ وَيَقُولُ الْأَشْهَادُ هَؤُلَاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى رَبِّهِمْ أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ ﴾ وَاحِدُهُ شَاهِدٌ مِثْلُ صَاحِبٍ وَأَصْحَابٍ

4- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Allah'a yalan iftirada bulunan kimseden daha zâlim kim olabilir? Bunlar kıyamet günü Rablerine arz olunurlar. Şâhidler de: "İşte bunlar, Rablerine karşı yalan söyleyenlerdir" derler. Şunu iyice bilesiniz ki, Allah'ın lâneti zâlimleredir.» (Hud: 18)[211]

٤٦٨٥ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ حَدَّثَنَا سَعِيدٌ وَهِشَامٌ قَالَا حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ مُحْرِزٍ قَالَ بَيْنَا ابْنُ عُمَرَ يَطُوفُ إِذْ عَرَضَ رَجُلٌ فَقَالَ يَا

"Medyen" denmiştir. Allah Azze Ve Celle bu kavme, en şereflilerinden olan Şuayb aleyhisselâmi Peygamber olarak göndermiştir.

211 Allah Teâlâ, kıyamette müminlerin günahlarını örtecek fakat kâfirleri, diğer yaratıkların huzurunda rüsvay edecektir.

أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَوْ قَالَ يَا ابْنَ عُمَرَ سَمِعْتَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي النَّجْوَى فَقَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ يُدْنَى الْمُؤْمِنُ مِنْ رَبِّهِ وَقَالَ هِشَامٌ يَدْنُو الْمُؤْمِنُ حَتَّى يَضَعَ عَلَيْهِ كَنَفَهُ فَيُقَرِّرُهُ بِذُنُوبِهِ تَعْرِفُ ذَنْبَ كَذَا يَقُولُ أَعْرِفُ يَقُولُ رَبِّ أَعْرِفُ مَرَّتَيْنِ فَيَقُولُ سَتَرْتُهَا فِي الدُّنْيَا وَأَغْفِرُهَا لَكَ الْيَوْمَ ثُمَّ تُطْوَى صَحِيفَةُ حَسَنَاتِهِ وَأَمَّا الْآخَرُونَ أَوْ الْكُفَّارُ فَيُنَادَى عَلَى رُءُوسِ الْأَشْهَادِ ﴿هَؤُلَاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى رَبِّهِمْ أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ﴾ وَقَالَ شَيْبَانُ عَنْ قَتَادَةَ حَدَّثَنَا صَفْوَانُ.

4685- Safvân ibnu Muhriz -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Abdullah ibnu Ömer, Kâbe'de tavâf ederken bir adam O'nun yanına geldi ve şöyle dedi:

-Ey Ebu Abdurrahmân! Sen Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemden necvâ (Kıyâmet günü Allah'ın mümin kuluna gizlice hitâbı) hakkındaki sözünü işittin mi?

İbnu Ömer de şöyle dedi:

-Ben Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemden işittim, şöyle buyuruyordu:

"Mümin kul Rabbine yaklaşır ve Allahu Teâlâ onun üzerine örtüsünü koyar ve:

-***«İşlediğin falan günâhı biliyor musun?»*** diye sorar. Mü'min de:

-Evet ey Rabbim! der. Günahlarını ikrar edip kendisinin helâk olacağını anladığında Allah Azze ve Celle şöyle buyurur:

-***«Sen dünyada iken senden bu günahları gizledim. Bu gün de burada günahlarını bağışlıyorum».***

Bunun üzerine o kulun hasenat kitabı verilir. Kâfirlere ve münafıklara gelince, onlar için de, onların küfür ve şirklerine şahid olan peygamber ve melekler derler ki:

-İşte bunlar Rablerini dünyadayken yalanlayanlardır. Allah'ın laneti o zâlimlerin üzerine olsun." (Hadisin Geçtiği diğer yer: 2441, 4685, 6070, 7514)

٥-بَاب قَوْلِهِ ﴿ وَكَذَلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرَى وَهِيَ ظَالِمَةٌ إِنَّ أَخْذَهُ أَلِيمٌ شَدِيدٌ ﴾

5- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«İşte Rabbin, zâlim kasabalar halkını yakaladığı zaman, O'nun yakalayışı böyledir ve O'nun bu yakalayışı da, çok acı ve çok şiddetlidir.» (Hud: 102)[212]

﴿الرِّفْدُ الْمَرْفُودُ﴾ الْعَوْنُ الْمُعِينُ رَفَدْتُهُ أَعَنْتُهُ ﴿تَرْكَنُوا﴾ تَمِيلُوا ﴿فَلَوْلَا كَانَ﴾ فَهَلَّا كَانَ ﴿ أُتْرِفُوا﴾ أُهْلِكُوا وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ﴾ شَدِيدٌ وَصَوْتٌ ضَعِيفٌ

"er-rifdul merfûdu" (Hud: 98) Yardım, yardım eden. ***"vefettuhu"*** Ona yardım ettim. ***"terkenû"*** Meylettiler. (Hud: 113) ***"felevla kane"*** (Hud: 116). Olaydı ya! ***"utrifû"*** Helâk olundular. (Hud: 116) İbnu Abbas: ***"zefîrun"*** Şiddetli ses. ***"şehîkun"*** Zayıf ses. (Hud: 106)

٤٦٨٦ - حَدَّثَنَا صَدَقَةُ بْنُ الْفَضْلِ أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ حَدَّثَنَا بُرَيْدُ بْنُ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ اللَّهَ لَيُمْلِي لِلظَّالِمِ حَتَّى إِذَا أَخَذَهُ لَمْ يُفْلِتْهُ قَالَ ثُمَّ قَرَأَ ﴿وَكَذَلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرَى وَهِيَ ظَالِمَةٌ إِنَّ أَخْذَهُ أَلِيمٌ شَدِيدٌ﴾

4686- Ebu Musa -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Allah zâlime muhakkak ki mühlet verir. Onu yakalayacağı zaman göz açtırmadan ansızın yakalar."

Bundan sonra Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şu âyeti okudu: ***«İşte Rabbin, zâlim kasabalar halkını yakaladığı zaman, O'nun ya-***

212 Bu âyet-i Kerime, ümmet-i Muhammed'i, geçmiş ümmetlerden sapık olanların yolunu tutmamaları için uyarmaktadır. Zira Allah, mühlet verse de asla ihmal etmez. Hak edene sonunda cezasını mutlaka verir. Ve Allah'ın cezalandırması, yaratıklarının cezalandırmasına benzememektedir.

kalayışı böyledir ve O'nun bu yakalayışı da, çok acı ve çok şiddetlidir.» (Hud: 102)

٦-بَاب قَوْله ﴿ وَأَقِمْ الصَّلَاةَ طَرَفَيْ النَّهَارِ وَزُلَفًا مِنْ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ ذَلِكَ ذِكْرَى لِلذَّاكِرِينَ ﴾

6- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Gündüzün iki tarafında ve gecenin gündüze yakın vakitlerinde namazı dosdoğru kıl. İyilikler kötülükleri giderir. Bu, ibret alacak olanlara bir öğüttür.» (Hud: 114)[213]

وَزُلَفًا سَاعَاتٍ بَعْدَ سَاعَاتٍ وَمِنْهُ سُمِّيَتْ الْمُزْدَلِفَةُ الزُّلْفُ مَنْزِلَةٌ بَعْدَ مَنْزِلَةٍ وَأَمَّا ﴿زُلْفَى﴾ فَمَصْدَرٌ مِنْ الْقُرْبَى ازْدَلَفُوا اجْتَمَعُوا ﴿أَزْلَفْنَا﴾ جَمَعْنَا.

"vezülefen" Zamanın ardından zaman. Hacıların Arafat'tan sonra gidip bayram gecesini geçirdikleri Müzdelife'de ardı ardınca insanların gelip orada gecelemelerinden dolayı bununla isimlendirilmiştir. ***"zülfâ"*** Yakın olmak manâsından mastardır. ***"ezdelefû"*** Toplandılar. ***"ezlefna"*** Topladık.

٤٦٨٧ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَزِيدُ هُوَ ابْنُ زُرَيْعٍ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ التَّيْمِيُّ عَنْ أَبِي عُثْمَانَ عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلًا أَصَابَ مِنْ امْرَأَةٍ قُبْلَةً فَأَتَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرَ ذَلِكَ لَهُ فَأُنْزِلَتْ عَلَيْهِ ﴿وَأَقِمْ الصَّلَاةَ طَرَفَيْ النَّهَارِ وَزُلَفًا مِنْ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ ذَلِكَ ذِكْرَى لِلذَّاكِرِينَ﴾ قَالَ الرَّجُلُ أَلِيَ هَذِهِ قَالَ لِمَنْ عَمِلَ بِهَا مِنْ أُمَّتِي.

---

213 Salih ameller günahlara kefaret olduğunun delillerindendir. Buradaki kötülükleri silen iyiliklerden maksat, beş vakit namazdır. Zira namaz kılmanın, kişinin günahlarını sileceği beyan edilmiştir. Ve Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selem: "Bana haber verin, sizden birinizin kapısının önünde bir nehir aksa ve her gün o nehirde beş kere yıkansa, kirden bir eser kalır mı?" Kirden bir eser kalmaz, dediler. "İşte beş vakit namaz da böyledir. Allah onunla hataları siler." buyurmuştur.

4687- İbnu Mesud'dan -Allah ondan razı olsun- O şöyle dedi:

Bir adam, bir kadını öptü. O adam Nebi sallallahu aleyhi ve selleme gelip bunu haber verdi. Bunun üzerine Allah şu âyeti indirdi: ***«Gündüzün iki tarafında ve gecenin gündüze yakın vakitlerinde namazı dosdoğru kıl. Muhakkak ki iyilikler kötülükleri giderir.»*** (Hud: 114) Adam dedi ki: Bu bana özel mi? Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem: "Bu ümmetimin hepsi içindir." buyurdu. (Hadisin geçtiği diğer yer: 526)

١٢-سُورَةُ يُوسُفَ

12- Yûsuf Sûresi

وَقَالَ فُضَيْلٌ عَنْ حُصَيْنٍ عَنْ مُجَاهِدٍ ﴿ مُتَّكَأً ﴾ الْأُتْرُجُّ قَالَ فُضَيْلٌ الْأُتْرُجُّ بِالْحَبَشِيَّةِ مُتْكًا وَقَالَ ابْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ رَجُلٍ عَنْ مُجَاهِدٍ مُتْكًا قَالَ كُلُّ شَيْءٍ قُطِعَ بِالسِّكِّينِ وَقَالَ قَتَادَةُ ﴿ لَذُو عِلْمٍ لِمَا عَلَّمْنَاهُ ﴾ عَامِلٌ بِمَا عَلِمَ وَقَالَ سَعِيدُ بْنُ جُبَيْرٍ ﴿ صُوَاعَ الْمَلِكِ ﴾ مَكُّوكُ الْفَارِسِيِّ الَّذِي يَلْتَقِي طَرَفَاهُ كَانَتْ تَشْرَبُ بِهِ الْأَعَاجِمُ وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿ تُفَنِّدُونِ ﴾ تُجَهِّلُونِ وَقَالَ غَيْرُهُ غَيَابَةٌ كُلُّ شَيْءٍ غَيَّبَ عَنْكَ شَيْئًا فَهُوَ غَيَابَةٌ وَالْجُبُّ الرَّكِيَّةُ الَّتِي لَمْ تُطْوَ ﴿ بِمُؤْمِنٍ لَنَا ﴾ بِمُصَدِّقٍ ﴿ أَشُدَّهُ ﴾ قَبْلَ أَنْ يَأْخُذَ فِي النُّقْصَانِ يُقَالُ بَلَغَ أَشُدَّهُ وَبَلَغُوا أَشُدَّهُمْ وَقَالَ بَعْضُهُمْ وَاحِدُهَا شَدٌّ وَالْمُتَّكَأُ مَا اتَّكَأْتَ عَلَيْهِ لِشَرَابٍ أَوْ لِحَدِيثٍ أَوْ لِطَعَامٍ وَأَبْطَلَ الَّذِي قَالَ الْأُتْرُجُّ وَلَيْسَ فِي كَلَامِ الْعَرَبِ الْأُتْرُجُّ فَلَمَّا احْتُجَّ عَلَيْهِمْ بِأَنَّهُ الْمُتَّكَأُ مِنْ نَمَارِقَ فَرُّوا إِلَى شَرٍّ مِنْهُ فَقَالُوا إِنَّمَا هُوَ الْمُتْكُ سَاكِنَةَ التَّاءِ وَإِنَّمَا الْمُتْكُ طَرَفُ الْبَظْرِ وَمِنْ ذَلِكَ قِيلَ لَهَا مَتْكَاءُ وَابْنُ الْمَتْكَاءِ فَإِنْ كَانَ ثَمَّ أُتْرُجٌّ فَإِنَّهُ بَعْدَ الْمُتْكَإِ ﴿ شَغَفَهَا ﴾ يُقَالُ بَلَغَ شِغَافَهَا وَهُوَ غِلَافُ قَلْبِهَا وَأَمَّا شَعَفَهَا فَمِنَ الْمَشْعُوفِ ﴿ أَصْبُ ﴾ أَمِيلُ صَبَا مَالَ ﴿ أَضْغَاثُ أَحْلَامٍ ﴾ مَا لَا تَأْوِيلَ لَهُ وَالضِّغْثُ مِلْءُ الْيَدِ مِنْ حَشِيشٍ وَمَا أَشْبَهَهُ وَمِنْهُ ﴿ وَخُذْ بِيَدِكَ ضِغْثًا ﴾ لَا مِنْ قَوْلِهِ ﴿ أَضْغَاثُ أَحْلَامٍ ﴾ وَاحِدُهَا ضِغْثٌ ﴿ نَمِيرُ ﴾ مِنَ الْمِيرَةِ ﴿ وَنَزْدَادُ كَيْلَ بَعِيرٍ ﴾ مَا يَحْمِلُ بَعِيرٌ أَوَى إِلَيْهِ ضَمَّ إِلَيْهِ السِّقَايَةُ مِكْيَالٌ ﴿ تَفْتَأُ ﴾ لَا تَزَالُ ﴿ حَرَضًا ﴾ مُحْرَضًا يُدِيبُكَ الْهَمُّ تَحَسَّسُوا تَخَبَّرُوا ﴿ مُزْجَاةٍ ﴾ قَلِيلَةٍ ﴿ غَاشِيَةٌ مِنْ عَذَابِ اللَّهِ ﴾ عَامَّةٌ مُجَلِّلَةٌ.

Mücahid şöyle dedi: ***"müttekeen"*** (Yusuf: 31) Utruc. Fudayl şöyle dedi: ***"el-utruccu"*** Habeş dilinde Mutken'dir. Mucâhid şöyle dedi: ***"mütken"*** Bıçakla kesilen her şey. Katâde şöyle dedi: ***"lezu 'ılmin lima 'allemnahu"*** Öğrendiğiyle amel edendir. (Yusuf: 68)

Saîd ibnu Cubeyr şöyle dedi: ***"suva'al-meliki"*** (Yusuf: 72) Fârisî'nin mikyâlidir; bu, iki tarafı birbirine kavuşan ve arap olmayanların su içtikleri bir kabın adıdır.

İbnu Abbas: şöyle dedi: ***"tüfennidûni"*** (Yusuf: 94) Beni cahilliğe nisbet etmezseniz.

İbnu Abbas'tan başkası şöyle dedi: ***"ğayabetun"*** (Yusuf: 10) Senden kaybolan her şey. ***"velcubbu"*** Duvarı örülmemiş kuyudur. ***"bimu'minin lena"*** (Yusuf: 17), "Sen bizi doğrulayıcı değilsin. ***"eşüddehu"*** Noksanlığa başlamadan önceki en olgun çağı. ***"velmüttekeu"*** (Yusuf: 31) Su içerken, yemek yerken veya konuşurken yaslanılan masadır. ***"şeğefeha"*** (Yusuf: 32) Sevgi yüreğinin zarına işlemiş. ***"asbun"*** (Yusuf: 33) Onlara meylederim. ***"ezğasu ehlamin"*** (Yusuf: 44) Hiçbir yorumu olmayan anlamsız düşler. ***"ez-zığsü"*** Bir avuç dolusu kuru ot ve benzeri şeyler. ***"nemîru"*** Onları getiririz. ***"venezdadu keyle be'îrin"*** Devenin taşıyacağı kadar. ***"evâ ileyhi"*** (Yusuf: 69) Yanına aldı. ***"es-sikayetü"*** (Yusuf: 70) Su içilen kap. ***"tefteu"*** Hâlâ. Yapmaya devam ediyorsun. ***"herezan"*** Hüzünlenmen seni eritiyor. ***"tehessesû"*** Haber arayın. ***"müzcatin"*** Az. ***"ğaşiyetun min azabillahi"*** (Yusuf: 107) Her şeyi kaplayan genel bir azap.

١- بَاب قَوْلِهِ ﴿ وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَعَلَى آلِ يَعْقُوبَ كَمَا أَتَمَّهَا عَلَى أَبَوَيْكَ مِنْ قَبْلُ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ ﴾

1- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Rabbin seni böylece seçecek ve sözlerin tevilini öğreterek tıpkı daha önce ataların İbrahim ve İshak'a yaptığı gibi, sana ve Yâkub ailesine nimetini tamamlayacaktır. Zira Rabbin, her şeyi hakkıyla bilendir, hikmet sahibidir.» (Yusuf: 6)[214]

214 Yakup aleyhisselâm, Yusuf aleyhisselâm'ın gördüğü rüyayı dinledikten ve rüyasını kardeşlerine anlatmamasını tavsiye ettikten sonra, Yusufun, ilahi bir lütufla seçileceğini ve ona, rüyaları tabir etme yeteneğinin verileceğini bildiriyor. Ayrıca Allah Teâlâ'nın Yusufun dedesi İshak'a peygamberlik vererek, dedesinin babası olan

٤٦٨٨ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الْكَرِيمُ ابْنُ الْكَرِيمِ ابْنِ الْكَرِيمِ ابْنِ الْكَرِيمِ يُوسُفُ بْنُ يَعْقُوبَ بْنِ إِسْحَاقَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ.

4688- Abdullah ibnu Ömer -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Kerîm oğlu, Kerîm oğlu, Kerîm oğlu Kerîm, İbrâhîm oğlu, İshâk oğlu, Yakûb oğlu Yûsuf'tur."

٢-بَاب قَوْلِهِ ﴿ لَقَدْ كَانَ فِي يُوسُفَ وَإِخْوَتِهِ آيَاتٌ لِلسَّائِلِينَ ﴾

2- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Şurası bir gerçektir ki, Yûsuf ve kardeşlerinde, gerçekleri araştıranlar için ibretler vardır.» (Yusuf: 7)

٤٦٨٩ - حَدَّثَنِي مُحَمَّدٌ أَخْبَرَنَا عَبْدَةُ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّ النَّاسِ أَكْرَمُ قَالَ أَكْرَمُهُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاهُمْ قَالُوا لَيْسَ عَنْ هَذَا نَسْأَلُكَ قَالَ فَأَكْرَمُ النَّاسِ يُوسُفُ نَبِيُّ اللَّهِ ابْنُ نَبِيِّ اللَّهِ ابْنِ نَبِيِّ اللَّهِ ابْنِ خَلِيلِ اللَّهِ قَالُوا لَيْسَ عَنْ هَذَا نَسْأَلُكَ قَالَ فَعَنْ مَعَادِنِ الْعَرَبِ تَسْأَلُونِي قَالُوا نَعَمْ قَالَ فَخِيَارُكُمْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ خِيَارُكُمْ فِي الْإِسْلَامِ إِذَا فَقِهُوا تَابَعَهُ أَبُو أُسَامَةَ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ.

4689- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme:

-Ey Allah'ın Rasûlü! İnsanlar içinde en üstün olanlar kimlerdir? diye soruldu. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

İbrahimi ise ateşten kurtararak, oğlu İsmail'i kurban etmesine çare göndererek ve onu dost ve peygamber seçerek nimetlerini tamamladığı gibi Yakub ailesine ve Yusuf'a da peygamberlik vermek sûretiyle nimetini tamamladığını bildirmiştir.

-"Allah katında en üstün olanlar, Allah'tan en çok korkanlardır." buyurdu. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin bu cevabı üzerine bu soruyu soranlar:

-Biz bundan sormuyoruz, dediler. Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Öyleyse Allah'ın Peygamberi olan ve Halilullah İbrahim'in oğlu olan ve bir peygamber olan İshak'ın, yine peygamber olan Yakub'un oğlu olan Yusuf aleyhisselâmdır." Soru soranlar yine:

-Biz Sana bundan da sormuyoruz, dediler. Bu defa Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Sizler Arap soyunun aslını mı soruyorsunuz? Cahiliyet döneminde hayırlı olanlar, şayet dinde anlayış sahibi olurlarsa İslâm'da da en hayırlıları olurlar." (Hadisin geçtiği diğer yerler: 3374, 3383)

٣ - بَاب قَوْلِهِ ﴿قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا فَصَبْرٌ جَمِيلٌ﴾ ﴿سَوَّلَتْ﴾ زَيَّنَتْ

3- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Kardeşleri, sahte kana bulanmış Yûsuf'un gömleğini de getirmişlerdi. Babaları ise, şöyle demişti: "Hayır. Nefisleriniz bir işi size kolaylaştırmış. Artık benim için yapılacak iş, güzel bir sabırdır. Şu anlatışınıza göre, yardımına sığınılacak kimse, yalnız Allah'tır."» (Yusuf: 18)[215]

"sevvelet" Süsledi.

٤٦٩٠ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ صَالِحٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ ح و حَدَّثَنَا الْحَجَّاجُ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ النُّمَيْرِيُّ حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ يَزِيدَ الْأَيْلِيُّ قَالَ سَمِعْتُ الزُّهْرِيَّ سَمِعْتُ عُرْوَةَ بْنَ الزُّبَيْرِ وَسَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ وَعَلْقَمَةَ بْنَ وَقَّاصٍ وَعُبَيْدَ اللَّهِ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ حَدِيثِ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ

215 "Yusufun kardeşleri onu kuyuya attıktan sonra onu, kurdun yediğini ispat edebilmek için bir kuzu kesmiş ve Yusufun elbiselerini onun kanına bulamışlardı. Fakat onlar, gömleği ve diğer elbiseleri bazı yerlerinden yırtmayı akıl edememişlerdi. Yakub, kana bulanmış elbiseleri görünce: "Eğer onu kurt yemiş olsaydı elbiselerini yırtardı, ben böyle yumuşak huylu kurt görmedim. Belki de siz, başka bir tuzak kurdunuz" demiş ve Allahın yardımına sığınmıştır.

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ قَالَ لَهَا أَهْلُ الْإِفْكِ مَا قَالُوا فَبَرَّأَهَا اللَّهُ كُلٌّ حَدَّثَنِي طَائِفَةً مِنْ الْحَدِيثِ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنْ كُنْتِ بَرِيئَةً فَسَيُبَرِّئُكِ اللَّهُ وَإِنْ كُنْتِ أَلْمَمْتِ بِذَنْبٍ فَاسْتَغْفِرِي اللَّهَ وَتُوبِي إِلَيْهِ قُلْتُ إِنِّي وَاللَّهِ لَا أَجِدُ مَثَلًا إِلَّا أَبَا يُوسُفَ ﴿ فَصَبْرٌ جَمِيلٌ وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ ﴾ وَأَنْزَلَ اللَّهُ ﴿ إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِنْكُمْ ﴾ الْعَشْرَ الْآيَاتِ.

4690- Zuhri -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Urve ibnu Zubeyr, Said ibnu Museyyib, Alkame ibnu Vekkas ve Ubeydullah ibnu Abdullah -Allah onlardan razı olsun- Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin hanımı Âişe'ye atılan zina iftirasını ve Allah Azze ve Celle'nin O'nu temize çıkarması ile alakalı hadisi her biri rivayet etmiştir. O hadiste Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Âişe'ye şöyle dedi:

"Şayet bu iftiradan beri isen, muhakkak ki Allah seni bu iftiradan temizleyecektir. Şayet böyle bir günaha yaklaşmış isen Allah'a tövbe et ve O'ndan günahın için bağışlanma dile!"

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin bu sözleri üzerine Âişe şöyle dedi:

-Vallahi bu konuda Yusuf'un babası Yakub'un söylediği sözden başka bir mesel bulamıyorum. Yakub aleyhisselâm oğullarına şöyle demişti: ***«Artık benim için yapılacak iş, güzel bir sabırdır. Şu anlatışınıza göre, yardımına sığınılacak kimse, yalnız Allah'tır.»***

Allah Azze ve Celle, Âişe'yi zina iftirasından kurtaran şu âyetleri indirdi:

«Peygamberin eşi hakkındaki o iftirayı yapanlar, içinizden bir topluluktur. Bunu kendiniz için bir şer sanmayın; aksine o, sizin için hayırlı olmuştur. Onlardan her biri için kazandığı günah nisbetinde ceza vardır. İftiranın en büyüğünü yüklenene ise, büyük azap vardır. Bu iftirayı işittiğiniz zaman, mümin erkek ve kadınların güzel zanda bulunup kendi kendilerine "bu apaçık bir iftiradır" demeleri gerekmez miydi? Bu iftiraya dört şâhit getirmeleri gerekmez miydi? Şâhidleri getirmediklerine göre, bunlar, Allah katında yalancı olanlardır. Eğer Allah'ın dünyada üzerinizdeki lûtfu ve âhirette de rahmeti olmasaydı, içine daldığınız bu iftirada size büyük bir azap dokunurdu. O zaman, siz

onu dillerinizle alıyor ve hakkında bilgi sahibi olmadığınız şeyi ağızlarınızla söylüyordunuz ve bunu, Allah katındaki büyüklüğüne rağmen kolay sanıyordunuz. Halbuki o iftirayı işittiğiniz zaman, "bunu bizim konuşmamız bize yakışmaz; hâşâ, bu, büyük bir iftiradır" deseniz ne olurdu? Eğer mümin kişiler iseniz, bunun gibi bir şeye bir daha dönmemeniz için, Allah size vâzu nasihat ediyor. Ve Allah size âyetleri böylece açıklıyor. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir, hikmet sahibidir. İman edenler arasında fuhşun yayılmasını arzu edenlere, dünya ve âhirette çok acı bir azap vardır; Allah her şeyi bilir ve fakat siz bilmezsiniz. Üzerinizde ya Allah'ın lûtfu ve merhameti olmasaydı; ya Allah çok şefkatli ve merhametli olmasaydı, haliniz nice olurdu?» (Nûr: 11-20)

٤٦٩١ - حَدَّثَنَا مُوسَى حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ حُصَيْنٍ عَنْ أَبِي وَائِلٍ قَالَ حَدَّثَنِي مَسْرُوقُ بْنُ الْأَجْدَعِ قَالَ حَدَّثَتْنِي أُمُّ رُومَانَ وَهِيَ أُمُّ عَائِشَةَ قَالَتْ بَيْنَا أَنَا وَعَائِشَةُ أَخَذَتْهَا الْحُمَّى فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَعَلَّ فِي حَدِيثٍ تُحُدِّثَ قَالَتْ نَعَمْ وَقَعَدَتْ عَائِشَةُ قَالَتْ مَثَلِي وَمَثَلُكُمْ كَيَعْقُوبَ وَبَنِيهِ ﴿بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا فَصَبْرٌ جَمِيلٌ وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ﴾

4691- Âişe'nin annesi olan Ümmü Rûmân -Allah onlardan razı olsun- şöyle dedi:

Âişe, humma hastalığına yakalanmış bir hâlde banim yanımda idi. Yanımıza Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem geldi ve:

-"Herhâlde bu hastalığa yakalanmasına kendisi hakkında konuşulan sözler sebep oldu?" buyurdu.

Ben de:

-Evet, diye cevap verdim.

Bu esnada Âişe yattığı yerden doğruldu şöyle dedi:

-Benim aramla sizin aranızdaki mesel, Yakub ile oğulları arasında ki mesele gibidir. Yakub oğullarına şöyle demişti: ***«Hayır. Nefisleriniz bir işi size kolaylaştırmış. Artık benim için yapılacak iş, güzel bir sabırdır. Şu anlatışınıza göre, yardımına sığınılacak kimse, yalnız Allah'tır.»***

٤-بَاب قَوْلِهِ ﴿وَرَاوَدَتْهُ الَّتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ وَغَلَّقَتْ الْأَبْوَابَ وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ﴾

4- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Yûsuf'un, evinde kaldığı kadın, ondan talebte bulunmuş, kapıları kilitleyip "haydi gelsene!" demişti. Fakat Yusuf: "Mâzallah; efendim bana iyi davrandı. Zâlimler asla felah bulmazlar" diye karşı koymuştu.» (Yusuf: 23)[216]

وَقَالَ عِكْرِمَةُ ﴿هَيْتَ لَكَ﴾ بِالْحَوْرَانِيَّةِ هَلُمَّ وَقَالَ ابْنُ جُبَيْرٍ تَعَالَهْ.

İkrime şöyle dedi: ***"heyte leke"*** Havran dilinde ***"helümme"*** "hadi" manasındadır. Saîd ibnu Cubeyr: ***"te'aleh"*** Gel manasındadır, dedi.

٤٦٩٢ - حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ عُمَرَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سُلَيْمَانَ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ ﴿هَيْتَ لَكَ﴾ قَالَ وَإِنَّمَا نَقْرَؤُهَا كَمَا عُلِّمْنَاهَا ﴿مَثْوَاهُ﴾ مُقَامُهُ ﴿وَأَلْفَيَا﴾ وَجَدَا ﴿أَلْفَوْا آبَاءَهُمْ﴾ ﴿أَلْفَيْنَا﴾ وَعَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ ﴿بَلْ عَجِبْتُ وَيَسْخَرُونَ﴾.

4692- Abdullah ibnu Mesud -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

"heyte leke" Biz o kelimeyi, ancak bize öğretildiği gibi okuruz. ***"mesvahu"*** (Yusuf :23) İkamet yeri. ***"veelfeya"*** (Yusuf: 25) Buldular. ***"elfev abaehum"*** Biz bulduk. ***"bel 'acibtu veyesharûne"*** Ben şaşırdım, onlar alay ediyorlar.

٤٦٩٣ - حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ مُسْلِمٍ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ قُرَيْشًا لَمَّا أَبْطَئُوا عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْإِسْلَامِ قَالَ اللَّهُمَّ اكْفِنِيهِمْ بِسَبْعٍ كَسَبْعِ يُوسُفَ فَأَصَابَتْهُمْ سَنَةٌ حَصَّتْ

216 Yusufun, evinde bulunduğu Mısır Azizinin hanımı, kapıları kapattı ve Yusufa: "Haydi gel" dedi. Yusuf ise ona: "Beni davet ettiğin şeyden Allah'a sığınırım. O beni korusun. Ayrıca, senin kocan olan efendim bana ikramda bulundu ve bana güvendi. Ben, onun ailesine ihanet edemem. Şüphesiz ki Allah kendisine iyilikte bulunana ihanet eden zalimleri asla kurtuluşa erdirmez" dedi.

كُلَّ شَيْءٍ حَتَّى أَكَلُوا الْعِظَامَ حَتَّى جَعَلَ الرَّجُلُ يَنْظُرُ إِلَى السَّمَاءِ فَيَرَى بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا مِثْلَ الدُّخَانِ قَالَ اللَّهُ ﴿ فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُبِينٍ ﴾ قَالَ اللَّهُ ﴿ إِنَّا كَاشِفُو الْعَذَابِ قَلِيلًا إِنَّكُمْ عَائِدُونَ ﴾ أَفَيُكْشَفُ عَنْهُمْ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَقَدْ مَضَى الدُّخَانُ وَمَضَتْ الْبَطْشَةُ.

4693- Abdullah ibnu Mesud -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin yaptığı davete icabette geciken Kureyşlilere Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem: "Yusuf'un zamanında ki yedi kıtlık yılı gibi onlara yedi yıl kıtlık ver!" diye beddua etti.

Bunun üzerine onları öyle bir kıtlık senesi yakaladı ki, her şeyi kökünden silip giderdi. O derecede ki, onlar kemikleri bile kemirip yediler, hattâ bir adam göğe bakardı da kendisiyle gök arasında açlıktan dolayı duman görmeye başladı. Allah Azze ve Celle şöyle buyurdu:

«Göğün apaçık duman getireceği günü bekle.» (Duhan: 10)

Allah Azze ve Celle şöyle buyurdu:

«Bu sebeple, biz azabı biraz kaldırırız; siz de şüphesiz küfrünüze dönersiniz.»

Kıyamet günü onlardan azap açılıp kaldırılır mı? O açlık yüzünden görülen duman da, çok büyük şiddetle çarpıp yakalamada geçmiştir. (Hadisin geçtiği diğer yerler: 1007, 1020, 4767, 4774, 4809, 4820-4825)

٥-بَاب قَوْلِهِ ﴿ فَلَمَّا جَاءَهُ الرَّسُولُ قَالَ ارْجِعْ إِلَى رَبِّكَ فَاسْأَلْهُ مَا بَالُ النِّسْوَةِ اللَّاتِي قَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ إِنَّ رَبِّي بِكَيْدِهِنَّ عَلِيمٌ قَالَ مَا خَطْبُكُنَّ إِذْ رَاوَدْتُنَّ يُوسُفَ عَنْ نَفْسِهِ قُلْنَ حَاشَى لِلَّهِ ﴾

5- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Rüya tabirini haber alan hükümdar şöyle demişti: "Onu bana getirin." Elçi Yûsuf'a gelince, Yûsuf ona demişti ki: "Efendine dön ve ellerini kesen kadınların işinin ne olduğunu ona sor. Rabbım, şüphesiz onların tuzaklarını hakkıyle bilendir. Bunun üzerine hükümdar kadınlara şöyle demişti: "Yûsuf'tan kendisini taleb ettiğiniz zaman durumu-

nuz ne idi?" Kadınlar da demişlerdi ki: "Allah için hâşâ! Biz ondan hiçbir kötülük görmedik.» (Yusuf: 50-51)[217]

وَحَاشَ وَحَاشَى تَنْزِيهٌ وَاسْتِثْنَاءٌ ﴿ حَصْحَصَ ﴾ وَضَحَ.

"haşe" Bir şeyi tenzih ve istisna etmek için kullanılır. ***"hashasa"*** Açığa çıktı.

٤٦٩٤ - حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ تَلِيدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْقَاسِمِ عَنْ بَكْرِ بْنِ مُضَرَ عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ عَنْ يُونُسَ بْنِ يَزِيدَ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ وَأَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَرْحَمُ اللَّهُ لُوطًا لَقَدْ كَانَ يَأْوِي إِلَى رُكْنٍ شَدِيدٍ وَلَوْ لَبِثْتُ فِي السِّجْنِ مَا لَبِثَ يُوسُفُ لَأَجَبْتُ الدَّاعِيَ وَنَحْنُ أَحَقُّ مِنْ إِبْرَاهِيمَ إِذْ قَالَ لَهُ ﴿ أَوَلَمْ تُؤْمِنْ قَالَ بَلَى وَلَكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِي ﴾

4694- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

Allah Lût Peygamber'e de rahmet etsin, O da çok sağlam bir rükne, Allah'a dayanıp dururken şöyle dedi: ***«Âh keşke size yetecek bir kuvvetim olsaydı veya sağlam bir kaleye sığınsaydım.»*** Hûd: 80

Şayet ben Yusuf aleyhisselâmın hapiste kaldığı gibi hapiste uzun süre kalmış olsaydım, muhakkak gelen kişiye hemen icabet ederdim."

"Biz şüphe konusunda İbrahim'den daha haklıyız: İbrahim şöyle demişti: ***«Rabbim! Ölüleri nasıl diriltiğini bana göster! demişti. Rabbi: Yoksa inanmıyor musun? buyurunca: Hayır, inanıyorum, fakat kalbimin huzur bulması için, demişti»*** Bakara: 260 (Hadisin geçtiği diğer yerler: 3372, 3375, 3387, 4537, 6992)

---

217 Görüldüğü gibi yıllar sonra da olsa Yusuf aleyhisselâmın suçsuz olduğu ortaya çıkmış, vezirin karısı bizzat hükümdarın huzurunda, suçun kendisinde olduğunu itiraf etmiş, Yusufun iffetli bir kimse olduğunu ve ekmeğini yediği efendisine ihanet etmediğini açıklamıştır.

٦-بَاب قَوْلِه ﴿ حَتَّى إِذَا اسْتَيْأَسَ الرُّسُلُ ﴾

6- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«İşte o peygamberler, ümitsizliğe düşüp yalanlandıklarını sandıkları bir sırada, onlara hemen yardımımız gelmiştir. Bu itibarla biz, dilediğimizi kurtarırız. Azabımız, suçlu kavimlerden hiç geri döndürülmez.» (Yusuf: 110)[218]

٤٦٩٥- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ صَالِحٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ لَهُ وَهُوَ يَسْأَلُهَا عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿حَتَّى إِذَا اسْتَيْأَسَ الرُّسُلُ ﴾ قَالَ قُلْتُ أَكُذِبُوا أَمْ كُذِّبُوا قَالَتْ عَائِشَةُ كُذِّبُوا قُلْتُ فَقَدْ اسْتَيْقَنُوا أَنَّ قَوْمَهُمْ كَذَّبُوهُمْ فَمَا هُوَ بِالظَّنِّ قَالَتْ أَجَلْ لَعَمْرِي لَقَدْ اسْتَيْقَنُوا بِذَلِكَ فَقُلْتُ لَهَا وَظَنُّوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوا قَالَتْ مَعَاذَ اللَّهِ لَمْ تَكُنِ الرُّسُلُ تَظُنُّ ذَلِكَ بِرَبِّهَا قُلْتُ فَمَا هَذِهِ الْآيَةُ قَالَتْ هُمْ أَتْبَاعُ الرُّسُلِ الَّذِينَ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَصَدَّقُوهُمْ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْبَلَاءُ وَاسْتَأْخَرَ عَنْهُمُ النَّصْرُ حَتَّى إِذَا اسْتَيْأَسَ الرُّسُلُ مِمَّنْ كَذَّبَهُمْ مِنْ قَوْمِهِمْ وَظَنَّتْ الرُّسُلُ أَنَّ أَتْبَاعَهُمْ قَدْ كَذَّبُوهُمْ جَاءَهُمْ نَصْرُ اللَّهِ عِنْدَ ذَلِكَ.

4695- Urve -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in hanımı Âişe'ye -Allah ondan razı olsun- şu ayetten sordum:

«İşte o peygamberler, ümitsizliğe düşüp yalanlandıklarını sandıkları bir sırada, onlara hemen yardımımız gelmiştir.» Yûsuf: 110 Veya onlar yalanlandılar mı? Âişe şöyle dedi:

-Bilâkis kavimleri o peygamberleri yalanladılar.

Bunun üzerine ben dedim ki:

---

218 Ayet-i Kerimede, insanların ve özellikle de Peygamberlerin, daraldıkları anlarda Allahın yardımı ve zaferinin, kendilerine eriştiği beyan edilmektedir. Zira her zulmün bir sonu vardır. Allah, hakkı temsil eden kuluna, o hak yoldaki mücadelesinde sıkıştığı anda yardım eder. Yeter ki kul, Rabbinin emirleri istikametinde hareket etsin.

-Vallahi onlar kesin surette kavimlerinin kendilerini yalanladıklarını bilmişlerdir; o zan değildir. Bunun üzerine Âişe dedi ki:

-Ey Ureyye! Onlar bunu kesin bilmişlerdir. Ben dedim ki:

-Belki âyet "veya kendilerine yalan söylendi" manasına gelir. Âişe şöyle dedi:

-Bundan Allah'a sığınırım. Hiçbir peygamber Rabbisine karşı bu zanda bulunmamıştır. Bu âyetin manasına gelince onlar Rab'lerine îmân etmiş ve peygamberleri tasdîk etmiş olan peygamberlere tabi olanlardır. Bunlar üzerine belâ uzamış, ilâhî yardım ve zafer onlardan gecikmiş, hattâ peygamberler kendi kavimlerinden olup da, peygamberleri yalanlayanlardan ümitsizliğe düştükleri ve kendilerine uyanların kendilerini yalanladıklarını zannetmiş oldukları zaman, onlara Allah'ın yardımı gelmiştir. (Hadisin geçtiği diğer yer: 3389)

٤٦٩٦- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ فَقُلْتُ لَعَلَّهَا كُذِبُوا مُخَفَّفَةً قَالَتْ مَعَاذَ اللَّهِ نَحْوَهُ.

4696- Urve -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ben Âişe'ye: Belki bu "Kuzibû" şeklinde şeddesizdir, dedim. Âişe: Böyle şeddesiz okumaktan Allah'a sığınırım, dedi. (Hadisin geçtiği diğer yerler: 3389, 4525, 4695, 4696)

١٣-سُورَةُ الرَّعْدِ

13- Rad Sûresi

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿كَبَاسِطِ كَفَّيْهِ﴾ مَثَلُ الْمُشْرِكِ الَّذِي عَبَدَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ غَيْرَهُ كَمَثَلِ الْعَطْشَانِ الَّذِي يَنْظُرُ إِلَى ظِلِّ خَيَالِهِ فِي الْمَاءِ مِنْ بَعِيدٍ وَهُوَ يُرِيدُ أَنْ يَتَنَاوَلَهُ وَلَا يَقْدِرُ وَقَالَ غَيْرُهُ ﴿سَخَّرَ﴾ ذَلَّلَ ﴿مُتَجَاوِرَاتٌ﴾ مُتَدَانِيَاتٌ وَقَالَ غَيْرُهُ ﴿الْمَثُلَاتُ﴾ وَاحِدُهَا مَثُلَةٌ وَهِيَ الْأَشْبَاهُ وَالْأَمْثَالُ وَقَالَ ﴿إِلَّا مِثْلَ أَيَّامِ الَّذِينَ خَلَوْا﴾ ﴿بِمِقْدَارٍ﴾ بِقَدَرٍ يُقَالُ ﴿مُعَقِّبَاتٌ﴾ مَلَائِكَةٌ حَفَظَةٌ تُعَقِّبُ الْأُولَى مِنْهَا الْأُخْرَى وَمِنْهُ قِيلَ الْعَقِيبُ أَيْ عَقَّبْتُ فِي إِثْرِهِ ﴿الْمِحَالِ﴾ الْعُقُوبَةُ ﴿كَبَاسِطِ كَفَّيْهِ إِلَى الْمَاءِ﴾

لِيَقْبِضَ عَلَى الْمَاءِ ﴿رَابِيًا﴾ مِنْ رَبَا يَرْبُو ﴿أَوْ مَتَاعٍ زَبَدٌ مِثْلُهُ﴾ الْمَتَاعُ مَا تَمَتَّعْتَ بِهِ ﴿جُفَاءً﴾ يُقَالُ أَجْفَأَتْ الْقِدْرُ إِذَا غَلَتْ فَعَلَاهَا الزَّبَدُ ثُمَّ تَسْكُنُ فَيَذْهَبُ الزَّبَدُ بِلَا مَنْفَعَةٍ فَكَذَلِكَ يُمَيِّزُ الْحَقَّ مِنْ الْبَاطِلِ ﴿الْمِهَادُ﴾ الْفِرَاشُ ﴿يَدْرَءُونَ﴾ يَدْفَعُونَ دَرَأْتُهُ عَنِّي دَفَعْتُهُ ﴿سَلَامٌ عَلَيْكُمْ﴾ أَيْ يَقُولُونَ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ ﴿وَإِلَيْهِ مَتَابِ﴾ تَوْبَتِي (أَفَلَمْ يَيْئَسْ) أَفَلَمْ يَتَبَيَّنْ ﴿قَارِعَةٌ﴾ دَاهِيَةٌ ﴿فَأَمْلَيْتُ﴾ أَطَلْتُ مِنْ الْمَلِيِّ وَالْمَلَاوَةِ وَمِنْهُ ﴿مَلِيًّا﴾ وَيُقَالُ لِلْوَاسِعِ الطَّوِيلِ مِنْ الْأَرْضِ مَلًى مِنْ الْأَرْضِ ﴿أَشَقُّ﴾ أَشَدُّ مِنْ الْمَشَقَّةِ ﴿مُعَقِّبَ﴾ مُغَيِّرٌ وَقَالَ مُجَاهِدٌ ﴿مُتَجَاوِرَاتٌ﴾ طَيِّبُهَا وَخَبِيثُهَا السِّبَاخُ ﴿صِنْوَانٌ﴾ النَّخْلَتَانِ أَوْ أَكْثَرُ فِي أَصْلٍ وَاحِدٍ ﴿وَغَيْرُ صِنْوَانٍ﴾ وَحْدَهَا ﴿بِمَاءٍ وَاحِدٍ﴾ كَصَالِحِ بَنِي آدَمَ وَخَبِيثِهِمْ أَبُوهُمْ وَاحِدٌ (السَّحَابُ الثِّقَالُ) الَّذِي فِيهِ الْمَاءُ ﴿كَبَاسِطِ كَفَّيْهِ إِلَى الْمَاءِ﴾ يَدْعُو الْمَاءَ بِلِسَانِهِ وَيُشِيرُ إِلَيْهِ بِيَدِهِ فَلَا يَأْتِيهِ أَبَدًا ﴿فَسَالَتْ أَوْدِيَةٌ بِقَدَرِهَا﴾ تَمْلَأُ بَطْنَ كُلِّ وَادٍ ﴿زَبَدًا رَابِيًا﴾ الزَّبَدُ زَبَدُ السَّيْلِ ﴿زَبَدٌ مِثْلُهُ﴾ خَبَثُ الْحَدِيدِ وَالْحِلْيَةِ.

İbnu Abbas şöyle dedi: ***"kebasidi keffeyhi"*** (Rad: 14) Allah'ın beraberinde başka bir ilâha ibâdet eden müşrikin meselidir. Bu, uzaktan suyun içindeki hayâline bakıp duran susuz bir kimsenin meseli gibidir. Kendisi suya uzanıp elde etmek ister, fakat buna güç yetiremez.

İbnu Abbas'tan başkası da şöyle demiştir: ***"sehhere"*** (Rad: 2), Zelîl kıldı. ***"mütecaviratün"*** (Rad: 4) Birbirine yakın. ***"el-mesülatü"*** (Rad: 6) Meseller, benzerler. Allah Azze ve Celle şöyle buyurdu: ***«Onlar, kendilerinden önce gelip geçmiş kavimlerin günleri gibi bir günden başkasını mı bekliyorlar?»*** (Yûnus: 102) ***"bimiktarin"*** Kader ile. ***"mu'akkibatün"*** (Rad: 11) Birbiri ardınca gelen koruyucu meleklerdir. ***"el-mihali"*** (Rad: 13) Ukûbet, ceza. ***"kebasidi keffeyhi ilâlmai"*** Suyu alabilmek için. ***'rabiyen"*** (Rad: 14) Artmak, büyümek, gelişmek. ***"ev meta'in zebedun nisluhu"*** Kendisiyle faydalandığın şey. ***"cüfaen"*** Köpük, çerçöp, bâtıl, asılsız şey. ***"ecfeet el-kıdru"*** Tencere kaynadığı zaman köpük onun üstüne yükselir, sonra köpük hiç fayda vermeden yok olur gider. İşte hak, bâtıldan bunun gibi seçilir. (Rad: 17) ***"el-mihadu"*** (Rad: 18) Yatak. ***"yedre'ûne"*** (Rad: 22) Def ederler. ***"dere'tuhu anni"*** Onu kendimden defedip

savdım. *"selâmun aleyküm"* (Rad: 24) Onlar Selâmun aleykum, derler. *"veileyhi metabin"* (Rad: 30) Benim tövbem. *"efelem yeyes"* (Rad: 31) Apaçık bilmedi mi? *"kari'atün"* (Rad: 31) Büyük belâ. *"feemleyte"* (Rad: 32) Müddeti uzattım. *"eşakku"* (Rad: 34) Daha meşakkatli. *"mu'akkıbe"* Değiştiren. (Rad: 41)

Mucâhid şöyle dedi: *"mütecaviratün"* (Rad: 4) Yeryüzünün iyi toprakları, kötü toprakları, ot bitirmeyen çorak yerleri. *"sınvanün"* Bir tek kökten çıkmış iki ve daha fazla hurma ağacı. *"veğayru sınvanin"* Yalnız bir gövdesi olan hurma ağacıdır. *"bimain vahidin"* Bunların hepsi bir su ile sulanıyor (Rad: 4) Tıpkı babaları bir olan iyi ve kötü olan Adem oğulları gibi. *"es-sehabüs-sikalü"* Ağır İçinde su olan bulutlar. (Rad: 12) *"kebasidi keffeyhi ilâlmai"* O kimse suyu diliyle çağıran ve eliyle de ona doğru işaret edendir ki, ancak su kendisine asla gelmez. (Rad: 14) *"fesalet evdiyetün bikaderiha"* Vadinin ortası dolar. *"zebeden rabiyen"* Selin köpüğüdür. *"zebedün mislühü"* Demirin ve zînet yapılan madenlerin pisliği. (Rad: 17)

١-بَاب قَوْلِهِ ﴿ اللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ أُنْثَى وَمَا تَغِيضُ الْأَرْحَامُ ﴾

1- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Allah, her dişinin neye hâmile olduğunu ve rahimlerin neyi eksiltip neyi artırdığını bilir. O'nun katında her şeyin muayyen bir ölçüsü vardır.» (Rad: 8)[219]

"ğîze" Eksildi.

٤٦٩٧ – حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ حَدَّثَنَا مَعْنٌ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ خَمْسٌ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا اللَّهُ لَا يَعْلَمُ مَا فِي غَدٍ إِلَّا اللَّهُ وَلَا يَعْلَمُ مَا

219 Allah, her dişinin neye hamile olduğunu, o dişinin karnındakinin, şeklinin, huyunun, inancının, ömrünün, rızkının vb. şeylerin nasıl olacağım bilir. Rahimlerin, zamanından evvel doğum yapmak, içlerinde bulunan şeyleri dışarı atmakla neleri eksiltiğini de bilir. Yine Allah, bu rahimlerin, zamanı geldiği hâlde doğum yapmasi ve orada ceninin oluşması gibi şeylerden neyi çoğalttığını da bilir. Herşey, Allah katında bir ölçüye tabidir.

تَغِيضُ الْأَرْحَامُ إِلَّا اللَّهُ وَلَا يَعْلَمُ مَتَى يَأْتِي الْمَطَرُ أَحَدٌ إِلَّا اللَّهُ وَلَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ وَلَا يَعْلَمُ مَتَى تَقُومُ السَّاعَةُ إِلَّا اللَّهُ.

4697- Abdullah ibnu Ömer -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Gaybın anahtarları beştir. Onları Allah 'tan başkası bilemez: Yarın ne olacağını Allah'tan başka kimse bilemez. Rahimlerde olanı Allah'tan başkası bilemez. Allah'tan başka kimse yağmurun ne zaman yağacağını bilemez. Hiçbir nefis nerede öleceğini bilemez. Kıyametin ne zaman kopacağını Allah'tan başkası bilemez." (Hadisin geçtiği diğer yerler: 1039, 4627, 4778, 7379)

١٤-سُورَةُ إِبْرَاهِيمَ

14- İbrâhîm Sûresi

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿ هَادٍ ﴾ دَاعٍ وَقَالَ مُجَاهِدٌ (صَدِيدٌ) قَيْحٌ وَدَمٌ وَقَالَ ابْنُ عُيَيْنَةَ ﴿ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ ﴾ أَيَادِيَ اللَّهِ عِنْدَكُمْ وَأَيَّامَهُ وَقَالَ مُجَاهِدٌ ﴿ مِنْ كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ ﴾ رَغِبْتُمْ إِلَيْهِ فِيهِ ﴿ يَبْغُونَهَا عِوَجًا ﴾ يَلْتَمِسُونَ لَهَا عِوَجًا ﴿ وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ ﴾ أَعْلَمَكُمْ آذَنَكُمْ ﴿رَدُّوا أَيْدِيَهُمْ فِي أَفْوَاهِهِمْ ﴾ هَذَا مَثَلٌ كَفُّوا عَمَّا أُمِرُوا بِهِ ﴿ مَقَامِي ﴾ حَيْثُ يُقِيمُهُ اللَّهُ بَيْنَ يَدَيْهِ ﴿ مِنْ وَرَائِهِ ﴾ قُدَّامَهُ جَهَنَّمُ ﴿لَكُمْ تَبَعًا﴾ وَاحِدُهَا تَابِعٌ مِثْلُ غَيَبٍ وَغَائِبٍ ﴿ بِمُصْرِخِكُمْ ﴾ اسْتَصْرَخَنِي اسْتَغَاثَنِي ﴿يَسْتَصْرِخُهُ ﴾ مِنْ الصُّرَاخِ ﴿ وَلَا خِلَالَ ﴾ مَصْدَرُ خَالَلْتُهُ خِلَالًا وَيَجُوزُ أَيْضًا جَمْعُ خُلَّةٍ وَخِلَالٍ ﴿ اجْتُثَّتْ ﴾ اسْتُؤْصِلَتْ.

İbnu Abbas -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: ***"hadin"*** (Rad: 7) Davet edicidir.

Mucâhid şöyle dedi: ***"sadidun"*** (İbrahim: 16) Kusmuk ve kan.

Sufyân ibnu Uyeyne şöyle dedi: ***"ezküru ni'metallahi aleyküm"*** (İbrahim: 6) Allah'ın sizin yanınızdaki ellerini ve günlerini hatırlayın.

Mucâhid şöyle dedi: ***"min külli mâ seeltümûhu"*** (İbrahim: 34) İs-

tediğiniz her şeyden verdi. ***"yebğuneha 'ıvecen"*** (İbrahim: 3) Onun için bir eğrilik ararlar. ***"veiz teezzene rabbüküm"*** (İbrahim: 7) Rabbiniz size bildirdi, ilân etti. ***"veddû eydiyehüm fî efvahihim" «Onlara da peygamberleri apaçık deliller getirmişti de, elleri ağızlarında reddetmişlerdi.»*** (İbrahim: 9) Bu bir meseldir ki manâsı "Emrolundukları şeye inanmadılar, demektir. ***"mekamî"*** (İbrahim: 14) Allah Azze ve Celle'nin önüne koyacağı makam. ***"min veraihi"*** (İbrahim: 17) Onun önündeki cehennem. ***"bimusrihiküm"*** (İbrahim: 22) ***"estesrahanî"*** Benden feryâd ederek yardım istedi. ***"yestesrihuhu"*** Ondan çığlıkla yardım ister. ***"ectüsset"*** (İbrahim: 26) Koparılmış.

١- بَاب قَوْلِه

1- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

﴿ كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ تُؤْتِي أُكُلَهَا كُلَّ حِينٍ ﴾

«Allah'ın nasıl bîr mesel irad ettiğini görmüyor musunuz? Güzel söz, kökü yerde sabit, dalları havada güzel bir ağaç gibidir. Meyvesini her zaman Rabbinin izniyle verir. İşte Allah, düşünüp taşınsınlar diye insanlar için böyle meseller îrad eder.» (İbrahim: 24-25)[220]

٤٦٩٨- حَدَّثَنِي عُبَيْدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنْ أَبِي أُسَامَةَ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ أَخْبِرُونِي بِشَجَرَةٍ تُشْبِهُ أَوْ كَالرَّجُلِ الْمُسْلِمِ لَا يَتَحَاتُّ وَرَقُهَا وَلَا وَلَا وَلَا تُؤْتِي أُكُلَهَا كُلَّ حِينٍ قَالَ ابْنُ عُمَرَ فَوَقَعَ فِي نَفْسِي أَنَّهَا النَّخْلَةُ وَرَأَيْتُ أَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ لَا يَتَكَلَّمَانِ فَكَرِهْتُ أَنْ أَتَكَلَّمَ فَلَمَّا لَمْ يَقُولُوا شَيْئًا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هِيَ النَّخْلَةُ فَلَمَّا قُمْنَا قُلْتُ لِعُمَرَ يَا أَبَتَاهُ وَاللَّهِ لَقَدْ كَانَ وَقَعَ فِي نَفْسِي أَنَّهَا

220 Allah Teâlâ bu âyet-i kerimede, Müminin kalbinde karar kılan kelime-i Tevhidi, yani, "Lâ ilâhe İllallah" sözünü, güzel bir ağaca benzetiyor. Nasıl ki güzel bir ağaç, köklerini yere salıp sağlamlaşır ve dallarını göğe doğru yükseltirse, Müminin kalbindeki kelime-i Tevhid de öylece orada karar kılar. Ve o müminden salih ameller meydana gelir. Ve bu ameller, en yüksek makamlarda dosyalanıp saklanır.

النَّخْلَةُ فَقَالَ مَا مَنَعَكَ أَنْ تَكَلَّمَ قَالَ لَمْ أَرَكُمْ تَكَلَّمُونَ فَكَرِهْتُ أَنْ أَتَكَلَّمَ أَوْ أَقُولَ شَيْئًا قَالَ عُمَرُ لَأَنْ تَكُونَ قُلْتَهَا أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ كَذَا وَكَذَا.

4698- Abdullah ibnu Ömer -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

Bizler Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında bulunduğumuz bir esnada Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Ağaçların içinde bir ağaç vardır ki, onun yaprağı dökülmez. O ağaç müslümanın misalidir. Meyvesini her zaman verip duran bir ağacı bana haber verin."

Aklıma onun hurma ağacı olabileceği geldi. Ancak o anda orada bulunan Ebu Bekir ve Ömer'in konuşmadıklarını görünce ben de konuşmayı kerih gördüm. Onlar bir şey demeyince Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

-"O, hurma ağacıdır" buyurdu.

Oradan ayrıldığımızda babam Ömer'e dedim ki:

-Ey babacığım! Vallahi Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in haber verdiği ağacın hurma ağacı olduğu aklıma geldi.

Ömer:

-Bunu söylemene engel olan şey ne idi? diye sordu.

Ben de dedim ki:

-Sizlerin konuşmadığınızı görünce ben de konuşmayı veya bir şey demeyi kerih gördüm.

Ömer şöyle dedi:

-Şayet söylemiş olsaydın bu bana şundan ve şundan daha sevimli gelirdi. (Hadisin geçtiği diğer yerler: 62, 72, 131, 2209, 5444, 5448, 6122, 6144)

٢-بَاب ﴿ يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ ﴾

2- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Allah, îman edenleri, dünya hayatında ve âhirette sağlam bir söz üzerinde tutar; zâlim olanları da saptırır. Allah, dilediğini yapar.» (İbra-

him: 27)[221]

٤٦٩٩- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ أَخْبَرَنِي عَلْقَمَةُ بْنُ مَرْثَدٍ قَالَ سَمِعْتُ سَعْدَ بْنَ عُبَيْدَةَ عَنْ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الْمُسْلِمُ إِذَا سُئِلَ فِي الْقَبْرِ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ فَذَلِكَ قَوْلُهُ ﴿يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ﴾.

4699- Berâ ibnu Âzib -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Mümin bir kimse kabre konulduğunda iki melek gelip onu oturturlar. Sonra o mümin kul: Eşhedu en lâ ilâhe illâllah ve eşhedu enne Muhammeden Rasûlullah (Ben şehâdet ederim ki, Allah'tan başka hakkıyla ibadet edilecek başka bir ilah yoktur. Yine şehâdet ederim ki, Muhammed Allah'ın Rasûlü'dür) diye şehâdet eder. İşte bu şehâdet, Allah Azze ve Celle'nin şu kavlidir: ***«Allah, îman edenleri, dünya hayatında ve âhirette sağlam bir söz üzerinde tutar; zâlim olanları da saptırır. Allah, dilediğini yapar.»*** (İbrahim: 27) (Hadisin geçtiği diğer yer: 1369)

٣-بَاب ﴿ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَةَ اللَّهِ كُفْرًا ﴾

3- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Allah'ın nimetine şükrü nankörlükle değiştiren ve kavimlerini helâk yurduna sokanları görmüyor musun?» (İbrahim: 28)

﴿أَلَمْ تَرَ﴾ أَلَمْ تَعْلَمْ كَقَوْلِهِ ﴿ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ خَرَجُوا ﴾ الْبَوَارُ الْهَلَاكُ بَارَ يَبُورُ ﴿ قَوْمًا بُورًا ﴾ هَالِكِينَ.

Buradaki ***"elem tera"*** Bilmedin mi. Allah Azze ve Celle'nin buyurduğu gibi: ***«Binlerce olmalarına rağmen, ölümden korkarak ülkelerinden çıkıp gidenleri bilmez misin?»*** (Bakara: 243) ***"el-bevâru"*** Helâk. ***"kavmen bûran"*** (Furkan: 18) helâk olanlar.

---

221 Ayet-i Kerimede, Allah Teâlâ'nın, iman edenleri dünya hayatında hak ve hakikat üzere sabit kılacağı beyan edilmektedir.

٤٧٠٠ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرٍو عَنْ عَطَاءٍ سَمِعَ ابْنَ عَبَّاسٍ ﴿ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَةَ اللَّهِ كُفْرًا ﴾ قَالَ هُمْ كُفَّارُ أَهْلِ مَكَّةَ.

4700- Ata -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

İbnu Abbas: ***«Allah'ın nimetine şükrü nankörlükle değiştiren ve kavimlerini helâk yurduna sokanları görmüyor musun?»*** (İbrahim: 28) **âyeti hakkında:** Bunlar Mekke ehlinin kâfirleridir, dedi.

١٥-سُورَةُ الْحِجْرِ

15- Hicr Sûresi

وَقَالَ مُجَاهِدٌ ﴿صِرَاطٌ عَلَيَّ مُسْتَقِيمٌ﴾ الْحَقُّ يَرْجِعُ إِلَى اللَّهِ وَعَلَيْهِ طَرِيقُهُ ﴿لَبِإِمَامٍ مُبِينٍ﴾ عَلَى الطَّرِيقِ وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿لَعَمْرُكَ﴾ لَعَيْشُكَ ﴿قَوْمٌ مُنْكَرُونَ﴾ أَنْكَرَهُمْ لُوطٌ وَقَالَ غَيْرُهُ ﴿كِتَابٌ مَعْلُومٌ﴾ أَجَلٌ ﴿لَوْ مَا تَأْتِينَا﴾ هَلَّا تَأْتِينَا شِيَعٌ أُمَمٌ وَلِلْأَوْلِيَاءِ أَيْضًا (شِيَعٌ) وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿ يُهْرَعُونَ﴾ مُسْرِعِينَ ﴿لِلْمُتَوَسِّمِينَ﴾ لِلنَّاظِرِينَ ﴿سُكِّرَتْ﴾ غُشِّيَتْ ﴿بُرُوجًا﴾ مَنَازِلَ لِلشَّمْسِ وَالْقَمَرِ ﴿ لَوَاقِحَ﴾ مَلَاقِحَ مُلْقَحَةً ﴿حَمَإٍ﴾ جَمَاعَةُ حَمْأَةٍ وَهُوَ الطِّينُ الْمُتَغَيِّرُ وَالْمَسْنُونُ الْمَصْبُوبُ ﴿تَوْجَلْ﴾ خَفْ ﴿دَابِرَ﴾ آخِرَ ﴿لَبِإِمَامٍ مُبِينٍ﴾ الْإِمَامُ كُلُّ مَا ائْتَمَمْتَ وَاهْتَدَيْتَ بِهِ ﴿الصَّيْحَةُ﴾ الْهَلَكَةُ.

Mucâhid şöyle dedi: ***"sıratun aleyye müstakîmun"*** (Hicr: 41) Hak Allah'a döner ve hakkın yolu ancak Allah'a meyleder. ***"lebiimamin mübîn"*** Yol üzerinde.

İbnu Abbas şöyle dedi: ***"le'amruke"*** (Hicr: 72) Senin hayâtına yemîn ederim. ***"kavmun münkerûne"*** (Hicr: 62) Lût aleyhisselâm gençler suretinde gelen melekleri tanıyamadı.

İbnu Abbas'tan başkası şöyle dedi: ***"kitabun ma'lumun"*** (Hicr: 4) Bu, ecel manasına gelir. ***"lev ma te'tîna"*** Bize melekleri getirmeli değil miydin? (Hicr: 7) ***"şiye'un"*** (Hicr: 10) Önceki ümmetler.

İbnu Abbas şöyle dedi: ***"yuhre'ûne"*** (Hûd: 78) Koşarak. ***"lilmüte-***

vessimîne" (Hicr: 75) Görebilenler için. *"sükkiret"* (Hicr: 15) Perdelendi. *"bürûcen"* Güneş ve ayın menzili. (Hicr: 16) *"levakıhe"* (Hicr: 22) Aşılayıcı. *"hemain"* Cemaat, topluluk. *"hemetin"* Değişmiş balçık çamurudur. *"el-mesnûnü"* Kuruması için dökülmüş. (Hicr: 26, 28, 33) *"tevcel"* (Hicr: 53) Korkma. *"dabire"* (Hicr: 66) Bunların arkaları. *"lebiimamin mübîn"* Kendisini imam edindiğin ve onunla doğru yolu bulduğun her şey imamdır. (Hicr: 19) *"es-sayhetü"* (Hicr: 73,83) helâk.

١-بَاب قَوْلِهِ ﴿ إِلَّا مَنْ اسْتَرَقَ السَّمْعَ فَأَتْبَعَهُ شِهَابٌ مُبِينٌ ﴾

1- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Ayrıca taşlanmış olan her şeytandan onları koruduk. Ancak kulak hırsızlığı yapan kimse olursa, parlak bir ateş alevi onu takip eder.» (Hicr: 17-18)[222]

٤٧٠١ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرٍو عَنْ عِكْرِمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ يَبْلُغُ بِهِ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِذَا قَضَى اللَّهُ الْأَمْرَ فِي السَّمَاءِ ضَرَبَتْ الْمَلَائِكَةُ بِأَجْنِحَتِهَا خُضْعَانًا لِقَوْلِهِ كَالسِّلْسِلَةِ عَلَى صَفْوَانٍ قَالَ عَلِيٌّ وَقَالَ غَيْرُهُ صَفْوَانٍ يَنْفُذُهُمْ ذَلِكَ فَإِذَا فُزِّعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ قَالُوا مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ قَالُوا لِلَّذِي قَالَ الْحَقَّ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ فَيَسْمَعُهَا مُسْتَرِقُو السَّمْعِ وَمُسْتَرِقُو السَّمْعِ هَكَذَا وَاحِدٌ فَوْقَ آخَرَ وَوَصَفَ سُفْيَانُ بِيَدِهِ وَفَرَّجَ بَيْنَ أَصَابِعِ يَدِهِ الْيُمْنَى نَصَبَهَا بَعْضَهَا فَوْقَ بَعْضٍ فَرُبَّمَا أَدْرَكَ الشِّهَابُ الْمُسْتَمِعَ قَبْلَ أَنْ يَرْمِيَ بِهَا إِلَى صَاحِبِهِ فَيُحْرِقَهُ وَرُبَّمَا لَمْ يُدْرِكْهُ حَتَّى يَرْمِيَ بِهَا إِلَى الَّذِي يَلِيهِ إِلَى الَّذِي هُوَ أَسْفَلَ مِنْهُ حَتَّى يُلْقُوهَا إِلَى الْأَرْضِ وَرُبَّمَا قَالَ سُفْيَانُ حَتَّى تَنْتَهِيَ إِلَى الْأَرْضِ فَتُلْقَى عَلَى فَمِ السَّاحِرِ فَيَكْذِبُ مَعَهَا مِائَةَ كَذْبَةٍ فَيُصَدَّقُ فَيَقُولُونَ أَلَمْ يُخْبِرْنَا يَوْمَ كَذَا وَكَذَا يَكُونُ كَذَا وَكَذَا فَوَجَدْنَاهُ حَقًّا لِلْكَلِمَةِ الَّتِي سُمِعَتْ مِنْ السَّمَاءِ. حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا عَمْرٌو عَنْ عِكْرِمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ إِذَا قَضَى اللَّهُ الْأَمْرَ وَزَادَ

222 Kulak hırsızlığı yapan şeytanlara atılan ateşten bahsedilerek onların bununla yakıldığı bildiriliyor.

وَالْكَاهِنِ و حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ فَقَالَ قَالَ عَمْرٌو سَمِعْتُ عِكْرِمَةَ حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ قَالَ إِذَا قَضَى اللَّهُ الْأَمْرَ وَقَالَ عَلَى فَمْ السَّاحِرِ قُلْتُ لِسُفْيَانَ آنْتَ سَمِعْتَ عَمْرًا قَالَ سَمِعْتُ عِكْرِمَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ نَعَمْ قُلْتُ لِسُفْيَانَ إِنَّ إِنْسَانًا رَوَى عَنْكَ عَنْ عَمْرٍو عَنْ عِكْرِمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ وَيَرْفَعُهُ أَنَّهُ قَرَأَ فُرِّغَ قَالَ سُفْيَانُ هَكَذَا قَرَأَ عَمْرٌو فَلَا أَدْرِي سَمِعَهُ هَكَذَا أَمْ لَا قَالَ سُفْيَانُ وَهِيَ قِرَاءَتُنَا.

4701- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Allah Azze ve Celle gökyüzünde bir şeyi takdir ettiği zaman, düz ve sert bir taş üzerindeki zincir sesi gibi ses meydana gelir ve melekler korku ile kanatlarını birbirine vururlar. Kalplerinden bu korku geçince: Rabbiniz ne dedi? diye sorarlar. Melekler de: Allah hak sözü söyledi. Allah yüce ve büyük olandır, derler. Kulak hırsızlığı yapan şeytanlar, Allah Azze ve Celle'nin gökyüzünde takdir ettiği şeyleri duyarlar. O sırada kulak hırsızı şeytânlar yerden göğe kadar birbirinin üstünde zincirleme dizilmiş ve kulak hırsızlığına hazırlanmış bulunurlar."

Sufyân ibnu Uyeyne, dinleyici şeytânların birbirleri üstünde dizilişlerini eliyle şöyle vasıfladı: Sağ elinin parmakları arasını araladı da onların bir kısmını diğerleri üzerine dikti.

"Şeytânlar bu vaziyette iken bâzı defa meleklerin konuşmalarını işiten en üstteki şeytâna bir ateş parçası yetişir de, altındaki şeytâna o haberi işittirmeden önce, onu yakar. Bâzı defa da ateş ona erişemeyip alt tarafında bulunan şeytâna haberi atıp yetiştirir. O da haberi kendisinden sonra bulunan daha aşağıdaki şeytâna atar ve bu suretle haber tâ yere kadar ulaşır."

Sufyân ibnu Uyeyne bazen şöyle demiştir: "Nihayet o haber yere ulaşır ve sihirbazın ağzına atılır. Sihirbaz o haberle beraber yüz yalan uydurup halka söyler. İlâhî emir yeryüzünde gerçekleşince de sihirbaz kişi doğru söylemiş olur. Ve ondan bu haberi işitenler, insanlara şöyle derler:

Sihirbaz bize, falan ve falan günleri şöyle şöyle olacak diye haber vermedi mi? Sihirbazın bize verdiği haberin gerçekleştiğini gördük. Bu gerçekleşen haberler ise şeytanların gökyüzünden kulak hırsızlığı yaptıkları haberlerdir." (Hadisin geçtiği diğer yerler: 4800, 7481)

٢-بَاب قَوْلِه ﴿ وَلَقَدْ كَذَّبَ أَصْحَابُ الْحِجْرِ الْمُرْسَلِينَ ﴾

2- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Keza Hicr halkı da peygamberleri yalanlamıştı.» (Hicr: 80)[223]

٤٧٠٢ – حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ حَدَّثَنَا مَعْنٌ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِأَصْحَابِ الْحِجْرِ لَا تَدْخُلُوا عَلَى هَؤُلَاءِ الْقَوْمِ إِلَّا أَنْ تَكُونُوا بَاكِينَ فَإِنْ لَمْ تَكُونُوا بَاكِينَ فَلَا تَدْخُلُوا عَلَيْهِمْ أَنْ يُصِيبَكُمْ مِثْلُ مَا أَصَابَهُمْ.

4702- Abdullah ibnu Ömer -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Hicr halkı hakkında şöyle buyurdu:

"Allah'ın azap indirdiği bu kavmin meskenlerine girmeyin. Ancak ağlayarak oradan geçin. Şayet ağlayamazsanız oralara girmeyiniz ki onların başlarına gelen sizin de başınıza gelmesin." (Hadisin geçtiği diğer yer: 433)

٣-بَاب قَوْلِه ﴿ وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ ﴾

3- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Sana tekrarlanan yedi âyeti ve yüce Kur'ân'ı verdik.» (Hicr: 87)

٤٧٠٣ – حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ خُبَيْبِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ حَفْصِ بْنِ عَاصِمٍ عَنْ أَبِي سَعِيدِ بْنِ الْمُعَلَّى قَالَ كُنْتُ أُصَلِّي فَدَعَانِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنَا أُصَلِّي فَلَمْ آتِهِ حَتَّى صَلَّيْتُ ثُمَّ أَتَيْتُ فَقَالَ مَا مَنَعَكَ أَنْ تَأْتِيَنِي فَقُلْتُ كُنْتُ أُصَلِّي فَقَالَ أَلَمْ يَقُلِ اللَّهُ ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ

223 Ayette zikredilen "Hicr halkı"ından maksat, Salihin kavmi olan Semud kavmidir. Bunlar, Salih Peyamberi yalanladıkları için daha önce geçmiş bütün peygamberleri de yalanlamış gibi oldular. Bu sebeple âyette: "Peygamberleri yalanladılar." buyurulmuştur.

وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ ﴾ ثُمَّ قَالَ أَلَا أُعَلِّمُكَ أَعْظَمَ سُورَةٍ فِي الْقُرْآنِ قَبْلَ أَنْ أَخْرُجَ مِنَ الْمَسْجِدِ فَذَهَبَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِيَخْرُجَ مِنَ الْمَسْجِدِ فَذَكَّرْتُهُ فَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ هِيَ السَّبْعُ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنُ الْعَظِيمُ الَّذِي أُوتِيتُهُ.

4703- Ebu Saîd İbnul-Muallâ -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Mescid'de namaz kıldığım bir esnada Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem beni çağırdı. Ben ise namazda olduğum için çağrısına icabet etmedim. Namazdan sonra:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Ben namazda olduğum için senin çağrına icabet edemedim, dedim. Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Allah Azze ve Celle: ***«Allah ve Rasûlü sizi çağırdığı zaman icabet edin»*** (Enfal: 24) buyurmuyor mu?"

Sonra Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bana şöyle buyurdu:

-"Sen Mescid'den çıkmadan sana Kur'ân'daki en yüce sûreyi öğreteceğim."

Sonra Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem elimi tuttu. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Mescid'den çıkmak istediği sırada ben:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Sen bana: "Mescid'den çıkmadan önce sana Kur'ân'daki en yüce sûreyi öğreteceğim" demedin mi?

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-O, Fatiha Sûresi'dir. O, Seb'ul-Mesânî ve bana verilen Kur'ân'ul-Azîm'dir." (Hadisin geçtiği diğer yer: 4474)

٤٧٠٤ – حَدَّثَنَا آدَمُ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ حَدَّثَنَا سَعِيدٌ الْمَقْبُرِيُّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُمُّ الْقُرْآنِ هِيَ السَّبْعُ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنُ الْعَظِيمُ.

4704- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selem şöyle buyurdu:

"Ummul-Kur'ân, tekrarlanan yedi âyettir ve büyük Kur'ân'dır."

٤-بَاب قَوْله ﴿ الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ ﴾
4- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Kur'ân'ı da bölük pörçük edenlere.» (Hicr: 91)

﴿الْمُقْتَسِمِينَ﴾ الَّذِينَ حَلَفُوا وَمِنْهُ ﴿لَا أُقْسِمُ﴾ أَيْ أُقْسِمُ وَتُقْرَأُ لَأُقْسِمُ ﴿وَقَاسَمَهُمَا﴾ حَلَفَ لَهُمَا وَلَمْ يَحْلِفَا لَهُ وَقَالَ مُجَاهِدٌ ﴿تَقَاسَمُوا﴾ تَحَالَفُوا.

"el-muktesimîne" Yemîn edenler. ***"lâ uksim"*** Yemîn ederim. ***"ve-kasemehuma"*** İblîs, Âdem ile Havva'ya yemîn etti. O ikisi ise ona yemin etmediler.

Mücahid şöyle dedi: ***"takasemû"*** Birbirlerine Allah adı ile yemin ettiler.

٤٧٠٥ – حَدَّثَنِي يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ أَخْبَرَنَا أَبُو بِشْرٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ﴿الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ﴾ قَالَ هُمْ أَهْلُ الْكِتَابِ جَزَّءُوهُ أَجْزَاءً فَآمَنُوا بِبَعْضِهِ وَكَفَرُوا بِبَعْضِهِ.

4705- Abdullah ibnu Abbas -Allah ondan ve babasından razı olsun- ***«Kur'ânı da bölük pörçük edenlere.»*** (Hicr: 91) âyeti hakkında şöyle dedi: Onlar, Kitab'ı parça parça kısımlara ayırıp da bâzısına îmân eden, bâzısını da inkar eden Kitap ehli kimselerdir. (Hadisin geçtiği diğer yer: 3945)

٤٧٠٦ – حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي ظَبْيَانَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ﴿كَمَا أَنْزَلْنَا عَلَى الْمُقْتَسِمِينَ﴾ قَالَ آمَنُوا بِبَعْضٍ وَكَفَرُوا بِبَعْضٍ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى.

4706- İbnu Abbas -Allah ondan razı olsun- ***«Tıpkı o bölücülere indirdiğimiz azap gibi.»*** (Hicr: 90) âyeti hakkında şöyle dedi: Onlar, kitabın bir kısmına iman eden ve bir kısmını da inkar eden yahudi ve hıristiyanlardır.

٥-بَاب قَوْلِه ﴿ وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ ﴾ قَالَ سَالِمٌ الْيَقِينُ الْمَوْتُ

5- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Ve sana ölüm gelinceye kadar Rabbine ibadet et.» (Hicr: 99)[224]

Salim ibnu Ömer: ***"el-yekînu"*** Ölümdür, dedi.

١٦-سُورَةُ النَّحْلِ

16- Nahl Sûresi

﴿ رُوحُ الْقُدُسِ ﴾ جِبْرِيلُ ﴿ نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ ﴾ ﴿ فِي ضَيْقٍ ﴾ يُقَالُ أَمْرٌ ضَيْقٌ وَضَيِّقٌ مِثْلُ هَيْنٍ وَهَيِّنٍ وَلَيْنٍ وَلَيِّنٍ وَمَيْتٍ وَمَيِّتٍ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿ تَتَفَيَّأُ ظِلَالُهُ ﴾ تَتَهَيَّأُ ﴿ سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلًا ﴾ لَا يَتَوَعَّرُ عَلَيْهَا مَكَانٌ سَلَكَتْهُ وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿ فِي تَقَلُّبِهِمْ ﴾ اخْتِلَافِهِمْ وَقَالَ مُجَاهِدٌ (تَمِيدُ) تَكَفَّأُ ﴿ مُفْرَطُونَ ﴾ مَنْسِيُّونَ وَقَالَ غَيْرُهُ ﴿ فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنْ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ﴾ هَذَا مُقَدَّمٌ وَمُؤَخَّرٌ وَذَلِكَ أَنَّ الِاسْتِعَاذَةَ قَبْلَ الْقِرَاءَةِ وَمَعْنَاهَا الِاعْتِصَامُ بِاللَّهِ وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿تُسِيمُونَ ﴾ تَرْعَوْنَ ﴿ شَاكِلَتِهِ ﴾ نَاحِيَتِهِ ﴿ قَصْدُ السَّبِيلِ ﴾ الْبَيَانُ الدِّفْءُ مَا اسْتَدْفَأْتَ ﴿ تُرِيحُونَ ﴾ بِالْعَشِيِّ وَ ﴿ تَسْرَحُونَ ﴾ بِالْغَدَاةِ ﴿ بِشِقِّ ﴾ يَعْنِي الْمَشَقَّةَ ﴿ عَلَى تَخَوُّفٍ ﴾ تَنَقُّصٍ ﴿ الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً ﴾ وَهِيَ تُؤَنَّثُ وَتُذَكَّرُ وَكَذَلِكَ النَّعَمُ الْأَنْعَامُ جَمَاعَةُ النَّعَمِ (أَكْنَانًا) وَاحِدُهَا كِنٌّ مِثْلُ حِمْلٍ وَأَحْمَالٍ ﴿ سَرَابِيلَ ﴾ قُمُصٌ ﴿تَقِيكُمْ الْحَرَّ ﴾ وَأَمَّا ﴿ سَرَابِيلَ تَقِيكُمْ بَأْسَكُمْ ﴾ فَإِنَّهَا الدُّرُوعُ ﴿ دَخَلًا بَيْنَكُمْ ﴾ كُلُّ شَيْءٍ لَمْ يَصِحَّ فَهُوَ دَخَلٌ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿ حَفَدَةً ﴾ مَنْ وَلَدَ الرَّجُلُ

---

224 Bu âyetten da anlaşılıyor ki, kul, mükellef olduğu ibadetleri, aklı başında olduğu sürece, ölünceye kadar devam ettirmek mecburiyetindedir. Nitekim Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, Basur hastalığına yakalanan ve nasıl namaz kılacağını soran İmran b. Husayn'a şöyle buyurmuştur: "Namazı ayakta kıl. Buna gücün yetmezse otururak kıl. Şayet buna da gücün yetmezse yanüstü yatarak kıl. Bu da gösteriyor ki, durum ne olursa olsun, kişi ibadetlerine, ölünceye kadar devam edecektir.

(السَّكَرُ) مَا حُرِّمَ مِنْ ثَمَرَتِهَا وَالرِّزْقُ الْحَسَنُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ وَقَالَ ابْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ صَدَقَةَ ﴿ أَنْكَاثًا﴾ هِيَ خَرْقَاءُ كَانَتْ إِذَا أَبْرَمَتْ غَزْلَهَا نَقَضَتْهُ وَقَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ الْأُمَّةُ مُعَلِّمُ الْخَيْرِ وَالْقَانِتُ الْمُطِيعُ.

"Ruhul kudüs" Cibril aleyhisselâmdır. ***"nezzele bihi-rruhul-emîn"*** ***«Kur'ân'ı Rûhul-Kudüs (Cebrail) indirmiştir.»*** (Nahl: 102) ***"fî daykın"*** Endişe, sıkıntı. (Nahl: 127)

İbnu Abbas şöyle dedi: ***"tetefeyyeu zılâluhu"*** Hazırlanmak. ***"fî tekallübihim"*** (Nahl: 46) Onların ihtilafları.

Mucâhid şöyle dedi: ***"temîru"*** (Nahl: 15) Hareket ettirir, meylettirir. ***"müfredûne"*** (Nahl: 62) Unutulmuş olanlar.

Mucâhid'den başkası da şöyle dedi: ***«Kur'ân okuduğun zaman taşlanmış olan şeytândan Allah'a sığın.»*** (Nahl: 98) Bu öne geçirilmiş ve geriye bırakılmıştır. İstiâze, yani Eûzu billahi mineş-şeytânir-racîm lafzı, Kur'ân okumadan önce söylenilir. İstiâze'nin manası ise Allah'a sığınmaktır.

İbnu Abbas şöyle dedi: ***"tusîmûne"*** (Nahl: 10) Güttüğünüz. ***"şâkiletihi"*** Onun kenarı. ***"kasdus-sebîli"*** Beyan, açıklama. (Nahl: 9) ***"ed-difu"*** (Nahl: 5) Kendisiyle ısınıp korunduğun şey. ***"turîhûne"*** Akşamleyin. ***"tesrehûne"*** Sabahleyin. (Nahl: 6) ***"bişıkkı"*** Meşakkat, zorluk. ***"'alâ tehavvufin"*** Eksiltmek, azaltmak. ***"elen'âmu"*** Sağmal hayvanlar. ***"eknanun"*** Barınak, sığınak. ***"serabîle"*** Sizleri sıcaktan koruyan gömlekler. ***"serabîle takîküm be'seküm"*** Savaş esnasında koruyan zırh. (Nahl: 81) ***"dehalen beyneküm"*** Bir şeye giren hıyanet, aldatma gibi sahîh olmayan her şey.

İbnu Abbas şöyle dedi: ***"hafedeten"*** Torun. (Nahl: 72) ***"es-sekeru"*** Ağaçların meyvelerinden yapılıp haram kılınmış olan içki. ***"ver-rızkulhasenu"*** Güzel rızık ise Allah'ın helâl kıldıklarıdır.

Sadaka Ebûl-Huzeyl şöyle dedi: ***"enkâsen"*** O Mekke'de ismi Harka olan bir kadındı, ipliğini sağlam sağlam büktüğü zaman, onu söküp bozardı.

İbnu Mesud şöyle dedi: ***«Şüphesiz İbrahim, Allah'a itaatkâr, hak dine yönelmiş ve asla müşriklerden olmamış başlı başına bir ümmetti.»*** (Nahl: 120) Buradaki "Ümmet" hayrı öğreten, manasına gelir.

١-بَاب قَوْلِه ﴿ وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ إِلَى أَرْذَلِ الْعُمُرِ ﴾

1- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Allah sizi yaratmıştır; sonra da öldürecektir. İçinizde, bir takım şeyleri öğrendikten sonra hiçbir şey bilmesin diye ihtiyarlık düşkünlüğüne itilenler olacaktır. Allah şüphesiz her şeyi hakkıyla bilendir; her şeye kadirdir.» (Nahl: 70)[225]

٤٧٠٧ – حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ مُوسَى أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْأَعْوَرُ عَنْ شُعَيْبٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَدْعُو أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْبُخْلِ وَالْكَسَلِ وَأَرْذَلِ الْعُمُرِ وَعَذَابِ الْقَبْرِ وَفِتْنَةِ الدَّجَّالِ وَفِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ.

4707- Enes ibnu Mâlik -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle dua ederdi:

"Allahım! Acizlikten, tembellikten, korkaklıktan, fazla ihtiyarlayıp elden ayaktan düşmekten, kabir azabından, Deccal'in fitnesinden, hayâtın ve ölümün fitnesinden sana sığınırım." (Hadisin geçtiği diğer yer: 2823)

١٧-سُورَةُ بَنِي إِسْرَائِيلَ

17- İsrâ Sûresi

١-بَاب

1-Bâb

٤٧٠٨ – حَدَّثَنَا آدَمُ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ يَزِيدَ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ

225 Allah Azze ve Celle bu âyet-i Kerimede, biz kullar hakkında, dilediği şekilde nasıl tasarrufta bulunduğunu, bizleri yoktan var ettikten sonra bir kısmımızı ihtiyarlıktan önce vefat ettirdiğini, diğer bir kısmımızı ise, daha önce bildiklerimizi bilmeyecek derecede ileri bir yaşa vardırdığını ve bundan sonra vefat ettirdiğini beyan etmektedir.

وَالْكَهْفِ وَمَرْيَمَ إِنَّهُنَّ مِنَ الْعِتَاقِ الْأُوَلِ وَهُنَّ مِنْ تِلَادِي ﴿ فَسَيُنْغِضُونَ إِلَيْكَ رُءُوسَهُمْ ﴾ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ يَهُزُّونَ وَقَالَ غَيْرُهُ نَفَضَتْ سِنُّكَ أَيْ تَحَرَّكَتْ.

4708- Abdurrahman ibnu Yezid -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

İbnu Mesud'u, -Allah ondan razı olsun- İsrâ, Kehf ve Meryem Sûreleri hakkında şöyle derken işittim: Bunlar, ilk indirilen ve ilk ezberlenen surelerdir.

«Sana alaylı alaylı başlarını sallayacaklar.» (İsrâ: 51) İbnu Abbas bu âyet hakkında: "Onlar başlarını sallayacaklar" dedi. Bir başkası da: Dişin yerinden hareket etti, manasında olduğunu söylemiştir.

٢-بَاب

2- Bâb

﴿ وَقَضَيْنَا إِلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ ﴾ أَخْبَرْنَاهُمْ أَنَّهُمْ سَيُفْسِدُونَ وَالْقَضَاءُ عَلَى وُجُوهٍ ﴿ وَقَضَى رَبُّكَ ﴾ أَمَرَ رَبُّكَ وَمِنْهُ الْحُكْمُ ﴿ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ ﴾ وَمِنْهُ الْخَلْقُ ﴿ فَقَضَاهُنَّ سَبْعَ سَمَوَاتٍ ﴾ خَلَقَهُنَّ ﴿ نَفِيرًا ﴾ مَنْ يَنْفِرُ مَعَهُ ﴿ وَلِيُتَبِّرُوا ﴾ يُدَمِّرُوا ﴿ مَا عَلَوْا ﴾ ﴿ حَصِيرًا ﴾ مَحْبِسًا مَحْصَرًا ﴿ حَقٌّ ﴾ وَجَبَ ﴿ مَيْسُورًا ﴾ لَيِّنًا ﴿ خِطْئًا ﴾ إِثْمًا وَهُوَ اسْمٌ مِنْ خَطِئْتَ وَالْخَطَأُ مَفْتُوحٌ مَصْدَرُهُ مِنَ الْإِثْمِ خَطِئْتُ بِمَعْنَى أَخْطَأْتُ ﴿ تَخْرِقَ ﴾ تَقْطَعَ ﴿ وَإِذْ هُمْ نَجْوَى ﴾ مَصْدَرٌ مِنْ نَاجَيْتُ فَوَصَفَهُمْ بِهَا وَالْمَعْنَى يَتَنَاجَوْنَ ﴿ رُفَاتًا ﴾ حُطَامًا ﴿ وَاسْتَفْزِزْ ﴾ اسْتَخِفَّ ﴿بِخَيْلِكَ ﴾ الْفُرْسَانِ وَالرَّجْلُ وَالرِّجَالُ الرَّجَّالَةُ وَاحِدُهَا رَاجِلٌ مِثْلُ صَاحِبٍ وَصَحْبٍ وَتَاجِرٍ وَتَجْرٍ ﴿ حَاصِبًا ﴾ الرِّيحُ الْعَاصِفُ وَالْحَاصِبُ أَيْضًا مَا تَرْمِي بِهِ الرِّيحُ وَمِنْهُ ﴿ حَصَبُ جَهَنَّمَ ﴾ يُرْمَى بِهِ فِي جَهَنَّمَ وَهُوَ حَصَبُهَا وَيُقَالُ حَصَبَ فِي الْأَرْضِ ذَهَبَ وَالْحَصَبُ مُشْتَقٌّ مِنَ الْحَصْبَاءِ وَالْحِجَارَةِ ﴿ تَارَةً ﴾ مَرَّةً وَجَمَاعَتُهُ تِيرَةٌ وَتَارَاتٌ ﴿ لَأَحْتَنِكَنَّ ﴾ لَأَسْتَأْصِلَنَّهُمْ يُقَالُ احْتَنَكَ فُلَانٌ مَا عِنْدَ فُلَانٍ مِنْ عِلْمٍ اسْتَقْصَاهُ ﴿ طَائِرَهُ ﴾ حَظَّهُ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ كُلُّ سُلْطَانٍ فِي الْقُرْآنِ فَهُوَ حُجَّةٌ ﴿وَلِيٌّ مِنَ الذُّلِّ ﴾ لَمْ يُحَالِفْ أَحَدًا.

"vakazeyna ilâ benî israîle" (İsrâ: 4) Biz onlara daha önce yeryüzünde fesad çıkaracaklarını haber verdik. ***"el-kazau"*** Kelimesi bir çok manaya gelmektedir: ***"vekadâ rabbüke"*** (İsrâ: 33) Rabb'in emretti. ***"inne rabbeke yakzî beynehüm"*** Hükmetmek. (Yûnus: 93, Casiye: 16) ***"fekazahünne seb'a semavatin"*** Yaratmak. (Fussilet: 12) ***"nefîren"*** (İsrâ: 6) Onunla beraber gidenler. ***"veliyutebbiru"*** (İsrâ: 7) Ele geçirdikleri yerleri yerle bir etmeleri için. ***"hasîren"*** (İsrâ: 8) Çıkamayacakları bir hapis yeri. ***"hakka"*** (İsrâ: 16) Vâcib oldu. ***"meysûren"*** (İsrâ: 28) Yumuşak. ***"hıten"*** (İsrâ: 31) Günâh. ***"hatı'tu"*** Hata ettim, yanıldım. ***"tahrika"*** (İsrâ: 37) Kesemezsin. ***"veiz hüm necvâ"*** (İsrâ: 47) Onlar gizli gizli konuşurlarken. ***"rufaten"*** (İsrâ: 49) Kırıntı, döküntü. ***"vestefziz"*** Rahatsız et. ***"bihaylike"*** Süvarilerinle. ***"er-reclü"*** Yayalar, piyadeler. ***"hasiben"*** Rüzgârın atıp fırlattığı şeyler. ***"hasebu cehenneme"*** Cehennemin içine atılan şeyler. ***"hasebe fîl-ardı"*** Gitti. ***"tareten"*** Defa. ***"leehtenikenne"*** Onları azdırma ve saptırma ile köklerini kazır, helâk ederim. ***"tairehu"*** Nasibi.

İbnu Abbas şöyle dedi: Kur'ân'da geçen her ***"sultanin"*** kelimesi hüccet manasınadır. ***"veliyyün minez-zulli"*** Hiç kimseyi dost edinmeyen.

٣-بَاب قَوْلِه ﴿ أَسْرَى بِعَبْدِه لَيْلًا مِنْ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ﴾

3- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Kulu Muhammed'i, geceleyin, Mescid-i Harâm'dan, kendisine bazı âyetlerimizi göstermek için, etrafını mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah, her türlü noksan sıfatlardan münezzehtir. Her şeyi hakkıyla işiten, hakkıyla gören O'dur.» (İsrâ: 1)[226]

٤٧٠٩ – حَدَّثَنَا عَبْدَانُ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا يُونُسُ ح و حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ صَالِحٍ حَدَّثَنَا عَنْبَسَةُ حَدَّثَنَا يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ ابْنُ الْمُسَيَّبِ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ أُتِيَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْلَةَ أُسْرِيَ بِهِ بِإِيلِيَاءَ بِقَدَحَيْنِ مِنْ خَمْرٍ وَلَبَنٍ فَنَظَرَ إِلَيْهِمَا فَأَخَذَ اللَّبَنَ قَالَ جِبْرِيلُ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَاكَ لِلْفِطْرَةِ لَوْ أَخَذْتَ الْخَمْرَ غَوَتْ أُمَّتُكَ.

226 Bu âyet-i Kerime, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin, Mekkeden, Kudüste bulunan Mescid-i Aksâya, ilâhî bir güçle götürüldüğünü beyan etmektedir. Bu hadiseye "İsra ve Miraç" denilmektedir.

4709- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e Mirac gecesinde birinin içinde süt, diğerinde şarap bulunan iki kap getirildi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ikisine baktı ve süt dolu kabı aldı. Cibril şöyle dedi: Seni İslâm fıtratı üzere hidayete erdiren Allah'a hamd olsun. Şayet sen şarâbı almış olaydın, ümmetin azgın olurdu." (Hadisin geçtiği diğer yer: 3394)

٤٧١٠ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ صَالِحٍ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَبُو سَلَمَةَ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ لَمَّا كَذَّبَتْنِي قُرَيْشٌ قُمْتُ فِي الْحِجْرِ فَجَلَّى اللَّهُ لِي بَيْتَ الْمَقْدِسِ فَطَفِقْتُ أُخْبِرُهُمْ عَنْ آيَاتِهِ وَأَنَا أَنْظُرُ إِلَيْهِ زَادَ يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَخِي ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عَمِّهِ لَمَّا كَذَّبَنِي قُرَيْشٌ حِينَ أُسْرِيَ بِي إِلَى بَيْتِ الْمَقْدِسِ نَحْوَهُ ﴿ قَاصِفًا ﴾ رِيحٌ تَقْصِفُ كُلَّ شَيْءٍ.

4710- Câbir ibnu Abdullah -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Allah'ın geceleyin beni Mescidi Haram'dan Mescidi Aksâ'ya götürdüğünü söylediğimde Kureyş beni yalanlayınca, Mescidi Harâm'a gidip Hicr'de ayakta durdum. Allah Azze ve Celle benimle Beytul-Makdis arasındaki perdeyi kaldırdı. Onların sordukları soruları Mescidi Aksâ'ya bakarak, onun alâmetlerinden Kureyş'e haber vermeye başladım." (Hadisin geçtiği diğer yer: 3886)

٤-بَاب

4- Bâb

﴿وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ﴾ كَرَّمْنَا وَأَكْرَمْنَا وَاحِدٌ ﴿ ضِعْفَ الْحَيَاةِ ﴾ عَذَابَ الْحَيَاةِ ﴿ وَضِعْفَ الْمَمَاتِ ﴾ عَذَابَ الْمَمَاتِ ﴿ خِلَافَكَ ﴾ وَخِلْفَكَ سَوَاءٌ ﴿وَنَأَى﴾ تَبَاعَدَ ﴿ شَاكِلَتِهِ ﴾ نَاحِيَتِهِ وَهِيَ مِنْ شَكْلِهِ ﴿ صَرَّفْنَا ﴾ وَجَّهْنَا ﴿ قَبِيلًا﴾ مُعَايَنَةً وَمُقَابَلَةً وَقِيلَ الْقَابِلَةُ لِأَنَّهَا مُقَابِلَتُهَا وَتَقْبَلُ وَلَدَهَا ﴿ خَشْيَةَ الْإِنْفَاقِ ﴾ أَنْفَقَ

الرَّجُلُ أَمْلَقَ وَنَفِقَ الشَّيْءُ ذَهَبَ ﴿ قَتُورًا ﴾ مُقَتِّرًا ﴿ لِلْأَذْقَانِ ﴾ مُجْتَمَعُ اللَّحْيَيْنِ وَالْوَاحِدُ ذَقَنٌ وَقَالَ مُجَاهِدٌ ﴿ مَوْفُورًا ﴾ وَافِرًا ﴿ تَبِيعًا ﴾ ثَائِرًا وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ نَصِيرًا ﴿ خَبَتْ ﴾ طَفِئَتْ وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿ لَا تُبَذِّرْ ﴾ لَا تُنْفِقْ فِي الْبَاطِلِ ﴿ابْتِغَاءَ رَحْمَةٍ ﴾ رِزْقٍ ﴿ مَثْبُورًا ﴾ مَلْعُونًا ﴿ لَا تَقْفُ ﴾ لَا تَقُلْ ﴿ فَجَاسُوا ﴾ تَيَمَّمُوا ﴿يُزْجِي الْفُلْكَ﴾ يُجْرِي الْفُلْكَ ﴿ يَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ ﴾ لِلْوُجُوهِ.

"velekad kerremna benî âdeme" (İsrâ: 70) Şerefli kıldık. ***"di'fel hayati ve di'fel memâti"*** (İsrâ: 75) Hayatın ve ölümün azabı. ***"veneen"*** (İsrâ: 83) Uzaklaştırdı. ***"şakiletihi"*** (İsrâ: 84) Yanı, kenarı. ***"sarrefna"*** (İsrâ: 41,89) Yönelttik. ***"kabîlen"*** (İsrâ: 92) Gözle görerek, karşısında olarak. Ebe kadına ***"el-kabiletü"*** denildi çünkü o doğuracak kadının doğumunu karşılayıcıdır ve onun doğan çocuğunu, doğuşu ânında tutup alır. ***"haşyetel-infaki"*** (İsrâ: 100) ***"enfakar-reculu"*** Adam fakîr oldu. ***"venefikaş-şeyu"*** Gitti. ***"katûren"*** Cimri. ***"lilezkani"*** (İsrâ: 109) İki çene kemiğinin birleşme yeri üzerine.

Mucâhid şöyle dedi: ***"mevfuren"*** (İsrâ: 63) Mükemmel. ***"tebî'an"*** (İsrâ: 69) İntikam alıcı.

İbnu Abbas şöyle dedi: ***"tebî'an"*** Yardım edici.***"habet"*** Söndükçe. ***"lâ tübezzir"*** (İsrâ: 26) Malını bâtıl yolda harcama. ***"ibtiğae rahmetin"*** (İsrâ: 28) Rızık. ***"mesbûren"*** (İsrâ: 102) Lânetlenmiş. ***"lâ takfu"*** (İsrâ: 36) Söyleme. ***"fecasû"*** (İsrâ: 5) "Onlar da ülke dâhilinde kontrolü ele almışlardı." ***"yuzcî-fulke"*** (İsrâ: 66) Gemileri akıtıp yürütür. ***"yehirrune lilezkani"*** (İsrâ: 107-109) Yüzleri üzerine.

بَاب قَوْلِهِ ﴿ وَإِذَا أَرَدْنَا أَنْ نُهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا ﴾ الْآيَةَ

Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Bir kasabayı helâk etmek istediğimiz zaman ileri gelenlerine, itaatı emrederiz; fakat onlar orada itaattan çıkıp fısk u fücur işlerler. Bunun üzerine kasabaya azap vâcip olur. Biz de onu yerle bir ederiz.» (İsrâ: 16)[227]

---

227 Allah Teâlâ bu âyet-i kerimede, fertleri suçsuz yere cezalandırmadığı gibi toplumları da suçsuz yere cezalandırmadığını, bir ülkenin halkı isyana dalmadıkça onları helâk etmediğini beyan etmektedir. Ancak, zalimleri cezalandırması, adaletinin icabıdır.

٤٧١١- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ أَخْبَرَنَا مَنْصُورٌ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ كُنَّا نَقُولُ لِلْحَيِّ إِذَا كَثُرُوا فِي الْجَاهِلِيَّةِ أُمِرَ بَنُو فُلَانٍ حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ وَقَالَ أَمَرَ.

4711- Abdullah ibnu Mesûd -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Biz câhiliyette bir kabile çok oldukları zaman: "Falan oğulları çok oldu" derdik.

٥-بَاب ﴿ ذُرِّيَّةَ مَنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ إِنَّهُ كَانَ عَبْدًا شَكُورًا ﴾

5- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Ey Nûh ile birlikte boğulmaktan kurtarıp gemi ile taşıdığımız kimselerin torunları! Nûh, çok şükreden bir kul idi.» (İsrâ: 3)[228]

٤٧١٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُقَاتِلٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا أَبُو حَيَّانَ التَّيْمِيُّ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ بْنِ عَمْرِو بْنِ جَرِيرٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُتِيَ بِلَحْمٍ فَرُفِعَ إِلَيْهِ الذِّرَاعُ وَكَانَتْ تُعْجِبُهُ فَنَهَشَ مِنْهَا نَهْشَةً ثُمَّ قَالَ أَنَا سَيِّدُ النَّاسِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَهَلْ تَدْرُونَ مِمَّ ذَلِكَ يَجْمَعُ اللَّهُ النَّاسَ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ فِي صَعِيدٍ وَاحِدٍ يُسْمِعُهُمْ الدَّاعِي وَيَنْفُذُهُمْ الْبَصَرُ وَتَدْنُو الشَّمْسُ فَيَبْلُغُ النَّاسَ مِنْ الْغَمِّ وَالْكَرْبِ مَا لَا يُطِيقُونَ وَلَا يَحْتَمِلُونَ فَيَقُولُ النَّاسُ أَلَا تَرَوْنَ مَا قَدْ بَلَغَكُمْ أَلَا تَنْظُرُونَ مَنْ يَشْفَعُ لَكُمْ إِلَى رَبِّكُمْ فَيَقُولُ بَعْضُ النَّاسِ لِبَعْضٍ عَلَيْكُمْ بِآدَمَ فَيَأْتُونَ آدَمَ عَلَيْهِ السَّلَام فَيَقُولُونَ لَهُ أَنْتَ أَبُو الْبَشَرِ خَلَقَكَ اللَّهُ بِيَدِهِ وَنَفَخَ فِيكَ مِنْ رُوحِهِ وَأَمَرَ الْمَلَائِكَةَ فَسَجَدُوا لَكَ اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ أَلَا تَرَى إِلَى مَا نَحْنُ فِيهِ أَلَا تَرَى إِلَى مَا قَدْ بَلَغَنَا فَيَقُولُ آدَمُ إِنَّ رَبِّي قَدْ غَضِبَ الْيَوْمَ غَضَبًا لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ وَإِنَّهُ قَدْ نَهَانِي عَنْ الشَّجَرَةِ فَعَصَيْتُهُ نَفْسِي نَفْسِي نَفْسِي

228 Ayet-i Celile, Nuh' aleyhisselâm'ı "Rabbine çokça şükreden kul." olarak vasıflandırmıştır. Zira Hz. Nuh, birşey yeyip içtikten sonra veya yeni bir elbise giydiğinde veya herhangi bir beşerî ihtiyacını giderdiğinde Allah'a şükrederdi.

إِلَى مَا نَحْنُ فِيهِ فَيَقُولُ إِنَّ رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ قَدْ غَضِبَ الْيَوْمَ غَضَبًا لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ
مِثْلَهُ وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ وَإِنَّهُ قَدْ كَانَتْ لِي دَعْوَةٌ دَعَوْتُهَا عَلَى قَوْمِي نَفْسِي
نَفْسِي نَفْسِي اذْهَبُوا إِلَى غَيْرِي اذْهَبُوا إِلَى إِبْرَاهِيمَ فَيَأْتُونَ إِبْرَاهِيمَ فَيَقُولُونَ يَا
إِبْرَاهِيمُ أَنْتَ نَبِيُّ اللَّهِ وَخَلِيلُهُ مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ أَلَا تَرَى إِلَى مَا
نَحْنُ فِيهِ فَيَقُولُ لَهُمْ إِنَّ رَبِّي قَدْ غَضِبَ الْيَوْمَ غَضَبًا لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ وَلَنْ
يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ وَإِنِّي قَدْ كُنْتُ كَذَبْتُ ثَلَاثَ كَذِبَاتٍ فَذَكَرَهُنَّ أَبُو حَيَّانَ فِي
الْحَدِيثِ نَفْسِي نَفْسِي نَفْسِي اذْهَبُوا إِلَى غَيْرِي اذْهَبُوا إِلَى مُوسَى فَيَأْتُونَ مُوسَى
فَيَقُولُونَ يَا مُوسَى أَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ فَضَّلَكَ اللَّهُ بِرِسَالَتِهِ وَبِكَلَامِهِ عَلَى النَّاسِ اشْفَعْ
لَنَا إِلَى رَبِّكَ أَلَا تَرَى إِلَى مَا نَحْنُ فِيهِ فَيَقُولُ إِنَّ رَبِّي قَدْ غَضِبَ الْيَوْمَ غَضَبًا لَمْ
يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ وَإِنِّي قَدْ قَتَلْتُ نَفْسًا لَمْ أُومَرْ بِقَتْلِهَا نَفْسِي
نَفْسِي نَفْسِي اذْهَبُوا إِلَى غَيْرِي اذْهَبُوا إِلَى عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ فَيَأْتُونَ عِيسَى فَيَقُولُونَ
يَا عِيسَى أَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ وَكَلِمَتُهُ أَلْقَاهَا إِلَى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ وَكَلَّمْتَ النَّاسَ فِي
الْمَهْدِ صَبِيًّا اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ أَلَا تَرَى إِلَى مَا نَحْنُ فِيهِ فَيَقُولُ عِيسَى إِنَّ رَبِّي قَدْ
غَضِبَ الْيَوْمَ غَضَبًا لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ قَطُّ وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ وَلَمْ يَذْكُرْ ذَنْبًا
نَفْسِي نَفْسِي نَفْسِي اذْهَبُوا إِلَى غَيْرِي اذْهَبُوا إِلَى مُحَمَّدٍ فَيَأْتُونَ مُحَمَّدًا فَيَقُولُونَ يَا
مُحَمَّدُ أَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ وَخَاتَمُ الْأَنْبِيَاءِ وَقَدْ غَفَرَ اللَّهُ لَكَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا
تَأَخَّرَ اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ أَلَا تَرَى إِلَى مَا نَحْنُ فِيهِ فَأَنْطَلِقُ فَآتِي تَحْتَ الْعَرْشِ فَأَقَعُ
سَاجِدًا لِرَبِّي عَزَّ وَجَلَّ ثُمَّ يَفْتَحُ اللَّهُ عَلَيَّ مِنْ مَحَامِدِهِ وَحُسْنِ الثَّنَاءِ عَلَيْهِ شَيْئًا لَمْ

سِوَى ذَلِكَ مِنَ الْأَبْوَابِ ثُمَّ قَالَ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّ مَا بَيْنَ الْمِصْرَاعَيْنِ مِنْ مَصَارِيعِ الْجَنَّةِ كَمَا بَيْنَ مَكَّةَ وَحِمْيَرَ أَوْ كَمَا بَيْنَ مَكَّةَ وَبُصْرَى.

4712- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Bir velime yani düğün yemeğinde Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ile beraberdik. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e bir koyun budu getirildi. Çünkü Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem etin bu kısmını severdi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ondan ön dişleriyle bir lokma kopardı. Ve şöyle buyurdu:

"Ben kıyamet gününde bütün insanların efendisiyim. Bu nedendir bilir misiniz? Allah kıyamet gününde gelmiş geçmiş bütün insanları düz ve geniş bir sahada toplayacaktır. Orada bakan kişi onların hepsini görecek ve sesini orada bulunanlara duyuracaktır. Güneş o mahşer halkına yaklaşacak. Bu sırada bazı insanlar şöyle derler:

-İçinizde bulunduğunuz durumu görmez misiniz? Rabbiniz katında size şefaat edecek birine bakmaz mısınız? Bunun üzerine bazı insanlar şöyle derler:

-Sizin babanız Âdem'dir. O yüzden oda Allah katında şefaat etsin. Akabinde Adem'e gelirler ve derler ki:

-Ey Âdem! Sen insanlığın babasısın. Allah seni eliyle yarattı ve sana kendi ruhundan üfürdü. Meleklere emretti de onlar da sana secde ettiler. Allah seni cennette yerleştirdi. Sen bizlere Rabbin katında şefaat etmez misin? İçinde bulunduğumuz bu durumu ve başımıza geleni görmez misin?

Âdem de şöyle der:

-Rabbim bu gün öyle öfkeli oldu ki, bundan önce bunun gibi öfkelenmemiş, bundan sonra da bunun benzeri öfkelenmez. Bununla beraber Rabbim beni o ağaçtan yasaklamış iken ben O'na âsî oldum. Şimdi ben kendi nefsimden başkasına fayda veremem. Siz benden başkasına gidin. Siz Nuh'a gidin.

Bunun üzerine Nuh'a gelirler ve derler ki:

-Ey Nûh! Sen yeryüzüne gönderilen ilk rasulsün. Allah seni "abden şekûren" şükreden kul diye isimlendirdi. Bizim içinde bulunduğumuz şu durumu görmez misin? Bize ulaşan şeyi görmez misin? Rabbinin katında bize şefaatçi olmaz mısın?

Onların bu isteği üzerine Nûh şöyle der:

-Rabbim bu gün öyle öfkelidir ki, ne bundan önce böyle öfkelenmiş, ne de bundan sonra bunun benzeri öfkelenir. Ben dua hakkımı daha önce kavmimin helâkı için kullanmıştım. Ben bugün kendimden başkasına fayda veremem. Vay nefsim, nefsim, nefsim! Şimdi siz benden başka bir şefaatçiye gidiniz, İbrahim'e gidiniz! diyecek.

Onlar da İbrahim'e varacaklar ve şöyle diyecekler:

-Ey İbrahim! Sen yeryüzündeki insanlardan Allah'ın Peygamberi ve Halili'sin. Rabbinin huzurunda bize şefaat et! İçinde bulunduğumuz şu sıkıntılı durumu görmez misin?

İbrahim aleyhisselâm da onlara şöyle der:

-Bu gün Rabbim öyle bir gazaplanmıştır ki, daha önce böyle gazaplanmamıştır. Bu günden sonra da bu şekilde gazaplanmayacaktır. Ben dünyada iken üç yerde yalan söyledim. Nefsim, nefsim, nefsim! Şefaat istemek için benden başkasına, Musa aleyhisselâma gidin.

Bunun üzerine onlar da Musa'ya giderler ve derler ki:

-Ey Musa, sen ki Allah'ın bir peygamberisin. Allah Azze ve Celle sana peygamberlik vermesi ve seninle konuşmasıyla seni diğer insanların üzerine üstün kıldı. Rabbinin yanında bize şefaatçi ol! İçinde bulunduğumuz sıkıntılı durumu görmez misin?

Musa aleyhisselâm onlara şöyle der:

-Bu gün Rabbim öyle bir gazaplanmıştır ki, daha önce böyle gazaplanmamıştır. Bu günden sonra da bu şekilde gazaplanmayacaktır. Ben dünyada iken öldürülmesiyle görevlendirilmediğim bir canı öldürdüm. Nefsim, nefsim, nefsim! Allah katında sizin şefaatçi olabilmesi için benden başkasına gidin. İsa aleyhisselâma gidin!

Bunun üzerine onlar da İsâ aleyhisselâm'ın yanına gelecekler. O'na da şöyle diyecekler:

-Ey İsâ! Sen ki Allah'ın peygamberisin. Allah Azze ve Celle'nin Meryem'e attığı kelimesisin. O'ndan bir ruhsun. Henüz bir beşikte bebek iken insanlarla konuştun. Bize Allah katında şefaatçi ol! İçinde bulunduğumuz sıkıntılı durumu görmez misin?

Bunun üzerine İsâ aleyhisselâm şöyle diyecek:

-Bu gün Rabbim öyle bir gazaplanmıştır ki, daha önce böyle gazap-

lanmamıştır. Bu günden sonra da bu şekilde gazaplanmayacaktır. -İsa aleyhisselâm hiçbir günah zikretmeyecek.- Nefsim, nefsim, nefsim! Allah katında sizin şefaatçi olabilmesi için benden başkasına gidin. Muhammed'e gidin!

Onlar da Muhammed'e gelecekler ve şöyle diyecekler:

-Ey Muhammed! Sen ki Allah'ın peygamberisin. Peygamberlerin sonuncususun. Muhakkak ki Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlamıştır.[229] Rabbinin katında bize şefaatçi ol! İçinde bulunduğumuz sıkıntılı durumu görmez misin?

Bunun üzerine ben hemen Arş'ın altına giderim ve Azîz ve Celîl olan Rabbime secde edici olarak yere kapanırım. Sonra secdemde Allah bana kendisine yapılacak hamdlerinden ve üzerine güzel senadan öylesini açıp ilham edecektir ki, benden önce onu hiçbir kimseye açmamıştır. Ben o hamdler ve senalarla hamd ve sena ettikten sonra bana şöyle denilir:

-Ey Muhammed! Başını kaldır! İste! İsteğin sana verilecek! Şefaat et! Senin şefaatin kabul edilecektir! Bunun üzerine ben başımı secdeden kaldırırım ve:

-"Ümmetimi isterim ya Rabbi! Ümmetimi isterim ya Rabbi!" derim. Bana şöyle denilir:

-Ey Muhammed! Ümmetin içinde hesapsız cennete girecekleri cennetin sağ kapısından girdir. Onları cennetin bundan başka olan diğer kapılarında da insanlarla ortaktırlar.

Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, cennetin kapısının aralığı Mekke ile Himyer veya Mekke ile Busrâ arası kadar geniştir." (Hadisin geçtiği diğer yer: 3340, 3361)

٦-بَاب قَوْلِه ﴿ وَآتَيْنَا دَاوُدَ زَبُورًا ﴾

6- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Rabbin, göklerde ve yerde olan kimseleri daha iyi bilir. Şurası bir gerçektir ki, biz peygamberlerden bazısını bazısına üstün kıldık ve Davud'a da Zebur'u verdik.» (İsrâ: 55)[230]

---

229 Bu ibare Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in hayatı boyunca günah işlemediğini açıklamaktadır.

230 Allah Teâlâ bu âyet-i Kerimede, Peygamberlerin bir kısmının diğerlerinden üstün

٤٧١٣- حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ نَصْرٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ عَنْ مَعْمَرٍ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ خُفِّفَ عَلَى دَاوُدَ الْقِرَاءَةُ فَكَانَ يَأْمُرُ بِدَابَّتِهِ لِتُسْرَجَ فَكَانَ يَقْرَأُ قَبْلَ أَنْ يَفْرُغَ يَعْنِي الْقُرْآنَ.

4713- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selem şöyle buyurdu:

"Dâvûd aleyhisselâm'a kendisine gönderilen kitabı okuması kolaylaştırıldı. Dâvûd aleyhisselâm kendisinin binek hayvanlarının sefere hazırlanmasını emrederdi de onlar eyerlenirdi. Bunlar eyerlenmezden evvel kitabını okurdu.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bununla okumayı kastediyor. (Hadisin geçtiği diğer yer: 2073)

٧- بَاب

7- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

﴿ قُلْ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِهِ فَلَا يَمْلِكُونَ كَشْفَ الضُّرِّ عَنْكُمْ وَلَا تَحْوِيلًا ﴾

«Ey Muhammed! Müşriklere de ki: "Allah'tan başka ilâh olduğunu iddia ettiğiniz şeyleri çağırın. Onlar sizden sıkıntıyı ne kaldırabilirler, ne de başka birinin üzerine çevirebilirler." (İsrâ: 56)[231]

٤٧١٤- حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ حَدَّثَنَا يَحْيَى حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِي مَعْمَرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﴿إِلَى رَبِّهِمْ الْوَسِيلَةَ﴾ قَالَ كَانَ نَاسٌ مِنْ الْإِنْسِ يَعْبُدُونَ نَاسًا مِنْ الْجِنِّ فَأَسْلَمَ الْجِنُّ وَتَمَسَّكَ هَؤُلَاءِ بِدِينِهِمْ زَادَ الْأَشْجَعِيُّ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ الْأَعْمَشِ ﴿قُلْ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ﴾

---

olduğunu açıkça beyan etmektedir. "Ulul Azim" olan Peygamberler, diğerlerinden daha üstündürler. Bunlar, Muhammed aleyhisselâm, İbrahim, Musa, İsa ve Nuh'tur.

231 Ayet-i Kerimede geçen "Allah'a ortak koşanlar"dan maksat, Meleklere, İsaya, Üzeyire ve bir kısım Cinlere tapan insanlardır. Bundan sonra gelen âyet-i Kerimede, kendilerine tapılan bu varlıkların da Allaha yaklaşmak için bir yol aradıkları, bu sebeple müşriklerin, Allah'ı bırakıp ta bunlardan şefaat beklemelerinin abes olduğu beyan edilmektetir.

4714- Ebu Ma'mer -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Abdullah ibnu Mesud -Allah ondan razı olsun- ***«Rablerine daha yakın olmak için vesile ararlar»*** âyeti hakkında şöyle dedi:

-İnsanlardan bir topluluk, cinlerden bir topluluğa ibâdet ediyorlardı. O cinler İslâm Dîni'ne girdi, o insanlar ise cinlerin dîninde kaldılar.

Ubeydullah el-Eşcaî, Sufyân'dan; O da A'meş'ten yaptığı rivayette: ***«Ey Muhammed! Müşriklere de ki: "Allah'tan başka ilah olduğunu iddia ettiğiniz şeyleri çağırın»*** (İsrâ: 56) âyetini ziyade etti.

٨-بَاب قَوْلِهِ﴿ أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَى رَبِّهِمْ الْوَسِيلَةَ ﴾ الْآيَةَ

8- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

٨-بَاب قَوْلِهِ﴿ أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَى رَبِّهِمْ الْوَسِيلَةَ ﴾ الْآيَةَ

«Oysa onların ilâh olarak çağırdıklarından Allah'a en yakın olanı bile tâat ile Rablerine daha yakın olmak için vesile ararlar ve O'nun rahmetini diler azabından korkarlar. Muhakkak ki Rabbinin azabı korkunçtur.» (İsrâ: 57)[232]

٤٧١٥- حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ خَالِدٍ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ سُلَيْمَانَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِي مَعْمَرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فِي هَذِهِ الْآيَةِ ﴿الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَى رَبِّهِمْ الْوَسِيلَةَ﴾ قَالَ كَانَ نَاسٌ مِنْ الْجِنِّ يُعْبَدُونَ فَأَسْلَمُوا.

4715- Abdullah ibnu Mesud -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

«Oysa onların ilâh olarak çağırdıklarından Allah'a en yakın olanı bile tâat ile Rablerine daha yakın olmak için vesile ararlar ve O'nun rahmetini diler azabından korkarlar.» Cinlerden bir takım kimselere birileri ibadet ediyorlardı. Daha sonra bu cinler Müslüman oldular.

---

232 Ayet-i Kerimede zikredilen "Kendilerine tapınılanlar" dan kastedilen, cinlerdir. Bazı insanlar Cinlere taparlarmış. Cinler Müslüman olmuşlar, Allah'a yaklaşmak için yol aramaya başlamışlar. Fakat onlara tapan gafil insanlar yine tapınmalarına devam etmişlerdir. İşte âyet-i Kerime bu hususu açıklamaktadır.

٩-بَاب ﴿ وَمَا جَعَلْنَا الرُّؤْيَا الَّتِي أَرَيْنَاكَ إِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ ﴾

9- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Sana, "Rabbin bütün insanları kuşatmıştır" demiştik. Sana gösterdiğimiz rüyayı ve Kur'ân'daki lanetlenmiş ağacı, insanlar için sadece bir imtihan kılmıştık. Bununla onları korkutuyoruz; fakat bu, onlarda büyük bir taşkınlığı artırmaktan başka bir şeye yaramıyor.» (İsrâ: 60)

٤٧١٦- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرٍو عَنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ﴿ وَمَا جَعَلْنَا الرُّؤْيَا الَّتِي أَرَيْنَاكَ إِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ ﴾ قَالَ هِيَ رُؤْيَا عَيْنٍ أُرِيَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْلَةَ أُسْرِيَ بِهِ ﴿ وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُونَةَ ﴾ شَجَرَةُ الزَّقُّومِ.

4716- Abdullah ibnu Abbas -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

Allah Azze ve Celle'nin: ***«Sana gösterdiğimiz rüyayı insanlar için sadece bir imtihan kılmıştık.»*** (İsra: 60) âyeti hakkında şöyle dedi:

O rüyâ, gözün gördüğü, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e Beytu'l-Makdis'e yükseltildiği gece gösterildi. Yine bu âyette geçen "Kur'ân'da ki lânetlemiş ağaç" zakkum ağacıdır. (Hadisin geçtiği yerler: 3888)

١٠-بَاب قَوْلِهِ ﴿ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا ﴾

10- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Güneşin batıya yönelmesinden gecenin karanlığına kadarki namazı ve sabah namazını kıl. Sabah namazı, melekler tarafından şâhid olunan bir namazdır.» (İsrâ: 78)

قَالَ مُجَاهِدٌ صَلَاةَ الْفَجْرِ

Mucâhid şöyle dedi: ***"kur'ânel-fecri"*** Sabah namazıdır.

٤٧١٧- حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ وَابْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى

اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ فَضْلُ صَلَاةِ الْجَمِيعِ عَلَى صَلَاةِ الْوَاحِدِ خَمْسٌ وَعِشْرُونَ دَرَجَةً وَتَجْتَمِعُ مَلَائِكَةُ اللَّيْلِ وَمَلَائِكَةُ النَّهَارِ فِي صَلَاةِ الصُّبْحِ يَقُولُ أَبُو هُرَيْرَةَ اقْرَءُوا إِنْ شِئْتُمْ ﴿ وَقُرْآنَ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا ﴾.

4717- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Cemaatle kılınan namaz, sizden birinizin tek başına kıldığı namazdan yirmi beş derece daha üstündür. Gecenin melekleri ile gündüzün melekleri sabah namazında bir araya gelirler."

Sonra Ebu Hureyre dedi ki: Dilerseniz: ***«Sabah namazı, (melekler tarafından) şâhid olunan bir namazdır.»*** (İsrâ: 78) âyetini okuyun. (Hadisin geçtiği diğer yer: 648)

١١-بَاب قَوْلِهِ ﴿ عَسَى أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَحْمُودًا ﴾

11- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Geceleyin de sana mahsus nafile olmak üzere namaza kalk. Belki böylece Rabbin seni övülecek bir makama yükseltir.» (İsrâ: 79)

٤٧١٨ - حَدَّثَنِي إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبَانَ حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ عَنْ آدَمَ بْنِ عَلِيٍّ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يَقُولُ إِنَّ النَّاسَ يَصِيرُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ جُثًا كُلُّ أُمَّةٍ تَتْبَعُ نَبِيَّهَا يَقُولُونَ يَا فُلَانُ اشْفَعْ يَا فُلَانُ اشْفَعْ حَتَّى تَنْتَهِيَ الشَّفَاعَةُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَلِكَ يَوْمَ يَبْعَثُهُ اللَّهُ الْمَقَامَ الْمَحْمُودَ.

4718- Abdullah ibnu Ömer -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

Kıyamet gününde insanlar gruplar halinde her ümmet kendi peygamberinin ardına düşerler. Şefaat edebilecek peygamberlere: Ey Falan bize şefaatçi ol! Ey Falan bize şefaatçi ol! derler. Kendilerinden şefaat istenen peygamberlerin şefaat etme durumunda olmadıkları için en son Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e gelirler. İşte o gün, Allah Azze ve Celle'nin ümmetine şefaatçi olması için Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'i Makam-ı Mahmud'a göndereceği gündür. (Hadisin geçtiği yer: 1475)

٤٧١٩- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَيَّاشٍ حَدَّثَنَا شُعَيْبُ بْنُ أَبِي حَمْزَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ قَالَ حِينَ يَسْمَعُ النِّدَاءَ اللَّهُمَّ رَبَّ هَذِهِ الدَّعْوَةِ التَّامَّةِ وَالصَّلَاةِ الْقَائِمَةِ آتِ مُحَمَّدًا الْوَسِيلَةَ وَالْفَضِيلَةَ وَابْعَثْهُ مَقَامًا مَحْمُودًا الَّذِي وَعَدْتَهُ حَلَّتْ لَهُ شَفَاعَتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ رَوَاهُ حَمْزَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

4719- Cerir ibnu Abdullah -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"(Allâhumme rabbe hazihid-da'vetit tâmmeh ves-salâtil kâimeh âti Muhammedenil-vesîlete vel-fadîleh veba'shu mekâmen Mahmudenil-lezi veâdteh) Her kim ezanı işittikten sonra (yani ezandan hemen sonra) "Bu tam davetin (tevhid davetinin) ve kılınacak olan namazın Rabbi olan Allahım! Muhammed'e vesileyi (cennetteki yüce menzili) ve fazileti (diğer kullara nazaran daha üstün mertebeyi) ver. O'na vaad ettiğin Makam-ı Mahmud'u ver" derse kıyamet günü ona şefaatim hak olur." (Hadisin geçtiği diğer yer: 614)

١٢-بَاب ﴿ وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا ﴾ يَزْهَقُ يَهْلِكُ

12- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Ve de ki: "Hak geldi, bâtıl yok oldu. Zaten bâtıl yok olmaya mahkûmdur.» (İsrâ: 81)

"yezheku" Helâk olur, manasına gelir.

٤٧٢٠- حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ أَبِي مَعْمَرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ دَخَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَكَّةَ وَحَوْلَ الْبَيْتِ سِتُّونَ وَثَلَاثُ مِائَةِ نُصُبٍ فَجَعَلَ يَطْعُنُهَا بِعُودٍ فِي يَدِهِ وَيَقُولُ ﴿ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا ﴾ ﴿ جَاءَ الْحَقُّ وَمَا يُبْدِئُ الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ ﴾.

4720- Abdullah İbnu Mesud -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Mekke'nin fethi günü hareme girdi. O gün Kâbe'nin etrafında üç yüz altmış put vardı. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem elindeki değnekle bunlara dürtüyor ve şu âyeti okuyordu: ***«Hak geldi, bâtıl yok oldu. Zaten bâtıl yok olmaya mahkûmdur.»*** İsra: 81 ***«Hak gelmiştir. Artık bâtıl, ne yeniden bir şey başlatır, ne de onu geri getirir.»*** (Sebe: 49) (Hadisin geçtiği diğer yer: 2478)

١٣-بَاب ﴿ وَيَسْأَلُونَكَ عَنْ الرُّوحِ ﴾

13- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Ey Muhammed! Sana ruhtan soruyorlar. De ki: "Ruh, Rabbimin emrindendir. Onun hakkında size çok az bilgi verilmiştir." (İsrâ: 85)

٤٧٢١- حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ عَنْ عَلْقَمَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ بَيْنَا أَنَا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي حَرْثٍ وَهُوَ مُتَّكِئٌ عَلَى عَسِيبٍ إِذْ مَرَّ الْيَهُودُ فَقَالَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ سَلُوهُ عَنْ الرُّوحِ فَقَالَ مَا رَأَيْكُمْ إِلَيْهِ وَقَالَ بَعْضُهُمْ لَا يَسْتَقْبِلُكُمْ بِشَيْءٍ تَكْرَهُونَهُ فَقَالُوا سَلُوهُ فَسَأَلُوهُ عَنْ الرُّوحِ فَأَمْسَكَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيْهِمْ شَيْئًا فَعَلِمْتُ أَنَّهُ يُوحَى إِلَيْهِ فَقُمْتُ مَقَامِي فَلَمَّا نَزَلَ الْوَحْيُ قَالَ ﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنْ الرُّوحِ قُلْ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتِيتُمْ مِنْ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا ﴾.

4721- Abdullah ibnu Mesud -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber Medine'nin harabelerinde yürüyordum. -O hurma dalından bir âsâya dayanıyordu.- Yahudilerden bir topluluk yanımıza uğradı. Bazısı bazısına dedi ki:

-O'na rûhtân sorun. Onlardan bazıları dediler ki:

-O'na bir şey sormayın, hoşlanmayacağımız bir şey söyler.

Onlardan bazıları:

-O'na sorun dediler ve Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e ruhtan sordular.

Allah Rasulü sallallahu aleyhi ve sellem sükût etti. Ben: O'na vahiy

geliyor dedim ve O'nu rahatsız etmemek için yanından kalktım. Vahiy inince Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

«(Ey Muhammed!) Sana rûhtan soruyorlar. De ki: Rûh, Rabbimin emrindendir. Onun hakkında size çok az bilgi verilmiştir.» (İsra: 85)
(Hadisin geçtiği diğer yer: 125)

١٤-بَاب ﴿ وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا ﴾

14- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Namazda kıraatini çok yükseltme; gizli de okuma. Bunun arasında orta bir yol bul.» (İsrâ: 110)

٤٧٢٢ - حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ حَدَّثَنَا أَبُو بِشْرٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا فِي قَوْلِهِ تَعَالَى ﴿ وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا ﴾ قَالَ نَزَلَتْ وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُخْتَفٍ بِمَكَّةَ كَانَ إِذَا صَلَّى بِأَصْحَابِهِ رَفَعَ صَوْتَهُ بِالْقُرْآنِ فَإِذَا سَمِعَهُ الْمُشْرِكُونَ سَبُّوا الْقُرْآنَ وَمَنْ أَنْزَلَهُ وَمَنْ جَاءَ بِهِ فَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى لِنَبِيِّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴿ وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ ﴾ أَيْ بِقِرَاءَتِكَ فَيَسْمَعَ الْمُشْرِكُونَ فَيَسُبُّوا الْقُرْآنَ ﴿ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا ﴾ عَنْ أَصْحَابِكَ فَلَا تُسْمِعُهُمْ ﴿ وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا ﴾.

4722- Said ibnu Cubeyr -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

İbnu Abbas -Allah ondan ve babasından razı olsun- ***«Namazda kıraatini çok yükseltme; gizli de okuma»*** âyeti hakkında şöyle dedi:

-Bu âyet, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Mekke'de İslâm'ın başlarında davetini gizli yaparken indi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ashabına namaz kıldırdığı esnada Kur'ân okurken sesini yükseltirdi. Kur'ân'ı duyan müşrikler ise Kur'ân'a, onu indirene ve Kur'ân'ın geldiği kimseye söverlerdi. Allah Azze ve Celle, Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme: ***«Namazda kıraatini çok yükseltme»*** buyurdu. Yani namazda Kur'ân okurken müşrikler duyacak şekilde sesini yükseltme! Bu sayede müşrikler Kur'ân'a söverler. ***«gizli de okuma»*** Yani ashabına namaz kıldırırken ashabın duymayacak şekilde gizli de okuma. ***«Bunun arasında orta bir yol bul.»*** (Hadisin geçtiği diğer yerler: 7490, 7525, 7547)

٤٧٢٣- حَدَّثَنِي طَلْقُ بْنُ غَنَّامٍ حَدَّثَنَا زَائِدَةُ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ أُنْزِلَ ذَلِكَ فِي الدُّعَاءِ.

4723- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: ***«Namazda kıraatini çok yükseltme»*** âyeti dua hakkında indirilmiştir.

١٨-سُورَةُ الْكَهْفِ

18- Kehf Sûresi

وَقَالَ مُجَاهِدٌ ﴿ تَقْرِضُهُمْ ﴾ تَتْرُكُهُمْ ﴿ وَكَانَ لَهُ ثُمُرٌ ﴾ ذَهَبٌ وَفِضَّةٌ وَقَالَ غَيْرُهُ جَمَاعَةُ الثَّمَرِ ﴿ بَاخِعٌ ﴾ مُهْلِكٌ ﴿ أَسَفًا ﴾ نَدَمًا الْكَهْفُ الْفَتْحُ فِي الْجَبَلِ وَالرَّقِيمُ الْكِتَابُ ﴿ مَرْقُومٌ ﴾ مَكْتُوبٌ مِنَ الرَّقْمِ ﴿ رَبَطْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ ﴾ أَلْهَمْنَاهُمْ صَبْرًا ﴿ لَوْلَا أَنْ رَبَطْنَا عَلَى قَلْبِهَا ﴾ ﴿ شَطَطًا ﴾ إِفْرَاطًا الْوَصِيدُ الْفِنَاءُ جَمْعُهُ وَصَائِدُ وَوُصُدٌ وَيُقَالُ الْوَصِيدُ الْبَابُ ﴿ مُؤْصَدَةٌ ﴾ مُطْبَقَةٌ آصَدَ الْبَابَ وَأَوْصَدَ ﴿ بَعَثْنَاهُمْ ﴾ أَحْيَيْنَاهُمْ ﴿ أَزْكَى ﴾ أَكْثَرُ وَيُقَالُ أَحَلُّ وَيُقَالُ أَكْثَرُ رَيْعًا قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿ أُكُلَهَا وَلَمْ تَظْلِمْ ﴾ لَمْ تَنْقُصْ وَقَالَ سَعِيدٌ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ الرَّقِيمُ اللَّوْحُ مِنْ رَصَاصٍ كَتَبَ عَامِلُهُمْ أَسْمَاءَهُمْ ثُمَّ طَرَحَهُ فِي خِزَانَتِهِ (فَضَرَبَ اللَّهُ عَلَى آذَانِهِمْ) فَنَامُوا وَقَالَ غَيْرُهُ وَأَلَتْ تَئِلُ تَنْجُو وَقَالَ مُجَاهِدٌ ﴿ مَوْئِلًا ﴾ مَحْرِزًا ﴿ لَا يَسْتَطِيعُونَ سَمْعًا ﴾ لَا يَعْقِلُونَ.

Mucâhid şöyle dedi: ***"takrizuhum"*** (Kehf: 12) Onları terk ediyordu. ***"vekane lehu sumurun"*** (Kehf: 34) Onun başka geliri yani Altın ve gümüşü vardı.

Mucâhid'den başkası da şöyle dedi: ***"sumurun"*** kelimesi ***"es-semeri"*** kelimesinin çoğuludur. ***"baci'un"*** Helâk eden. ***"asefen"*** Pişmanlık duyarak. ***"el-kehfu"*** Mağara. ***"er-rakîmu"*** (Kehf: 9) Kitâb. ***"merkûmun"*** Yazılmış şey. ***"vebedna 'alâ kulûbihim"*** (Kehf: 14) Onlara sabır ilham ettik. ***"levlâ en rebedna 'alâ kulbiha "*** «Şayet kalbini pekiştirmeseydik.» (Kasas: 10) ***"şededen"*** (Kehf: 14) Sınırı aşmak, aşırıya gitmek. ***"el-vasîdu"*** (Kehf: 15) Avlu, iç bahçe. Bunun bahçe olduğu da söylenmiştir.

"mu'sadetun" (Beled: 20) Kapatılmış. ***"be'asnahüm"*** (Kehf: 19) Onları dirilttik. ***"ezkâ"*** Daha fazla.

İbnu Abbas şöyle dedi: ***"ukleha velem tazlim"*** Eksiltmedi. ***"er-rakîmu"*** Kurşundan yapılmış levha. Onların vâlîsi bu gençlerin isimlerini onun üzerine yazmış, sonra da o levhayı kendi hazînesine atmıştı. ***"fedareballahu 'alâ âzânihim" «Onların kulaklarına (perde) vurup...»*** (Kehf: 11) Onlar uyudular.

İbnu Abbas'tan başkası da şöyle dedi: ***"veelet teilu"*** Kurtuldu.

Mucâhid şöyle dedi: ***"mevilen"*** (Kehf: 58) Sığınak. ***"lâ yestedî'ûne sem'an"*** (Kehf: 101) Akıl etmezler.

١-بَاب ﴿ وَكَانَ الْإِنْسَانُ أَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلًا ﴾

1- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Biz, bu Kur'ân'da her çeşit misali tekrar tekrar açıkladık; fakat insan her şeyden çok mücadelecidir.» (Kehf: 54)[233]

٤٧٢٤ – حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عَلِيُّ بْنُ حُسَيْنٍ أَنَّ حُسَيْنَ بْنَ عَلِيٍّ أَخْبَرَهُ عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ طَرَقَهُ وَفَاطِمَةَ قَالَ أَلَا تُصَلِّيَانِ ﴿ رَجْمًا بِالْغَيْبِ ﴾ لَمْ يَسْتَبِنْ ﴿ فُرُطًا ﴾ يُقَالُ نَدَمًا ﴿ سُرَادِقُهَا ﴾ مِثْلُ السُّرَادِقِ وَالْحُجْرَةِ الَّتِي تُطِيفُ بِالْفَسَاطِيطِ ﴿ يُحَاوِرُهُ ﴾ مِنَ الْمُحَاوَرَةِ ﴿ كِنَّا هُوَ اللَّهُ رَبِّي ﴾ أَيْ لَكِنْ أَنَا ﴿ هُوَ اللَّهُ رَبِّي ﴾ ثُمَّ حَذَفَ الْأَلِفَ وَأَدْغَمَ إِحْدَى النُّونَيْنِ فِي الْأُخْرَى ﴿ وَفَجَّرْنَا خِلَالَهُمَا نَهَرًا ﴾ يَقُولُ بَيْنَهُمَا ﴿ زَلَقًا ﴾ لَا يَثْبُتُ فِيهِ قَدَمٌ ﴿ هُنَالِكَ الْوَلَايَةُ ﴾ مَصْدَرُ الْوَلِيِّ ﴿ عُقْبًا ﴾ عَاقِبَةً وَعُقْبَى وَعُقْبَةً وَاحِدٌ وَهِيَ الْآخِرَةُ ﴿ قِبَلًا ﴾ وَقُبُلًا وَقَبَلًا اسْتِئْنَافًا ﴿ لِيُدْحِضُوا ﴾ لِيُزِيلُوا الدَّحْضُ الزَّلَقُ.

---

233 Buradaki tartışmadan maksat, insanların, kendilerine gönderilen Peygamberleriyle tartışmaları ve onlara indirilen kitaplara karşı çıkmalarıdır.

4724- Alî ibnu Ebî Tâlib -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bir gece Alî ve Fatıma'yı geceleyin ziyaret etti ve "Gece namazı kılmaz mısınız?" buyurdu.

"recmen bilğaybi" (Kehf: 22) Apaçık belli olmadı. ***"furudan"*** (Kehf: 28) Pişman olmak. ***"suradikuha"*** (Kehf: 29) Duvarlar ve büyük çadırlarla çevrilen hücre gibi. ***"yucaviruhu"*** (Kehf: 33,37) Konuşmak. ***"lakinna hüvallahi rabbî"*** (Kehf: 38) O Allah benim Rabbimdir. ***"vefeccerna hilalehuma neheran"*** (Kehf: 33) İkisinin arasında bir nehir akıttık. ***"zelekan"*** (Kehf: 40) Üzerinde ayak sabit olmayan kaypak bir toprak. ***"hünalikel-vilayetu"*** (Kehf: 44) ***"el-veliyyi"*** Veli. ***"'ukuben"*** Âhiret. ***"kıbelen"*** Gözleri önünde ve açıktan karşılamak. ***"liyudhizû"*** İzâle etmeleri için. ***"eddahzu"*** Kaygan.

٢-بَاب

2- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

﴿ وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِفَتَاهُ لَا أَبْرَحُ حَتَّى أَبْلُغَ مَجْمَعَ الْبَحْرَيْنِ أَوْ أَمْضِيَ حُقُبًا ﴾ زَمَانًا وَجَمْعُهُ أَحْقَابٌ.

«Hani Musa, hizmetçisine şöyle demişti: "İki denizin birleştiği yere varıncaya kadar yürümeye devam edeceğim; yahutta bir asır yürüyeceğim."» (Kehf: 60)[36]

٤٧٢٥ - حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ قَالَ أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ جُبَيْرٍ قَالَ قُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ إِنَّ نَوْفًا الْبِكَالِيَّ يَزْعُمُ أَنَّ مُوسَى صَاحِبَ الْخَضِرِ لَيْسَ هُوَ مُوسَى صَاحِبَ بَنِي إِسْرَائِيلَ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ كَذَبَ عَدُوُّ اللَّهِ حَدَّثَنِي أُبَيُّ بْنُ كَعْبٍ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ إِنَّ مُوسَى

234 Âyet-i Kerimede, Musa'nın genç adamından bahsedilmektedir. Hadis-i Şerifte de bu gencin, Yûşâ ibnu Nûn olduğu rivayet edilmektedir. Yine âyet-i Kerimede Musa'nın Hızır ile başlaması için iki denizin birleştiği yere kadar gitmesinin emredildiği ifade edilmektedir. Allah Teâlâ bu âyetten itibaren Musa ile Hızır aleyhisselâmın birlikte yaptıkları yolculuğun kıssasını beyan etmektedir.

مُوسَى يَا رَبِّ فَكَيْفَ لِي بِهِ قَالَ تَأْخُذُ مَعَكَ حُوتًا فَتَجْعَلُهُ فِي مِكْتَلٍ فَحَيْثُمَا فَقَدْتَ
الْحُوتَ فَهُوَ ثَمَّ فَأَخَذَ حُوتًا فَجَعَلَهُ فِي مِكْتَلٍ ثُمَّ انْطَلَقَ وَانْطَلَقَ مَعَهُ بِفَتَاهُ يُوشَعَ بْنِ
نُونٍ حَتَّى إِذَا أَتَيَا الصَّخْرَةَ وَضَعَا رُءُوسَهُمَا فَنَامَا وَاضْطَرَبَ الْحُوتُ فِي الْمِكْتَلِ
فَخَرَجَ مِنْهُ فَسَقَطَ فِي الْبَحْرِ ﴿ فَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ سَرَبًا ﴾ وَأَمْسَكَ اللَّهُ عَنْ
الْحُوتِ جِرْيَةَ الْمَاءِ فَصَارَ عَلَيْهِ مِثْلَ الطَّاقِ فَلَمَّا اسْتَيْقَظَ نَسِيَ صَاحِبُهُ أَنْ يُخْبِرَهُ
بِالْحُوتِ فَانْطَلَقَا بَقِيَّةَ يَوْمِهِمَا وَلَيْلَتَهُمَا حَتَّى إِذَا كَانَ مِنَ الْغَدِ قَالَ مُوسَى ﴿ لِفَتَاهُ
آتِنَا غَدَاءَنَا لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا هَذَا نَصَبًا ﴾ قَالَ وَلَمْ يَجِدْ مُوسَى النَّصَبَ حَتَّى
جَاوَزَا الْمَكَانَ الَّذِي أَمَرَ اللَّهُ بِهِ فَقَالَ لَهُ فَتَاهُ ﴿ أَرَأَيْتَ إِذْ أَوَيْنَا إِلَى الصَّخْرَةِ فَإِنِّي
نَسِيتُ الْحُوتَ وَمَا أَنْسَانِيهِ إِلَّا الشَّيْطَانُ أَنْ أَذْكُرَهُ وَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ عَجَبًا ﴾
قَالَ فَكَانَ لِلْحُوتِ سَرَبًا وَلِمُوسَى وَلِفَتَاهُ عَجَبًا فَقَالَ مُوسَى ﴿ ذَلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِي
فَارْتَدَّا عَلَى آثَارِهِمَا قَصَصًا ﴾ قَالَ رَجَعَا يَقُصَّانِ آثَارَهُمَا حَتَّى انْتَهَيَا إِلَى الصَّخْرَةِ
فَإِذَا رَجُلٌ مُسَجًّى ثَوْبًا فَسَلَّمَ عَلَيْهِ مُوسَى فَقَالَ الْخَضِرُ وَأَنَّى بِأَرْضِكَ السَّلَامُ قَالَ
أَنَا مُوسَى قَالَ مُوسَى بَنِي إِسْرَائِيلَ قَالَ نَعَمْ أَتَيْتُكَ لِتُعَلِّمَنِي مِمَّا عُلِّمْتَ رَشَدًا قَالَ
﴿ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِي صَبْرًا ﴾ يَا مُوسَى إِنِّي عَلَى عِلْمٍ مِنْ عِلْمِ اللَّهِ عَلَّمَنِيهِ لَا
تَعْلَمُهُ أَنْتَ وَأَنْتَ عَلَى عِلْمٍ مِنْ عِلْمِ اللَّهِ عَلَّمَكَهُ اللَّهُ لَا أَعْلَمُهُ فَقَالَ مُوسَى
﴿ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ صَابِرًا وَلَا أَعْصِي لَكَ أَمْرًا ﴾ فَقَالَ لَهُ الْخَضِرُ
﴿ فَإِنِ اتَّبَعْتَنِي فَلَا تَسْأَلْنِي عَنْ شَيْءٍ حَتَّى أُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا ﴾
فَانْطَلَقَا يَمْشِيَانِ عَلَى سَاحِلِ الْبَحْرِ فَمَرَّتْ سَفِينَةٌ فَكَلَّمُوهُمْ أَنْ يَحْمِلُوهُمْ فَعَرَفُوا

تَسْتَطِيعَ مَعِي صَبْرًا قَالَ لَا تُؤَاخِذْنِي بِمَا نَسِيتُ وَلَا تُرْهِقْنِي مِنْ أَمْرِي عُسْرًا ﴾ قَالَ وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكَانَتْ الْأُولَى مِنْ مُوسَى نِسْيَانًا قَالَ وَجَاءَ عُصْفُورٌ فَوَقَعَ عَلَى حَرْفِ السَّفِينَةِ فَنَقَرَ فِي الْبَحْرِ نَقْرَةً فَقَالَ لَهُ الْخَضِرُ مَا عِلْمِي وَعِلْمُكَ مِنْ عِلْمِ اللَّهِ إِلَّا مِثْلُ مَا نَقَصَ هَذَا الْعُصْفُورُ مِنْ هَذَا الْبَحْرِ ثُمَّ خَرَجَا مِنْ السَّفِينَةِ فَبَيْنَا هُمَا يَمْشِيَانِ عَلَى السَّاحِلِ إِذْ أَبْصَرَ الْخَضِرُ غُلَامًا يَلْعَبُ مَعَ الْغِلْمَانِ فَأَخَذَ الْخَضِرُ رَأْسَهُ بِيَدِهِ فَاقْتَلَعَهُ بِيَدِهِ فَقَتَلَهُ فَقَالَ لَهُ مُوسَى ﴿ أَقَتَلْتَ نَفْسًا زَاكِيَةً بِغَيْرِ نَفْسٍ لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا نُكْرًا قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِي صَبْرًا ﴾ قَالَ وَهَذِهِ أَشَدُّ مِنْ الْأُولَى ﴿ قَالَ إِنْ سَأَلْتُكَ عَنْ شَيْءٍ بَعْدَهَا فَلَا تُصَاحِبْنِي قَدْ بَلَغْتَ مِنْ لَدُنِّي عُذْرًا فَانْطَلَقَا حَتَّى إِذَا أَتَيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَا أَهْلَهَا فَأَبَوْا أَنْ يُضَيِّفُوهُمَا فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقَضَّ ﴾ قَالَ مَائِلٌ فَقَامَ الْخَضِرُ فَأَقَامَهُ بِيَدِهِ فَقَالَ مُوسَى قَوْمٌ أَتَيْنَاهُمْ فَلَمْ يُطْعِمُونَا وَلَمْ يُضَيِّفُونَا ﴿ لَوْ شِئْتَ لَاتَّخَذْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا قَالَ هَذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ إِلَى قَوْلِهِ ذَلِكَ تَأْوِيلُ مَا لَمْ تَسْطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا ﴾ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَدِدْنَا أَنَّ مُوسَى كَانَ صَبَرَ حَتَّى يَقُصَّ اللَّهُ عَلَيْنَا مِنْ خَبَرِهِمَا قَالَ سَعِيدُ بْنُ جُبَيْرٍ فَكَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ يَقْرَأُ وَكَانَ أَمَامَهُمْ مَلِكٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ صَالِحَةٍ غَصْبًا وَكَانَ يَقْرَأُ وَأَمَّا الْغُلَامُ فَكَانَ كَافِرًا وَكَانَ أَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ.

4725- Said ibnu Cubeyr -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

İbnu Abbas'a, Nevf el-Bekâli, Hızır'ın arkadaşı Musa'nın, İsrailoğullarına gönderilen Musa'nın değil, O'nun başka bir Musa olduğunu iddia ediyor, dedim. İbnu Abbas dedi ki:

-Allah'ın düşmanı yalan söylemiş. Ubey ibnu Ka'b, Nebi sallallahu aleyhi ve sellemden şöyle bildirdi:

"Musa peygamber, İsrailoğulları içinde hutbe vermek için kalkmıştı. Kendisine:

-İnsanların en âlimi hangisidir? diye soruldu.

Dedi ki:

-İnsanların en âlim olanı benim.

İlmi Allah'a havale etmediğinden dolayı Allah onu azarladı. Allah O'na, iki denizin birleştiği yerde O'ndan daha âlim bir kulunun olduğunu Musa'ya vayhetti.

Musa dedi ki:

-Ya Rabbi! O'na giden yolu bana göster.

O'na denildi ki:

-Büyük bir sepetin içinde bir balık taşı, onu kaybettiğin yer O'nu bulduğun yerdir.

O ve hizmetçisi Yûşa ibnu Nûn, yanlarına büyük bir sepet içinde balığı alarak yola koyuldular. (Deniz de yol alırlarken iki denizin birleşme yerine varınca) bir kayanın yanına gelip kafalarını ona yaslayıp uyudular. Bu arada balık, büyük sepetin içinden çıkmış denizde yolunu bulup kaybolmuştu. Bu, Musa ve hizmetçisi için şaşılacak bir şey idi. O ikisi gecenin geri kalan kısmında ve gündüz boyunca yol aldılar. Sabah olunca, Musa hizmetçisine dedi ki:

-Yiyeceğimizi getir. Bu yolculuğumuzda bir hayli yorgun düştük.

Musa, emrolunduğu yeri geçinceye kadar, yolculuğu boyunca yorgunluk hissetmemişti. Hizmetçisi ona dedi ki:

-Gördün mü, kayaya sığınınca ben balığı unuttum.

Musa dedi ki:

-Bizim istediğimizde bu idi. Hemen izlerini takip ederek aynı yoldan geri döndüler, kayaya ulaştıklarında, yanında elbiselerine bürünmüş –veya bürünen- bir adam buldular. Musa selâm verdi. Hızır dedi ki:

-Bu topraklarda bilinmeyen bu selâm şekli neredendir?

Dedi ki:

-Ben Musa'yım.

Hızır dedi ki:

-İsrailoğullarının Musa'sı mı?

-"Evet" dedi.

Musa dedi ki:

-Sana tam olarak öğretilenlerden bana da öğretmen için sana tâbii olabilir miyim? Hızır dedi ki:

-Şu bir gerçektir ki benimle beraber bulunmaya aslâ sabredemezsin. Ey Musa! Ben de Allah'ın bana öğrettiği bir ilme sahibim ki sen onu bilmiyorsun. Sende Allah'ın sana öğrettiği ve benim bilmediğim bir ilme sahipsin. Musa dedi ki:

-Beni inşallah sabreden bir kimse olarak göreceksin. Senin hiçbir emrine karşı gelmeyeceğim.

Gemileri olmadığından, birlikte denizin sahilinde yürümeye başladılar. Onların yanına bir gemi uğradı. Kendilerini gemiye almaları için onlarla konuştular. Hızır'ı tanıdılar ve onları ücretsiz gemiye aldılar. Bu arada bir serçe gelip geminin kenarına konup denizden bir ya da iki damla su içti. Hızır dedi ki:

-Ey Musa! Allah'ın ilminin yanında benim ilmim ve senin ilmin ancak bu serçenin gagasıyla aldığı kadardır.

Daha sonra Hızır, geminin tahtalarından birini söküp çıkardı. Musa dedi ki:

-Bizi ücretsiz taşıyan bir topluluğa karşı gemi halkını suda boğmak için mi onu deldin? Hızır dedi ki:

-Benimle birlikte bulunmaya sabredemeyeceksin, dememiş miydim? Musa dedi ki:

-Unuttuğum şeyden dolayı beni suçlama.

Bu ilk (sorusu) unuttuğu içindi. Beraber yürümeye devam ettiler. Çocuklarla beraber oynayan bir çocuğa rast geldiler. Hızır çocuğun kafasını yukardan tuttu ve eliyle kafasını koparıverdi. Musa dedi ki:

-Bir nefsin karşılığı olmaksızın onu öldürdün mü? Hızır dedi ki:

-Sana söylememiş miydim, benimle olmaya sabredemezsin diye?

Yine yollarına devam ettiler. Nihayet bir kasaba halkına geldikleri zaman, onlardan yiyecek istemişler, onlar ise bundan kaçınmışlardı. Bu sırada orada yıkılmaya yüz tutmuş bir duvar bulmuşlardı ki, Hızır eliyle işaret ederek onu doğrultuvermişti. Musa, Hızır'a dedi ki:

-Eğer dileseydin buna karşılık bir ücret alırdın. Hızır dedi ki:

-İşte bu, (itiraz) benimle aramızın ayrılmasıdır.

Allah Rasulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: Allah, Musa'ya merhamet etsin. O'nun sabredipte ikisi arasında geçecek olayların bize anlatılmasını isterdim. (Hadisin geçtiği diğer yerler: 74, 78, 122, 2267, 2728, 3278, 3400, 3401)

٣-بَاب قَوْلِهِ ﴿ فَلَمَّا بَلَغَا مَجْمَعَ بَيْنِهِمَا نَسِيَا حُوتَهُمَا فَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ سَرَبًا﴾ مَذْهَبًا يَسْرُبُ يَسْلُكُ وَمِنْهُ ﴿ وَسَارِبٌ بِالنَّهَارِ ﴾

3- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«İkisi birden iki denizin birleşme yerine varınca, balıklarını unutuvermişlerdi. Balık da denizde yolunu bulup kaybolmuştu.» (Kehf: 61)

"sereben" Gidilen yol. ***"yesrubu"*** Girer, gider. ***"vesaribun binnehari"*** (Rad: 10) ***«Gündüzün ortaya çıkan»***

٤٧٢٦- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ يُوسُفَ أَنَّ ابْنَ جُرَيْجٍ أَخْبَرَهُمْ قَالَ أَخْبَرَنِي يَعْلَى بْنُ مُسْلِمٍ وَعَمْرُو بْنُ دِينَارٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ يَزِيدُ أَحَدُهُمَا عَلَى صَاحِبِهِ وَغَيْرُهُمَا قَدْ سَمِعْتُهُ يُحَدِّثُهُ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ إِنَّا لَعِنْدَ ابْنِ عَبَّاسٍ فِي بَيْتِهِ إِذْ قَالَ سَلُونِي قُلْتُ أَيْ أَبَا عَبَّاسٍ جَعَلَنِي اللَّهُ فِدَاءَكَ بِالْكُوفَةِ رَجُلٌ قَاصٌّ يُقَالُ لَهُ نَوْفٌ يَزْعُمُ أَنَّهُ لَيْسَ بِمُوسَى بَنِي إِسْرَائِيلَ أَمَّا عَمْرٌو فَقَالَ لِي قَالَ قَدْ كَذَبَ عَدُوُّ اللَّهِ وَأَمَّا يَعْلَى فَقَالَ لِي قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ حَدَّثَنِي أُبَيُّ بْنُ كَعْبٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُوسَى رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَام قَالَ ذَكَّرَ النَّاسَ يَوْمًا حَتَّى إِذَا فَاضَتْ الْعُيُونُ وَرَقَّتْ الْقُلُوبُ وَلَّى فَأَدْرَكَهُ رَجُلٌ فَقَالَ أَيْ رَسُولَ اللَّهِ هَلْ فِي الْأَرْضِ أَحَدٌ أَعْلَمُ مِنْكَ قَالَ لَا فَعَتَبَ عَلَيْهِ إِذْ لَمْ يَرُدَّ الْعِلْمَ إِلَى اللَّهِ قِيلَ بَلَى قَالَ أَيْ رَبِّ فَأَيْنَ قَالَ بِمَجْمَعِ الْبَحْرَيْنِ قَالَ أَيْ رَبِّ اجْعَلْ لِي عَلَمًا أَعْلَمُ ذَلِكَ بِهِ فَقَالَ لِي عَمْرٌو قَالَ حَيْثُ يُفَارِقُكَ الْحُوتُ وَقَالَ لِي يَعْلَى قَالَ خُذْ نُونًا مَيِّتًا حَيْثُ يُنْفَخُ فِيهِ الرُّوحُ فَأَخَذَ حُوتًا فَجَعَلَهُ فِي مِكْتَلٍ فَقَالَ لِفَتَاهُ لَا أُكَلِّفُكَ إِلَّا أَنْ تُخْبِرَنِي بِحَيْثُ يُفَارِقُكَ الْحُوتُ قَالَ مَا كَلَّفْتَ كَثِيرًا فَذَلِكَ قَوْلُهُ جَلَّ ذِكْرُهُ

إِذَا اسْتَيْقَظَ نَسِيَ أَنْ يُخْبِرَهُ وَتَضْرِبُ الْحُوتُ حَتَّى دَخَلَ الْبَحْرَ فَأَمْسَكَ اللَّهُ عَنْهُ جِرْيَةَ الْبَحْرِ حَتَّى كَأَنَّ أَثَرَهُ فِي حَجَرٍ قَالَ لِي عَمْرٌو هَكَذَا كَأَنَّ أَثَرَهُ فِي حَجَرٍ وَحَلَّقَ بَيْنَ إِبْهَامَيْهِ وَاللَّتَيْنِ تَلِيَانِهِمَا ﴿لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا هَذَا نَصَبًا﴾ قَالَ قَدْ قَطَعَ اللَّهُ عَنْكَ النَّصَبَ لَيْسَتْ هَذِهِ عَنْ سَعِيدٍ أَخْبَرَهُ فَرَجَعَا فَوَجَدَا خَضِرًا قَالَ لِي عُثْمَانُ بْنُ أَبِي سُلَيْمَانَ عَلَى طِنْفِسَةٍ خَضْرَاءَ عَلَى كَبِدِ الْبَحْرِ قَالَ سَعِيدُ بْنُ جُبَيْرٍ مُسَجًّى بِثَوْبِهِ قَدْ جَعَلَ طَرَفَهُ تَحْتَ رِجْلَيْهِ وَطَرَفَهُ تَحْتَ رَأْسِهِ فَسَلَّمَ عَلَيْهِ مُوسَى فَكَشَفَ عَنْ وَجْهِهِ وَقَالَ هَلْ بِأَرْضِي مِنْ سَلَامٍ مَنْ أَنْتَ قَالَ أَنَا مُوسَى قَالَ مُوسَى بَنِي إِسْرَائِيلَ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَمَا شَأْنُكَ قَالَ جِئْتُ لِتُعَلِّمَنِي مِمَّا عُلِّمْتَ رَشَدًا قَالَ أَمَا يَكْفِيكَ أَنَّ التَّوْرَاةَ بِيَدَيْكَ وَأَنَّ الْوَحْيَ يَأْتِيكَ يَا مُوسَى إِنَّ لِي عِلْمًا لَا يَنْبَغِي لَكَ أَنْ تَعْلَمَهُ وَإِنَّ لَكَ عِلْمًا لَا يَنْبَغِي لِي أَنْ أَعْلَمَهُ فَأَخَذَ طَائِرٌ بِمِنْقَارِهِ مِنَ الْبَحْرِ وَقَالَ وَاللَّهِ مَا عِلْمِي وَمَا عِلْمُكَ فِي جَنْبِ عِلْمِ اللَّهِ إِلَّا كَمَا أَخَذَ هَذَا الطَّائِرُ بِمِنْقَارِهِ مِنَ الْبَحْرِ حَتَّى إِذَا رَكِبَا فِي السَّفِينَةِ وَجَدَا مَعَابِرَ صِغَارًا تَحْمِلُ أَهْلَ هَذَا السَّاحِلِ إِلَى أَهْلِ هَذَا السَّاحِلِ الْآخَرِ عَرَفُوهُ فَقَالُوا عَبْدُ اللَّهِ الصَّالِحُ قَالَ قُلْنَا لِسَعِيدٍ خَضِرٌ قَالَ نَعَمْ لَا نَحْمِلُهُ بِأَجْرٍ فَخَرَقَهَا وَوَتَدَ فِيهَا وَتِدًا قَالَ مُوسَى ﴿أَخَرَقْتَهَا لِتُغْرِقَ أَهْلَهَا لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا إِمْرًا﴾ قَالَ مُجَاهِدٌ مُنْكَرًا ﴿قَالَ أَلَمْ أَقُلْ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا﴾ كَانَتِ الْأُولَى نِسْيَانًا وَالْوُسْطَى شَرْطًا وَالثَّالِثَةُ عَمْدًا ﴿قَالَ لَا تُؤَاخِذْنِي بِمَا نَسِيتُ وَلَا تُرْهِقْنِي مِنْ أَمْرِي عُسْرًا﴾ لَقِيَا غِلْمَانًا فَقَتَلَهُ قَالَ يَعْلَى قَالَ سَعِيدٌ وَجَدَ غِلْمَانًا يَلْعَبُونَ فَأَخَذَ غُلَامًا كَافِرًا ظَرِيفًا فَأَضْجَعَهُ ثُمَّ ذَبَحَهُ بِالسِّكِّينِ ﴿قَالَ أَقَتَلْتَ نَفْسًا زَكِيَّةً بِغَيْرِ

لَاتَّخَذْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا﴾ قَالَ سَعِيدٌ أَجْرًا نَأْكُلُهُ ﴿وَكَانَ وَرَاءَهُمْ﴾ وَكَانَ أَمَامَهُمْ قَرَأَهَا ابْنُ عَبَّاسٍ أَمَامَهُمْ مَلِكٌ يَزْعُمُونَ عَنْ غَيْرِ سَعِيدٍ أَنَّهُ هُدَدُ بْنُ بُدَدَ وَالْغُلَامُ الْمَقْتُولُ اسْمُهُ يَزْعُمُونَ جَيْسُورٌ ﴿مَلِكٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا﴾ فَأَرَدْتُ إِذَا هِيَ مَرَّتْ بِهِ أَنْ يَدَعَهَا لِعَيْبِهَا فَإِذَا جَاوَزُوا أَصْلَحُوهَا فَانْتَفَعُوا بِهَا وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ سَدُّوهَا بِقَارُورَةٍ وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ بِالْقَارِ ﴿كَانَ أَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ﴾ وَكَانَ كَافِرًا ﴿فَخَشِينَا أَنْ يُرْهِقَهُمَا طُغْيَانًا وَكُفْرًا﴾ أَنْ يَحْمِلَهُمَا حُبُّهُ عَلَى أَنْ يُتَابِعَاهُ عَلَى دِينِهِ ﴿فَأَرَدْنَا أَنْ يُبْدِلَهُمَا رَبُّهُمَا خَيْرًا مِنْهُ زَكَاةً﴾ لِقَوْلِهِ ﴿أَقَتَلْتَ نَفْسًا زَكِيَّةً﴾ ﴿وَأَقْرَبَ رُحْمًا﴾ هُمَا بِهِ أَرْحَمُ مِنْهُمَا بِالْأَوَّلِ الَّذِي قَتَلَ خَضِرٌ وَزَعَمَ غَيْرُ سَعِيدٍ أَنَّهُمَا أُبْدِلَا جَارِيَةً وَأَمَّا دَاوُدُ بْنُ أَبِي عَاصِمٍ فَقَالَ عَنْ غَيْرِ وَاحِدٍ إِنَّهَا جَارِيَةٌ.

4726- Saîd ibnu Cubeyr -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Bizler, İbnu Abbas'ı evinde ziyarete gittik. İbnu Abbas:

-Bir şey sormak istiyorsanız sorun, dedi. Bunun üzerine ben şöyle dedim:

-Ey Ebu Abbas! Allah beni sana feda etsin. Kûfe'de insanlara vaaz eden, bunlardan haber veren ve kendisine Nevf denilen bir adam Hızır'ın sahibi olan Musa'nın, İsrâîl oğullarının Musa'sı olmadığını söylüyor.

İbnu Abbas şöyle dedi:

-Yalan söylemiş Allah'ın düşmanı. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bu konuda şöyle buyurdu:

"Bir gün Allah'ın Rasûlü olan o Musa aleyhisselâm kavmine nasihat etti. Bu nasihatin tesiri ile insanların gözleri yaşardı kalpleri yumuşadı. Daha sonra Musa oradan ayrıldı. Bir adam onun yanına gelerek:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Yeryüzünde senden daha âlim bir kimse var mı? diye sordu.

Musa:

-Hayır yoktur, dedi.

Musa âlimliği Allah'a döndürmediği için Allah onu azarladı. Kendisine:

-Evet, senden âlim vardır! denilir. Musa:

-Ey Rabbim! Benden daha bilgili olan nerededir? diye sordu. Allah:

-İki denizin birleştiği yerdedir, diye cevâb verdi.

Musa:

-Ey Rabbim! Onu tanıyabileceğim bir işaret ver, dedi.

Allah Azze ve Celle şöyle buyurdu:

-Balığın senden ayrıldığı yer senin onu bulduğun yerdir. Kendisine ruh üfürülecek ölü bir balık al.

Bunun üzerine Musa bir balık aldı ve onu bir sepetin içine koydu.

Hizmetçisine dedi ki:

-Senden sadece bu balık bizden ayrıldığı zaman bana haber vermeni istiyorum. Senin başka bir görevin yoktur.

Hizmetçisi:

-Sen bana öyle büyük bir yük yüklemedin, dedi.

Yolculuk esnasında Musa bir kayanın gölgesinde, nemli bir toprakta mola vermiş orada uyuyordu. Bu esnada ölü balık canlandı.

Bunu gören hizmetçi:

-Ben Musa'yı uyandırmam, dedi.

Musa uyandığında ise hizmetçisi ona ölü balığın canlandığını haber vermeyi unuttu. Balık canlanmış ve denize dalıp gitmişti. Allah da o balıktan suyun akışını tutmuş, hattâ balığın su içindeki izi taş içinde gibi olmuştu.

«O yeri geçtikleri zaman Musa hizmetçisine demişti ki: "Yiyeceğimizi getir. Bu yolculuğumuzda bir hayli yorgun düştük."» (Kehf: 62)

Musa'nın hizmetçisi Musa'ya:

-Allah senden yorgunluğu giderdi, dedi.

Hizmetçisi Musa'ya balığın canlanıp denizde yolunu bulup gittiğini haber verdi. bunun üzerine ikisi balığı kaybettikleri yere geri döndüler. O kayanın başına geldiklerinde Hızır'ı onun yanında buldular.

Onu kendi elbisesiyle örtünmüş, elbisenin bir tarafını ayaklarının altına, bir tarafını da başının altına koymuş olarak buldu. Musa ona selâm

verdi. O hemen yüzünden örtüyü açtı ve:

-Bu topraklarda bilinmeyen bu selâm şekli neredendir?

Dedi ki:

-Ben Musa'yım.

Hızır dedi ki:

-İsrailoğullarının Musa'sı mı?

-"Evet" dedi.

-Hâlin nedir, ne istiyorsun? dedi. Musa:

-Sana tam olarak öğretilenlerden bana da öğretmen için sana tâbii olabilir miyim? Hızır dedi ki:

-Tevrat'ın senin elinde olması ve sana vahiy geliyor olması sana yetmez mi? Ey Musa! Ben de Allah'ın bana öğrettiği bir ilme sahibim ki sen onu bilmiyorsun. Sende Allah'ın sana öğrettiği ve benim bilmediğim bir ilme sahipsin.

Bu arada bir serçe gelip denizden bir ya da iki damla su içti. Hızır dedi ki:

-Allah'ın ilminin yanında benim ilmim ve senin ilmin ancak bu serçenin gagasıyla aldığı kadardır.

Bir gemiye bindiler. Bu sahilde yaşayanları diğer sahile taşıyan bir çok küçük gemiler buldular. Gemi sahipleri Hızır'ı tanıdılar ve:

-O Allah'ın iyi bir kuludur. Biz ondan taşıma ücreti almayız dediler.

Hızır, geminin tahtalarından birini söküp çıkardı. Çıkardığı tahtanın yerine bir kazık soktu. Musa ona şöyle dedi:

-Gemide bulunanları suda boğmak için mi gemiyi deldin. Gerçekten sen çok kötü bir iş yaptın.

Hızır da ona:

-Ben sana, benim beraberimde sen asla sabredemezsin demedim mi? dedi.

Birincisi bir unutma oldu. Ortası ise bir şart; üçüncüsü ise bir kasıd olmuştur.

Musa da şöyle demişti:

-Unuttuğum şeyden dolayı beni suçlama; şu işimden dolayı bana güçlük yükleme.

Sonra bir oğlan çocuğu ile karşılaştılar. Hızır hemen onu öldürdü.

Ya'lâ ibnu Müslim, geçen senedde dedi ki: Saîd ibnu Cubeyr şöyle dedi:

Hızır oynamakta olan birçok oğlanlar buldu da onlardan kâfir ve zekî birini yakaladı, onu yere yatırdıktan sonra bıçakla kesti. Musa şöyle dedi:

-Bir nefsin karşılığı olmaksızın tertemiz, günah işlememiş birini mi öldürdün?

Bu ikisi yoluna devam ettiler. Bir köye uğradılar. Orada yıkılmaya yüz tutmuş bir duvar bulmuşlardı ki, o kul onu hemen doğrultuvermişti.

Saîd ibnu Cubeyr, Amr ibnu Dinar'dan olmak üzere: Hızır o duvarı eliyle doğrulttu" dedi de, kendi elini şöyle yukarı kaldırıp duvarın dümdüz olduğunu gösterdi.

Ya'lâ ibnu Müslim: Ben Saîd ibnu Cubeyr'in: Hızır o duvara eliyle dokundu da duvar dümdüz oldu, dediğini sanıyorum, dedi.

Musa da Hızır'a şöyle demişti:

-Eğer dileseydin buna karşılık bir ücret alırdın.

Saîd şöyle dedi: Kendisiyle yemek yiyebileceğimiz bir ücret alırdın. İbnu Cureyc dedi ki: Saîd ibnu Cubeyr'den başkaları, o gemileri zorla alan kralın ismi Huded ibnu Buded olduğunu, öldürülen o çocuğun isminin de Ceysûr olduğunu iddia ettiler.

Arkalarında bir hükümdar vardı ki, sağlam olan her gemiyi sahibinden zorla alıyordu. Ben o gemiyi kralın almaması için kusurlu yapmak istedim.

Kralın olduğu bölgeden geçince gemiyi tekrar onardılar ve onu kullanmaya devam ettiler. Kimileri gemiyi camla onardıklarını, kimileri de zift ile kapattıklarını söyledi.

Öldürdüğü o çocuğun anne ve babası mümin kimselerdi. Çocuk ise kâfir idi. Çocuğun onları isyana ve küfre sürüklemesinden korktuk. Yani anne ve babasının çocuklarına olan sevgilerinden dolayı onları dinlerinden döndürmesinden endişe ettik. İstedik ki, Rableri onlara din ve îman

yönünden daha hayırlısını ve merhametçe onlara daha yakınını versin.

Saîd ibnu Cubeyr'den başkası: O ana-babaya, öldürülenin yerine bir kız çocuğu verildi, dedi. Dâvûd ibnu Ebu Âsim ise birden fazla râ-vîden: O bir kız çocuğudur, diye söyledi.

٤-بَاب ﴿ فَلَمَّا جَاوَزَا قَالَ لِفَتَاهُ آتِنَا غَدَاءَنَا لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا هَذَا نَصَبًا قَالَ أَرَأَيْتَ إِذْ أَوَيْنَا إِلَى الصَّخْرَةِ فَإِنِّي نَسِيتُ الْحُوتَ) إِلَى قَوْلِه (عَجَبًا ﴾

4- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«O yeri geçtikleri zaman, Musa hizmetçisine demişti ki: "Yiyeceğimizi getir. Bu yolculuğumuzda bir hayli yorgun düştük".Genç de ona şöyle demişti: "Gördün mü, kayaya sığınınca ben balığı unuttum; onu hatırlamamı unutturan da, şeytandan başkası değildir. Balık, şaşılacak bir şekilde denizde yolunu tutup gitti."» (Kehf: 62-63)

﴿صُنْعًا﴾ عَمَلًا ﴿حِوَلًا﴾ تَحَوُّلًا ﴿قَالَ ذَلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِ فَارْتَدَّا عَلَى آثَارِهِمَا قَصَصًا﴾ ﴿ إِمْرًا﴾ وَ ﴿نُكْرًا﴾ دَاهِيَةً ﴿يَنْقَضَّ﴾ يَنْقَاضُ كَمَا تَنْقَاضُ السِّنُّ ﴿لَتَخِذْتَ﴾ وَاتَّخَذْتَ وَاحِدٌ ﴿رُحْمًا﴾ مِنَ الرُّحْمِ وَهِيَ أَشَدُّ مُبَالَغَةً مِنَ الرَّحْمَةِ وَنَظُنُّ أَنَّهُ مِنَ الرَّحِيمِ وَتُدْعَى مَكَّةُ أُمَّ رُحْمٍ أَيْ الرَّحْمَةُ تَنْزِلُ بِهَا.

Buradaki ***"sun'an"*** Amel yönünden. ***"hivalen"*** Oradan ayrılmak istemezler.

«Musa da demişti ki: "Bizim istediğimiz de bu idi". Hemen izlerini takip ederek aynı yoldan geri dönmüşlerdi.» (Kehf: 64)

"imran" ve ***"nükran"*** Belâ, felâket. ***"yenkazze"*** Yıkıldı. ***"letehıztte"*** Elbette alırdın. ***"ruhmen"*** Çokça rahmet eden. Mekke ***"ümme ruhmin"*** olarak anılır ki bu, kendisine rahmet indirilen yer, manasına gelir.

بَاب ﴿ أَرَأَيْتَ إِذْ أَوَيْنَا إِلَى الصَّخْرَةِ فَإِنِّي نَسِيتُ الْحُوتَ ﴾

Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Genç de ona şöyle demişti: "Gördün mü, kayaya sığınınca ben

balığı unuttum; onu hatırlamamı unutturan da, şeytandan başkası değildir. Balık, şaşılacak bir şekilde denizde yolunu tutup gitti»

٤٧٢٧ – حَدَّثَنِي قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ حَدَّثَنِي سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ قُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ إِنَّ نَوْفًا الْبَكَالِيَّ يَزْعُمُ أَنَّ مُوسَى بَنِي إِسْرَائِيلَ لَيْسَ بِمُوسَى الْخَضِرِ فَقَالَ كَذَبَ عَدُوُّ اللَّهِ حَدَّثَنَا أُبَيُّ بْنُ كَعْبٍ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ قَامَ مُوسَى خَطِيبًا فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ فَقِيلَ لَهُ أَيُّ النَّاسِ أَعْلَمُ قَالَ أَنَا فَعَتَبَ اللَّهُ عَلَيْهِ إِذْ لَمْ يَرُدَّ الْعِلْمَ إِلَيْهِ وَأَوْحَى إِلَيْهِ بَلَى عَبْدٌ مِنْ عِبَادِي بِمَجْمَعِ الْبَحْرَيْنِ هُوَ أَعْلَمُ مِنْكَ قَالَ أَيْ رَبِّ كَيْفَ السَّبِيلُ إِلَيْهِ قَالَ تَأْخُذُ حُوتًا فِي مِكْتَلٍ فَحَيْثُمَا فَقَدْتَ الْحُوتَ فَاتَّبِعْهُ قَالَ فَخَرَجَ مُوسَى وَمَعَهُ فَتَاهُ يُوشَعُ بْنُ نُونٍ وَمَعَهُمَا الْحُوتُ حَتَّى انْتَهَيَا إِلَى الصَّخْرَةِ فَنَزَلَا عِنْدَهَا قَالَ فَوَضَعَ مُوسَى رَأْسَهُ فَنَامَ قَالَ سُفْيَانُ وَفِي حَدِيثِ غَيْرِ عَمْرٍو قَالَ وَفِي أَصْلِ الصَّخْرَةِ عَيْنٌ يُقَالُ لَهَا الْحَيَاةُ لَا يُصِيبُ مِنْ مَائِهَا شَيْءٌ إِلَّا حَيِيَ فَأَصَابَ الْحُوتَ مِنْ مَاءِ تِلْكَ الْعَيْنِ قَالَ فَتَحَرَّكَ وَانْسَلَّ مِنَ الْمِكْتَلِ فَدَخَلَ الْبَحْرَ فَلَمَّا اسْتَيْقَظَ مُوسَى قَالَ ﴿ لِفَتَاهُ آتِنَا غَدَاءَنَا ﴾ الْآيَةَ قَالَ وَلَمْ يَجِدْ النَّصَبَ حَتَّى جَاوَزَ مَا أُمِرَ بِهِ قَالَ لَهُ فَتَاهُ يُوشَعُ بْنُ نُونٍ ﴿ أَرَأَيْتَ إِذْ أَوَيْنَا إِلَى الصَّخْرَةِ فَإِنِّي نَسِيتُ الْحُوتَ ﴾ الْآيَةَ قَالَ فَرَجَعَا يَقُصَّانِ فِي آثَارِهِمَا فَوَجَدَا فِي الْبَحْرِ كَالطَّاقِ مَمَرَّ الْحُوتِ فَكَانَ لِفَتَاهُ عَجَبًا وَلِلْحُوتِ سَرَبًا قَالَ فَلَمَّا انْتَهَيَا إِلَى الصَّخْرَةِ إِذْ هُمَا بِرَجُلٍ مُسَجًّى بِثَوْبٍ فَسَلَّمَ عَلَيْهِ مُوسَى قَالَ وَأَنَّى بِأَرْضِكَ السَّلَامُ فَقَالَ أَنَا مُوسَى قَالَ مُوسَى بَنِي إِسْرَائِيلَ قَالَ نَعَمْ قَالَ هَلْ أَتَّبِعُكَ عَلَى أَنْ تُعَلِّمَنِي مِمَّا عُلِّمْتَ رَشَدًا قَالَ لَهُ الْخَضِرُ يَا مُوسَى إِنَّكَ عَلَى عِلْمٍ مِنْ عِلْمِ اللَّهِ عَلَّمَكَهُ اللَّهُ لَا أَعْلَمُهُ وَأَنَا عَلَى عِلْمٍ مِنْ عِلْمِ اللَّهِ عَلَّمَنِيهِ اللَّهُ لَا تَعْلَمُهُ قَالَ بَلْ أَتَّبِعُكَ قَالَ ﴿ فَإِنْ اتَّبَعْتَنِي فَلَا تَسْأَلْنِي عَنْ شَيْءٍ حَتَّى أُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا ﴾ فَانْطَلَقَا يَمْشِيَانِ عَلَى السَّاحِلِ فَمَرَّتْ بِهِمْ سَفِينَةٌ فَعُرِفَ الْخَضِرُ فَحَمَلُوهُمْ فِي سَفِينَتِهِمْ بِغَيْرِ نَوْلٍ يَقُولُ بِغَيْرِ أَجْرٍ فَرَكِبَا السَّفِينَةَ قَالَ

وَوَقَعَ عُصْفُورٌ عَلَى حَرْفِ السَّفِينَةِ فَغَمَسَ مِنْقَارَهُ فِي الْبَحْرِ فَقَالَ الْخَضِرُ لِمُوسَى مَا عِلْمُكَ وَعِلْمِي وَعِلْمُ الْخَلَائِقِ فِي عِلْمِ اللَّهِ إِلَّا مِقْدَارُ مَا غَمَسَ هَذَا الْعُصْفُورُ مِنْقَارَهُ قَالَ فَلَمْ يَفْجَأْ مُوسَى إِذْ عَمَدَ الْخَضِرُ إِلَى قَدُومٍ فَخَرَقَ السَّفِينَةَ فَقَالَ لَهُ مُوسَى قَوْمٌ حَمَلُونَا بِغَيْرِ نَوْلٍ عَمَدْتَ إِلَى سَفِينَتِهِمْ فَخَرَقْتَهَا ﴿ لِتُغْرِقَ أَهْلَهَا لَقَدْ جِئْتَ ﴾ الْآيَةَ فَانْطَلَقَا إِذَا هُمَا بِغُلَامٍ يَلْعَبُ مَعَ الْغِلْمَانِ فَأَخَذَ الْخَضِرُ بِرَأْسِهِ فَقَطَعَهُ قَالَ لَهُ مُوسَى ﴿ أَقَتَلْتَ نَفْسًا زَكِيَّةً بِغَيْرِ نَفْسٍ لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا نُكْرًا قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِي صَبْرًا إِلَى قَوْلِهِ فَأَبَوْا أَنْ يُضَيِّفُوهُمَا فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقَضَّ ﴾ فَقَالَ بِيَدِهِ هَكَذَا فَأَقَامَهُ فَقَالَ لَهُ مُوسَى إِنَّا دَخَلْنَا هَذِهِ الْقَرْيَةَ فَلَمْ يُضَيِّفُونَا وَلَمْ يُطْعِمُونَا ﴿ لَوْ شِئْتَ لَاتَّخَذْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا قَالَ هَذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ سَأُنَبِّئُكَ بِتَأْوِيلِ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا ﴾ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَدِدْنَا أَنَّ مُوسَى صَبَرَ حَتَّى يُقَصَّ عَلَيْنَا مِنْ أَمْرِهِمَا قَالَ وَكَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ يَقْرَأُ وَكَانَ أَمَامَهُمْ مَلِكٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ صَالِحَةٍ غَصْبًا وَأَمَّا الْغُلَامُ فَكَانَ كَافِرًا.

4727- Said ibnu Cubeyr -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

İbnu Abbas'a Nevf el-Bekâli, Hızır'ın arkadaşı Musa'nın, İsrailoğullarına gönderilen Musa değil, O'nun başka bir Musa olduğunu iddia ediyor, dedim. İbnu Abbas dedi ki:

-Allah'ın düşmanı yalan söylemiş. Ubey ibnu Ka'b, Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'de bize şöyle bildirdi:

"Musa peygamber, İsrailoğulları içinde hutbe vermek için kalkmıştı. Kendisine:

-İnsanların en âlimi hangisidir? diye soruldu. Dedi ki:

-İnsanların en âlim olanı benim.

İlmi Allah'a havale etmediğinden dolayı Allah onu azarladı. Allah O'na, iki denizin birleştiği yerde O'ndan daha âlim bir kulunun olduğunu Musa'ya vayhetti. Musa dedi ki:

-Ya Rabbi! O'na giden yolu bana göster. O'na denildi ki:

-Büyük bir sepetin içinde bir balık taşı, onu kaybettiğin yer O'nu

bulduğun yerdir.

O ve hizmetçisi Yûşa ibnu Nûn, yanlarına büyük bir sepet içinde balığı alarak yola koyuldular. (Deniz de yol alırlarken iki denizin birleşme yerine varınca) bir kayanın yanına gelip kafalarını ona yaslayıp uyudular. Bu kayanın içinden fışkıran bir su gözü vardı ki o göze "hayat" denilirdi ve bu suyun değdiği hayat bulurdu. O sepetteki ölü balığa da bu sudan değdi ve balık canlandı. Sona balık, büyük sepetin içinden çıkmış denizde yolunu bulup kaybolmuştu. Musa uyanınca hizmetçisine dedi ki:

-Yiyeceğimizi getir. Bu yolculuğumuzda bir hayli yorgun düştük. Musa, emrolunduğu yeri geçinceye kadar, yolculuğu boyunca yorgunluk hissetmemişti. Hizmetçisi Yuşa' ibnu Nûn ona dedi ki:

-Gördün mü, kayaya sığınınca ben balığı unuttum. Musa dedi ki:

-Bizim istediğimizde bu idi.

Hemen izlerini takip ederek aynı yoldan geri döndüler. Hizmetçisi için bu balığın ölü iken canlanıp denizde yol alıp gitmesi şaşılacak bir şeydi. Kayaya ulaştıklarında, yanında elbiselerine bürünmüş bir adam buldular. Musa selâm verdi. Hızır dedi ki:

-Bu topraklarda bilinmeyen bu selâm şekli neredendir? Dedi ki:

-Ben Musa'yım. Hızır dedi ki:

-İsrailoğullarının Musa'sı mı?

-"Evet" dedi. Musa dedi ki:

-Sana tam olarak öğretilenlerden bana da öğretmen için sana tâbi olabilir miyim? Hızır dedi ki:

-Ey Musa! Ben de Allah'ın bana öğrettiği bir ilme sahibim ki sen onu bilmiyorsun. Sende Allah'ın sana öğrettiği ve benim bilmediğim bir ilme sahipsin. Musa dedi ki:

-Ben sana tabi olacağım.

Gemileri olmadığından, birlikte denizin sahilinde yürümeye başladılar. Onların yanına bir gemi uğradı. Kendilerini gemiye almaları için onlarla konuştular. Hızır'ı tanıdılar ve onları ücretsiz gemiye aldılar. Bu arada bir serçe gelip geminin kenarına konup denizden bir ya da iki damla su içti. Hızır dedi ki:

-Ey Musa! Allah'ın ilminin yanında benim ilmim ve senin ilmin an-

cak bu serçenin gagasıyla aldığı su kadardır.

Daha sonra Hızır, geminin tahtalarından birini söküp çıkardı. Musa dedi ki:

-Bizi ücretsiz taşıyan bir topluluğa karşı gemi halkını suda boğmak için mi onu deldin?

Beraber yürümeye devam ettiler. Çocuklarla beraber oynayan bir çocuğa rast geldiler. Hızır çocuğun kafasını yukardan tuttu ve eliyle kafasını koparıverdi. Musa dedi ki:

-Bir nefsin karşılığı olmaksızın onu öldürdün mü? Hızır dedi ki:

-Sana söylememiş miydim, benimle olmaya sabredemezsin diye?

Yine yollarına devam ettiler. Nihayet bir kasaba halkına geldikleri zaman, onlardan yiyecek istemişler, onlar ise bundan kaçınmışlardı. Bu sırada orada yıkılmaya yüz tutmuş bir duvar bulmuşlardı ki, Hızır eliyle işaret ederek onu doğrultuvermişti. Musa, Hızır'a dedi ki:

-Biz bu köye girdiğimizde ne bizi misafir ettiler ne de bize yemek ikram ettiler. Eğer dileseydin buna karşılık bir ücret alırdın.

Hızır dedi ki:

-İşte bu, (itiraz) benimle aramızın ayrılmasıdır. Sana sabredemediğin bu olayların tevilini anlatacağım.

Allah Rasulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-Allah, Musa'ya merhamet etsin. O'nun sabredip de ikisi arasında geçecek olayların bize anlatılmasını isterdim

Saîd ibnu Cubeyr şöyle demiştir: Ve İbnu Abbas şunları da okudu:

-Gemiye bindiklerinde önlerinde bir kral vardı ki o, sağlam olan gemileri gasp ediyordu. Öldürdüğü çocuğa gelince, o çocuk kafirdi ve onun anne ve babası mümin kimselerdi. (Hadisin geçtiği diğer yerler: 78, 122, 2267, 2728, 3278, 3400, 3401, 4725, 4726, 6672, 7478)

٥-بَاب ﴿ قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا ﴾

5- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«(Ey Muhammed!) De ki: "Dünya hayatında yaptıklarının güzel olduğunu sanıp da gayretleri boşa gittiği için âhirette amel yönünden

en çok ziyana uğrayanları size haber verelim mi"?» (Kehf: 103)[235]

٤٧٢٨- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ عَنْ مُصْعَبِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ سَأَلْتُ أَبِي ﴿ قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا ﴾ هُمْ الْحَرُورِيَّةُ قَالَ لَا هُمْ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى أَمَّا الْيَهُودُ فَكَذَّبُوا مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَمَّا النَّصَارَى فَكَفَرُوا بِالْجَنَّةِ وَقَالُوا لَا طَعَامَ فِيهَا وَلَا شَرَابَ وَالْحَرُورِيَّةُ الَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَكَانَ سَعْدٌ يُسَمِّيهِمْ الْفَاسِقِينَ.

4728- Mus'ab ibnu Sa'd ibnu Ebî Vakkas -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Babam Sa'd ibnu Ebî Vakkas'a ***«(Ey Muhammed!) De ki: "Dünya hayatında yaptıklarının güzel olduğunu sanıp da gayretleri boşa gittiği için âhirette amel yönünden en çok ziyana uğrayanları size haber verelim mi"?»*** (Kehf: 103) âyetinde zikredilenler Harûriyye yani hariciler midir? diye sordum. Sa'd ibnu Ebî Vakkas -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

-Hayır. Bunlar yahudi ve hıristiyanlardır. Yahudiler Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'i yalanladılar. Hıristiyanlar ise cenneti inkâr ettiler ve orada yeme, içme yoktur, dediler. Harûrîler yani hariciler ise, söz verdikten sonra Allah'ın ahdini bozanlardır.

Sa'd onları fasıklar olarak isimlendirirdi

٦-بَاب ﴿ أُولَئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَلِقَائِهِ فَحَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ ﴾

6- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«İşte onlar, Rablerinin âyetlerini ve O'na kavuşmayı inkâr edenlerdir. Bu yüzden onların amelleri boşa gitmiştir. Kıyamet günü onlar için bir tartı da yapmayacağız.» (Kehf: 105)

---

235 Âyet-i Kerimede "Amelleri yönünden en çok zarara uğrayanlar" zikredilmiş ve bunların bazı sıfatları beyan edilmiştir.Bu insanlardan maksat, iyi amel işlediğini sandığı hâlde yaptığı amel ile Allah Teâlâ'yı gazaplandıran herkestir. Bu kimse ister papaz olsun ister Haham olsun isterse sapık bir müçtehid olsun isterse halktan biri farketmez. Ali ise bu âyeti kerime'nin izahını kendisinden soran Haricîlere: "Bunlar sizlersiniz ey Hariciler." demiştir.

٤٧٢٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ أَخْبَرَنَا الْمُغِيرَةُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِنَّهُ لَيَأْتِي الرَّجُلُ الْعَظِيمُ السَّمِينُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا يَزِنُ عِنْدَ اللَّهِ جَنَاحَ بَعُوضَةٍ وَقَالَ اقْرَءُوا ﴿فَلَا نُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَزْنًا﴾ وَعَنْ يَحْيَى بْنِ بُكَيْرٍ عَنْ الْمُغِيرَةِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ مِثْلَهُ.

4729- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Kıyamet gününde iri cüsseli ve şişman bir adam getirilir. Onun Allah katında bir sineğin kanadı kadar ölçü tutmaz. Allah Azze ve Celle'nin şu âyetini okuyun: ***«Kıyamet günü onlar için bir tartı da yapmayacağız.»***

١٩-سُورَةُ كهيعص
19- Meryem Sûresi

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿أَسْمِعْ بِهِمْ وَأَبْصِرْ﴾ اللَّهُ يَقُولُهُ وَهُمْ الْيَوْمَ لَا يَسْمَعُونَ وَلَا يُبْصِرُونَ ﴿فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ﴾ يَعْنِي قَوْلَهُ ﴿أَسْمِعْ بِهِمْ وَأَبْصِرْ﴾ الْكُفَّارُ يَوْمَئِذٍ أَسْمَعُ شَيْءٍ وَأَبْصَرُهُ ﴿لَأَرْجُمَنَّكَ﴾ لَأَشْتِمَنَّكَ ﴿وَرِئْيًا﴾ مَنْظَرًا وَقَالَ أَبُو وَائِلٍ عَلِمَتْ مَرْيَمُ أَنَّ التَّقِيَّ ذُو نُهْيَةٍ حَتَّى قَالَتْ ﴿إِنِّي أَعُوذُ بِالرَّحْمَنِ مِنْكَ إِنْ كُنْتَ تَقِيًّا﴾ وَقَالَ ابْنُ عُيَيْنَةَ ﴿تَؤُزُّهُمْ أَزًّا﴾ تُزْعِجُهُمْ إِلَى الْمَعَاصِي إِزْعَاجًا وَقَالَ مُجَاهِدٌ ﴿إِدًّا﴾ عِوَجًا قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿وِرْدًا﴾ عِطَاشًا ﴿أَثَاثًا﴾ مَالًا ﴿إِدًّا﴾ قَوْلًا عَظِيمًا ﴿رِكْزًا﴾ صَوْتًا ﴿غَيًّا﴾ خُسْرَانًا وَقَالَ مُجَاهِدٌ ﴿فَلْيَمْدُدْ﴾ فَلْيَدَعْهُ وَقَالَ غَيْرُهُ ﴿بُكِيًّا﴾ جَمَاعَةُ بَاكٍ ﴿صِلِيًّا﴾ صَلِيَ يَصْلَى ﴿نَدِيًّا﴾ وَالنَّادِي وَاحِدٌ مَجْلِسًا.

İbnu Abbas şöyle dedi: ***"esmi' bihim ve ibsir"*** (Meryem: 38) Allah Azze ve Celle burada şöyle buyurdu: Onlar Kıyamet günü ne işitirler ne de görürler. Onlar apaçık bir sapıklık içindedirler. Kâfirler (işitmenin ve görmenin fayda vermeyeceği) o kıyamet gününde pek işitici ve pek görücüdürler. ***"lâ ercümenneke"*** Muhakkak seni kötülerim. ***"veri'yen"*** Man-

zara, gösteriş.

Ebu Vâil şöyle dedi: Meryem onun akıl sahibi ve sakınan biri olduğunu bildi ve şöyle dedi: «Eğer sakınan bir kimse isen, senden Rahman'a sığınırım.» (Meryem: 18)

Mücâhid şöyle dedi: ***"idden"*** Eğri.

İbnu Abbas şöyle dedi: ***"virden"*** (Meryem: 86) Susuzlar olarak. ***"esasen"*** (Meryem: 74) Mal. ***"idden"*** Büyük bir söz. ***"rikzen"*** (Meryem: 98) Ses. ***"ğayyen"*** Hüsran.

Mücâhid şöyle dedi: ***"felyemdud"*** Onu terk eder.

Mücâhid'den başkası da şöyle dedi: ***"bükiyyen"*** (Meryem: 58) Ağlayıcılar. ***"sıliyyen"*** (Meryem: 70) Ateşe girmek ve yanmak. ***"nediyyen"*** (Meryem: 73) ve ***"vennâdî"*** Meclis ve topluluk.

١- بَاب قَوْلِه ﴿ وَأَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ ﴾

1- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«(Ey Muhammed!) Onlar gaflet içinde ve îman etmezlerken işin bitmiş olacağı o pişmanlık gününe karşı onları uyar.» (Meryem: 39)

٤٧٣٠ - حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ حَدَّثَنَا أَبُو صَالِحٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُؤْتَى بِالْمَوْتِ كَهَيْئَةِ كَبْشٍ أَمْلَحَ فَيُنَادِي مُنَادٍ يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ فَيَشْرَئِبُّونَ وَيَنْظُرُونَ فَيَقُولُ هَلْ تَعْرِفُونَ هَذَا فَيَقُولُونَ نَعَمْ هَذَا الْمَوْتُ وَكُلُّهُمْ قَدْ رَآهُ ثُمَّ يُنَادِي يَا أَهْلَ النَّارِ فَيَشْرَئِبُّونَ وَيَنْظُرُونَ فَيَقُولُ هَلْ تَعْرِفُونَ هَذَا فَيَقُولُونَ نَعَمْ هَذَا الْمَوْتُ وَكُلُّهُمْ قَدْ رَآهُ فَيُذْبَحُ ثُمَّ يَقُولُ يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ خُلُودٌ فَلَا مَوْتَ وَيَا أَهْلَ النَّارِ خُلُودٌ فَلَا مَوْتَ ثُمَّ قَرَأَ ﴿ وَأَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ ﴾ وَهَؤُلَاءِ فِي غَفْلَةِ أَهْلُ الدُّنْيَا ﴿ وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴾.

4730- Ebu Saîd el-Hudrî -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Kıyamet günü ölüm, alaca bir koyun suretinde getirilir. Akabinde bir münadi:

-Ey cennet ehli! diye nida eder.

Bu nida üzerine cennet ehli ona bakmak için boyunlarını uzatırlar.

Münadi der ki:

-Sizler bunu tanıyor musunuz? der. Onlar:

-Evet, bu ölümdür, derler. Onu hepsi görmüştür.

Sonra münadi şöyle nida eder:

-Ey cehennem ehli! diye nida eder.

Cehennem ehlide ona bakmak için boyunlarını uzatırlar. Münadi:

-Bu alaca koyunu tanıyor musunuz? diye sorar. Onlar da:

-Evet, o ölümdür, derler. Onu istisnasız hepsi görmüştür. Akabinde o alaca koyun kesilir. Sonra münadi şöyle nida eder:

-Ey cennet ehli! Burada ebedi olarak kalacaksınız ve sizin için ölüm yoktur. Ey cehennem ehli! Sizler de cehennemde ebedi olarak kalacaksınız ve sizin için ölüm yoktur."

Sonra Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şu âyeti okudu: ***«(Ey Muhammed!) Onlar gaflet içinde ve iman etmezlerken işin bitmiş olacağı o pişmanlık gününe karşı onları uyar.»*** Bu gaflette olanlar dünya ehlidir.

٢-بَاب ﴿ وَمَا نَتَنَزَّلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ لَهُ مَا بَيْنَ أَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا ﴾

2- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Biz, Rabbinin emrinden başka bir şeyle inmeyiz. Önümüzde, arkamızda ve bunlar arasında olan her şey O'na aittir. Rabbin asla unutkan değildir.» (Meryem: 64)

٤٧٣١ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ ذَرٍّ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

لِجِبْرِيلَ مَا يَمْنَعُكَ أَنْ تَزُورَنَا أَكْثَرَ مِمَّا تَزُورُنَا فَنَزَلَتْ ﴿ وَمَا نَتَنَزَّلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ لَهُ مَا بَيْنَ أَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا ﴾.

4731- Abdullah ibnu Abbas -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Cibril'e:

"Sen bize şu ziyaretinden daha çok ziyarette bulunmaz mısınız?" dedi. Bunun üzerine Allah Teâlâ:

«Biz, Rabbinin emrinden başka bir şeyle inmeyiz. Önümüzde, arkamızda ve bunlar arasında olan her şey O'na aittir. Rabbin asla unutkan değildir.» (Meryem: 64) âyetini indirdi. (Hadisin geçtiği diğer yer: 3218)

٣-بَاب قَوْلِهِ ﴿ أَفَرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لَأُوتَيَنَّ مَالًا وَوَلَدًا ﴾

3- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«(Ey Muhammed!) Âyetlerimizi inkar eden ve "bana mal da çocuk da elbet verilecektir" diyen kimseyi görüyor musun?» (Meryem: 77)

٤٧٣٢ - حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي الضُّحَى عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ سَمِعْتُ خَبَّابًا قَالَ جِئْتُ الْعَاصَ بْنَ وَائِلٍ السَّهْمِيَّ أَتَقَاضَاهُ حَقًّا لِي عِنْدَهُ فَقَالَ لَا أُعْطِيكَ حَتَّى تَكْفُرَ بِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْتُ لَا حَتَّى تَمُوتَ ثُمَّ تُبْعَثَ قَالَ وَإِنِّي لَمَيِّتٌ ثُمَّ مَبْعُوثٌ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ إِنَّ لِي هُنَاكَ مَالًا وَوَلَدًا فَأَقْضِيكَهُ فَنَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ ﴿ أَفَرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لَأُوتَيَنَّ مَالًا وَوَلَدًا ﴾ رَوَاهُ الثَّوْرِيُّ وَشُعْبَةُ وَحَفْصٌ وَأَبُو مُعَاوِيَةَ وَوَكِيعٌ عَنِ الْأَعْمَشِ.

4732- Habbâb ibnu Eret -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Benim Âs ibnu Vâil'den alacağım vardı. Ben alacağımı istemek için ona gittiğimde bana:

-Sen Muhammed'i inkar edip küfretmedikçe, sana alacağını vermem, dedi. Ben de:

-Allah seni öldürüp de diriltinceye kadar ben de Muhammed'i in-

kar etmem, dedim. O bu defa:

-Ben öldürülecek sonra da diriltilecek miyim? Dedi. Ben de:

-Evet, dedim.

-Öyle ise sen de, ben ölüp de dirilinceye kadar beni bırak. Bana dirildikten sonra mal ve çocuk verilecek. Sana borcumu bunlarla öderim, dedi. Bunun üzerine şu âyetler indirildi:

«Ey Muhammed! Âyetlerimizi inkar eden ve "bana mal da çocuk da elbet verilecektir" diyen kimseyi görüyor musun? O, gayba mı muttali oldu, yoksa Rahman katından bir söz mü aldı?» (Meryem: 77-78)
(Hadisin geçtiği diğer yer: 2091)

٤-بَاب قَوْلُهُ ﴿ أَطَّلَعَ الْغَيْبَ أَمْ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا ﴾ قَالَ مَوْثِقًا

4- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«O, gayba mı muttali oldu, yoksa Rahman katından bir söz mü aldı?» (Meryem: 78)

"mevsikan" Teminât

٤٧٣٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي الضُّحَى عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ خَبَّابٍ قَالَ كُنْتُ قَيْنًا بِمَكَّةَ فَعَمِلْتُ لِلْعَاصِ بْنِ وَائِلٍ السَّهْمِيِّ سَيْفًا فَجِئْتُ أَتَقَاضَاهُ فَقَالَ لَا أُعْطِيكَ حَتَّى تَكْفُرَ بِمُحَمَّدٍ قُلْتُ لَا أَكْفُرُ بِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى يُمِيتَكَ اللَّهُ ثُمَّ يُحْيِيَكَ قَالَ إِذَا أَمَاتَنِي اللَّهُ ثُمَّ بَعَثَنِي وَلِي مَالٌ وَوَلَدٌ فَأَنْزَلَ اللَّهُ ﴿ أَفَرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لَأُوتَيَنَّ مَالًا وَوَلَدًا أَطَّلَعَ الْغَيْبَ أَمْ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا ﴾ قَالَ مَوْثِقًا لَمْ يَقُلِ الْأَشْجَعِيُّ عَنْ سُفْيَانَ سَيْفًا وَلَا مَوْثِقًا.

4733- Habbâb ibnu Eret -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ben Mekke'de iken demircilik işiyle uğraşırdım. Âs ibnu Vâil es-Sehmi'ye bir kılıç yaptım. Daha sonra onun yanına gelip yaptığım kılıcın parasını istedim. Bana şöyle dedi:

-Sen Muhammed'i inkar edip küfretmedikçe, sana alacağını vermem, dedi. Ben de:

-Allah seni öldürüp de diriltinceye kadar ben de Muhammed'i inkar etmem, dedim. O bu defa:

-Allah beni öldürüp dirilttikten sonra bana mal ve çocuk verecek. (Borcumu o zaman öderim.)

Bunun üzerine şu âyetler indirildi:

«Ey Muhammed! Âyetlerimizi inkar eden ve "bana mal da çocuk da elbet verilecektir" diyen kimseyi görüyor musun? O, gayba mı muttali oldu, yoksa Rahman katından bir söz mü aldı?»

٥ -بَاب ﴿ كَلَّا سَنَكْتُبُ مَا يَقُولُ وَنَمُدُّ لَهُ مِنَ الْعَذَابِ مَدًّا ﴾

5- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Hayır, asla! Söylediğini yazacak ve azabını artırdıkça artıracağız.» (Meryem: 79)

٤٧٣٤ - حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ خَالِدٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سُلَيْمَانَ سَمِعْتُ أَبَا الضُّحَى يُحَدِّثُ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ خَبَّابٍ قَالَ كُنْتُ قَيْنًا فِي الْجَاهِلِيَّةِ وَكَانَ لِي دَيْنٌ عَلَى الْعَاصِ بْنِ وَائِلٍ قَالَ فَأَتَاهُ يَتَقَاضَاهُ فَقَالَ لَا أُعْطِيكَ حَتَّى تَكْفُرَ بِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ وَاللَّهِ لَا أَكْفُرُ حَتَّى يُمِيتَكَ اللَّهُ ثُمَّ يَبْعَثَكَ قَالَ فَذَرْنِي حَتَّى أَمُوتَ ثُمَّ أُبْعَثَ فَسَوْفَ أُوتَى مَالًا وَوَلَدًا فَأَقْضِيكَ فَنَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ ﴿ أَفَرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لَأُوتَيَنَّ مَالًا وَوَلَدًا ﴾.

4734- Habbâb İbnu Eret -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ben câhiliyet devrinde demirci idim. Benim Âsî ibnu Vâil'den alacağım vardı. Ben alacağımı istemek için ona gittiğimde bana:

-Sen Muhammed'i inkar edip küfretmedikçe, sana alacağını vermem, dedi. Ben de:

-Allah seni öldürüp de diriltinceye kadar ben de Muhammed'i inkar etmem, dedim. O bu defa:

-Öyle ise sen de, ben ölüp de dirilinceye kadar beni bırak. Bana dirildikten sonra mal ve çocuk verilecek. Sana borcumu bunlarla öderim, dedi. Bunun üzerine şu âyetler indirildi:

«Ey Muhammed! Âyetlerimizi inkar eden ve "bana mal da çocuk da elbet verilecektir" diyen kimseyi görüyor musun? O, gayba mı muttali oldu, yoksa Rahman katından bir söz mü aldı?» (Meryem: 77)

٦-بَاب قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ ﴿ وَنَرِثُهُ مَا يَقُولُ وَيَأْتِينَا فَرْدًا ﴾

6- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«O söylediği mal ve çocuğa biz varis olacağız; o da tek başına bize gelecektir.» (Meryem: 80)

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿ الْجِبَالُ هَدًّا ﴾ هَدْمًا

İbnu Abbas şöyle dedi: ***"el-cibalü hedden"*** Yıkılacaktır.

٤٧٣٥- حَدَّثَنَا يَحْيَى حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي الضُّحَى عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ خَبَّابٍ قَالَ كُنْتُ رَجُلًا قَيْنًا وَكَانَ لِي عَلَى الْعَاصِ بْنِ وَائِلٍ دَيْنٌ فَأَتَيْتُهُ أَتَقَاضَاهُ فَقَالَ لِي لَا أَقْضِيكَ حَتَّى تَكْفُرَ بِمُحَمَّدٍ قَالَ قُلْتُ لَنْ أَكْفُرَ بِهِ حَتَّى تَمُوتَ ثُمَّ تُبْعَثَ قَالَ وَإِنِّي لَمَبْعُوثٌ مِنْ بَعْدِ الْمَوْتِ فَسَوْفَ أَقْضِيكَ إِذَا رَجَعْتُ إِلَى مَالٍ وَوَلَدٍ قَالَ فَنَزَلَتْ ﴿ أَفَرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لَأُوتَيَنَّ مَالًا وَوَلَدًا أَطَّلَعَ الْغَيْبَ أَمْ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا كَلَّا سَنَكْتُبُ مَا يَقُولُ وَنَمُدُّ لَهُ مِنْ الْعَذَابِ مَدًّا وَنَرِثُهُ مَا يَقُولُ وَيَأْتِينَا فَرْدًا ﴾.

4735- Habbâb İbnu Eret -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ben demirci idim. Benim Âsî ibnu Vâil'den alacağım vardı. Ben alacağımı istemek için ona gittiğimde bana:

-Sen Muhammed'i inkar edip küfretmedikçe, sana alacağını vermem, dedi. Ben de:

-Allah seni öldürüp de diriltinceye kadar ben de Muhammed'i inkar etmem, dedim. O bu defa:

-Öldükten sonra ben tekrar diriltilecek miyim? Öyleyse bana mal ve evlat verildiğinde sana borcumu öderim, dedi.

Bunun üzerine Allah Azze ve Celle şu âyetleri indirdi:

«(Ey Muhammed!) Âyetlerimizi inkar eden ve "bana mal da çocuk da elbet verilecektir" diyen kimseyi görüyor musun? O, gayba mı muttali oldu, yoksa Rahman katından bir söz mü aldı? Hayır, asla! Söylediğini yazacak ve azabını artırdıkça artıracağız. O söylediği mal ve çocuğa biz varis olacağız; o da tek başına bize gelecektir.» (Meryem: 77-80)

٢٠-سُورَةُ طه

20- Tâhâ Sûresi

قَالَ عِكْرِمَةُ وَالضَّحَّاكُ بِالنَّبَطِيَّةِ أَيْ طَهْ يَا رَجُلُ يُقَالُ كُلُّ مَا لَمْ يَنْطِقْ بِحَرْفٍ أَوْ فِيهِ تَمْتَمَةٌ أَوْ فَأْفَأَةٌ فَهِيَ عُقْدَةٌ وَقَالَ مُجَاهِدٌ ﴿أَلْقَى﴾ صَنَعَ ﴿أَزْرِي﴾ ظَهْرِي ﴿فَيَسْحَتَكُمْ﴾ يُهْلِكَكُمْ ﴿الْمُثْلَى﴾ تَأْنِيثُ الْأَمْثَلِ يَقُولُ بِدِينِكُمْ يُقَالُ خُذْ الْمُثْلَى خُذْ الْأَمْثَلَ ﴿ثُمَّ ائْتُوا صَفًّا﴾ يُقَالُ هَلْ أَتَيْتَ الصَّفَّ الْيَوْمَ يَعْنِي الْمُصَلَّى الَّذِي يُصَلَّى فِيهِ ﴿ فَأَوْجَسَ فِي نَفْسِهِ ﴾ خَوْفًا فَذَهَبَتْ الْوَاوُ مِنْ ﴿خِيفَةً﴾ لِكَسْرَةِ الْخَاءِ ﴿ فِي جُذُوعِ ﴾ أَيْ عَلَى جُذُوعِ النَّخْلِ ﴿خَطْبُكَ﴾ بَالُكَ ﴿مِسَاسَ﴾ مَصْدَرُ مَاسَّهُ مِسَاسًا ﴿ لَنَنْسِفَنَّهُ﴾ لَنَذْرِيَنَّهُ ﴿قَاعًا﴾ يَعْلُوهُ الْمَاءُ وَالصَّفْصَفُ الْمُسْتَوِي مِنْ الْأَرْضِ وَقَالَ مُجَاهِدٌ ﴿أَوْزَارًا﴾ أَثْقَالًا ﴿ مِنْ زِينَةِ الْقَوْمِ﴾ وَهِيَ الْحُلِيُّ الَّتِي اسْتَعَارُوا مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ وَهِيَ الْأَثْقَالُ فَقَذَفْتُهَا فَأَلْقَيْتُهَا ﴿أَلْقَى﴾ صَنَعَ ﴿فَنَسِيَ﴾ مُوسَى هُمْ يَقُولُونَهُ أَخْطَأَ الرَّبَّ لَا يَرْجِعُ إِلَيْهِمْ قَوْلًا الْعِجْلُ ﴿هَمْسًا﴾ حِسُّ الْأَقْدَامِ ﴿حَشَرْتَنِي أَعْمَى﴾ عَنْ حُجَّتِي ﴿وَقَدْ كُنْتُ بَصِيرًا﴾ فِي الدُّنْيَا قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿بِقَبَسٍ﴾ ضَلُّوا الطَّرِيقَ وَكَانُوا شَاتِينَ فَقَالَ إِنْ لَمْ أَجِدْ عَلَيْهَا مَنْ يَهْدِي الطَّرِيقَ آتِكُمْ بِنَارٍ تُوقِدُونَ وَقَالَ ابْنُ عُيَيْنَةَ ﴿أَمْثَلُهُمْ﴾ أَعْدَلُهُمْ طَرِيقَةً وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿هَضْمًا﴾ لَا يُظْلَمُ فَيُهْضَمُ مِنْ حَسَنَاتِهِ ﴿عِوَجًا﴾ وَادِيًا ﴿ وَلَا أَمْتًا﴾ رَابِيَةً ﴿سِيرَتَهَا﴾ حَالَتَهَا الْأُولَى ﴿النُّهَى﴾ التُّقَى ﴿ضَنْكًا﴾ الشَّقَاءُ﴿هَوَى﴾ شَقِيَ (بِالْوَادِي الْمُقَدَّسِ) الْمُبَارَكِ

﴿طُوًى﴾ اسْمُ الْوَادِي يَفْرُطُ عُقُوبَةً ﴿بِمِلْكِنَا﴾ بِأَمْرِنَا ﴿مَكَانًا سِوًى﴾ مَنْصَفٌ بَيْنَهُمْ ﴿يَبَسًا﴾ يَابِسًا ﴿عَلَى قَدَرٍ﴾ مَوْعِدٍ ﴿لَا تَنِيَا﴾ تَضْعُفَا.

İbnu Cubeyr şöyle dedi: Nabatiyye dilinde *"dah"* kelimesi "ey adam" manasına gelir. Bir harfi söyleyemeyen veya kekeme olan herkese dilinde *"'ukdetün"* düğüm var, denilir.

Mucâhid şöyle dedi: *"elkâ"* (Tâhâ: 65) Yaptı. *"ezrî"* (Tâhâ: 31) Sırtım. *"feyesheteküm"* (Tâhâ: 61) Sizi helâk eder. *"el-müslâ"* (Tâhâ: 63) Örnek. *"sümme'etü saffen"* (Tâhâ: 64) Sen bu gün safa geldin mi? denilir ki, bununla namaz kılınan yer kastedilir. kendisinde namaz kılınan musallayı kasteder. *"feevcese fî nefsihi"* (Tâhâ: 67) Korku gizledi. *"fî cudu'in"* (Tâhâ: 71) Hurma dalları üzerine. *"hadbüke"* (Tâhâ: 95) Senin işin. *"misasen"* (Tâhâ: 97) Ona dokundu manasına gelen *"massehu"* kelimesinin mastarı. *"lenensifennehu"* (Tâhâ: 97) Onu toz hâlinde dağıtıp ezerek savuracağız.

Mucâhid şöyle dedi: *"evzaran"* (Tâhâ: 87) Ağırlıklar. *"min zînet'ilkavmi"* Firavun ailesinden aldıkları altın ve gümüş gibi ziynet eşyaları. *"fekazeftuha"* Onu ben attım. *"fenesiye"* Musa onları unuttu. (Tâhâ: 88) *"lâ yerci'u ileyhim kavlen"* Buzağı. *«Halbuki onlar, bu heykelin kendilerine söz söyleyip cevap vermediğini, ne zararının ve ne de faydasının dokunmayacağını görmüyorlar mı idi?»* (Tâhâ: 89) *"hemsen"* (Tâhâ: 108) Ayakların yere düşme sesi. *"haşretenî e'amâ"* «Beni kör olarak haşrettin.» (Tâhâ: 125) Beni hüccetimden kör olarak haşrettin. «Hâlbuki ben dünyâda gören bir kimse idim.»

İbnu Abbas şöyle dedi: *"bikabesin"* (Tâhâ: 10) Musa ve ehli, karanlık ve soğuk bir gecede yollarını kaybetmişlerdi. Musa şöyle demişti: Ben bir ateş gördüm. Belki size ondan bir kor getiririm; yahut ateşin yanında bir yol gösteren bulurum.

Sufyân ibnu Uyeyne şöyle dedi: *"emselühüm darîkaten"* (Tâhâ: 104) Görüş ve amelce en âdil olanı.

İbnu Abbas şöyle dedi: *"hezmen"* (Tâhâ: 112) Zulme uğratılmaz ve iyiliklerinden bir eksilme yapılmaz. *"'ıvecen"* Vâdi. *"velâ emten"* Tepe, tümsek. *"sîreteha"* (Tâhâ: 21) İlk hali. *"en-nüha"* (Tâhâ: 54, 58) Takva. *"zanken"* (Tâhâ: 124) Sıkıntı, zorluk, meşakkat. *"hevâ"* (Âyet: 81) Bedbaht oldu. *"bilvadil-mukaddesi"* Sen mübarek bir vadidesin. *"tuvâ"* Vâdînin ismidir. *"bimilkina"* (Tâhâ: 87) Kendi emrimizle. *"mekanen sîven"*

(Tâhâ: 58) Aralarında orta bir yer. *"yebesen"* (Tâhâ: 77) Kuru.

"'alâ kaderin" (Tâhâ: 90) Bir vaat üzere. *"lâ teniyen"* Zayıflık göstermeyin.

١-بَاب ﴿ وَاصْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِي ﴾

1- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«"Şimdi seni (Peygamber olarak) seçmiş bulunuyorum.» (Tâhâ: 41)[236]

٤٧٣٦ – حَدَّثَنَا الصَّلْتُ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا مَهْدِيُّ بْنُ مَيْمُونٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سِيرِينَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الْتَقَى آدَمُ وَمُوسَى فَقَالَ مُوسَى لِآدَمَ أَنْتَ الَّذِي أَشْقَيْتَ النَّاسَ وَأَخْرَجْتَهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ قَالَ آدَمُ أَنْتَ مُوسَى الَّذِي اصْطَفَاكَ اللَّهُ بِرِسَالَتِهِ وَاصْطَفَاكَ لِنَفْسِهِ وَأَنْزَلَ عَلَيْكَ التَّوْرَاةَ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَوَجَدْتَهَا كُتِبَ عَلَيَّ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَنِي قَالَ نَعَمْ فَحَجَّ آدَمُ مُوسَى.

4736- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Âdem ile Musa birbirine hüccet getirip çekiştiler. Musa, Âdem'e:

-Sen, günâhın seni cennetten çıkartmış olduğu Âdem'sin, dedi. Âdem de Musa'ya şöyle dedi:

-Sen Allah'ın peygamberlik vermekle ve kelâmı ile seçip üstün kıldığı, üzerine Tevrat'ı indirdiği Musa'sın.

Musa:

-Evet, dedi.

---

236 Ey Musa, ben sana bu nimetleri verdim. Çünkü ben seni peygamberliğe ve emirlerimi tebliğ etmeye seçtim. Sen ve kardeşin Harun, delil ve mucizelerimle Firavun'a gidin. Zira o azdı. Ona, benim size emrettiklerimi tebliğ edin. Size emrettiğim şeyleri tebliğ ederken beni anmayı unutmayın. Zira beni anmanız azminizi güçlendirir. Ayaklarınızı yerinde sabit tutar. Firavuna karşı konuşurken yumuşak bir şekilde konuşun. Umulur ki, o konuştuklarınızı düşünür, ibret alır veya Allah'tan korkar, azgınlığından vaz geçer.

Âdem şöyle dedi:

-Sen, ben yaratılmadan evvel üzerime takdir edilmiş bir işten dolayı beni kınıyorsun!

Böylece Âdem Musa'ya delîl ve burhanla galip oldu." (Hadisin geçtiği diğer yer: 3409)

٢-بَاب ﴿ وَلَقَدْ أَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى أَنْ أَسْرِ بِعِبَادِي فَاضْرِبْ لَهُمْ طَرِيقًا فِي الْبَحْرِ يَبَسًا لَا تَخَافُ دَرَكًا وَلَا تَخْشَى فَأَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ بِجُنُودِهِ فَغَشِيَهُمْ مِنَ الْيَمِّ مَا غَشِيَهُمْ وَأَضَلَّ فِرْعَوْنُ قَوْمَهُ وَمَا هَدَى ﴾

2- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Musa'ya: "Kullarımı geceleyin yürüt; onlara, denizde kuru bir yol aç; Firavun'un sana yetişmesinden ve denizde boğulmaktan korkma" diye vahyetmiştik. Firavun ise askerleriyle onları takip etmişti. Fakat denizde, onları kaplayacak olan su kaplamış ve onları boğmuştu. Firavun, kavmini sapıklığa sevketmiş, doğru yolu göstermemişti.» (Tâhâ: 77-79)[237]

٤٧٣٧ - حَدَّثَنِي يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا رَوْحٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ حَدَّثَنَا أَبُو بِشْرٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ لَمَّا قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَدِينَةَ وَالْيَهُودُ تَصُومُ يَوْمَ عَاشُورَاءَ فَسَأَلَهُمْ فَقَالُوا هَذَا الْيَوْمُ الَّذِي ظَهَرَ فِيهِ مُوسَى عَلَى فِرْعَوْنَ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْنُ أَوْلَى بِمُوسَى مِنْهُمْ فَصُومُوهُ.

4737- İbnu Abbas -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, Medine'ye gelince yahudilerin Aşure günü oruç tuttuğunu gördü. Onlara:

---

237 Bütün mucizelere rağmen Firavun'un iman etmemesi karşısında biz, Peygamberimiz Musa'ya şöyle vahyettik:" İsrailoğullarından bana iman eden kullarımı geceleyin al Firavun'un memleketinden çıkar. Sen denizde onlara kuru bir yol aç. Firavun ve ordusunun sana kavuşacağından sakın korkma, denizde boğulacağından endişe etme.

-"Bu ne orucudur?" diye sordu. Yahudiler:

-Bu güzel bir gündür. Bu gün Allah İsrailoğullarını düşmanlarından kurtardı, bu sebeple Musa, bugün oruç tuttu, dediler.

Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

-"Biz Musa'ya, Musa'nın yaptığını yapmaya onlardan daha çok hak sahibiyiz. O gün siz de oruç tutun" buyurdu. (Hadisin geçtiği diğer yer: 2004)

٣-بَاب قَوْلِه ﴿ فَلَا يُخْرِجَنَّكُمَا مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشْقَى ﴾

3- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Âdem'e demiştik ki: "Ey Âdem! Bu, senin için ve eşin için bir düşmandır. Sakın sizi cennetten çıkarmasın; yoksa bedbaht olursunuz."» (Tâhâ: 117)

٤٧٣٨ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ بْنُ النَّجَّارِ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ حَاجَّ مُوسَى آدَمَ فَقَالَ لَهُ أَنْتَ الَّذِي أَخْرَجْتَ النَّاسَ مِنَ الْجَنَّةِ بِذَنْبِكَ وَأَشْقَيْتَهُمْ قَالَ قَالَ آدَمُ يَا مُوسَى أَنْتَ الَّذِي اصْطَفَاكَ اللَّهُ بِرِسَالَتِه وَبِكَلَامِه أَتَلُومُنِي عَلَى أَمْرٍ كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَيَّ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَنِي أَوْ قَدَّرَهُ عَلَيَّ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَنِي قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَحَجَّ آدَمُ مُوسَى.

4738- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Âdem ile Musa birbirine hüccet getirip çekiştiler. Musa, Âdem'e:

-Sen, günâhın seni cennetten çıkartmış olduğu Âdem'sin, dedi. Âdem de Musa'ya şöyle dedi:

-Ey Musa! Sen Allah'ın peygamberlik vermekle ve kelâmı ile seçip üstün kıldığı, kimsesin. Sen, ben yaratılmadan evvel üzerime takdir edilmiş bir işten dolayı beni kınıyorsun! Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Böylece Âdem Musa'ya delîl ve burhanla gâlip oldu." (Hadisin geçtiği diğer yer: 3409)

٢١-سُورَةُ الْأَنْبِيَاءِ
21- Enbiyâ Sûresi

٤٧٣٩ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ يَزِيدَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَالْكَهْفُ وَمَرْيَمُ وَطه وَالْأَنْبِيَاءُ هُنَّ مِنْ الْعِتَاقِ الْأُوَلِ وَهُنَّ مِنْ تِلَادِي وَقَالَ قَتَادَةُ ﴿ جُذَاذًا ﴾ قَطَّعَهُنَّ وَقَالَ الْحَسَنُ ﴿ فِي فَلَكٍ ﴾ مِثْلِ فَلْكَةِ الْمِغْزَلِ ﴿ يَسْبَحُونَ ﴾ يَدُورُونَ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿ نَفَشَتْ ﴾ رَعَتْ لَيْلًا ﴿ يُصْحَبُونَ ﴾ يُمْنَعُونَ ﴿ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً ﴾ قَالَ دِينُكُمْ دِينٌ وَاحِدٌ وَقَالَ عِكْرِمَةُ ﴿ حَصَبُ ﴾ حَطَبُ بِالْحَبَشِيَّةِ وَقَالَ غَيْرُهُ ﴿أَحَسُّوا﴾ تَوَقَّعُوا مِنْ أَحْسَسْتُ ﴿ خَامِدِينَ ﴾ هَامِدِينَ وَالْحَصِيدُ مُسْتَأْصَلٌ يَقَعُ عَلَى الْوَاحِدِ وَالِاثْنَيْنِ وَالْجَمِيعِ ﴿ لَا يَسْتَحْسِرُونَ ﴾ لَا يُعْيُونَ وَمِنْهُ ﴿ حَسِيرٌ ﴾ وَحَسَرْتُ بَعِيرِي عَمِيقٌ بَعِيدٌ لُكِّسُوا رُدُّوا ﴿ صَنْعَةَ لَبُوسٍ ﴾ الدُّرُوعُ ﴿ تَقَطَّعُوا أَمْرَهُمْ ﴾ اخْتَلَفُوا الْحَسِيسُ وَالْحِسُّ وَالْجَرْسُ وَالْهَمْسُ وَاحِدٌ وَهُوَ مِنْ الصَّوْتِ الْخَفِيِّ ﴿ آذَنَّاكَ ﴾ أَعْلَمْنَاكَ ﴿ آذَنْتُكُمْ ﴾ إِذَا أَعْلَمْتَهُ فَأَنْتَ وَهُوَ ﴿ عَلَى سَوَاءٍ ﴾ لَمْ تَغْدِرْ وَقَالَ مُجَاهِدٌ ﴿ لَعَلَّكُمْ تُسْأَلُونَ ﴾ تُفْهَمُونَ ﴿ ارْتَضَى ﴾ رَضِيَ ﴿التَّمَاثِيلُ﴾ الْأَصْنَامُ السِّجِلُّ الصَّحِيفَةُ.

4739- İbnu Mesud -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

İsrâ, Kehf, Meryem, Tâhâ ve Enbiyâ Sûreleri ilk indirilen ve ilk ezberlenen surelerdir.

Katâde şöyle dedi: ***"cüzâzen"*** (Enbiyâ: 58) İbrahim putları parçaladı.

Hasan Basrî şöyle dedi: ***"felekin"*** (Enbiyâ: 33) İp bükme âletinin döndüğü boşluğun benzeridir. ***"yesbehûne"*** Çevresinde dönerler.

İbnu Abbas da: ***"nefeset"*** (Enbiyâ: 78) Sürünün geceleyin sürülmesi. ***"yüshebûne"*** (Enbiyâ: 43) Yasaklanılmazlar. ***"ümmetüküm ümmeten vahideten"*** (Enbiyâ: 92) Sizin dîniniz, bir tek dîndir.

İkrime şöyle dedi: ***"hasebu"*** (Enbiyâ: 58) Habeş dilinde odun ma-

nasınadır.

İkrime'den başkası da şöyle dedi: ***"ehassu"*** (Enbiyâ: 12) Beklemek, ummak. ***"hamidîne"*** Ocakları sönmüşler. ***"hasîdu"*** (Enbiyâ: 15) Kökleri kazınmışlar. ***"Lâ yestehsirûne"*** (Enbiyâ: 19) Yorulmazlar. ***"hasîrun"*** Yorgun. ***"'amîkun"*** (Hac: 27) Uzak. ***"nükkisû"*** (Enbiyâ: 65) Döndürdüler. ***"sen'ate lebûsin"*** (Enbiyâ: 80) Allah Azze ve Celle, Davûd aleyhisselâm'a savaşlarda kullanılan zırh yapmayı öğretti. ***"takadde'û emrehum"*** İhtilâf ettiler. ***"velhemsu'l-hasîsu velhissu velcersu"*** (Enbiyâ: 102) Bu kelimelerin hepsi gizli ses, manasına gelir.

"âzennake" (Enbiyâ: 109) Sana bildirdik. ***"âzentüküm"*** Size bildirdim. Ona bildirdiğin zaman sen ve o bilgide müsâvî olursun da ona zulüm etmezsin.

Mucâhid şöyle dedi: ***"le'alleküm tüselûne"*** (Enbiyâ: 13) Size anlatılır. ***"erteza"*** (Enbiyâ: 28) Razı oldu. ***"ettemasîlu"*** (Enbiyâ: 52-54) Putlar. ***"es-sicillu"*** Sayfa.

١-بَاب ﴿ كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ وَعْدًا عَلَيْنَا ﴾

1- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«İşte o gün, göğü kitap sahîfesini dürer gibi düreriz. Onu ilk yaratmaya başladığımız gibi hesab için yeniden yaratırız. Üzerimize bir vaat olarak bunu mutlaka yapacağız.» (Enbiyâ: 104)

٤٧٤٠- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ الْمُغِيرَةِ بْنِ النُّعْمَانِ شَيْخٌ مِنْ النَّخَعِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ خَطَبَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ إِنَّكُمْ مَحْشُورُونَ إِلَى اللَّهِ حُفَاةً عُرَاةً غُرْلًا ﴿ كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ وَعْدًا عَلَيْنَا إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ ﴾ ثُمَّ إِنَّ أَوَّلَ مَنْ يُكْسَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِبْرَاهِيمُ أَلَا إِنَّهُ يُجَاءُ بِرِجَالٍ مِنْ أُمَّتِي فَيُؤْخَذُ بِهِمْ ذَاتَ الشِّمَالِ فَأَقُولُ يَا رَبِّ أُصَيْحَابِي فَيُقَالُ لَا تَدْرِي مَا أَحْدَثُوا بَعْدَكَ فَأَقُولُ كَمَا قَالَ الْعَبْدُ الصَّالِحُ ﴿وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَا دُمْتُ فِيهِمْ) إِلَى قَوْلِهِ (شَهِيدٌ ﴾ فَيُقَالُ إِنَّ هَؤُلَاءِ لَمْ يَزَالُوا مُرْتَدِّينَ عَلَى أَعْقَابِهِمْ مُنْذُ فَارَقْتَهُمْ.

4740- İbnu Abbas -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Sizler mahşer günü yalın ayak, çıplak ve sünnetsiz olarak haşr olunacaksınız." Sonra şu âyeti okudu:

«İşte o gün, göğü kitap sayfasını dürer gibi düreriz. Onu ilk yaratmaya başladığımız gibi (hesab için) yeniden yaratırız. Üzerimize bir vaat olarak bunu mutlaka yapacağız.» Enbiyâ:104

Kıyamet günü ilk elbise giydirilecek kişi İbrahim peygamberdir. Ashabımdan bir takım insanlar sol yani cehennemin bulunduğu tarafa götürülürler. Bunun üzerine ben:

-Ya Rabbi ashabım! derim. Benim bu sözüm üzerine:

-Ümmetinin senden sonra neler yaptığını sen bilmiyorsun. Onlar, sen onlardan ayrıldığın günden bu yana dinde olmayan bidatler çıkarmaya devam ettiler, denilir.

Bunun üzerine ben de salih kul İsa peygamberin dediği gibi derim:

«Benim onlara söylediğim, senin bana emrettiğin şeyden başkası değildir; o da: Hem benim Rabbim, hem de sizin Rabbiniz olan Allah'a ibadet edin sözüdür. Aralarında bulunduğum sürece onlara şâhit oldum. Bana ölüm verdiğinde de, onlara sen gözcü oldun. Bu itibarla sen her şeye şâhitsin. Eğer onlara azâp edersen, onlar, şüphesiz, senin kullarındır. Yok eğer onları bağışlarsan, elbette gâlip olan, hüküm sahibi olan sensin.» Mâide: 117-118 (Hadisin geçtiği diğer yer: 3349)

٢٢-سُورَةُ الْحَجِّ

22- Hac Sûresi

وَقَالَ ابْنُ عُيَيْنَةَ ﴿ الْمُخْبِتِينَ ﴾ الْمُطْمَئِنِّينَ وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ فِي ﴿ إِذَا تَمَنَّى أَلْقَى الشَّيْطَانُ فِي أُمْنِيَّتِهِ ﴾ إِذَا حَدَّثَ أَلْقَى الشَّيْطَانُ فِي حَدِيثِهِ فَيُبْطِلُ اللَّهُ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ وَيُحْكِمُ آيَاتِهِ وَيُقَالُ أُمْنِيَّتُهُ قِرَاءَتُهُ ﴿ إِلَّا أَمَانِيَّ ﴾ يَقْرَءُونَ وَلَا يَكْتُبُونَ وَقَالَ مُجَاهِدٌ مَشِيدٌ بِالْقَصَّةِ جِصٌّ وَقَالَ غَيْرُهُ ﴿ يَسْطُونَ ﴾ يَفْرُطُونَ مِنَ السَّطْوَةِ وَيُقَالُ ﴿ يَسْطُونَ ﴾ يَبْطِشُونَ ﴿ وَهُدُوا إِلَى الطَّيِّبِ ﴾ أُلْهِمُوا وَقَالَ ابْنُ أَبِي خَالِدٍ

إِلَى الْقُرْآنِ ﴿ وَهُدُوا إِلَى صِرَاطِ الْحَمِيدِ ﴾ الْإِسْلَامِ وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿ بِسَبَبٍ ﴾ بِحَبْلٍ إِلَى سَقْفِ الْبَيْتِ ﴿ ثَانِيَ عِطْفِهِ ﴾ مُسْتَكْبِرٌ ﴿ تَذْهَلُ ﴾ تُشْغَلُ.

Sufyân İbnu Uyeyne: *"el-muhbitîyne"* (Hac: 34) İtaatli olanlar.

İbnu Abbas şöyle dedi: «(Ey Muhammed!) Senden önce hiçbir rasûl, hiçbir nebi göndermedik ki, o bir temennide bulunduğu zaman, şeytan onun temennisine bir şey sokmuş olmasın.» (Hac: 52) Peygamber konuştuğu, yânî kendisine Allah tarafından indirilmiş âyetlerden bir şey tilâvet ettiği zaman, şeytân onun sözü hakkında bir fitne atar, Allah da hemen şeytânın ettiğini iptal eder ve kendi âyetlerini muhkemleştirip sabit kılar. *"umniyyetuhu"* Onun okuyuşu. *"illâ emaniyye"* Onlar okuyorlar, yazmıyorlar.

Mucâhid şöyle dedi: *"meşîdun"* (Hac: 45). Buradaki *"bilkasseti"* Kireçle binası yüksek yapılmış.

Mucâhid'den başkası da şöyle dedi: *"yesdûne"* (Hac: 72) Çabuk saldırıyorlar. ***«Bunlar, sözün güzeline ve çok hamdedilen Allah'ın yoluna iletilmişlerdir.»*** (Hac: 24) Bu İslâm dinidir.

İbnu Abbas şöyle dedi: *"bisebebin"* (Hac: 15) Evinin tavanına ip uzatsın. *"saniye 'ıdfihi"* Müstekbir. *"tezhelü"* Meşgul edilir.

١-بَاب ﴿ وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَى ﴾

1- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«İnsanları sarhoş olmadıkları hâlde sarhoş gibi görürsün.» (Hac: 2)[238]

٤٧٤١ - حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ حَدَّثَنَا أَبُو صَالِحٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَا آدَمُ يَقُولُ لَبَّيْكَ رَبَّنَا وَسَعْدَيْكَ فَيُنَادَى بِصَوْتٍ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكَ أَنْ تُخْرِجَ مِنْ ذُرِّيَّتِكَ بَعْثًا إِلَى النَّارِ قَالَ يَا رَبِّ وَمَا بَعْثُ النَّارِ قَالَ مِنْ كُلِّ أَلْفٍ أُرَاهُ

238 Allah Teâlâ bu âyet-i kerimelerde, kıyamet gününün dehşetini kullarına bildiriyor ve onların kıyamet gününe hazır olmaları için Rablerinden korkmalarını, emirlerine itaat edip yasaklarından kaçınmalarını emrediyor.

قَالَ تِسْعَ مِائَةٍ وَتِسْعَةً وَتِسْعِينَ فَحِينَئِذٍ تَضَعُ الْحَامِلُ حَمْلَهَا وَيَشِيبُ الْوَلِيدُ ﴿ وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَى وَمَا هُمْ بِسُكَارَى وَلَكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ ﴾ فَشَقَّ ذَلِكَ عَلَى النَّاسِ حَتَّى تَغَيَّرَتْ وُجُوهُهُمْ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ تِسْعَ مِائَةٍ وَتِسْعَةً وَتِسْعِينَ وَمِنْكُمْ وَاحِدٌ ثُمَّ أَنْتُمْ فِي النَّاسِ كَالشَّعْرَةِ السَّوْدَاءِ فِي جَنْبِ الثَّوْرِ الْأَبْيَضِ أَوْ كَالشَّعْرَةِ الْبَيْضَاءِ فِي جَنْبِ الثَّوْرِ الْأَسْوَدِ وَإِنِّي لَأَرْجُو أَنْ تَكُونُوا رُبُعَ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَكَبَّرْنَا ثُمَّ قَالَ ثُلُثَ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَكَبَّرْنَا ثُمَّ قَالَ شَطْرَ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَكَبَّرْنَا قَالَ أَبُو أُسَامَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ ﴿ تَرَى النَّاسَ سُكَارَى وَمَا هُمْ بِسُكَارَى ﴾ وَقَالَ مِنْ كُلِّ أَلْفٍ تِسْعَ مِائَةٍ وَتِسْعَةً وَتِسْعِينَ وَقَالَ جَرِيرٌ وَعِيسَى بْنُ يُونُسَ وَأَبُو مُعَاوِيَةَ ﴿ سَكْرَى وَمَا هُمْ بِسَكْرَى ﴾.

4741- Ebu Saîd el-Hudrî -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Allah Azze ve Celle, Âdem'e:

-***"Ey Âdem!"*** diye seslenir. Âdem de:

-Buyur Allahım buyur! Emrine amadeyim! Bütün hayır senin ellerindedir, der. Bunun üzerine Allah Azze ve Celle:

-***"Cehenneme girecekleri çıkar! buyurur."*** Adem:

-Cehenneme gönderileceklerin miktarı ne kadardır? diye sorar. Allah Azze ve Celle:

-***"Her bin kişiden dokuz yüz doksan dokuzu!"*** buyurur.

(Kıyametin sarsıntısının şiddetiyle) çocuğun başı ağarır, her hamile kadın çocuğunu düşürür. Sarhoş olmadıkları hâlde, insanları sarhoş gibi görürsün. Fakat Allah'ın azabı çok şiddetlidir.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in bu sözleri insanlara zor geldi ve bu yüzden onların yüzleri değişti. Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Size müjdeler olsun! Sizden bir kişiye karşılık Ye'cûc ve Me' cûc'den bin kişi olacaktır. Sizler insanlar içinde ancak beyaz bir öküzün derisindeki siyah bir tüy mesabesindesiniz veya da siyah bir öküzün derisinde sanki beyaz bir tüy gibisiniz. Ben sizin cennet ehlinin dörtte biri ola-

cağınızı umuyorum."

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in vermiş olduğu bu müjdeli haberden dolayı sevincimizden "Allâhu Ekber" diyerek tekbir getirdik. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

-"Ben sizin cennet ehlinin üçte biri olmanızı umarım" buyurdu. Biz yine tekbîr getirdik. Bu sefer Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

-"Ben sizin cennet ehlinin yarısı olmanızı umarım" buyurdu. Biz de yine Allâhu Ekber diye tekbîr getirdik." (Hadisin geçtiği diğer yer: 3348)

٢-بَاب ﴿ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعْبُدُ اللَّهَ عَلَى حَرْفٍ ﴾ شَكٌّ ﴿ فَإِنْ أَصَابَهُ خَيْرٌ اطْمَأَنَّ بِهِ وَإِنْ أَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ انْقَلَبَ عَلَى وَجْهِهِ خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ) إِلَى قَوْلِهِ (ذَلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ ﴾ أَتْرَفْنَاهُمْ: وَسَّعْنَاهُمْ.

2- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Bir de insanlardan, Allah'a gönülsüzce ibadet eden vardır ki, eğer ona bir hayır isabet ederse, onunla içi rahatlar; fakat başına bir kötülük gelirse, yüzüstü (dînden) döner; böylece dünyayı da âhireti de kaybeder. İşte bu, apaçık bir kayıptır. Allah'ı bırakıp kendisine ne zararı ve ne de faydası dokunan şeylere yalvarır. İşte çok uzak sapıklık budur.» (Hac: 11-12)[239]

"etrefnahüm" Onları genişlettik.

٤٧٤٢ - حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْحَارِثِ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ عَنْ أَبِي حَصِينٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ

239 İnsanlardan bazıları vardır ki, Allah'a şüphe içinde kulluk ederler. Kendilerine bolluk gibi bir menfaat dokunduğunda huzur içinde olurlar, ve İslâm'da devam etmeye karar verirler. Başlarına kıtlık vb. bir sıkıntı geldiğinde ise gerisin geri inkâra dönerler, dinden çıkarlar. İşte bu tür insanlar dünyada da âhirette de hüsrana uğramışlardır. Zira dünyada arzuladıkları şeyleri tam olarak elde edememişler, âhirette de yaptıkları ibadetten dolayı mükâfat alamayacaklardır. İşte apaçık zarar budur. Onlar, dinden çıktıktan sonra kendilerine bir menfaat ve zarar vermeyen şeylere taparlar. İşte apaçık sapıklık budur. İşte böylece onlar, zararı faydasından daha çok olan bir şeye tapmış olurlar. Halbuki o tapmış oldukları şey ne kötü bir dost, ne kötü bir arkadaştır.

﴿ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعْبُدُ اللَّهَ عَلَى حَرْفٍ﴾ قَالَ كَانَ الرَّجُلُ يَقْدَمُ الْمَدِينَةَ فَإِنْ وَلَدَتْ امْرَأَتُهُ غُلَامًا وَنُتِجَتْ خَيْلُهُ قَالَ هَذَا دِينٌ صَالِحٌ وَإِنْ لَمْ تَلِدْ امْرَأَتُهُ وَلَمْ تُنْتَجْ خَيْلُهُ قَالَ هَذَا دِينُ سُوءٍ.

4742- Said ibnu Cubeyr -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

İbnu Abbas, -Allah ondan ve babasından razı olsun- ***«Bir de insanlardan, Allah'a gönülsüzce ibadet eden vardır»*** âyeti hakkında şöyle dedi: Bir kimse Medine'ye gelirdi. Şayet hanımı erkek bir çocuk doğurmuş ve atı da yavrulamış olursa: Bu dîn, iyi bir dîndir, derdi. Şayet hanımı doğurmamış ve atı da yavrulamamış ise; Bu kötü bir dîndir, derdi.

٣-بَاب ﴿ هَذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ ﴾

3- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«İşte şu iki hasım, Rableri hakkında çekişmeye girmişler. Küfredenler için ateşten bir gömlek biçilmiştir. Başkalarının üzerinden de kaynar su dökülür.» (Hac: 19)[240]

٤٧٤٣- حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مِنْهَالٍ حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ أَخْبَرَنَا أَبُو هَاشِمٍ عَنْ أَبِي مِجْلَزٍ عَنْ قَيْسِ بْنِ عُبَادٍ عَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ كَانَ يُقْسِمُ قَسَمًا إِنَّ هَذِهِ الْآيَةَ ﴿ هَذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ ﴾ نَزَلَتْ فِي حَمْزَةَ وَصَاحِبَيْهِ وَعُتْبَةَ وَصَاحِبَيْهِ يَوْمَ بَرَزُوا فِي يَوْمِ بَدْرٍ رَوَاهُ سُفْيَانُ عَنْ أَبِي هَاشِمٍ وَقَالَ عُثْمَانُ عَنْ جَرِيرٍ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ أَبِي هَاشِمٍ عَنْ أَبِي مِجْلَزٍ قَوْلَهُ.

4743- Ebu Zerr -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

«İşte bu iki hasım, Rabları hakkında çekişmeye girmişlerdir.» (Hac: 19) âyeti, Kureyş'ten Bedir savaşında birbirleri ile cenkleşen şu altı kişi hakkında inmiştir: Alî, Hamza, Ubeyde ibnul-Hâris, Şeybe ibnu Ra-

240 Burada zikredilen "İki hasım"dan maksad, Müminler ve kâfirlerdir.Zira müminler, öldükten sonra tekrar dirilmenin meydana geleceğini söylerken kâfirler bunu inkâr ederek onlara karşı çıkmışlardır. Allah Teâlâ da onların şiddetli bir şekilde cezalandırılacaklarını beyan etmiştir.

bîa, Utbe ibnu Rabîa ve Velîd ibnu Utbe. (Hadisin geçtiği diğer yer: 3966)

٤٧٤٤ - حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مِنْهَالٍ حَدَّثَنَا مُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو مِجْلَزٍ عَنْ قَيْسِ بْنِ عُبَادٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ أَنَا أَوَّلُ مَنْ يَجْثُو بَيْنَ يَدَيْ الرَّحْمَنِ لِلْخُصُومَةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ قَالَ قَيْسٌ وَفِيهِمْ نَزَلَتْ ﴿ هَذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ ﴾ قَالَ هُمْ الَّذِينَ بَارَزُوا يَوْمَ بَدْرٍ عَلِيٌّ وَحَمْزَةُ وَعُبَيْدَةُ وَشَيْبَةُ بْنُ رَبِيعَةَ وَعُتْبَةُ بْنُ رَبِيعَةَ وَالْوَلِيدُ بْنُ عُتْبَةَ.

4744- Alî ibnu Ebî Tâlib -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ben kıyamet gününde Rahmân'ın huzurunda müşriklerle muhakeme olmak için ilk diz çöken kimse olacağım. (Çünkü aşağıda zikredilen mübareze, İslâm dinindeki ilk mübarezedir.)

Kays ibnu Ubâd şöyle dedi: ***«İşte bu iki hasım, Rableri hakkında çekişmeye girmişlerdir.»*** (Hac: 19) âyeti, Bedir savaşında, savaş başlamadan önce birbirleriyle mübareze yapan, yani karşılıklı vuruşan kimseler hakkında inmiştir. Bunlar, sahabelerden: Hamza, Alî, Ubeyde veya Ebu Ubeyde ibnul-Hâris. Müşriklerden ise: Şeybe ibnu Rabîa, Utbe ibnu Rabîa, Velîd ibnu Utbe'dir. (Hadisin geçtiği diğer yer: 3965)

٢٣-سُورَةُ الْمُؤْمِنُونَ

23- Mu'minûn Sûresi

قَالَ ابْنُ عُيَيْنَةَ ﴿ سَبْعَ طَرَائِقَ ﴾ سَبْعَ سَمَوَاتٍ ﴿ لَهَا سَابِقُونَ ﴾ سَبَقَتْ لَهُمْ السَّعَادَةُ ﴿ قُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ ﴾ خَائِفِينَ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿ هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ ﴾ بَعِيدٌ بَعِيدٌ ﴿ فَاسْأَلْ الْعَادِّينَ ﴾ الْمَلَائِكَةَ ﴿ لَنَاكِبُونَ ﴾ لَعَادِلُونَ ﴿ كَالِحُونَ ﴾ عَابِسُونَ وَقَالَ غَيْرُهُ ﴿ مِنْ سُلَالَةٍ ﴾ الْوَلَدُ وَالنُّطْفَةُ السُّلَالَةُ وَالْجِنَّةُ وَالْجُنُونُ وَاحِدٌ وَالْغُثَاءُ الزَّبَدُ وَمَا ارْتَفَعَ عَنْ الْمَاءِ وَمَا لَا يُنْتَفَعُ بِهِ ﴿ يَجْأَرُونَ ﴾ يَرْفَعُونَ أَصْوَاتَهُمْ كَمَا تَجْأَرُ الْبَقَرَةُ ﴿ عَلَى أَعْقَابِكُمْ ﴾ رَجَعَ عَلَى عَقِبَيْهِ ﴿ سَامِرًا ﴾ مِنْ السَّمَرِ وَالْجَمِيعُ السُّمَّارُ وَالسَّامِرُ هَا هُنَا فِي مَوْضِعِ الْجَمْعِ ﴿ تُسْحَرُونَ ﴾ تُعْمَوْنَ مِنْ السِّحْرِ.

Sufyân ibnu Uyeyne şöyle dedi: ***"seb'a taraika"*** (Mu'minûn: 17) Yedi gökyüzü. ***"leha sabikûne"*** (Mu'minûn: 61) Bunlar için mutluluk geçmiştir. ***"kulûbühüm veciletün"*** (Mu'minûn: 60) Korkanlar olarak.

İbnu Abbas şöyle dedi: ***"heyhate heyhate"*** Ne kadar da uzaktır. ***"fasel el-'addîne"*** (Mu'minûn: 36) Melekler. ***"lenakibûne"*** (Mu'minûn: 74)Sizler hak yoldan ayrılıyorsunuz. ***"kalihune"*** (Mu'minûn: 104) Çirkin yüzlü olanlar.

İbnu Abbas'tan başkası da şöyle dedi: ***"min sülaletin"*** (Mu'minûn: 12-14) Çocuk. ***"vennudfetü"*** Sülâle, soy. ***"el-cinnetü vel-cünûnu"*** (Muminûn: 70) Bu iki kelime de delilik, manasına gelir. ***"el-ğusau"*** (Muminûn: 41) Suyun üzerine çıkan ve kendisinden faydalanılmayan çerçöp. ***"yecerûne"*** Tıpkı bir ineğin böğürmesi gibi seslerini yükseltiyorlar. ***"'alâ e'akabiküm"*** Topukları üzerinde geri döndü. ***"tüsherûne"*** Sihirle onların gözlerini kör ediyorsunuz, onların gözlerini boyuyorsunuz.

٢٤-سُورَةُ النُّورِ

24- Nûr Sûresi

﴿ مِنْ خِلَالِهِ ﴾ مِنْ بَيْنِ أَضْعَافِ السَّحَابِ ﴿ سَنَا بَرْقِهِ ﴾ وَهُوَ الضِّيَاءُ ﴿مُذْعِنِينَ ﴾ يُقَالُ لِلْمُسْتَخْذِي مُذْعِنٌ ﴿ أَشْتَاتًا ﴾ وَشَتًّى وَشَتَاتٌ وَشَتٌّ وَاحِدٌ وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿ سُورَةٌ أَنْزَلْنَاهَا ﴾ بَيَّنَّاهَا وَقَالَ غَيْرُهُ سُمِّيَ الْقُرْآنُ لِجَمَاعَةِ السُّوَرِ وَسُمِّيَتْ السُّورَةُ لِأَنَّهَا مَقْطُوعَةٌ مِنْ الْأُخْرَى فَلَمَّا قُرِنَ بَعْضُهَا إِلَى بَعْضٍ سُمِّيَ قُرْآنًا وَقَالَ سَعْدُ بْنُ عِيَاضٍ الثُّمَالِيُّ الْمِشْكَاةُ الْكُوَّةُ بِلِسَانِ الْحَبَشَةِ وَقَوْلُهُ تَعَالَى ﴿ إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ ﴾ تَأْلِيفَ بَعْضِهِ إِلَى بَعْضٍ ﴿ فَإِذَا قَرَأْنَاهُ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ ﴾ فَإِذَا جَمَعْنَاهُ وَأَلَّفْنَاهُ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ أَيْ مَا جُمِعَ فِيهِ فَاعْمَلْ بِمَا أَمَرَكَ وَانْتَهِ عَمَّا نَهَاكَ اللَّهُ وَيُقَالُ لَيْسَ لِشِعْرِهِ قُرْآنٌ أَيْ تَأْلِيفٌ وَسُمِّيَ الْفُرْقَانَ لِأَنَّهُ يُفَرِّقُ بَيْنَ الْحَقِّ وَالْبَاطِلِ وَيُقَالُ لِلْمَرْأَةِ مَا قَرَأَتْ بِسَلًا قَطُّ أَيْ لَمْ تَجْمَعْ فِي بَطْنِهَا وَلَدًا وَيُقَالُ فِي ﴿فَرَضْنَاهَا﴾ أَنْزَلْنَا فِيهَا فَرَائِضَ مُخْتَلِفَةً وَمَنْ قَرَأَ ﴿فَرَضْنَاهَا﴾ يَقُولُ فَرَضْنَا عَلَيْكُمْ وَعَلَى مَنْ بَعْدَكُمْ وَقَالَ مُجَاهِدٌ ﴿ أَوْ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا ﴾ لَمْ يَدْرُوا لِمَا بِهِمْ

مِنْ الصِّغَرِ وَقَالَ الشَّعْبِيُّ ﴿أُولِي الْإِرْبَةِ﴾ مَنْ لَيْسَ لَهُ أَرَبٌ وَقَالَ طَاوُسٌ هُوَ الْأَحْمَقُ الَّذِي لَا حَاجَةَ لَهُ فِي النِّسَاءِ وَقَالَ مُجَاهِدٌ لَا يُهِمُّهُ إِلَّا بَطْنُهُ وَلَا يَخَافُ عَلَى النِّسَاءِ.

"min hılalihi" (Nur: 43) Bulut katlarının arasından. ***"senaberkıhi"*** (Nur: 43), Işık, parlaklık, ışıltı. ***"müz'ınîne"*** (Nur: 49) İtaat ediciler. ***"eştaten"*** (Nur: 61) Dağınık.

İbnu Abbas şöyle dedi: ***"sûretun enzelnaha"*** (Nur: 1) Onu beyan ettik, açıkladık.

İbnu Abbas'tan başkası şöyle dedi: Sûrelerin bütününe "Kur'ân" ismi verildi. Bir diğerinden bir parça olduğu için "Sûre" ismi verildi. Sûreler birbirine birleştirilince buna "Kur'ân" ismi verilmiştir.

Sa'd ibnu İyâd es-Sumâlî şöyle dedi: ***"el-mişkatü"*** kelimesi Habeş dilinde duvarda diğer tarafa geçmeyen oyuk, demektir.

Allah Azze ve Celle şöyle buyurdu: إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ ***«Kur'ân'ı toplayıp (kalbine yerleştirmek ve sana) okutmak bize düşer.»*** (Kıyâmet: 17) Onun bâzısını bâzısıyla bir araya getirmek.

﴿ فَإِذَا قَرَأْنَاهُ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ ﴾ ***«Kur'ân'ı sana okuduğumuz zaman, onun okunuşunu dinle.»*** (Kıyâmet: 18) onu topladığımız zaman Kur'ân'a tabi ol. Sana emrettiğiyle amel et, yasakladığından da vazgeç. Kur'ân'a hakla batılı birbirinden ayıran manasında "Furkan" adı verilmiştir Kadın için: مَا قَرَأَتْ بِسَلًا قَطُّ: Kadın karnında bir çocuk toplamadı, denilir. ***"feeraznaha"*** Biz bu Kur'ân'da çeşitli farzlar indirdik. Bu kelimeyi ***"feeraznaha"*** şeklinde okunduğunda manası: Sizin ve sizden sonrakilere farz kıldık, manasına gelir.

Mucâhid şöyle dedi: ﴿ أَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا ﴾: **«Henüz bilmeyen çocuklardan başkasına»** (Nur: 31) Yaşlarının küçüklüğünden dolayı bilmeyen.

Şa'bî şöyle dedi: ﴿ أُولِي الْإِرْبَةِ ﴾ Kadına hiçbir ihtiyâcı olmayan kîmse.

Mucâhid şöyle dedi: Midesinden başkasını düşünmeyen ve kadınlardan yana kendisinden korkulmayan kimsedir.

Tâvûs şöyle dedi: Kadınlara ihtiyaç duymayan ahmak kimsedir.

١-بَاب قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ ﴿ وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ ﴾

1- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Eşlerine zina isnad eden ve kendilerinden başka şâhidleri de olmayan kimselerden her birinin şahitliği, doğruyu söyleyenler olduğuna dâir Allah'a dört defa yemin etmekle olur.» (Nur: 6)[241]

٤٧٤٥ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ قَالَ حَدَّثَنِي الزُّهْرِيُّ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ أَنَّ عُوَيْمِرًا أَتَى عَاصِمَ بْنَ عَدِيٍّ وَكَانَ سَيِّدَ بَنِي عَجْلَانَ فَقَالَ كَيْفَ تَقُولُونَ فِي رَجُلٍ وَجَدَ مَعَ امْرَأَتِهِ رَجُلًا أَيَقْتُلُهُ فَتَقْتُلُونَهُ أَمْ كَيْفَ يَصْنَعُ سَلْ لِي رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ ذَلِكَ فَأَتَى عَاصِمٌ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَكَرِهَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَسَائِلَ فَسَأَلَهُ عُوَيْمِرٌ فَقَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَرِهَ الْمَسَائِلَ وَعَابَهَا قَالَ عُوَيْمِرٌ وَاللَّهِ لَا أَنْتَهِي حَتَّى أَسْأَلَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ ذَلِكَ فَجَاءَ عُوَيْمِرٌ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ رَجُلٌ وَجَدَ مَعَ امْرَأَتِهِ رَجُلًا أَيَقْتُلُهُ فَتَقْتُلُونَهُ أَمْ كَيْفَ يَصْنَعُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ أَنْزَلَ اللَّهُ الْقُرْآنَ فِيكَ وَفِي صَاحِبَتِكَ فَأَمَرَهُمَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْمُلَاعَنَةِ بِمَا سَمَّى اللَّهُ فِي

---

241 Bu âyet-i kerimeler, karısını iffetsizlikle suçlayıp buna dair dört şâhit bulamayan kocalara, zina iftirası cezasından kurtulma ve kadından ayrılmak için bir çare getirmektedir. O çare, "Mülaane"dir. Bu da şöyle olur: Hafife, karısını zina suçuyla itham eden kocayı ve karısını çağırır. Önce erkekten, şâhitler huzurunda doğru söylemiş olduğuna dair dört defa Allah'ı şahit tutarak yemin etmesini ister. Beşinci defasında da, şayet yalan söylüyorsa, Allah'ın lanetinin kendi üzerine olmasını dilemesini ister. Erkek bunları yerine getirirse karısı kendisinden boş olur ve kendisine ebediyyen haram olur. Kadına ise zina cezası gerekir. Buna karşılık kadının, bu cezanın kendisinden düşmesi için kocasının yalan söylediğine dair, Allah'ı şâhit tutarak dört defa yemin etmesi beşinci defasında ise, şayet kocası, doğru söyleyenlerden ise, Allahı'n gazabının kendi üzerine olmasını dilemesi gerekir. Kadın da bunları söylerse Halife bunların boşanmasına karar verir. Böylece "Mülaane" tahakkuk etmiş olur.

كِتَابِهِ فَلَاعَنَهَا ثُمَّ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنْ حَبَسْتُهَا فَقَدْ ظَلَمْتُهَا فَطَلَّقَهَا فَكَانَتْ سُنَّةً لِمَنْ كَانَ بَعْدَهُمَا فِي الْمُتَلَاعِنَيْنِ ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ انْظُرُوا فَإِنْ جَاءَتْ بِهِ أَسْحَمَ أَدْعَجَ الْعَيْنَيْنِ عَظِيمَ الْأَلْيَتَيْنِ خَدَلَّجَ السَّاقَيْنِ فَلَا أَحْسِبُ عُوَيْمِرًا إِلَّا قَدْ صَدَقَ عَلَيْهَا وَإِنْ جَاءَتْ بِهِ أُحَيْمِرَ كَأَنَّهُ وَحَرَةٌ فَلَا أَحْسِبُ عُوَيْمِرًا إِلَّا قَدْ كَذَبَ عَلَيْهَا فَجَاءَتْ بِهِ عَلَى النَّعْتِ الَّذِي نَعَتَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ تَصْدِيقِ عُوَيْمِرٍ فَكَانَ بَعْدُ يُنْسَبُ إِلَى أُمِّهِ.

4745- Sehl ibnu Sa'd -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Uveymir ibnul-Hâris, Aclân oğullarının efendisi olan Âsim ibnu Adiy'in yanına geldi ve şöyle dedi:

-Bir kimse yatağında karısıyla yabancı birini zina ederken yakalasa, o adamı öldürmeli ve siz de o adamı kısas olarak öldürmeli misiniz, yoksa nasıl muamele edilmeli? Bu meselenin hallini Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme benim için sorar mısın?

Bunun üzerine Âsim, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin yanına geldi ve şöyle dedi:

-Ey Allah'ın Rasûlü! diye soruyu sormak istedi, ancak Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bu tür soruların sorulmasından hoşlanmadı.

Sonra Uveymir, Âsim ibnu Adiy'e Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin, kendisine sorduğu soruya ne cevap verdiğini sordu. O şöyle dedi:

-Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bu tür soruların kendisine sorulmasından hoşlanmadı ve bu tür soruların sorulmasını ayıp olarak karşıladı.

Bunun üzerine Uveymir:

-Vallahi ben bu işin peşini bırakmam. Muhakkak bunu Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e soracağım, dedi.

Uveymir, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin yanına geldi ve şöyle dedi:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Bir kimse yatağında karısıyla yabancı birini zina ederken yakalasa, o adamı öldürmeli ve siz de o adamı kısas olarak

öldürmeli misiniz, yoksa nasıl muamele edilmeli?

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Allah Azze ve Celle senin ve hanımın hakkında âyet indirdi."

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bu ikisine Allah Azze ve Celle'nin Kur'ân'da isimlendirdiği gibi lânetleşmelerini emretti. Sonra Uveymir:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Şayet ben bu kadını nikahımda tutarsam ben ona zulmetmiş olurum, dedi ve kadını boşadı.

Bu olaydan sonra lanetleşen karı ve kocanın ayrılmaları kanunlaşmış oldu.

Sonra Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Bakınız! Şayet bu kadın vücûdu siyah, gözlerinin siyahı koyu, kıçının iki yanı büyük, baldırları kaba kıyafette bir çocuk getirirse, muhakkak ben Uveymir'in bu kadına zina isnadında doğru söylediğini sanırım. Şayet bu kadın kertenkele gibi kızılca bir çocuk doğurursa, ben Uveymir'in, kadına iftira ettiğini sanırım!"

Sonra kadın, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin Uveymir'i doğrulayıcı olarak vasfettiği şekilde bir çocuk doğurdu. Sonra bu çocuk annesine nispet edilir oldu. (Hadisin geçtiği diğer yer: 423)

٢-بَاب ﴿ وَالْخَامِسَةُ أَنَّ لَعْنَةَ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴾

2- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Beşincisi ise, eğer yalan söylüyorsa, Allah'ın lanetini kendi üzerine olmasını dilemektir.» (Nur: 7)

٤٧٤٦- حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ أَبُو الرَّبِيعِ حَدَّثَنَا فُلَيْحٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ أَنَّ رَجُلًا أَتَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ رَجُلًا رَأَى مَعَ امْرَأَتِهِ رَجُلًا أَيَقْتُلُهُ فَتَقْتُلُونَهُ أَمْ كَيْفَ يَفْعَلُ فَأَنْزَلَ اللَّهُ فِيهِمَا مَا ذُكِرَ فِي الْقُرْآنِ مِنَ التَّلَاعُنِ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ قُضِيَ فِيكَ وَفِي امْرَأَتِكَ قَالَ فَتَلَاعَنَا وَأَنَا شَاهِدٌ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَفَارَقَهَا

فَكَانَتْ سُنَّةً أَنْ يُفَرَّقَ بَيْنَ الْمُتَلَاعِنَيْنِ وَكَانَتْ حَامِلًا فَأَنْكَرَ حَمْلَهَا وَكَانَ ابْنُهَا يُدْعَى إِلَيْهَا ثُمَّ جَرَتْ السُّنَّةُ فِي الْمِيرَاثِ أَنْ يَرِثَهَا وَتَرِثَ مِنْهُ مَا فَرَضَ اللَّهُ لَهَا.

4746- Sehl ibnu Sa'd -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Bir adam Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin yanına geldi ve şöyle dedi:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Bir kimse yatağında karısıyla yabancı birini zina ederken yakalasa, o adamı öldürmeli ve siz de o adamı kısas olarak öldürmeli misiniz, yoksa nasıl muamele edilmeli?

Bunun üzerine Allah Azze ve Celle o kadınla kocası hakkında Kur'ân'da zikredilen lânetleşme âyetini indirdi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ona şöyle dedi:

-"Senin ve hanımın hakkında hüküm verildi.

Ben Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin yanında iken bu ikisi lânetleştiler ve kocası kadını boşadı. Bu olaydan sonra lânetleşen karı ve kocanın ayrılmaları kanunlaşmış oldu. Kadın hamile idi ve Uveymir o çocuğun kendisinden olmadığını söyleyerek bu çocuğu reddetti. Kadının doğurduğu erkek çocuk, annesine nispet edilerek çağrıldı. Sonra Allah'ın o kadının üzerine bir farz olarak kadının çocuğa, çocuğun da anneye miras bırakması kanunlaştı.

٣-بَاب ﴿ وَيَدْرَأُ عَنْهَا الْعَذَابَ أَنْ تَشْهَدَ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنْ الْكَاذِبِينَ ﴾

3- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Kocasının yalancılardan olduğuna dâir Allah'a dört defa yemin etmesi, zina cezasını ondan kaldırır.» (Nur: 8)

٤٧٤٧- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ هِشَامِ بْنِ حَسَّانَ حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ هِلَالَ بْنَ أُمَيَّةَ قَذَفَ امْرَأَتَهُ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِشَرِيكِ ابْنِ سَحْمَاءَ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْبَيِّنَةَ أَوْ حَدٌّ فِي ظَهْرِكَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِذَا رَأَى أَحَدُنَا عَلَى امْرَأَتِهِ رَجُلًا يَنْطَلِقُ يَلْتَمِسُ الْبَيِّنَةَ فَجَعَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ الْبَيِّنَةَ وَإِلَّا حَدٌّ فِي ظَهْرِكَ فَقَالَ هِلَالٌ

وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ إِنِّي لَصَادِقٌ فَلَيُنْزِلَنَّ اللَّهُ مَا يُبَرِّئُ ظَهْرِي مِنْ الْحَدِّ فَنَزَلَ جِبْرِيلُ وَأَنْزَلَ عَلَيْهِ ﴿ وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ فَقَرَأَ حَتَّى بَلَغَ إِنْ كَانَ مِنْ الصَّادِقِينَ﴾ فَانْصَرَفَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَرْسَلَ إِلَيْهَا فَجَاءَ هِلَالٌ فَشَهِدَ وَالنَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ أَنَّ أَحَدَكُمَا كَاذِبٌ فَهَلْ مِنْكُمَا تَائِبٌ ثُمَّ قَامَتْ فَشَهِدَتْ فَلَمَّا كَانَتْ عِنْدَ الْخَامِسَةِ وَقَّفُوهَا وَقَالُوا إِنَّهَا مُوجِبَةٌ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ فَتَلَكَّأَتْ وَنَكَصَتْ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهَا تَرْجِعُ ثُمَّ قَالَتْ لَا أَفْضَحُ قَوْمِي سَائِرَ الْيَوْمِ فَمَضَتْ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَبْصِرُوهَا فَإِنْ جَاءَتْ بِهِ أَكْحَلَ الْعَيْنَيْنِ سَابِغَ الْأَلْيَتَيْنِ خَدَلَّجَ السَّاقَيْنِ فَهُوَ لِشَرِيكِ ابْنِ سَحْمَاءَ فَجَاءَتْ بِهِ كَذَلِكَ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَوْلَا مَا مَضَى مِنْ كِتَابِ اللَّهِ لَكَانَ لِي وَلَهَا شَأْنٌ.

4747- Abdullah İbnu Abbas -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

Hilâl ibnu Umeyye, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in huzurunda, hanımının Şerik ibnu Sehmâ ile zina ettiğini bildirdi. Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

-"Hanımının onunla zina ettiğine dair şâhitler getirmen gerekir. Aksi takdirde sırtına sopa vurmak suretiyle had cezası uygulanır" buyurdu. Akabinde Hilâl şöyle buyurdu:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Bizden biri hanımın başka biriyle zina ettiğini görecek ve şâhitler bulmak için oradan ayrılacak öyle mi?!

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem de:

-"Hanımının onunla zina ettiğine dair şâhitler getirmen gerekir. Aksi takdirde sırtına sopa vurmak suretiyle had cezası uygulanır" demeye devam etti.

Bunun üzerine Hilâl şöyle dedi:

-Sen'i hak ile gönderen Allah'a yemîn ederim ki, ben doğruyu söylüyorum. Muhakkak ki Allah benim doğru olduğumu sana bildirecek ve sırtıma had cezası olarak sopa vurulmasından beni kurtaracaktır.

Bu olay üzerine Cibril aleyhisselâm indi ve Allah şu âyetleri vahyetti:

«Eşlerine zina isnad eden ve kendilerinden başka şâhidlerî de olmayan kimselerden her birinin şahitliği, doğruyu söyleyenler olduğuna dâir Allah'a dört defa yemin etmekle olur. Beşincisi ise, eğer yalan söylüyorsa, Allah'ın lanetini kendi üzerine olmasını dilemektir. Kocasının yalancılardan olduğuna dâir Allah'a dört defa yemin etmesi, zina cezasını ondan kaldırır. Beşincisi ise, eğer erkek doğruyu söyleyenlerden ise, Allah'ın gazabının kendi üzerine olmasını dilemektir.» (Nur: 6-9)

Bundan sonra Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem oradan ayrıldı ve kadına haber yolladı. Bunun üzerine kocası Hilâl geldi ve karısını zina ederken gördüğüne dair yemin etti. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Muhakkak ki Allah ikinizden hanginizin yalancı olduğunu bilmektedir. O takdirde günahından dolayı tövbe eden yok mudur?"

Sonra Hilâlin hanımı ayağa kalktı. Dört kere zina etmediğine dair yemin etti. Beşincide, "Allah'ın lâneti benim üzerime olsun ki" diyeceği sırada orada bulunanlar kadını susturdular ve:

-Şayet Allah'ın lâneti benim üzerime olsun ki ben bu zina fiilini işlemedim, dersen ve durum da aksi ise muhakkak ki Allah'ın lâneti senin üzerine vâcip olur, dediler.

Bu söz üzerine kadın biraz durdu. Biz yemininden dönecek zannettik. Sonra kadın:

-Kavmimin şerefine bundan sonra leke sürecek değilim, dedi ve beşincide de "şayet yalancılardan isem Allah'ın lâneti benim üzerime olsun" diyerek yemin etti.

Bunun ardından Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Bu kadına bakınız! Eğer gözleri sürmeli, iki kıçının iki yanı iri, baldırları kalın tipte bir çocuk getirirse, çocuk Şerîk ibnu Sehmâ'ya âittir."

Kadın da tıpkı Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin vasfettiği gibi çocuk doğurdu. Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Şayet Allah'ın Kitâbı'nda böyle bir hüküm olmamış olsaydı muhakkak bu kadına zina cezası uygulardım." (Hadisin geçtiği diğer yer: 2671)

٤-بَاب قَوْلِهِ ﴿ وَالْخَامِسَةَ أَنَّ غَضَبَ اللَّهِ عَلَيْهَا إِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴾

4- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı:

«Beşincisi ise, eğer erkek doğruyu söyleyenlerden ise, Allah'ın gazabının kendi üzerine olmasını dilemektir.» (Nur: 9)

٤٧٤٨- حَدَّثَنَا مُقَدَّمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى حَدَّثَنَا عَمِّي الْقَاسِمُ بْنُ يَحْيَى عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ وَقَدْ سَمِعَ مِنْهُ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَجُلًا رَمَى امْرَأَتَهُ فَانْتَفَى مِنْ وَلَدِهَا فِي زَمَانِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَمَرَ بِهِمَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَتَلَاعَنَا كَمَا قَالَ اللَّهُ ثُمَّ قَضَى بِالْوَلَدِ لِلْمَرْأَةِ وَفَرَّقَ بَيْنَ الْمُتَلَاعِنَيْنِ.

4748- Abdullah ibnu Ömer -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem zamanında bir adam hanımının zina ettiğini ve çocuğun kendisinden olmadığını söyledi. bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, Kur'ân'da emredildiği üzere karı ve kocanın lânetleşmelerini emretti. Sonra çocuğun kadına ait olduğuna hükmetti ve birbiriyle lânetleşen karı ve kocanın arasını ayırdı. Yani onları boşanmasını emretti. (Hadisin geçtiği diğer yerler: 5306, 5313, 5314, 5315, 6748)

٥-بَاب ﴿ إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِنْكُمْ لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَكُمْ بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ مَا اكْتَسَبَ مِنَ الْإِثْمِ وَالَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾ أَفَّاكٌ كَذَّابٌ.

5- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Peygamberin eşi hakkındaki o iftirayı yapanlar, içinizden bir topluluktur. Bunu kendiniz için bir şer sanmayın; aksine o, sizin için hayırlı olmuştur. Onlardan her biri için kazandığı günâh nisbetinde ceza vardır. İftiranın en büyüğünü yüklenene ise, büyük azap vardır.» (Nur: 11)[242] (Dipnot: →)

"effekun" kelimesi, çok yalancı, manasına gelmektedir.

٤٧٤٩-حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ مَعْمَرٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ﴿وَالَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ﴾ قَالَتْ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أُبَيٍّ ابْنُ سَلُولَ.

4749- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

«İftiranın en büyüğünü yüklenen» Abdullah ibnu Ubey ibnu Selûl'dür.

٦-بَاب ﴿ لَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بِأَنْفُسِهِمْ خَيْرًا) إِلَى قَوْلِهِ ﴿ الْكَاذِبُونَ ﴾

6- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Bu iftirayı işittiğiniz zaman, mû'min erkek ve kadınların güzel zanda bulunup kendi kendilerine "bu apaçık bir iftiradır" demeleri gerekmez miydi? Bu iftiraya dört şahit getirmeleri gerekmez miydi? Şahidtleri getirmediklerine göre, bunlar, Allah katında yalancı olanlardır.» (Nur: 12-13)[243]

---

242 Buradan itibaren on ayet, münafıkların, Âişe aleyhinde uydurdukları ve bir kısım Müslümanları da içine ittikleri "Çirkin iftira"yı yalanlamakta, Resulullah'ın ailesinin bu iftiralardan beri olduğunu ortaya koymaktadır.

243 Allah Teâlâ bu âyet-i kerimede, müminlere, Âişe hakkındaki iftiraya ihtimal vermeleri yüzünden sitem etmekte ve onları böyle davranışlardan sakınmaya davet etmektedir. Âişe, müminlerden biri, hattâ onların annesi olduğu hâlde, onun, böyle birşey yaptığını düşünmek, müminlere yakışmayan bir davranıştır. Nitekim sahabilerden, Halid ibnu Zeyd Ebu Eyyub el-Ensârî'ye hanımı: "İnsanların, Âişe hakkında ne söylediklerini duymadın mı?" deyince Ebu Eyyub, "Evet duydum. Bu bir yalandır. Ey Eyyub'un annesi sen böyle, bir şey yaparmısın?" demiş, hanımı da: "Hayır vallahi yapmam." cevabını vermiştir. Bunun üzerine Ebu Eyyub: "Vallahi Âişe senden daha hayırlıdır." demiştir. Bu âyet-i kerime, bir iftira ile doğru sözün birbirinden ayırdedilmesinin yolunu öğretiyor ve bunun, olay hakkında, kendilerine güvenilir dört şâhit ile olayın doğruluğunun tesbiti olduğunu beyan ediyor. Bu hadisede, iftirada bulunanlar, iddialarına dair herhangi bir şâhit getiremediklerinden onların yalancı oldukları ortaya çıkıyor.

٤٧٥٠ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ يُونُسَ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ وَسَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ وَعَلْقَمَةُ بْنُ وَقَّاصٍ وَعُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ عَنْ حَدِيثِ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ قَالَ لَهَا أَهْلُ الْإِفْكِ مَا قَالُوا فَبَرَّأَهَا اللَّهُ مِمَّا قَالُوا وَكُلٌّ حَدَّثَنِي طَائِفَةً مِنْ الْحَدِيثِ وَبَعْضُ حَدِيثِهِمْ يُصَدِّقُ بَعْضًا وَإِنْ كَانَ بَعْضُهُمْ أَوْعَى لَهُ مِنْ بَعْضٍ الَّذِي حَدَّثَنِي عُرْوَةُ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا زَوْجَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَخْرُجَ أَقْرَعَ بَيْنَ أَزْوَاجِهِ فَأَيَّتُهُنَّ خَرَجَ سَهْمُهَا خَرَجَ بِهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَعَهُ قَالَتْ عَائِشَةُ فَأَقْرَعَ بَيْنَنَا فِي غَزْوَةٍ غَزَاهَا فَخَرَجَ سَهْمِي فَخَرَجْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعْدَمَا نَزَلَ الْحِجَابُ فَأَنَا أُحْمَلُ فِي هَوْدَجِي وَأُنْزَلُ فِيهِ فَسِرْنَا حَتَّى إِذَا فَرَغَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ غَزْوَتِهِ تِلْكَ وَقَفَلَ وَدَنَوْنَا مِنْ الْمَدِينَةِ قَافِلِينَ آذَنَ لَيْلَةً بِالرَّحِيلِ فَقُمْتُ حِينَ آذَنُوا بِالرَّحِيلِ فَمَشَيْتُ حَتَّى جَاوَزْتُ الْجَيْشَ فَلَمَّا قَضَيْتُ شَأْنِي أَقْبَلْتُ إِلَى رَحْلِي فَإِذَا عِقْدٌ لِي مِنْ جَزْعِ ظَفَارِ قَدْ انْقَطَعَ فَالْتَمَسْتُ عِقْدِي وَحَبَسَنِي ابْتِغَاؤُهُ وَأَقْبَلَ الرَّهْطُ الَّذِينَ كَانُوا يَرْحَلُونَ لِي فَاحْتَمَلُوا هَوْدَجِي فَرَحَلُوهُ عَلَى بَعِيرِي الَّذِي كُنْتُ رَكِبْتُ وَهُمْ يَحْسِبُونَ أَنِّي فِيهِ وَكَانَ النِّسَاءُ إِذْ ذَاكَ خِفَافًا لَمْ يُثْقِلْهُنَّ اللَّحْمُ إِنَّمَا تَأْكُلُ الْعُلْقَةَ مِنْ الطَّعَامِ فَلَمْ يَسْتَنْكِرْ الْقَوْمُ خِفَّةَ الْهَوْدَجِ حِينَ رَفَعُوهُ وَكُنْتُ جَارِيَةً حَدِيثَةَ السِّنِّ فَبَعَثُوا الْجَمَلَ وَسَارُوا فَوَجَدْتُ عِقْدِي بَعْدَمَا اسْتَمَرَّ الْجَيْشُ فَجِئْتُ مَنَازِلَهُمْ وَلَيْسَ بِهَا دَاعٍ وَلَا مُجِيبٌ فَأَمَمْتُ مَنْزِلِي الَّذِي كُنْتُ بِهِ وَظَنَنْتُ أَنَّهُمْ سَيَفْقِدُونِي فَيَرْجِعُونَ إِلَيَّ فَبَيْنَا أَنَا جَالِسَةٌ فِي مَنْزِلِي غَلَبَتْنِي عَيْنِي فَنِمْتُ وَكَانَ صَفْوَانُ بْنُ الْمُعَطَّلِ السُّلَمِيُّ ثُمَّ الذَّكْوَانِيُّ مِنْ وَرَاءِ الْجَيْشِ فَأَدْلَجَ فَأَصْبَحَ عِنْدَ مَنْزِلِي فَرَأَى سَوَادَ إِنْسَانٍ نَائِمٍ فَأَتَانِي فَعَرَفَنِي حِينَ رَآنِي وَكَانَ رَآنِي قَبْلَ الْحِجَابِ فَاسْتَيْقَظْتُ بِاسْتِرْجَاعِهِ حِينَ عَرَفَنِي فَخَمَّرْتُ وَجْهِي بِجِلْبَابِي وَ وَاللَّهِ مَا كَلَّمَنِي كَلِمَةً وَلَا

فَهَلَكَ مَنْ هَلَكَ وَكَانَ الَّذِي تَوَلَّى الْإِفْكَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أُبَيِّ ابْنَ سَلُولَ فَقَدِمْنَا الْمَدِينَةَ
فَاشْتَكَيْتُ حِينَ قَدِمْتُ شَهْرًا وَالنَّاسُ يُفِيضُونَ فِي قَوْلِ أَصْحَابِ الْإِفْكِ لَا أَشْعُرُ
بِشَيْءٍ مِنْ ذَلِكَ وَهُوَ يَرِيبُنِي فِي وَجَعِي أَنِّي لَا أَعْرِفُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ اللُّطْفَ الَّذِي كُنْتُ أَرَى مِنْهُ حِينَ أَشْتَكِي إِنَّمَا يَدْخُلُ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى
اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَيُسَلِّمُ ثُمَّ يَقُولُ كَيْفَ تِيكُمْ ثُمَّ يَنْصَرِفُ فَذَاكَ الَّذِي يَرِيبُنِي وَلَا
أَشْعُرُ بِالشَّرِّ حَتَّى خَرَجْتُ بَعْدَمَا نَقَهْتُ فَخَرَجَتْ مَعِي أُمُّ مِسْطَحٍ قِبَلَ الْمَنَاصِعِ وَهُوَ
مُتَبَرَّزُنَا وَكُنَّا لَا نَخْرُجُ إِلَّا لَيْلًا إِلَى لَيْلٍ وَذَلِكَ قَبْلَ أَنْ نَتَّخِذَ الْكُنُفَ قَرِيبًا مِنْ بُيُوتِنَا
وَأَمْرُنَا أَمْرُ الْعَرَبِ الْأُوَلِ فِي التَّبَرُّزِ قِبَلَ الْغَائِطِ فَكُنَّا نَتَأَذَّى بِالْكُنُفِ أَنْ نَتَّخِذَهَا عِنْدَ
بُيُوتِنَا فَانْطَلَقْتُ أَنَا وَأُمُّ مِسْطَحٍ وَهِيَ ابْنَةُ أَبِي رُهْمِ بْنِ عَبْدِ مَنَافٍ وَأُمُّهَا بِنْتُ صَخْرِ
بْنِ عَامِرٍ خَالَةُ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ وَابْنُهَا مِسْطَحُ بْنُ أُثَاثَةَ فَأَقْبَلْتُ أَنَا وَأُمُّ مِسْطَحٍ قِبَلَ
بَيْتِي وَقَدْ فَرَغْنَا مِنْ شَأْنِنَا فَعَثَرَتْ أُمُّ مِسْطَحٍ فِي مِرْطِهَا فَقَالَتْ تَعِسَ مِسْطَحٌ فَقُلْتُ
لَهَا بِئْسَ مَا قُلْتِ أَتَسُبِّينَ رَجُلًا شَهِدَ بَدْرًا قَالَتْ أَيْ هَنْتَاهْ أَوَلَمْ تَسْمَعِي مَا قَالَ قَالَتْ
قُلْتُ وَمَا قَالَ فَأَخْبَرَتْنِي بِقَوْلِ أَهْلِ الْإِفْكِ فَازْدَدْتُ مَرَضًا عَلَى مَرَضِي فَلَمَّا رَجَعْتُ
إِلَى بَيْتِي وَدَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَعْنِي سَلَّمَ ثُمَّ قَالَ كَيْفَ
تِيكُمْ فَقُلْتُ أَتَأْذَنُ لِي أَنْ آتِيَ أَبَوَيَّ قَالَتْ وَأَنَا حِينَئِذٍ أُرِيدُ أَنْ أَسْتَيْقِنَ الْخَبَرَ مِنْ
قِبَلِهِمَا قَالَتْ فَأَذِنَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَجِئْتُ أَبَوَيَّ فَقُلْتُ لِأُمِّي يَا
أُمَّتَاهْ مَا يَتَحَدَّثُ النَّاسُ قَالَتْ يَا بُنَيَّةُ هَوِّنِي عَلَيْكِ فَوَاللَّهِ لَقَلَّمَا كَانَتْ امْرَأَةٌ قَطُّ
وَضِيئَةً عِنْدَ رَجُلٍ يُحِبُّهَا وَلَهَا ضَرَائِرُ إِلَّا كَثَّرْنَ عَلَيْهَا قَالَتْ فَقُلْتُ سُبْحَانَ اللَّهِ أَوَلَقَدْ

فِرَاقِ أَهْلِه قَالَتْ فَأَمَّا أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ فَأَشَارَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالَّذِي يَعْلَمُ مِنْ بَرَاءَةِ أَهْلِه وَبِالَّذِي يَعْلَمُ لَهُمْ فِي نَفْسِه مِنْ الْوُدِّ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَهْلَكَ وَلَا نَعْلَمُ إِلَّا خَيْرًا وَأَمَّا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَمْ يُضَيِّقْ اللَّهُ عَلَيْكَ وَالنِّسَاءُ سِوَاهَا كَثِيرٌ وَإِنْ تَسْأَلْ الْجَارِيَةَ تَصْدُقْكَ قَالَتْ فَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَرِيرَةَ فَقَالَ أَيْ بَرِيرَةُ هَلْ رَأَيْتِ مِنْ شَيْءٍ يَرِيبُكِ قَالَتْ بَرِيرَةُ لَا وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ إِنْ رَأَيْتُ عَلَيْهَا أَمْرًا أَغْمِصُهُ عَلَيْهَا أَكْثَرَ مِنْ أَنَّهَا جَارِيَةٌ حَدِيثَةُ السِّنِّ تَنَامُ عَنْ عَجِينِ أَهْلِهَا فَتَأْتِي الدَّاجِنُ فَتَأْكُلُهُ فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاسْتَعْذَرَ يَوْمَئِذٍ مِنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أُبَيٍّ ابْنِ سَلُولَ قَالَتْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ يَا مَعْشَرَ الْمُسْلِمِينَ مَنْ يَعْذِرُنِي مِنْ رَجُلٍ قَدْ بَلَغَنِي أَذَاهُ فِي أَهْلِ بَيْتِي فَوَاللَّهِ مَا عَلِمْتُ عَلَى أَهْلِي إِلَّا خَيْرًا وَلَقَدْ ذَكَرُوا رَجُلًا مَا عَلِمْتُ عَلَيْهِ إِلَّا خَيْرًا وَمَا كَانَ يَدْخُلُ عَلَى أَهْلِي إِلَّا مَعِي فَقَامَ سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ الْأَنْصَارِيُّ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنَا أَعْذِرُكَ مِنْهُ إِنْ كَانَ مِنْ الْأَوْسِ ضَرَبْتُ عُنُقَهُ وَإِنْ كَانَ مِنْ إِخْوَانِنَا مِنْ الْخَزْرَجِ أَمَرْتَنَا فَفَعَلْنَا أَمْرَكَ قَالَتْ فَقَامَ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ وَهُوَ سَيِّدُ الْخَزْرَجِ وَكَانَ قَبْلَ ذَلِكَ رَجُلًا صَالِحًا وَلَكِنْ احْتَمَلَتْهُ الْحَمِيَّةُ فَقَالَ لِسَعْدٍ كَذَبْتَ لَعَمْرُ اللَّهِ لَا تَقْتُلُهُ وَلَا تَقْدِرُ عَلَى قَتْلِه فَقَامَ أُسَيْدُ بْنُ حُضَيْرٍ وَهُوَ ابْنُ عَمِّ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ فَقَالَ لِسَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ كَذَبْتَ لَعَمْرُ اللَّهِ لَنَقْتُلَنَّهُ فَإِنَّكَ مُنَافِقٌ تُجَادِلُ عَنْ الْمُنَافِقِينَ فَتَثَاوَرَ الْحَيَّانِ الْأَوْسُ وَالْخَزْرَجُ حَتَّى هَمُّوا أَنْ يَقْتَتِلُوا وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَائِمٌ عَلَى الْمِنْبَرِ فَلَمْ يَزَلْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُخَفِّضُهُمْ حَتَّى سَكَتُوا وَسَكَتَ قَالَتْ فَبَكَيْتُ يَوْمِي ذَلِكَ لَا يَرْقَأُ لِي دَمْعٌ وَلَا أَكْتَحِلُ بِنَوْمٍ قَالَتْ فَأَصْبَحَ أَبَوَايَ عِنْدِي وَقَدْ بَكَيْتُ لَيْلَتَيْنِ وَيَوْمًا لَا أَكْتَحِلُ بِنَوْمٍ وَلَا يَرْقَأُ لِي دَمْعٌ يَظُنَّانِ أَنَّ الْبُكَاءَ فَالِقٌ كَبِدِي قَالَتْ فَبَيْنَمَا هُمَا جَالِسَانِ عِنْدِي وَأَنَا أَبْكِي فَاسْتَأْذَنَتْ عَلَيَّ امْرَأَةٌ مِنْ الْأَنْصَارِ فَأَذِنْتُ لَهَا فَجَلَسَتْ تَبْكِي مَعِي قَالَتْ فَبَيْنَا نَحْنُ عَلَى ذَلِكَ دَخَلَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَلَّمَ ثُمَّ جَلَسَ قَالَتْ

وَلَمْ يَجْلِسْ عِنْدِي مُنْذُ قِيلَ مَا قِيلَ قَبْلَهَا وَقَدْ لَبِثَ شَهْرًا لَا يُوحَى إِلَيْهِ فِي شَأْنِي قَالَتْ فَتَشَهَّدَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ جَلَسَ ثُمَّ قَالَ أَمَّا بَعْدُ يَا عَائِشَةُ فَإِنَّهُ قَدْ بَلَغَنِي عَنْكِ كَذَا وَكَذَا فَإِنْ كُنْتِ بَرِيئَةً فَسَيُبَرِّئُكِ اللَّهُ وَإِنْ كُنْتِ أَلْمَمْتِ بِذَنْبٍ فَاسْتَغْفِرِي اللَّهَ وَتُوبِي إِلَيْهِ فَإِنَّ الْعَبْدَ إِذَا اعْتَرَفَ بِذَنْبِهِ ثُمَّ تَابَ إِلَى اللَّهِ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ قَالَتْ فَلَمَّا قَضَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَقَالَتَهُ قَلَصَ دَمْعِي حَتَّى مَا أُحِسُّ مِنْهُ قَطْرَةً فَقُلْتُ لِأَبِي أَجِبْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيمَا قَالَ قَالَ وَاللَّهِ مَا أَدْرِي مَا أَقُولُ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْتُ لِأُمِّي أَجِيبِي رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ مَا أَدْرِي مَا أَقُولُ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ فَقُلْتُ وَأَنَا جَارِيَةٌ حَدِيثَةُ السِّنِّ لَا أَقْرَأُ كَثِيرًا مِنْ الْقُرْآنِ إِنِّي وَاللَّهِ لَقَدْ عَلِمْتُ لَقَدْ سَمِعْتُمْ هَذَا الْحَدِيثَ حَتَّى اسْتَقَرَّ فِي أَنْفُسِكُمْ وَصَدَّقْتُمْ بِهِ فَلَئِنْ قُلْتُ لَكُمْ إِنِّي بَرِيئَةٌ وَاللَّهُ يَعْلَمُ أَنِّي بَرِيئَةٌ لَا تُصَدِّقُونِي بِذَلِكَ وَلَئِنْ اعْتَرَفْتُ لَكُمْ بِأَمْرٍ وَاللَّهُ يَعْلَمُ أَنِّي مِنْهُ بَرِيئَةٌ لَتُصَدِّقُنِّي وَاللَّهِ مَا أَجِدُ لَكُمْ مَثَلًا إِلَّا قَوْلَ أَبِي يُوسُفَ قَالَ ﴿ فَصَبْرٌ جَمِيلٌ وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ ﴾ قَالَتْ ثُمَّ تَحَوَّلْتُ فَاضْطَجَعْتُ عَلَى فِرَاشِي قَالَتْ وَأَنَا حِينَئِذٍ أَعْلَمُ أَنِّي بَرِيئَةٌ وَأَنَّ اللَّهَ مُبَرِّئِي بِبَرَاءَتِي وَلَكِنْ وَاللَّهِ مَا كُنْتُ أَظُنُّ أَنَّ اللَّهَ مُنْزِلٌ فِي شَأْنِي وَحْيًا يُتْلَى وَلَشَأْنِي فِي نَفْسِي كَانَ أَحْقَرَ مِنْ أَنْ يَتَكَلَّمَ اللَّهُ فِيَّ بِأَمْرٍ يُتْلَى وَلَكِنْ كُنْتُ أَرْجُو أَنْ يَرَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي النَّوْمِ رُؤْيَا يُبَرِّئُنِي اللَّهُ بِهَا قَالَتْ فَوَاللَّهِ مَا رَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَا خَرَجَ أَحَدٌ مِنْ أَهْلِ الْبَيْتِ حَتَّى أُنْزِلَ عَلَيْهِ فَأَخَذَهُ مَا كَانَ يَأْخُذُهُ مِنْ الْبُرَحَاءِ حَتَّى إِنَّهُ لَيَتَحَدَّرُ مِنْهُ مِثْلُ الْجُمَانِ مِنْ الْعَرَقِ وَهُوَ فِي يَوْمٍ شَاتٍ مِنْ ثِقَلِ الْقَوْلِ الَّذِي يُنْزَلُ عَلَيْهِ قَالَتْ فَلَمَّا سُرِّيَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُرِّيَ عَنْهُ وَهُوَ يَضْحَكُ فَكَانَتْ أَوَّلُ كَلِمَةٍ تَكَلَّمَ بِهَا يَا عَائِشَةُ أَمَّا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فَقَدْ بَرَّأَكِ فَقَالَتْ أُمِّي قُومِي إِلَيْهِ قَالَتْ فَقُلْتُ لَا وَاللَّهِ لَا أَقُومُ إِلَيْهِ وَلَا أَحْمَدُ إِلَّا اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ ﴿ إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِنْكُمْ لَا

تَحْسَبُوهُ﴾ الْعَشْرَ الْآيَاتِ كُلَّهَا فَلَمَّا أَنْزَلَ اللَّهُ هَذَا فِي بَرَاءَتِي قَالَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَكَانَ يُنْفِقُ عَلَى مِسْطَحِ بْنِ أُثَاثَةَ لِقَرَابَتِهِ مِنْهُ وَفَقْرِهِ وَاللَّهِ لَا أُنْفِقُ عَلَى مِسْطَحٍ شَيْئًا أَبَدًا بَعْدَ الَّذِي قَالَ لِعَائِشَةَ مَا قَالَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ ﴿وَلَا يَأْتَلِ أُولُو الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا أُولِي الْقُرْبَى وَالْمَسَاكِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ قَالَ أَبُو بَكْرٍ بَلَى وَاللَّهِ إِنِّي أُحِبُّ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لِي فَرَجَعَ إِلَى مِسْطَحٍ النَّفَقَةَ الَّتِي كَانَ يُنْفِقُ عَلَيْهِ وَقَالَ وَاللَّهِ لَا أَنْزِعُهَا مِنْهُ أَبَدًا قَالَتْ عَائِشَةُ وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْأَلُ زَيْنَبَ ابْنَةَ جَحْشٍ عَنْ أَمْرِي فَقَالَ يَا زَيْنَبُ مَاذَا عَلِمْتِ أَوْ رَأَيْتِ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَحْمِي سَمْعِي وَبَصَرِي مَا عَلِمْتُ إِلَّا خَيْرًا قَالَتْ وَهِيَ الَّتِي كَانَتْ تُسَامِينِي مِنْ أَزْوَاجِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَعَصَمَهَا اللَّهُ بِالْوَرَعِ وَطَفِقَتْ أُخْتُهَا حَمْنَةُ تُحَارِبُ لَهَا فَهَلَكَتْ فِيمَنْ هَلَكَ مِنْ أَصْحَابِ الْإِفْكِ.

4750- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bir yolculuğa sefere çıkmak istediği zaman hanımları arasında kura çekerdi. Kura hanımlarından hangisine çıkarsa onunla o yolculuğuna çıkardı. Mustalik oğulları savaşına çıkacağında Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem yine hanımları arasında kura çekti ve kurada benim ismim çıktı. Hicap âyeti indirildikten sonra ben, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber yolculuğa çıktım. Ben hevdec içinde yolculuğumu yapar ve kervan konakladığı zaman ben o hevdecden indirilirdim. Bu şekilde yolumuza devam ettik.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bu Mustalik oğulları savaşından döndüğü ve Medine'ye yaklaştığımızda bir konaklama yerinde konakladı. Gecenin bir kısmını orada geçirdi. Sonra konaklama yerinden ayrılma emri verdi. Hareket emrini orduya duyurdukları zaman ben kalktım ve ihtiyâcımı gidermek için ordudan ayrılıp gittim. Hacetimi bitirince ordunun konaklama yerine geldim.

Bu esnada göğsüme elimle dokundum ve Yemen akikli gerdanlığımın koptuğunun farkına vardım. Geri döndüm ve gerdanlığımı aramaya başladım. Gerdanlığımı aramak beni ordudan geride bırakmıştı. İçine bindiğim hevdecimi deveye indirip bindirenler benim hevdec içinde olduğu-

mu zannetmişler ve onu alarak deveye yüklemişlerdi. O zamanlarda kadınlar az yemek yediklerinden dolayı hafif idiler; fazla kilolu değillerdi. Bu sebepten dolayı hizmetçiler hevdeci deveye yüklemek için kaldırdıklarında, hevdecin ağırlığını fark etmeyerek deveye yüklemişler. Ben o zamanlar küçük yaşta bir kadındım. Böylelikle deveyi sürüp yürümüşler.

Ordu, konaklama yerinden ayrıldıktan sonra ben düşürdüğüm gerdanlığımı buldum. Konaklama yerine geldim, ancak orada hiç kimse yoktu. Onlar benim hevdecde olmadığımı fark ederler ve beni almak için geri dönerler, düşüncesiyle orada beklemeye başladım. Bu esnada uykum geldi ve bulunduğum yerde uyuyakaldım.

Ordunun ardından kolaçan etmekle görevli olan Safvân ibnu Muattal Sulemi ez-Zekvâni benim konakladığım yere geldi. Uyuyan bir insan karaltısı görünce benim yanıma geldi ve beni tanıdı. Çünkü o beni hicab (örtünme) âyeti inmeden önce de tanırdı. Safvân beni görüp hayret içinde ***«İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn»*** (Biz Allah'tan geldik, yine Allah'a döneceğiz) demesiyle ben uyandım. Safvân devesini çökertti, ben de deveye bindim. Safvân, deveyi çekerek önde yürüdü. Ordu, öğle sıcağında mola verdikleri bir esnada orduya yetiştik.

İşte bana zina iftirası atarak helâk olanlar bu esnada helâk oldular. Zina iftirasını ilk çıkaran da Abdullah ibnu Ubey ibnu Selûl olmuştu. Medine'ye geldiğimizde ben bir ay boyunca hasta olarak yattım. İnsanlar da bana zina iftirası atanların sözlerini etrafta yaymaya başlamışlar.

Ben, bu hastalığım boyunca, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemden, daha önceki hasta olduğum zamanlarda görmekte olduğum şefkati bu hastalığımda göremiyordum. Bu zamanlarda Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem yanıma giriyor, bana selâm veriyor ve:

-"Hastanız nasıl?" diye soruyordu. Ben ise bana atılan zina iftirasından habersizdim. Artık hastalığım iyileşmeye başlamıştı.

Bir gece ben Ümmü Mistah ile beraber ihtiyâç gidermek için Mesâni' bölgesine çıkmıştım. Biz buraya ancak geceleri çıkardık. Bu bizim evlerimizin yakınında helâlar edinmemizden önceydi. Bu şekilde bizim helâ ihtiyacımızı gidermek için evlerimizin dışına çıkmamız, tıpkı çöl bedevilerinin ihtiyaçlarını gidermek için çölde dışarıya çıkmalarına veya temizlenmek için gezinmelerine benziyordu. Ben, Ebu Ruhm'ın kızı Ümmü Mistah ile beraber hacet gidermeye giderken onun ayağı çarşafına takılıp yere düştü ve:

-Mistah helâk olsun! diye oğluna beddua etti. Ben Ümmü Mistah'a dedim ki:

-Sen ne kadar kötü bir söz söyledin! Bedir savaşında bulunan bir kimseye mi sövüyorsun? dedim. Ümmü Mistah bana:

-Ey kadın! Senin hakkında söylenilen sözleri işitmez misin? dedi ve kendisine zina iftirası atanların sözlerini bana haber verdi. Duyduğum bu sözlerden sonra hastalığım daha da arttı. Evime döndüğümde Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem yanıma geldi, bana selâm verdi ve:

-"Hastanız nasıldır?" diye sordu. Ben kendisine dedim ki:

-Annem ve babamın yanına gitmek üzere bana izin ver! dedim. Bu haberin insanlar içinde yayılıp yayılmadığını, anne ve babamdan kesin bir haberle öğrenmek istedim. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bana izin verdi. Ben anne ve babamın yanına geldim. Anneme:

-İnsanlar benim hakkımda neler konuşuyorlar? diye sordum. Annem şöyle dedi:

-Ey kızım! Sen kendini üzme. Vallahi bir kadın senin gibi güzelliğe sahip ve kocasının kendisini sevdiği biri olsun ve onun birçok da ortakları bulunsun da, aleyhinde dedikoduyu çoğaltmasınlar; bu çok az olan bir şeydir. Ben de:

-Subhânallah! İnsanlar gerçekten bu sözleri mi söylüyorlar? dedim.

O gece babamın evinde yattım. Sabaha kadar ne gözüme uyku girdi ne de gözyaşım dindi.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, Ali ibnu Ebî Tâlib' ve Usâme ibnu Zeyd'i yanına çağırdı. O esnada vahiy geciktiği için bunlarla ailesinden ayrılma hususunda onlarla istişare edecekti. Usâme, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in ailesine karşı olan sevgisini dile getirerek şöyle dedi:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Vallahi hanımın Âişe hakkında biz hayırdan başka bir şey bilmiyoruz.

Yapılan bu istişarede Ali ibnu Ebî Tâlib ise şöyle dedi:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Allah sana bu konuda kısıtlama ve darlık vermemiştir. Âişe'den başka kadın çoktur. Bunu bir de Âişe'nin cariyesi olan Berire'ye sorunuz. O doğrusunu sana söyler.

Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, Berire'yi

yanına çağırdı ve:

-"Ey Berire! Sen Âişe'de seni şüpheye düşüren bir durum gördün mü?" diye sordu, Berire Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e şöyle cevap verdi:

-Seni hak olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki, ben Âişe'den beni şüpheye düşüren, ayıp olarak bir şey görmedim. Ancak Âişe küçük yaşta bir kadın olduğu için hamur yoğururken uyurdu da evin koyunu gelir ve hamuru yerdi.

Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Mescid'de ayağa kalktı ve bu iftirayı en evvel ortaya atan Abdullah ibnu Ubeyy ibnu Selül'den dolayı söz söylemekte mazeretli tutulmasını isteyerek şöyle buyurdu:

-"Ev halkım hakkında bana eza eden bir şahıs hakkında, bana kim yardım eder de, benim için ondan intikam alır? Vallahi ben ailem hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyorum. Aileme bu iftirayı atan adam hakkında da ben hayırdan başka bir şey bilmiyorum. Bu adam benimle birlikte olmadığı sürece ailemin yanına girmemiştir."

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in bu sözleri üzerine Sa'd ibnu Muâz ayağa kalkıp şöyle dedi:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Vallahi ona karşı sana ben yardım edeceğim. Eğer bu iftirayı çıkaran Evs kabilesinden biri ise, biz onun boynunu vururuz. Şayet Hazrec kardeşlerimizden biri ise, sen bu konuda ne emredersen biz de onu yerine getiririz.

Sa'd ibnu Muaz'ın bu sözlerinden sonra Hazrec kabilesinin reisi olan Sa'd ibnu Ubâde ayağa kalktı. -Bu olaydan önce sâlih bir kimse idi. O esnada öfkelendi ve şöyle dedi:

-Allah'a yemin ederim ki sen yalan söylüyorsun. Vallahi sen onu öldüremezsin ve öldürmeye muktedir değilsin.

Useyd ibnul-Hudayr ayağa kalkıp şöyle dedi:

-Allah'a yemin ederim ki sen yalan söyledin. Vallahi biz muhakkak onu öldürürüz. Sen münafıksın ve münafıklar hakkında bizimle mücâdele ediyorsun!

Bu münakaşadan sonra Evs ve Hazrec kabileleri ayaklandılar. Neredeyse birbirleriyle savaşacaklardı. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sel-

lem ise o esnada hala minber üzerinde idi. Bu olay üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem minderden indi ve onları sakinleştirerek susturmuş ve kendisi de başka bir şey söylemeyip sustu.

Ben, o gün, bütün gün boyunca ağladım. Ne gözümün yaşı dindi, ne gözüme uyku girdi. Sabahleyin babam ve annem yanıma geldiler. Ben iki gece, bir gün boyunca ağladım. Ağlamaktan neredeyse ciğerim parçalanacak sandım.

Annem ve babam yanımda oturdukları bir esnada ben ağlamakta iken Ensâr'dan bir kadın yanıma gelmek için izin istedi. Ben de ona girmesi için izin verdim. O kadın da oturup benimle ağlamaya başladı. Biz bu durumda ağlaşıp dururken Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem içeriye girdi ve oturdu. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem üzerime bu zina iftirası atıldığı günden bu yana yanımda oturmamıştı. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bir ay beklediği hâlde kendisine beni temize çıkaracak herhangi şey indirilmemişti, bu konuda vahiy gelmemişti.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şehâdet getirdi ve şöyle buyurdu:

-"Ey Âişe! Hakkında bana bu sözler ulaştı. Şayet sen bu söylenilenlerden uzak isen, yakında Allah seni temize çıkarır. Yok eğer böyle bir günâha yaklaştınsa Allah'tan bağışlanma dile ve Allah'a tövbe et. Çünkü kul, günâhını itirâf eder ve sonra tövbe ederse Allah da onu bağışlar."

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem sözlerini bitirince gözümün yaşı kesildi. Artık ben gözyaşından bir damla bulamıyordum. Babama:

-Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in söylediği söze benim tarafımdan cevap ver! dedim. Babam:

-Vallahi ben, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e ne diyeceğimi bilmiyorum, dedi.

Sonra anneme: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in söylediği söze benim tarafımdan cevap ver! dedim. O da:

-Vallahi ben de Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme ne diyeceğimi bilmiyorum, dedi.

Ben yaşı küçük bir kadındım. Kur'ân'dan da çok ezberim yoktu. Bu yüzden dolayı şöyle dedim:

-Vallahi ben bildim ki, sizler insanların benim hakkımd konuştukla-

rını duydunuz, bu söz nefsinize yerleşti ve siz bu söze inanıp tasdik ettiniz. Şimdi ben size: Ben böyle bir fiilden uzağım, desem ki Allah benim bu fiilden uzak olduğumu biliyor, benim bu sözümü tasdik etmezsiniz. Şayet ben size bir iş itirâf etsem, ki Allah benim bu fiilden uzak olduğumu biliyor, beni tasdik edersiniz. Vallahi benim ve sizin misalinizi bulamıyorum. Ancak Yûsuf Peygamber'in babası Yakup aleyhisselâma dediğini ben de söylüyorum:

«Artık benim için yapılacak iş, güzel bir sabırdır. Şu anlatışınıza göre, yardımına sığınılacak kimse, yalnız Allah'tır.» Yûsuf: 18

Bu sözleri söyledikten sonra yatağıma doğru uzandım ve Allah'tan beni temize çıkarmasını temenni ediyordum. Kendi nefsimi hakir gördüğümden dolayı, vallahi Kur'ân'da benim hakkımda Allah'ın âyet indireceğini sanmıyordum. Ancak ben Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in rüyasında görüp Allah'ın beni temize çıkarmasını ümit ediyordum. Vallahi Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem yerinden kalkmamış ve oradakilerden hiçbiri odadan çıkmamışken Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme vahiy indirildi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem hararetlendi ve böyle vahiy geldiğinde kış gününde bile kendisinden inci tanesi gibi ter dökülürdü. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemden bu durum gidince O gülüyordu. Bana ilk söylediği söz şu oldu:

-"Ey Âişe! Allah 'a hamd et! Allah, sana atılan bu zina iftirasından seni temize çıkardı" Bunun üzerine annem bana:

-Kalk ve Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme teşekkür et! dedi. Ben: Hayır, ben O'na kalkmam. Ben yalnız Allah'a hamd ederim, dedim.

Allah Teâlâ, bana atılan zina iftirasından beni işte şu âyetle temizledi:

«(Peygamberin eşi hakkındaki) o iftirayı yapanlar, içinizden bir topluluktur. Bunu kendiniz için bir şer sanmayın; aksine o, sizin için hayırlı olmuştur. Onlardan her biri için kazandığı günâh nisbetinde ceza vardır. İftiranın en büyüğünü yüklenene ise, büyük azap vardır.» Nur: 11

Allah, beni zina iftirasından temizleyen bu âyetleri indirince Ebu Bekir es-Sıddîk -Allah ondan razı olsun- akrabalığından dolayı infâk etmekte bulunduğu Mistah ibnu Usâse için:

-Vallahi Âişe hakkında bu iftirayı söyledikten sonra ona bundan sonra hiçbir infakta bulunmayacağım. Bunun üzerine Allah Azze ve Celle şu âyeti indirdi:

«İçinizden fazilet ve servet sahipleri, yakınlarına, düşkünlere, Allah yolunda hicret edenlere vermemek hususunda yemin etmesinler; fakat affetsinler, geçsinler. Allah'ın sizi bağışlamasını istemez misiniz? Allah çok bağışlayıcıdır; çok merhametlidir» Nur: 22

Bu âyetin inmesi üzerine Ebu Bekir:

-Vallahi ben, Allah'ın beni bağışlamasını severim, dedi ve Mistah'a vermekte olduğu yardımı vermeye devem etti.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, Zeyneb bintu Cahş'a benim nasıl olduğumu sorarak:

-"Ey Zeyneb! Âişe hakkında ne bildin ve ne gördün?" buyurdu. Zeyneb de şöyle dedi:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Ben gözümü ve kulağımı görmediğim ve duymadığım şeyler hakkında, duydum ve gördüm, demekten muhafaza ederim. Vallahi ben Âişe hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyorum.

Âişe dedi ki: Zeyneb, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin katında yeri olması açısından bana benzeyen biriydi. Allah, onun takvası sebebiyle iftiracılara katılmaktan korudu.. Kızkardeşi Hamne bintu Cahş ise Âişe ile muharebeye başladı da (yânî iftiraya şiddetle tutunmaya ve iftiracıların söylediklerini hikâye etmeye başladı da) bu sebeble iftira sâhiblerinden helâk olanlar içinde helâk oldu. (Hadisin geçtiği diğer yer: 2593, 2637, 2661, 2688, 2879, 4025, 4141, 4690, 4749, 4750, 4757, 5212, 6662, 6679, 7369, 7370, 7500, 7545)

٧-بَاب قَوْلِهِ ﴿ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ لَمَسَّكُمْ فِيمَا أَفَضْتُمْ فِيهِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴾

7- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Eğer Allah'ın dünyada üzerinizdeki lûtfu ve âhirette de rahmeti olmasaydı, içine daldığınız bu iftirada size büyük bir azap dokunurdu.» (Nur: 14)

وَقَالَ مُجَاهِدٌ ﴿ تَلَقَّوْنَهُ ﴾ يَرْوِيهِ بَعْضُكُمْ عَنْ بَعْضٍ ﴿ تُفِيضُونَ ﴾ تَقُولُونَ.

Mücâhid şöyle dedi: ***"telekkavnehu"*** (Nur: 15) Onu bâzınız bâzınızdan rivayet ediyordunuz. ***"tufîzûne"*** Söylüyordunuz.

٤٧٥١ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ أَخْبَرَنَا سُلَيْمَانُ عَنْ حُصَيْنٍ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ أُمِّ رُومَانَ أُمِّ عَائِشَةَ أَنَّهَا قَالَتْ لَمَّا رُمِيَتْ عَائِشَةُ خَرَّتْ مَغْشِيًّا عَلَيْهَا.

4751- Ümmü Rûmân -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Âişe, -Allah ondan razı olsun- kendisine atılan zina iftirasını duyduğu zaman bayılıp yere düştü.

٨-بَاب ﴿ إِذْ تَلَقَّوْنَهُ بِأَلْسِنَتِكُمْ وَتَقُولُونَ بِأَفْوَاهِكُمْ مَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ وَتَحْسَبُونَهُ هَيِّنًا وَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمٌ ﴾

8- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«O zaman, siz onu dillerinizle alıyor ve hakkında bilgi sahibi olmadığınız şeyi ağızlarınızla söylüyordunuz ve bunu, Allah katındaki büyüklüğüne rağmen kolay sanıyordunuz.» (Nur: 15)

٤٧٥٢ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ يُوسُفَ أَنَّ ابْنَ جُرَيْجٍ أَخْبَرَهُمْ قَالَ ابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ سَمِعْتُ عَائِشَةَ تَقْرَأُ (إِذْ تَلِقُونَهُ بِأَلْسِنَتِكُمْ)

4752- Abdullah ibnu Ebî Muleyke -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ben Âişe'nin, Nur Sûresi 15. âyeti (إذ تلقونه بألسنتكم) şeklinde okurken işittim.

٩-بَاب ﴿ وَلَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ قُلْتُمْ مَا يَكُونُ لَنَا أَنْ نَتَكَلَّمَ بِهَذَا سُبْحَانَكَ هَذَا بُهْتَانٌ عَظِيمٌ ﴾

9- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Halbuki o iftirayı işittiğiniz zaman, "bunu bizim konuşmamız bize yakışmaz; hâşâ, bu, büyük bir iftiradır" deseniz ne olurdu?» (Nur: 16)[244]

(Dipnot ←)

٤٧٥٣ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ عُمَرَ بْنِ سَعِيدِ بْنِ أَبِي حُسَيْنٍ قَالَ حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ قَالَ اسْتَأْذَنَ ابْنُ عَبَّاسٍ قَبْلَ مَوْتِهَا عَلَى عَائِشَةَ وَهِيَ مَغْلُوبَةٌ قَالَتْ أَخْشَى أَنْ يُثْنِيَ عَلَيَّ فَقِيلَ ابْنُ عَمِّ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمِنْ وُجُوهِ الْمُسْلِمِينَ قَالَتْ ائْذَنُوا لَهُ فَقَالَ كَيْفَ تَجِدِينَكِ قَالَتْ بِخَيْرٍ إِنْ اتَّقَيْتُ قَالَ فَأَنْتِ بِخَيْرٍ إِنْ شَاءَ اللَّهُ زَوْجَةُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَمْ يَنْكِحْ بِكْرًا غَيْرَكِ وَنَزَلَ عُذْرُكِ مِنْ السَّمَاءِ وَدَخَلَ ابْنُ الزُّبَيْرِ خِلَافَهُ فَقَالَتْ دَخَلَ ابْنُ عَبَّاسٍ فَأَثْنَى عَلَيَّ وَوَدِدْتُ أَنِّي كُنْتُ نِسْيًا مَنْسِيًّا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ عَبْدِ الْمَجِيدِ حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ عَنْ الْقَاسِمِ أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ اسْتَأْذَنَ عَلَى عَائِشَةَ نَحْوَهُ وَلَمْ يَذْكُرْ نِسْيًا مَنْسِيًّا.

4753- Abdullah ibnu Ebî Muleyke -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Âişe -Allah ondan razı olsun- ölümünden hemen önce ölümün verdiği sıkıntı içerisinde iken yanına girmek için İbnu Abbas izin istedi.

Âişe:

-Beni övmelerinden, bana sena etmelerinden korkuyorum, dedi.

O'nun bu sözü üzerine kendisine şöyle denildi:

-Sana ziyarete gelen kimse Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin amcasının oğlu ve Müslümanların önde gelenlerindendir.

Bunun üzerine Âişe:

-Öyleyse O'na girmesi için izin verin, dedi. Âişe'nin yanına girdikten sonra İbnu Abbas, Âişe'ye:

-Kendini nasıl hissediyorsun? diye hâlini sordu. Âişe:

-Şayet Allah'a karşı takvalı olursam hayırdayım, iyiyim.

İbnu Abbas şöyle dedi:

-Sen hayırdasın inşâ Allahu Teâlâ. Sen ki Allah Rasûlü sallallahu

244 Bu ve bundan sonra gelen âyetler müminlere, birbirlerine karşı hüsn-ü zan'da bulunmalarını ve birbirleri hakkında hayır söylemelerini öğretiyor. Birtakım fitne ve vesveselere kapılmamalarını emrediyor.

aleyhi ve sellemin hanımısın. O, senden başka bakire bir kadınla evlenmedi. Sana atılan zina iftirasını gökyüzünden indirdiği vahyiyle, senin bundan beri olduğunu bildirdi.

İbnu Abbas bu sözleri söyledikten sonra oradan ayrıldı. Ardından İbnu Zubeyr girdi. Âişe şöyle dedi:

-Biraz önce İbnu Abbas buraya geldi ve beni övücü sözler söyledi. Ben ise unutulup gitmemi ve bir daha hatırlanmamayı arzu ettim. (Hadisin geçtiği diğer yer: 3771)

٤٧٥٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ عَبْدِ الْمَجِيدِ حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ عَنْ الْقَاسِمِ أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ اسْتَأْذَنَ عَلَى عَائِشَةَ نَحْوَهُ وَلَمْ يَذْكُرْ نِسْيًا مَنْسِيًّا.

4754- Kâsım Muhammed ibnu Ebi Bekr -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

İbnu Abbas, ölümünden önceki hastalığı zamanında Âişe'yi ziyarete geldi.

Yukarıdaki hadisin benzerini rivayet etti. Ancak kendi rivayetinde "Unutulmayı arzu ederdim" lafzını zikretmedi.

بَاب ﴿ يَعِظُكُمُ اللَّهُ أَنْ تَعُودُوا لِمِثْلِهِ أَبَدًا ﴾

Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Eğer mû'min kişiler iseniz, bunun gibi bir şeye bir daha dönmemeniz için, Allah size vâzı nasihat ediyor.» (Nur: 17)

٤٧٥٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي الضُّحَى عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ جَاءَ حَسَّانُ بْنُ ثَابِتٍ يَسْتَأْذِنُ عَلَيْهَا قُلْتُ أَتَأْذَنِينَ لِهَذَا قَالَتْ أَوَلَيْسَ قَدْ أَصَابَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ قَالَ سُفْيَانُ تَعْنِي ذَهَابَ بَصَرِهِ فَقَالَ حَصَانٌ رَزَانٌ مَا تُزَنُّ بِرِيبَةٍ وَتُصْبِحُ غَرْثَى مِنْ لُحُومِ الْغَوَافِلِ قَالَتْ لَكِنْ أَنْتَ.

4755- Mesrûk -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Bizler Âişe'nin -Allah ondan razı olsun- yanında iken Hassân ibnu Sâbit Âişe'nin yanına girmek için izin istedi. Ben dedim ki:

-Bunun girmesi için izin mi vereceksin? Âişe de şöyle dedi:

-Zaten ona büyük bir azap dokunmamış mıdır?

Sufyan şöyle dedi: Âişe, bu büyük azapla onun kör olmasını kastetmiştir.

Hassan ibnu Sabit şiiriyle Âişe'ye şöyle iltifatta bulunuyordu:

Namus ve vakar sahibi bir kadına iftira atılmaz. Her kim gıybet ederse, o zaman kardeşinin etini yemiş olur ki o aç olmaz tok olur.

Onun bu şiiri üzerine Âişe: ancak sen böyle olmadın, dedi. (Hadisin geçtiği diğer yer: 4146)

١٠-بَاب ﴿ وَيُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴾

10- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Ve Allah size âyetleri böylece açıklıyor. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir, hikmet sahibidir.» (Nur: 18)[245]

٤٧٥٦- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ أَنْبَأَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي الضُّحَى عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ دَخَلَ حَسَّانُ بْنُ ثَابِتٍ عَلَى عَائِشَةَ فَشَبَّبَ وَقَالَ:

حَصَانٌ رَزَانٌ مَا تُزَنُّ بِرِيبَةٍ وَتُصْبِحُ غَرْثَى مِنْ لُحُومِ الْغَوَافِلِ

قَالَتْ لَسْتَ كَذَاكَ قُلْتُ تَدَعِينَ مِثْلَ هَذَا يَدْخُلُ عَلَيْكِ وَقَدْ أَنْزَلَ اللَّهُ

---

245 Allah sizlere, kitabında indirdiği âyetleriyle öğüt verir ve sizlerin, Âişe hakkında söylediklerinize bir daha dönmenizi yasaklar. Şayet sizler, Allah'ın öğütlerinden ibret alan, emirlerini tutup yasaklarından kaçan müminlerseniz, Allah, âyetlerini size böyle açıklar ki bir daha böyle şeyler yapmayasınız. Ve böylece içinizden kimin itaatkâr, kimin de isyankâr olduğu ortaya çıksın. Allah, sizleri ve yaptıklarınızı çok iyi bilendir. Yaratıklarını sevk ve idarede ve onları yükümlü kıldığı amellerde hüküm sahibidir. Onun dediği mutlaka olur. Hikmet sahibidir. Yaptıklarını yerli yerince yapar.

﴿ وَالَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ مِنْهُمْ ﴾ فَقَالَتْ وَأَيُّ عَذَابٍ أَشَدُّ مِنْ الْعَمَى وَقَالَتْ وَقَدْ كَانَ يَرُدُّ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

4756- Mesrûk -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Âişe'nin -Allah ondan razı olsun- yanına Hassan ibnu Sabit girdi ve şiiriyle Âişe'ye iltifatta bulundu. O şöyle dedi:

"Namus ve vakar sahibi bir kadına iftira atılmaz. Her kim gıybet ederse, o zaman kardeşinin etini yemiş olur ki o aç olmaz tok olur."

Bunun üzerine Âişe dedi ki: Ancak sen böyle olmadın. Mesruk dedi ki: Ben Âişe'ye dedim ki: Allah Azze ve Celle: ***«İftiranın en büyüğünü yüklenene ise, büyük bir azap vardır.»*** (Nur: 11) buyurduğu hâlde onun senin yanına girmesine neden izin veriyorsun? Âişe dedi ki: Hangi azap körlükten daha şiddetlidir. Hassan ibnu Sabit, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'i hicveden müşriklere karşı şiiriyle onlara karşılık verir, onları hicvederdi. (Hadisin geçtiği diğer yer: 4146)

١١-بَاب ﴿ إِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ أَنْ تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴾ تَشِيعُ تَظْهَرُ وَقَوْلُهُ ﴿ وَلَا يَأْتَلِ أُولُو الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا أُولِي الْقُرْبَى وَالْمَسَاكِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴾

11- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«İman edenler arasında fuhşun yayılmasını arzu edenlere, dünya ve âhirette çok acı bir azap vardır; Allah her şeyi bilir fakat siz bilmezsiniz. Üzerinizde ya Allah'ın lûtfu ve merhameti olmasaydı; ya Allah çok şefkatli ve merhametli olmasaydı, haliniz nice olurdu?» (Nur: 19-20) [246]

"teşî'u" Ortaya çıkar, manasına gelir.

246 Eğer Allah, bir lütuf olarak bunu size beyan etmeseydi ve o iftira atanları derhal cezalandırsaydı helâk olurdunuz. Fakat Allah, kullarına karşı çok şefkatlive çok merhametlidir.

«İçinizden fazilet ve servet sahipleri, yakınlarına, düşkünlere, Allah yolunda hicret edenlere vermemek hususunda yemin etmesinler; fakat affetsinler, geçsinler. Allah'ın sizi bağışlamasını istemez misiniz? Allah çok bağışlayıcıdır; çok merhametlidir.» (Nur: 22)[247]

٤٧٥٧ - وَقَالَ أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبِي عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ لَمَّا ذُكِرَ مِنْ شَأْنِي الَّذِي ذُكِرَ وَمَا عَلِمْتُ بِهِ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيَّ خَطِيبًا فَتَشَهَّدَ فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ ثُمَّ قَالَ أَمَّا بَعْدُ أَشِيرُوا عَلَيَّ فِي أُنَاسٍ أَبَنُوا أَهْلِي وَايْمُ اللَّهِ مَا عَلِمْتُ عَلَى أَهْلِي مِنْ سُوءٍ وَأَبَنُوهُمْ بِمَنْ وَاللَّهِ مَا عَلِمْتُ عَلَيْهِ مِنْ سُوءٍ قَطُّ وَلَا يَدْخُلُ بَيْتِي قَطُّ إِلَّا وَأَنَا حَاضِرٌ وَلَا غِبْتُ فِي سَفَرٍ إِلَّا غَابَ مَعِي فَقَامَ سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ فَقَالَ ائْذَنْ لِي يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنْ نَضْرِبَ أَعْنَاقَهُمْ وَقَامَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي الْخَزْرَجِ وَكَانَتْ أُمُّ حَسَّانَ بْنِ ثَابِتٍ مِنْ رَهْطِ ذَلِكَ الرَّجُلِ فَقَالَ كَذَبْتَ أَمَا وَاللَّهِ أَنْ لَوْ كَانُوا مِنْ الْأَوْسِ مَا أَحْبَبْتَ أَنْ تُضْرَبَ أَعْنَاقُهُمْ حَتَّى كَادَ أَنْ يَكُونَ بَيْنَ الْأَوْسِ وَالْخَزْرَجِ شَرٌّ فِي الْمَسْجِدِ وَمَا عَلِمْتُ فَلَمَّا كَانَ مَسَاءُ ذَلِكَ الْيَوْمِ خَرَجْتُ لِبَعْضِ حَاجَتِي وَمَعِي أُمُّ مِسْطَحٍ فَعَثَرَتْ وَقَالَتْ تَعِسَ مِسْطَحٌ فَقُلْتُ أَيْ أُمَّ تَسُبِّينَ ابْنَكِ وَسَكَتَتْ ثُمَّ عَثَرَتْ الثَّانِيَةَ فَقَالَتْ تَعِسَ مِسْطَحٌ فَقُلْتُ لَهَا أَيْ أُمَّ أَتَسُبِّينَ ابْنَكِ فَسَكَتَتْ ثُمَّ عَثَرَتْ الثَّالِثَةَ فَقَالَتْ تَعِسَ مِسْطَحٌ فَانْتَهَرْتُهَا فَقَالَتْ وَاللَّهِ مَا أَسُبُّهُ إِلَّا فِيكِ فَقُلْتُ فِي أَيِّ شَأْنِي قَالَتْ فَبَقَرَتْ لِي الْحَدِيثَ فَقُلْتُ وَقَدْ كَانَ هَذَا قَالَتْ نَعَمْ وَاللَّهِ فَرَجَعْتُ إِلَى بَيْتِي كَأَنَّ الَّذِي خَرَجْتُ لَهُ لَا أَجِدُ مِنْهُ قَلِيلًا وَلَا كَثِيرًا وَوُعِكْتُ فَقُلْتُ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَرْسِلْنِي إِلَى بَيْتِ أَبِي فَأَرْسَلَ مَعِي الْغُلَامَ فَدَخَلْتُ الدَّارَ فَوَجَدْتُ أُمَّ رُومَانَ

247 Bu âyet-i kerime, Ebubekir hakkında nazil oldu. Ebubekir, teyzesinin oğlu Mıstah'a, fakir olduğu için yardımlarda bulunuyordu, Mıstah, Âişe'ye yapılan iftira dedikodusuna katılmıştı. Bu sebeple Ebubekir, Mıstah'a yardım etmeyeceğine dair yemin etmişti. İşte bunun üzerine bu âyet nazil oldu ve yardımın kesilmemesi emredildi. Ebubekir: "Allah'ın sizi affetmesini sevmez misiniz?" ifadesini duyunca: "Evet, Allah'ın beni affetmesini severim" dedi ve yardımına devam etti.

فِي السُّفْلِ وَأَبَا بَكْرٍ فَوْقَ الْبَيْتِ يَقْرَأُ فَقَالَتْ أُمِّي مَا جَاءَ بِكِ يَا بُنَيَّةُ فَأَخْبَرْتُهَا وَذَكَرْتُ لَهَا الْحَدِيثَ وَإِذَا هُوَ لَمْ يَبْلُغْ مِنْهَا مِثْلَ مَا بَلَغَ مِنِّي فَقَالَتْ يَا بُنَيَّةُ خَفِّفِي عَلَيْكِ الشَّأْنَ فَإِنَّهُ وَاللَّهِ لَقَلَّمَا كَانَتْ امْرَأَةٌ حَسْنَاءُ عِنْدَ رَجُلٍ يُحِبُّهَا لَهَا ضَرَائِرُ إِلَّا حَسَدْنَهَا وَقِيلَ فِيهَا وَإِذَا هُوَ لَمْ يَبْلُغْ مِنْهَا مَا بَلَغَ مِنِّي قُلْتُ وَقَدْ عَلِمَ بِهِ أَبِي قَالَتْ نَعَمْ قُلْتُ وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ نَعَمْ وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاسْتَعْبَرْتُ وَبَكَيْتُ فَسَمِعَ أَبُو بَكْرٍ صَوْتِي وَهُوَ فَوْقَ الْبَيْتِ يَقْرَأُ فَنَزَلَ فَقَالَ لِأُمِّي مَا شَأْنُهَا قَالَتْ بَلَغَهَا الَّذِي ذُكِرَ مِنْ شَأْنِهَا فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ قَالَ أَقْسَمْتُ عَلَيْكِ أَيْ بُنَيَّةُ إِلَّا رَجَعْتِ إِلَى بَيْتِكِ فَرَجَعْتُ وَلَقَدْ جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْتِي فَسَأَلَ عَنِّي خَادِمَتِي فَقَالَتْ لَا وَاللَّهِ مَا عَلِمْتُ عَلَيْهَا عَيْبًا إِلَّا أَنَّهَا كَانَتْ تَرْقُدُ حَتَّى تَدْخُلَ الشَّاةُ فَتَأْكُلَ خَمِيرَهَا أَوْ عَجِينَهَا وَانْتَهَرَهَا بَعْضُ أَصْحَابِهِ فَقَالَ اصْدُقِي رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى أَسْقَطُوا لَهَا بِهِ فَقَالَتْ سُبْحَانَ اللَّهِ وَاللَّهِ مَا عَلِمْتُ عَلَيْهَا إِلَّا مَا يَعْلَمُ الصَّائِغُ عَلَى تِبْرِ الذَّهَبِ الْأَحْمَرِ وَبَلَغَ الْأَمْرُ إِلَى ذَلِكَ الرَّجُلِ الَّذِي قِيلَ لَهُ فَقَالَ سُبْحَانَ اللَّهِ وَاللَّهِ مَا كَشَفْتُ كَنَفَ أُنْثَى قَطُّ قَالَتْ عَائِشَةُ فَقُتِلَ شَهِيدًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ قَالَتْ وَأَصْبَحَ أَبَوَايَ عِنْدِي فَلَمْ يَزَالَا حَتَّى دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَدْ صَلَّى الْعَصْرَ ثُمَّ دَخَلَ وَقَدْ اكْتَنَفَنِي أَبَوَايَ عَنْ يَمِينِي وَعَنْ شِمَالِي فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ أَمَّا بَعْدُ يَا عَائِشَةُ إِنْ كُنْتِ قَارَفْتِ سُوءًا أَوْ ظَلَمْتِ فَتُوبِي إِلَى اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ مِنْ عِبَادِهِ قَالَتْ وَقَدْ جَاءَتْ امْرَأَةٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَهِيَ جَالِسَةٌ بِالْبَابِ فَقُلْتُ أَلَا تَسْتَحْيِي مِنْ هَذِهِ الْمَرْأَةِ أَنْ تَذْكُرَ شَيْئًا فَوَعَظَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَالْتَفَتُّ إِلَى أَبِي فَقُلْتُ لَهُ أَجِبْهُ قَالَ فَمَاذَا أَقُولُ فَالْتَفَتُّ إِلَى أُمِّي فَقُلْتُ أَجِيبِيهِ فَقَالَتْ أَقُولُ مَاذَا فَلَمَّا لَمْ يُجِيبَاهُ تَشَهَّدْتُ فَحَمِدْتُ اللَّهَ وَأَثْنَيْتُ عَلَيْهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ ثُمَّ قُلْتُ أَمَّا بَعْدُ فَوَاللَّهِ لَئِنْ قُلْتُ لَكُمْ إِنِّي لَمْ أَفْعَلْ وَاللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ يَشْهَدُ إِنِّي لَصَادِقَةٌ مَا ذَاكَ بِنَافِعِي عِنْدَكُمْ لَقَدْ تَكَلَّمْتُمْ بِهِ وَأُشْرِبَتْهُ قُلُوبُكُمْ وَإِنْ قُلْتُ إِنِّي قَدْ فَعَلْتُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ أَنِّي لَمْ أَفْعَلْ لَتَقُولُنَّ

قَدْ بَاءَتْ بِهِ عَلَى نَفْسِهَا وَإِنِّي وَاللَّهِ مَا أَجِدُ لِي وَلَكُمْ مَثَلًا وَالْتَمَسْتُ اسْمَ يَعْقُوبَ فَلَمْ أَقْدِرْ عَلَيْهِ إِلَّا أَبَا يُوسُفَ حِينَ قَالَ ﴿فَصَبْرٌ جَمِيلٌ وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ﴾ وَأُنْزِلَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ سَاعَتِهِ فَسَكَتْنَا فَرُفِعَ عَنْهُ وَإِنِّي لَأَتَبَيَّنُ السُّرُورَ فِي وَجْهِهِ وَهُوَ يَمْسَحُ جَبِينَهُ وَيَقُولُ أَبْشِرِي يَا عَائِشَةُ فَقَدْ أَنْزَلَ اللَّهُ بَرَاءَتَكِ قَالَتْ وَكُنْتُ أَشَدَّ مَا كُنْتُ غَضَبًا فَقَالَ لِي أَبَوَايَ قُومِي إِلَيْهِ فَقُلْتُ لَا وَاللَّهِ لَا أَقُومُ إِلَيْهِ وَلَا أَحْمَدُهُ وَلَا أَحْمَدُكُمَا وَلَكِنْ أَحْمَدُ اللَّهَ الَّذِي أَنْزَلَ بَرَاءَتِي لَقَدْ سَمِعْتُمُوهُ فَمَا أَنْكَرْتُمُوهُ وَلَا غَيَّرْتُمُوهُ وَكَانَتْ عَائِشَةُ تَقُولُ أَمَّا زَيْنَبُ ابْنَةُ جَحْشٍ فَعَصَمَهَا اللَّهُ بِدِينِهَا فَلَمْ تَقُلْ إِلَّا خَيْرًا وَأَمَّا أُخْتُهَا حَمْنَةُ فَهَلَكَتْ فِيمَنْ هَلَكَ وَكَانَ الَّذِي يَتَكَلَّمُ فِيهِ مِسْطَحٌ وَحَسَّانُ بْنُ ثَابِتٍ وَالْمُنَافِقُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أُبَيٍّ وَهُوَ الَّذِي كَانَ يَسْتَوْشِيهِ وَيَجْمَعُهُ وَهُوَ الَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ مِنْهُمْ هُوَ وَحَمْنَةُ قَالَتْ فَحَلَفَ أَبُو بَكْرٍ أَنْ لَا يَنْفَعَ مِسْطَحًا بِنَافِعَةٍ أَبَدًا فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ ﴿وَلَا يَأْتَلِ أُولُو الْفَضْلِ مِنْكُمْ﴾ إِلَى آخِرِ الْآيَةِ يَعْنِي أَبَا بَكْرٍ ﴿وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا أُولِي الْقُرْبَى وَالْمَسَاكِينَ﴾ يَعْنِي مِسْطَحًا إِلَى قَوْلِهِ ﴿أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ حَتَّى قَالَ أَبُو بَكْرٍ بَلَى وَاللَّهِ يَا رَبَّنَا إِنَّا لَنُحِبُّ أَنْ تَغْفِرَ لَنَا وَعَادَ لَهُ بِمَا كَانَ يَصْنَعُ.

4757- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Benim hakkımda söylenenler söylendiği zaman ve ben de hiç-bir şeyin farkında değil iken, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem benim hakkımda söz söylemek için minbere çıktı. Allah'a şehadet etti, O'na hamd ve sena ettikten sonra şöyle buyurdu:

"Aileme töhmet isnâd eden birtakım insanlar hakkında yapılması gereken işi, bu hususlaki fikirlerinizi bana söyleyiniz. Vallahi ben ailem hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyorum. Aileme bu iftirayı atan adam hakkında da ben hayırdan başka bir şey bilmiyorum. Bu adam benimle birlikte olmadığı sürece ailemin yanına girmemiştir. Katılmadığım yolculuklara da benimle beraber katılmamıştır."

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin bu sözleri üzerine Sa'd

ibnu Muâz ayağa kalkıp şöyle dedi:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Vallahi ona karşı sana ben yardım edeceğim. Eğer bu iftirayı çıkaran Evs kabilesinden biri ise, biz onun boynunu vuruz. Şayet Hazrec kardeşlerimizden biri ise, sen bu konuda ne emredersen biz de onu yerine getiririz.

Sa'd ibnu Muaz'ın bu sözlerinden sonra Hazrec kabilesinin reisi olan Sa'd ibnu Ubâde ayağa kalktı. -Bu olaydan önce sâlih bir kimse idi. O esnada öfkelendi ve şöyle dedi:

-Allah'a yemin ederim ki sen yalan söylüyorsun. Vallahi sen onu öldüremezsin ve öldürmeye muktedir değilsin.

Useyd ibnul-Hudayr ayağa kalkıp şöyle dedi:

-Allah'a yemin ederim ki sen yalan söyledin. Vallahi biz muhakkak onu öldürürüz. Sen münafıksın ve münafıklar hakkında bizimle mücâdele ediyorsun!

Bu münakaşadan sonra Evs ve Hazrec kabileleri ayaklandılar. Neredeyse birbirleriyle savaşacaklardı. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ise o esnada hala minber üzerinde idi. Bu olay üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem minderden indi ve onları sakinleştirerek susturmuş ve kendisi de başka bir şey söylemeyip sustu.

Ben, o gün, bütün gün boyunca ağladım. Ne gözümün yaşı dindi, ne gözüme uyku girdi. Sabahleyin babam ve annem yanıma geldiler. Ben iki gece, bir gün boyunca ağladım. Ağlamaktan neredeyse ciğerim parçalanacak sandım.

Annem ve babam yanımda oturdukları bir esnada ben ağlamakta iken Ensâr'dan bir kadın yanıma gelmek için izin istedi. Ben de ona girmesi için izin verdim. O kadın da oturup benimle ağlamaya başladı. Biz bu durumda ağlaşıp dururken Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem içeriye girdi ve oturdu. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem üzerime bu zina iftirası atıldığı günden bu yana yanımda oturmamıştı. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bir ay beklediği hâlde kendisine beni temize çıkaracak herhangi şey indirilmemişti, bu konuda vahiy gelmemişti.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şehâdet getirdi ve şöyle buyurdu:

-"Ey Âişe! Hakkında bana bu sözler ulaştı. Şayet sen bu söylenilenlerden uzak isen, yakında Allah seni temize çıkarır. Yok eğer böyle bir gü-

nâha yaklaştırsa Allah'tan bağışlanma dile ve Allah'a tövbe et. Çünkü kul, günâhını itirâf eder ve sonra tövbe ederse Allah da onu bağışlar."

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem sözlerini bitirince gözümün yaşı kesildi. Artık ben gözyaşından bir damla bulamıyordum. Babama:

-Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin söylediği söze benim tarafımdan cevap ver! dedim. Babam:

-Vallahi ben, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e ne diyeceğimi bilmiyorum, dedi.

Sonra anneme: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in söylediği söze benim tarafımdan cevap ver! dedim. O da:

-Vallahi ben de Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e ne diyeceğimi bilmiyorum, dedi.

Ben yaşı küçük bir kadındım. Kur'ân'dan da çok ezberim yoktu. Bu yüzden dolayı şöyle dedim:

-Vallahi ben bildim ki, sizler insanların benim hakkımda konuştuklarını duydunuz, bu söz nefsinize yerleşti ve siz bu söze inanıp tasdik ettiniz. Şimdi ben size: Ben böyle bir fiilden uzağım, desem ki Allah benim bu fiilden uzak olduğumu biliyor, benim bu sözümü tasdik etmezsiniz. Şayet ben size bir iş itirâf etsem, ki Allah benim bu fiilden uzak olduğumu biliyor, beni tasdik edersiniz. Vallahi benim ve sizin misalinizi bulamıyorum. Ancak Yûsuf Peygamber'in babası Yakup aleyhisselâm'a dediğini ben de söylüyorum:

«Artık benim için yapılacak iş, güzel bir sabırdır. Şu anlatışınıza göre, yardımına sığınılacak kimse, yalnız Allah'tır.» Yûsuf: 18

Bu sözleri söyledikten sonra yatağıma doğru uzandım ve Allah'tan beni temize çıkarmasını temenni ediyordum. Kendi nefsimi hakir gördüğümden dolayı, vallahi Kur'ân'da benim hakkımda Allah'ın âyet indireceğini sanmıyordum. Ancak ben Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in rüyasında görüp Allah'ın beni temize çıkarmasını ümit ediyordum. Vallahi Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem yerinden kalkmamış ve oradakilerden hiçbiri odadan çıkmamışken Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e vahiy indirildi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem hararetlendi ve böyle vahiy geldiğinde kış gününde bile kendisinden inci tanesi gibi ter dökülürdü. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'den bu durum gidince O gülüyordu. Bana ilk söylediği söz şu oldu:

-"Ey Âişe! Allah 'a hamd et! Allah, sana atılan bu zina iftirasından seni temize çıkardı" Bunun üzerine annem bana:

-Kalk ve Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e teşekkür et! dedi. Ben: Hayır, ben O'na kalkmam. Ben yalnız Allah'a hamd ederim, dedim. Allah Teâlâ, bana atılan zina iftirasından beni işte şu âyetle temizledi:

«(Peygamberin eşi hakkındaki) o iftirayı yapanlar, içinizden bir topluluktur. Bunu kendiniz için bir şer sanmayın; aksine o, sizin için hayırlı olmuştur. Onlardan her biri için kazandığı günâh nisbetinde ceza vardır. İftiranın en büyüğünü yüklenene ise, büyük azap vardır.» Nur: 11

Allah, beni zina iftirasından temizleyen bu âyetleri indirince Ebu Bekir es-Sıddîk -Allah ondan razı olsun- akrabalığından dolayı infâk etmekte bulunduğu Mistah ibnu Usâse için:

-Vallahi Âişe hakkında bu iftirayı söyledikten sonra ona bundan sonra hiçbir infakta bulunmayacağım. Bunun üzerine Allah Azze ve Celle şu âyeti indirdi:

«İçinizden fazilet ve servet sahipleri, yakınlarına, düşkünlere, Allah yolunda hicret edenlere vermemek hususunda yemin etmesinler; fakat affetsinler, geçsinler. Allah'ın sizi bağışlamasını istemez misiniz? Allah çok bağışlayıcıdır; çok merhametlidir» Nur: 22

Bu âyetin inmesi üzerine Ebu Bekir:

-Vallahi ben, Allah'ın beni bağışlamasını severim, dedi ve Mistah'a vermekte olduğu yardımı vermeye devem etti. (Hadisin geçtiği diğer yerler: 2593, 2637, 2661, 2688, 2879, 4025, 4141, 4690, 4749, 4750, 5212, 6662, 6679, 7369, 7370, 7500, 7545)

١٢-بَاب ﴿ وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ ﴾

12- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Kadınlar başörtülerini göğüslerinin üzerine koysunlar.» (Nur: 31)[248]

248 Âyet-i kerimede mümin kadınların, gözlerini haramdan sakınmaları emredilmektedir. bu âyet-i kerime, kadınların, mahremleri olmayan erkeklere bakmalarının caiz olmadığını gösteriyor ve kadınların bakışlarının şehvetle olup olmamasının fark etmediğini ifade ediyor.

٤٧٥٨ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَافِعٍ عَنْ الْحَسَنِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ صَفِيَّةَ بِنْتِ شَيْبَةَ أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا كَانَتْ تَقُولُ لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ ﴿وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ﴾ أَخَذْنَ أُزُرَهُنَّ فَشَقَقْنَهَا مِنْ قِبَلِ الْحَوَاشِي فَاخْتَمَرْنَ بِهَا.

4758- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah, ilk muhacir kadınlara merhamet etsin. Allah Azze ve Celle ***«Kadınlar başörtülerini göğüslerinin üzerine koysunlar.»*** âyetini indirince izarlarını yırttılar ve onlarla yüzlerini örttüler.[249]

٤٧٥٩ - عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا كَانَتْ تَقُولُ لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ ﴿وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ﴾ أَخَذْنَ أُزُرَهُنَّ فَشَقَقْنَهَا مِنْ قِبَلِ الْحَوَاشِي فَاخْتَمَرْنَ بِهَا.

4759- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

«Kadınlar başörtülerini göğüslerinin üzerine koysunlar.» âyeti inince kadınlar izarlarını etekleri yönünden yardılar ve bunlarla yüzlerini örttüler.

٢٥-سُورَةُ الْفُرْقَانِ

25- Furkan Sûresi

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿ هَبَاءً مَنْثُورًا ﴾ مَا تَسْفِي بِهِ الرِّيحُ ﴿ مَدَّ الظِّلَّ ﴾ مَا بَيْنَ طُلُوعِ الْفَجْرِ إِلَى طُلُوعِ الشَّمْسِ ﴿ سَاكِنًا ﴾ دَائِمًا ﴿ عَلَيْهِ دَلِيلًا ﴾ طُلُوعُ

249 İbnu Hacer, "Fethul-Bâri" adlı eserinde: ***"fahtemerne biha"*** Onlar izarlarından kopardıkları parça ile yüzlerini kapattılar, manasına geldiğini söylemiştir. Ferrâ şöyle dedi: Cahiliye kadınları baş örtülerini arkalarına sarkıtırlar ve gerdanlıklarını açık bırakırlardı. İslam ise kadınların başları ile beraber yüzlerini örtmelerini ve başörtüleri ile gerdanlıklarını da kapatmalarını emretmiştir. Yine Bedruddin el-Ayni de "Umdetul-Kâri" adlı eserinde ***"fahtemerne biha"*** kelimesinin yüzleri örtmek manasına geldiğini söylemiştir.

Âlimlerin bu açıklamaları ve cahiliyede kadınların baş örtüsü kullandıkları, ancak gerdanlıklarını ve yüzlerini örtmedikleri için Âişe'nin -Allah ondan razı olsun- bu sözü "yüzleri" şeklinde tercüme edilmiştir. En doğrusunu bilen yalnız Allah'tır. (Mütercim)

الشَّمْسِ ﴿ خِلْفَةً ﴾ مَنْ فَاتَهُ مِنَ اللَّيْلِ عَمَلٌ أَدْرَكَهُ بِالنَّهَارِ أَوْ فَاتَهُ بِالنَّهَارِ أَدْرَكَهُ بِاللَّيْلِ وَقَالَ الْحَسَنُ ﴿ هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ ﴾ فِي طَاعَةِ اللَّهِ وَمَا شَيْءٌ أَقَرَّ لِعَيْنِ الْمُؤْمِنِ مِنْ أَنْ يَرَى حَبِيبَهُ فِي طَاعَةِ اللَّهِ وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿ ثُبُورًا ﴾ وَيْلًا وَقَالَ غَيْرُهُ (السَّعِيرُ) مُذَكَّرٌ وَالتَّسَعُّرُ وَالِاضْطِرَامُ التَّوَقُّدُ الشَّدِيدُ ﴿ تُمْلَى عَلَيْهِ ﴾ تُقْرَأُ عَلَيْهِ مِنْ أَمْلَيْتُ وَأَمْلَلْتُ (الرَّسُّ) الْمَعْدِنُ جَمْعُهُ رِسَاسٌ ﴿ مَا يَعْبَأُ ﴾ يُقَالُ مَا عَبَأْتُ بِهِ شَيْئًا لَا يُعْتَدُّ بِهِ ﴿ غَرَامًا ﴾ هَلَاكًا وَقَالَ مُجَاهِدٌ ﴿ وَعَتَوْا ﴾ طَغَوْا وَقَالَ ابْنُ عُيَيْنَةَ ﴿ عَانِيَةٍ ﴾ عَتَتْ عَنِ الْخَزَّانِ.

İbnu Abbas şöyle dedi: ***"hebaen mensuren"*** (Furkan: 23) Rüzgârın kaldırdığı toz. ***"meddezzille"*** (Furkan: 45) Fecrin doğuşu ile güneşin doğuşu arası. ***"sakinen"*** Sürekli. ***"aleyhi delilen"*** Güneşin doğuşu. ***"hılfeten"*** (Furkan: 62) Geceleyin kendisinden bir amel kaçmış olan kimse ona gündüz vakti o işini telafi eder, veya gündüz vakti bir ameli kaçmış olan kimse ona geceleyin telâfî eder.

Hasan Basrî: şöyle dedi: «"Rabbimiz! Bize eşlerimizden ve nesillerimizden gözlerimizin bebeği iyi insanlar ihsan et.» (Furkan: 74) âyeti hakkında şöyle dedi: Yani, Allah'a itaat eden. Bir kimseyi sevindiren en büyük şey, sevdiği kimselerin Allah'a itaat eden, O'nun dinini yaşayan kimseler olmasıdır.

İbnu Abbas şöyle dedi: ***"sûbûren"*** (Furkan: 12-13) Keder, acı.

İbnu Abbas'tan başkası şöyle dedi: ***"es-se'îru"*** Çılgın ateş. ***"vettese'uru vel ezdıramu"*** Şiddetle yanmak. ***"tümlâ 'aleyhi"*** (Furkan: 5) Kendisine okunmakta olan. ***"er-ressu"*** (Furkan: 38) Maden. ***"ma ya'beu"*** (Furkan: 77) Güvenmez. ***"ğaramen"*** (Furkan: 65) helâk. ***"ve'atev"*** (Furkan: 20) Azgınlıkta sınırı aştılar.

Sufyân ibnu Uyeyne şöyle dedi: ***"'atiyetin"*** (Hâkka: 6) Şiddetle esen, ölçüsüz ve tartısız rüzgâr.

١-بَاب قَوْلِهِ ﴿ الَّذِينَ يُحْشَرُونَ عَلَى وُجُوهِهِمْ إِلَى جَهَنَّمَ أُولَئِكَ شَرٌّ مَكَانًا وَأَضَلُّ سَبِيلًا ﴾

1- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Cehennemde yüzükoyun haşrolunacak olanlar, işte yerleri en kötü ve yolları en sapık olanlar bunlardır.» (Furkan: 34)[250]

٤٧٦٠- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْبَغْدَادِيُّ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ قَتَادَةَ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلًا قَالَ يَا نَبِيَّ اللَّهِ يُحْشَرُ الْكَافِرُ عَلَى وَجْهِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ قَالَ أَلَيْسَ الَّذِي أَمْشَاهُ عَلَى الرِّجْلَيْنِ فِي الدُّنْيَا قَادِرًا عَلَى أَنْ يُمْشِيَهُ عَلَى وَجْهِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ قَالَ قَتَادَةُ بَلَى وَعِزَّةِ رَبِّنَا.

4760- Enes ibnu Mâlik -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Bir adam Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e şöyle dedi:

-Ey Allah'ın Peygamberi! Kâfir, kıyamet gününde yüzüstü nasıl haşrolunur?

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selem şöyle buyurdu:

-"Dünyâda iken onu iki ayak üstünde yürütmeye kâdir olan Allah, kıyâmet gününde onu yüz üstü yürütmeye kâdir değil midir?

Katâde şöyle dedi: Rabbimin izzetine yemin ederim ki Allah buna kâdirdir. (Hadisin geçtiği diğer yer: 6523)

٢-بَاب قَوْلِهِ ﴿ وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا ﴾ ﴿أَثَامًا﴾ ﴿الْعُقُوبَةَ﴾

2- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Allah ile beraber başka bir ilâha yalvarmayanlar, hak yolla ol-

250 Allah Teâlâ bu âyet-i kerimede, kıyamet gününde kâfirlerin perişan bir hâlde ve en kötü bir vaziyette haşrolacaklarını bildiriyor. Onlar cehenneme ayaklarıyla yürüyerek değil yüzüstü gideceklerdir.

madıkça Allah'ın haram kıldığı nefsi öldürmeyenler ve zina etmeyenlerdir. Kim bunları yaparsa, günahının cezasını bulur.» (Furkan: 68)[251]

"asamen" Ukubet, ceza, anlamına gelir.

٤٧٦١- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ سُفْيَانَ قَالَ حَدَّثَنِي مَنْصُورٌ وَسُلَيْمَانُ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ أَبِي مَيْسَرَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ح قَالَ وَحَدَّثَنِي وَاصِلٌ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَسَأَلْتُ أَوْ سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّ الذَّنْبِ عِنْدَ اللَّهِ أَكْبَرُ قَالَ أَنْ تَجْعَلَ لِلَّهِ نِدًّا وَهُوَ خَلَقَكَ قُلْتُ ثُمَّ أَيٌّ قَالَ ثُمَّ أَنْ تَقْتُلَ وَلَدَكَ خَشْيَةَ أَنْ يَطْعَمَ مَعَكَ قُلْتُ ثُمَّ أَيٌّ قَالَ أَنْ تُزَانِيَ بِحَلِيلَةِ جَارِكَ قَالَ وَنَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ تَصْدِيقًا لِقَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴿وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ﴾.

4761- Abdullah ibnu Mesud -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ben Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e:

-Allah katında günahın en büyüğü hangisidir? diye sordum.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Allah seni yarattığı hâlde, Allah'a şirk koşmandır." Ben:

-Sonra günahların en büyüğü hangisidir? diye sordum.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

-"Yemeğini onunla paylaşmak korkusuyla çocuğunu öldürmendir" buyurdu.

-Bundan sonra günahların en büyüğü hangisidir? diye sordum.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

---

251 Rahman olan Allah'ın kulları, Allah'tan başka herhangi bir şeyi ona ortak koşmazlar. Sadece Allah'a kulluk eder ve ona itaatta bulunurlar. Dinden dönme, evli iken zina etme ve haksız yere adam öldürme gibi, kişinin kanını helal kılan haklı bir sebep olmadıkça, Allah'ın, öldürülmesini haram kıldığı cana kıymazlar. Zina etmezler. Kim de Allah'a ortak koşarak veya Allah'ın, öldürülmesini haram kıldığı cana haksız yere kıyarak veya zina yaparak bu yasaklananlardan herhangi birini yapacak olursa, Allah'ın kendisine vereceği cezayı mutlaka görecektir.

-"Komşunun hanımıyla zina etmendir" buyurdu.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in bu sözlerini tasdik edici olarak Allah Azze ve Celle şu âyeti indirdi:

«Allah ile beraber başka bir ilâha yalvarmayanlar, hak yolla olmadıkça Allah'ın haram kıldığı nefsi öldürmeyenler ve zina etmeyenlerdir. Kim bunları yaparsa, günahının cezasını bulur.» (Furkan: 68) (Hadisin geçtiği diğer yer: 4477)

٤٧٦٢ – حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ يُوسُفَ أَنَّ ابْنَ جُرَيْجٍ أَخْبَرَهُمْ قَالَ أَخْبَرَنِي الْقَاسِمُ بْنُ أَبِي بَزَّةَ أَنَّهُ سَأَلَ سَعِيدَ بْنَ جُبَيْرٍ هَلْ لِمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا مِنْ تَوْبَةٍ فَقَرَأْتُ عَلَيْهِ ﴿ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ ﴾ فَقَالَ سَعِيدٌ قَرَأْتُهَا عَلَى ابْنِ عَبَّاسٍ كَمَا قَرَأْتُهَا عَلَيَّ فَقَالَ هَذِهِ مَكِّيَّةٌ نَسَخَتْهَا آيَةٌ مَدَنِيَّةٌ الَّتِي فِي سُورَةِ النِّسَاءِ.

4762- Kasım ibnu Ebî Bezzete -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Kendisi Saîd İbnu Cubeyr'e: Kasten ve bilerek bir mümini öldüren kimseye tövbe var mıdır? diye sordu. Ve ben: ***«Hak yolla olmadıkça Allah'ın haram kıldığı nefsi öldürmeyenler»*** âyetini okudum.

Said şöyle dedi:

-Bu âyeti bana okuduğun gibi, ben de bunu İbnu Abbas'a okudum. O şöyle dedi:

-Bu Mekkî, yani Mekke'de inen bir âyettir. Bu âyeti Nisa Suresi'nde olan ve Medenî yani Medinede inen bir âyet olan şu âyet neshetmiştir:

«Her kim bir mümini kasten öldürürse, cezası, içinde daimi kalacağı cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, onu lânetlemiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır.» (Nisa: 93) (Hadisin geçtiği diğer yer: 3855)

٤٧٦٣ – حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ الْمُغِيرَةِ بْنِ النُّعْمَانِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ اخْتَلَفَ أَهْلُ الْكُوفَةِ فِي قَتْلِ الْمُؤْمِنِ فَرَحَلْتُ فِيهِ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ فَقَالَ نَزَلَتْ فِي آخِرِ مَا نَزَلَ وَلَمْ يَنْسَخْهَا شَيْءٌ.

4763- Saîd ibnu Cubeyr -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Kûfe ehli, kasten ve bilerek bir mümini öldüren kimsenin tövbesinin kabul edilip edilmeyeceği konusunda ihtilaf ettiler. Ben bu konuyu İbnu Abbas'a sormak için yanına gittim. İbnu Abbas şöyle dedi:

-«Her kim bir mümini kasten öldürürse, cezası, içinde daimi kalacağı cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, onu lânetlemiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır.» (Nisa: 93) âyeti, en son inen vahiyler içindedir ve bunu hiçbir şey neshetmemiştir.

٤٧٦٤- حَدَّثَنَا آدَمُ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ حَدَّثَنَا مَنْصُورٌ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ سَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَى ﴿فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ﴾ قَالَ لَا تَوْبَةَ لَهُ وَعَنْ قَوْلِهِ جَلَّ ذِكْرُهُ ﴿لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ﴾ قَالَ كَانَتْ هَذِهِ فِي الْجَاهِلِيَّةِ.

4764- Saîd ibnu Cubeyr -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

İbnu Abbas'a -Allah ondan ve babasından razı olsun- Allah Azze ve Celle'nin: *«Cezası, içinde daimi kalacağı cehennemdir.»* (Nisa: 93) âyeti hakkında sordum.

İbnu Abbas:

-Onun tövbesi yoktur, dedi.

«Allah ile beraber başka bir ilâha yalvarmayanlar» âyetini sordum. Şöyle dedi:

-Bu, cahiliye devrinde idi.

٣-بَاب ﴿يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا﴾

3- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Kıyamet günü, onun azabı kat kat artırılır; orada, zelîl olarak ebediyen kalır.» (Furkan: 69)[252]

252 Yani, Allah'a ortak koşan, haksız yere bir Mümini öldüren ve zina yapanın, kıyamette cezası ağırlaştırılır ve o kimse cehennemin azabında hor ve hakir olarak kalır ve oradan ebediyyen çıkamaz. Fakat bu Allah'ın dilemesindedir.

٤٧٦٥- حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ حَفْصٍ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ قَالَ ابْنُ أَبْزَى سَلْ ابْنَ عَبَّاسٍ عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَى ﴿وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا﴾ وَقَوْلِهِ ﴿وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ حَتَّى بَلَغَ إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ﴾ فَسَأَلْتُهُ فَقَالَ لَمَّا نَزَلَتْ قَالَ أَهْلُ مَكَّةَ فَقَدْ عَدَلْنَا بِاللَّهِ وَقَدْ قَتَلْنَا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَتَيْنَا الْفَوَاحِشَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ ﴿إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا) إِلَى قَوْلِهِ (غَفُورًا رَحِيمًا﴾.

4765- Abdurrahmân ibnu Ebzâ -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

İbnu Abbas, şu iki âyetin manasından soruldu:

«Her kim bir mümini kasten öldürürse, cezası, içinde daimi kalacağı cehennemdir.» (Nisa: 93)

«Allah ile beraber başka bir ilaha yalvarmayanlar, hak yolla olmadıkça Allah'ın haram kıldığı nefsi öldürmeyenler ve zina etmeyenlerdir. Kim bunları yaparsa, günahının cezasını bulur. Kıyamet günü, onun azabı kat kat artırılır; orada, zelil olarak ebediyen kalırlar. Ancak tövbe eden, îman eden ve iyi iş yapanlar başka.» (Furkan: 68-70)

İbnu Abbas şöyle dedi:

Bu âyetler indirilince Mekkeli müşrikler dediler ki:

-Bizler, Allah'ın haram kıldığı canı öldürdük, Allah'la beraber başka ilaha yalvardık ve her türlü kötülüğü yaptık. Bunun üzerine Allah Azze ve Celle şu âyeti indirdi: ***«Ancak tövbe eden, îman eden ve iyi iş yapanlar başka. Allah, onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah, çok bağışlayıcıdır; çok merhametlidir.»*** (Furkan: 70) âyetini indirdi.

٤-بَاب ﴿إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا﴾

4- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Ancak tövbe eden, îman eden ve iyi iş yapanlar başka. Allah, onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah, çok bağışlayıcıdır; çok merhametlidir.» (Furkan: 70)[253] (Dipnot →)

٤٧٦٦- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ أَخْبَرَنَا أَبِي عَنْ شُعْبَةَ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ أَمَرَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبْزَى أَنْ أَسْأَلَ ابْنَ عَبَّاسٍ عَنْ هَاتَيْنِ الْآيَتَيْنِ ﴿وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا﴾ فَسَأَلْتُهُ فَقَالَ لَمْ يَنْسَخْهَا شَيْءٌ وَعَنْ ﴿ وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ ﴾ قَالَ نَزَلَتْ فِي أَهْلِ الشِّرْكِ.

4766- Saîd ibnu Cubeyr -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Abdurrahmân İbnu Ebzâ bana, şu iki âyeti İbnu Abbas'tan sormamı emretti:

«Her kim bir mümini kasten öldürürse, cezası, içinde daimi kalacağı cehennemdir.» (Nisa: 93)

İbnu Abbas şöyle dedi:

-Bu âyeti hiçbir şey neshetmemiştir.

«Allah ile beraber başka bir ilâha yalvarmayanlar» (Furkan: 68) âyetini sordum. Şöyle dedi:

-Bu âyet, şirk ehli hakkında inmiştir.

٥-بَاب ﴿ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا ﴾ أَيْ هَلَكَةً

5- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Oysa siz yalanladınız; bu yüzden azap sizi bırakmayacaktır.» (Furkan: 77)[254]

"lizamen" kelimesi, azap, felâket manasına gelir.

٤٧٦٧ - حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ خَمْسٌ قَدْ مَضَيْنَ الدُّخَانُ وَالْقَمَرُ وَالرُّومُ وَالْبَطْشَةُ وَاللِّزَامُ ﴿ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا ﴾.

---

253 Bundan Önceki iki ayet inince, Mekkeliler: "Biz, Allah'a başkalarını denk tuttuk, Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıydık ve hayasızlıklar yaptık." dediler. Bunun üzerine Allah Teâlâ bu âyeti indirdi ve "Tevbe edip imanında sabit kalan ve salih amel işleyenlerin cezaya çaptırmayacaklarını beyan etti.

254 Müşriklerin yakasını bırakmayacak olan azap, âhirette görecekleri azaptır.

4767- Abdullah İbnu Mesud -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Beş alâmet vardır ki bunlar gerçekleşmiştir:

-Birincisi: Dumandır: ***«(Ey Muhammed!) Göğün, insanları saran apaçık bir duman getireceği günü bekle.»*** (Duhan: 10)

-İkincisi: Ay'ın yarılması: ***«Kıyamet vakti yaklaşmış ve ay yarılmıştır.»*** (Kamer: 1)

-Üçüncüsü: Rum'dur: ***«Rumlar, mağlup oldular.»*** (Rûm: 1)

-Dördüncüsü: Büyük azap: ***«Fakat o büyük azap gününde biz de intikamımızı mutlaka alırız.»*** (Duhân: 16)

-Beşincisi: Azap: ***«Azap sizi bırakmayacak.»*** (Furkan: 77)

٢٦-سُورَةُ الشُّعَرَاءِ

26- Şuarâ Sûresi

وَقَالَ مُجَاهِدٌ ﴿ تَعْبُثُونَ ﴾ تَبْنُونَ ﴿ هَضِيمٌ ﴾ يَتَفَتَّتُ إِذَا مُسَّ ﴿ مُسَحَّرِينَ ﴾ الْمَسْحُورِينَ لَيْكَةُ وَالْأَيْكَةُ جَمْعُ أَيْكَةٍ وَهِيَ جَمْعُ شَجَرٍ ﴿ يَوْمِ الظُّلَّةِ ﴾ إِظْلَالُ الْعَذَابِ إِيَّاهُمْ ﴿ مَوْزُونٍ ﴾ مَعْلُومٍ ﴿ كَالطَّوْدِ ﴾ كَالْجَبَلِ وَقَالَ غَيْرُهُ ﴿ لَشِرْذِمَةٌ ﴾ الشِّرْذِمَةُ طَائِفَةٌ قَلِيلَةٌ ﴿ فِي السَّاجِدِينَ ﴾ الْمُصَلِّينَ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُونَ ﴾ كَأَنَّكُمُ الرِّيعُ الْأَيْفَاعُ مِنَ الْأَرْضِ وَجَمْعُهُ رِيعَةٌ وَأَرْيَاعٌ وَاحِدُهُ رِيعَةٌ ﴿ مَصَانِعَ ﴾ كُلُّ بِنَاءٍ فَهُوَ مَصْنَعَةٌ فَرِهِينَ مَرِحِينَ ﴿ فَرِهِينَ ﴾ بِمَعْنَاهُ وَيُقَالُ فَارِهِينَ حَاذِقِينَ ﴿ تَعْثَوْا ﴾ هُوَ أَشَدُّ الْفَسَادِ عَاثَ يَعِيثُ عَيْثًا ﴿ الْجِبِلَّةَ ﴾ الْخَلْقُ جُبِلَ خُلِقَ وَمِنْهُ جُبُلًا وَجِبِلًّا وَجُبْلًا يَعْنِي الْخَلْقَ قَالَهُ ابْنُ عَبَّاسٍ.

Mucâhid şöyle dedi: ***"ta'besûne"*** (Şuara: 128) Bina ediyorsunuz. ***"hazîmun"*** (Şuara: 146-149) Dokunulduğu zaman kırılıp ufalanan şey. manâsınadır. ***"musahharîne"*** (Şuara: 153) Büyülenmişlerdensin. ***"eyketin"*** ve ***"el-eyketu"*** (Şuara: 176) Ağaçlar. ***"yevmiz-zulleti"*** Azabın onları gölgelemesi. ***"mavzûnin"*** (Hicr: 19) Bilinen. ***"kâd-devdi"*** (Şuara: 63) Dağ. ***"leşirzimetün"*** (Şuara: 54) Az bir grup. ***"fis-sacidîne"*** (Şuara: 218-219) Namaz kılanlar içinde.

İbnu Abbas şöyle dedi: ***"le'alleküm tahludûne"*** Sanki sizler. ***"er-rî'u"*** Yeryüzünden olan yükseklik. ***"mesani'a"*** Her bina. ***"ferihîne"*** (Şuara: 149) Mutlu, mesut olarak. ***"farihîne"*** Mahir, kabiliyetli. ***"ta'sev"*** Fesadın en şiddetlisi.

"el-cibillete" Yaratmak. ***"cubile"*** Yaratıldı. ***"cubulen vecibilen vecublen"*** Bu kelimelerin hepsi de "yarattı" manasına gelir. Bunu İbnu Abbas zikretmiştir.

١-بَاب ﴿ وَلَا تُخْزِنِي يَوْمَ يُبْعَثُونَ ﴾

1- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«İnsanların yeniden diriltilecekleri gün beni rezil etme.» (Şuarâ: 87)[255]

٤٧٦٨ - وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ طَهْمَانَ عَنِ ابْنِ أَبِي ذِئْبٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ يَرَى أَبَاهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَيْهِ الْغَبَرَةُ وَالْقَتَرَةُ الْغَبَرَةُ هِيَ الْقَتَرَةُ.

4768- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Kıyamet günü İbrahim aleyhisselâm, babası Âzer'i görür. Âzer'in yüzü üzerinde siyah bir duman ve toz vardır." (Hadisin geçtiği diğer yer: 3350)

---

255 İbrahimin, kâfir olan babasının affedilmesini istemesi, daha önce babasına, Allah'tan, affını dileyeceğine dair vermiş olduğu sözden dolayıdır. Yoksa böyle bir Allah düşmanı için af dilemesi mümkün değildir. Bu husus, diğer bir âyette şöyle beyan edilmektedir: "İbrahim'in, babası için af dilemesi ise, sadece ona verdiği sözü yerine getirmesi içindir. Fakat babasının, Allah'ın düşmanı olduğu ortaya çıkınca İbrahim ondan uzaklaştı. Şüphesiz ki İbrahim çok niyaz eden ve çok halim selim bir insandı. Ey Rabbim, yaratılanların diriltilecekleri kıyamet gününde beni cezalandırarak zelil etme. Zira o gün, ne mal fayda verir ne de evlat. O günün şerrinden, ancak Allah'ın huzuruna halis bir kalple çıkan kimse kurtulur.

٤٧٦٩ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ حَدَّثَنَا أَخِي عَنْ ابْنِ أَبِي ذِئْبٍ عَنْ سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ يَلْقَى إِبْرَاهِيمُ أَبَاهُ فَيَقُولُ يَا رَبِّ إِنَّكَ وَعَدْتَنِي أَنْ لَا تُخْزِيَنِي يَوْمَ يُبْعَثُونَ فَيَقُولُ اللَّهُ إِنِّي حَرَّمْتُ الْجَنَّةَ عَلَى الْكَافِرِينَ.

4769- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Kıyamet günü İbrahim aleyhisselâm, babası Âzer ile karşılaşır.

İbrahim şöyle der:

-Ey Rabbim! Sen insanların yeniden diriltilecekleri gün, beni utandırmayacağına dair bana vaadde bulunmuştun. Şimdi babamın senin rahmetinden uzak olması benim için bir utançtan başka bir şey değildir.

İbrahim aleyhisselâm'ın bu sözleri üzerine Allah Azze ve Celle:

-***«Ben cenneti kâfirlere haram kıldım»*** buyurur."

٢-بَاب ﴿ وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ﴾

2- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Ey Muhammed! Önce en yakın akrabanı uyar.» (Şuarâ: 214)[58]

وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ: أَلِنْ جَانِبَكَ

وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ Onlara kol-kanat ger.

---

256 "Ey Muhammed, önce en yakın akrabalarını uyar." âyeti inince Resulullah Safa tepesine çıktı ve oradan Kureyş kabilesinin kollarına şöyle seslendi. "Ey Fihr oğulları, Ey Adiy oğulları," onlar da bunun üzerine toplandılar. Öyle ki oraya şahsen gidemeyenler de -Ne olduğunu öğrenmek için- yerlerine başkasını gönderiyorlardı. Ebu Leheb dahil Kureyşliler oraya gittiler. Resulullah onlara: "Ben size, "Şu vadiden süvariler geliyor size baskın yapacak" desem bana inanırmısınız?" dedi. Kureyşliler: "Evet inanırız. Çünkü senin hiç yalan söylediğini işitmedik." dediler. Bunun üzerine Resulullah: "Ben sizi, şiddetli bir azapla uyarıyorum." dedi. Ebu Leheb ise şöyle cevap verdi: "Bugün sona ermeden kahrolasın. Bunun için mi bizi buraya topladın?" Bunun üzerine Tebbet Suresi indi.

٤٧٧٠- حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ مُرَّةَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ لَمَّا نَزَلَتْ ﴿ وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ ﴾ صَعِدَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى الصَّفَا فَجَعَلَ يُنَادِي يَا بَنِي فِهْرٍ يَا بَنِي عَدِيٍّ لِبُطُونِ قُرَيْشٍ حَتَّى اجْتَمَعُوا فَجَعَلَ الرَّجُلُ إِذَا لَمْ يَسْتَطِعْ أَنْ يَخْرُجَ أَرْسَلَ رَسُولًا لِيَنْظُرَ مَا هُوَ فَجَاءَ أَبُو لَهَبٍ وَقُرَيْشٌ فَقَالَ أَرَأَيْتَكُمْ لَوْ أَخْبَرْتُكُمْ أَنَّ خَيْلًا بِالْوَادِي تُرِيدُ أَنْ تُغِيرَ عَلَيْكُمْ أَكُنْتُمْ مُصَدِّقِيَّ قَالُوا نَعَمْ مَا جَرَّبْنَا عَلَيْكَ إِلَّا صِدْقًا قَالَ فَإِنِّي نَذِيرٌ لَكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ فَقَالَ أَبُو لَهَبٍ تَبًّا لَكَ سَائِرَ الْيَوْمِ أَلِهَذَا جَمَعْتَنَا فَنَزَلَتْ ﴿ تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ مَا أَغْنَى عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ ﴾.

4770- İbnu Abbas -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

«Ey Muhammed! Önce en yakın akrabanı uyar.» (Şuarâ: 214) âyeti indiği zaman Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Safâ Tepesi'nin üzerine çıktı ve Kureyş'in boylarına:

-"Ey Fihr oğulları! Ey Adiy oğulları!" diyerek nida etti. Onlar da Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in bu nidası üzerine orada toplandılar. Oraya gelemeyenler, orada ne olduğunu anlamak için yerine başka birini gönderdi. Kureyşlilerle beraber Ebu Leheb de oraya gelenler arasında idi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem onlara şöyle buyurdu:

-"Şayet ben, şu vadinin arkasında süvari birlikler var ve sizin üzerinize saldıracaklar, desem, benim bu sözümü onaylar mısınız?"

Onlar da dediler ki:

-Evet, onaylarız. Çünkü şu ana kadar senden doğru sözden başka bir şey duymadık.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Muhakkak ki ben, gelecek olan çok çetin bir azaptan önce sizleri uyarıcı bir peygamber olarak gönderildim.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin bu sözleri üzerine Ebu Leheb şöyle dedi:

-Yazıklar olsun sana! Bu günden sonra hüsrana uğrayasın. Bizleri

bunun için mi buraya topladın?

Ebu Leheb'in bu sözleri üzerine Allah Azze ve Celle şu âyetleri indirdi:

«Ebu Leheb'in iki eli kurusun. Kurudu da. Onun ne malı ne de kazandığı kendisine fayda vermedi.» (Ebu Leheb Sûresi: 1-2) (Hadisin geçtiği diğer yer: 1394, 3525, 3526, 4770, 4801, 4971, 4972, 4973)

٤٧٧١ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ وَأَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ أَنْزَلَ اللَّهُ ﴿ وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ ﴾ قَالَ يَا مَعْشَرَ قُرَيْشٍ أَوْ كَلِمَةً نَحْوَهَا اشْتَرُوا أَنْفُسَكُمْ لَا أُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا يَا بَنِي عَبْدِ مَنَافٍ لَا أُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا يَا عَبَّاسُ بْنَ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ لَا أُغْنِي عَنْكَ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا وَيَا صَفِيَّةُ عَمَّةَ رَسُولِ اللَّهِ لَا أُغْنِي عَنْكِ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا وَيَا فَاطِمَةُ بِنْتَ مُحَمَّدٍ سَلِينِي مَا شِئْتِ مِنْ مَالِي لَا أُغْنِي عَنْكِ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا تَابَعَهُ أَصْبَغُ عَنِ ابْنِ وَهْبٍ عَنْ يُونُسَ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ.

4771- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Azze Celle: ***«Ey Muhammed! Önce en yakın akrabanı uyar»*** (Şuara: 214) âyetini indirdiği zaman, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem kalktı ve şöyle buyurdu:

"Ey Kureyş topluluğu! Nefislerinizi satın alın! Ben, Allah'tan gelecek hiçbir şeye engel olamam. Ey Abde Menâf oğulları! Sizin için Allah'tan gelecek hiçbir şeye engel olamam. Ey Abbas ibnu Abdulmuttalib! Senden de Allah'tan gelecek hiçbir şeye engel olamam. Ey Allah Rasûlü'nün halası olan Safiyye! Senden de Allah'tan gelecek hiçbir şeye engel olamam. Ey Muhammed'in kızı Fâtıma! Malımdan dilediğin şeyi iste vereyim. Ancak Allah'tan gelecek hiçbir şeye engel olamam." (Hadisin geçtiği diğer yer: 2753)

٢٧-سُورَةُ النَّمْلِ

27- Neml Sûresi

وَالْخَبْءُ مَا خَبَأْتَ ﴿لَا قِبَلَ﴾ لَا طَاقَةَ الصَّرْحُ كُلُّ مِلَاطٍ اتُّخِذَ مِنْ الْقَوَارِيرِ وَالصَّرْحُ الْقَصْرُ وَجَمَاعَتُهُ صُرُوحٌ وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿وَلَهَا عَرْشٌ﴾ سَرِيرٌ (كَرِيمٌ) حُسْنُ الصَّنْعَةِ وَغَلَاءُ الثَّمَنِ ﴿يَأْتُونِي مُسْلِمِينَ﴾ طَائِعِينَ ﴿رَدِفَ﴾ اقْتَرَبَ ﴿جَامِدَةً﴾ قَائِمَةً ﴿أَوْزِعْنِي﴾ اجْعَلْنِي وَقَالَ مُجَاهِدٌ ﴿ نَكِّرُوا﴾ غَيِّرُوا ﴿وَأُوتِينَا الْعِلْمَ﴾ يَقُولُهُ سُلَيْمَانُ الصَّرْحُ بِرْكَةُ مَاءٍ ضَرَبَ عَلَيْهَا سُلَيْمَانُ ﴿قَوَارِيرَ﴾ أَلْبَسَهَا إِيَّاهُ.

"velhabu" (Neml: 25) Gizlediğin her şey. *"lâkıbele"* (Neml: 37) Gücümüz yok. *"es-sarhu"* (Neml: 44) Şeffaf çamur. *"es-sarhu"* Saray. Bu kelimenin çoğulu *"suruhun"* olarak gelir.

İbnu Abbas şöyle dedi: *"veleha 'arşun"* (Neml: 23) Taht. *"kerîmun"* Güzel yapılmış ve fiyatı çok pahalı. *"muslimîne"* (Neml: 38) İtaat ediciler olarak.

"redife" (Neml: 72) Yakın oldu. *"camideten"* (Neml: 88) Yerinde duran. *"evzi'nî"* (Neml: 19) Beni kıl.

Mucâhid şöyle dedi: *"nekkirû"* (Neml: 41) Değiştirin. *"veûtînal'ılme" «Bize ilim verilmişti.»* (Neml: 42) Bu sözü Süleyman aleyhisselâm söylemiştir. *"es-sarhu"* Su havuzu. Süleyman aleyhisselâm bu su havuzunun üzerine cam döşetmişti.

٢٨-سُورَةُ الْقَصَصِ

28- Kasas Sûresi

﴿ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ ﴾ إِلَّا مُلْكَهُ وَيُقَالُ إِلَّا مَا أُرِيدَ بِهِ وَجْهُ اللَّهِ وَقَالَ مُجَاهِدٌ ﴿ فَعَمِيَتْ عَلَيْهِمْ الْأَنْبَاءُ ﴾ الْحُجَجُ.

«Allah'ın vechi dışında, yeryüzünde her şey helâk olacaktır.» (Kasas: 88) Bu âyetin manasının: *"O'nun mülkünden başka her şey helâk olacaktır"* şeklinde olduğunu söyleyenler olmuştur. Yine bu âyetle ancak Allah'ın vechi, yüzü kastedildiği söylenilmiştir

Mücâhid şöyle dedi: ﴿ فَعَمِيَتْ عَلَيْهِمُ الْأَنْبَاءُ ﴾ (Kasas: 66) Bütün hüccetler kendilerine gizlenmiştir.

١-بَاب قَوْلِهِ ﴿ إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ ﴾

1- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Ey Muhammed! Sen, sevdiğin kimseye hidayet edemezsin; fakat Allah dilediğine hidayet eder.» (Kasas: 56)[257]

٤٧٧٢- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِيهِ قَالَ لَمَّا حَضَرَتْ أَبَا طَالِبٍ الْوَفَاةُ جَاءَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَوَجَدَ عِنْدَهُ أَبَا جَهْلٍ وَعَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي أُمَيَّةَ بْنِ الْمُغِيرَةِ فَقَالَ أَيْ عَمِّ قُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ كَلِمَةً أُحَاجُّ لَكَ بِهَا عِنْدَ اللَّهِ فَقَالَ أَبُو جَهْلٍ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي أُمَيَّةَ أَتَرْغَبُ عَنْ مِلَّةِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فَلَمْ يَزَلْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَعْرِضُهَا عَلَيْهِ وَيُعِيدَانِهِ بِتِلْكَ الْمَقَالَةِ حَتَّى قَالَ أَبُو طَالِبٍ آخِرَ مَا كَلَّمَهُمْ عَلَى مِلَّةِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ وَأَبَى أَنْ يَقُولَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاللَّهِ لَأَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ مَا لَمْ أُنْهَ عَنْكَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ ﴿ مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ ﴾ وَأَنْزَلَ اللَّهُ فِي أَبِي طَالِبٍ فَقَالَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴿ إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ ﴾.

4772- Said ibnu Museyyeb -Allah ondan razı olsun- babasından haber verdi. O şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallâhu aleyhi ve sellem'in amcası Ebu Tâlib'in ölümü yaklaştığında, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem onun yanına geldi. Amcasının yanında Ebu Cehil ibnu Hişâm ile Abdullah ibnu Ebî Umeyye vardı.

---

257 Bu âyet-i kerime, Resulullah'ın amcası olan ve ölürken iman etmeyen Ebu Talib hakkında nazil olmuştur. Ebu Talib, Resulullah'ı himaye ediyor, ona yardımda bulunuyor ve onu şefkatle seviyordu Ebu Talib'in Ölüm hastalığında Resulullah onu iman etmeye ısrarla davet etmişti. Fakat Ebu Talib, üzerinde bulunduğu bâtıl inançtan dönmemiş ve iman etmemiştir.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Ebu Tâlib'e dedi ki:

-"Ey Amca! Lâ ilâhe illâllah, de. Bu kelimeyle Allah katında sana şahitlik edeyim."

Ebu Cehil ve Abdullah ibnu Ebî Umeyye:

-Ey Ebu Tâlib! Abdulmuttalib'in dininden yüz mü çeviriyorsun? dediler.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem onun La ilâhe illallah demesini telkin etmeye devam etti. Bu arada o ikisi de aynı sözlerini tekrar edip durdular.

Ebu Tâlib son söz olarak:

-Ben Abdulmuttalib'in dini üzereyim, dedi ve Lâ ilahe illâllah demekten kaçındı.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Vallahi bundan yasaklanmadığım müddetçe Allah'tan seni bağışlamasını dileyeceğim."

Buna binaen Allah Azze ve Celle şu âyeti indirdi:

«Kendilerinin cehennem ehlinden oldukları iyice belli olduktan sonra, yakın akraba da olsalar, müşrikler için (Allah'tan) af ve mağfiret dilemek ne Peygamber için, ne de mü'minler için yapılacak iş değildir.» (Tevbe: 113)

Yine Allah Ebu Tâlib hakkında şu âyeti indirdi ve Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme şöyle buyurdu:

«Ey Muhammed! Sen, sevdiğin kimseye hidayet edemezsin; fakat Allah dilediğine hidayet eder.» (Kasas: 56) (Hadisin geçtiği diğer yer: 1360)

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿ أُولِي الْقُوَّةِ ﴾ لَا يَرْفَعُهَا الْعُصْبَةُ مِنْ الرِّجَالِ ﴿ لَتَنُوءُ ﴾ لَتُثْقِلُ ﴿ فَارِغًا ﴾ إِلَّا مِنْ ذِكْرِ مُوسَى ﴿ الْفَرِحِينَ ﴾ الْمَرِحِينَ ﴿ قُصِّيهِ ﴾ اتَّبِعِي أَثَرَهُ وَقَدْ يَكُونُ أَنْ يَقُصَّ الْكَلَامَ ﴿ نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ ﴾ ﴿ عَنْ جُنُبٍ ﴾ عَنْ بُعْدٍ عَنْ جَنَابَةٍ وَاحِدٌ وَعَنْ اجْتِنَابٍ أَيْضًا يَبْطِشُ وَيَبْطُشُ ﴿ يَأْتَمِرُونَ ﴾ يَتَشَاوَرُونَ الْعُدْوَانُ وَالْعَدَاءُ وَالتَّعَدِّي وَاحِدٌ ﴿ آنَسَ ﴾ أَبْصَرَ الْجِذْوَةُ قِطْعَةٌ غَلِيظَةٌ مِنْ

الْخَشَبِ لَيْسَ فِيهَا لَهَبٌ وَالشِّهَابُ فِيهِ لَهَبٌ وَالْحَيَّاتُ أَجْنَاسٌ الْجَانُّ وَالْأَفَاعِي وَالْأَسَاوِدُ ﴿ رِدْءًا ﴾ مُعِينًا قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿ يُصَدِّقُنِي ﴾ وَقَالَ غَيْرُهُ ﴿ سَنَشُدُّ ﴾ سَنُعِينُكَ كُلَّمَا عَزَّزْتَ شَيْئًا فَقَدْ جَعَلْتَ لَهُ عَضُدًا (مَقْبُوحِينَ) مُهْلَكِينَ ﴿ وَصَّلْنَا ﴾ بَيَّنَّاهُ وَأَلَمْنَاهُ ﴿ يُجْبَى ﴾ يُجْلَبُ ﴿ بَطِرَتْ ﴾ أَشِرَتْ ﴿ فِي أُمِّهَا رَسُولًا ﴾ أُمُّ الْقُرَى مَكَّةُ وَمَا حَوْلَهَا ﴿ تُكِنُّ ﴾ تُخْفِي أَكْنَنْتُ الشَّيْءَ أَخْفَيْتُهُ وَكَنَنْتُهُ أَخْفَيْتُهُ وَأَظْهَرْتُهُ ﴿ وَيْكَأَنَّ اللَّهَ ﴾ مِثْلُ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ ﴿ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ ﴾ يُوَسِّعُ عَلَيْهِ وَيُضَيِّقُ عَلَيْهِ.

İbnu Abbas şöyle dedi: ***"ûlî-lkuvveti"*** (Kasas: 76) Kuvvetli erkeklerden oluşan bir grup. ***"letenûu"*** Ağır gelir. ***"fariğan"*** Musa'nın zikrinden başka. ***"el-ferihîne"*** (Kasas: 76) Şımarıklar. ***"kussîhi"*** (Kasas: 11) İzinin arkasından git. ***"nehnu nekussu aleyke"*** (Yûsuf: 3) Bir sözü anlatmak, haber vermek.

"'an cünübin" (Kasas: 11) Uzaktan. ***"yebdişu veyebduşu"*** (Kasas: 19) Şiddetle yakalamak. ***"ye'temirune"*** (Kasas: 20) İstişare ediyorlar. ***"el-'udvanun"*** (Kasas: 28) Düşmanlık. ***"ânese"*** Gördü. ***"el-cizvetü"*** (Kasas: 29) Kendisinde alev bulunmayan ateşli odundan kalın bir parçadır. ***"eş-şihabu"*** (Neml: 7) Kendisinde alev bulunan ateş. ***"riden"*** (Kasas: 34) Yardım edici olarak.

İbnu Abbas: Bunun, beni doğrulayıcı, manasına geldiğini söylemiştir.

İbnu Abbas'tan başkası da şöyle dedi: ***"seneşüddü"*** (Kasas: 35) Sana yardım edeceğiz.

"makbûhîne" (Kasas: 41-42) helâk edilmişlerdendirler. ***"vessalna"*** (Kasas: 51) Onu açıkladık ve tamamladık. ***"yucbâ"*** (Kasas: 57) Kendisine doğru getirilir. ***"bedıret"*** (Kasas: 58) Azdı. ***"fî ümmiha resûlen"*** (Kasas: 59) Kâbe ve etrafındaki yerleşim yerleri. ***"nukinnu"*** (Kasas: 69) Gizliyor.

﴿ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ ﴾ (Kasas: 82) Onların üzerine genişletiyor ve daraltıyor.

٢-بَاب ﴿ إِنَّ الَّذِي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ ﴾ الْآيَةَ

2- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Ey Muhammed! Kur'ân'ı sana farz kılan Allah, döneceğin yere seni elbette döndürecektir. De ki: Rabbim, kimin hidayetle geldiğini, kimin de apaçık sapıklıkta bulunduğunu daha iyi bilir.» (Kasas: 85)[258]

٤٧٧٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُقَاتِلٍ أَخْبَرَنَا يَعْلَى حَدَّثَنَا سُفْيَانُ الْعُصْفُرِيُّ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ﴿ لَرَادُّكَ إِلَى مَعَادٍ ﴾ قَالَ إِلَى مَكَّةَ.

4773- İkrime -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

İbnu Abbas: ﴿ لَرَادُّكَ إِلَى مَعَادٍ ﴾ O seni muhakkak Mekke'ye döndürecektir, şeklinde tefsir etmiştir.

٢٩-سُورَةُ الْعَنْكَبُوتِ

29- Ankebût Sûresi

قَالَ مُجَاهِدٌ ﴿ وَكَانُوا مُسْتَبْصِرِينَ ﴾ ضَلَلَةً وَقَالَ غَيْرُهُ ﴿ الْحَيَوَانُ ﴾ وَالْحَيُّ وَاحِدٌ ﴿ فَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ ﴾ عَلِمَ اللَّهُ ذَلِكَ إِنَّمَا هِيَ بِمَنْزِلَةِ فَلْيَمِيزَ اللَّهُ كَقَوْلِهِ ﴿ لِيَمِيزَ اللَّهُ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ ﴾ ﴿ أَثْقَالًا مَعَ أَثْقَالِهِمْ ﴾ أَوْزَارًا مَعَ أَوْزَارِهِمْ.

Mücâhid şöyle dedi: ﴿ وَكَانُوا مُسْتَبْصِرِينَ ﴾ (Ankebût: 38) Onları sapıklar yaptı.

Mücâhid'den başkası da şöyle dedi: ***"el-heyevanu"*** (Ankebût: 64) Dirilik. ***"feleya'lemennallahe"*** (Ankebût: 3) Allah bunu bilmiştir. ***"eskalen me'a eskalihim"*** (Ankebût: 13) Kendi günâhlarıyla beraber daha birtakım günâhları da yüklenecekler.

---

258 Âyette ifade edilen Resulullah'ın döndürüleceği yerden maksat, cennettir. Bir başka görüşe göre ise, Resulullah'ın döndürüleceği yerden maksat, doğum yeri olan Mekke'dir. Bu görüşe göre, Mekke'nin fethedileceği bu âyetle vaadedilmiştir.

٣٠-سُورَةُ الرُّومِ
30- Rûm Sûresi

﴿ فَلَا يَرْبُو عِنْدَ اللَّهِ ﴾ مَنْ أَعْطَى عَطِيَّةً يَبْتَغِي أَفْضَلَ مِنْهُ فَلَا أَجْرَ لَهُ فِيهَا قَالَ مُجَاهِدٌ ﴿ يُحْبَرُونَ ﴾ يُنَعَّمُونَ ﴿ يَمْهَدُونَ ﴾ يُسَوُّونَ الْمَضَاجِعَ الْوَدْقُ الْمَطَرُ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿ هَلْ لَكُمْ مِمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ﴾ فِي الْآلِهَةِ وَفِيهِ ﴿ تَخَافُونَهُمْ ﴾ أَنْ يَرِثُوكُمْ كَمَا يَرِثُ بَعْضُكُمْ بَعْضًا ﴿ يَصَّدَّعُونَ ﴾ يَتَفَرَّقُونَ ﴿ فَاصْدَعْ ﴾ وَقَالَ غَيْرُهُ ضُعْفٌ وَضَعْفٌ لُغَتَانِ وَقَالَ مُجَاهِدٌ ﴿ السُّوأَى ﴾ الْإِسَاءَةُ جَزَاءُ الْمُسِيئِينَ.

﴿ فَلَا يَرْبُو عِنْدَ اللَّهِ ﴾ (Rûm: 39) ***«İnsanların malları içine artması için verdiğiniz mal, Allah katında artmaz.»***

Mucâhid şöyle dedi: ﴿ يُحْبَرُونَ ﴾. (Rûm: 15) Nimetlendirilirler.

﴿ يَمْهَدُونَ ﴾ (Rûm: 44) Yatacak yerlerini düzeltip hazırlarlar. الْوَدْقُ. (Rûm: 48) Yağmur.

İbnu Abbas şöyle dedi: ﴿ هَلْ لَكُمْ مِمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ﴾ ***«Allah size kendi nefsinizden bir misal vermektedir: Emriniz altında bulunan kölelerden, size rızık olarak verdiklerimizde size ortak olan ve sizinle eşit hakka sahip bulunup birbirinizden korktuğunuz gibi kendilerinin istedikleri şekilde tasarruf etmelerinden korktuğunuz ortaklar var mı? İşte biz, aklını kullanan kimseler için âyetleri bu şekilde uzun uzun açıklarız.»*** (Rûm: 28)[259] Bu âyet, ilahlar hakkındadır. Siz onların bazınızın bazısına mirasçı olduğu gibi, mirasçı olmalarından korkuyorsunuz.

﴿ يَصَّدَّعُونَ ﴾. (Rûm: 43) Ayrılacaklar. ﴿ السُّوأَى ﴾ (Rûm: 10) Kötülük yapanların cezası.

---

259 Hiç sizler, sahip olduğunuz rızıklarda onlarla tam eşit olarak onların size ortaklar olmasını ister misiniz? Sizler ölümünüzden sonra birbirinize mirasçı olduğunuz gibi bu ortakların size mirasçı olmalarından korkarsınız. Veya sizler, ortak kabul edeceğiniz bu kölelerin, aranızda malınızı bölmeniz gibi onların da malınızı böleceğinden korkarsınız. Kölelerinizin mallarınızı bölecekleri korkusuyla onları ortağınız saymadığınız hâlde nasıl olur da Allah'ın yarattığı şeylerin, mülkünde onun ortağı olduklarını iddia edersiniz?

٤٧٧٤ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا مَنْصُورٌ وَالْأَعْمَشُ عَنْ أَبِي الضُّحَى عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ بَيْنَمَا رَجُلٌ يُحَدِّثُ فِي كِنْدَةَ فَقَالَ يَجِيءُ دُخَانٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيَأْخُذُ بِأَسْمَاعِ الْمُنَافِقِينَ وَأَبْصَارِهِمْ يَأْخُذُ الْمُؤْمِنَ كَهَيْئَةِ الزُّكَامِ فَفَزِعْنَا فَأَتَيْتُ ابْنَ مَسْعُودٍ وَكَانَ مُتَّكِئًا فَغَضِبَ فَجَلَسَ فَقَالَ مَنْ عَلِمَ فَلْيَقُلْ وَمَنْ لَمْ يَعْلَمْ فَلْيَقُلْ اللَّهُ أَعْلَمُ فَإِنَّ مِنْ الْعِلْمِ أَنْ يَقُولَ لِمَا لَا يَعْلَمُ لَا أَعْلَمُ فَإِنَّ اللَّهَ قَالَ لِنَبِيِّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴿ قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا أَنَا مِنْ الْمُتَكَلِّفِينَ ﴾ وَإِنَّ قُرَيْشًا أَبْطَئُوا عَنْ الْإِسْلَامِ فَدَعَا عَلَيْهِمْ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ اللَّهُمَّ أَعِنِّي عَلَيْهِمْ بِسَبْعٍ كَسَبْعِ يُوسُفَ فَأَخَذَتْهُمْ سَنَةٌ حَتَّى هَلَكُوا فِيهَا وَأَكَلُوا الْمَيْتَةَ وَالْعِظَامَ وَيَرَى الرَّجُلُ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ كَهَيْئَةِ الدُّخَانِ فَجَاءَهُ أَبُو سُفْيَانَ فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ جِئْتَ تَأْمُرُنَا بِصِلَةِ الرَّحِمِ وَإِنَّ قَوْمَكَ قَدْ هَلَكُوا فَادْعُ اللَّهَ فَقَرَأَ ﴿ فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُبِينٍ) إِلَى قَوْلِهِ (عَائِدُونَ ﴾ أَفَيُكْشَفُ عَنْهُمْ عَذَابُ الْآخِرَةِ إِذَا جَاءَ ثُمَّ عَادُوا إِلَى كُفْرِهِمْ فَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى ﴿ يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرَى ﴾ يَوْمَ بَدْرٍ وَ ﴿ لِزَامًا ﴾ يَوْمَ بَدْرٍ ﴿ الم غُلِبَتْ الرُّومُ) إِلَى (سَيَغْلِبُونَ﴾ وَالرُّومُ قَدْ مَضَى.

4774- Mesrûk -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Kûfe şehrinin Kinde bölgesinde bir adam şöyle diyordu: Kıyamet günü kopmadan hemen önce bir duman gelecek ve münafıkların kulaklarını sağır, gözlerini kör edecek. Müminler ise bu dumanın tesiriyle nezle gibi olacaklar.

Onun bu sözünden dolayı biz dehşete kapıldık. Bunun üzerine ben İbnu Mesud'un yanına geldim. O bir yere yaslanmış bir hâldeydi. İbnu Mesud bu sözü duyunca öfkelendi, yaslandığı yerden doğruldu ve şöyle dedi:

-Kişi bir şey biliyorsa onu söylesin! Şayet bilmiyorsa da: Allah en iyi bilendir, desin. Kişinin bilmediği bir meselede "bilmiyorum" demesi de ilimdendir. Allah Azze ve Celle, Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e şöyle buyurdu:

«Ey Muhammed! Onlara de ki: "Ben, tebliğ işine karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Ve ben, kendiliğimden bir şey iddia edenlerden de değilim.» (Sâd: 86)

Kureyşliler, İslâm dinine girmede geç davrandılar. Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem onlara:

-"Allahım! Onlara Yûsuf'un zamanındaki yedi yıl süren kıtlık gibi onlara kıtlık ver" diyerek beddua etti. Onlara bir kuraklık isabet etti ve bütün bitkiler susuzluktan dolayı yok oldu. Öyle ki onlar hayvan derileri, ölü eti ve leş yediler. Onlardan biri gökyüzüne baktığında açlıktan dolayı duman görüyordu. Ebu Sufyan -Allah ondan razı olsun- sallallahu aleyhi ve sellem e gelip dedi ki: Ey Muhammed! Sen Allah'a itaat etmeyi ve akrabaya iyiliği emrediyorsun. Senin kavmin helâk oldu. Allah'a dua et bu kuraklığı ortadan kaldırsın.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem onlara şu âyetleri okudu:

«(Ey Muhammed!) Göğün insanları saran apaçık bir duman getireceği günü bekle. Bu acı bir azaptır. Rabbimiz! Azâbı bizden kaldır biz mümin kişileriz. Onlar nereden öğüt alacak? Hâlbuki kendilerine her şeyi açıklayan bir Peygamber gelmişti, sonra da ondan yüz çevirmişler ve öğretilmiş bir deli demişlerdi. Bu sebeple, biz azâbı biraz kaldırırız siz de şüphesiz küfrünüze dönersiniz. Fakat o büyük azap gününde biz de intikam alırız.» (Duhân:10-16)

Bu duman geldiği zaman ahiret azabı onların üzerlerinden kaldırılır mı? Sonra onlar tekrar küfürlerine geri döndüler. İşte bu, Allah Azze ve Celle'nin şu kavlidir.

«Fakat o büyük azap gününde biz de intikamımızı mutlaka alırız.» (Duhân: 16) Bu azap, Bedir savaşında gerçekleşmiştir.

«(Ey Muhammed!) De ki: "İbadetiniz olmazsa, Rabbiniz size neden değer versin? Oysa siz yalanladınız; bu yüzden azap sizi bırakmayacaktır.» (Furkan:77) Bu da Bedir savaşında gerçekleşmiştir.

«Elîf. Lam. Mîm. Rumlar, (Arablara) en yakın bir yerde mağlup oldular. Bu mağlûbiyetlerinden sonra onlar, üç ile dokuz yıl içerisinde galip geleceklerdir. Eninde sonunda emir Allah'ındır. Ve işte o zaman mü'minler, dilediğine yardım eden Allah'ın yardımına sevineceklerdir. O, dâima galiptir; çok merhametlidir.» (Rûm:1-4)[260] Rûm'un yenilgiye uğraması da daha önce olmuştur. (Hadisin geçtiği diğer yer: 1007)

(260. Dipnot →)

بَاب ﴿ لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ﴾ لِدِينِ اللَّهِ (خُلُقُ الْأَوَّلِينَ) دِينُ الْأَوَّلِينَ وَالْفِطْرَةُ الْإِسْلَامُ.

Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Allah'ın yaratışında hiçbir değişme yoktur.» (Rûm: 30)

Allah'ın dininde hiçbir değişme yoktur. (خُلُقُ الْأَوَّلِينَ). (Şuarâ: 137) Öncekilerin dini. وَالْفِطْرَةُ İslâm.

٤٧٧٥ - حَدَّثَنَا عَبْدَانُ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا يُونُسُ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا مِنْ مَوْلُودٍ إِلَّا يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ أَوْ يُنَصِّرَانِهِ أَوْ يُمَجِّسَانِهِ كَمَا تُنْتَجُ الْبَهِيمَةُ بَهِيمَةً جَمْعَاءَ هَلْ تُحِسُّونَ فِيهَا مِنْ جَدْعَاءَ ثُمَّ يَقُولُ ﴿ فِطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ ﴾.

4775- Ebu Hureyre, -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Her doğan çocuk fıtrat (İslâm) üzere doğar. Sonra annesi ve babası onu ya Yahudileştirir, ya Hıristiyanlaştırır, veya da Mecusileştirir. Nitekim her hayvanın yavrusu, organları tam olarak doğar. Siz hiç o yavrunun burnunda, kulağında eksik bir şey görüyor musunuz?"

Sonra Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şu âyeti okudu:

---

260 Allah'a ortak koşan müşrikler, Farslıların Rumlara galip gelmesini istiyorlardı. Çünkü onlar da kendileri gibi putperestti. Müslümanlar ise Rumların Farslılara galip gelmesini istiyorlardı. Zira Rumlar ehl-i Kitap idiler. Müşrikler, Farslıların galip geldiklerini Ebubekir'e haber verdiler. Ebubekir bu durumu Resulullah'a bildirdi. Resulullah ona: "Fakat yakında Rumlar Farslılara galip geleceklerdir." buyurdu. Ebubekir Resulullah'ın bu söylediğini müşriklere anlatınca müşrikler şöyle dediler. "Sen, bizimle kendi aranda bir vakit tayin et. Eğer biz (Bizim, tarafını tuttuğumuz Farslar) galip gelirsek şu ve şu şeyleri vereceksin. Şayet siz (Sizin taraftarı olduğunuz Rumlar) galip gelirseniz size şu ve şu şeyler vardır." Ebubekir Bunun üzerine Resulullah'a anlattı. Resulullah da Ebubekir'e: "Sen vadeyi daha fazla yapmadın mı?" dedi. Nihayet Rumlar Farslılara galip geldiler, İşte Allah Teâlâ bu âyet-i kerimelerde bu durumu beyan etmektedir.

«(Ey Muhammed!) Dosdoğru olarak yüzünü dine, Allah'ın fıtratına çevir ki, insanları o fıtrat üzere yaratmıştır. Allah'ın yaratışında hiçbir değişme yoktur. İşte dosdoğru din budur, fakat insanların çoğu bilmez.» (Rûm: 30)[261]

٣١-سُورَةُ لُقْمَانَ

31- Lokmân Sûresi

١-بَاب ﴿ لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ ﴾

1- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Lokman, oğluna nasihat ederek demişti ki: "Ey oğulcuğum! Allah'a sakın şirk[262] *koşma; zira şirk en büyük zulümdür.»* (Lokman: 13)

261 Aslında "Fıtrat" Allah'ın, insanda var ettiği huy, akl-ı selim, tabiat, karakter vb. sıfatlardır.Âyet-i kerimede zikredilen "Fıtrat'dan maksat ise, yaratılma şekli, din, ihlas, İslam, tevhid inancı, Allah'a verilen ahd vb. anlamlarda yorumlanmıştır. İbn-i Ebu Meryem diyor ki: "Birgün Ömer, Muaz ibnu Cebel'in yanından geçti ve ona "Bu ümmeti ayakta tutan direkler nelerdir?" diye sordu. Muaz da: "İnsanları kurtaran şu üç şeydir." dedi. İhlas: İşte Allah'ın, insanlan yarattığı fıtrat budur. Namaz: İbrahimin dini işte budur. İtaat: Bu da kulun muhafaza edilmesidir." Bunun üzerine Ömer: "Doğru söyledin." dedi.

262 Şirk; Allah'a zatında, sıfatlarında, hükmünde, ulûhiyet, ibadet veya mülkünde ortağı, dengi bulunduğuna inanmak ve bunu benimsemektir. Küfür nasıl imanın zıttı ise, şirk te tamamen Tevhidin zıttıdır. Tevhidin şirkle olan savaşı, Nûh Aleyhisselâm'ın kavmini, putlardan sakındırıp sadece Allah'a ibadete davet ettiği günden beri devam etmektedir. Nûh Aleyhisselâm'dan sonra da Resüller geldi ve gönderildikleri toplumları yalnız Allah'a ibadet etmeye, tapınageldikleri şeylerin ibâdete layık olmadıklarını onlara anlattılar. Bu hak batıl mücadelesi, Muhammed Sallallahu Aleyhi Vesellem gelinceye kadar da böylece devam etti. Allah Resûlü Sallallahu Aleyhi Vesellem kendisine nübüvvet verilmeden önce de çevresinde "doğru ve güvenilir" olarak bilinmesine rağmen onları; tevhide, yalnız Allah'a kul olmaya davet ettiğinde, "yalancılık ve sihirbazlıkla" suçlandı. İşte bu, toplumlarını şirkten arındırarak tevhid inancına çağıran her peygamberin karşılaştığı bir durumdur. Bu mücadele her zaman varolmuştur. Birşeyi Allah'a denk tutup ona ibadet etmek, İlah'mışcasına ona itaâtte bulunmak, hem onun hem de Allah'ın emirlerini denk görerek ortak koşmak, veya o şeyi Allah hükmünün önüne geçirmektir. Bazı hallerde Allah'ın hükümlerinin geçerli olamayacağına inanmak ta bu kabildendir. Kişi bu durumda geçerli gördüğü kanunları Allah'ın hükümlerine tercih ettiği için bilerek-bilmeyerek şirke düşmüş olur. Şüphesiz bu kelimenin tek anlamıyla, şirkin en ağırı olup bu durumdaki kimse İslâmdan çıkmış ve bu durum üzere ölen kimse de ebedî cehennemde kalmak üzere müşrik olarak ölmüştür.

٤٧٧٦- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَلْقَمَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ ﴿ الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ ﴾ شَقَّ ذَلِكَ عَلَى أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَالُوا أَيُّنَا لَمْ يَلْبِسْ إِيمَانَهُ بِظُلْمٍ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّهُ لَيْسَ بِذَاكَ أَلَا تَسْمَعُ إِلَى قَوْلِ لُقْمَانَ لِابْنِهِ ﴿ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ ﴾.

4776- Abdullah ibnu Mesûd -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

"İmân edip de îmânlarına zulüm karıştırmayanlar" âyeti inince Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabına ağır geldi ve:

-Hangimiz nefsine zulüm etmemiştir ki? dediler.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Bu sizin anladığınız gibi değil. Siz Lokman aleyhisselâm'ın oğluna nasihatini duymadınız mı? ***«Allah'a şirk koşmak büyük bir zulümdür»*** (Hadisin geçtiği diğer yer: 32)

٢-بَاب قَوْلِهِ ﴿ إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ ﴾

2- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Kıyamet gününün vakti hakkındaki bilgi, şüphesiz Allah katındadır. Yağmuru O yağdırır; rahimlerde olanı O bilir. Hiç kimse, yarın ne kazanacağını bilmez ve hiç kimse, hangi yerde öleceğini bilmez Allah, şüphesiz her şeyi hakkıyla bilendir; her şeyden haberdârdır.» (Lokman: 34)[263]

---

263 Âyet-i kerimede beş hususun, insanlar tarafından kesin olarak bilinmesinin mümkün olmadığı zikrediliyor ve bunları ancak Allah Teâlâ'nın bileceği beyan ediliyor. Bu hususların, insanlar tarafından bilinemeyeceği meşhur Cibril hadisinde zikredilmiştir. Şüphesiz ki kıyametin ne zaman kopacağının bilgisi Allah'ın nezdindedir. Allah'tan başka hiçbir kimse onun ne zaman kopacağını bilmez. Yağmuru gökten Allah indirir. Ondan başka hiçbir kimsenin onu yağdırmaya gücü yetmez. Dişi varlıkların rahimlerinde olan şeylerin mahiyetini ve geleceğini ancak o bilir. Hiçbir kimse yarın ne yapacağını ve ne kazanacağını bilemez. Allah ise herşeyi bilir ve herşeyden haberdardır.

٤٧٧٧- حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ عَنْ جَرِيرٍ عَنْ أَبِي حَيَّانَ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَوْمًا بَارِزًا لِلنَّاسِ إِذْ أَتَاهُ رَجُلٌ يَمْشِي فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا الْإِيمَانُ قَالَ الْإِيمَانُ أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَلِقَائِهِ وَتُؤْمِنَ بِالْبَعْثِ الْآخِرِ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا الْإِسْلَامُ قَالَ الْإِسْلَامُ أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ وَلَا تُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَتُقِيمَ الصَّلَاةَ وَتُؤْتِيَ الزَّكَاةَ الْمَفْرُوضَةَ وَتَصُومَ رَمَضَانَ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا الْإِحْسَانُ قَالَ الْإِحْسَانُ أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَتَى السَّاعَةُ قَالَ مَا الْمَسْئُولُ عَنْهَا بِأَعْلَمَ مِنْ السَّائِلِ وَلَكِنْ سَأُحَدِّثُكَ عَنْ أَشْرَاطِهَا إِذَا وَلَدَتْ الْمَرْأَةُ رَبَّتَهَا فَذَاكَ مِنْ أَشْرَاطِهَا وَإِذَا كَانَ الْحُفَاةُ الْعُرَاةُ رُءُوسَ النَّاسِ فَذَاكَ مِنْ أَشْرَاطِهَا فِي خَمْسٍ لَا يَعْلَمُهُنَّ إِلَّا اللَّهُ ﴿ إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ ﴾ ثُمَّ انْصَرَفَ الرَّجُلُ فَقَالَ رُدُّوا عَلَيَّ فَأَخَذُوا لِيَرُدُّوا فَلَمْ يَرَوْا شَيْئًا فَقَالَ هَذَا جِبْرِيلُ جَاءَ لِيُعَلِّمَ النَّاسَ دِينَهُمْ.

4777- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bir gün ashabının arasında otururken bir adam geldi ve: İman nedir? diye sordu. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

-"İman, Allah'a, Meleklerine, Allah'a kavuşmaya Peygamberleri-ne ve öldükten sonra diriltileceğine inanmandır." buyurdu. O zât:

-İslâm nedir? dedi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

-"İslâm, yalnızca Allah'a ibadet edip, hiçbir şeyi O'na ortak kılmaman, namazı dosdoğru kılman, farz olan zekatı vermen ve Ramazan orucunu tutmandır " buyurdu. O adam:

-İhsan nedir? diye sordu. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

-"Sanki O'nu görüyormuş gibi Allah'a ibadet etmendir. Her ne kadar sen Allah'ı göremiyorsan da O seni görür." buyurdu. O zât:

-Kıyamet ne zaman kopacaktır? diye sordu. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Bu konuda sorulan soru, sorandan daha bilgili değildir. Sana onun alâmetlerinden haber vereyim. Cariyenin efendisini doğurması, fakir deve çobanlarının çok bina yapmada birbirleriyle yarışıp bununla övünmeleri. Beş şey vardır ki bunları Allah'tan başkası bilmez". Sonra Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ***«Kıyâmetin ilmi Allah katındadır»*** âyetini okudu. Sonra soru soran şahıs çekip gitti. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

-"Onu bana getirin" buyurdu. (Gidip baktılar) ve hiçbir şey göremediler. Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

-"O Cibril'di. İnsanlara dinlerini öğretmek için geldi" buyurdu. (Hadisin geçtiği diğer yer: 50)

٤٧٧٨ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ حَدَّثَنِي ابْنُ وَهْبٍ قَالَ حَدَّثَنِي عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ زَيْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ أَبَاهُ حَدَّثَهُ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَفَاتِيحُ الْغَيْبِ خَمْسٌ ثُمَّ قَرَأَ ﴿ إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ ﴾.

4778- Abdullah ibnu Ömer -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Gaybın anahtarları beştir. ***«Kıyâmetin ilmi Allah katındadır»***

٣٢-سُورَةُ السَّجْدَةِ

32- Secde Sûresi

وَقَالَ مُجَاهِدٌ ﴿ مَهِينٍ ﴾ ضَعِيفٍ نُطْفَةُ الرَّجُلِ ﴿ ضَلَلْنَا ﴾ هَلَكْنَا وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ الْجُرُزُ الَّتِي لَا تُمْطَرُ إِلَّا مَطَرًا لَا يُغْنِي عَنْهَا شَيْئًا ﴿ يَهْدِ ﴾ يُبَيِّنْ.

Mücâhid şöyle dedi: ﴿ مَهِينٍ ﴾ Zayıf, erkeğin menisi. ﴿ ضَلَلْنَا ﴾ (Secde: 10) Helâk olduk.

İbnu Abbas şöyle dedi: الْجُرُزُ. (Secde: 27) Kendisinden yağmur ve bitki kesilmiş olan toprak. ﴿ يَهْدِ ﴾ (Secde: 26) Onlara açıklamadık mı?

١-بَاب قَوْلِهِ ﴿ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَا أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ ﴾

1- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Yaptıklarına mükâfat olmak üzere hoşlarına gidecek nimetlerden kendileri için gizli tutulan şeyleri hiç kimse bilemez.» (Secde: 17)

٤٧٧٩ – حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَعْدَدْتُ لِعِبَادِي الصَّالِحِينَ مَا لَا عَيْنٌ رَأَتْ وَلَا أُذُنٌ سَمِعَتْ وَلَا خَطَرَ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ اقْرَءُوا إِنْ شِئْتُمْ ﴿ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَا أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ ﴾ و حَدَّثَنَا عَلِيٌّ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ اللَّهُ مِثْلَهُ قِيلَ لِسُفْيَانَ رِوَايَةً قَالَ فَأَيُّ شَيْءٍ.

4779- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Allah Azze ve Celle şöyle buyurdu: ***«Ben iyi kullarım için cennette hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir insan gönlüne gelmeyen nimetler hazırladım.»***

Ebu Hureyre şöyle dedi: Dilerseniz şu âyeti okuyun:

«Yaptıklarına mükâfat olmak üzere hoşlarına gidecek nimetlerden kendileri için gizli tutulan şeyleri hiç kimse bilemez» (Secde: 17)
(Hadisin geçtiği diğer yer: 3244)

٤٧٨٠ – حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ نَصْرٍ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ حَدَّثَنَا أَبُو صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى أَعْدَدْتُ لِعِبَادِي الصَّالِحِينَ مَا لَا عَيْنٌ رَأَتْ وَلَا أُذُنٌ سَمِعَتْ وَلَا خَطَرَ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ ذُخْرًا بَلْهَ مَا أُطْلِعْتُمْ عَلَيْهِ ثُمَّ قَرَأَ ﴿ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَا أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴾ قَالَ أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي صَالِحٍ قَرَأَ أَبُو هُرَيْرَةَ قُرَّاتِ أَعْيُنٍ.

4780- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Allah Azze ve Celle şöyle buyurdu: ***«Ben iyi kullarım için cennette hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir insan gönlüne gelmeyen nimetler hazırladım. Bildiğin nimetleri bir tarafa bırak onlar Allah'ın gizli nimetleri yanında çok hafiftir.»***

Ebu Hureyre şöyle dedi: Dilerseniz şu âyeti okuyun:

«Yaptıklarına mükâfat olmak üzere hoşlarına gidecek nimetlerden kendileri için gizli tutulan şeyleri hiç kimse bilemez» (Secde: 17)

٣٣-سُورَةُ الْأَحْزَابِ

33- Ahzâb Sûresi

وَقَالَ مُجَاهِدٌ ﴿ صَيَاصِيهِمْ ﴾ قُصُورِهِمْ.

Mucahid şöyle dedi: ﴿ صَيَاصِيهِمْ ﴾(Ahzâb: 26) Onların sarayları.

١-بَاب ﴿ النَّبِيُّ أَوْلَى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ ﴾

1- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Peygamber, müminlere kendi nefislerinden ileridir.» (Âyet: 6)

٤٧٨١ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُلَيْحٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ هِلَالِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي عَمْرَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَا مِنْ مُؤْمِنٍ إِلَّا وَأَنَا أَوْلَى النَّاسِ بِهِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ اقْرَءُوا إِنْ شِئْتُمْ ﴿ النَّبِيُّ أَوْلَى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ ﴾ فَأَيُّمَا مُؤْمِنٍ تَرَكَ مَالًا فَلْيَرِثْهُ عَصَبَتُهُ مَنْ كَانُوا فَإِنْ تَرَكَ دَيْنًا أَوْ ضَيَاعًا فَلْيَأْتِنِي فَأَنَا مَوْلَاهُ.

4781- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Her bir mümine ben muhakkak dünyâ ve âhiret işlerinde kendilerinden daha yakınımdır. Dilerseniz Allah Teâlâ'nın şu âyetini okuyun:

«Peygamber, mü'minlere kendi nefislerinden ileridir» Ahzab: 6

İşte bundan böyle herhangi bir mümin ölür de mal bırakırsa, bu mal mirasçılarına aittir. Herhangi bir mümin de borç veya çoluk-çocuk bırakırsa, ben onların velisiyim." (Hadisin geçtiği diğer yer: 2298, 2398, 2399, 4781, 5371, 6731, 6745, 6763)

٢-بَاب ﴿ ادْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ﴾

2- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Evlâtlıkları babalarına nisbet ederek çağırın; bu, Allah yanında daha doğrudur.» (Ahzâb: 5)[264]

٤٧٨٢ - حَدَّثَنَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ الْمُخْتَارِ حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ قَالَ حَدَّثَنِي سَالِمٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ زَيْدَ بْنَ حَارِثَةَ مَوْلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا كُنَّا نَدْعُوهُ إِلَّا زَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ حَتَّى نَزَلَ الْقُرْآنُ ﴿ ادْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ ﴾.

4782- Abdullah ibnu Ömer -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

Bizler, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in azatlı kölesi ve evlatlığı olan Zeyd ibnu Hârise'yi: ***«Evlâtlıkları babalarına nisbet ederek çağırın; bu, Allah yanında daha doğrudur.»*** (Ahzâb: 5) âyeti inene kadar Muhammed'in oğlu Zeyd olarak çağırırdık.

---

264 Âyet-i kerime, islamdan önce insanların uyguladıkları "Evlatlık" müessesesini ortadan kaldırmaktadır. Bu cahiliye adetine göre kişi, başkasının çocuğunu alıp evlat edinirdi ve evlat edindiği çocuk o adamın öz evlâdı gibi kabul edilirdi. Evlat edinen kişi, evlatlığı ile evlenemezdi. Birbirlerine mirasçı olurlardı ve bunlar, birbirlerinin mahremi kabul edilirdi. İşte âyet-i kerime bu adeti kaldırmakta, evlatlığın, öz evlat olmadığını bildirmektedir.

٣-بَاب ﴿ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضَى نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلًا ﴾
3- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Mü'minler içinde Allah'a verdikleri söze sâdık kalanlar vardır. Bu itibarla onlardan kimi şehid olmuştur; kimi de beklemektedir. Verdikleri sözü hiç değiştirmemişlerdir.» (Ahzâb: 23)[265]

نَحْبَهُ عَهْدَهُ أَقْطَارِهَا جَوَانِبُهَا الْفِتْنَةَ لَآتَوْهَا لَأَعْطَوْهَا.

نَحْبَهُ. Onun sözü. أَقْطَارِهَا. Onun kenarları. الْفِتْنَةَ لَآتَوْهَا. Onu verirlerdi.

٤٧٨٣ – حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيُّ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ ثُمَامَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ نُرَى هَذِهِ الْآيَةَ نَزَلَتْ فِي أَنَسِ بْنِ النَّضْرِ ﴿ مِنْ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ ﴾.

4783- Enes ibnu Mâlik -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

«Mü'minler içinde Allah'a verdikleri söze sâdık kalanlar vardır. Bu itibarla onlardan kimi şehit olmuştur; kimi de beklemektedir. Verdikleri sözü hiç değiştirmemişlerdir.» (Ahzâb: 23) Biz bu âyetin Enes ibnu Nadr hakkında indiğini düşünürdük. (Hadisin geçtiği diğer yer: 2805)

٤٧٨٤ – حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي خَارِجَةُ بْنُ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ أَنَّ زَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ قَالَ لَمَّا نَسَخْنَا الصُّحُفَ فِي الْمَصَاحِفِ فَقَدْتُ آيَةً مِنْ سُورَةِ الْأَحْزَابِ كُنْتُ كَثِيرًا أَسْمَعُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرَؤُهَا لَمْ أَجِدْهَا مَعَ أَحَدٍ إِلَّا مَعَ خُزَيْمَةَ الْأَنْصَارِيِّ الَّذِي جَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَهَادَتَهُ شَهَادَةَ رَجُلَيْنِ ﴿ مِنْ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ ﴾.

---

265 Allah Teâlâ, münafıkların, verdikleri sözlerini bozduklarını zikrettikten sonra bu âyet-i kerimede de müminlerin kahramanlarının, Allah'a verdikleri sözlerde durduklarını, cihad ederek bazılarının bu yolda canlarını verdiklerini diğer bazılarının ise şehadet şerbetini içmeyi içtenlikle beklediklerini beyan etmektedir. Enes. ibnu Mâlik bu âyet-i kerimenin, amcası Enes ibnu Nadr hakkında nazil olduğunu söylemektedir.

4784- Zeyd ibnu Sabit -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ben Kur'ân yazılı sahîfeleri Mushaf'lara naklettim. Bu sırada Ahzâb Sûresi'nden bir âyeti kaybettim. Hâlbuki ben Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in onu okuduğunu her zaman işitir dururdum.

O âyeti yazılı olarak Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in, tek başına şâhitliğini iki kimsenin şâhitliğine denk tuttuğu Ensâr'dan Huzeyme ibnu Sâbit'in yanında buldum. İşte o âyet Allah'ın şu kavlidir:

«Mü'minler içinde Allah'a verdikleri söze sâdık kalanlar vardır. Bu itibarla onlardan kimi şehid olmuştur; kimi de beklemektedir. Verdikleri sözü hiç değiştirmemişlerdir.» (Ahzâb: 23) (Hadisin geçtiği yer: 2807)

٤-بَاب قَوْلُهُ ﴿ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ إِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُنَّ وَأُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا ﴾

4- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Ey Peygamber! Eşlerine de ki: "Eğer siz dünyâ hayâtını ve dünya ziynetini istiyorsanız, gelin, size boşanma bedelini vereyim ve sizi güzellikle salıvereyim."» (Ahzâb: 28)

وَقَالَ مَعْمَرٌ التَّبَرُّجُ أَنْ تُخْرِجَ مَحَاسِنَهَا ﴿ سُنَّةَ اللَّهِ ﴾ اسْتَنَّهَا جَعَلَهَا.

Ma'mer şöyle dedi: التَّبَرُّجُ (Ahzâb: 33) Erkeklerin görmesinin kadının güzelliğini ortaya çıkarması. . سُنَّةَ اللَّهِ (Ahzâb: 38) Allah Azze ve Celle onu sünnet yaptı. Allah Azze ve Celle onu kanun yaptı.

٤٧٨٥ – حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا زَوْجَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَخْبَرَتْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَاءَهَا حِينَ أَمَرَهُ اللَّهُ أَنْ يُخَيِّرَ أَزْوَاجَهُ فَبَدَأَ بِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ إِنِّي ذَاكِرٌ لَكِ أَمْرًا فَلَا عَلَيْكِ أَنْ لَا تَسْتَعْجِلِي حَتَّى تَسْتَأْمِرِي أَبَوَيْكِ وَقَدْ عَلِمَ أَنَّ أَبَوَيَّ لَمْ يَكُونَا يَأْمُرَانِي بِفِرَاقِهِ قَالَتْ ثُمَّ قَالَ إِنَّ اللَّهَ قَالَ ﴿ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ ﴾ إِلَى تَمَامِ الْآيَتَيْنِ فَقُلْتُ لَهُ فَفِي أَيِّ هَذَا أَسْتَأْمِرُ أَبَوَيَّ فَإِنِّي أُرِيدُ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالدَّارَ الْآخِرَةَ.

4785- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Azze ve Celle, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'i hanımları arasında dünya hayatını ve dünya ziynetiyle; Allah'ı, Rasûlü'nü ve ahiret gününü seçme konusunda muhayyer bırakılmayı emrolunduğu zaman Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ilk önce bana geldi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Ben sana öyle bir şey söyleyeceğim ki bu konuda anne ve babanla istişare yapıp onların görüşlerini almadan karar vermede acele etme."

Âişe şöyle dedi:

-Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ailemin benim kendisinden ayrılmamamı istediklerini çok iyi biliyordu. Sonra Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Allah Azze ve Celle şöyle buyurdu: ***«Ey Peygamber! Eşlerine de ki: "Eğer siz dünyâ hayâtını ve dünya ziynetini istiyorsanız, gelin, size boşanma bedelini vereyim ve sizi güzellikle salıvereyim. Yok eğer Allah'ı, Rasûlü'nü ve âhiret yurdunu istiyorsanız bilin ki Allah, içinizden iyi davrananlara büyük bir mükâfat hazırlamıştır.»*** (Ahzâb: 28-29)

Ben de Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme şöyle dedim:

-Bunun hangisinde anne ve babamla istişare yapacağım? Muhakkak ki ben Allah'ı, Rasûlü'nü ve âhiret gününü istiyorum.

٥-بَاب قَوْلِهِ ﴿ وَإِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالدَّارَ الْآخِرَةَ فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنْكُنَّ أَجْرًا عَظِيمًا ﴾

5- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Yok eğer Allah'ı, Rasûlü'nü ve âhiret yurdunu istiyorsanız, bilin ki Allah, içinizden iyi davrananlara büyük bir mükâfat hazırlamıştır.» (Ahzâb: 29)

وَقَالَ قَتَادَةُ ﴿ وَاذْكُرْنَ مَا يُتْلَى فِي بُيُوتِكُنَّ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ وَالْحِكْمَةِ ﴾ الْقُرْآنِ وَالْحِكْمَةُ السُّنَّةُ.

Katâde şöyle dedi: ***«Evlerinizde okunan Allah'ın âyetlerini ve hik-***

meti hatırlayın.» (Ahzâb: 34) Âyette zikredilen okunan Allah'ın âyetleri ve hikmetten kasıt Kur'ân ve sünnettir.

٤٧٨٦ - وَقَالَ اللَّيْثُ حَدَّثَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ لَمَّا أُمِرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِتَخْيِيرِ أَزْوَاجِهِ بَدَأَ بِي فَقَالَ إِنِّي ذَاكِرٌ لَكِ أَمْرًا فَلَا عَلَيْكِ أَنْ لَا تَعْجَلِي حَتَّى تَسْتَأْمِرِي أَبَوَيْكِ قَالَتْ وَقَدْ عَلِمَ أَنَّ أَبَوَيَّ لَمْ يَكُونَا يَأْمُرَانِي بِفِرَاقِهِ قَالَتْ ثُمَّ قَالَ إِنَّ اللَّهَ جَلَّ ثَنَاؤُهُ قَالَ ﴿ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ إِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا إِلَى أَجْرًا عَظِيمًا ﴾ قَالَتْ فَقُلْتُ فَفِي أَيِّ هَذَا أَسْتَأْمِرُ أَبَوَيَّ فَإِنِّي أُرِيدُ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالدَّارَ الْآخِرَةَ قَالَتْ ثُمَّ فَعَلَ أَزْوَاجُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَ مَا فَعَلْتُ تَابَعَهُ مُوسَى بْنُ أَعْيَنَ عَنْ مَعْمَرٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ وَقَالَ عَبْدُ الرَّزَّاقِ وَأَبُو سُفْيَانَ الْمَعْمَرِيُّ عَنْ مَعْمَرٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ.

4786- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Azze ve Celle, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'i hanımları arasında dünya hayatını ve dünya ziynetiyle; Allah'ı, Rasûlü'nü ve ahiret gününü seçme konusunda muhayyer bırakılmayı emrolunduğu zaman Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ilk önce bana geldi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Ben sana öyle bir şey söyleyeceğim ki bu konuda anne ve babanla istişare yapıp onların görüşlerini almadan karar vermede acele etme."

Âişe şöyle dedi:

-Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ailemin benim kendisinden ayrılmamamı istediklerini çok iyi biliyordu. Sonra Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Allah Azze ve Celle şöyle buyurdu: ***«Ey Peygamber! Eşlerine de ki: "Eğer siz dünyâ hayâtını ve dünya ziynetini istiyorsanız, gelin, size boşanma bedelini vereyim ve sizi güzellikle salıvereyim. Yok eğer Allah'ı, Rasûlü'nü ve âhiret yurdunu istiyorsanız bilin ki Allah, içinizden***

iyi davrananlara büyük bir mükâfat hazırlamıştır.» (Ahzâb: 28-29)

Ben de Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e şöyle dedim:

-Bunun hangisinde anne ve babamla istişare yapacağım? Muhakkak ki ben Allah'ı, Rasûlü'nü ve âhiret gününü istiyorum.

Sonra Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin diğer hanımları da benim yaptığım gibi yaptılar.

٦-بَاب ﴿ وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَاهُ﴾

6- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Allah'ın açıklayacağı şeyi içinde gizliyor ve insanlardan korkuyordun. Oysa Allah, kendisinden korkmana daha lâyıktır.» (Ahzâb: 37)[266]

٤٧٨٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ حَدَّثَنَا مُعَلَّى بْنُ مَنْصُورٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ زَيْدٍ حَدَّثَنَا ثَابِتٌ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ هَذِهِ الْآيَةَ ﴿ وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ ﴾ نَزَلَتْ فِي شَأْنِ زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ وَزَيْدِ بْنِ حَارِثَةَ.

4787- Enes ibnu Mâlik -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

«Allah'ın açıklayacağı şeyi içinde gizliyor...» âyeti, Zeyneb ibnu Cahş ile Zeyd ibnu Harise hakkında inmiştir.

---

266 Bu âyet-i kerime, Resulullah'ın, azatlı kölesi Zeyd ibnu Hârise'yi, halasının kızı Zeyneb Bint-i Cahş'la evlendirdikten sonra ayrılmalarını ve ayrılmalarından sonra, Resulullah'ın, Zeyneb'le, Allah'ın emri gereğince evlenmesini zikretmektedir. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem halası, Abdülmuttalib'in kızı olan Emine'nin kızı Zeyneb'i, azatlı kölesi olan Zeyd ibnu Hârise'yle, güçlükle ikna ederek evlendirmiştir. Zeyneb, bir yıldan fazla bir müddet Zeyd'le yaşadıktan sonra aralarında anlaşmazlık çıkmış ve Zeyd, Resulullah'a, hanımı Zeyneb'i şikâyet etmiştir. Resulullah ise Zeyd'e, hanımını tutmasını ve haklarını korumasını emretmiştir. Buna rağmen Zeyd, hanımıyla geçinememiş. ve sonunda boşamıştır. Cahiliye döneminde evlât edinen insanlar, evlâtlıklarının boşadıkları hanımlarıyla evlenmezlerdi. Allah Teâlâ bu âdeti ortadan kaldırmak için Resulullah'a, Zeyd'den ayrılan Zeyneb Bint-i Cahş ile evlenmesini emretmiş Resulullah da bunun üzerine Zeyneb ile evlenmiştir. Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: "Eğer Resulullah kendisine inen vahiyden birşey saklayacak olsaydı elbette bu âyeti saklardı.

٧-بَاب قَوْلِهِ ﴿ تُرْجِئُ مَنْ تَشَاءُ مِنْهُنَّ وَتُؤْوِي إِلَيْكَ مَنْ تَشَاءُ وَمَنْ ابْتَغَيْتَ مِمَّنْ عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ ﴾ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿ تُرْجِئُ ﴾ تُؤَخِّرُ أَرْجِئْهُ أَخِّرْهُ.

7- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Ey Peygamber! Kadınlarından dilediğini bırakır, dilediğini kendine alırsın. Ayrıldığın eşlerinden arzu ettiğini almanda sana bir sakınca yoktur.» (Ahzâb: 51)

İbnu Abbas ﴿ تُرْجِئُ ﴾ Geri bırakırsın. ». أَرْجِئْهُ. Onu geri bırak.

٤٧٨٨- حَدَّثَنَا زَكَرِيَّاءُ بْنُ يَحْيَى حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ قَالَ هِشَامٌ حَدَّثَنَا عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ كُنْتُ أَغَارُ عَلَى اللَّاتِي وَهَبْنَ أَنْفُسَهُنَّ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَقُولُ أَتَهَبُ الْمَرْأَةُ نَفْسَهَا فَلَمَّا أَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى ﴿ تُرْجِئُ مَنْ تَشَاءُ مِنْهُنَّ وَتُؤْوِي إِلَيْكَ مَنْ تَشَاءُ وَمَنْ ابْتَغَيْتَ مِمَّنْ عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ ﴾ قُلْتُ مَا أُرَى رَبَّكَ إِلَّا يُسَارِعُ فِي هَوَاكَ.

4788- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem kendilerini hibe eden ve O'nunla mehir almaksızın evlenen kadınları ayıplardım. ***«Ey Peygamber! Kadınlarından dilediğini bırakır, dilediğini kendine alırsın. Ayrıldığın eşlerinden arzu ettiğini almanda sana bir sakınca yoktur.»*** (Ahzâb: 51) Allah Azze ve Celle bu âyeti indirince ben şöyle dedim:

-Rabbinin senin isteklerinin gerçekleşmesine çabukluk verdiğinden başka bir şey görmüyorum. (Hadisin geçtiği diğer yer: 5113)

٤٧٨٩- حَدَّثَنَا حِبَّانُ بْنُ مُوسَى أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا عَاصِمٌ الْأَحْوَلُ عَنْ مُعَاذَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَسْتَأْذِنُ فِي يَوْمِ الْمَرْأَةِ مِنَّا بَعْدَ أَنْ أُنْزِلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ ﴿ تُرْجِئُ مَنْ تَشَاءُ مِنْهُنَّ وَتُؤْوِي إِلَيْكَ مَنْ تَشَاءُ وَمَنْ ابْتَغَيْتَ مِمَّنْ عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ ﴾ فَقُلْتُ لَهَا مَا كُنْتِ تَقُولِينَ قَالَتْ كُنْتُ أَقُولُ لَهُ إِنْ كَانَ ذَاكَ إِلَيَّ فَإِنِّي لَا أُرِيدُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنْ أُوثِرَ عَلَيْكَ أَحَدًا تَابَعَهُ عَبَّادُ بْنُ عَبَّادٍ سَمِعَ عَاصِمًا.

4789- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

«Ey Peygamber! Kadınlarından dilediğini bırakır, dilediğini kendine alırsın. Ayrıldığın eşlerinden arzu ettiğini almanda sana bir sakınca yoktur.» (Ahzâb: 51) âyeti indikten sonra Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem hanımları arasında gecelemede, diğer hanımında geceleyeceği zaman, yanında gecelediği hanımından izin isterdi.

Muâze dedi ki: Ben Âişe'ye:

-Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bu hususta senden izin istediği zaman sen ne derdin? diye sordum.

Âişe şöyle dedi:

-Ben Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e şöyle derdim: Ey Allah'ın Rasûlü! Şayet bu izin verme işi bana verilmiş olsaydı, muhakkak ben buna izin vermem.

٨-بَاب قَوْلُهُ ﴿ لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرَ نَاظِرِينَ إِنَاهُ وَلَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا وَلَا مُسْتَأْنِسِينَ لِحَدِيثٍ إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ فَيَسْتَحْيِي مِنْكُمْ وَاللَّهُ لَا يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَاسْأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ ذَلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ وَمَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللَّهِ وَلَا أَنْ تَنْكِحُوا أَزْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِهِ أَبَدًا إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمًا ﴾

8- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Ey îman edenler! Peygamberin evine, ancak yemeğe çağrıldığınız zaman ve yemeğin hazırlanmasını beklemeyecek şekilde girin. Davet olunduğunuz zaman girin, yediğiniz zaman da hemen dağılın. Söze dalmayın. Bu, Peygambere ezâ veriyor, size söylemekten de utanıyor. Allah ise, gerçeği söylemekten utanmaz. Peygamberin eşlerinden bir şey istediğiniz zaman, örtü arkasından isteyin; bu hem sizin kalpleriniz ve hem de onların kalpleri için daha temizdir. Sizin, Allah'ın Rasûlüne eziyet etmeniz ve ondan sonra da onun eşlerini nikahlamanız asla olmaz. Bu, Allah katında çok büyük bir iştir.» (Ahzâb: 53)

يُقَالُ إِنَاهُ إِدْرَاكُهُ أَنَى يَأْنِي أَنَاةً فَهُوَ آنٍ ﴿ لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيبًا ﴾ إِذَا وَصَفْتَ صِفَةَ الْمُؤَنَّثِ قُلْتَ قَرِيبَةٌ وَإِذَا جَعَلْتَهُ ظَرْفًا وَبَدَلًا وَلَمْ تُرِدْ الصِّفَةَ نَزَعْتَ الْهَاءَ مِنْ الْمُؤَنَّثِ وَكَذَلِكَ لَفْظُهَا فِي الْوَاحِدِ وَالِاثْنَيْنِ وَالْجَمِيعِ لِلذَّكَرِ وَالْأُنْثَى.

إِنَاهُ Beklenmeyen bir vakitte gelmek. ﴿ لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيبًا ﴾ *«Nereden bileceksin; belki de vakit yakındır.»* (Ahzâb: 63)

٤٧٩٠ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ حُمَيْدٍ عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ يَدْخُلُ عَلَيْكَ الْبَرُّ وَالْفَاجِرُ فَلَوْ أَمَرْتَ أُمَّهَاتِ الْمُؤْمِنِينَ بِالْحِجَابِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ آيَةَ الْحِجَابِ.

4790- Ömer İbnu Hattâb -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ben Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e şöyle dedim:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Senin yanına insanlardan iyi olanı da kötü olanı da girmektedir. Müminlerin anneleri olan hanımlarına hicabı emretsen. Bunun üzerine Allah Azze ve Celle hicab âyetini indirdi.

٤٧٩١ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الرَّقَاشِيُّ حَدَّثَنَا مُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ حَدَّثَنَا أَبُو مِجْلَزٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ لَمَّا تَزَوَّجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زَيْنَبَ بِنْتَ جَحْشٍ دَعَا الْقَوْمَ فَطَعِمُوا ثُمَّ جَلَسُوا يَتَحَدَّثُونَ وَإِذَا هُوَ كَأَنَّهُ يَتَهَيَّأُ لِلْقِيَامِ فَلَمْ يَقُومُوا فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ قَامَ فَلَمَّا قَامَ قَامَ مَنْ قَامَ وَقَعَدَ ثَلَاثَةُ نَفَرٍ فَجَاءَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِيَدْخُلَ فَإِذَا الْقَوْمُ جُلُوسٌ ثُمَّ إِنَّهُمْ قَامُوا فَانْطَلَقْتُ فَجِئْتُ فَأَخْبَرْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُمْ قَدْ انْطَلَقُوا فَجَاءَ حَتَّى دَخَلَ فَذَهَبْتُ أَدْخُلُ فَأَلْقَى الْحِجَابَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ فَأَنْزَلَ اللَّهُ ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ ﴾ الْآيَةَ.

4791- Enes ibnu Mâlik -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Zeyneb bintu Cahş ile evlendiği zaman, orada bulunanları düğün yemeğine çağırdı. Yemekten sonra orada oturup birbirleriyle konuşmaya başladılar. Allah Rasûlü sallalla-

hu aleyhi ve sellem orada kalanların artık kalkıp gitmeleri için ayağa kalkar gibi yaptı. Ancak onlar Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in bu hareketini anlamadılar ve kalkmayıp oturmaya devam ettiler. Onların bu davranışlarını görünce ayağa kalktı ve odadan çıktı. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber kalkıp oradan ayrılanlar oldu. Ancak üç kişi oturmaya devam ettiler. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem içeri girmek için geldiğinde o üç kişinin orada oturmakta olduklarını gördü. Sonra onlar da kalktılar. Ben Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in yanına gittim ve onların gittiklerini kendisine haber verdim. Sonra Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem gelip odaya girdi. Ben de gidip O'nun yanına girmek istedim. Ancak Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem benimle kendi arasına bir örtü koydu. Bunun üzerine Allah Azze ve Celle şu âyeti indirdi:

«Ey îman edenler! Peygamberin evine, ancak yemeğe çağrıldığınız zaman ve yemeğin hazırlanmasını beklemeyecek şekilde girin. Davet olunduğunuz zaman girin, yediğiniz zaman da hemen dağılın. Söze dalmayın. Bu, Peygambere ezâ veriyor, size söylemekten de utanıyor. Allah ise, gerçeği söylemekten utanmaz. Peygamberin eşlerinden bir şey istediğiniz zaman, örtü arkasından isteyin; bu hem sizin kalpleriniz ve hem de onların kalpleri için daha temizdir. Sizin, Allah'ın Rasûlüne eziyet etmeniz ve ondan sonra da onun eşlerini nikahlamanız asla olmaz. Bu, Allah katında çok büyük bir iştir.» (Ahzâb: 53) (Hadisin geçtiği yerler: 4792, 4793, 4794, 5154, 5163, 5166, 5168, 5170, 5171, 5466, 6238, 6239, 6271, 7421)

٤٧٩٢ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ قَالَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ أَنَا أَعْلَمُ النَّاسِ بِهَذِهِ الْآيَةِ آيَةِ الْحِجَابِ لَمَّا أُهْدِيَتْ زَيْنَبُ بِنْتُ جَحْشٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَتْ مَعَهُ فِي الْبَيْتِ صَنَعَ طَعَامًا وَدَعَا الْقَوْمَ فَقَعَدُوا يَتَحَدَّثُونَ فَجَعَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْرُجُ ثُمَّ يَرْجِعُ وَهُمْ قُعُودٌ يَتَحَدَّثُونَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرَ نَاظِرِينَ إِنَاهُ) إِلَى قَوْلِهِ (مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ ﴾ فَضُرِبَ الْحِجَابُ وَقَامَ الْقَوْمُ.

4792- Enes ibnu Mâlik -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

İnsanlar içinde hicâb âyetini en iyi bilen benim. Allah Rasûlü sallal-

lahu aleyhi ve sellem Zeyneb bintu Cahş ile evlendiğinde gelin heyetinde süslendi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Zeyneb ile birlikte evinde idi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem düğün yemeği yaptırdı ve insanları davet etti. İnsanlar da yemeklerini yedikten sonra oturup birbirleriyle konuşmaya başladılar. Bu sırada onların gitmesi için oraya girip çıkmaya başladı. Onlar ise Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin bu hareketini anlamadılar ve oturup konuşmaya devam ettiler. Bunun üzerine Allah Azze ve Celle şu âyeti indirdi:

«Ey îman edenler! Peygamberin evine, ancak yemeğe çağrıldığınız zaman ve yemeğin hazırlanmasını beklemeyecek şekilde girin. Davet olunduğunuz zaman girin, yediğiniz zaman da hemen dağılın. Söze dalmayın. Bu, Peygambere ezâ veriyor, size söylemekten de utanıyor. Allah ise, gerçeği söylemekten utanmaz. Peygamberin eşlerinden bir şey istediğiniz zaman, örtü arkasından isteyin; bu hem sizin kalpleriniz ve hem de onların kalpleri için daha temizdir.»

Bu âyet üzerine perde gerildi ve orada oturanlar da kalkıp gittiler.

٤٧٩٣ – حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ صُهَيْبٍ عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ بُنِيَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِزَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ بِخُبْزٍ وَلَحْمٍ فَأَرْسِلْتُ عَلَى الطَّعَامِ دَاعِيًا فَيَجِيءُ قَوْمٌ فَيَأْكُلُونَ وَيَخْرُجُونَ ثُمَّ يَجِيءُ قَوْمٌ فَيَأْكُلُونَ وَيَخْرُجُونَ فَدَعَوْتُ حَتَّى مَا أَجِدُ أَحَدًا أَدْعُو فَقُلْتُ يَا نَبِيَّ اللَّهِ مَا أَجِدُ أَحَدًا أَدْعُوهُ قَالَ ارْفَعُوا طَعَامَكُمْ وَبَقِيَ ثَلَاثَةُ رَهْطٍ يَتَحَدَّثُونَ فِي الْبَيْتِ فَخَرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَانْطَلَقَ إِلَى حُجْرَةِ عَائِشَةَ فَقَالَ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ وَرَحْمَةُ اللَّهِ فَقَالَتْ وَعَلَيْكَ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ كَيْفَ وَجَدْتَ أَهْلَكَ بَارَكَ اللَّهُ لَكَ فَتَقَرَّى حُجَرَ نِسَائِهِ كُلِّهِنَّ يَقُولُ لَهُنَّ كَمَا يَقُولُ لِعَائِشَةَ وَيَقُلْنَ لَهُ كَمَا قَالَتْ عَائِشَةُ ثُمَّ رَجَعَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَإِذَا ثَلَاثَةُ مِنْ رَهْطٍ فِي الْبَيْتِ يَتَحَدَّثُونَ وَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَدِيدَ الْحَيَاءِ فَخَرَجَ مُنْطَلِقًا نَحْوَ حُجْرَةِ عَائِشَةَ فَمَا أَدْرِي آخْبَرْتُهُ أَوْ أُخْبِرَ أَنَّ الْقَوْمَ خَرَجُوا فَرَجَعَ حَتَّى إِذَا وَضَعَ رِجْلَهُ فِي أُسْكُفَّةِ الْبَابِ دَاخِلَةً وَأُخْرَى خَارِجَةً أَرْخَى السِّتْرَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ وَأُنْزِلَتْ آيَةُ الْحِجَابِ.

4793- Enes ibnu Mâlik -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Zeyneb bintu Cahş ile evlenip gerdeğe girdi. Sabahında ekmek ve et ile düğün yemeği yapıldı. İnsanları düğün yemeğine davet etmek için Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem beni gönderdi. İnsanlar gruplar hâlinde geliyor ve yemeklerini yiyip gidiyorlar, sonra diğer grup geliyor ve yemeğini yiyip çıkıyorlardı. Ben davet edilecek kimseyi bulamayıncaya kadar insanların hepsini davet ettim. Davet edecek kimse bulamayınca:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Düğün yemeğine davet edecek kimseyi bulamıyorum, dedim. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

-"Öyleyse yemek sofrasını kaldırın" buyurdu.

Bu sırada davetlilerden üç grup, yemeklerini yedikten sonra gitmeyip evin içinde oturmuş konuşuyorlardı. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Âişe'nin odasına gitti ve şöyle dedi:

-"Allah'ın selâmı ve rahmeti ev halkının üzerine olsun."

Ben de dedim ki:

-Allah'ın selâmı senin de üzerine olsun. Yeni hanımını nasıl buldun? Allah sana mübarek kılsın.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bütün hanımlarının yanına girdi ve Âişe'ye dediği sözleri söyledi. Onlar da Âişe'nin kendisine söylediği sözleri söyledi. Sonra Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem tekrar evine döndü. Daha önce orada oturan üç grup hala oturmaya ve konuşmaya devam ediyorlardı. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem çok utangaç biriydi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem tekrar Âişe'nin odası tarafına çıkıp gitti. Nihayet o topluluğun çıkıp gittiklerini kendisine ben mi haber verdim, yoksa başkası tarafından mı haber verildi bilmiyorum. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem eve döndü. Ayağını kapının eşiğine koyunca, bir ayağı içeride, diğer ayağı dışarıda iken kendisiyle benim arama kapı perdesini sarkıtıp indirdi. Ve bu sırada Hicâb Âyeti indirildi.

٤٧٩٤ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بَكْرٍ السَّهْمِيُّ حَدَّثَنَا حُمَيْدٌ عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ أَوْلَمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ بَنَى بِزَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ فَأَشْبَعَ النَّاسَ خُبْزًا وَلَحْمًا ثُمَّ خَرَجَ إِلَى حُجَرِ أُمَّهَاتِ

الْمُؤْمِنِينَ كَمَا كَانَ يَصْنَعُ صَبِيحَةَ بِنَائِهِ فَيُسَلِّمُ عَلَيْهِنَّ وَيُسَلِّمْنَ عَلَيْهِ وَيَدْعُو لَهُنَّ وَيَدْعُونَ لَهُ فَلَمَّا رَجَعَ إِلَى بَيْتِهِ رَأَى رَجُلَيْنِ جَرَى بِهِمَا الْحَدِيثُ فَلَمَّا رَآهُمَا رَجَعَ عَنْ بَيْتِهِ فَلَمَّا رَأَى الرَّجُلَانِ نَبِيَّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجَعَ عَنْ بَيْتِهِ وَثَبَا مُسْرِعَيْنِ فَمَا أَدْرِي أَنَا أَخْبَرْتُهُ بِخُرُوجِهِمَا أَمْ أُخْبِرَ فَرَجَعَ حَتَّى دَخَلَ الْبَيْتَ وَأَرْخَى السِّتْرَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ وَأُنْزِلَتْ آيَةُ الْحِجَابِ وَقَالَ ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ أَخْبَرَنَا يَحْيَى حَدَّثَنِي حُمَيْدٌ سَمِعَ أَنَسًا عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

4794- Enes -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Zeyneb bintu Cahş'la evlenip gerdeğe girdiği gecenin sabahında insanlara ekmek ve etle yapılan bir yemekle velime yani düğün yemeği verdi. Sonra zifaf gecesinin sabahında yapageldiği gibi, müminlerin annelerinin odalarına doğru çıkıp onlara selâm veriyor ve onlara duâ ediyor, onlar da kendisine selâm veriyor ve duâ ediyorlardı. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem hanımlarının yanından evine döndüğü zaman evde iki kişinin düğün yemeğini yedikten sonra kalkmayıp oturduklarını birbirleriyle konuşurken buldu. O ikisini görünce evinden geri döndü. Bu iki kişi Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemi kendi evine girmeyip geri döndüğünü görünce hemen hızlı bir şekilde oturdukları yerden kalkıp oradan uzaklaştılar. O iki kişinin çıkışlarını Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme ben mi haber verdim, yoksa başkası tarafından mı haber verildi bilmiyorum. Bunun akabinde Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem evine döndü içeriye girdi ve benimle kendisi arasına kapının perdesini sarkıttı. Ve bu sırada Hicâb Âyeti indirildi

٤٧٩٥ - حَدَّثَنِي زَكَرِيَّاءُ بْنُ يَحْيَى حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ خَرَجَتْ سَوْدَةُ بَعْدَمَا ضُرِبَ الْحِجَابُ لِحَاجَتِهَا وَكَانَتْ امْرَأَةً جَسِيمَةً لَا تَخْفَى عَلَى مَنْ يَعْرِفُهَا فَرَآهَا عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فَقَالَ يَا سَوْدَةُ أَمَا وَاللَّهِ مَا تَخْفَيْنَ عَلَيْنَا فَانْظُرِي كَيْفَ تَخْرُجِينَ قَالَتْ فَانْكَفَأَتْ رَاجِعَةً وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَيْتِي وَإِنَّهُ لَيَتَعَشَّى وَفِي يَدِهِ عَرْقٌ فَدَخَلَتْ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي خَرَجْتُ لِبَعْضِ حَاجَتِي فَقَالَ لِي عُمَرُ كَذَا وَكَذَا قَالَتْ

فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ ثُمَّ رُفِعَ عَنْهُ وَإِنَّ الْعَرْقَ فِي يَدِهِ مَا وَضَعَهُ فَقَالَ إِنَّهُ قَدْ أُذِنَ لَكُنَّ أَنْ تَخْرُجْنَ لِحَاجَتِكُنَّ.

4795- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin hanımlarından bir olan Sevde bintu Zem'a, Hicâb Âyeti indikten sonra bir ihtiyâcı için evinden dışarı çıkmıştı. Sevde iri yapılı bir kadındı. Bu sebepten dolayı örtülü de olsa onu tanıyanlar tanırdı. Ömer İbnu Hattâb onu gördü ve şöyle dedi:

-Ey Sevde! Vallahi sen bize karşı gizli olamıyorsun. Biz seni tanıyoruz. Sen nasıl olur da evinin dışına çıkıyorsun?

Bunun üzerine Sevde evine dönüp geldi. O sırada Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem benim odamda akşam yemeği yiyor ve elinde de etli bir kemik vardı. Sevde içeri girdi ve şöyle dedi:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Ben ihtiyacımı gidermek için dışarı çıkmıştım. Ömer beni gördü ve bana şöyle şöyle dedi.

Bunun üzerine Allah Azze ve Celle, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e vahiy indirdi. Sonra kendisinden vahiy hâli kaldırıldı. O kemik elinde olduğu hâlde ve onu yere koymaksızın Sevde'ye şöyle buyurdu:

"Hacetinizi gidermek için evlerinizden çıkmanıza izin verildi." (Hadisin geçtiği diğer yer: 146)

٩-بَاب قَوْلُهُ ﴿ إِنْ تُبْدُوا شَيْئًا أَوْ تُخْفُوهُ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا لَا جُنَاحَ عَلَيْهِنَّ فِي آبَائِهِنَّ وَلَا أَبْنَائِهِنَّ وَلَا إِخْوَانِهِنَّ وَلَا أَبْنَاءِ إِخْوَانِهِنَّ وَلَا أَبْنَاءِ أَخَوَاتِهِنَّ وَلَا نِسَائِهِنَّ وَلَا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ وَاتَّقِينَ اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا ﴾

9- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Bir şeyi açığa vursanız da gizleseniz de, Allah her şeyi hakkıyla bilendir. Peygamberin kadınlarına, babalarının, oğullarının, kardeşlerinin, kardeşleri oğullarının, kız kardeşleri oğullarının, kadınlarının ve cariyelerinin yanında örtüyü terk etmelerinde bir günâh yoktur. Ey kadınlar! Allah'tan sakının; şüphesiz Allah, her şeye şâhiddir.» (Ahzâb: 54-55)

٤٧٩٦ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ حَدَّثَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ اسْتَأْذَنَ عَلَيَّ أَفْلَحُ أَخُو أَبِي الْقُعَيْسِ بَعْدَمَا أُنْزِلَ الْحِجَابُ فَقُلْتُ لَا آذَنُ لَهُ حَتَّى أَسْتَأْذِنَ فِيهِ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَإِنَّ أَخَاهُ أَبَا الْقُعَيْسِ لَيْسَ هُوَ أَرْضَعَنِي وَلَكِنْ أَرْضَعَتْنِي امْرَأَةُ أَبِي الْقُعَيْسِ فَدَخَلَ عَلَيَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْتُ لَهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ أَفْلَحَ أَخَا أَبِي الْقُعَيْسِ اسْتَأْذَنَ فَأَبَيْتُ أَنْ آذَنَ لَهُ حَتَّى أَسْتَأْذِنَكَ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمَا مَنَعَكِ أَنْ تَأْذَنِي عَمُّكِ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ الرَّجُلَ لَيْسَ هُوَ أَرْضَعَنِي وَلَكِنْ أَرْضَعَتْنِي امْرَأَةُ أَبِي الْقُعَيْسِ فَقَالَ ائْذَنِي لَهُ فَإِنَّهُ عَمُّكِ تَرِبَتْ يَمِينُكِ قَالَ عُرْوَةُ فَلِذَلِكَ كَانَتْ عَائِشَةُ تَقُولُ حَرِّمُوا مِنَ الرَّضَاعَةِ مَا تُحَرِّمُونَ مِنَ النَّسَبِ.

4796- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Hicâb emri indikten sonra süt babam Ebu Kuays'ın kardeşi Eflah beni ziyaret etmek için izin istedi. Ben dedim ki:

-Bu hususta Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'den izin isteyinceye kadar ona izin vermem. Çünkü beni Eflah'ın kardeşi Ebu Kuays emzirmedi, lâkin beni Ebu Kuays'ın karısı emzirdi.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem benim yanıma geldiğinde O'na şöyle dedim:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Ebu Kuays'in kardeşi Eflah benim yanıma girmek için izin istedi. Ben de onun benim yanıma girip giremeyeceği konusunda senden izin istemeden ona izin vermekten kaçındım.

Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Ona izin vermene engel olan şey ne idi? O senin amcan.

Ben dedim ki:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Beni emziren bir erkek değil, ancak beni emziren Ebul-Kays'ın hanımıdır.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Ona izin ver, çünkü o senin amcandır. Sağ elin topraklansın!"

Urve şöyle dedi: Bundan dolayı Âişe şöyle derdi:

-Nesepten dolayı haram kılmakta olduklarınızı süt emmeden dolayı da haram kılın. (Hadisin geçtiği diğer yer: 2644)

١٠-بَاب قَوْلِهِ ﴿ إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ﴾

10- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Allah ve melekleri Peygambere salât etmektedirler; ey îman edenler! Siz de ona salât ve selâm edin.» (Ahzâb: 56)[267]

قَالَ أَبُو الْعَالِيَةِ صَلَاةُ اللَّهِ ثَنَاؤُهُ عَلَيْهِ عِنْدَ الْمَلَائِكَةِ وَصَلَاةُ الْمَلَائِكَةِ الدُّعَاءُ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿ يُصَلُّونَ ﴾ يُبَرِّكُونَ ﴿ لَنُغْرِيَنَّكَ ﴾ لَنُسَلِّطَنَّكَ.

Ebûl-Aliye şöyle dedi: Allah Azze ve Celle'nin, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e salât etmesi meleklerin yanında O'nu övmesidir. Meleklerin salatı ise O'na dua etmeleridir.

İbnu Abbas şöyle dedi: ﴿ يُصَلُّونَ ﴾ Bereketle duâ ediyorlar. ﴿ لَنُغْرِيَنَّكَ ﴾. Seni onlara musallat ederiz.

٤٧٩٧ - حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا مِسْعَرٌ عَنِ الْحَكَمِ عَنِ ابْنِ أَبِي لَيْلَى عَنْ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَمَّا السَّلَامُ عَلَيْكَ فَقَدْ عَرَفْنَاهُ فَكَيْفَ الصَّلَاةُ عَلَيْكَ قَالَ قُولُوا اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ.

---

267 Allah Teâlâ bu âyet-i kerimede, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in kendi nezdinde ve yüce varlıklar olan Melekler katında üstün bir makamı olduğunu bildiriyor. Kendisinin Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'i övdüğünü, Meleklerin de onun için duada bulunduklarını bildiriyor ve yeryüzünde yaşayan biz insanların da onu övmemizi emrediyor. Âyet-i kerimede "Salât" kelimesi geçmektedir. Bu kelime, Allah'a isnat edildiğinde 'Rahmet", Meleklere isnad edilginde "Dua ve af dileme" anlamına gelmektedir.

4797- Ka'b ibnu Ucre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e şöyle denildi:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Sana nasıl selâm verileceğini öğrendik. Peki sana nasıl salat edilir?

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Şöyle deyin:

"Allâhumme salli alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammed kemâ salleyte alâ ibrâhîme ve alâ âli İbrâhîme inneke hamîdun mecîd." (Allahım! İbrâhim'e ve İbrâhim'in ailesine salât ettiğin gibi, Muhammed'e ve Muhammed'in ailesine de salât et. Muhakkak ki sen övgüye ve hamd edilmeye layık olansın.)

Allâhumme bârik alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammed kemâ bârekte alâ İbrâhîme ve alâ âli ibrâhîme inneke hamîdun mecîd" (Allahım! İbrâhim'e ve İbrâhim'in ailesini mübarek kıldığın gibi, Muhammed'i ve Muhammed'in ailesini de mübarek kıl. Muhakkak ki sen övgüye ve hamd edilmeye lâyık olansın.) (Hadisin geçtiği diğer yerler: 3370)

٤٧٩٨ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ قَالَ حَدَّثَنِي ابْنُ الْهَادِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ خَبَّابٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ قُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا التَّسْلِيمُ فَكَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ قَالَ قُولُوا اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَرَسُولِكَ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ قَالَ أَبُو صَالِحٍ عَنْ اللَّيْثِ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ حَمْزَةَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي حَازِمٍ وَالدَّرَاوَرْدِيُّ عَنْ يَزِيدَ وَقَالَ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَآلِ إِبْرَاهِيمَ.

4798- Ebu Saîd el-Hudrî -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e şöyle dedik:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Sana nasıl selâm verileceğini öğrendik. Peki sana nasıl salat edilir?

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Şöyle deyin:

"Allâhumme salli alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammed kemâ salleyte alâ ibrâhîme ve alâ âli İbrâhîme inneke hamîdun mecîd." (Allahım! İbrâhim'e ve İbrâhim'in ailesine salât ettiğin gibi, Muhammed'e ve Muhammed'in ailesine de salât et. Muhakkak ki sen övgüye ve hamd edilmeye layık olansın.)

Allâhumme bârik alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammed kemâ bârekte alâ İbrâhîme ve alâ âli ibrâhîme inneke hamîdun mecîd" (Allahım! İbrâhim'e ve İbrâhim'in ailesini mübarek kıldığın gibi, Muhammed'i ve Muhammed'in ailesini de mübarek kıl. Muhakkak ki sen övgüye ve hamd edilmeye lâyık olansın.)

Leys'ten gelen rivayette o şöyle dedi: "Alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammedin kemâ bârekte alâ âli İbrâhîme"

Yezîd İbnu Hâd'den gelen rivayet ise şöyledir: "Kemâ salleyte alâ İbrâhîme ve bârik alâ Muhammedin ve âli Muhammedin kemâ bârekte alâ İbrâhîme ve âli İbrâhîme."

١١-بَاب قَوْلُهُ ﴿ لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ آذَوْا مُوسَى ﴾

11- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Ey îman edenler! Musa'ya eziyet edenler gibi olmayın; nitekim Allah onu, onların söylediklerinden temize çıkarmıştı. O, Allah yanında itibarlı bir kimseydi.» (Ahzâb: 69)[268]

---

268 İsrailoğulları Musa hakkında bir takım dedikodular yaparak ona eziyet etmişlerdir. Bu dedikoduları, onun hakkında "Fıtıklı" "Alaca hastalığına yakalanmış" veya "Kardeşi Harun'un katili" gibi sözler söylemeleridir. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem : "Şüphesiz ki Musa çok haya sahibi ve kendisini örtmeye çok dikkat eden bir kişiydi. Hayasından dolayı derisinden birşey görülmezdi. İsrailoğullarından bazıları şunu söyleyerek ona eziyet etmişlerdi: "Bunun bu kadar örtünmesi ancak derisindeki bir ayıptan dolayıdır. Bunda ya alaca hastalığı var veya yumurta fıtığı var yahut da başka bir dert var." Allah Teâlâ Musa'yı bunların iftiralarından arındırmak istedi. Musa birgün yalnız başına kaldığı elbiselirini çıkardı ve bir taşın üzerine koydu. Sonra yıkandı. Yıkandıktan sonra elbiselerini almaya gitti. Taş, elbiseleri alıp kaçmaya başladı. Musa asasını alıp taşın peşine düştü ve ona: "Ey taş elbisemi bırak, ey taş elbisemi bırak." Dedi. Fakat taş, İsrailoğullarının içine girinceye kadar gitti. İsrailoğulları Musa'yı çıplak olarak gördüler. Onun vücudunun

٤٧٩٩ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ حَدَّثَنَا عَوْفٌ عَنْ الْحَسَنِ وَمُحَمَّدٍ وَخِلَاسٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ مُوسَى كَانَ رَجُلًا حَيِيًّا وَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ آذَوْا مُوسَى فَبَرَّأَهُ اللَّهُ مِمَّا قَالُوا وَكَانَ عِنْدَ اللَّهِ وَجِيهًا ﴾.

4799- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

Musa aleyhisselâm hayalı bir kimseydi. Bu, Allah Azze ve Celle'nin şu kavlidir: ***«Ey îman edenler! Musa'ya eziyet edenler gibi olmayın; nitekim Allah onu, onların söylediklerinden temize çıkarmıştı. O, Allah yanında itibarlı bir kimseydi.»*** (Ahzâb: 69)

٣٤-سُورَةُ سَبَإٍ

34- Sebe' Sûresi

يُقَالُ ﴿ مُعَاجِزِينَ ﴾ مُسَابِقِينَ ﴿ بِمُعْجِزِينَ ﴾ بِفَائِتِينَ مُعَاجِزِيَّ مُسَابِقِيَّ ﴿سَبَقُوا ﴾ فَاتُوا ﴿ لَا يُعْجِزُونَ ﴾ لَا يَفُوتُونَ ﴿ يَسْبِقُونَا ﴾ يُعْجِزُونَا وَقَوْلُهُ ﴿بِمُعْجِزِينَ ﴾ بِفَائِتِينَ وَمَعْنَى ﴿ مُعَاجِزِينَ ﴾ مُغَالِبِينَ يُرِيدُ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا أَنْ يُظْهِرَ عَجْزَ صَاحِبِهِ مِعْشَارٌ عُشْرٌ يُقَالُ الْأَكْلُ الثَّمَرُ ﴿ بَاعِدْ ﴾ وَبَعَّدْ وَاحِدٌ وَقَالَ مُجَاهِدٌ ﴿ لَا يَعْزُبُ ﴾ لَا يَغِيبُ ﴿ سَيْلَ الْعَرِمِ ﴾ السُّدُّ مَاءٌ أَحْمَرُ أَرْسَلَهُ اللَّهُ فِي السُّدِّ فَشَقَّهُ وَهَدَمَهُ وَحَفَرَ الْوَادِيَ فَارْتَفَعَتَا عَنْ الْجَنَّتَيْنِ وَغَابَ عَنْهُمَا الْمَاءُ فَيَبِسَتَا وَلَمْ يَكُنْ الْمَاءُ الْأَحْمَرُ مِنْ السُّدِّ وَلَكِنْ كَانَ عَذَابًا أَرْسَلَهُ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنْ حَيْثُ شَاءَ وَقَالَ عَمْرُو بْنُ شُرَحْبِيلَ الْعَرِمُ الْمُسَنَّاةُ بِلَحْنِ أَهْلِ الْيَمَنِ وَقَالَ غَيْرُهُ الْعَرِمُ الْوَادِي

çok güzel olduğunu bizzat gözleriyle görmüş oldular. Taş orada durmuştu. Musa elbiselerini alıp giydi ve asasıyla taşa vurmaya başladı. Allah'a yemin olsun ki taşta Musa'nın asasının eseri olarak iki üç veya dört tane iz meydana gelmişti. İşte Allah Teâlâ'nın: "Ey iman edenler, Musa'ya eziyet edenler gibi olmayın. Allah Musa'yı onların iftiralarından temize çıkardı. O, Allah nezdinde itibarlı bir kul idi." sözü bunu açıklamaktadır.

السَّابِقَاتُ الدُّرُوعُ وَقَالَ مُجَاهِدٌ ﴿ يُجَازَى ﴾ يُعَاقَبُ ﴿أَعِظُكُمْ بِوَاحِدَةٍ ﴾ بِطَاعَةِ اللَّهِ ﴿مَثْنَى وَفُرَادَى﴾ وَاحِدٌ وَاثْنَيْنِ ﴿التَّنَاوُشُ﴾ الرَّدُّ مِنَ الْآخِرَةِ إِلَى الدُّنْيَا ﴿وَبَيْنَ مَا يَشْتَهُونَ﴾ مِنْ مَالٍ أَوْ وَلَدٍ أَوْ زَهْرَةٍ ﴿بِأَشْيَاعِهِمْ ﴾ بِأَمْثَالِهِمْ وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿كَالْجَوَابِ﴾ كَالْجَوْبَةِ مِنَ الْأَرْضِ الْخَمْطُ الْأَرَاكُ وَالْأَثْلُ الطَّرْفَاءُ الْعَرِمُ الشَّدِيدُ.

"mu'âcizîne" (Sebe: 5) Öne geçme yarışı yapanlar. ***"bimu'cizîne"*** (Ankebût: 22) Geçip kurtulanlar. ***"mu'âciziyye"*** Benimle öne geçme yarışı yapan. ***"sebekû"*** (Enam: 59) Geçip gittiler. ***"la yu'cizûne"*** Geçip gitmez. ***"yesbikûna"*** (Ankebût: 4) Bizi âciz bırakacaklarını mı? ***"bimu'cizîne"*** Geçip kurtulanlar. ***"mu'âcizîne"*** Yenme yarışı yapanlar ki onlardan her biri diğer arkadaşının aciz ve başarısız olmasını ister. ***"mi'şarun"*** (Sebe: 5) Onda bir. ***"ba'id"*** (Sebe: 19) Uzaklaştır.

Mucâhid şöyle dedi: ***"la ye'zubu"*** (Sebe: 3) Kaybolmaz. ***"seyle-l'arimi"*** (Sebe: 16) Set, engel. Kırmızı su ki, Allah onu seddin içine gönderdi de seddi yarıp parçaladı ve onu yıktı. Vâdîyi kazdı, o iki bahçe yanlarından yükseldiler ve böylece su kayboldu da artık ikisi de kurudu, o kızıl su setten veya gelen bir sel değildi. Ancak o bir azap idi ki, Allah onu Sebe ehli üzerine istediği yerden salıvermişti.

Amr ibnu Şurahbîl şöyle dedi: Yemen ehlinin lügatinde ***"el-'arimi"*** Kat kat bina edilmiş set, baraj.

Şurahbîl'den başkası da şöyle dedi: ***"el-'arimi"*** Vâdi. ***"es-sabiğatu"*** (Sebe: 11) Zırhlar.

Mucâhid şöyle dedi: ***"yucaza"*** Cezalandırılır. ***"e'izukum bivahidetin"*** (Sebe: 46) Ben size bir tek öğüt veririm: O da Allah'a itaat etmenizdir.

"mesna vefuradâ" Birer ve ikişer. ***"et-tenavuşu"*** (Sebe: 52) Ahiretten dünyâya geri döndürmek. ***"vebeyne ma yeştehune"*** Maldan, çocuktan veya dünyâ hayâtının zîynetinden. ***"bieşyaihim"*** Benzerlerine.

İbnu Abbas şöyle dedi: ***"kelcevabi"*** Yeryüzündeki yarık, açıklık gibi. ***"el-hamdu"*** Dallarından misvak elde edilen erâk ağacı. ***"veleselü"*** Ilgın ağacı. ***"el-'arimu"*** Şiddetli.

١-بَاب ﴿ حَتَّى إِذَا فُزِّعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ قَالُوا مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ قَالُوا الْحَقَّ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴾

1- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Sonunda kalblerinden korku giderilince, birbirlerine: "Rabbiniz ne buyurdu?" derler. Diğerleri de "hakkı" diye cevap verirler. O, çok yücedir, büyüktür.» (Sebe: 23)[269]

٤٨٠٠ – حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا عَمْرٌو قَالَ سَمِعْتُ عِكْرِمَةَ يَقُولُ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ إِنَّ نَبِيَّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِذَا قَضَى اللَّهُ الْأَمْرَ فِي السَّمَاءِ ضَرَبَتْ الْمَلَائِكَةُ بِأَجْنِحَتِهَا خُضْعَانًا لِقَوْلِهِ كَأَنَّهُ سِلْسِلَةٌ عَلَى صَفْوَانٍ فَإِذَا فُزِّعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ قَالُوا مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ قَالُوا لِلَّذِي قَالَ الْحَقَّ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ فَيَسْمَعُهَا مُسْتَرِقُ السَّمْعِ وَمُسْتَرِقُ السَّمْعِ هَكَذَا بَعْضُهُ فَوْقَ بَعْضٍ وَوَصَفَ سُفْيَانُ بِكَفِّهِ فَحَرَفَهَا وَبَدَّدَ بَيْنَ أَصَابِعِهِ فَيَسْمَعُ الْكَلِمَةَ فَيُلْقِيهَا إِلَى مَنْ تَحْتَهُ ثُمَّ يُلْقِيهَا الْآخَرُ إِلَى مَنْ تَحْتَهُ حَتَّى يُلْقِيَهَا عَلَى لِسَانِ السَّاحِرِ أَوْ الْكَاهِنِ فَرُبَّمَا أَدْرَكَ الشِّهَابُ قَبْلَ أَنْ يُلْقِيَهَا وَرُبَّمَا أَلْقَاهَا قَبْلَ أَنْ يُدْرِكَهُ فَيَكْذِبُ مَعَهَا مِائَةَ كَذْبَةٍ فَيُقَالُ أَلَيْسَ قَدْ قَالَ لَنَا يَوْمَ كَذَا وَكَذَا كَذَا وَكَذَا فَيُصَدَّقُ بِتِلْكَ الْكَلِمَةِ الَّتِي سَمِعَ مِنْ السَّمَاءِ.

4800- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Allah Azze ve Celle gökyüzünde bir şeyi takdir ettiği zaman, düz ve sert bir taş üzerindeki zincir sesi gibi ses meydana gelir ve melekler korku ile kanatlarını birbirine vururlar. Kalplerinden bu korku geçince: Rabbiniz ne dedi? diye sorarlar. Melekler de: Allah hak sözü söyledi. Allah yüce ve büyük olandır, derler. Kulak hırsızlığı yapan şeytanlar, Allah Azze ve Celle'nin gökyüzünde takdir ettiği şeyleri duyarlar. O sırada kulak hırsızı şeytânlar yerden göğe kadar birbirinin üstünde zincirleme di-

269 Allahı Teâlâ bu âyet-i kerimede, âhirette kendisine izin vermediği hiçbir kimsenin, günahkâr kulların affı için şefaatçi olamayacağını beyan etmektedir.

zilmiş ve kulak hırsızlığına hazırlanmış bulunurlar."

Sufyân ibnu Uyeyne, dinleyici şeytânların birbirleri üstünde diziliş-lerini eliyle şöyle vasıfladı: Sağ elinin parmakları arasını araladı da onla-rın bir kısmını diğerleri üzerine dikti.

"Şeytânlar bu vaziyette iken bâzı defa meleklerin konuşmalarını işi-ten en üstteki şeytâna bir ateş parçası yetişir de, altındaki şeytâna o habe-ri işittirmeden önce, onu yakar. Bâzı defa da ateş ona erişemeyip alt tara-fında bulunan şeytâna haberi atıp yetiştirir. O da haberi kendisinden son-ra bulunan daha aşağıdaki şeytâna atar ve bu suretle haber tâ yere kadar ulaşır. Nihayet o haber yere ulaşır ve sihirbazın ağzına atılır. Sihirbaz o haberle beraber yüz yalan uydurup halka söyler. İlâhî emir yeryüzünde gerçekleşince de sihirbaz kişi doğru söylemiş olur. Ve ondan bu haberi işi-tenler, insanlara şöyle derler:

Sihirbaz bize, falan ve falan günleri şöyle şöyle olacak diye haber vermedi mi? Sihirbazın bize verdiği haberin gerçekleştiğini gördük. Bu gerçekleşen haberler ise şeytanların gökyüzünden kulak hırsızlığı yaptık-ları haberlerdir." (Hadisin geçtiği diğer yer: 4701)

٢-بَاب قَوْلُهُ ﴿ إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ لَكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ ﴾

2- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Ey Muhammed! De Ki: "Size tek bir öğüt vereyim. O da, ikişer ikişer ve birer birer Allah için kalkmanız ve sonra da düşünmeniz. Ne-ticede göreceksiniz ki, arkadaşınızda hiçbir delilik yoktur. O sadece, şid-detli bir azabın öncesinde sizin için bir uyarıcıdır.» (Sebe: 46)[270]

٤٨٠١ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خَازِمٍ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ صَعِدَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الصَّفَا ذَاتَ يَوْمٍ فَقَالَ يَا صَبَاحَاهْ فَاجْتَمَعَتْ إِلَيْهِ قُرَيْشٌ قَالُوا مَا لَكَ قَالَ أَرَأَيْتُمْ لَوْ أَخْبَرْتُكُمْ أَنَّ الْعَدُوَّ يُصَبِّحُكُمْ أَوْ يُمَسِّيكُمْ أَمَا كُنْتُمْ

270 Allah Teâlâ bu âyet-i kerimede, müşrikleri, Resulullah hakkında iyice düşünüp in-saflı olmaya davet ediyor ve Resulullahın, müşriklerin iddia ettikleri delilik vb. hastalıklardan uzak olduğunu bildiriyor.

تُصَدِّقُونِي قَالُوا بَلَى قَالَ فَإِنِّي نَذِيرٌ لَكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ فَقَالَ أَبُو لَهَبٍ تَبًّا لَكَ أَلِهَذَا جَمَعْتَنَا فَأَنْزَلَ اللَّهُ ﴿ تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ ﴾.

4801- İbnu Abbas -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

Bir gün Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Safâ Tepesi'nin üzerine çıktı ve Kureyş'in boylarına:

-"Ey Fihr oğulları! Ey Adiy oğulları!" diyerek nida etti.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin bu nidası üzerine Kureyşliler orada toplandı.

-Sana ne oldu? Neden bizi buraya topladın? dediler.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Şu tepenin arkasında düşman var ve sabah veya akşam size saldıracak, desem, beni doğrular mısınız?" Onlar da:

-Evet, doğrularız, dediler.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Muhakkak ki ben, gelecek olan çok çetin bir azaptan önce sizleri uyarıcı bir peygamber olarak gönderildim.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin bu sözleri üzerine Ebu Leheb şöyle dedi:

-Yazıklar olsun sana! Bu günden sonra hüsrana uğrayasın. Bizleri bunun için mi buraya topladın?

Ebu Leheb'in bu sözleri üzerine Allah Azze ve Celle şu âyeti indirdi:

«Ebu Leheb'in iki eli kurusun.» (Mesed: 1) (Hadisin geçtiği yer: 4770)

٣٥-سُورَةُ الْمَلَائِكَةِ

35- Melekler (Fâtir) Sûresi

قَالَ مُجَاهِدٌ الْقِطْمِيرُ لِفَافَةُ النَّوَاةِ ﴿ مُثْقَلَةٌ ﴾ مُثَقَّلَةٌ وَقَالَ غَيْرُهُ ﴿ الْحَرُورُ ﴾ بِالنَّهَارِ مَعَ الشَّمْسِ وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ الْحَرُورُ بِاللَّيْلِ وَالسَّمُومُ بِالنَّهَارِ ﴿ وَغَرَابِيبُ ﴾ أَشَدُّ سَوَادٍ الْغِرْبِيبُ الشَّدِيدُ السَّوَادِ.

Mücâhid şöyle dedi: ***"el-kıdmîru"*** (Fâtir: 13) Hurma çekirdeğinin zarıdır.

Mücâhid'den başkası da şöyle dedi: (Fâtir: 21) Gündüz vakti güneşle beraber olan şiddetli sıcak.

İbnu Abbas şöyle dedi: ***"el-harûru"*** Geceleyin olan sıcaklık. ***"es-semûmu"*** Gündüz vakti olan sıcaklık.

"veğarabîbu" (Fâtir: 27) Şiddetli karanlıklar. ***"el-ğurbîbu"*** Şiddetli siyahlık.

٣٦-سُورَةُ يس

36- Yâsîn Sûresi

وَقَالَ مُجَاهِدٌ ﴿ فَعَزَّزْنَا ﴾ شَدَّدْنَا ﴿ يَا حَسْرَةً عَلَى الْعِبَادِ ﴾ كَانَ حَسْرَةً عَلَيْهِمْ اسْتِهْزَاؤُهُمْ بِالرُّسُلِ ﴿ أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ ﴾ لَا يَسْتُرُ ضَوْءُ أَحَدِهِمَا ضَوْءَ الْآخَرِ وَلَا يَنْبَغِي لَهُمَا ذَلِكَ ﴿ سَابِقُ النَّهَارِ ﴾ يَتَطَالَبَانِ حَثِيثَيْنِ ﴿ نَسْلَخُ ﴾ نُخْرِجُ أَحَدَهُمَا مِنَ الْآخَرِ وَيَجْرِي كُلٌّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا ﴿ مِنْ مِثْلِهِ ﴾ مِنَ الْأَنْعَامِ ﴿ فَكِهُونَ ﴾ مُعْجَبُونَ ﴿ جُنْدٌ مُحْضَرُونَ ﴾ عِنْدَ الْحِسَابِ وَيُذْكَرُ عَنْ عِكْرِمَةَ ﴿ الْمَشْحُونِ ﴾ الْمُوقَرُ وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿ طَائِرُكُمْ ﴾ مَصَائِبُكُمْ ﴿ يَنْسِلُونَ ﴾ يَخْرُجُونَ ﴿ مَرْقَدِنَا ﴾ مَخْرَجِنَا ﴿ أَحْصَيْنَاهُ ﴾ حَفِظْنَاهُ مَكَانَتُهُمْ وَمَكَانُهُمْ وَاحِدٌ.

Mucâhid şöyle dedi: ***"fe'azzezna"*** (Yâsin: 14) Şiddetlendirip kuvvetlendirdik. ***"ya hasreten 'alel 'ibadi"*** ***«Yazıklar olsun o kullara! Kendilerine bir peygamber gelmeye görsün; onu hemen alaya alırlardı.»*** (Yâsin: 30), Onların dünyada iken peygamberleri alaya almaları, onlar için âhirette bir hüsran, ziyan olmuştur. ***"en tudrikel kamera"*** (Yâsin: 40) Ne güneş ayın ışıklarına, ne de ay güneşin ışıklarına engel olmaz. Bu ikisi için de gerekmez. ***"sabikun nehari"*** Güneş ve ay birbirini takip ederler. ***"neslehu"*** (Yâsin: 37) Gece ile gündüzü birbirinden çıkarırız ve her biri bu şekilde devam edip gider. ***"min mislihi"*** (Yâsin: 42) Hayvanlardan. ***"fakihune"*** (Yâsin: 55) Beğenilmiş. ***"cündün muhzarûne"*** (Yâsin: 74-75) Hesap sırasında hazır bulunan askerler.

İkrime'nin şöyle dediği zikredilir: *"el-meşhuni"* (Yâsin: 41) Ağırlaştırılmış.

İbnu Abbas şöyle dedi: *"dairuküm"* (Yâsin: 19) Musibetleriniz. *"yensilune"* (Yâsin: 51) Çıkıyorlar. *"merkadina"* (Yâsin: 52) Çıktığımız yer. *"ahseynahu"* (Yâsin: 12) Onu koruduk. *"mekanetuhum"* (Yâsin: 67) Onların mekanları.

١-بَاب ﴿ وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴾

1- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Güneş, kendine âit bir yer çevresinde akar gider. Bu, daima galip olan ve her şeyi hakkıyla bilen Allah'ın takdiridir.» (Yâsin: 38)

٤٨٠٢ – حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْمَسْجِدِ عِنْدَ غُرُوبِ الشَّمْسِ فَقَالَ يَا أَبَا ذَرٍّ أَتَدْرِي أَيْنَ تَغْرُبُ الشَّمْسُ قُلْتُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ فَإِنَّهَا تَذْهَبُ حَتَّى تَسْجُدَ تَحْتَ الْعَرْشِ فَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى ﴿ وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴾.

4802- Ebu Zer -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Güneşin battığı bir anda Mescid'de Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikteydim. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bana:

-"Ey Ebu Zer! Güneş nerede batar bilir misin?" diye sordu.

Ben:

-Allah ve Rasûlü en iyi bilendir, dedim.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Güneş secde etmek için Arşın altına gider. İşte bu Yüce Allah'ın şu kavlinin manâsıdır:

«Güneş, kendine âit bir yer çevresinde akar gider. Bu, daima galip olan ve her şeyi hakkıyla bilen Allah'ın takdiridir.» Yâsîn: 38 (Hadisin geçtiği diğer yer: 3199)

٤٨٠٣- حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ سَأَلْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَى ﴿ وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ﴾ قَالَ مُسْتَقَرُّهَا تَحْتَ الْعَرْشِ.

4803- Ebu Zerr -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

«Güneş, kendine âit bir yer çevresinde akar gider.» Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e bu âyetin manasını sordum. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Onun kendine ait yeri Arş'ın altıdır."

٣٧-سُورَةُ الصَّافَّاتِ

37- Sâffât Sûresi

وَقَالَ مُجَاهِدٌ ﴿وَيَقْذِفُونَ بِالْغَيْبِ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ﴾ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ ﴿وَيُقْذَفُونَ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ﴾ يُرْمَوْنَ ﴿وَاصِبٌ﴾ دَائِمٌ (لَازِبٌ) لَازِمٌ ﴿ تَأْتُونَنَا عَنِ الْيَمِينِ ﴾ يَعْنِي الْحَقَّ الْكُفَّارُ تَقُولُهُ لِلشَّيْطَانِ ﴿غَوْلٌ﴾ وَجَعُ بَطْنٍ ﴿يُنْزَفُونَ﴾ لَا تَذْهَبُ عُقُولُهُمْ ﴿قَرِينٌ﴾ شَيْطَانٌ ﴿يُهْرَعُونَ﴾ كَهَيْئَةِ الْهَرْوَلَةِ ﴿يَزِفُّونَ﴾ النَّسَلَانُ فِي الْمَشْيِ ﴿وَبَيْنَ الْجِنَّةِ نَسَبًا﴾ قَالَ كُفَّارُ قُرَيْشٍ الْمَلَائِكَةُ بَنَاتُ اللَّهِ وَأُمَّهَاتُهُمْ بَنَاتُ سَرَوَاتِ الْجِنِّ وَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى ﴿وَلَقَدْ عَلِمَتِ الْجِنَّةُ إِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ﴾ سَتُحْضَرُ لِلْحِسَابِ وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿لَنَحْنُ الصَّافُّونَ﴾ الْمَلَائِكَةُ ﴿صِرَاطَ الْجَحِيمِ﴾ ﴿سَوَاءِ الْجَحِيمِ﴾ وَوَسَطَ الْجَحِيمِ ﴿لَشَوْبًا﴾ يُخْلَطُ طَعَامُهُمْ وَيُسَاطُ بِالْحَمِيمِ ﴿مَدْحُورًا﴾ مَطْرُودًا ﴿بَيْضٌ مَكْنُونٌ﴾ اللُّؤْلُؤُ الْمَكْنُونُ ﴿وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ﴾ يُذْكَرُ بِخَيْرٍ وَيُقَالُ ﴿ يَسْتَسْخِرُونَ﴾ يَسْخَرُونَ ﴿ بَعْلًا﴾ رَبًّا.

Mucâhid şöyle dedi: ***«İşte o zaman derler ki: "Allah'a îman ettik." Bu kadar uzak yerden îmanı kolayca almak, onlar için nasıl mümkün olur?»*** (Sebe: 52) Uzak bir yerden. ***«Artık o şeytanlar 'mele-i âlâ'yı (yüce âlemi) dinleyemezler; her taraftan kovularak atılırlar.»*** (Sâffât: 8-9) Kovulurlar. ***"vasibun"*** Sürekli. ***"lasibun"*** (Sâffât: 11) Yapışkan. ***"te'tev-***

nena 'an-il yemîni" «Ve derler ki: "Dünyada iken siz bize hep sağdan gelirdiniz".» (Sâffât: 27-28) "Sağdan" kelimesi hak manasınadır. Bunu kâfirler, şeytâna hitaben söylerler. ***"kavlün"*** (Sâffât: 47) Karın ağrısı. ***"yünzefune"*** Akılları gitmez. ***"karînun"*** (Sâffât: 51) Arkadaş. ***"yuhre'ûne"*** (Sâffât: 70) Koşar adımlarla yürüyorlar. ***"yeziffûne"*** (Sâffât: 94) Kısa adımlarla hızlı yürümek. ***"vebeynel-cinneti neseben" «Allah ile cinler arasında bir soy birliği uydurmuşlardır.»*** (Sâffât: 158) Kureyş kâfirleri şöyle dedi: Melekler Allah'ın kızlarıdırlar, meleklerin anneleri de cinlerden aziz olanların kızlarıdır. Allah Azze ve Celle şöyle buyurdu: ***«Şurası gerçektir ki, cinler bile, bu iftirayı yapanların azap için cehenneme getirileceklerini bilmişlerdir.»*** Yâni hesap için orada hazır bulunacaklardır.

İbnu Abbas şöyle dedi: ***"lenahnu saffûne"*** (Sâffât: 165) Melekler. ***"sırati-lcehîmi"*** (Sâffât: 23) Cehennemin ortası; çılgın ateşin ortası. ***"leşevben"*** (Sâffât: 67) Yiyecekleri karıştırılır; yiyecek ve içecekleri çok sıcak su ile karıştırılır. ***"medhûren"*** (Araf: 18) Terk edilip kovulmuş. ***"beyzun metnûnun"*** (Sâffât: 48-49) Saklanmış inci. ***"veterakna 'aleyhi fî-lahırîne" «Daha sonrakiler arasında "İlyas'a selâm olsun" denilecek bir ün bırakmıştık.»*** (Sâffât: 129) O dâima hayırla anılacaktır. ***"yesteshırûne"*** (Sâffât: 14) Eğlenirler, alay ederler. ***"be'alen"*** (Sâffât: 125) Rab.

١-بَاب ﴿ وَإِنَّ يُونُسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴾

1- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Muhakkak ki Yûnus da peygamberlerdendi.» (Sâffât: 139)

٤٨٠٤ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ أَنْ يَكُونَ خَيْرًا مِنْ يُونُسَ بْنِ مَتَّى.

4804- Abdullah ibnu Mesud -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Hiçbir kimsenin Yûnus ibnu Mettâ'dan daha hayırlı olması lâyık değildir."

٤٨٠٥ – حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُلَيْحٍ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ هِلَالِ بْنِ عَلِيٍّ مِنْ بَنِي عَامِرِ بْنِ لُؤَيٍّ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِنْ يُونُسَ بْنِ مَتَّى فَقَدْ كَذَبَ.

4805- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Her kim, ben Yunus ibnu Mettâ'dan daha hayırlıyım derse, muhakkak o yalan söylemiştir."

٣٨-سُورَةُ ص
38- Sâd Sûresi

٤٨٠٦ – حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ الْعَوَّامِ قَالَ سَأَلْتُ مُجَاهِدًا عَنْ السَّجْدَةِ فِي ص قَالَ سُئِلَ ابْنُ عَبَّاسٍ فَقَالَ ﴿ أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ فَبِهُدَاهُمْ اقْتَدِهْ ﴾ وَكَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ يَسْجُدُ فِيهَا.

4806- Avvâm ibnu Havşeb -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ben Mucâhid'e Sâd Sûresi'ndeki secde âyetini sordum. Mucâhid şöyle dedi:

-Bu soru İbnu Abbas'a soruldu. O, şu âyeti okudu: ***«Bunlar, Allah'ın hidayet ettiği kimselerdir. Bu itibarla, sen de onların yoluna tabi ol.»*** (Enâm: 90)

İbnu Abbas bu Sâd Sûresi'nin 24. âyetinde secde eder idi.

٤٨٠٧ – حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ الطَّنَافِسِيُّ عَنْ الْعَوَّامِ قَالَ سَأَلْتُ مُجَاهِدًا عَنْ سَجْدَةٍ فِي ص فَقَالَ سَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ مِنْ أَيْنَ سَجَدْتَ فَقَالَ أَوَ مَا تَقْرَأُ ﴿ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِ دَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ ﴾ ﴿ أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ فَبِهُدَاهُمْ اقْتَدِهْ ﴾ فَكَانَ دَاوُدُ مِمَّنْ أُمِرَ نَبِيُّكُمْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَقْتَدِيَ بِهِ فَسَجَدَهَا دَاوُدُ عَلَيْهِ السَّلَام فَسَجَدَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

4807- Avvâm ibnu Havşeb -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ben Mucâhid'e Sâd Sûresi'ndeki secde âyetini sordum. Mucâhid şöyle dedi:

-Ben bu soruyu İbnu Abbas'a sordum. O şöyle dedi:

-Sen şu âyeti okumaz mısın? ***«Biz, İbrahim'e İshak ve Yakûb'u ihsan ettik; her birini de hidayete erdirdik. Daha önce de, Nuh'u ve onun zürriyetinden Davud'u, Süleyman'ı, Eyyûb, Yusuf, Musa ve Harun'u hidayete erdirdik ve birer peygamber yaptık, işte biz iyileri böyle mükâfatlandırırız. Zekeriyyâ, Yahya, İsâ ve İlyas, hepsi de sâlihlerindendir. İsmail, Yesa, Yûnus ve Lût'u da hidayete erdirip hepsini âlemlere üstün kıldık. Onların babalarından, zürriyetlerinden ve kardeşlerinden olan bazı kimseleri seçip yücelttik ve onları dosdoğru yola yönelttik. İşte bu, Allah'ın hidayetidir ve kullarından dilediği kimseyi onunla hidayet eder. Eğer Allah'a ortak koşmuş olsalardı, yapmış oldukları iyi işler, kendilerinden boşa gitmiş olurdu. Bunlar, kendilerine kitap, hikmet ve peygamberlik verdiğimiz kimselerdi. Bunları şu Mekkeli müşrikler inkâr ederlerse, biz zaten onları inkâr etmeyecek Muhâcirûn ve Ensârdan müteşekkil bir kavmi îman için vekil kılmışızdır. Bunlar, Allah'ın hidayet ettiği kimselerdir. Bu itibarla, sen de onların yoluna tâbi ol ve "ben, sizi davet ettiğim bu Kitaba karşılık olarak sizden bir ücret istemiyorum; zira bu Kitap, âlemlerin irşadı için uyarıdan başka bir şey değildir" de.»*** (En'âm: 84-90)

Dâvûd aleyhisselâm da Peygamberiniz sallallahu aleyhi ve sellem'in kendisine uyması emredilen kimselerdendir, bunun için Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem de Davud aleyhisselâm'ın secde ettiği bu yerde secde etti.

﴿عُجَابٌ﴾ عَجِيبٌ الْقِطُّ الصَّحِيفَةُ هُوَ هَا هُنَا صَحِيفَةُ الْحِسَابِ وَقَالَ مُجَاهِدٌ ﴿فِي عِزَّةٍ﴾ مُعَازِّينَ ﴿الْمِلَّةِ الْآخِرَةِ﴾ مِلَّةُ قُرَيْشٍ الِاخْتِلَاقُ الْكَذِبُ الْأَسْبَابُ طُرُقُ السَّمَاءِ فِي أَبْوَابِهَا قَوْلُهُ ﴿جُنْدٌ مَا هُنَالِكَ مَهْزُومٌ﴾ يَعْنِي قُرَيْشًا ﴿أُولَئِكَ الْأَحْزَابُ﴾ الْقُرُونُ الْمَاضِيَةُ ﴿فَوَاقٍ﴾ رُجُوعٍ ﴿قِطَّنَا﴾ عَذَابَنَا ﴿اتَّخَذْنَاهُمْ سُخْرِيًّا﴾ أَحَطْنَا بِهِمْ ﴿أَتْرَابٌ﴾ أَمْثَالٌ وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ الْأَيْدُ الْقُوَّةُ فِي الْعِبَادَةِ الْأَبْصَارُ الْبَصَرُ فِي أَمْرِ اللَّهِ ﴿حُبَّ الْخَيْرِ عَنْ ذِكْرِ رَبِّي﴾ مِنْ ذِكْرِ طَفِقَ مَسْحًا يَمْسَحُ أَعْرَافَ الْخَيْلِ وَعَرَاقِيبَهَا ﴿الْأَصْفَادِ﴾ الْوَثَاقِ.

"'ucabun" (Sâd: 5) Şaşılacak. *"el-kıddu"* (Sâd: 16) Sayfa. Âyette geçen manası, iyiliklerin yazıldığı sayfadır.

Mucâhid şöyle dedi: *"fî 'izzetin"* (Sâd: 2) İzzet ve yenme yarışı. *"el-milletil ahireti"* (Sâd: 7) Kureyş dîni. *"el-ihtilaku"* Yalan. *"el-esbabu"* (Sâd: 10); Gökyüzünün kapılarındaki yolları. *«Oysa onlar, çeşitli kabilelerden meydana gelmiş, şurada mağlup olmaya mahkûm çok kalabalık bir ordudur.»* (Sâd: 11) Allah Azze ve Celle bu âyetinde Kureyş'i kastediyor. *"ulaike-l'ahzabu"* (Sâd: 13) Geçmiş milletler. *"fevakın"* (Sâd: 15) Dönmek. *"kıddena"* (Sâd: 16) Bizim azabımız. *"ettehaznahüm suhriyyen"* (Sâd: 63) Biz onları kuşatmıştık. *"etrabun"* Emsalleri.

İbnu Abbas şöyle dedi: *"el-eydü"* (Sâd: 45) Kulluk hususundaki kuvvet. *"el-ebsaru"* Allah'ın emri hususundaki görüş. حُبَّ الْخَيْرِ عَنْ ذِكْرِ رَبِّي (Sâd: 32) *«Ben malı, Rabbimin zikrine vesile olması dolayısıyla seviyorum.»* طَفِقَ مَسْحًا. (Sâd: 33) Atların boynunlarına ve ayaklarına eliyle dokunuyordu. *"el-esfadi"* (Sâd: 38) Bağlar.

١-بَاب قَوْلِهِ ﴿ هَبْ لِي مُلْكًا لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِنْ بَعْدِي إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ ﴾

1- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Demişti ki: "Rabbim! Beni bağışla ve bana, benden sonra hiç kimseye nasip olmayacak bir hükümranlık ihsan et. Şüphesiz dâima ihsan eden sensin."» (Sâd: 35)

٤٨٠٨- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا رَوْحٌ وَمُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِنَّ عِفْرِيتًا مِنْ الْجِنِّ تَفَلَّتَ عَلَيَّ الْبَارِحَةَ أَوْ كَلِمَةً نَحْوَهَا لِيَقْطَعَ عَلَيَّ الصَّلَاةَ فَأَمْكَنَنِي اللَّهُ مِنْهُ وَأَرَدْتُ أَنْ أَرْبِطَهُ إِلَى سَارِيَةٍ مِنْ سَوَارِي الْمَسْجِدِ حَتَّى تُصْبِحُوا وَتَنْظُرُوا إِلَيْهِ كُلُّكُمْ فَذَكَرْتُ قَوْلَ أَخِي سُلَيْمَانَ رَبِّ ﴿ هَبْ لِي مُلْكًا لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِنْ بَعْدِي ﴾ قَالَ رَوْحٌ فَرَدَّهُ خَاسِئًا.

4808- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Dün gece namazımı kesmek için şeytan musallat oldu ve bana sal-

dırmak istedi. Allah bana imkân verdi ve onu alt ettim. Onu Mescid'in direklerinden birine bağlayıp sabah olunca ona bakmanızı içimden geçirdim. Ancak Süleyman aleyhisselâm'ın: ***«Rabbim! Bana öyle bir mülk ver ki benden sonra kimse ona ulaşamasın»*** (Sad:35) sözünü hatırladım. Allah o şeytanı kovdu. (Hadisin geçtiği diğer yer: 1210)

٢-بَاب قَوْلُهُ ﴿ وَمَا أَنَا مِنْ الْمُتَكَلِّفِينَ ﴾

2- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Ey Muhammed! Onlara de ki: "Ben, teblîğ işine karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Ve ben kendiliğimden bir şey iddia edenlerden de değilim.» (Sâd: 86)

٤٨٠٩ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي الضُّحَى عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ دَخَلْنَا عَلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ مَنْ عَلِمَ شَيْئًا فَلْيَقُلْ بِهِ وَمَنْ لَمْ يَعْلَمْ فَلْيَقُلْ اللَّهُ أَعْلَمُ فَإِنَّ مِنْ الْعِلْمِ أَنْ يَقُولَ لِمَا لَا يَعْلَمُ اللَّهُ أَعْلَمُ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لِنَبِيِّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴿ قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا أَنَا مِنْ الْمُتَكَلِّفِينَ ﴾ وَسَأُحَدِّثُكُمْ عَنْ الدُّخَانِ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَعَا قُرَيْشًا إِلَى الْإِسْلَامِ فَأَبْطَئُوا عَلَيْهِ فَقَالَ اللَّهُمَّ أَعِنِّي عَلَيْهِمْ بِسَبْعٍ كَسَبْعِ يُوسُفَ فَأَخَذَتْهُمْ سَنَةٌ فَحَصَّتْ كُلَّ شَيْءٍ حَتَّى أَكَلُوا الْمَيْتَةَ وَالْجُلُودَ حَتَّى جَعَلَ الرَّجُلُ يَرَى بَيْنَهُ وَبَيْنَ السَّمَاءِ دُخَانًا مِنْ الْجُوعِ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ ﴿ فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُبِينٍ يَغْشَى النَّاسَ هَذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴾ قَالَ فَدَعَوْا ﴿ رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ إِنَّا مُؤْمِنُونَ أَنَّى لَهُمْ الذِّكْرَى وَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مُبِينٌ ثُمَّ تَوَلَّوْا عَنْهُ وَقَالُوا مُعَلَّمٌ مَجْنُونٌ إِنَّا كَاشِفُو الْعَذَابِ قَلِيلًا إِنَّكُمْ عَائِدُونَ ﴾ أَفَيُكْشَفُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ قَالَ فَكُشِفَ ثُمَّ عَادُوا فِي كُفْرِهِمْ فَأَخَذَهُمْ اللَّهُ يَوْمَ بَدْرٍ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى ﴿ يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرَى إِنَّا مُنْتَقِمُونَ ﴾.

4809- Mesrûk -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Bizler Abdullah ibnu Mesud'un yanına girdik. O şöyle dedi:

-Ey insanlar! Kişi bir şey biliyorsa onu söylesin! Şayet bilmiyorsa da: Allah en iyi bilendir, desin. Kişinin bilmediği bir meselede "bilmiyorum" demesi de ilimdendir. Allah Azze ve Celle, Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e şöyle buyurdu:

«Ey Muhammed! Onlara de ki: "Ben, tebliğ işine karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Ve ben, kendiliğimden bir şey iddia edenlerden de değilim."» (Sâd: 86)

Sizlere dumandan bahsedeceğim. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Kureyşlileri Müslüman olmaya çağırdı. Ancak onlar İslâm dinine girmede geç davrandılar. Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem onlara:

-"Allahım! Onlara Yûsuf'un zamanındaki yedi yıl süren kıtlık gibi kıtlık ver" diyerek beddua etti. Onlara bir kuraklık isabet etti ve bütün bitkiler susuzluktan dolayı yok oldu. Öyle ki onlar hayvan derileri, ölü eti ve leş yediler. Onlardan biri gökyüzüne baktığında açlıktan dolayı duman görüyordu. Allah Azze ve Celle şöyle buyurdu:

«(Ey Muhammed!) Göğün insanları saran apaçık bir duman getireceği günü bekle. Bu acı bir azaptır.» (Duhân:10-11)

Bunun üzerine Kureyşliler şöyle duâ ettiler:

«"Rabbimiz! Azabı bizden kaldır; biz mü'min kişileriz. Onlar nereden öğüt alacak? Halbuki kendilerine her şeyi açıklayan bir Peygamber gelmişti; sonra da ondan yüz çevirmişler ve "öğretilmiş bir deli" demişlerdi. Bu sebeple, biz azabı biraz kaldırırız; siz de şüphesiz küfrünüze dönersiniz."» (Duhân:12-15)

Bu duman geldiği zaman ahiret azabı onların üzerlerinden kaldırılır mı? Sonra bu azap ortadan kaldırıldı. Allah Azze ve Celle şöyle buyurdu:

«Fakat o büyük azap gününde biz de intikamımızı mutlaka alırız.» (Duhân:16) (Hadisin geçtiği diğer yer: 4774)

٣٩-سُورَةُ الزُّمَر

39- Zumer Sûresi

وَقَالَ مُجَاهِدٌ ﴿ أَفَمَنْ يَتَّقِي بِوَجْهِهِ ﴾ يُجَرُّ عَلَى وَجْهِهِ فِي النَّارِ وَهُوَ قَوْلُهُ تَعَالَى ﴿ أَفَمَنْ يُلْقَى فِي النَّارِ خَيْرٌ أَمْ مَنْ يَأْتِي آمِنًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ ﴾ ﴿ غَيْرَ ذِي

عِوَجٍ﴾ لَبْسٍ ﴿ وَرَجُلًا سَلَمًا لِرَجُلٍ ﴾ مَثَلٌ لِآلِهَتِهِمُ الْبَاطِلِ وَالْإِلَهِ الْحَقِّ ﴿وَيُخَوِّفُونَكَ بِالَّذِينَ مِنْ دُونِهِ ﴾ بِالْأَوْثَانِ (خَوَّلْنَا) أَعْطَيْنَا ﴿ وَالَّذِي جَاءَ بِالصِّدْقِ ﴾ الْقُرْآنُ ﴿وَصَدَّقَ بِهِ ﴾ الْمُؤْمِنُ يَجِيءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَقُولُ هَذَا الَّذِي أَعْطَيْتَنِي عَمِلْتُ بِمَا فِيهِ وَقَالَ غَيْرُهُ ﴿ مُتَشَاكِسُونَ ﴾ الرَّجُلُ الشَّكِسُ الْعَسِرُ لَا يَرْضَى بِالْإِنْصَافِ (وَرَجُلًا سَلَمًا) وَيُقَالُ ﴿ سَالِمًا ﴾ صَالِحًا ﴿ اشْمَأَزَّتْ ﴾ نَفَرَتْ ﴿بِمَفَازَتِهِمْ ﴾ مِنَ الْفَوْزِ ﴿ حَافِّينَ ﴾ أَطَافُوا بِهِ مُطِيفِينَ (بِحِفَافَيْهِ) بِجَوَانِبِهِ ﴿مُتَشَابِهًا﴾ لَيْسَ مِنَ الْاشْتِبَاهِ وَلَكِنْ يُشْبِهُ بَعْضُهُ بَعْضًا فِي التَّصْدِيقِ.

Mücâhid şöyle dedi: ***«Kıyamet günü yüzünü en kötü azaptan koruyan kimse gibi midir, (îman edip de güven içinde olanlar?)»*** (Zumer: 24) Cehennemin ateşinin içinde yüz üstü sürüklenir. Bu ise Allah Azze ve Celle'nin şu kavlidir: ***«Kıyamet günü ateşe atılan mı daha hayırlıdır, yoksa güven içinde gelen mi?»*** (Fussilet: 40) ***"zî 'ıvecin"*** (Zumer: 28) Karışıklık. وَرَجُلًا سَلَمًا لِرَجُلٍ (Zumer: 29) Salih bir kimse. Burada bir çok bâtıl ilahları olan bir adamla bir tek hak ilahı olan kimse için bir misaldir. ﴿وَيُخَوِّفُونَكَ بِالَّذِينَ مِنْ دُونِهِ﴾ ***«Onlar seni, Allah'tan başkasıyla korkutuyorlar.»*** (Zumer: 36) Yani putlarıyla. ***"havvelna"*** (Zumer: 49) Verdik.

وَالَّذِي جَاءَ بِالصِّدْقِ ***«Doğruyu getirenler»*** (Zumer: 33) Yani Kur'ân'ı getirenler. ﴿وَصَدَّقَ بِهِ﴾ ***«ve onu tasdik edenler»*** Mümin olan kimse kıyamet günü gelir ve der ki: İşte bana verdiğin ve benim de amel ettiğim Kur'ân.

Mucâhid'den başkası da şöyle dedi: ***"müteşakisûne"*** (Zumer: 29) Dâima zorluk çıkaran, adalete razı olmayan kişi. ***"vereculen silmen"*** Salih kimse. ***"eşmeezzet"*** (Zumer: 45) Nefret etti, tiksindi. ***"bimefazetihim"*** (Zumer: 61) Kendi kazançları, zaferleri. ***"haffîne"*** (Zumer: 75) Melekler, Allah Azze ve Celle'nin Arş'ını kuşatmış ve orada tavâf ederler. ***"bihıfafeyhi"*** Yanlarında. ***"müteşabiha"*** (Zumer: 23) Bu kelime karışıklık manasına gelmez. Ancak bu doğrulamada bazısı bazısına benziyor, manâsındandır.

١-بَاب قَوْلُهُ ﴿ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴾

1- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Ey Muhammed! De ki: "Ey kendilerine karşı günâh işlemekte aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Zira Allah bütün günahları bağışlar. O, çok bağışlayıcıdır; çok merhametlidir.» (Zumer: 53)[271]

٤٨١٠ - حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ يُوسُفَ أَنَّ ابْنَ جُرَيْجٍ أَخْبَرَهُمْ قَالَ يَعْلَى إِنَّ سَعِيدَ بْنَ جُبَيْرٍ أَخْبَرَهُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ نَاسًا مِنْ أَهْلِ الشِّرْكِ كَانُوا قَدْ قَتَلُوا وَأَكْثَرُوا وَزَنَوْا وَأَكْثَرُوا فَأَتَوْا مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالُوا إِنَّ الَّذِي تَقُولُ وَتَدْعُو إِلَيْهِ لَحَسَنٌ لَوْ تُخْبِرُنَا أَنَّ لِمَا عَمِلْنَا كَفَّارَةً فَنَزَلَ ﴿ وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ ﴾ وَنَزَلَتْ ﴿ قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ ﴾.

4810- İbnu Abbas -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Müşriklerden birtakım insanlar cinayet işlemeyi ve zina etmeyi çoğaltmışlardı. Bunlar bu şekilde Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem' in yanına geldiler ve şöyle dediler:

-Senin bize söylediğin sözler ve çağırdığın din çok güzel. Şayet bize işlediğimiz bu bütün bu günahlara karşılık bir kefareti olduğunu haber versen!

Oların bu sözleri üzerine Allah Azze ve Celle şu âyetleri indirdi:

«Allah ile beraber başka bir ilâha yalvarmayanlar, hak yolda olmadıkça Allah'ın haram kıldığı nefsi öldürmeyenler ve zina etmeyenlerdir.» (Furkan: 68)

---

271 Ayet-i kerime, mümin ve müşrik, kendi aleyhine haddi aşan herkes için hüküm ifade eder ve müşriklerin de tevbe etmeleri halinde günahlarının affedileceğini beyan eder.

«Ey Muhammed! De ki: "Ey kendilerine karşı günâh işlemekte aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Zira Allah bütün günahları bağışlar. O, çok bağışlayıcıdır; çok merhametlidir.» (Zumer: 53) (Hadisin geçtiği diğer yerler: 6519, 7382, 7413)

٢ - بَاب قَوْلِهِ ﴿ وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ ﴾

2- Yüce Allah'ın Şu Kavli Babı

«Allah'ı gerektiği gibi takdir edememişlerdir.» (Zumer: 67)

٤٨١١ - حَدَّثَنَا آدَمُ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَبِيدَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ جَاءَ حَبْرٌ مِنَ الْأَحْبَارِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ إِنَّا نَجِدُ أَنَّ اللَّهَ يَجْعَلُ السَّمَوَاتِ عَلَى إِصْبَعٍ وَالْأَرَضِينَ عَلَى إِصْبَعٍ وَالشَّجَرَ عَلَى إِصْبَعٍ وَالْمَاءَ وَالثَّرَى عَلَى إِصْبَعٍ وَسَائِرَ الْخَلَائِقِ عَلَى إِصْبَعٍ فَيَقُولُ أَنَا الْمَلِكُ فَضَحِكَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِذُهُ تَصْدِيقًا لِقَوْلِ الْحَبْرِ ثُمَّ قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴿ وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴾.

4811- Abdullah ibnu Mesud -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in yanına yahûdî hahamlarından bir haham geldi ve şöyle dedi:

-Ey Muhammed! Bizler kitâplarımızda şu lafızları bulmaktayız: Allah gökleri bir parmağında, yer tabakalarını bir parmağında, bütün ağaçları bir parmağında, suları ve toprakları bir parmağında, diğer mahlûkları da bir parmağında tutar ve şöyle der: Melik benim.

Haham'ın Tevrat'tan naklettiği bu sözlerine karşılık Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem onun bu sözlerini doğrular mahiyette azı dişleri gözükecek şekilde tebessüm etti. Sonra Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şu âyeti okudu: ***«Allah'ı gerektiği gibi takdir edememişlerdir. Kıyamet günü, yeryüzü bütünüyle O'nun elinde, gökler de elinde dürülmüş olacaktır. Allah, onların şirk koştukları şeylerden münezzehtir ve***

çok yücedir.» (Zumer: 67)[272] (Hadisin geçtiği yerler: 7414, 7415, 7451, 7513)

٣-بَاب قَوْلِهِ ﴿ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ ﴾

3- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Allah'ı gerektiği gibi takdir edememişlerdir. Kıyamet günü, yeryüzü bütünüyle O'nun elinde, gökler de elinde dürülmüş olacaktır. Allah, onların şirk koştukları şeylerden münezzehtir ve çok yücedir. (Zumer: 67)

---

272 Ehl-i Sünnet ve'l- Cemâat'in görüşüne göre Allah-u Teâlâ'nın bahşetme ve nimetle açılmış iki eli vardır. Allah'ın iki eli, O'nun sâbit zâtî sıfatlarından olup kendisine yaraşır gerçek iki eldir. Allah'ın iki elinin olduğunu Kitap ve Sünnet kesin olarak göstermektedir: Kitabın kanıtlarından biri Allah-u Teâlâ'nın şu buyruğudur: "Allah iblise şöyle dedi: Ey İblis! İki elimle yarattığıma (insana) secde etmekten seni alıkoyan nedir?" (Sâd, 75) Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in şu sözü ise sünnetin kanıtlarından sadece biridir: "Allah'ın eli öyle doludur ki gece gündüz ondan (bağışlar ve nimetler) devamlı akar. Siz, Allah'ın gökleri ve yeri yarattığından beri (eliyle) infak ettiği (verdiği) şeyleri gördünüz mü? (düşündünüz mü?) Çünkü bütün bu verdikleri bile O'nun sağ elindekileri hiçbir şekilde eksiltememiştir." Ehl-i Sünnet Allah'ın, yaratıkların ellerine benzemeyen gerçek iki eli olduğu inancında icmâ etmiştir. Bunların anlamını kuvvet, nimet veya benzer şeylerle tahrîf etmek (değiştirmek) birkaç bakımdan doğru değildir: 1- Bu tahrîf, sözü hiçbir kanıt olmadan gerçek anlamından mecâzî anlamına çevirmektir. 2- Bu, Allah-u Teâlâ'ya izâfe edilerek kullanıldığı böyle bir siyakta (söz gelişinde) dilin kesinlikle kabul etmediği bir anlamdır. Çünkü Allah "iki elimle yarattığıma" buyurmuştur. Buna göre bu cümlenin "nimetimle veya kuvvetimle yarattığıma" anlamına gelmesi doğru olmaz. 3- Ellerin Allah'a izâfesi ikil bir kiple (sîgayla) geçmiştir. Oysa ne kitap ve sünnette ne de herhangi bir yerde nimet ve kuvvet ikil bir kiple Allah'a izâfe (nispet) edilmiş olarak geçmektedir. Öyleyse el, nasıl olurda nimet veya kuvvet ile açıklanır?! 4- Eğer iki el ile, kuvvet kastedilmiş olsaydı o zaman "Allah iblis'i eliyle yarattı" ve benzeri şeyler söylemek doğru olurdu ki bunları Allah hakkında söylemek olanaksızdır. Eğer böyle söylemek caiz olsaydı, Allah "İki elimle yarattığıma secde etmene engel olan nedir?" (Sâd, 75) dediği zaman iblis bunu delil olarak "beni de iki elinle yarattın" diye ileri sürebilirdi. 5- Allah'ın, kendisine izâfe ettiği el, bundan nimet veya kuvvetin kastedilmiş olmasını engelleyen değişik şekillerde geçmektedir. Öyle ki bazen el ve avuç lafzıyla, bazen Allah-u Teâlâ'nın kendine yaraşır parmakları185 olduğunun belirtilmesi şeklinde, bazen de Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in şu sözünde olduğu gibi gökleri ve yeri eliyle tutup silkelediği şeklinde geçmektedir: "Allah bir eliyle gökleri, diğer eliyle de yeri avuçlar sonra da onları silkeler ve 'mülkün sâhibi melik (hükümdar) benim' der." İşte bütün bu değişik kullanımlar, el ile nimet veya kuvvetin kastedilmiş olmasına engeldir.

٤٨١٢ - حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عُفَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنِي اللَّيْثُ قَالَ حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ خَالِدِ بْنِ مُسَافِرٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ يَقْبِضُ اللَّهُ الْأَرْضَ وَيَطْوِي السَّمَوَاتِ بِيَمِينِهِ ثُمَّ يَقُولُ أَنَا الْمَلِكُ أَيْنَ مُلُوكُ الْأَرْضِ.

4812- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Allah yeryüzünü dürecek, sağ eliyle gökleri dürecek, sonra: Melik benim. Yeryüzünün hükümdarları nerede?" (Hadisin geçtiği diğer yerler: 6519, 7382, 7413)

٤-بَاب قَوْلُهُ ﴿ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَى فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ ﴾

4- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Sûr'a üflenince, Allah'ın diledikleri dışında, göklerde ve yerde olanlar baygın bir hâlde kendilerinden geçerler. Sonra Sûr'a tekrar üflenir. İşte o zaman, onlar dirilip kalkarlar ve bakınırlar.» (Zumer: 68)

٤٨١٣ - حَدَّثَنِي الْحَسَنُ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ خَلِيلٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّحِيمِ عَنْ زَكَرِيَّاءَ بْنِ أَبِي زَائِدَةَ عَنْ عَامِرٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِنِّي أَوَّلُ مَنْ يَرْفَعُ رَأْسَهُ بَعْدَ النَّفْخَةِ الْآخِرَةِ فَإِذَا أَنَا بِمُوسَى مُتَعَلِّقٌ بِالْعَرْشِ فَلَا أَدْرِي أَكَذَلِكَ كَانَ أَمْ بَعْدَ النَّفْخَةِ.

4813- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Muhakkak ki insanlar Kıyamet gününde korkunç bir sesten dolayı bayılacaklar. Onlarla beraber ben de bayılacağım. Fakat ilk ayılan ben olacağım. O anda ben Musa'yı Arş'ın bir tarafına sımsıkı tutunmuş duruyor görürüm. Musa da bayılanların içinde idi de benden evvel mi ayıldı, yoksa baygınlıktan Allah Azze ve Celle'nin istisna ettiklerinden mi idi, bilmiyorum." (Hadisin geçtiği diğer yer: 2411)

٤٨١٤ - حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ حَدَّثَنَا أَبِي قَالَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا صَالِحٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ بَيْنَ النَّفْخَتَيْنِ أَرْبَعُونَ قَالُوا يَا أَبَا هُرَيْرَةَ أَرْبَعُونَ يَوْمًا قَالَ أَبَيْتُ قَالَ أَرْبَعُونَ سَنَةً قَالَ أَبَيْتُ قَالَ أَرْبَعُونَ شَهْرًا قَالَ أَبَيْتُ وَيَبْلَى كُلُّ شَيْءٍ مِنْ الْإِنْسَانِ إِلَّا عَجْبَ ذَنَبِهِ فِيهِ يُرَكَّبُ الْخَلْقُ.

4814- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem: "Kıyamet günü Sûr'a iki kere üflenilir ve bu ikisi arasında kırk vardır" buyurdu.

Orada bulunanlar:

-Ey Ebu Hureyre: Kırk gün mü? diye sordular.

Ben bu soruya cevap vermekten kaçındım.

-Kırk sene mi? dediler.

Ben yine cevap vermekten kaçındım.

-Kırk ay mı? diye sordular.

Ben yine cevap vermekten kaçındım. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"İnsan ölüp toprağa konulduğunda bütün vücudu çürür. Yalnız kuyruk sokumunda Acbu Zeneb denilen bir parça çürümez. İnsanlar tekrar diriltileceği zaman işte bu parçadan meydana getirilir." (Hadisin geçtiği diğer yer: 4935)

٤٠-سُورَةُ الْمُؤْمِنِ

40- Mu'min Sûresi

قَالَ مُجَاهِدٌ وَيُقَالُ حم مَجَازُهَا مَجَازُ أَوَائِلِ السُّوَرِ وَيُقَالُ بَلْ هُوَ اسْمٌ لِقَوْلِ شُرَيْحِ بْنِ أَبِي أَوْفَى الْعَبْسِيِّ:

يُذَكِّرُنِي حامِيم وَالرُّمْحُ شَاجِرٌ فَهَلَّا تَلَا حامِيم قَبْلَ التَّقَدُّمِ

﴿الطَّوْلِ﴾ التَّفَضُّلُ ﴿دَاخِرِينَ﴾ خَاضِعِينَ وَقَالَ مُجَاهِدٌ ﴿إِلَى النَّجَاةِ﴾ الْإِيمَانُ

﴿لَيْسَ لَهُ دَعْوَةٌ﴾ يَعْنِي الْوَثَنَ ﴿يُسْجَرُونَ﴾ تُوقَدُ بِهِمْ النَّارُ ﴿تَمْرَحُونَ﴾ تَبْطَرُونَ وَكَانَ الْعَلَاءُ بْنُ زِيَادٍ يُذَكِّرُ النَّارَ فَقَالَ رَجُلٌ لِمَ تُقَنِّطُ النَّاسَ قَالَ وَأَنَا أَقْدِرُ أَنْ أُقَنِّطَ النَّاسَ وَاللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ ﴿يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ﴾ وَيَقُولُ ﴿وَأَنَّ الْمُسْرِفِينَ هُمْ أَصْحَابُ النَّارِ﴾ وَلَكِنَّكُمْ تُحِبُّونَ أَنْ تُبَشَّرُوا بِالْجَنَّةِ عَلَى مَسَاوِئِ أَعْمَالِكُمْ وَإِنَّمَا بَعَثَ اللَّهُ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُبَشِّرًا بِالْجَنَّةِ لِمَنْ أَطَاعَهُ وَمُنْذِرًا بِالنَّارِ مَنْ عَصَاهُ.

Mucâhid şöyle dedi: حم Bunun mecazı, diğer surelerin başındakilerin mecazıdır. Aşağıdaki Şureyh ibnu Ebi Evfâ Absî'nin şiirine göre bunun isim olduğu da söylenmiştir:

Mızraklar birbirine girdiği zaman bana Hâmîm'i hatırlattı.

Keşke o bu Hamimi önce okumuş olsaydı!"

﴿الطَّوْلِ﴾ (Mu'min: 3) Fazilet ve kerem. ﴿ذَاخِرِينَ﴾ Alçalıcılar olarak

Mucahid şöyle dedi: ﴿إِلَى النَّجَاةِ﴾ (Mu'min: 41) Yani İman.

﴿لَيْسَ لَهُ دَعْوَةٌ﴾ (Mu'min: 43) ***«Gerçek şu ki, sizin beni kendisine davet ettiğiniz şeyin, ne dünyada ve ne de âhirette hiçbir duaya icabeti yoktur.»*** Bundan kasıt puttur.

﴿يُسْجَرُونَ﴾. (Mu'min: 72) Onları ateş yakacak. ﴿تَمْرَحُونَ﴾ (Mu'min: 75) Şımarıyorsunuz, taşkın davranışlarda bulunuyorsunuz.

Alâ ibnu Ziyâd, insanları, cehennemi hatırlatıp kötülüklerden sakındırıyordu. O sırada bir adam ona: Sen insanları niçin Allah'ın rahmetinden ümîdsizliğe düşürüyorsun? dedi. Alâ da ona şöyle dedi: Allah Azze ve Celle şöyle buyurdu: ***«Ey Muhammed! De ki: Ey kendilerine karşı günâh işlemekte aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Zira Allah bütün günahları bağışlar.O, çok bağışlayıcıdır; çok merhametlidir.»*** (Zumer: 53)

Yine şöyle buyuruyor Allah Azze ve Celle:

«Haddi aşanlar, işte asıl cehennem ehli onlardır.» (Mu'min: 43)

Ancak sizler kötü ameller işlediğiniz hâlde cennetle müjdelenmekten hoşlanıyorsunuz. Muhakkak ki Allah Azze ve Celle, Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'i kendisine itaat edeni cennetle müjdelemek, emrine karşı gelenleri de ateşle korkutması için göndermiştir.

٤٨١٥- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ قَالَ حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ قَالَ حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيُّ قَالَ حَدَّثَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ قَالَ قُلْتُ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ أَخْبِرْنِي بِأَشَدِّ مَا صَنَعَ الْمُشْرِكُونَ بِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ بَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي بِفِنَاءِ الْكَعْبَةِ إِذْ أَقْبَلَ عُقْبَةُ بْنُ أَبِي مُعَيْطٍ فَأَخَذَ بِمَنْكِبِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَوَى ثَوْبَهُ فِي عُنُقِهِ فَخَنَقَهُ بِهِ خَنْقًا شَدِيدًا فَأَقْبَلَ أَبُو بَكْرٍ فَأَخَذَ بِمَنْكِبِهِ وَدَفَعَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَالَ ﴿ أَتَقْتُلُونَ رَجُلًا أَنْ يَقُولَ رَبِّيَ اللَّهُ وَقَدْ جَاءَكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ مِنْ رَبِّكُمْ ﴾.

4815- Urve ibnu Zubeyr -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ben Abdullah ibnu Amr'a müşriklerin Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e yaptıkları işkencenin en şiddetlisini sordum. Abdullah ibnu Amr -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

-Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Kâbe'de namaz kılarken yanına Ukbe ibnu Ebi Muayt geldi ve ridâsını toplayıp Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in boynuna koydu ve boynunu sıkarak O'nu boğmağa başladı. Bu esnada Ebu Bekir -Allah ondan razı olsun- geldi ve onu Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'den uzaklaştırdı ve ***«Rabbim Allah'tır, diyen bir adamı, size apaçık deliller getirmiş olmasına rağmen öldürecek misiniz?»*** (Mü'min: 28) âyetini söyledi. (Hadisin geçtiği yer: 3678)

٤١-سُورَةُ حم السَّجْدَة

41- Fussilet Sûresi

وَقَالَ طَاوُسٌ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ﴿ائْتِيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا﴾ أَعْطَيَا ﴿قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِينَ﴾ أَعْطَيْنَا وَقَالَ الْمِنْهَالُ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ قَالَ رَجُلٌ لِابْنِ عَبَّاسٍ إِنِّي أَجِدُ فِي الْقُرْآنِ أَشْيَاءَ تَخْتَلِفُ عَلَيَّ قَالَ ﴿ فَلَا أَنْسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَاءَلُونَ﴾ ﴿وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ﴾ ﴿وَلَا يَكْتُمُونَ اللَّهَ حَدِيثًا﴾ ﴿وَاللَّهِ رَبِّنَا مَا كُنَّا مُشْرِكِينَ﴾ فَقَدْ كَتَمُوا فِي هَذِهِ الْآيَةِ وَقَالَ ﴿أَمِ السَّمَاءُ بَنَاهَا) إِلَى قَوْلِهِ

(دَحَاهَا ﴾ فَذَكَرَ خَلْقَ السَّمَاءِ قَبْلَ خَلْقِ الْأَرْضِ ثُمَّ قَالَ ﴿أَئِنَّكُمْ لَتَكْفُرُونَ بِالَّذِي خَلَقَ الْأَرْضَ فِي يَوْمَيْنِ) إِلَى قَوْلِهِ (طَائِعِينَ﴾ فَذَكَرَ فِي هَذِهِ خَلْقَ الْأَرْضِ قَبْلَ خَلْقِ السَّمَاءِ وَقَالَ ﴿وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا﴾ ﴿عَزِيزًا حَكِيمًا﴾ ﴿سَمِيعًا بَصِيرًا﴾ فَكَأَنَّهُ كَانَ ثُمَّ مَضَى فَقَالَ ﴿فَلَا أَنْسَابَ بَيْنَهُمْ﴾ فِي النَّفْخَةِ الْأُولَى ثُمَّ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ ﴿فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ﴾ فَلَا أَنْسَابَ بَيْنَهُمْ عِنْدَ ذَلِكَ وَلَا يَتَسَاءَلُونَ ثُمَّ فِي النَّفْخَةِ الْآخِرَةِ ﴿أَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴾ وَأَمَّا قَوْلُهُ ﴿مَا كُنَّا مُشْرِكِينَ ﴾ ﴿وَلَا يَكْتُمُونَ اللَّهَ حَدِيثًا﴾ فَإِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ لِأَهْلِ الْإِخْلَاصِ ذُنُوبَهُمْ وَقَالَ الْمُشْرِكُونَ تَعَالَوْا نَقُولُ لَمْ نَكُنْ مُشْرِكِينَ فَخُتِمَ عَلَى أَفْوَاهِهِمْ فَتَنْطِقُ أَيْدِيهِمْ فَعِنْدَ ذَلِكَ عُرِفَ أَنَّ اللَّهَ لَا يُكْتَمُ حَدِيثًا وَعِنْدَهُ ﴿يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ الْآيَةَ وَخَلَقَ الْأَرْضَ فِي يَوْمَيْنِ ثُمَّ خَلَقَ السَّمَاءَ ثُمَّ اسْتَوَى إِلَى السَّمَاءِ فَسَوَّاهُنَّ فِي يَوْمَيْنِ آخَرَيْنِ ثُمَّ دَحَا الْأَرْضَ وَدَحْوُهَا أَنْ أَخْرَجَ مِنْهَا الْمَاءَ وَالْمَرْعَى وَخَلَقَ الْجِبَالَ وَالْجِمَالَ وَالْآكَامَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي يَوْمَيْنِ آخَرَيْنِ فَذَلِكَ قَوْلُهُ ﴿دَحَاهَا﴾ وَقَوْلُهُ ﴿خَلَقَ الْأَرْضَ فِي يَوْمَيْنِ﴾ فَجُعِلَتْ الْأَرْضُ وَمَا فِيهَا مِنْ شَيْءٍ فِي أَرْبَعَةِ أَيَّامٍ وَخُلِقَتْ السَّمَوَاتُ فِي يَوْمَيْنِ ﴿ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴾ سَمَّى نَفْسَهُ ذَلِكَ وَذَلِكَ قَوْلُهُ أَيْ لَمْ يَزَلْ كَذَلِكَ فَإِنَّ اللَّهَ لَمْ يُرِدْ شَيْئًا إِلَّا أَصَابَ بِهِ الَّذِي أَرَادَ فَلَا يَخْتَلِفُ عَلَيْكَ الْقُرْآنُ فَإِنَّ كُلًّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنِي يُوسُفُ بْنُ عَدِيٍّ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِي أُنَيْسَةَ عَنْ الْمِنْهَالِ بِهَذَا.

وَقَالَ مُجَاهِدٌ ﴿ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴾ مَحْسُوبٍ ﴿ أَقْوَاتَهَا ﴾ أَرْزَاقَهَا ﴿فِي كُلِّ سَمَاءٍ أَمْرَهَا ﴾ مِمَّا أَمَرَ بِهِ ﴿ نَحِسَاتٍ ﴾ مَشَائِيمَ ﴿ وَقَيَّضْنَا لَهُمْ قُرَنَاءَ﴾ قَرَنَّاهُمْ بِهِمْ ﴿ تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ ﴾ عِنْدَ الْمَوْتِ ﴿ اهْتَزَّتْ ﴾ بِالنَّبَاتِ ﴿وَرَبَتْ ﴾ ارْتَفَعَتْ ﴿ مِنْ أَكْمَامِهَا ﴾ حِينَ تَطْلُعُ ﴿ لَيَقُولَنَّ هَذَا لِي ﴾ أَيْ بِعَمَلِي أَنَا مَحْقُوقٌ بِهَذَا وَقَالَ غَيْرُهُ ﴿ سَوَاءً لِلسَّائِلِينَ ﴾ قَدَّرَهَا سَوَاءً ﴿فَهَدَيْنَاهُمْ ﴾ دَلَلْنَاهُمْ عَلَى الْخَيْرِ وَالشَّرِّ كَقَوْلِهِ ﴿ وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ ﴾ وَكَقَوْلِهِ ﴿ هَدَيْنَاهُ

السَّبِيلَ ﴾ وَالْهُدَى الَّذِي هُوَ الْإِرْشَادُ بِمَنْزِلَةِ أَصْعَدْنَاهُ وَمِنْ ذَلِكَ قَوْلُهُ ﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ فَبِهُدَاهُمُ اقْتَدِهْ ﴾ ﴿ يُوزَعُونَ ﴾ يُكَفُّونَ ﴿ مِنْ أَكْمَامِهَا﴾ قِشْرُ الْكُفْرَى هِيَ الْكُمُّ وَقَالَ غَيْرُهُ وَيُقَالُ لِلْعِنَبِ إِذَا خَرَجَ أَيْضًا كَافُورٌ وَكُفْرَى ﴿ وَلِيٌّ حَمِيمٌ ﴾ الْقَرِيبُ ﴿ مِنْ مَحِيصٍ ﴾ حَاصَ عَنْهُ أَيْ حَادَ ﴿ مِرْيَةٍ ﴾ وَمُرْيَةٌ وَاحِدٌ أَيْ امْتِرَاءٌ وَقَالَ مُجَاهِدٌ ﴿ اعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ ﴾ هِيَ وَعِيدٌ وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿ ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ ﴾ الصَّبْرُ عِنْدَ الْغَضَبِ وَالْعَفْوُ عِنْدَ الْإِسَاءَةِ فَإِذَا فَعَلُوهُ عَصَمَهُمُ اللَّهُ وَخَضَعَ لَهُمْ عَدُوُّهُمْ ﴿ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ ﴾.

İbnu Abbas şöyle dedi: ﴿ ائْتِيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا ﴾ (Fussilet: 11) Veriniz. ﴿ قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِينَ ﴾ Boyun eğerek verdik.

Saîd ibnu Cubeyr şöyle dedi: Bir adam İbnu Abbas'a şöyle dedi: Kur'ân'da bazı şeyler bana müşkil gelmektedir. Bu âyetler şunlardır:

«Sûr'a üflendiği zaman, artık o gün, aralarında ne soy sop kalır; ne de birbirlerine onu sorarlar.» (Mu'minûn: 101)

«Yine de biribirlerine dönüp sorarlar.» (Sâffât: 27)

«İşte o gün, küfredenler ve Peygambere âsi olanlar, kendilerinin yerle bir olmasını temenni ederler ve Allah'tan hiçbir söz gizleyemezler.» (Nisâ: 42)

«Fakat onların bu şirklerinin ve fitnelerinin neticesi, "Rabbimiz olan Allah'a yemin ederiz ki, biz ortak koşanlardan değildik" demekten başka bir şey olmayacaktır.» (Enam: 23) Bu âyette onlar, kendilerinin müşrik olduklarını gizlediler.

«Sizi mi tekrar yaratmak daha zordur, yoksa göğü mü? Allah o göğü önce bina etmiş, sonra da yükseltip düzlemiştir. Gecesini karartmış, gündüzünü de aydınlığa çıkarmıştır. Bundan sonra da yeryüzünü yaymıştır.» (Nâziât: 27-30) Allah Azze ve Celle burada gökyüzünün yaratılışını yeryüzünün yaratılışından önce zikretmiştir. Allah Azze ve Celle şöyle buyurdu:

«Ey Muhammed! De ki: Yeryüzünü iki günde yaratan Allah'ı siz mi inkâr ediyor ve O'na ortaklar koşuyorsunuz? Halbuki O, âlemlerin de Rabbidir. Yeryüzü üzerinde sâbit dağlar yaratmış ve onları bereketli kılmıştır. Çeşitli rızıklarını arayıp soranlar için tam dört günde takdir

etmiş, sonra yaratmak için, gaz halinde bulunan gökyüzüne yönelmiştir. Gerek ona ve gerekse yeryüzüne şöyle buyurmuştur: "Gönüllü veya gönülsüz, nasıl olursa gelin." Onlar da, "gönüllü olarak geldik" demişlerdir.» (Fussilet: 9-11) Allah Azze ve Celle bu âyette yeryüzünün yaratılışını gökyüzünün yaratılışından önce zikretmiştir. Allah Azze ve Celle şöyle buyurdu: ***«Allah, çok bağışlayıcı ve çok merhametlidir.» «Allah, Aziz'dir, Hakim'dir.» «Allah, her şeyi duyan ve görendir.»*** Sanki Allah Azze ve Celle bu sıfatlarla daha önce sıfatlandı, daha sonra da bu sıfatlar değişti gibi?

İbnu Abbas, adamın sorduğu sorulara şöyle cevap verdi:

«Artık o gün, aralarında ne soy sop kalır;» Bu Sûr'a birinci üflemededir: Sonra Sûr'a üflenilir. Allah'ın diledikleri dışında, göklerde ve yerde olanlar bayılırlar. İşte o zaman aralarında soy sop kalmaz. Birbirlerine de onu sormazlar. Sûr'a ikinci kez üflenildiğinde: ***«Yine de biribirlerine dönüp sorarlar.»***

«Biz ortak koşanlardan değildik» «Allah'tan hiçbir söz gizleyemezler» sözlerine gelince: Muhakkak ki Allah Azze ve Celle ihlas sahibi kişilerin günahını bağışlar. Müşrikler de derler ki: haydi buraya gelin de bizim müşriklerden olmadığımızı söyleyelim. İşte o esnada ağızlarına mühür vurulur ve onun elleri konuşur. İşte o anda Allah Azze ve Celle'den hiçbir sözü gizleyemeyeceklerini anlamışlardır. ***«İşte o gün, küfredenler ve Peygambere âsi olanlar, kendilerinin yerle bir olmasını temenni ederler ve Allah'tan hiçbir söz gizleyemezler.»*** (Nisâ: 42)

Allah Azze ve Celle yeryüzünü iki günde yarattı. Sonra gökyüzünü yarattı. Sonra gökyüzüne yöneldi diğer iki günde kat kat olan gökyüzünü tesviye etti. Sonra yeryüzünü yayıp genişletti. Allah Azze ve Celle'nin yeryüzünü yayıp genişletmesi şu şekilde olmuştur: Ondan suyu, merayı çıkarmış, dağları, tepeleri ve bunlar arasındaki şeyleri diğer iki gün içinde yaratmıştır. Bu ise Allah Azze ve Celle'nin ***"dehahen" «Yeryüzünü yaydı»*** sözüdür.

Allah Azze ve Celle'nin: «Yeryüzünü iki günde yarattı.» sözüne gelince: Yeryüzü ve içindekiler dört günde yaratıldı. Semalar da iki günde yaratıldı. ﴿ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴾ ***«Allah, çok bağışlayıcı ve çok merhametlidir.»*** Allah Azze ve Celle kendi zâtını bunlarla isimlendirdi. Muhakkak ki Allah Azze ve Celle'nin çok bağışlayıcı ve çok merhametli olması kesilmez, devam eder. Şayet Allah Azze ve Celle birini bağışlamak istediğinde veya birine merhamet etmek istediğinde bu muhakkak tecelli eder,

gerçekleşir. Bu sebepten dolayı Kur'ân sana ihtilaflı gelmesin. Bunların hepsi Allah katındandır.

Mucâhid şöyle dedi: ﴿لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ﴾ «Onlar için kesintisiz bir mükâfat vardır.» (Fussilet: 8) Hesâbsız. *"ekvateha"* (Fussilet: 10) Rızıkları. ﴿فِي كُلِّ سَمَاءٍ أَمْرَهَا﴾ *«Her bir göğe kendi işin bildirmiştir.»* (Fussilet: 12) Kendisine emrettiği şeyleri. *"nehisatin"* (Fussilet: 16) Felâket getiren günler. ﴿وَقَيَّضْنَا لَهُمْ قُرَنَاءَ﴾ (Fussilet: 25) Ölüm anında onların üzerlerine melekler inerler. *"ehtezzet"* (Fussilet: 39) Bitkilerde harekete gelir, kabarır. *"verabet"* Yükseldi.

Mucâhid'den başkası da şöyle dedi: *"verabet"* Meyve ve çiçekler kapçıklarından, tomurcuklarından doğdukları zaman kabarırlar. *"leyekulenne haza lî"* (Fussilet: 50) Bu benim amelim sebebiyle, bana haklı kılınmıştır. *"sevaen lis-sailîne"* (Fussilet: 10) Rızıklarını arayıp soranlar için takdir etmiştir. *"fehedeynahum"* (Fussilet: 17) Onlara hayır ve şer yollarını gösterdik. Tıpkı Allah Azze ve Celle'nin: *«Sonra da ona gideceği yolu gösterdik»* (İnsân: 3) buyurduğu gibi. Huda'da irşattır ki "Biz onu yolların başına yükselttik" menzilesindedir, manâsındadır. Bu da Allah Azze ve Celle'nin şu buyruğu gibidir: *«Bunlar, Allah'ın hidayet ettiği kimselerdir. Bu itibarla, sen de onların yoluna tâbi ol.»* (Enam: 90) *"yûze'ûne"* Yasaklanacaklardır. *"min ekmamiha"* (Fussilet: 47) Çiçek tomurcuğunun kapçığı, yuvası. *"veliyyun hamîmun"* (Fussilet: 34) Yakındır. *"min mehîsin"* (Fussilet: 48) Kaçınmak, uzaklaşmak. *"miryetin"* (Fussilet: 54) Şüphe içinde olmak, şübhe etmek.

Mucâhid şöyle dedi: ﴿اعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ﴾ *«Siz, yine dilediğinizi yapın.»* (Fussilet: 40) Bu onlar için bir tehdittir.

İbnu Abbas şöyle dedi: ﴿ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ﴾ *«Kötülüğü en güzel olanla sav»* (Fussilet: 34) Öfke anında sabır, kötülüğe uğradığında affetmektir. Sabır ve af yolunu tuttukları zaman Allah onları korur ve düşmanları onlara karşı boyun eğerler. *«Seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki yakın bir dost gibi olur.»* (Fussilet: 34)

١-بَاب قَوْلُهُ ﴿وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَتِرُونَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَا أَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ وَلَكِنْ ظَنَنْتُمْ أَنَّ اللَّهَ لَا يَعْلَمُ كَثِيرًا مِمَّا تَعْمَلُونَ﴾

1- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Siz, kulaklarınızın, gözlerinizin ve derilerinizin sizin aleyhinize

şâhidlik etmelerinden çekinmemiştiniz. Fakat zannediyordunuz ki Allah, sizin yaptıklarınızın çoğunu bilmez.» (Fussilet: 22)

٤٨١٦ - حَدَّثَنَا الصَّلْتُ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ عَنْ رَوْحِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ أَبِي مَعْمَرٍ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ ﴿وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَتِرُونَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَا أَبْصَارُكُمْ﴾ الْآيَةَ قَالَ كَانَ رَجُلَانِ مِنْ قُرَيْشٍ وَخَتَنٌ لَهُمَا مِنْ ثَقِيفَ أَوْ رَجُلَانِ مِنْ ثَقِيفَ وَخَتَنٌ لَهُمَا مِنْ قُرَيْشٍ فِي بَيْتٍ فَقَالَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ أَتَرَوْنَ أَنَّ اللَّهَ يَسْمَعُ حَدِيثَنَا قَالَ بَعْضُهُمْ يَسْمَعُ بَعْضَهُ وَقَالَ بَعْضُهُمْ لَئِنْ كَانَ يَسْمَعُ بَعْضَهُ لَقَدْ يَسْمَعُ كُلَّهُ فَأُنْزِلَتْ ﴿وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَتِرُونَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَا أَبْصَارُكُمْ﴾ الْآيَةَ.

4816- İbnu Mesud -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

«Siz, kulaklarınızın, gözlerinizin ve derilerinizin sizin aleyhinize şâhidlik etmelerinden çekinmemiştiniz. Fakat zannediyordunuz ki Allah, sizin yaptıklarınızın çoğunu bilmez.» (Fussilet: 22) Kureyş'ten iki adam vardı, bunların Sakîf kabilesinden, hanımları tarafından bir akrabaları vardı. Veya da Sakîf kabilesinden iki adam ve onların Kureyş'ten olan hanımları tarafından bir akrabaları vardı. Bunlar evin birinde bazısı bazısına şöyle dedi:

Ne dersiniz? Allah Azze ve Celle şu anda bizim konuştuklarımızı duyar mı?

Bazıları da şöyle dedi:

-Konuştuklarımızın bazısını duyar.

Onlardan bazıları da şöyle dedi:

-Eğer bir kısmını duyarsa hepsini duyar demektir.

Onların bu sözleri üzerine Allah Azze ve Celle şu âyeti indirdi: ***«Siz, kulaklarınızın, gözlerinizin ve derilerinizin sizin aleyhinize şâhidlik etmelerinden çekinmemiştiniz. Fakat zannediyordunuz ki Allah, sizin yaptıklarınızın çoğunu bilmez.»*** (Fussilet: 22) (Hadisin geçtiği diğer yerler: 4817, 7521)

٢-بَاب ﴿ وَذَلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذِي ظَنَنْتُمْ بِرَبِّكُمْ أَرْدَاكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴾

2- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«İşte Rabbiniz hakkındaki bu zanniniz sizi helâk etti ve bu yüzden hüsrana uğrayanlardan oldunuz.» (Fussilet: 23)[273]

٤٨١٧ – حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا مَنْصُورٌ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ أَبِي مَعْمَرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ اجْتَمَعَ عِنْدَ الْبَيْتِ قُرَشِيَّانِ وَثَقَفِيٌّ أَوْ ثَقَفِيَّانِ وَقُرَشِيٌّ كَثِيرَةٌ شَحْمُ بُطُونِهِمْ قَلِيلَةٌ فِقْهُ قُلُوبِهِمْ فَقَالَ أَحَدُهُمْ أَتُرَوْنَ أَنَّ اللَّهَ يَسْمَعُ مَا نَقُولُ قَالَ الْآخَرُ يَسْمَعُ إِنْ جَهَرْنَا وَلَا يَسْمَعُ إِنْ أَخْفَيْنَا وَقَالَ الْآخَرُ إِنْ كَانَ يَسْمَعُ إِذَا جَهَرْنَا فَإِنَّهُ يَسْمَعُ إِذَا أَخْفَيْنَا فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ ﴿ وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَتِرُونَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَا أَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ ﴾ الْآيَةَ وَكَانَ سُفْيَانُ يُحَدِّثُنَا بِهَذَا فَيَقُولُ حَدَّثَنَا مَنْصُورٌ أَوِ ابْنُ أَبِي نَجِيحٍ أَوْ حُمَيْدٌ أَحَدُهُمْ أَوِ اثْنَانِ مِنْهُمْ ثُمَّ ثَبَتَ عَلَى مَنْصُورٍ وَتَرَكَ ذَلِكَ مِرَارًا غَيْرَ مَرَّةٍ وَاحِدَةٍ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ حَدَّثَنَا يَحْيَى حَدَّثَنَا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ قَالَ حَدَّثَنِي مَنْصُورٌ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ أَبِي مَعْمَرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بِنَحْوِهِ.

4817- Abdullah ibnu Mesud -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Kâbe'nin yanında ikisi Kureyş'ten diğeri de Sakîf kabilesinden -veya da ikisi Sakîfli, biri Kureyşli- üç kişi bir araya geldi. Onlardan biri şöyle dedi:

-Ne dersiniz? Bizim şu anda konuştuklarımızı Allah işitir mi?

Bir diğeri de şöyle dedi:

-Eğer açıktan söylersek işitir, gizli söylersek işitmez.

---

273 Sizler dünyada iken yaptığınız işleri; gözlerinizin ve derilerinizin kıyamet gününde aleyhinize şahitlik edeceklerinden korkarak gizlemiyordunuz. İnsanlar görmesin diye gizliyordunuz. Sizler, Allah'ın işlediğiniz günahlardan çoğunu bilmediğini zannediyordunuz. İşte sizin dünyada iken Rabbinize karşı beslediğiniz bu zan sizi helâke sürüklemiştir ve sizler bugün hüsrana uğrayanlardan oldunuz, zanlarınızlada yanıldınız.

Üçüncüsü de şöyle dedi:

-Eğer açıktan söylediğimiz zaman işitmekte ise, muhakkak ki, O, gizli söylediğimiz zamanda da işitir.

İşte onların aralarında konuştukları bu sözlere binaen Allah Azze ve Celle şu âyeti indirdi:

«Siz, kulaklarınızın, gözlerinizin ve derilerinizin sizin aleyhinize şahitlik etmelerinden çekinmemiştiniz.» (Fussilet: 23)

٤٢-سُورَةُ حم عسق

42- Şûrâ Sûresi

وَيُذْكَرُ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ﴿ عَقِيمًا ﴾ الَّتِي لَا تَلِدُ ﴿ رُوحًا مِنْ أَمْرِنَا ﴾ الْقُرْآنُ وَقَالَ مُجَاهِدٌ ﴿ يَذْرَؤُكُمْ فِيهِ ﴾ نَسْلٌ بَعْدَ نَسْلٍ ﴿ لَا حُجَّةَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ ﴾ لَا خُصُومَةَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ ﴿ مِنْ طَرْفٍ خَفِيٍّ ﴾ ذَلِيلٍ وَقَالَ غَيْرُهُ ﴿ فَيَظْلَلْنَ رَوَاكِدَ عَلَى ظَهْرِهِ ﴾ يَتَحَرَّكْنَ وَلَا يَجْرِينَ فِي الْبَحْرِ ﴿ شَرَعُوا ﴾ ابْتَدَعُوا.

İbnu Abbas'ın şöyle dediği zikrolunur: ﴿ عَقِيمًا ﴾ (Şûrâ: 50) Çocuk doğurmaz. ﴿ رُوحًا مِنْ أَمْرِنَا ﴾ ***«Emrimizden bir ruh»*** (Şûrâ: 52) Kur'ân.

Mucâhid şöyle dedi: ﴿ يَذْرَؤُكُمْ فِيهِ ﴾ (Şûrâ: 11) Nesilden sonra nesil oluyor. ﴿ لَا حُجَّةَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ ﴾ (Şûrâ: 15) Hiçbir husûmet yoktur. ﴿ مِنْ طَرْفٍ خَفِيٍّ ﴾ (Şûrâ: 45) Zelil.

Mucâhid'den başkası da şöyle dedi. ﴿ فَيَظْلَلْنَ رَوَاكِدَ عَلَى ظَهْرِهِ ﴾ (Şûrâ: 33) Denizde hareket etmezler ve akıp gitmezler. ﴿ شَرَعُوا ﴾. (Şûrâ: 21) Bid'at çıkaranlar.

١-بَاب قَوْلِهِ ﴿ إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى ﴾

1- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Ey Muhammed! De ki: Buna karşılık sizden yakınlara sevgi dışında, herhangi bir ücret istemiyorum.» (Şûrâ: 23)

٤٨١٨ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ مَيْسَرَةَ قَالَ سَمِعْتُ طَاوُسًا عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ قَوْلِهِ ﴿إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى﴾ فَقَالَ سَعِيدُ بْنُ جُبَيْرٍ قُرْبَى آلِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ عَجِلْتَ إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ يَكُنْ بَطْنٌ مِنْ قُرَيْشٍ إِلَّا كَانَ لَهُ فِيهِمْ قَرَابَةٌ فَقَالَ إِلَّا أَنْ تَصِلُوا مَا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ مِنَ الْقَرَابَةِ.

4818- Tâvûs -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

İbnu Abbas'a: ***«Buna karşılık sizden yakınlara sevgi dışında, herhangi bir ücret istemiyorum.»*** âyetinin ne manaya geldiği soruldu. Saîd ibnu Cubeyr şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin en yakınları kendi ailesidir.

İbnu Abbas şöyle dedi: Acele ettin ey Said! Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin Kureyş'in bütün boylarıyla akrabalığı vardır. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Benimle sizin aranızdaki akrabalığa dayanarak beni gözetin."

٤٣-سُورَةُ حم الزُّخْرُفِ

43- Ha Mîm Zuhruf Sûresi

وَقَالَ مُجَاهِدٌ ﴿ عَلَى أُمَّةٍ ﴾ عَلَى إِمَامٍ ﴿ وَقِيلَهُ يَا رَبِّ ﴾ تَفْسِيرُهُ أَيَحْسَبُونَ أَنَّا لَا نَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُمْ وَلَا نَسْمَعُ قِيلَهُمْ وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿ وَلَوْلَا أَنْ يَكُونَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً ﴾ لَوْلَا أَنْ جَعَلَ النَّاسَ كُلَّهُمْ كُفَّارًا لَجَعَلْتُ لِبُيُوتِ الْكُفَّارِ ﴿سَقْفًا مِنْ فِضَّةٍ وَمَعَارِجَ ﴾ مِنْ فِضَّةٍ وَهِيَ دَرَجٌ وَسُرُرَ فِضَّةٍ ﴿ مُقْرِنِينَ ﴾ مُطِيقِينَ ﴿ آسَفُونَا ﴾ أَسْخَطُونَا ﴿ يَعْشُ ﴾ يَعْمَى وَقَالَ مُجَاهِدٌ ﴿ أَفَنَضْرِبُ عَنْكُمُ الذِّكْرَ ﴾ أَيْ تُكَذِّبُونَ بِالْقُرْآنِ ثُمَّ لَا تُعَاقَبُونَ عَلَيْهِ ﴿ وَمَضَى مَثَلُ الْأَوَّلِينَ ﴾ سُنَّةُ الْأَوَّلِينَ ﴿وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ ﴾ يَعْنِي الْإِبِلَ وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمِيرَ ﴿ يَنْشَأُ فِي الْحِلْيَةِ ﴾ الْجَوَارِي جَعَلْتُمُوهُنَّ لِلرَّحْمَنِ وَلَدًا فَكَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿ لَوْ شَاءَ الرَّحْمَنُ مَا

عَبَدْنَاهُمْ ﴾ يَعْنُونَ الْأَوْثَانَ يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى ﴿ مَا لَهُمْ بِذَلِكَ مِنْ عِلْمٍ ﴾ أَيْ الْأَوْثَانُ إِنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿ فِي عَقِبِهِ ﴾ وَلَدِهِ ﴿ مُقْتَرِنِينَ ﴾ يَمْشُونَ مَعًا ﴿ سَلَفًا ﴾ قَوْمُ فِرْعَوْنَ سَلَفًا لِكُفَّارِ أُمَّةِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴿ وَمَثَلًا ﴾ عِبْرَةً ﴿يَصِدُّونَ﴾ يَضِجُّونَ ﴿ مُبْرِمُونَ ﴾ مُجْمِعُونَ ﴿ أَوَّلُ الْعَابِدِينَ ﴾ أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ وَقَالَ غَيْرُهُ ﴿إِنَّنِي بَرَاءٌ مِمَّا تَعْبُدُونَ ﴾ الْعَرَبُ تَقُولُ نَحْنُ مِنْكَ الْبَرَاءُ وَالْخَلَاءُ وَالْوَاحِدُ وَالِاثْنَانِ وَالْجَمِيعُ مِنْ الْمُذَكَّرِ وَالْمُؤَنَّثِ يُقَالُ فِيهِ بَرَاءٌ لِأَنَّهُ مَصْدَرٌ وَلَوْ قَالَ بَرِيءٌ لَقِيلَ فِي الِاثْنَيْنِ بَرِيئَانِ وَفِي الْجَمِيعِ بَرِيئُونَ وَقَرَأَ عَبْدُ اللَّهِ إِنَّنِي بَرِيءٌ بِالْيَاءِ وَ(الزُّخْرُفُ) الذَّهَبُ (مَلَائِكَةً يَخْلُفُونَ) يَخْلُفُ بَعْضُهُمْ بَعْضًا.

Mucâhid şöyle dedi: ﴿ عَلَى أُمَّةٍ ﴾ (Zuhruf: 22) Bir imâm, bir önder üzerinde. ﴿ وَقِيلِهِ يَا رَبِّ ﴾ (Zuhruf: 87) Onlar bizim, aralarındaki gizli ve açık konuşmalarını, ne dediklerini işitmeyeceğimizi mi zannediyorlar?

İbnu Abbas şöyle dedi: ﴿ وَلَوْلَا أَنْ يَكُونَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً ﴾ ***«Eğer insanlar kâfirlere çok vermemizi yanlış anlayıp küfürde birleşerek tek bir ümmet olmayacak olsalardı...»*** (Zuhruf: 33) Şayet insanların hepsini kâfirler yapması olmasaydı, ben muhakkak kâfirlerin evlerine gümüşten tavanlar, gümüşten merdivenler, gümüşten tahtlar yapardım. ﴿ مُقْرِنِينَ ﴾ Zuhruf: 13) Biz bunlara hâkim olmaya güç yetiremezdik. ﴿ آسَفُونَا ﴾ (Zuhruf: 55) Bizi öfkelendirdiler. ﴿ يَعْشُ ﴾ (Zuhruf: 36) Kör olursa.

Mucâhid şöyle dedi: ﴿أَفَنَضْرِبُ عَنْكُمُ الذِّكْرَ﴾ (Zuhruf: 5) Sizler Kur'ân'ı yalanlayacaksınız, bundan dolayı cezalandırılmayacak mısınız? ﴿ وَمَضَى مَثَلُ الْأَوَّلِينَ ﴾ (Zuhruf: 8) Öncekilerin sünneti, onlara uygulanan kanun. ﴿وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ﴾ ***«Biz ona hâkim olmaya muktedir değildik.»*** (Zuhruf: 13) Yani develer, atlar, katırlar ve merkeplere. يَنْشَأُ فِي الْحِلْيَةِ (Zuhruf: 18) Cariyeleri Rahman'ın çocukları mı yaptınız? ***«Sizler nasıl hükmediyorsunuz?»*** ﴿ لَوْ شَاءَ الرَّحْمَنُ مَا عَبَدْنَاهُمْ ﴾ (Zuhruf: 19-20) ***«Rahman dileseydi biz onlara tapmazdık.»*** Onlar bu sözleriyle putları kastediyorlar. Allah Azze ve Celle şöyle buyurdu: ﴿ مَا لَهُمْ بِذَلِكَ مِنْ عِلْمٍ ﴾ ***«Onların buna dâir hiçbir bilgileri yoktur.»*** Putlar bilmezler. ﴿ فِي عَقِبِهِ ﴾ (Zuhruf: 28) Çocukları içinde. ﴿ مُقْتَرِنِينَ ﴾ (Zuhruf: 53) Beraberce yürüyenler. ﴿ سَلَفًا ﴾ (Zuhruf: 56): Firavunun kavmi, Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in ümmetinden olup da kâfir olanlar için bir geçmiş ve ibret verici bir meseldir. ﴿يَصِدُّونَ﴾ (Zuhruf: 57) Gürültü ediyorlar. ﴿ مُبْرِمُونَ ﴾ (Zuhruf: 79) Sağlam

yapanlar. ﴿ أَوَّلُ الْعَابِدِينَ ﴾ (Zuhruf: 81) İnananların ilki. ﴿إِنَّنِي بَرَاءٌ مِمَّا تَعْبُدُونَ ﴾ ***«Ben sizin ibadet ettiğiniz putlardan uzağım.»*** (Zuhruf: 26) ﴿وَالزُّخْرُفُ﴾ (Zuhruf: 35) Altın. ﴿مَلَائِكَةً يَخْلُفُونَ﴾. (Zuhruf: 60) Onların bâzısı bâzısına halef olurlardı.

١-بَاب قَوْلُهُ ﴿ وَنَادَوْا يَا مَالِكُ لِيَقْضِ عَلَيْنَا رَبُّكَ قَالَ إِنَّكُمْ مَاكِثُونَ ﴾

1- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Cehennem bekçisine şöyle seslenirler: "Ey Malik! Rabbin işimizi bitirsin". O da der ki: Siz burada kalacaksınız.» (Zuhruf: 77)

٤٨١٩ - حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مِنْهَالٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَمْرٍو عَنْ عَطَاءٍ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَعْلَى عَنْ أَبِيهِ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرَأُ عَلَى الْمِنْبَرِ ﴿ وَنَادَوْا يَا مَالِكُ لِيَقْضِ عَلَيْنَا رَبُّكَ ﴾ وَقَالَ قَتَادَةُ ﴿ مَثَلًا لِلْآخِرِينَ ﴾ عِظَةً لِمَنْ بَعْدَهُمْ وَقَالَ غَيْرُهُ ﴿ مُقْرِنِينَ ﴾ ضَابِطِينَ يُقَالُ فُلَانٌ مُقْرِنٌ لِفُلَانٍ ضَابِطٌ لَهُ وَالْأَكْوَابُ الْأَبَارِيقُ الَّتِي لَا خَرَاطِيمَ لَهَا ﴿ أَوَّلُ الْعَابِدِينَ ﴾ أَيْ مَا كَانَ فَأَنَا أَوَّلُ الْآنِفِينَ وَهُمَا لُغَتَانِ رَجُلٌ عَابِدٌ وَعَبِدٌ وَقَرَأَ عَبْدُ اللَّهِ وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ وَيُقَالُ ﴿أَوَّلُ الْعَابِدِينَ ﴾ الْجَاحِدِينَ مِنْ عَبِدَ يَعْبَدُ وَقَالَ قَتَادَةُ ﴿ فِي أُمِّ الْكِتَابِ ﴾ جُمْلَةُ الْكِتَابِ أَصْلُ الْكِتَابِ.

4819- Ya'lâ ibnu Umeyye -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemi minber üzerinde şu âyeti okurken işittim: ***«Cehennem bekçisine şöyle seslenirler: "Ey Malik! Rabbin işimizi bitirsin". O da der ki: Siz burada kalacaksınız.»*** (Zuhruf: 77)

Katâde şöyle dedi: : ﴿ مَثَلًا لِلْآخِرِينَ ﴾: ***«Böylece de onları, sonradan gelecek olan benzerlerine selef ve ibret kıldık.»*** (Zuhruf: 56) onlardan sonrakilere bir öğüt yaptık.

Katâde'den başkası şöyle dedi: ﴿ مُقْرِنِينَ ﴾. (Zuhruf: 13) Hâkim olanlar. Kontrol altına almak. وَالْأَكْوَابُ (Zuhruf: 71) Testiler. ﴿ أَوَّلُ الْعَابِدِينَ ﴾: (Zuhruf: 81) Bunu ilk inkar eden ben olurdum.

Katâde şöyle dedi: ﴿ فِي أُمِّ الْكِتَابِ ﴾ (Zuhruf: 4) Kitabın tamamı, Ki-

tab'ın aslı.

٢-بَاب قَوْلُهُ ﴿ أَفَنَضْرِبُ عَنْكُمُ الذِّكْرَ صَفْحًا أَنْ كُنْتُمْ قَوْمًا مُسْرِفِينَ ﴾ مُشْرِكِينَ وَاللَّهِ لَوْ أَنَّ هَذَا الْقُرْآنَ رُفِعَ حَيْثُ رَدَّهُ أَوَائِلُ هَذِهِ الْأُمَّةِ لَهَلَكُوا ﴿فَأَهْلَكْنَا أَشَدَّ مِنْهُمْ بَطْشًا وَمَضَى مَثَلُ الْأَوَّلِينَ ﴾ عُقُوبَةُ الْأَوَّلِينَ ﴿ جُزْءًا ﴾ عِدْلًا.

2- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Aşırı giden bir kavim olmanız dolayısıyla sizi Kur'ân ile uyarmayı terk mi edeceğiz?» (Zuhruf: 5)[274]

Yani sizin müşrikler olmanız sizi Kur'ân ile uyarmayı (Kur'ân'ı indirmeyi) terk mi edeceğiz? Vallahi şayet Allah'a yemîn ederim ki, eğer bu Kur'ân, bu ümmetin ilkleri onu kabul etmeyip reddettikleri için yeryüzünden kaldırılmış olaydı, onlar muhakkak helâk olurlardı. ***«Bu yüzden, biz de bunlardan daha kuvvetli olanları helâk etmiştik. Öncekilerle ilgili pek çok örnek geçmiştir.»*** (Zuhruf: 8) مَثَلُ الْأَوَّلِينَ Meselu'l-evvelîn", Yânî önceki ümmetlere uygulanan ceza. ﴿ جُزْءًا ﴾ (Zuhruf: 15) Denk, pay.

٤٤-سُورَةُ حم الدُّخَانِ

44- Hâ Mîm Duhân Sûresi

وَقَالَ مُجَاهِدٌ ﴿ رَهْوًا ﴾ طَرِيقًا يَابِسًا وَيُقَالُ ﴿ رَهْوًا ﴾ سَاكِنًا ﴿ عَلَى عِلْمٍ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴾ عَلَى مَنْ بَيْنَ ظَهْرَيْهِ ﴿ وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ ﴾ أَنْكَحْنَاهُمْ حُورًا عِينًا يَحَارُ فِيهَا الطَّرْفُ ﴿ فَاعْتُلُوهُ ﴾ ادْفَعُوهُ وَيُقَالُ ﴿ أَنْ تَرْجُمُونِ ﴾ الْقَتْلُ وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿ كَالْمُهْلِ ﴾ أَسْوَدُ كَمُهْلِ الزَّيْتِ وَقَالَ غَيْرُهُ ﴿ تُبَّعٍ ﴾ مُلُوكُ الْيَمَنِ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ يُسَمَّى تُبَّعًا لِأَنَّهُ يَتْبَعُ صَاحِبَهُ وَالظِّلُّ يُسَمَّى تُبَّعًا لِأَنَّهُ يَتْبَعُ الشَّمْسَ.

Mucâhid şöyle dedi: ***"rehven"*** (Duhân: 24) Kuru yol olarak. ﴿ عَلَى عِلْمٍ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴾. ***«İsrailoğullarını bilerek âlemlere üstün kıldık.»***

---

274 Ey müşrikler, sizler Allah'ın emrini tutmayarak, koyduğu sınırları aşan bir kavim olduğunuz hâlde, sizi başıboş bırakacağımızı ve cezalandıramayacağımızı mı zannediyorsunuz?" buyuruyor.

(Duhân: 32) Yani onları kendi zamanlarındaki insanlara üstün kıldık. *"fa'tulûhu"* (Duhân: 47) Onu kovun. ﴿وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ﴾ ***«Onları iri gözlü hurilerle evlendiririz.»*** (Duhân: 54) Onları kara ve iri gözlü hûrîlerle evlendirdik. ***"en tercumûni"*** (Duhân: 20) Âyette gelen taşlamaktan maksat öldürmektir.

İbnu Abbas şöyle dedi: ***"kelmuhli"*** (Duhân: 45) Zeytinyağı tortusu gibi erimiş siyah maden.

İbnu Abbas'tan başkası şöyle dedi: ***"tubbe'in"*** (Duhân: 37) Yemen krallarından her birine verilen isim. Çünkü bunlar birbiri ardınca gelir. Yani biri ölünce yerine bir diğeri gelir. Böylece birbirini takip etmiş olur. Güneşe tâbi olduğu için gölgeye de bu isim verilmiştir.

١-بَاب ﴿ فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُبِينٍ ﴾ قَالَ قَتَادَةُ فَارْتَقِبْ فَانْتَظِرْ

1- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Ey Muhammed! Göğün, insanları saran apaçık bir duman getireceği günü bekle.» (Duhân: 10)

Katâde şöyle dedi: ***"fertekıb"*** kelimesi "bekle" manasına gelir.

٤٨٢٠ - حَدَّثَنَا عَبْدَانُ عَنْ أَبِي حَمْزَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ مُسْلِمٍ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ مَضَى خَمْسٌ الدُّخَانُ وَالرُّومُ وَالْقَمَرُ وَالْبَطْشَةُ وَاللِّزَامُ.

4820- Abdullah İbnu Mesud -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Beş alâmet vardır ki bunlar gerçekleşmiştir:

-Birincisi: Dumandır: ***«(Ey Muhammed!) Göğün, insanları saran apaçık bir duman getireceği günü bekle.»*** (Duhan: 10)

-İkincisi: Ay'ın yarılması: ***«Kıyamet vakti yaklaşmış ve ay yarılmıştır.»*** (Kamer: 1)

-Üçüncüsü: Rum'dur: ***«Rumlar, mağlup oldular.»*** (Rûm: 1)

-Dördüncüsü: Büyük azab: ***«Fakat o büyük azap gününde biz de intikamımızı mutlaka alırız.»*** (Duhân: 16)

-Beşincisi: Azap: ***«Azap sizi bırakmayacak.»*** (Furkan: 77) (Hadisin geçtiği diğer yer: 4767)

٢-بَاب ﴿ يَغْشَى النَّاسَ هَذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴾
2- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Ey Muhammed! Göğün, insanları saran apaçık bir duman getireceği günü bekle. Bu acı bir azaptır.» (Duhân: 10-11).

٤٨٢١- حَدَّثَنَا يَحْيَى حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ مُسْلِمٍ عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ إِنَّمَا كَانَ هَذَا لِأَنَّ قُرَيْشًا لَمَّا اسْتَعْصَوْا عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَعَا عَلَيْهِمْ بِسِنِينَ كَسِنِي يُوسُفَ فَأَصَابَهُمْ قَحْطٌ وَجَهْدٌ حَتَّى أَكَلُوا الْعِظَامَ فَجَعَلَ الرَّجُلُ يَنْظُرُ إِلَى السَّمَاءِ فَيَرَى مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا كَهَيْئَةِ الدُّخَانِ مِنْ الْجَهْدِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى ﴿ فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُبِينٍ يَغْشَى النَّاسَ هَذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴾ قَالَ فَأُتِيَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقِيلَ لَهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ اسْتَسْقِ اللَّهَ لِمُضَرَ فَإِنَّهَا قَدْ هَلَكَتْ قَالَ لِمُضَرَ إِنَّكَ لَجَرِيءٌ فَاسْتَسْقَى لَهُمْ فَسُقُوا فَنَزَلَتْ ﴿ إِنَّكُمْ عَائِدُونَ ﴾ فَلَمَّا أَصَابَتْهُمْ الرَّفَاهِيَةُ عَادُوا إِلَى حَالِهِمْ حِينَ أَصَابَتْهُمْ الرَّفَاهِيَةُ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ ﴿ يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرَى إِنَّا مُنْتَقِمُونَ ﴾ قَالَ يَعْنِي يَوْمَ بَدْرٍ.

4821- Abdullah ibnu Mesud -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Bu azabın sebebi şudur: Kureyşliler Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin emrine karşı gelip İslâm dinine girmekte geç kalınca "Allahım! Onlara Yûsuf'un zamanındaki yedi yıl süren kıtlık gibi kıtlık ver" diye beddua etti. Onlara bir kuraklık isabet etti ve bütün bitkiler susuzluktan dolayı yok oldu. Öyle ki onlar hayvan derileri, ölü eti ve leş yediler. Onlardan biri gökyüzüne baktığında açlıktan dolayı duman görüyordu. Allah Azze ve Celle şöyle buyurdu:

«(Ey Muhammed!) Göğün insanları saran apaçık bir duman getireceği günü bekle. Bu acı bir azaptır.» (Duhân:10-11)

Bu kıtlık sebebiyle Kureyşliler Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin yanına geldiler ve şöyle dediler:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Mudar kabilesi için Allah'tan yağmur yağdır-

masını dile! Muhakkak ki Mudar helâk oldu.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Mudar kabilesi için mi Allah'tan yağmur yağdırmasını dileyeceğim? Bu konuda sen çok cüretkârsın.

Onların bu isteği üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Allah'tan yağmur yağmasını diledi. Bunun üzerine de Allah onlara yağmuru indirdi. Bu olaya binaen şu âyet indirildi:

Bu sebeple, biz azabı biraz kaldırırız; siz de şüphesiz küfrünüze dönersiniz.» (Duhân:15)

Onların içinde bulundukları kıtlık kaldırılınca onlar yine küfürlerine geri döndüler. Bunun üzerine Allah Azze ve Celle şu âyeti indirdi:

«Fakat o büyük azap gününde biz de intikamımızı mutlaka alırız.» (Duhân:16) Bu intikam alma ile Bedir savaşı kastedilmiştir. Yani onlardan intikamımızı Bedir savaşında alacağız. (Hadisin geçtiği diğer yer: 4809)

٣-بَاب قَوْلِه ﴿ رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ إِنَّا مُؤْمِنُونَ ﴾

3- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Rabbimiz! Azabı bizden kaldır; biz mü'min kişileriz.» (Duhân: 12)

٤٨٢٢- حَدَّثَنَا يَحْيَى حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي الضُّحَى عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ دَخَلْتُ عَلَى عَبْدِ اللَّهِ فَقَالَ إِنَّ مِنْ الْعِلْمِ أَنْ تَقُولَ لِمَا لَا تَعْلَمُ اللَّهُ أَعْلَمُ إِنَّ اللَّهَ قَالَ لِنَبِيِّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴿ قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا أَنَا مِنْ الْمُتَكَلِّفِينَ ﴾ إِنَّ قُرَيْشًا لَمَّا غَلَبُوا النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاسْتَعْصَوْا عَلَيْهِ قَالَ اللَّهُمَّ أَعِنِّي عَلَيْهِمْ بِسَبْعٍ كَسَبْعِ يُوسُفَ فَأَخَذَتْهُمْ سَنَةٌ أَكَلُوا فِيهَا الْعِظَامَ وَالْمَيْتَةَ مِنْ الْجَهْدِ حَتَّى جَعَلَ أَحَدُهُمْ يَرَى مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ السَّمَاءِ كَهَيْئَةِ الدُّخَانِ مِنْ الْجُوعِ قَالُوا ﴿ رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ إِنَّا مُؤْمِنُونَ ﴾ فَقِيلَ لَهُ إِنْ كَشَفْنَا عَنْهُمْ عَادُوا فَدَعَا رَبَّهُ فَكَشَفَ عَنْهُمْ فَعَادُوا فَانْتَقَمَ اللَّهُ مِنْهُمْ يَوْمَ بَدْرٍ فَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى ﴿ فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُبِينٍ) إِلَى قَوْلِهِ جَلَّ ذِكْرُهُ (إِنَّا مُنْتَقِمُونَ ﴾.

4822- Mesrûk -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Bizler Abdullah ibnu Mesud'un yanına girdik. O şöyle dedi:

-Ey insanlar! Kişi bir şey biliyorsa onu söylesin! Şayet bilmiyorsa da: Allah en iyi bilendir, desin. Kişinin bilmediği bir meselede "bilmiyorum" demesi de ilimdendir. Allah Azze ve Celle, Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme şöyle buyurdu:

«Ey Muhammed! Onlara de ki: "Ben, tebliğ işine karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Ve ben, kendiliğimden bir şey iddia edenlerden de değilim.» (Sâd: 86)

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Kureyşlileri Müslüman olmaya çağırdı. Ancak onlar İslâm dinine girmede geç davrandılar. Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem onlara:

-"Allah'ım! Onlara Yûsuf'un zamanındaki yedi yıl süren kıtlık gibi bir kıtlık ver" diyerek beddua etti. Onlara bir kuraklık isabet etti ve bütün bitkiler susuzluktan dolayı yok oldu. Öyle ki onlar hayvan derileri, ölü eti ve leş yediler. Onlardan biri gökyüzüne baktığında açlıktan dolayı duman görüyordu. ***«Onlar dediler ki: "Rabbimiz! Azabı bizden kaldır; biz mü'min kişileriz.»***

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme denildi ki:

-Şayet onlardan bu azabı kaldırırsak onlar küfürlerine geri dönerler.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bu azabın onlardan kaldırılması için Allah Azze ve Celle'ye dua etti ve azap da onların üzerinden kaldırıldı. Onlar da küfürlerine geri döndüler. Allah Azze ve Celle onlardan Bedir savaşında intikam aldı. İşte bu Allah Azze ve Celle'nin şu buyruğudur:

«(Ey Muhammed!) Göğün insanları saran apaçık bir duman getireceği günü bekle. Bu acı bir azaptır. "Rabbimiz! Azabı bizden kaldır; biz mü'min kişileriz." Onlar nereden öğüt alacak? Halbuki kendilerine her şeyi açıklayan bir Peygamber gelmişti; sonra da ondan yüz çevirmişler ve "öğretilmiş bir deli" demişlerdi. Bu sebeple, biz azabı biraz kaldırırız; siz de şüphesiz küfrünüze dönersiniz. Fakat o büyük azap gününde biz de intikamımızı mutlaka alırız.» (Duhân:10-16)

٤-بَاب ﴿ أَنَّى لَهُمُ الذِّكْرَى وَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مُبِينٌ ﴾ الذِّكْرُ وَالذِّكْرَى وَاحِدٌ

4- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Onlar nereden öğüt alacak? Halbuki kendilerine her şeyi açıklayan bir Peygamber gelmişti.» (Duhân: 13)

"ez-zikru" ve ***"vezzikra"*** Bu iki kelimenin anlamı bir olup "Düşünüp öğüt almak" manâsınâdır.

٤٨٢٣ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي الضُّحَى عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ دَخَلْتُ عَلَى عَبْدِ اللَّهِ ثُمَّ قَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا دَعَا قُرَيْشًا كَذَّبُوهُ وَاسْتَعْصَوْا عَلَيْهِ فَقَالَ اللَّهُمَّ أَعِنِّي عَلَيْهِمْ بِسَبْعٍ كَسَبْعِ يُوسُفَ فَأَصَابَتْهُمْ سَنَةٌ حَصَّتْ يَعْنِي كُلَّ شَيْءٍ حَتَّى كَانُوا يَأْكُلُونَ الْمَيْتَةَ فَكَانَ يَقُومُ أَحَدُهُمْ فَكَانَ يَرَى بَيْنَهُ وَبَيْنَ السَّمَاءِ مِثْلَ الدُّخَانِ مِنَ الْجَهْدِ وَالْجُوعِ ثُمَّ قَرَأَ ﴿ فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُبِينٍ يَغْشَى النَّاسَ هَذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ) حَتَّى بَلَغَ (إِنَّا كَاشِفُو الْعَذَابِ قَلِيلًا إِنَّكُمْ عَائِدُونَ ﴾ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ أَفَيُكْشَفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ قَالَ وَالْبَطْشَةُ الْكُبْرَى يَوْمَ بَدْرٍ.

4823- Mesruk -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Abdullah ibnu Mesud'un yanına girdim. Sonra O şöyle dedi:

-Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Kureyşlileri İslâm dinine çağırdığı zaman onlar Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemi yalanladılar ve O'na isyanda ileri gittiler. Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem onlara: "Allahım! Onlara Yûsuf'un zamanındaki yedi yıl süren kıtlık gibi bir kıtlık vererek bana yardım et" diyerek beddua etti.

Akabinde onları öyle bir kıtlık yakaladı ki, her şeyi giderip yok etti. O derece bir açlık ki, kendileri ölmüş hayvanı yer oldular. Herhangi biri ayağa kalkardı da etrafa baktığında, meşakkatten ve açlıktan dolayı kendisi ile gök arasında duman görürdü. Sonra Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şu âyetleri okudu:

«(Ey Muhammed!) Göğün insanları saran apaçık bir duman getireceği günü bekle. Bu acı bir azaptır. "Rabbimiz! Azabı bizden kaldır;

biz mü'min kişileriz." Onlar nereden öğüt alacak? Halbuki kendilerine her şeyi açıklayan bir Peygamber gelmişti; sonra da ondan yüz çevirmişler ve "öğretilmiş bir deli" demişlerdi. Bu sebeple, biz azabı biraz kaldırırız; siz de şüphesiz küfrünüze dönersiniz.» (Duhân:10-16)

Kıyamet günü onlardan azap kaldırılacak mıdır ki? O büyük azap günü de Bedir savaşıdır.

٥-بَاب ﴿ ثُمَّ تَوَلَّوْا عَنْهُ وَقَالُوا مُعَلَّمٌ مَجْنُونٌ ﴾

5- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Sonra da ondan yüz çevirmişler ve öğretilmiş bir deli demişlerdi.» (Duhân: 14)

٤٨٢٤- حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ خَالِدٍ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سُلَيْمَانَ وَمَنْصُورٍ عَنْ أَبِي الضُّحَى عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بَعَثَ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَالَ ﴿ قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا أَنَا مِنْ الْمُتَكَلِّفِينَ﴾ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا رَأَى قُرَيْشًا اسْتَعْصَوْا عَلَيْهِ فَقَالَ اللَّهُمَّ أَعِنِّي عَلَيْهِمْ بِسَبْعٍ كَسَبْعِ يُوسُفَ فَأَخَذَتْهُمْ السَّنَةُ حَتَّى حَصَّتْ كُلَّ شَيْءٍ حَتَّى أَكَلُوا الْعِظَامَ وَالْجُلُودَ فَقَالَ أَحَدُهُمْ حَتَّى أَكَلُوا الْجُلُودَ وَالْمَيْتَةَ وَجَعَلَ يَخْرُجُ مِنْ الْأَرْضِ كَهَيْئَةِ الدُّخَانِ فَأَتَاهُ أَبُو سُفْيَانَ فَقَالَ أَيْ مُحَمَّدُ إِنَّ قَوْمَكَ قَدْ هَلَكُوا فَادْعُ اللَّهَ أَنْ يَكْشِفَ عَنْهُمْ فَدَعَا ثُمَّ قَالَ تَعُودُونَ بَعْدَ هَذَا فِي حَدِيثِ مَنْصُورٍ ثُمَّ قَرَأَ ﴿فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُبِينٍ) إِلَى (عَائِدُونَ﴾ أَنَكْشِفُ عَنْهُمْ عَذَابَ الْآخِرَةِ فَقَدْ مَضَى الدُّخَانُ وَالْبَطْشَةُ وَاللِّزَامُ وَقَالَ أَحَدُهُمْ الْقَمَرُ وَقَالَ الْآخَرُ وَالرُّومُ.

4824- Abdullah ibnu Mesud -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Azze ve Celle Muhammed sallallahu aleyhi ve sellemi Peygamber olarak göndermiş ve şöyle buyurmuştur: ***«Ey Muhammed! Onlara de ki: "Ben, tebliğ işine karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Ve ben, kendiliğimden bir şey iddia edenlerden de değilim."»*** (Sâd: 86)

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Kureyşlileri Müslüman olmaya çağırdı. Ancak onlar İslâm dinine girmede geç davrandılar. Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem onlara:

-"Allah'ım! Onlara Yûsuf'un zamanındaki yedi yıl süren kıtlık gibi bir kıtlık ver" diyerek beddua etti. Onlara bir kuraklık isabet etti ve bütün bitkiler susuzluktan dolayı yok oldu. Öyle ki onlar hayvan derileri, ölü eti ve leş yediler. Onlardan biri gökyüzüne baktığında açlıktan dolayı duman görüyordu. Bunun üzerine Ebu Sufyan Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme geldi ve dedi ki:

-Ey Muhammed! Muhakkak ki kavmin helâk oldu. Allah'a dua et de onlardan bu azabı kaldırsın.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem de Allah Azze ve Celle'ye dua etti. Sonra şöyle buyurdu:

-Bu azabın kaldırılmasından sonra sizler yine küfrünüze geri döneceksiniz.

Mansûr, hadisinde şunu zikreder:

Sonra Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şu âyeti okudu:

«(Ey Muhammed!) Göğün insanları saran apaçık bir duman getireceği günü bekle. Bu acı bir azaptır. "Rabbimiz! Azabı bizden kaldır; biz mü'min kişileriz." Onlar nereden öğüt alacak? Halbuki kendilerine her şeyi açıklayan bir Peygamber gelmişti; sonra da ondan yüz çevirmişler ve "öğretilmiş bir deli" demişlerdi. Bu sebeple, biz azabı biraz kaldırırız; siz de şüphesiz küfrünüze dönersiniz.» (Duhân:10-16)

Kıyamet günü onlardan azab kaldırılır mı ki? Şu beş şey geçmiştir: Duman, büyük azap, azap, ayın yarılması ve Rum'ların mağlup olması.

٦-بَاب ﴿ يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرَى إِنَّا مُنْتَقِمُونَ ﴾

6- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Fakat o büyük azap gününde biz de intikamımızı mutlaka alırız.» (Duhân: 16)

٤٨٢٥- حَدَّثَنَا يَحْيَى حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ مُسْلِمٍ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ خَمْسٌ قَدْ مَضَيْنَ اللِّزَامُ وَالرُّومُ وَالْبَطْشَةُ وَالْقَمَرُ وَالدُّخَانُ.

4825- Abdullah ibnu Mesud -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Beş alâmet vardır ki bunlar gerçekleşmiştir:

-Birincisi: Dumandır: ***«(Ey Muhammed!) Göğün, insanları saran apaçık bir duman getireceği günü bekle.»*** (Duhan: 10)

-İkincisi: Ay'ın yarılması: ***«Kıyamet vakti yaklaşmış ve ay yarılmıştır.»*** (Kamer: 1)

-Üçüncüsü: Rum'dur: ***«Rumlar, mağlup oldular.»*** (Rûm: 1)

-Dördüncüsü: Büyük azap: ***«Fakat o büyük azap gününde biz de intikamımızı mutlaka alırız.»*** (Duhân: 16)

-Beşincisi: Azap: ***«Azap sizi bırakmayacak.»***

٤٥-سُورَةُ حم الْجَاثِيَة

45- Hâ Mîm Câsiye Sûresi

﴿ مُسْتَوْفِزِينَ عَلَى الرُّكَبِ وَقَالَ مُجَاهِدٌ ﴿ نَسْتَنْسِخُ ﴾ نَكْتُبُ ﴿ نَنْسَاكُمْ ﴾ نَتْرُكُكُمْ.

"casiyeti" (Câsiye: 28) Dizleri üzerine çökmüşler olarak.

Mucahid şöyle dedi: ***"nestensihu"*** (Câsiye: 29) Yazıyorduk. ***"nensakum"*** (Câsiye: 34) Sizi terk ediyoruz.

١-بَاب ﴿ وَمَا يُهْلِكُنَا إِلَّا الدَّهْرُ ﴾ الْآيَةَ

1- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Müşrikler demişlerdir ki: Dünya hayatımızdan başka hiçbir şey yoktur. Ölürüz ve yaşarız. Bizi ancak zaman yokluğa sürükler. Onların bu hususta hiçbir bilgileri yoktur. Onlar sadece böyle zannediyorlar.» (Câsiye: 24)[275]

---

275 Müşrikler, kendilerini ancak zamanın helâk ettiğini, onları bunun dışında öldüren bir gücün olmadığını iddia ediyorlar. Sonra da çeşitli sebeplerle zamana sövüyor ve onu kötülüyorlardı. Allah Teâlâ bu hususta müşrikleri uyardı ve onları helâk edenin kendisi olduğunu beyan etti. Bununla birlikte kendilerini yok eden Allah'a dil uzatmış olduklarını beyan etti ve zamana sövmemelerini emretti.

٤٨٢٦ - حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ يُؤْذِينِي ابْنُ آدَمَ يَسُبُّ الدَّهْرَ وَأَنَا الدَّهْرُ بِيَدِي الْأَمْرُ أُقَلِّبُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ.

4826- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Allah Azze ve Celle şöyle buyurdu: Âdem oğlu zamana söverek bana eza verir. Zaman benim. Her iş benim elimdedir. Geceyi de, gündüzü de ben evirip çeviririm."[276]

٤٦-سُورَةُ حم الْأَحْقَافِ

46- Hâ Mîm Ahkâf Sûresi

وَقَالَ مُجَاهِدٌ ﴿ تُفِيضُونَ ﴾ تَقُولُونَ وَقَالَ بَعْضُهُمْ أَثَرَةٍ وَأُثْرَةٍ وَأَثَارَةٍ بَقِيَّةٌ مِنْ عِلْمٍ وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿بِدْعًا مِنَ الرُّسُلِ﴾ لَسْتُ بِأَوَّلِ الرُّسُلِ وَقَالَ غَيْرُهُ ﴿أَرَأَيْتُمْ﴾ هَذِهِ الْأَلِفُ إِنَّمَا هِيَ تَوَعُّدٌ إِنْ صَحَّ مَا تَدَّعُونَ لَا يَسْتَحِقُّ أَنْ يُعْبَدَ وَلَيْسَ قَوْلُهُ أَرَأَيْتُمْ بِرُؤْيَةِ الْعَيْنِ إِنَّمَا هُوَ أَتَعْلَمُونَ أَبْلَغَكُمْ أَنَّ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ خَلَقُوا شَيْئًا.

Mucâhid şöyle dedi: (Ahkâf: 8) buradaki ***"tufîzûne"*** Söylüyorsunuz. Bâzıları da şöyle dediler: ***"eseretin"*** ve ***"veesretin"*** (Ahkâf: 4) İlim-

276 Taberi'nin Ebu Kureyb'den, O'nun da ibnu Uyeyne'den bu isnatla rivayet ettiği hadiste Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Cahiliye ehli şöyle derdi: Bizi gece ve gündüz helâk ediyor, bizi öldüren ve yaşatan odur. Bunun üzerine Allah Teâlâ şöyle buyurdu: ***«Müşrikler demişlerdi ki: "Dünya hayatımızdan başka bir şey yoktur."»*** Onlar zamana söverlerdi. Allah Teâlâ şöyle buyurdu: Âdem oğlu bana eziyet eder." Kurtubi bunun manası hakkında şunları söyledi: Allah Azze ve Celle kendisine ezanın ulaşmasından münezzehtir. Bundan maksat ise Allah'ın gazabını hak eder demektir. Hattâbî -radiyallahu anh- "Zaman benim" hadisinin manası hakkında şunları söyledi: Zamanın sahibi ve zamana nispet ettiğiniz işleri idare eden, evirip-çeviren benim. Her kim, bu işleri yapanın zaman olduğunu söyleyerek zamana söverse, onun sövmesi bu işleri yapan Rabbisine döner. Cahiliye adetlerinden biri de onların başlarına hoşlanmadıkları bir şey geldiğinde bunu zamana yükler ve: Yazıklar olsun zamana, derlerdi. (İbnu Hacer-Fethul Bari: Aynı hadisin şerhinden.)

den kalan.

İbnu Abbas şöyle dedi: *"bid'an min er-rusuli"* (Ahkâf: 9) Ben peygamberlerin ilki değilim.

İbnu Abbas'tan başkası da şöyle dedi: *"eraeytüm"* (Ahkâf: 10) Burada gelen ve soru edatı olarak kullanılan "elif" harfi ancak bir tehdit olarak gelmiştir. Şayet iddia etmekte olduğunuz şey doğru olsa, ibâdet edilmeye hak kazanmaz. Onların *"eraeytüm"* sözü, gözün görmesi manâsında değildir. Bu lafız "Biliyor musunuz?" manâsına gelir. "Allah'tan başka ibâdet etmekte bulunduğunuz şeylerin herhangi bir şey yarattıkları haberi size ulaştı mı?" demektir.

١ - بَاب ﴿ وَالَّذِي قَالَ لِوَالِدَيْهِ أُفٍّ لَكُمَا أَتَعِدَانِنِي أَنْ أُخْرَجَ وَقَدْ خَلَتْ الْقُرُونُ مِنْ قَبْلِي وَهُمَا يَسْتَغِيثَانِ اللَّهَ وَيْلَكَ آمِنْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَيَقُولُ مَا هَذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴾

1- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Anasına babasına "uf ikinize; benden önce nice nesiller gelip geçtiği hâlde, benim yeniden diriltilip çıkartılmamla mı beni tehdit ediyorsunuz?" diyen kimseye, anası babası, Allah'a sığınarak "sana yazıklar olsun; îman et. Muhakkak ki Allah'ın vaadi haktır" derler; fakat o, "bu, evvelkilerin masallarından başka bir şey değildir" diye cevap verir.» (Ahkâf: 17)[277]

٤٨٢٧ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ أَبِي بِشْرٍ عَنْ يُوسُفَ بْنِ مَاهَكَ قَالَ كَانَ مَرْوَانُ عَلَى الْحِجَازِ اسْتَعْمَلَهُ مُعَاوِيَةُ فَخَطَبَ فَجَعَلَ يَذْكُرُ يَزِيدَ بْنَ مُعَاوِيَةَ لِكَيْ يُبَايَعَ لَهُ بَعْدَ أَبِيهِ فَقَالَ لَهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ شَيْئًا فَقَالَ خُذُوهُ فَدَخَلَ بَيْتَ عَائِشَةَ فَلَمْ يَقْدِرُوا فَقَالَ مَرْوَانُ إِنَّ هَذَا الَّذِي أَنْزَلَ اللَّهُ فِيهِ ﴿ وَالَّذِي قَالَ لِوَالِدَيْهِ أُفٍّ لَكُمَا أَتَعِدَانِنِي ﴾ فَقَالَتْ عَائِشَةُ مِنْ وَرَاءِ الْحِجَابِ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ فِينَا شَيْئًا مِنْ الْقُرْآنِ إِلَّا أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ عُذْرِي.

277 Bu âyette zikredilen kişiden maksat. Öldükten sonra dirilmeyi yalanlayan, anne ve babasına kötülük eden, günah işleyen her kâfir kişiden bahsediyor.

4827- Yûsuf ibnu Mâhek -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Mervân ibnu Hakem, Muzviye tarafından Medine'ye vali-emir olarak görevlendirilmişti. Mervan bir hutbe verdi. Hutbesinde Hicaz Muâviye'nin oğlu Yezîd'e babasından sonra beyat olunması için Yezîd'i zikretmeye başladı. Bunun üzerine Ebu Bekir'in oğlu Abdurrahmân, Mervân'a karşılık verip birtakım sözler söyledi. Vâlî de adamlarına: Onu yakalayın, diye emretti.

Abdurrahmân da Âişe'nin evine girdi. Memurlar Âişe'ye hürmeten onu dışarı çıkarmaya ve yakalamaya muktedir olmadılar. Bu sırada Mervân:

Şübhesiz bu Abdurrahman, Allah'ın kendisi hakkında ***«Anasına babasına "uf ikinize; benden önce nice nesiller gelip geçtiği hâlde, benim yeniden diriltilip çıkartılmamla mı beni tehdit ediyorsunuz?"»*** âyetini indirdiği kimsedir, dedi.

Bunun üzerine Âişe, perde arkasından Mervân'a: Allah bizim yani Ebu Bekir hanedanı hakkında benim zina iftirasından beri olduğumu bildiren âyetlerden başka, Kur'ân'da hiçbir âyet indirmedi, sözleriyle karşıladı.

٢- بَاب قَوْلِهِ ﴿ فَلَمَّا رَأَوْهُ عَارِضًا مُسْتَقْبِلَ أَوْدِيَتِهِمْ قَالُوا هَذَا عَارِضٌ مُمْطِرُنَا بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُمْ بِهِ رِيحٌ فِيهَا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴾ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿ عَارِضٌ ﴾ السَّحَابُ

2- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Azabın bir bulut halinde vadilerine doğru gelişini görünce de demişlerdi ki: Bu bize yağmur getiren bir buluttur. Hayır o, acele gelmesini istediğiniz bir şey, içinde acı bir azap bulunan bir rüzgardır. Rabbinin emriyle her şeyi tahrib eder. Nitekim kaldıkları yerden başka hiç görünmez olmuşlardı. İşte suçlu olan kimseleri böyle cezalandırırız.» (Ahkâf: 24-25)[278]

İbnu Abbas: عَارِضٌ Bulut'tur, demiştir.

278 Âllah Teâlâ, Âd kavmini helâk etmek için.yaşamış oldukları vadinin üzerine azabını bulut şeklinde göndermiştir. Bunu gören Âd kavmi, kurak bir mevsim yaşadıkları için "Bu bize yağmur yağdıracak bir buluttur." demişler ve kendi kendilerine

٤٨٢٨ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عِيسَى حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنَا عَمْرٌو أَنَّ أَبَا النَّضْرِ حَدَّثَهُ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ مَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ضَاحِكًا حَتَّى أَرَى مِنْهُ لَهَوَاتِهِ إِنَّمَا كَانَ يَتَبَسَّمُ.

4828- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ben Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin küçük dilini görünceye kadar ağzını açarak güldüğünü görmedim. O, yalnız tebessüm eder idi. (Hadisin geçtiği diğer yer: 6092)

٤٨٢٩ - قَالَتْ وَكَانَ إِذَا رَأَى غَيْمًا أَوْ رِيحًا عُرِفَ فِي وَجْهِهِ قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ النَّاسَ إِذَا رَأَوْا الْغَيْمَ فَرِحُوا رَجَاءَ أَنْ يَكُونَ فِيهِ الْمَطَرُ وَأَرَاكَ إِذَا رَأَيْتَهُ عُرِفَ فِي وَجْهِكَ الْكَرَاهِيَةُ فَقَالَ يَا عَائِشَةُ مَا يُؤْمِنِّي أَنْ يَكُونَ فِيهِ عَذَابٌ عُذِّبَ قَوْمٌ بِالرِّيحِ وَقَدْ رَأَى قَوْمٌ الْعَذَابَ فَقَالُوا ﴿ هَذَا عَارِضٌ مُمْطِرُنَا ﴾.

4829- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem yağmur yüklü siyah bir bulut, veya bir rüzgâr gördüğünde yüzünde bir endîşe belirirdi.

Ben dedim ki:

-Ey Allah'ın Rasûlü! İnsanlar bulutları görünce onların yağmur bulutu olmasını ümit ederek sevinirler. Senin ise bulutları gördüğünde bundan hoşlanmadığını yüzünde görmekteyim. Bunun sebebi nedir?

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-Ey Âişe! Bu bulutların azap yüklü bulutlar olmadığından beni emin kılan şey nedir. Daha önce bir kavim rüzgârla azap olunmuştu. O kavim azabı gördüklerinde: ***«Bu bize yağmur verici bir buluttur»*** (Ahkâf: 24) demişlerdi.

---

sevinmişlerdir. Hud aleyhisselâm ise onlara "Bu, sizin acele olarak istediğiniz azaptır. Bu, içinde can yakıcı azap taşıyan bir fırtınadır." dedi. Bu fırtına, Rabbinin emriyle herşeyi harap etmektedir. Böylece Hud kavmi tamamen helâk olup gitti. Evlerinden başka ortada hiçbir şey kalmadı. Evet, Allah, zalim kavmi işte böyle cezalandırır.

٤٧-سُورَةُ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

47- Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem Sûresi

﴿ أَوْزَارَهَا ﴾ آثَامَهَا حَتَّى لَا يَبْقَى إِلَّا مُسْلِمٌ ﴿ عَرَّفَهَا ﴾ بَيَّنَهَا وَقَالَ مُجَاهِدٌ ﴿ مَوْلَى الَّذِينَ آمَنُوا ﴾ وَلِيُّهُمْ ﴿ فَإِذَا عَزَمَ الْأَمْرُ ﴾ أَيْ جَدَّ الْأَمْرُ ﴿ فَلَا تَهِنُوا ﴾ لَا تَضْعُفُوا وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿ أَضْغَانَهُمْ ﴾ حَسَدَهُمْ ﴿ آسِنٍ ﴾ مُتَغَيِّرٍ.

﴿ أَوْزَارَهَا ﴾ (Muhammed: 4) Müslüman olandan başkası kalmayıp günahlarını terk edinceye kadar. ﴿ عَرَّفَهَا ﴾ (Muhammed: 6) Kendilerine beyân ettiği.

Mucâhid şöyle dedi: ﴿ مَوْلَى الَّذِينَ آمَنُوا ﴾ (Muhammed: 11) Onların velisi, yardımcısı. ﴿ فَإِذَا عَزَمَ الْأَمْرُ ﴾ (Muhammed: 21) İş ciddîleşince. ﴿ فَلَا تَهِنُوا ﴾ (Muhammed: 35) Zayıf olmayın.

İbnu Abbas şöyle dedi: (Muhammed: 29) ﴿ أَضْغَانَهُمْ ﴾ Hasetlerini. ﴿ آسِنٍ ﴾ (Muhammed: 15) Değişen.

١-بَاب ﴿ وَتُقَطِّعُوا أَرْحَامَكُمْ ﴾

1- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Ey münafıklar! Halkın işlerini üstlendiğiniz takdirde, sizden yeryüzünde bozgunculuk etmeniz ve akrabalık bağlarını kesmeniz beklenmez mi?» (Muhammed: 22)[279]

٤٨٣٠ - حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ قَالَ حَدَّثَنِي مُعَاوِيَةُ بْنُ أَبِي مُزَرِّدٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ خَلَقَ اللَّهُ الْخَلْقَ فَلَمَّا فَرَغَ مِنْهُ قَامَتْ الرَّحِمُ فَأَخَذَتْ بِحَقْوِ الرَّحْمَنِ

279 Cihad âyeti inince, korkudan ölüm baygınlığı geçiren ey münafıklar, belki de siz-ler, Allah'ın indirdiği şeylerden yüzçevirir, kitabının hükümlerinden ayrılır ve Muhammed'in emirlerine sırt çevirirsiniz, yeryüzünde bozgunculuk çıkarırsınız. Orada inkara düşer haksız yere kan akıtırsınız. Ve cahiliye döneminde de olduğu gibi, akrabalık bağlarını koparırsınız. Halbuki Allah, İslamı göndererek sizleri birbirinize kaynaştırmış ve kalblerinizi birbirine ısındırmıştır.

فَقَالَ لَهُ مَهْ قَالَتْ هَذَا مَقَامُ الْعَائِذِ بِكَ مِنْ الْقَطِيعَةِ قَالَ أَلَا تَرْضَيْنَ أَنْ أَصِلَ مَنْ وَصَلَكِ وَأَقْطَعَ مَنْ قَطَعَكِ قَالَتْ بَلَى يَا رَبِّ قَالَ فَذَاكِ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ اقْرَءُوا إِنْ شِئْتُمْ ﴿ فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتُقَطِّعُوا أَرْحَامَكُمْ ﴾

4830- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Allah Azze ve Celle mahlukatı yarattı. Bu yaratmayı yerine getirip tamamlayınca rahim/akrabalık ayağa kalktı da Rahman'ın ridâsının eteğini tuttu. Bunun üzerine Allah ona:

-Ne istersin? diye sordu. O da şöyle cevap verdi:

-Yâ Rabbi! Benim bu şekilde kalkmam, ilişkileri kesilen birinin kalkışıdır. Bunun üzerine Allah Azze ve Celle şöyle buyurdu:

-Seninle bağ kuranlar ile bağ kurmana; seninle bağlarını koparanlarla bağlarımı koparmama razı olur musun?

O da şöyle cevap verdi:

-Elbette ey Rabbim.

Allah Azze ve Celle şöyle buyurdu:

-"Bundan sonra akrabayla ilgilenmeyi devam ettirenlerle, devam ettirmeyip bu ilgiyi kesip koparanların hâli böyle olacaktır."

Ebu Hureyre şöyle dedi:

Dilerseniz şu âyeti okuyun: ***«Ey münafıklar! Halkın işlerini üstlendiğiniz takdirde, sizden yeryüzünde bozgunculuk etmeniz ve akrabalık bağlarını kesmeniz beklenmez mi?»*** (Muhammed: 22) (Hadisin geçtiği diğer yerler: 4831, 4832, 5987, 7502)

٤٨٣١ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ حَمْزَةَ حَدَّثَنَا حَاتِمٌ عَنْ مُعَاوِيَةَ قَالَ حَدَّثَنِي عَمِّي أَبُو الْحُبَابِ سَعِيدُ بْنُ يَسَارٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ بِهَذَا ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اقْرَءُوا إِنْ شِئْتُمْ ﴿ فَهَلْ عَسَيْتُمْ ﴾

4831- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Daha sonra Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Dilerseniz şu âyeti okuyun: ***«Ey münafıklar! Halkın işlerini üst-***

lendiğiniz takdirde, sizden yeryüzünde bozgunculuk etmeniz ve akrabalık bağlarını kesmeniz beklenmez mi?» (Muhammed: 22)

٤٨٣٢ - حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ أَبِي الْمُزَرِّدِ بِهَذَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاقْرَءُوا إِنْ شِئْتُمْ ﴿ فَهَلْ عَسَيْتُمْ ﴾.

4832- Muâviye ibnu Ebî Muzerred -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selem şöyle buyurdu:

"Dilerseniz şu âyeti okuyun: ***«Ey münafıklar! Halkın işlerini üstlendiğiniz takdirde, sizden yeryüzünde bozgunculuk etmeniz ve akrabalık bağlarını kesmeniz beklenmez mi?»*** (Muhammed: 22)

٤٨-سُورَةُ الْفَتْحِ

48- Fetih Sûresi

وَقَالَ مُجَاهِدٌ ﴿ بُورًا ﴾ هَالِكِينَ ﴿ سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ ﴾ السَّحْنَةُ وَقَالَ مَنْصُورٌ عَنْ مُجَاهِدٍ التَّوَاضُعُ ﴿ شَطْأَهُ ﴾ فِرَاخَهُ ﴿ فَاسْتَغْلَظَ ﴾ غَلُظَ ﴿ سُوقِهِ ﴾ السَّاقُ حَامِلَةُ الشَّجَرَةِ وَيُقَالُ ﴿ دَائِرَةُ السَّوْءِ ﴾ كَقَوْلِكَ رَجُلُ السَّوْءِ وَدَائِرَةُ السُّوءِ الْعَذَابُ ﴿ تُعَزِّرُوهُ ﴾ تَنْصُرُوهُ ﴿ شَطْأَهُ ﴾ شَطْءُ السُّنْبُلِ تُنْبِتُ الْحَبَّةُ عَشْرًا أَوْ ثَمَانِيًا وَسَبْعًا فَيَقْوَى بَعْضُهُ بِبَعْضٍ فَذَاكَ قَوْلُهُ تَعَالَى ﴿ فَآزَرَهُ ﴾ قَوَّاهُ وَلَوْ كَانَتْ وَاحِدَةً لَمْ تَقُمْ عَلَى سَاقٍ وَهُوَ مَثَلٌ ضَرَبَهُ اللَّهُ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذْ خَرَجَ وَحْدَهُ ثُمَّ قَوَّاهُ بِأَصْحَابِهِ كَمَا قَوَّى الْحَبَّةَ بِمَا يُنْبِتُ مِنْهَا.

Mucâhid şöyle dedi: ***"bûran"*** (Fetih: 12) helâk olucular

﴿ سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ ﴾ ***«Onların alâmetleri yüzlerindeki secde eseridir.»*** (Fetih: 29) Yüzlerindeki parlaklık ve yumuşaklık.

Mansûr ibnu Mu'temir, Mucahid'in şöyle dediğini bildirdi: Bundan kasıt tevazudur, alçak gönüllülüktür. ***"şedehu"*** Filizi. ***"festağleza"*** Kalınlaştı, kuvvetlendi. ***"sûkıhi"*** Taşıyıcı sapları üzerinde doğrulup kalktı. ***"essûi"*** Ağaç ve bitkinin taşıyıcısıdır. ***"vedairetüs-sûi"*** Azap. ***"tu'azzirûhu"***

(Fetih: 9) Ona yardım edesiniz. *"şedehu"* Başağın filizidir. Bir tek başak, on veya sekiz veya yedi filiz bitirir ve bunlar birbirleriyle kuvvetlenirler. İşte bu Allah Azze ve Celle'nin *"feazerehu"* Onu kuvvetlendirdi, sözüdür. Şayet onun bir tek filizi olaydı, onu taşıyan sap, doğrulmaz, ayakta duramazdı. Bu, Allah Azze ve Celle'nin Peygamberi sallallahu aleyhi ve sellem için verdiği bir misaldir. Nitekim Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bu peygamberlik işine tek başına çıkmış, sonra da Allah Azze ve Celle O'nu ashâbıyla kuvvetlendirmiştir. Tıpkı bir taneyi ondan bitenlerle kuvvetlendirdiği gibi.

١- بَاب ﴿ إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا ﴾

1- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Biz sana apaçık bir fetih verdik.» (Fetih: 1)[280]

٤٨٣٣ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَسِيرُ فِي بَعْضِ أَسْفَارِهِ وَعُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ يَسِيرُ مَعَهُ لَيْلًا فَسَأَلَهُ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ عَنْ شَيْءٍ فَلَمْ يُجِبْهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ سَأَلَهُ فَلَمْ يُجِبْهُ ثُمَّ سَأَلَهُ فَلَمْ يُجِبْهُ فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ ثَكِلَتْ أُمُّ عُمَرَ نَزَرْتَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ كُلُّ ذَلِكَ لَا يُجِيبُكَ قَالَ عُمَرُ فَحَرَّكْتُ بَعِيرِي ثُمَّ تَقَدَّمْتُ أَمَامَ النَّاسِ وَخَشِيتُ أَنْ يُنْزَلَ فِيَّ

280 Burada zikredilen "Fetih"ten maksat, Mekke'nin fethi olmayıp onun fethine zemin hazırlayan Hudeybiye musalahasıdır. Resulullah, hicretin altıncı yılında Zilkade ayında Umre yapmak üzere Medine'den hareket edip Mekke'nin yakınlarında bulunan Hudeybiye'ye kadar gitmiştir. Resulullah'ın geldiğini haber alan Mekkeli müşrikler, küçük düşeceklerini ileri sürerek onun ve arkadaşlarının Kâbeyi ziyaret edip Umre yapmalarına engel olmuşlar ve Resulullah ile on yıllık bir barış antlaşması yapmayı teklif etmişler ve bir yıl sonra da Umre yapılmasına müsaade edeceklerini vaat etmişlerdi. Resulullah, dış görünüşüyle çok ağır şartlar taşıyan bu barış teklifini, gelecekte Müslümanların lehine olacağı için kabul etmiş ve Hudeybiye anlaşmasını imzalamıştır. Böylece Umre için götürdükleri kurbanlarını Hudeybiye'de keserek anlaşma gereği geri dönmüşlerdir. İşte Hudeybiye'den Medine'ye dönerken bu sure nazil olmuş ve Hudeybiye anlaşmasını bir fetih olarak vasıflandırmıştır.

قُرْآنٌ فَمَا نَشِبْتُ أَنْ سَمِعْتُ صَارِخًا يَصْرُخُ بِي فَقُلْتُ لَقَدْ خَشِيتُ أَنْ يَكُونَ نَزَلَ فِيَّ قُرْآنٌ فَجِئْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَقَالَ لَقَدْ أُنْزِلَتْ عَلَيَّ اللَّيْلَةَ سُورَةٌ لَهِيَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ ثُمَّ قَرَأَ ﴿ إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا ﴾.

4833- Zeyd ibnu Elsem -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem yolculuklarının birinde idi. Ömer ibnu Hattâb da bir gece Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin beraberinde gidiyordu. Bu sırada Ömer, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme bir şey sordu. Ancak Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Ömer'e cevap vermedi. Ömer sonra yine sordu. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem yine cevap vermedi. Ömer, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme üçüncü kez sordu. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bu defa da cevap vermedi. Bunun üzerine Ömer ibnul-Hattab kendi kendine: Anasız kalsın ey Ömer! Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ısrarlıca üç kere soru sordun. Üçündü de Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem sana cevap vermedi. Bunun üzerine ben devemi dizginledim ve Müslümanların önüne geçtim. Benim hakkımda Kur'ân'da âyet inmesinden korktum. Bu sözümün üzerinden çok geçmeden birinin beni çağırdığını duydum. Bunun üzerine ben: Korktuğum başıma geldi. Allah benim hakkımda âyet indirdi, dedim. Bu düşünceyle Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin yanına geldim ve selâm verdim. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Bu gece bana öyle bir sûre indirildi ki, o sûre bana, üstüne güneş doğan her şeyden çok daha sevimlidir." Sonra şu âyetleri okudu: ***«Sana apaçık bir fetih verdik.»*** (Feth: 1) (Hadisin geçtiği diğer yer: 4177)

٤٨٣٤ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ سَمِعْتُ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ﴿ إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا ﴾ قَالَ الْحُدَيْبِيَةُ.

4834- Enes ibnu Mâlik -Allah ondan razı olsun- şöyle

«Sana apaçık bir fetih verdik.» (Feth: 1) Bu Hudeybiye'dir.

٤٨٣٥ - حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ قُرَّةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُغَفَّلٍ قَالَ قَرَأَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ فَتْحِ مَكَّةَ سُورَةَ الْفَتْحِ فَرَجَّعَ فِيهَا قَالَ مُعَاوِيَةُ لَوْ شِئْتُ أَنْ أَحْكِيَ لَكُمْ قِرَاءَةَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَفَعَلْتُ.

4835- Abdullah ibnu Muğaffel -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, Mekke'nin fethi günü Fetih Sûresi'ni okudu. Bu okuyuşunda sesini uzatıp yükseltti.

Muâviye ibnu Kurre şöyle dedi: Şayet Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in okuyuşunu sizlere aynen hikâye etmek isteseydim, muhakkak bunu Abdullah ibnu Muğaffel'in naklettiği gibi yapardım. (Hadisin geçtiği diğer yerler: 4485)

٢-بَاب ﴿ لِيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ وَيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَيَهْدِيَكَ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ﴾

2- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Ey Muhammed! Allah'ın, senin geçmiş ve gelecek bütün günâhlarını bağışlaması, senin üzerindeki nimetini tamamlaması, seni doğru yola hidayet etmesi için...» (Fetih: 2)

٤٨٣٦ - حَدَّثَنَا صَدَقَةُ بْنُ الْفَضْلِ أَخْبَرَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ حَدَّثَنَا زِيَادٌ هُوَ ابْنُ عِلَاقَةَ أَنَّهُ سَمِعَ الْمُغِيرَةَ يَقُولُ قَامَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى تَوَرَّمَتْ قَدَمَاهُ فَقِيلَ لَهُ غَفَرَ اللَّهُ لَكَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ قَالَ أَفَلَا أَكُونُ عَبْدًا شَكُورًا.

4836- Mugîra ibnu Şu'be -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem gece namazı kılmak için kalktı ve ayakları şişinceye kadar namaz kıldı. Bunun üzerine kendisine denildi ki:

-Allah Azze ve Celle senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlamıştır.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Allah'a şükreden bir kul olmayayım mı?"

٤٨٣٧ - حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا حَيْوَةُ عَنْ أَبِي الْأَسْوَدِ سَمِعَ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقُومُ مِنَ اللَّيْلِ حَتَّى تَتَفَطَّرَ قَدَمَاهُ فَقَالَتْ عَائِشَةُ لِمَ تَصْنَعُ هَذَا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَقَدْ غَفَرَ اللَّهُ لَكَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ قَالَ أَفَلَا أُحِبُّ أَنْ أَكُونَ عَبْدًا شَكُورًا فَلَمَّا كَثُرَ لَحْمُهُ صَلَّى جَالِسًا فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَرْكَعَ قَامَ فَقَرَأَ ثُمَّ رَكَعَ.

4837- Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem geceleyin gece namazına kalkar ve ayakları çatlayıncaya kadar namaz kılardı. Bunun üzerine Âişe şöyle dedi:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Allah senin geçmiş ve gelecek günâhlarını bağışladığı hâlde neden ayakların çatlayıncaya kadar gece namazı kılıyorsun? Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

-"Allah'a şükreden bir kul olmayı arzu etmeyeyim mi?"

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem vücudu kilo aldığı zaman namazını oturarak kılar, rükû yapmak istediği zaman ayağa kalkar, bir miktar daha okur, sonra da rükû ederdi.

٣-بَاب ﴿ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴾

3- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Ey Muhammed! Biz seni, insanlara şahit, müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik.» (Fetih: 8)

٤٨٣٨ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ هِلَالِ بْنِ أَبِي هِلَالٍ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ هَذِهِ الْآيَةَ الَّتِي فِي الْقُرْآنِ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ ﴿ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴾ قَالَ فِي التَّوْرَاةِ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَحِرْزًا لِلْأُمِّيِّينَ

أَنْتَ عَبْدِي وَرَسُولِي سَمَّيْتُكَ الْمُتَوَكِّلَ لَيْسَ بِفَظٍّ وَلَا غَلِيظٍ وَلَا سَخَّابٍ بِالْأَسْوَاقِ وَلَا يَدْفَعُ السَّيِّئَةَ بِالسَّيِّئَةِ وَلَكِنْ يَعْفُو وَيَصْفَحُ وَلَنْ يَقْبِضَهُ اللَّهُ حَتَّى يُقِيمَ بِهِ الْمِلَّةَ الْعَوْجَاءَ بِأَنْ يَقُولُوا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فَيَفْتَحَ بِهَا أَعْيُنًا عُمْيًا وَآذَانًا صُمًّا وَقُلُوبًا غُلْفًا.

4838- Abdullah ibnu Amr ibnul-Âs -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

Allah Azze ve Celle Kur'ân'da Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemi şu şekilde vasfetmiştir: ***«Ey Peygamber, biz seni hakîkaten bir şahit, bir müjdeci, bir korkutucu olarak gönderdik.»*** (Fetih: 8) Tevrat'ta da O'nu şu şekilde vasfetmiştir:

Ey Peygamber, biz seni hakîkaten bir şahit, bir müjdeci, bir korkutucu ve ümmîlere bir koruyucu olarak gönderdik. Sen elbette benim kulum ve Rasûlümsün. Ben sana "Mütevekkil" adını verdim. Bu peygamber kötü huylu, katı kalpli, çarşılarda çığırtkan değildir. O kötülüğe kötülükle mukabele etmez, fakat o kötülüğü af ile, mağfiret ile karşılar. Allah, sapmış olan milleti bu peygamber ile onları Lâ ilahe illâllah demeleri suretiyle doğrultmadıkça, o peygamberin ruhunu asla kabzetmeyecektir. Allah bir çok kör gözleri, birçok sağır kulakları, birçok kapalı kalpleri bu tevhid kelimesiyle açacaktır"

٤-بَاب ﴿ هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ ﴾

4- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«İmanlarına îman katmaları için, mü'minlerin kalplerine huzuru indiren O'dur.» (Fetih: 4)

٤٨٣٩ - حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى عَنْ إِسْرَائِيلَ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنِ الْبَرَاءِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ بَيْنَمَا رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرَأُ وَفَرَسٌ لَهُ مَرْبُوطٌ فِي الدَّارِ فَجَعَلَ يَنْفِرُ فَخَرَجَ الرَّجُلُ فَنَظَرَ فَلَمْ يَرَ شَيْئًا وَجَعَلَ يَنْفِرُ فَلَمَّا أَصْبَحَ ذَكَرَ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ السَّكِينَةُ تَنَزَّلَتْ بِالْقُرْآنِ.

4839- Berâ ibnu Âzib -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin sahâbîlerinden Useyd ib-

nu Hudayr, Kur'ân okuyordu. Atı da evinde bağlanmış hâldeydi. Okurken atı ürkmeye başladı. O zât dışarı çıkıp etrafa baktı, hiçbir şey göremedi. O okudukça at yine ürkmeye başladı. O zât sabah olunca bunu Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve seleme haber verdi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Bu atın ürktüğü şey, sen Kur'ân okurken inen sekînettir."

٥-بَاب قَوْلِهِ ﴿ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ ﴾

5- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Ağaç altında sana beyat etmeleri dolayısıyla Allah müminlerden hoşnud olmuştur.» (Fetih: 18)[281]

٤٨٤٠ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرٍو عَنْ جَابِرٍ قَالَ كُنَّا يَوْمَ الْحُدَيْبِيَةِ أَلْفًا وَأَرْبَعَ مِائَةٍ.

4840- Câbir ibnu Abdullah -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Bizler Hudeybiye gününde bin dörtyüz kişi idik.

٤٨٤١ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا شَبَابَةُ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ قَالَ سَمِعْتُ عُقْبَةَ بْنَ صُهْبَانَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُغَفَّلٍ الْمُزَنِيِّ إِنِّي مِمَّنْ شَهِدَ الشَّجَرَةَ نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ الْخَذْفِ.

4841-Katâde -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ben Ukbe ibnu Suhbân'dan; o da ağaç altında hazır bulunan kimselerden olan Abdullah ibnu Muğaffel Muzenî'den işitti ki, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem parmaklarla küçük taşlar atmayı yasaklamıştır.

٤٨٤٢ - وَعَنْ عُقْبَةَ بْنِ صُهْبَانَ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مُغَفَّلٍ الْمُزَنِيَّ فِي الْبَوْلِ فِي الْمُغْتَسَلِ يَأْخُذُ مِنْهُ الْوَسْوَاسُ.

281 Âyet-i kerime, Hudeybiye sulhünden önce, Resulullahın, sahabilerden Kureyş'e karşı savaşacaklarına dair almış olduğu "Rıdvan bey'atını" beyan etmektedir.

4842- Abdullah ibnu Muğaffel el-Muzenî -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Guslettiğiniz yerde bevl etmeyin.

٤٨٤٣ – حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ خَالِدٍ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ ثَابِتِ بْنِ الضَّحَّاكِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ الشَّجَرَةِ.

4843- Ebu Kılâbe, ağaç altında beyat eden sahâbîlerden olan Sabit ibnu Dahhâk'tan rivayet etti.

٤٨٤٤ – حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ السُّلَمِيُّ حَدَّثَنَا يَعْلَى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ سِيَاهٍ عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي ثَابِتٍ قَالَ أَتَيْتُ أَبَا وَائِلٍ أَسْأَلُهُ فَقَالَ كُنَّا بِصِفِّينَ فَقَالَ رَجُلٌ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يُدْعَوْنَ إِلَى كِتَابِ اللَّهِ فَقَالَ عَلِيٌّ نَعَمْ فَقَالَ سَهْلُ بْنُ حُنَيْفٍ اتَّهِمُوا أَنْفُسَكُمْ فَلَقَدْ رَأَيْتُنَا يَوْمَ الْحُدَيْبِيَةِ يَعْنِي الصُّلْحَ الَّذِي كَانَ بَيْنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالْمُشْرِكِينَ وَلَوْ نَرَى قِتَالًا لَقَاتَلْنَا فَجَاءَ عُمَرُ فَقَالَ أَلَسْنَا عَلَى الْحَقِّ وَهُمْ عَلَى الْبَاطِلِ أَلَيْسَ قَتْلَانَا فِي الْجَنَّةِ وَقَتْلَاهُمْ فِي النَّارِ قَالَ بَلَى قَالَ فَفِيمَ نُعْطِي الدَّنِيَّةَ فِي دِينِنَا وَنَرْجِعُ وَلَمَّا يَحْكُمِ اللَّهُ بَيْنَنَا فَقَالَ يَا ابْنَ الْخَطَّابِ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ وَلَنْ يُضَيِّعَنِي اللَّهُ أَبَدًا فَرَجَعَ مُتَغَيِّظًا فَلَمْ يَصْبِرْ حَتَّى جَاءَ أَبَا بَكْرٍ فَقَالَ يَا أَبَا بَكْرٍ أَلَسْنَا عَلَى الْحَقِّ وَهُمْ عَلَى الْبَاطِلِ قَالَ يَا ابْنَ الْخَطَّابِ إِنَّهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَنْ يُضَيِّعَهُ اللَّهُ أَبَدًا فَنَزَلَتْ سُورَةُ الْفَتْحِ.

4844- Habîb ibnu Ebî Sabit -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ben Ebu Vâil'in yanına geldim. O'na Alî'nin -Allah ondan razı olsun- öldürdüğü Haricîlerden sordum. O şöyle dedi:

-Biz Siffîn'de idik. Bir adam:

-Allah'ın Kitabı'na çağrılanları görmedin mi? dedi.

Ali de:

-Evet, dedi.

Bunun üzerine Sehl ibnu Huneyf şöyle dedi: Biz Sıffîn'de idik. Sehl

ibnu Huneyf ayağa kalkıp şöyle dedi:

-Ey insanlar! Sizler kendinizi suçlayın. Bizler Hudeybiye gününde Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ile beraberdik. Şayet bizler savaşmayı uygun görseydik, muhakkak savaşırdık. Hudeybiye gününde Ömer ibnul-Hattâb geldi ve dedi ki:

-Ey Allah'ın Rasûlü! bizler hak yol üzerinde, onlar ise batıl yolda değiller mi? Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

-"Evet" dedi.

-Bizim ölülerimiz-şehitlerimiz cennette, onların ölüleri ise cehennemde değiller mi? Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

-"Evet" dedi.

-Öyleyse dinimiz hususunda neden bu küçük düşmeyi kabul ediyoruz? Allah bizimle onlar arasında hükmünü vermeden Medine'ye geri mi döneceğiz. Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

-"Ey İbnul-Hattâb! Muhakkak ki ben Allah'ın Rasûlü'yüm. Allah beni asla zayi etmeyecektir."

Bunun üzerine Ömer, Ebu Bekir'e gitti ve ona da Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e söylediği sözlerin benzerini söyledi. Ebu Bekir de Ömer'e:

-Şüphesiz O, Allah'ın Rasûlü'dür ve Allah O'nu asla zayi etmeyecektir, dedi. Bunun akabinde Fetih Sûresi indi. (Hadisin geçtiği yerler: 3182)

٤٩-سُورَةُ الْحُجُرَاتِ

49- Hucurât Sûresi

وَقَالَ مُجَاهِدٌ ﴿ لَا تُقَدِّمُوا ﴾ لَا تَفْتَاتُوا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى يَقْضِيَ اللَّهُ عَلَى لِسَانِهِ ﴿ امْتَحَنَ ﴾ أَخْلَصَ ﴿ وَلَا تَنَابَزُوا ﴾ يُدْعَى بِالْكُفْرِ بَعْدَ الْإِسْلَامِ ﴿ يَلِتْكُمْ ﴾ يَنْقُصْكُمْ (أَلَتْنَا) نَقَصْنَا.

Mucâhid şöyle dedi: ﴿ لَا تُقَدِّمُوا ﴾ (Hucurât: 1) Allah Azze ve Celle, O'nun diliyle bir şeyi hükmedinceye kadar Allah Rasûlü'nün önünde söz söylemeyin. ﴿ امْتَحَنَ ﴾ (Hucurât: 3) Hâlis kıldı. ﴿ وَلَا تَنَابَزُوا ﴾ (Hucurât: 11) İslâm'a girmesinden sonra kişinin kâfirlikle çağırılmasıdır. ﴿ يَلِتْكُمْ ﴾ (Hu-

curât: 14) Sizi eksiltmez. (آلتنا) (Tur: 21) Eksilttik.

١-بَاب ﴿ لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ ﴾ الْآيَةَ ﴿ تَشْعُرُونَ ﴾ تَعْلَمُونَ وَمِنْهُ الشَّاعِرُ.

1- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Seslerinizi Peygamberin sesi üzerine yükseltmeyin.» (Hucurât:2)[282]

﴿تَشْعُرُونَ﴾ Biliyorsunuz. الشَّاعِرُ kelimesi de bu köktendir.

٤٨٤٥- حَدَّثَنَا يَسَرَةُ بْنُ صَفْوَانَ بْنِ جَمِيلٍ اللَّخْمِيُّ حَدَّثَنَا نَافِعُ بْنُ عُمَرَ عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ قَالَ كَادَ الْخَيِّرَانِ أَنْ يَهْلِكَا أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا رَفَعَا أَصْوَاتَهُمَا عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ قَدِمَ عَلَيْهِ رَكْبُ بَنِي تَمِيمٍ فَأَشَارَ أَحَدُهُمَا بِالْأَقْرَعِ بْنِ حَابِسٍ أَخِي بَنِي مُجَاشِعٍ وَأَشَارَ الْآخَرُ بِرَجُلٍ آخَرَ قَالَ نَافِعٌ لَا أَحْفَظُ اسْمَهُ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ لِعُمَرَ مَا أَرَدْتَ إِلَّا خِلَافِي قَالَ مَا أَرَدْتُ خِلَافَكَ فَارْتَفَعَتْ أَصْوَاتُهُمَا فِي ذَلِكَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ﴾ الْآيَةَ قَالَ ابْنُ الزُّبَيْرِ فَمَا كَانَ عُمَرُ يُسْمِعُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعْدَ هَذِهِ الْآيَةِ حَتَّى يَسْتَفْهِمَهُ وَلَمْ يَذْكُرْ ذَلِكَ عَنْ أَبِيهِ يَعْنِي أَبَا بَكْرٍ.

4845- Abdullah ibnu Ebî Muleyke -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Çok hayırları olan iki kişi yani Ebu Bekir ve Ömer neredeyse helâk olacaklardı. Ebu Bekir ve Ömer'in yanına Temim oğullarından bir süvari birlik geldi ve onlar Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin yanında oldukları hâlde seslerini yükselttiler. Ömer, -Allah ondan razı olsun- Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme Mucâşî oğullarının kardeşi olan Akra' İbnu Hâbis'i emîr tayîn etmesini işaret etti. Ebu Bekir de bir başkasını işa-

282 Allah Teâlâ, bu âyet-i kerime ile, müminlere peygamberle konuşma âdabını öğretmekte ve onun huzurunda konuşurken seslerini kısarak konuşmalarını emretmektedir. Bu âyet inmeden önce müminler.Resulullahın huzurunda yüksek sesle konuşuyorlar ve Resulullaha, birbirlerine konuştukları gibi konuşuyorlardı. Allah Teâlâ bu âyetle müminlerin, peygambere karşı edepli ve saygılı olmalarını emretti.

ret etti.

Bunun üzerine Ebu Bekir, Ömer'e şöyle dedi:

-Sen benim işaret ettiğimden başkasına işaret ederek ancak bana muhalefet etmek istiyorsun.

Ömer de O'na şöyle dedi:

-Ben sana muhalefet etmek istemiyorum.

Bu konuşma sebebiyle ikisinin de sesleri yükseldi. Bunun üzerine Allah Azze ve Celle şu âyeti indirdi: ***«Ey iman edenler! Seslerinizi Peygamberin sesi üzerine yükseltmeyin.»*** (Hucurât: 2)

Abdullah İbnu Zubeyr şöyle dedi: Artık Ömer bu âyetten sonra Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin kendisinden sorup anlamak isteyeceği kadar sesini Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme işittirmez oldu. Abdullah bu kısmı büyük babasından, yânı Ebu Bekir'den zikretmedi.

٤٨٤٦ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا أَزْهَرُ بْنُ سَعْدٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ عَوْنٍ قَالَ أَنْبَأَنِي مُوسَى بْنُ أَنَسٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ افْتَقَدَ ثَابِتَ بْنَ قَيْسٍ فَقَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنَا أَعْلَمُ لَكَ عِلْمَهُ فَأَتَاهُ فَوَجَدَهُ جَالِسًا فِي بَيْتِهِ مُنَكِّسًا رَأْسَهُ فَقَالَ لَهُ مَا شَأْنُكَ فَقَالَ شَرٌّ كَانَ يَرْفَعُ صَوْتَهُ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ فَأَتَى الرَّجُلُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْبَرَهُ أَنَّهُ قَالَ كَذَا وَكَذَا فَقَالَ مُوسَى فَرَجَعَ إِلَيْهِ الْمَرَّةَ الْآخِرَةَ بِبِشَارَةٍ عَظِيمَةٍ فَقَالَ اذْهَبْ إِلَيْهِ فَقُلْ لَهُ إِنَّكَ لَسْتَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ وَلَكِنَّكَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ.

4846- Enes ibnu Mâlik -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, Sabit İbnu Kays'ı bir müddet görememişti. Onun nerde olduğunu sorduğunda bir adam:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Ben onun ne hâlde olduğunu öğrenirim, dedi. O adam Sabit İbnu Kays'ın yanına geldi ve onu başına önüne eğmiş oturur bir hâlde buldu ve ona "nasılsın" diye sordu. Sabit:

-İyi değilim. Sabit sesini Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in

sesinden ziyade yükseltir bir kimsedir. Onun şimdiye kadar işlediği hayır ve ibâdet hiç olmuştur. Artık Sabit cehennemliktir! diye cevap verdi.

O adam Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selleme gelip onun söylediklerini haber verdi. Musa İbnu Enes şöyle dedi:

-O adam Sabit İbnu Kays'ın yanına büyük bir müjdeyle döndü. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ona dedi ki:

-"Sen Sabit'in yanına git ve O'na dedi ki: Muhakkak ki sen cehennem ehlinden değilsin. Ancak sen cennet ehlindensin." (Hadisin geçtiği diğer yer: 3613)

٢-بَاب ﴿ إِنَّ الَّذِينَ يُنَادُونَكَ مِنْ وَرَاءِ الْحُجُرَاتِ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴾

2- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Sana odaların arkasından seslenenlerin çoğu, akıllarını kullanmayan kimselerdir.» (Hucurât: 4)

٤٨٤٧ - حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا حَجَّاجٌ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ أَخْبَرَنِي ابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الزُّبَيْرِ أَخْبَرَهُمْ أَنَّهُ قَدِمَ رَكْبٌ مِنْ بَنِي تَمِيمٍ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ أَمِّرْ الْقَعْقَاعَ بْنَ مَعْبَدٍ وَقَالَ عُمَرُ بَلْ أَمِّرْ الْأَقْرَعَ بْنَ حَابِسٍ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ مَا أَرَدْتَ إِلَى أَوْ إِلَّا خِلَافِي فَقَالَ عُمَرُ مَا أَرَدْتُ خِلَافَكَ فَتَمَارَيَا حَتَّى ارْتَفَعَتْ أَصْوَاتُهُمَا فَنَزَلَ فِي ذَلِكَ ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ اللَّهِ وَرَسُولِهِ ﴾ حَتَّى انْقَضَتْ الْآيَةُ.

4847- Abdullah ibnu Zubeyr -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Temim oğullarından bir grup atlı Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin yanına geldiler. Ebu Bekir dedi ki:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Onların başına Ka'ka' ibnu Ma'bed'i emir tayin et.

Ömer de şöyle dedi:

-Bilâkis ey Allah'ın Rasûlü, onların başına Ekra' ibnu Hâbis'i emir tayin et.

Bunun üzerine Ebu Bekir şöyle dedi:

-Sen bu sözünle ancak bana muhalefet etmek istedin.

Ömer de şöyle dedi:

-Ben bu sözümle senin sözüne muhalefet etmek istemedim.

Bu sebeple birbirleriyle tartışmışlar ve seslerini yükseltmişlerdi. Bunun üzerine şu âyet indi:

«Ey îman edenler! Allah'ın ve Rasûlü'nün önüne geçmeyin. Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah, her şeyi hakkıyla işitendir; hakkıyla bilendir. Ey îman edenler! Seslerinizi Peygamberin sesi üzerine yükseltmeyin. Farkına varmadan amellerinizin boşa gitmemesi için, birbirinize karşı bağırarak konuştuğunuz gibi, Peygambere karşı da bağırarak konuşmayın. Allah'ın Rasûlü yanında, seslerini kısarak konuşanların kalplerini Allah takva ile denemiştir. Onlar için mağfiret ve büyük mükâfat vardır.» (Hucurât: 1-3)

بَاب قَوْلِهِ ﴿ وَلَوْ أَنَّهُمْ صَبَرُوا حَتَّى تَخْرُجَ إِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ ﴾

Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Halbuki sen, onlara çıkıncaya kadar sabretselerdi, kendileri için daha hayırlı olurdu. Allah, çok bağışlayıcıdır; çok merhametlidir.» (Hucurât: 5)

٥٠-سُورَةُ ق

50- Kâf Sûresi

﴿رَجْعٌ بَعِيدٌ﴾ رَدٌّ ﴿فُرُوجٍ﴾ فُتُوقٍ وَاحِدُهَا فَرْجٌ ﴿مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ﴾ وَرِيدَاهُ فِي حَلْقِهِ وَالْحَبْلُ حَبْلُ الْعَاتِقِ وَقَالَ مُجَاهِدٌ ﴿مَا تَنْقُصُ الْأَرْضُ﴾ مِنْ عِظَامِهِمْ ﴿تَبْصِرَةً﴾ بَصِيرَةً ﴿حَبَّ الْحَصِيدِ﴾ الْحِنْطَةُ ﴿ بَاسِقَاتٍ﴾ الطِّوَالُ ﴿أَفَعَيِينَا﴾ أَفَأَعْيَا عَلَيْنَا حِينَ أَنْشَأَكُمْ وَأَنْشَأَ خَلْقَكُمْ ﴿وَقَالَ قَرِينُهُ﴾ الشَّيْطَانُ الَّذِي قُيِّضَ لَهُ ﴿ فَنَقَّبُوا﴾ ضَرَبُوا ﴿أَوْ أَلْقَى السَّمْعَ﴾ لَا يُحَدِّثُ نَفْسَهُ بِغَيْرِهِ ﴿رَقِيبٌ عَتِيدٌ ﴾ رَصَدٌ ﴿سَائِقٌ وَشَهِيدٌ﴾ الْمَلَكَانِ ﴿كَاتِبٌ وَشَهِيدٌ﴾ شَهِيدٌ شَاهِدٌ بِالْغَيْبِ

﴿مِنْ لُغُوبٍ﴾ النَّصَبُ وَقَالَ غَيْرُهُ ﴿نَضِيدٌ﴾ الْكُفُرَّى مَا دَامَ فِي أَكْمَامِهِ وَمَعْنَاهُ مَنْضُودٌ بَعْضُهُ عَلَى بَعْضٍ فَإِذَا خَرَجَ مِنْ أَكْمَامِهِ فَلَيْسَ بِنَضِيدٍ وَإِدْبَارِ النُّجُومِ وَأَدْبَارِ السُّجُودِ كَانَ عَاصِمٌ يَفْتَحُ الَّتِي فِي ق وَيَكْسِرُ الَّتِي فِي الطُّورِ وَيُكْسَرَانِ جَمِيعًا وَيُنْصَبَانِ وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ (يَوْمُ الْخُرُوجِ) يَوْمَ يَخْرُجُونَ إِلَى الْبَعْثِ مِنَ الْقُبُورِ.

﴿رَجْعٌ بَعِيدٌ﴾(Kâf: 3) Ölümden sonra diriltilmemiz uzak olur. ﴿فُرُوجٍ﴾ (Kâf: 6) Açık yerler, yarıklar, delikler. ﴿مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ﴾ (Kâf: 16) İnsanın boğazında bulunan iki şahdamarı. الْحَبْلُ Boyun damarı.

Mucâhid şöyle dedi: ﴿مَا تَنْقُصُ الْأَرْضُ﴾ (Kâf: 4) Biz, toprağın onların kemiklerinden neleri yeyip eksilttiğini elbette biliyoruz. ﴿بَصِيرَةً﴾ (Kâf: 8) Görmek. ﴿حَبَّ الْحَصِيدِ﴾ (Kâf: 9) Buğday. ﴿بَاسِقَاتٍ﴾ (Kâf: 10) Uzun uzun. ﴿أَفَعَيِينَا﴾ (Kâf: 15) Bizi yorup âciz mi bıraktı. ﴿وَقَالَ قَرِينُهُ﴾ (Kâf: 23) Ona takdir kılınmış olan şeytân. ﴿فَنَقَّبُوا﴾ (Kâf: 36) Dolaştılar. ﴿أَوْ أَلْقَى السَّمْعَ﴾ (Kâf: 37) Nefsini başkasıyla konuşturmayan kimse. ﴿رَقِيبٌ عَتِيدٌ﴾ (Kâf: 18) Gözetlemek. ﴿سَائِقٌ وَشَهِيدٌ﴾ (Kâf: 21) İki melek. ﴿كَاتِبٌ وَشَهِيدٌ﴾ Bu iki meleğin biri yazıcı,, diğeri ise gayba şâhiddir. ﴿مِنْ لُغُوبٍ﴾ (Kâf: 38) Yorgunluk.

Mucâhid'den başkası da şöyle dedi: ﴿نَضِيدٌ﴾ (Kâf: 9) Kapçıkları içinde bulunmakta devam ettikleri süredeki tomurcuklardır. Bu, birbiri üzerine dizilip istiflenmiştir. Kapçıklarından çıktığı zaman artık istiflenmiş değildir.

İbnu Abbas şöyle dedi: (يَوْمُ الْخُرُوجِ) (Kâf: 42) İnsanlar kabirlerinden hesap için çıkarılırlar.

١- بَاب قَوْلِهِ ﴿ وَتَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ ﴾

1- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«O gün, cehenneme doldun mu? deriz; o da daha var mı? der.» (Kâf: 30)

٤٨٤٨ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي الْأَسْوَدِ حَدَّثَنَا حَرَمِيُّ بْنُ عُمَارَةَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ يُلْقَى فِي النَّارِ ﴿ وَتَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ ﴾ حَتَّى يَضَعَ قَدَمَهُ فَتَقُولُ قَطْ قَطْ.

4848- Enes -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Cehennemlikler cehenneme atıldıkça cehennem: Daha var mı? der. Sonunda Allah Azze ve Celle ayağını cehenneme koyar. Cehennem de: Yeter, yeter, der." (Hadisin geçtiği diğer yerler: 6661, 7384)

٤٨٤٩ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى الْقَطَّانُ حَدَّثَنَا أَبُو سُفْيَانَ الْحِمْيَرِيُّ سَعِيدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ مَهْدِيٍّ حَدَّثَنَا عَوْفٌ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَفَعَهُ وَأَكْثَرُ مَا كَانَ يُوقِفُهُ أَبُو سُفْيَانَ يُقَالُ ﴿ لِجَهَنَّمَ هَلْ امْتَلَأْتِ وَتَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ ﴾ فَيَضَعُ الرَّبُّ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَدَمَهُ عَلَيْهَا فَتَقُولُ قَطْ قَطْ.

4849- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Cehenneme: Doldun mu? denilir. Cehennem de: Daha var mı? der. Bunun üzerine Rab Tebâreke ve Teâlâ cehennemin üzerine ayağını koyar. Cehennem de: Yeter, yeter, der." (Hadisin geçtiği diğer yerler: 4850, 7449)

٤٨٥٠ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَحَاجَّتْ الْجَنَّةُ وَالنَّارُ فَقَالَتْ النَّارُ أُوثِرْتُ بِالْمُتَكَبِّرِينَ وَالْمُتَجَبِّرِينَ وَقَالَتْ الْجَنَّةُ مَا لِي لَا يَدْخُلُنِي إِلَّا ضُعَفَاءُ النَّاسِ وَسَقَطُهُمْ قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لِلْجَنَّةِ أَنْتِ رَحْمَتِي أَرْحَمُ بِكِ مَنْ أَشَاءُ مِنْ عِبَادِي وَقَالَ لِلنَّارِ إِنَّمَا أَنْتِ عَذَابِي أُعَذِّبُ بِكِ مَنْ أَشَاءُ مِنْ عِبَادِي وَلِكُلِّ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا مِلْؤُهَا فَأَمَّا النَّارُ فَلَا تَمْتَلِئُ حَتَّى يَضَعَ رِجْلَهُ فَتَقُولُ قَطْ قَطْ فَهُنَالِكَ تَمْتَلِئُ وَيُزْوَى بَعْضُهَا إِلَى بَعْضٍ وَلَا يَظْلِمُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ خَلْقِهِ أَحَدًا وَأَمَّا الْجَنَّةُ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُنْشِئُ لَهَا خَلْقًا.

4850- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Cennet ve cehennem birbirleriyle münâkaşa ettiler. Cehennem şöyle dedi:

-Ben dünyada iken büyüklenen ve zorbalar için tahsis ettim.

Cennet de şöyle dedi:

-Bana ne oldu ki, bana insanların yalnız zayıfları ve dünyada iken insanlar katında değersizleri giriyor?

Allah Tebâreke ve Teâlâ cennete şöyle der:

-Sen benim rahmetimsin, ben seninle kullarımdan dilediğime rahmet ederim.

Allah Azze ve Celle cehenneme de şöyle der:

-Sen ancak bir azapsın ve ben seninle kullarımdan dilediğime azap ederim.

Cennet ve cehennemden her birini dolmak hakkı vardır. Fakat cehennem dolmak bilmez, en sonu Allah ona ayağını koyar. O da: yeter, yeter, yeter, der. İşte o zaman cehennem dolar ve bâzısı bâzısına büzülür. Allah Azze ve Celle yarattıklarından hiç birine zulmetmez. Cennete gelince, Allah Azze ve Celle, onun için onun boşluklarını doldurmak için yeniden birtakım halk yaratır."

٢-بَاب قَوْلِهِ ﴿ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ ﴾

2- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Ey Muhammed! Onların söylediklerine sabret. Rabbini, güneşin doğuşundan önce ve batışından önce hamd ile tesbîh et.» (Kâf: 39)[283]

٤٨٥١ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ جَرِيرٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ عَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ كُنَّا جُلُوسًا لَيْلَةً مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَنَظَرَ إِلَى الْقَمَرِ لَيْلَةَ أَرْبَعَ عَشْرَةَ فَقَالَ إِنَّكُمْ سَتَرَوْنَ رَبَّكُمْ كَمَا تَرَوْنَ هَذَا لَا تُضَامُونَ فِي رُؤْيَتِهِ فَإِنْ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ لَا تُغْلَبُوا عَلَى صَلَاةٍ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا فَافْعَلُوا ثُمَّ قَرَأَ ﴿ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ ﴾

283 Allah Teâlâ bu âyet-i kerimede, güneş doğmadan ve batmadan önce, kendisinin övülerek tesbih edilmesini emretmektedir. Bu vakitlerde yapılması emredilen tesbih'ten maksat, Katade ve İbnu Zeyd'e göre, namaz kılmaktır.

4851- Cerir -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Nebi sallallahu aleyhi ve sellemin yanında bulunduğumuz bir sırada, O, dolunaya bakıp şöyle dedi:

"Muhakkak ki sizler, şu dolunayı nasıl izdiham olmaksızın apaçık bir şekilde görüyorsanız, işte Rabbinizi de (kıyamet günü) öylece göreceksiniz. Güneşin doğuşundan ve batışından önceki (sabah ve yatsı) namazlarını kılmanıza mani olan uyku ve meşguliyetten uzaklaşıp bunları (cemaatle ve vaktinde) kılabilirseniz, bunu yapın."

Sonra Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şu âyeti okudu. ***«Güneşin doğuşundan ve batışından önce Rabbini hamd ile tesbih et.»*** (Kâf: 39) (Hadisin geçtiği diğer yerler: 554)

٤٨٥٢ - حَدَّثَنَا آدَمُ حَدَّثَنَا وَرْقَاءُ عَنْ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ عَنْ مُجَاهِدٍ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ أَمَرَهُ أَنْ يُسَبِّحَ فِي أَدْبَارِ الصَّلَوَاتِ كُلِّهَا يَعْنِي قَوْلَهُ ﴿ وَإِدْبَارَ السُّجُودِ ﴾.

4852- İbnu Abbas -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Azze ve Celle, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e, bütün namazların arkalarında tesbîh etmesini emretti.

İbnu Abbas bununla ***«Geceleyin ve secdelerin ardından da O'nu tesbîh et»*** (Kâf: 40) âyetini kastediyor.

٥١-سُورَةُ وَالذَّارِيَاتِ

51- Zâriyât Sûresi

قَالَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَام الذَّارِيَاتُ الرِّيَاحُ وَقَالَ غَيْرُهُ ﴿ تَذْرُوهُ ﴾ تُفَرِّقُهُ ﴿وَفِي أَنْفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴾ تَأْكُلُ وَتَشْرَبُ فِي مَدْخَلٍ وَاحِدٍ وَيَخْرُجُ مِنْ مَوْضِعَيْنِ ﴿فَرَاغَ ﴾ فَرَجَعَ ﴿ فَصَكَّتْ ﴾ فَجَمَعَتْ أَصَابِعَهَا فَضَرَبَتْ بِهِ جَبْهَتَهَا وَالرَّمِيمُ نَبَاتُ الْأَرْضِ إِذَا يَبِسَ وَدِيسَ ﴿ لَمُوسِعُونَ ﴾ أَيْ لَذُو سَعَةٍ وَكَذَلِكَ عَلَى الْمُوسِعِ قَدَرُهُ يَعْنِي الْقَوِيَّ ﴿ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ ﴾ الذَّكَرَ وَالْأُنْثَى وَاخْتِلَافُ الْأَلْوَانِ حُلْوٌ وَحَامِضٌ فَهُمَا زَوْجَانِ ﴿ فَفِرُّوا إِلَى اللَّهِ ﴾ مَعْنَاهُ مِنَ اللَّهِ إِلَيْهِ ﴿ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ

وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴾ مَا خَلَقْتُ أَهْلَ السَّعَادَةِ مِنْ أَهْلِ الْفَرِيقَيْنِ إِلَّا لِيُوَحِّدُونِ وَقَالَ بَعْضُهُمْ خَلَقَهُمْ لِيَفْعَلُوا فَفَعَلَ بَعْضٌ وَتَرَكَ بَعْضٌ وَلَيْسَ فِيهِ حُجَّةٌ لِأَهْلِ الْقَدَرِ وَالذُّنُوبُ الدَّلْوُ الْعَظِيمُ وَقَالَ مُجَاهِدٌ ﴿ صَرَّةٌ ﴾ صَيْحَةٌ ﴿ ذَنُوبًا ﴾ سَبِيلًا الْعَقِيمُ الَّتِي لَا تَلِدُ وَلَا تُلْقِحُ شَيْئًا وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ وَالْحُبُكُ اسْتِوَاؤُهَا وَحُسْنُهَا ﴿ فِي غَمْرَةٍ﴾ فِي ضَلَالَتِهِمْ يَتَمَادَوْنَ وَقَالَ غَيْرُهُ تَوَاصَوْا تَوَاطَئُوا وَقَالَ ﴿ مُسَوَّمَةً ﴾ مُعَلَّمَةً مِنَ السِّيمَا ﴿ قُتِلَ الْإِنْسَانُ ﴾ لُعِنَ.

Alî -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: ***"ez-zariyatu"*** Rüzgârlar.

Ali'den başkası da şöyle dedi: ***"tezrûhu"*** (Kehf: 45) Onu dağıtıverir. ﴿وَفِي أَنفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ﴾ ***«Yeryüzünde ve kendi nefislerinizde mü'minler için nice deliller vardır, hiç görmüyor musunuz?»*** (Âyet: 20-21) Sizler ağzınızdan yiyor ve içiyorsunuz, sonra yediğiniz şeyler iki yerden çıkıyor. ***"ferağa"*** (Zâriyât: 26) Hemen döndü. ***"fesekket"*** (Zâriyât: 29) Hemen parmaklarını topladı ve eliyle kendi alnına vurdu. ***"er-ramîmu"*** (Zâriyât: 42) Yeryüzünün bitkisidir ki kuruduğu ve ayağın altında ezildiği zaman. ***"lemusi'ûne"*** (Zâriyât: 47) yapabiliriz, yapabilme gücüne sahibiz. ***"'ale-lmusi'i kaderahu"*** (Bakara: 236) Kuvvetli. ***"zevceyni"*** (Zâriyât: 49) Erkek ve dişi. ***"ıhtilaful-elvani"*** (Rûm: 22) Tatların tatlı ve ekşi gibi bunlar da çifttirler. ﴿ فَفِرُّوا إِلَى اللَّهِ ﴾ (Zâriyât: 50) Allah'tan yine Allah'a kaçın. (Yânî Allah'a isyandan O'na itaat etmeye, azabından da rahmetine.) ﴿ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴾ ***«Ben insanları ve cinleri ancak bana kulluk etmeleri için yarattım.»*** (Zâriyât: 56) Ben bu iki fırka ehlinden saadet sahibi olanları, ancak ibadetlerinde beni birlemeleri için yarattım. Bazıları da şöyle dedi: Onları böyle yapmaları için yarattı. Bazıları bunu yaptı, yani Allah'a hakkıyla kulluk etti. Bazıları ise bunu terk etti. Kaderi inkar eden yani Allah benim fiillerimi ben onu işledikten sonra yazar diyen Mutezi lehine hiçbir hüccet yoktur. (Zâriyât: 59) Büyük kova.

Mucâhid şöyle dedi: ***"zenûben"*** Yol. ***"sarratin"*** (Zâriyât: 29) Çığlık. ***"el-akîmu"*** Kısır kadın.

İbnu Abbas şöyle dedi: ***"el-hubuku"*** Onun güzelliği ve düzgünlüğü. ***"fî ğamretin"*** (Zâriyât: 11) Onlar kendi sapıklıkları içinde devam edip ısrar ederler.

İbnu Abbas'tan başkası da şöyle dedi: ***"tevasav"*** (Zâriyât: 53) Anlaşmaya vardılar. ***"müsevvemeten"*** (Zâriyât: 34) Alâmetlenmiş, nişanlan-

mış. *"kutile-l'insanu"* (Abese: 17) Lânetlendi.

٥٢-سُورَةُ وَالطُّورِ

52- Tûr Sûresi

وَقَالَ قَتَادَةُ ﴿مَسْطُورٍ﴾ مَكْتُوبٍ وَقَالَ مُجَاهِدٌ الطُّورُ الْجَبَلُ بِالسُّرْيَانِيَّةِ ﴿رَقٍّ مَنْشُورٍ﴾ صَحِيفَةٍ ﴿وَالسَّقْفِ الْمَرْفُوعِ﴾ سَمَاءٌ ﴿الْمَسْجُورِ﴾ الْمُوقَدِ وَقَالَ الْحَسَنُ تُسْجَرُ حَتَّى يَذْهَبَ مَاؤُهَا فَلَا يَبْقَى فِيهَا قَطْرَةٌ وَقَالَ مُجَاهِدٌ ﴿أَلَتْنَاهُمْ﴾ لَقَصْنَا وَقَالَ غَيْرُهُ ﴿نَمُورُ﴾ تَدُورُ ﴿ أَحْلَامُهُمْ﴾ الْعُقُولُ وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿الْبَرُّ﴾ اللَّطِيفُ ﴿ كِسَفًا﴾ قِطَعًا (الْمَنُونُ) الْمَوْتُ وَقَالَ غَيْرُهُ ﴿يَتَنَازَعُونَ﴾ يَتَعَاطَوْنَ.

Katâde şöyle dedi: *"mesdurin"* (Tûr: 2) Yazılmış.

Mucâhid şöyle dedi: *"ed-dûru"* Süryânîce'de "Dağ" demektir. *"rakkin menşurin"* Yayılmış deri sayfa. *"vessakfi-lmerfû'i"* Gökyüzü. *"el-mescûri"* Alevlendirilmiş.

Hasan Basrî şöyle dedi: Denizler alevlendirilir. Öyle ki onun suyu gider de orada bir damla dahi su kalmaz.

Mucâhid şöyle dedi: *"eletnahum"* (Tûr: 21) Onları eksilttik.

Mucâhid'den başkası da şöyle dedi: *"temûru"* (Tûr: 7) Devreder. *"ehlamuhum"* (Tûr: 32) Akılları.

İbnu Abbas şöyle dedi: *"el-berru"* (Tûr: 28) İnce; zarif; yumuşak huylu. *"kisfen"* (Tûr: 44) Parça. *"el-menûnu"* (Tûr: 30) Ölüm.

İbnu Abbas'tan başkası da şöyle dedi: *"yetenaze'ûne"* (Tûr: 23) Alırlar.

١-بَاب

1- Bâb

٤٨٥٣ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ نَوْفَلٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ زَيْنَبَ بِنْتِ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ

شَكَوْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنِّي أَشْتَكِي فَقَالَ طُوفِي مِنْ وَرَاءِ النَّاسِ وَأَنْتِ رَاكِبَةٌ فَطُفْتُ وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي إِلَى جَنْبِ الْبَيْتِ يَقْرَأُ بِالطُّورِ وَكِتَابٍ مَسْطُورٍ.

4853- Ümmü Seleme -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e hasta olduğumu söyledim. Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Deveye binerek insanların arkasından Kâbe'yi tavaf et." Ben de bu şekilde Kâbe'yi tavâf ettim. Bu sırada Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Kâbe'nin yanında namaza durmuş ve "Tûr" suresini okuyordu. (Hadisin geçtiği diğer yerler: 464, 1619, 1633)

٤٨٥٤ - حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ حَدَّثُونِي عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ عَنْ أَبِيهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرَأُ فِي الْمَغْرِبِ بِالطُّورِ فَلَمَّا بَلَغَ هَذِهِ الْآيَةَ ﴿ أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ أَمْ خَلَقُوا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بَلْ لَا يُوقِنُونَ أَمْ عِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَبِّكَ أَمْ هُمُ الْمُسَيْطِرُونَ ﴾ قَالَ كَادَ قَلْبِي أَنْ يَطِيرَ .قَالَ سُفْيَانُ فَأَمَّا أَنَا فَإِنَّمَا سَمِعْتُ الزُّهْرِيَّ يُحَدِّثُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ عَنْ أَبِيهِ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرَأُ فِي الْمَغْرِبِ بِالطُّورِ وَلَمْ أَسْمَعْهُ زَادَ الَّذِي قَالُوا لِي.

4854- Cubeyr ibnu Mutim -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemi akşam namazında Tûr Sûresi'ni okuduğunu duydum. ***«Yoksa onlar, hiçbir yaratıcı olmadan mı yaratıldılar; yahutta onlar, kendileri mi yaratıcıdırlar? Yoksa gökleri ve yeri onlar mı yarattılar? Hayır, onlar, kesin olarak îman etmiyorlar. Yoksa Rabbinin hazineleri onların yanında mıdır? Yahutta yegâne hâkim onlar mıdır?»*** (Tûr: 35-37) Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bu âyetleri okuyunca kalbim neredeyse yerinden fırlayacaktı.

٥٣-سُورَةُ وَالنَّجْمِ

53- Necm Sûresi

وَقَالَ مُجَاهِدٌ ﴿ ذُو مِرَّةٍ ﴾ ذُو قُوَّةٍ ﴿ قَابَ قَوْسَيْنِ ﴾ حَيْثُ الْوَتَرُ مِنَ الْقَوْسِ ﴿ ضِيزَى ﴾ عَوْجَاءُ ﴿ وَأَكْدَى ﴾ قَطَعَ عَطَاءَهُ ﴿ رَبُّ الشِّعْرَى ﴾ هُوَ مِرْزَمُ الْجَوْزَاءِ ﴿ الَّذِي وَفَّى ﴾ وَفَّى مَا فُرِضَ عَلَيْهِ ﴿ أَزِفَتْ الْآزِفَةُ ﴾ اقْتَرَبَتْ السَّاعَةُ ﴿ سَامِدُونَ ﴾ الْبَرْطَمَةُ وَقَالَ عِكْرِمَةُ يَتَغَنَّوْنَ بِالْحِمْيَرِيَّةِ وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ ﴿أَفَتُمَارُونَهُ ﴾ أَفَتُجَادِلُونَهُ وَمَنْ قَرَأَ أَفَتَمْرُونَهُ يَعْنِي أَفَتَجْحَدُونَهُ وَقَالَ ﴿ مَا زَاغَ الْبَصَرُ ﴾ بَصَرُ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴿ وَمَا طَغَى ﴾ وَمَا جَاوَزَ مَا رَأَى ﴿فَتَمَارَوْا ﴾ كَذَّبُوا وَقَالَ الْحَسَنُ ﴿ إِذَا هَوَى ﴾ غَابَ وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿ أَغْنَى وَأَقْنَى ﴾ أَعْطَى فَأَرْضَى.

Mucâhid şöyle dedi: ***"zû mirratin"*** (Necm: 6) Kuvvet sahibi. ***"kabe kavseyni"*** (Necm: 9) Yaydan, kabzasından kirişe kadar olan yer. ***"zîzê"*** (Necm: 22) Pek eğri. ***"veekdâ"*** (Necm: 34) Vere geldiği şeyi vermeyen. ***"rabbuş-şi'râ"*** (Necm: 49) Cevzâ yıldızının arkasından doğan yıldızdır. ***"ellezî veffâ"*** (Necm: 37) Üzerine farz kılınanları yerine getirdi. ***"ezifet el-azifetun"*** (Necm: 57) Kıyamet saati yaklaştı. ***"samidûne"*** (Necm: 61) Yüz çevirenler. İkrime şöyle dedi: Bu Himyer dilinde "Tegannî ediyorlar" manâsına gelir.

İbrâhîm Nahaî şöyle dedi: ***"efetmarûnehu"*** (Necm: 12) Onunla mücâdele mi edeceksiniz? Bu kelimeyi ***"efetemrûnehu"*** şeklinde okuyan ise bununla, "Onu inkâr mı ediyorsunuz?" manasını kasteder. ***"ma zağa'l-besaru"*** (Necm: 17) Muhammed'in gözü, görülecek şeyden ne sapmış, ne de onu aşmıştır. ***"vemâ dağâ"*** (Necm: 17) Gözü, gördüğü şeyleri aşmadı. ***"fetemarav"*** (Kamer: 36) Yalanladılar.

Hasan Basrî şöyle dedi: ***"iza hevâ"*** Kayboldu.

İbnu Abbas şöyle dedi: ***"eğna veeknâ"*** (Necm: 48) Verdi ve razı kıldı.

١-بَاب
1- Bâb

٤٨٥٥ - حَدَّثَنَا يَحْيَى حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ عَنْ عَامِرٍ عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ قُلْتُ لِعَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا يَا أُمَّتَاهْ هَلْ رَأَى مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَبَّهُ فَقَالَتْ لَقَدْ قَفَّ شَعَرِي مِمَّا قُلْتَ أَيْنَ أَنْتَ مِنْ ثَلَاثٍ مَنْ حَدَّثَكَهُنَّ فَقَدْ كَذَبَ مَنْ حَدَّثَكَ أَنَّ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى رَبَّهُ فَقَدْ كَذَبَ ثُمَّ قَرَأَتْ ﴿لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ﴾ ﴿وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ﴾ وَمَنْ حَدَّثَكَ أَنَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي غَدٍ فَقَدْ كَذَبَ ثُمَّ قَرَأَتْ ﴿وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَاذَا تَكْسِبُ غَدًا﴾ وَمَنْ حَدَّثَكَ أَنَّهُ كَتَمَ فَقَدْ كَذَبَ ثُمَّ قَرَأَتْ ﴿يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ﴾ الْآيَةَ وَلَكِنَّهُ رَأَى جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَام فِي صُورَتِهِ مَرَّتَيْنِ.

4855- Mesrûk -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Ben Âişe'ye şöyle dedim:

-Ey anneciğim! Muhammed Rabb'ini gördü mü?

Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle cevap verdi:

-Bu söylediğin sözden ötürü tüylerim diken diken oldu. Her kim şu üç sözü söylerse muhakkak yalan söylemiştir: Her kim Muhammed, Rabb'ini gördü derse, muhakkak yalan söylemiştir.

Sonra Âişe şu âyetleri okudu: ***«Gözler O'nu idrak edemez; fakat O, bütün gözleri idrak eder. O, latiftir, her şeyden haberdârdır.»*** (Enâm: 103) ***«Allah'ın bir insanla karşılıklı konuşması asla olacak şey değildir. Ancak ya vahiy yoluyla, ya da perde arkasından konuşur.»*** (Şûrâ 51) Her kim sana, yarın ne olacağını bilirim derse, muhakkak o yalan söylemiştir.

Sonra Âişe şu âyeti okudu: ***«Hiç kimse, yarın ne kazanacağını bilmez.»*** (Lokmân: 34)

Her kim sana Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem vahyi gizlediğini söylerse, muhakkak o yalan söylemiştir.

Sonra Âişe şu âyeti okudu: ***«Ey Peygamber! Rabbinden sana indi-***

rilen âyetleri tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan, Rabbinin peygamberliğini yapmamış olursun.» (Mâide: 67) Ancak Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Cibrîl aleyhisselâmı kendi sûretinde iki kere gördü.

بَاب ﴿ فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى ﴾ حَيْثُ الْوَتَرُ مِنَ الْقَوْسِ

Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«İşte o zaman araları, iki yay arası kadar, belki daha da yakın olmuş; o sırada da Allah, kuluna vahyedeceğini etmiştir.» (Necm: 9-10)[284] Yaydan, kabzasıyla kiriş yeri kadar oldu.

٤٨٥٦ - حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ حَدَّثَنَا الشَّيْبَانِيُّ قَالَ سَمِعْتُ زِرًّا عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﴿فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى فَأَوْحَى إِلَى عَبْدِهِ مَا أَوْحَى﴾ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ مَسْعُودٍ أَنَّهُ رَأَى جِبْرِيلَ لَهُ سِتُّ مِائَةِ جَنَاحٍ.

4856- Abdullah ibnu Mesud -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

«İşte o zaman araları, iki yay arası kadar, belki daha da yakın olmuş; o sırada da Allah, kuluna vahyedeceğini etmiştir.» (Necm: 9-10) Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, Cibril aleyhisselâmı gördü. O'nun altıyüz kanadı vardı.

بَاب قَوْلِهِ ﴿ فَأَوْحَى إِلَى عَبْدِهِ مَا أَوْحَى ﴾

Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«O sırada da Allah, kuluna vahyedeceğini etmiştir.» (Necm: 10)

٤٨٥٧ -حَدَّثَنَا طَلْقُ بْنُ غَنَّامٍ حَدَّثَنَا زَائِدَةُ عَنِ الشَّيْبَانِيِّ قَالَ سَأَلْتُ زِرًّا عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَى ﴿فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى فَأَوْحَى إِلَى عَبْدِهِ مَا أَوْحَى﴾

284 Burada "Aralarında iki yay aralığı kadar bir mesafe kaldı." ifadesinden maksat, bir yayın iki ucunun birbirine uzaklığı kadar bir mesafe kalmasıdır. Veya iki arşın kadar bir mesafe kalmasıdır yahut, yay ile kirişi arasındaki mesafe kadar bir mesafe demektir. Bu âyette, birbirlerine iyice yaklaştıkları ifade edilenlerden maksat; Cebrail ile Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem dir

قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَنَّ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى جِبْرِيلَ لَهُ سِتُّ مِائَةِ جَنَاحٍ.

4857- Şeybânî -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ben, Zir'e Allah Azze ve Celle'nin şu âyetini sordum: ***«İşte o zaman araları, iki yay arası kadar, belki daha da yakın olmuş; o sırada da Allah, kuluna vahyedeceğini etmiştir.»*** Zir şöyle dedi:

Abdullah İbnu Mesud bize, Muhammed sallallahu aleyhi ve sellemin Cibril aleyhisselâmı gördüğünü ve onun altıyüz kanadı olduğunu haber verdi.

بَاب ﴿ لَقَدْ رَأَى مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَى ﴾

Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Muhammed'in gözü, görülecek şeyden ne sapmış, ne de onu aşmıştır; fakat Rabbinin varlığının en büyük delilini görmüştür.» (Necm: 18)

٤٨٥٨ - حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَلْقَمَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ﴿ لَقَدْ رَأَى مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَى ﴾ قَالَ رَأَى رَفْرَفًا أَخْضَرَ قَدْ سَدَّ الْأُفُقَ.

4858- Abdullah ibnu Mesud -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

«Rabbinin varlığının en büyük delilini görmüştür.» Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ufku kapatmış yeşil bir örtü gördü.

٢-بَاب ﴿ أَفَرَأَيْتُمْ اللَّاتَ وَالْعُزَّى ﴾

2- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Ey kâfirler! Şimdi bütün bunlardan sonra Lât ve Uzza'ya ve bundan başka bir de üçüncü putunuz Menat'a ne dersiniz?» (Necm: 19-20)

٤٨٥٩ - حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا أَبُو الْأَشْهَبِ حَدَّثَنَا أَبُو الْجَوْزَاءِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا فِي قَوْلِهِ ﴿ اللَّاتَ وَالْعُزَّى ﴾ كَانَ اللَّاتُ رَجُلًا يَلُتُّ سَوِيقَ الْحَاجِّ.

4859- Abdullah ibnu Abbas -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

Allah Azze ve Celle şöyle buyurdu: ***«Ey kâfirler! Şimdi bütün bunlardan sonra Lât ve Uzza'ya ve bundan başka bir de üçüncü putunuz Menat'a ne dersiniz?»*** (Necm: 19-20) Lât hacılara su ile sevîk bulamacı karıştıran bir adam idi.

٤٨٦٠ – حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ حَلَفَ فَقَالَ فِي حَلِفِهِ وَاللَّاتِ وَالْعُزَّى فَلْيَقُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَمَنْ قَالَ لِصَاحِبِهِ تَعَالَ أُقَامِرْكَ فَلْيَتَصَدَّقْ.

4860- Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Kim yemîn eder ve yemininde "Lât ve Uzzâ adına" derse bu sözünün kefareti olarak hemen ***Lâ ilahe illallâh*** desin. Her kim de arkadaşına "Gel seninle kumar oynayalım" derse, o da hemen bir sadaka versin." (Hadisin geçtiği diğer yerler: 6107, 6301, 6650)

٣-بَاب ﴿ وَمَنَاةَ الثَّالِثَةَ الْأُخْرَى ﴾

3- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Ve bundan başka bir de üçüncü putunuz Menat'a ne dersiniz?» (Necm: 20)

٤٨٦١ – حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ سَمِعْتُ عُرْوَةَ قُلْتُ لِعَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا فَقَالَتْ إِنَّمَا كَانَ مَنْ أَهَلَّ بِمَنَاةَ الطَّاغِيَةِ الَّتِي بِالْمُشَلَّلِ لَا يَطُوفُونَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى ﴿ إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ ﴾ فَطَافَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالْمُسْلِمُونَ قَالَ سُفْيَانُ مَنَاةُ بِالْمُشَلَّلِ مِنْ قُدَيْدٍ وَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ خَالِدٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ عُرْوَةُ قَالَتْ عَائِشَةُ نَزَلَتْ فِي الْأَنْصَارِ كَانُوا هُمْ وَغَسَّانُ قَبْلَ أَنْ يُسْلِمُوا يُهِلُّونَ لِمَنَاةَ مِثْلَهُ وَقَالَ

مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ كَانَ رِجَالٌ مِنَ الْأَنْصَارِ مِمَّنْ كَانَ يُهِلُّ لِمَنَاةَ وَمَنَاةُ صَنَمٌ بَيْنَ مَكَّةَ وَالْمَدِينَةِ قَالُوا يَا نَبِيَّ اللَّهِ كُنَّا لَا نَطُوفُ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ تَعْظِيمًا لِمَنَاةَ نَحْوَهُ.

4861- Urve -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ben Âişe'ye Safâ ve Merve tepeleri arasında say yapmanın vucûbiyeti hakkında sordum. O şöyle dedi:

-Câhiliye devrinde Muşellel bölgesinde bulunan Menât putu yanında ihrama girenler Safâ ile Merve arasında say yapmazlardı. Bunun üzerine Allah Azze ve Celle: ***«Safâ ile Merve Allah'ın alâmetlerindendir.»*** (Bakara: 158) âyetini indirdi. Bu âyetten sonra Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ve Müslümanlar Safâ ile Merve arasında sa'y yapmaya başladılar.

Sufyân İbnu Uyeyne şöyle dedi: Menât putu, deniz tarafında bir dağ olan Kudeyd'den el-Muşellel bölgesinde bulunuyordu.

Urve'nin rivayetinde Âişe şöyle dedi: Bu âyet Ensâr hakkında inmiştir. Onlar ve Gassân kabilesi Müslüman olmadan önce Menât için ihrama girip telbiye getirmeye başlarlardı.

Yine Urve'den gelen rivayette Âişe şöyle dedi: Ensarlı erkekler Mekke ile Medine arasında olan Menât putu için ihrama girerler ve şöyle derler idi: Ey Allah'ın Rasûlü! Bizler Safâ ile Merve arasında Menat'ı yüceltme adına say yapmazdık.

٤- بَاب ﴿ فَاسْجُدُوا لِلَّهِ وَاعْبُدُوا ﴾

4- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Haydi şimdi Allah'a secde edin ve kulluğunuzu yerine getirin.» (Necm: 62)[285]

285 Tilâvet secdesi şöyle yapılır: Tilavet âyetini okuduktan sonra doğrudan secdeye gidilir ve şu sözler söylenilir: "Secdede vechiye lillezî halegahû ve şegga sem'ahû ve besarahû ve bi havlihi ve guvvetihî Fetebârakallâhu ahsenul haligîn", "Yüzümü, gücü ve kudreti onu yaratan göz verip gördüren, kulak verip işittiren Allah'a secde etti. Övülmeye layık olan her şeyi mükemmel bir şekilde yaratan Allah'tır." Bu dua okunduktan sonra tekrar doğrulur. Tilavet secdesi abdestli veya abdestsiz yapılmasında bir mahsur yoktur.

٤٨٦٢ - حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ سَجَدَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالنَّجْمِ وَسَجَدَ مَعَهُ الْمُسْلِمُونَ وَالْمُشْرِكُونَ وَالْجِنُّ وَالْإِنْسُ تَابَعَهُ إِبْرَاهِيمُ بْنُ طَهْمَانَ عَنْ أَيُّوبَ وَلَمْ يَذْكُرِ ابْنُ عُلَيَّةَ ابْنَ عَبَّاسٍ.

4862- Abdullah ibnu Abbas -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Necm Sûresi'nde secde etti. O'nunla beraber Müslümânlar, müşrikler, bütün cin ve insanlar da secde ettiler.

٤٨٦٣ - حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ أَخْبَرَنِي أَبُو أَحْمَدَ حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ أَوَّلُ سُورَةٍ أُنْزِلَتْ فِيهَا سَجْدَةٌ وَالنَّجْمِ قَالَ فَسَجَدَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَسَجَدَ مَنْ خَلْفَهُ إِلَّا رَجُلًا رَأَيْتُهُ أَخَذَ كَفًّا مِنْ تُرَابٍ فَسَجَدَ عَلَيْهِ فَرَأَيْتُهُ بَعْدَ ذَلِكَ قُتِلَ كَافِرًا وَهُوَ أُمَيَّةُ بْنُ خَلَفٍ.

4863- Abdullah ibnu Mesud -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

İçinde secde âyeti inen ilk sûre Necm Sûresi'dir. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bu sûreyi okuduğunda secde etti, O'nunla beraber arkasında bulunan kimseler de secde ettiler. Yalnız bir adam secde etmedi. O adamın yerden bir avuç toprak alıp ona secde ettiğini gördüm. Daha sonra ben o adamın kâfir olarak öldürüldüğünü gördüm. O adam Umeyye İbnu Halef'tir.

٥٤-سُورَةُ اقْتَرَبَتْ السَّاعَةُ

54- Kamer Sûresi

قَالَ مُجَاهِدٌ ﴿مُسْتَمِرٌّ﴾ ذَاهِبٌ ﴿مُزْدَجَرٌ﴾ مُتَنَاهٍ ﴿وَازْدُجِرَ﴾ فَاسْتُطِيرَ جُنُونًا ﴿دُسُرٍ﴾ أَضْلَاعُ السَّفِينَةِ ﴿لِمَنْ كَانَ كُفِرَ﴾ يُقَالُ كُفِرَ لَهُ جَزَاءً مِنَ اللَّهِ ﴿مُحْتَضَرٌ﴾ يَحْضُرُونَ الْمَاءَ وَقَالَ ابْنُ جُبَيْرٍ ﴿مُهْطِعِينَ﴾ النَّسَلَانُ الْخَبَبُ السِّرَاعُ

وَقَالَ غَيْرُهُ ﴿فَتَعَاطَى﴾ فَعَاطَهَا بِيَدِهِ فَعَقَرَهَا ﴿الْمُحْتَظِرِ﴾ كَحَظَارٍ مِنَ الشَّجَرِ مُحْتَرِقٍ ﴿ازْدُجِرَ﴾ افْتُعِلَ مِنْ زَجَرْتُ ﴿كُفِرَ﴾ فَعَلْنَا بِهِ وَبِهِمْ مَا فَعَلْنَا جَزَاءً لِمَا صُنِعَ بِنُوحٍ وَأَصْحَابِهِ ﴿مُسْتَقِرٌّ﴾ عَذَابٌ حَقٌّ يُقَالُ الْأَشِرُ الْمَرَحُ وَالتَّجَبُّرُ.

Mucâhid şöyle dedi: ***"müstemirrun"*** (Kamer: 2) Giden. ***"müzdecerun"*** (Kamer: 4) mani olmada ki en son nokta ki bundan daha ziyadesi yoktur. ***"ezducire"*** Deli olarak uçuruldu. ***"dusurin"*** (Kamer: 13) Geminin kaburgaları. ***"limen kane kufire"*** Allah: O'na nankörlük edildi, buyuruyor. Allah tarafından bir mükâfat olmak üzere. ***"mühtezerun"*** (Kamer: 28) Suya gelecekler.

Saîd İbnu Cubeyr şöyle dedi: ***"muhdi'îne"*** (Kamer: 8) Boynu uzatarak. ***"el-habebu"*** Süratle.

İbnu Cubeyr'den başkası da şöyle dedi: ***"fete'âda"*** (Kamer: 29) Eliyle vermek. ***"el-muhtezıri"*** (Kamer: 31) Kırılmış, yanmış ağaçlar gibi. ***"ezducire"*** Yasakladım. ***"kufire"*** (Kamer: 14). Nankörlük edilmiş bulunan ve nankörlük eden kavmine, Nuh'a ve ashabına yapılan ezalara karşılık olmak için biz yaptığımızı yaptık. ***"müstekırrun"*** (Kamer: 38) Hak olan azap. ***"el-eşeru"*** (Kamer: 26) Şımarık ve zorba.

١- بَاب ﴿ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ وَإِنْ يَرَوْا آيَةً يُعْرِضُوا ﴾

1- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Kıyamet vakti yaklaşmış ve ay yarılmıştır. Bir mucize görseler, yüz çeviriyorlar.» (Kamer: 1-2)[286]

٤٨٦٤ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ شُعْبَةَ وَسُفْيَانَ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِي مَعْمَرٍ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ انْشَقَّ الْقَمَرُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِرْقَتَيْنِ فِرْقَةً فَوْقَ الْجَبَلِ وَفِرْقَةً دُونَهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اشْهَدُوا.

286 Allah Teâlâ bu âyette "Kıyamet yaklaştı." ifadesiyle, geçici olan dünyanın sonunun yaklaştığını kullarına bildiriyor ve onlara, kıyamet gününün dehşetine karşı hazırlık yapmaya, ondan gafil olmamaya davet ediyor.

4864- İbnu Mesud -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem zamanında Ay, iki parçaya ayrıldı. Bir parçası dağın üstünde, bir parçası da önünde idi. Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem: "Şâhid olun" buyurdu.

٤٨٦٥ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ أَخْبَرَنَا ابْنُ أَبِي نَجِيحٍ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ أَبِي مَعْمَرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ انْشَقَّ الْقَمَرُ وَنَحْنُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَصَارَ فِرْقَتَيْنِ فَقَالَ لَنَا اشْهَدُوا اشْهَدُوا.

4865- Abdullah ibnu Mesud -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Bizler Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber iken Ay iki parçaya ayrıldı. Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bize: "Şahid olun, şahid olun!" buyurdu.

٤٨٦٦ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنِي بَكْرٌ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ عِرَاكِ بْنِ مَالِكٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ انْشَقَّ الْقَمَرُ فِي زَمَانِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

4866- Abdullah ibnu Abbas, -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem zamanında Ay ikiye ayrıldı.

٤٨٦٧ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ سَأَلَ أَهْلُ مَكَّةَ أَنْ يُرِيَهُمْ آيَةً فَأَرَاهُمُ انْشِقَاقَ الْقَمَرِ.

4867- Enes ibnu Mâlik -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Mekke ehli Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemden kendilerine bir mucize göstermesini istediler. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem de onlara Ay'ın ayrılmasını gösterdi.

٤٨٦٨ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ قَالَ انْشَقَّ الْقَمَرُ فِرْقَتَيْنِ.

4868- Enes -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Ay iki parçaya ayrıldı.

٢-بَاب ﴿ تَجْرِي بِأَعْيُنِنَا جَزَاءً لِمَنْ كَانَ كُفِرَ وَلَقَدْ تَرَكْنَاهَا آيَةً فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴾

2- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Onu, tahta levhalardan çivilenip yapılmış, inkâr edilen Nuh'a mükâfat olarak verilmiş, gözlerimizin önünde ve korumamız altında akıp giden bir gemiye bindirmiştik. Gerçek şu ki, o gemiyi bir ibret kılmıştık; şimdi öğüt alacak yok mu?» (Kamer: 14-15)[287]

قَالَ قَتَادَةُ أَبْقَى اللَّهُ سَفِينَةَ نُوحٍ حَتَّى أَدْرَكَهَا أَوَائِلُ هَذِهِ الْأُمَّةِ.

Katâde şöyle dedi: Allah Nuh'un gemisini bıraktı, hattâ bu ümmetin evvelleri onun enkazına ulaştı.

٤٨٦٩ - حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنِ الْأَسْوَدِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرَأُ ﴿ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴾.

---

287 Bu âyette Allah Azze ve Celle'nin sıfat olarak azametine yaraşır bir şekilde iki gözü olduğunun isbatı vardır. Allah-u Teâlâ'nın İki Gözü; Ehl-i Sünnet ve'l-Cemâat'in görüşüne göre Allah'ın onlarla baktığı, kendisine yaraşır iki gerçek gözü vardır. Bunlar da Kitap ve Sünnet ile sâbit zâtî sıfatlarındandır. Allah-u Teâlâ'nın şu buyruğu kitabın kanıtlarından sadece biridir: "Gemi gözlerimizin önünde akıp gider." (Kamer, 14) Sünnetten bazı kanıtlar ise Peygamber -Sallallâhu aleyhi ve sellem-'in şu sözleridir: "Hiç şüphesiz Rabbinizin bir gözü kör değildir (yani şaşı değildir)." "(Rabbimiz) daralmış, ümitsiz düşmüş halinize bakar (bakar da durmadan güler)." "Allah'ın örtüsü (perdesi) nûrdur. Onu bir açıverse yüzünün nûrları, yaratıklarından gözünün erdiği (iliştiği) her şeyi yakar."Allah'ın gözleri yaratıkların gözlerine benzemeyen iki gerçek gözdür. Bunların anlamını ilim ve görme olarak tahrîf etmek (değiştirmek) birkaç bakımdan doğru değildir: 1- Bu tahrîf, sözü hiçbir kanıt olmaksızın gerçek anlamından mecazî anlamına çevirmektir. 2- Naslarda, aşağıdaki şu örneklerde olduğu gibi bu tahrifi engelleyen ifadeler vardır: " (Rabbimiz) size bakar." "... Yüzünün nurları yaratıklarından gözünün erdiği (iliştiği) her şeyi yakar." "Şüphesiz Rabbinizin bir gözü kör (şaşı) değildir."

4869- Abdullah İbnu Mesud -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ﴿ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴾ şeklinde okudu.[288]

بَاب ﴿ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴾ قَالَ مُجَاهِدٌ يَسَّرْنَا هَوَّنَّا قِرَاءَتَهُ.

Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

Kur'ân'ı, öğüt olması için kolaylaştırdık; şimdi öğüt alacak yok mu? (Kamer: 17)

Mucâhid şöyle dedi: يَسَّرْنَا Biz onun okunmasını kolaylaştırdık.

٤٨٧٠ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ عَنْ يَحْيَى عَنْ شُعْبَةَ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنِ الْأَسْوَدِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ كَانَ يَقْرَأُ ﴿ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴾.

4870- Abdullah ibnu Mesud -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ şeklinde okudu.

بَاب ﴿ أَعْجَازُ نَخْلٍ مُنْقَعِرٍ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ﴾

Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Üzerlerine, sürekli felaket getiren bir günde, sanki köklerinden sökülmüş hurma kütükleri gibi insanları yerlerinden koparıp atan dondurucu bir rüzgâr göndermiştik. Azâbım ve uyarmam nasılmış, gördünüz mü?» (Kamer: 20-21)

٤٨٧١ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ أَنَّهُ سَمِعَ رَجُلًا سَأَلَ الْأَسْوَدَ ﴿فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ﴾ أَوْ مُذْكِرٍ فَقَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ يَقْرَؤُهَا ﴿فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ﴾ قَالَ وَسَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرَؤُهَا ﴿فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ﴾ دَالًا.

4871- Ebu İshâk -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

288 Yani Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bu âyeti (ذ) harfi yerine (د) harfi olarak okumuştur.

Kendisi bir adamın şöyle sorduğunu duymuştur: Bu kelime مُدَّكِرٍ şeklinde yani د harfi ile mi yoksa مُذْكِرٍ yani ذ harfi ile mi okunur?

O şöyle dedi:

-Ben Abdullah ibnu Mesud'un bu âyeti ﴿ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴾ şeklinde okurken işittim. Abdullah İbnu Mesud şöyle dedi: Ben Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin ﴿ فَهَلْ مِنْ مُذْكِرٍ ﴾ şeklinde okurken işittim.

٣-بَاب ﴿ فَكَانُوا كَهَشِيمِ الْمُحْتَظِرِ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴾

3- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Üzerlerine öyle bir korkunç ses gönderdik ki, hepsi de, hayvan ağılına konan kuru ot gibi oluvermişlerdi. Kur'ân'ı öğüt olması için kolaylaştırdık; şimdi öğüt alacak yok mu?» (Kamer: 31-32)

٤٨٧٢ - حَدَّثَنَا عَبْدَانُ أَخْبَرَنَا أَبِي عَنْ شُعْبَةَ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنْ الْأَسْوَدِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَرَأَ ﴿ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴾ الْآيَةَ.

4872- Abdullah ibnu Mesud -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bu âyeti ﴿ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴾ şeklinde okumuştur.

٤-بَاب ﴿ وَلَقَدْ صَبَّحَهُمْ بُكْرَةً عَذَابٌ مُسْتَقِرٌّ فَذُوقُوا عَذَابِي وَنُذُرِ إِلَى فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴾

4- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Sabah vakti, erken, arkası kesilmeyen bir azap onları yakalayıvermişti. Şimdi tadın bakalım azabımı ve uyarılarımın neticesini.» (Kamer: 38-39)

٤٨٧٣ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنْ الْأَسْوَدِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَرَأَ ﴿ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴾.

4873- Abdullah ibnu Mesud -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü (s.a.v.) bu âyeti ﴿ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴾ şeklinde okumuştur.

بَاب ﴿ وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا أَشْيَاعَكُمْ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴾

Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Gerçek olan şudur ki, biz, geçmiş kavimlerden sizin benzerlerinizi de helâk etmiştik. Hiç öğüt alacak yok mu?» (Kamer:. 51)

٤٨٧٤ – حَدَّثَنَا يَحْيَى حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ إِسْرَائِيلَ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَرَأْتُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴿ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴾.

4874- Abdullah ibnu Mesud -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ben Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin yanında فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ şeklinde okudum. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ﴿ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴾ şeklinde okudu.

٥-بَاب قَوْلُهُ ﴿ سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ ﴾

5- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Fakat o topluluk, hezimete uğratılacak ve dönüp kaçacaklardır.» (Kamer: 45)

٤٨٧٥ – حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَوْشَبٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ حَدَّثَنَا خَالِدٌ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ح و حَدَّثَنِي مُحَمَّدٌ حَدَّثَنَا عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ عَنْ وُهَيْبٍ حَدَّثَنَا خَالِدٌ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ وَهُوَ فِي قُبَّةٍ يَوْمَ بَدْرٍ اللَّهُمَّ إِنِّي أَنْشُدُكَ عَهْدَكَ وَوَعْدَكَ اللَّهُمَّ إِنْ تَشَأْ لَا تُعْبَدْ بَعْدَ الْيَوْمِ فَأَخَذَ أَبُو بَكْرٍ بِيَدِهِ فَقَالَ حَسْبُكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلْحَحْتَ عَلَى رَبِّكَ وَهُوَ يَثِبُ فِي الدِّرْعِ فَخَرَجَ وَهُوَ يَقُولُ ﴿ سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ ﴾.

4875- Abdullah ibnu Abbas -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Bedir savaşında bir çadır içinde Allah'a şöyle dua ediyordu:

"Allahım! Peygamberlerine yardım edeceğin hakkındaki ahdini ve zafer vaadini yerine getirmeni senden istiyorum! Allah'ım! Şayet müminlerin helâkını dilemişsen bu günden sonra ibâdet edilmez!"

Sonunda Ebu Bekir, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in elini tuttu ve şöyle dedi:

-Bu dediklerin senin için yeterlidir Ey Allah'ın Rasûlü! Sen Rabbi'ne karşı duada süreklilik gösterdin. Allah sana vaadini verir.

Bu sırada Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bir zırh içinde idi. Bu duadan sonra Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

«Fakat o topluluk, hezimete uğratılacak ve dönüp kaçacaklardır. Onların, vaadolunan azabı asıl görecekleri vakit kıyamettir. Kıyamet azabı daha korkunç ve daha acıdır.» Kamer: 45-46 âyetini okuyarak çadırından dışarı çıktı. (Hadisin geçtiği diğer yerler: 2915, 3953)

٦-بَاب قَوْلُهُ ﴿ بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ أَدْهَى وَأَمَرُّ﴾ يَعْنِي مِنَ الْمَرَارَةِ.

6- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Onların, vadolunan azabı asıl görecekleri vakit kıyamettir. Kıyamet azabı daha korkunç ve daha acıdır.» (Kamer: 46)

٤٨٧٦ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ يُوسُفَ أَنَّ ابْنَ جُرَيْجٍ أَخْبَرَهُمْ قَالَ أَخْبَرَنِي يُوسُفُ بْنُ مَاهَكَ قَالَ إِنِّي عِنْدَ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ قَالَتْ لَقَدْ أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمَكَّةَ وَإِنِّي لَجَارِيَةٌ أَلْعَبُ ﴿ بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ أَدْهَى وَأَمَرُّ ﴾.

4876- Yusuf ibnu Mâhek -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ben müminlerin annesi Âişe'nin yanında idim. Âişe -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

-Bu âyet Muhammed sallallahu aleyhi ve selleme Mekke'de ve ben

küçük bir kız olduğum ve oynar olduğum bir hâlde indi. ***«Onların, vadolunan azabı asıl görecekleri vakit kıyamettir. Kıyamet azabı daha korkunç ve daha acıdır.»*** (Kamer: 46)

٤٨٧٧ - حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ حَدَّثَنَا خَالِدٌ عَنْ خَالِدٍ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ وَهُوَ فِي قُبَّةٍ لَهُ يَوْمَ بَدْرٍ أَنْشُدُكَ عَهْدَكَ وَوَعْدَكَ اللَّهُمَّ إِنْ شِئْتَ لَمْ تُعْبَدْ بَعْدَ الْيَوْمِ أَبَدًا فَأَخَذَ أَبُو بَكْرٍ بِيَدِهِ وَقَالَ حَسْبُكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَدْ أَلْحَحْتَ عَلَى رَبِّكَ وَهُوَ فِي الدِّرْعِ فَخَرَجَ وَهُوَ يَقُولُ ﴿ سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ بَلْ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ أَدْهَى وَأَمَرُّ ﴾.

4877- Abdullah ibnu Abbas -Allah ondan ve babasından razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Bedir savaşında bir çadır içinde Allah'a şöyle dua ediyordu:

"Allah'ım! Peygamberlerine yardım edeceğin hakkındaki ahdini ve zafer vaadini yerine getirmeni senden istiyorum! Allah'ım! Şayet müminlerin helâkını dilemişsen bu günden sonra ibâdet edilmez!"

Sonunda Ebu Bekir, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in elini tuttu ve şöyle dedi:

-Bu dediklerin senin için yeterlidir Ey Allah'ın Rasûlü! Sen Rabbi'ne karşı duada süreklilik gösterdin. Allah sana vaadini verir.

Bu sırada Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bir zırh içinde idi. Bu duadan sonra Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

«Fakat o topluluk, hezimete uğratılacak ve dönüp kaçacaklardır. Onların, vaadolunan azabı asıl görecekleri vakit kıyamettir. Kıyamet azabı daha korkunç ve daha acıdır.» Kamer: 45-46 âyetini okuyarak çadırından dışarı çıktı.

٥٥-سُورَةُ الرَّحْمَنِ
55- Rahmân Sûresi

وَقَالَ مُجَاهِدٌ ﴿ بِحُسْبَانٍ ﴾ كَحُسْبَانِ الرَّحَى وَقَالَ غَيْرُهُ ﴿ وَأَقِيمُوا الْوَزْنَ﴾ يُرِيدُ لِسَانَ الْمِيزَانِ وَالْعَصْفُ بَقْلُ الزَّرْعِ إِذَا قُطِعَ مِنْهُ شَيْءٌ قَبْلَ أَنْ يُدْرِكَ فَذَلِكَ الْعَصْفُ ﴿ وَالرَّيْحَانُ ﴾ رِزْقُهُ ﴿ وَالْحَبُّ ﴾ الَّذِي يُؤْكَلُ مِنْهُ وَالرَّيْحَانُ فِي كَلَامِ الْعَرَبِ الرِّزْقُ وَقَالَ بَعْضُهُمْ وَالْعَصْفُ يُرِيدُ الْمَأْكُولَ مِنَ الْحَبِّ وَالرَّيْحَانُ النَّضِيجُ الَّذِي لَمْ يُؤْكَلْ وَقَالَ غَيْرُهُ الْعَصْفُ وَرَقُ الْحِنْطَةِ وَقَالَ الضَّحَّاكُ الْعَصْفُ التِّبْنُ وَقَالَ أَبُو مَالِكٍ الْعَصْفُ أَوَّلُ مَا يَنْبُتُ تُسَمِّيهِ النَّبَطُ هَبُورًا وَقَالَ مُجَاهِدٌ الْعَصْفُ وَرَقُ الْحِنْطَةِ وَالرَّيْحَانُ الرِّزْقُ وَالْمَارِجُ اللَّهَبُ الْأَصْفَرُ وَالْأَخْضَرُ الَّذِي يَعْلُو النَّارَ إِذَا أُوقِدَتْ وَقَالَ بَعْضُهُمْ عَنْ مُجَاهِدٍ ﴿ رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ ﴾ لِلشَّمْسِ فِي الشِّتَاءِ مَشْرِقٌ وَمَشْرِقٌ فِي الصَّيْفِ ﴿ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ ﴾ مَغْرِبُهَا فِي الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ ﴿ لَا يَبْغِيَانِ ﴾ لَا يَخْتَلِطَانِ ﴿ الْمُنْشَآتُ ﴾ مَا رُفِعَ قِلْعُهُ مِنَ السُّفُنِ فَأَمَّا مَا لَمْ يُرْفَعْ قِلْعُهُ فَلَيْسَ بِمُنْشَأَةٍ وَقَالَ مُجَاهِدٌ ﴿ كَالْفَخَّارِ ﴾ كَمَا يُصْنَعُ الْفَخَّارُ (الشُّوَاظُ) لَهَبٌ مِنْ نَارٍ ﴿ وَنُحَاسٌ ﴾ النُّحَاسُ الصُّفْرُ يُصَبُّ عَلَى رُءُوسِهِمْ فَيُعَذَّبُونَ بِهِ ﴿ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ﴾ يَهُمُّ بِالْمَعْصِيَةِ فَيَذْكُرُ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ فَيَتْرُكُهَا ﴿مُدْهَامَّتَانِ ﴾ سَوْدَاوَانِ مِنَ الرِّيِّ ﴿صَلْصَالٍ ﴾ طِينٌ خُلِطَ بِرَمْلٍ فَصَلْصَلَ كَمَا يُصَلْصِلُ الْفَخَّارُ وَيُقَالُ مُنْتِنٌ يُرِيدُونَ بِهِ صَلَّ يُقَالُ صَلْصَالٌ كَمَا يُقَالُ صَرَّ الْبَابُ عِنْدَ الْإِغْلَاقِ وَصَرْصَرَ مِثْلُ كَبْكَبْتُهُ يَعْنِي كَبَبْتُهُ ﴿ فَاكِهَةٌ وَنَخْلٌ وَرُمَّانٌ ﴾ وَقَالَ بَعْضُهُمْ لَيْسَ الرُّمَّانُ وَالنَّخْلُ بِالْفَاكِهَةِ وَأَمَّا الْعَرَبُ فَإِنَّهَا تَعُدُّهَا فَاكِهَةً كَقَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ ﴿ حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى ﴾ فَأَمَرَهُمْ بِالْمُحَافَظَةِ عَلَى كُلِّ الصَّلَوَاتِ ثُمَّ أَعَادَ الْعَصْرَ تَشْدِيدًا لَهَا كَمَا أُعِيدَ النَّخْلُ وَالرُّمَّانُ وَمِثْلُهَا ﴿ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ ﴾ ثُمَّ قَالَ ﴿ وَكَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ ﴾ وَقَدْ ذَكَرَهُمُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِي أَوَّلِ قَوْلِهِ ﴿مَنْ فِي

السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ ﴾ وَقَالَ غَيْرُهُ ﴿ أَفْنَانٍ ﴾ أَغْصَانٍ ﴿ وَجَنَى الْجَنَّتَيْنِ دَانٍ ﴾ مَا يُجْتَنَى قَرِيبٌ وَقَالَ الْحَسَنُ ﴿ فَبِأَيِّ آلَاءِ ﴾ نِعَمِهِ وَقَالَ قَتَادَةُ ﴿رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴾ يَعْنِي الْجِنَّ وَالْإِنْسَ وَقَالَ أَبُو الدَّرْدَاءِ ﴿كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ﴾ يَغْفِرُ ذَنْبًا وَيَكْشِفُ كَرْبًا وَيَرْفَعُ قَوْمًا وَيَضَعُ آخَرِينَ وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿ بَرْزَخٌ﴾ حَاجِزٌ الْأَنَامُ الْخَلْقُ ﴿نَضَّاخَتَانِ ﴾ فَيَّاضَتَانِ ﴿ذُو الْجَلَالِ﴾ ذُو الْعَظَمَةِ وَقَالَ غَيْرُهُ مَارِجٌ خَالِصٌ مِنَ النَّارِ يُقَالُ مَرَجَ الْأَمِيرُ رَعِيَّتَهُ إِذَا خَلَّاهُمْ يَعْدُو بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَيُقَالُ مَرَجَ أَمْرُ النَّاسِ ﴿مَرِيجٍ ﴾ مُلْتَبِسٌ ﴿ مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ﴾ اخْتَلَطَ الْبَحْرَانِ مِنْ مَرَجْتَ دَابَّتَكَ تَرَكْتَهَا ﴿سَنَفْرُغُ لَكُمْ ﴾ سَنُحَاسِبُكُمْ لَا يَشْغَلُهُ شَيْءٌ عَنْ شَيْءٍ وَهُوَ مَعْرُوفٌ فِي كَلَامِ الْعَرَبِ يُقَالُ لَأَتَفَرَّغَنَّ لَكَ وَمَا بِهِ شُغْلٌ يَقُولُ لَآخُذَنَّكَ عَلَى غِرَّتِكَ.

Mücâhid şöyle dedi: ***"bihusbanin"*** (Rahmân: 5) El değirmeninin taşının mihveri gibidir.

Mücâhid'den başkası da şöyle dedi: ***"veekîm-ul'vezne"*** (Rahmân: 9) Bununla terazinin dili kastedilmiştir. ***"el-asfu"*** (Rahmân: 12) Ekinin yeşili, tazesidir. Ekine ulaşmadan evvel tazesinden bir şey kesildiği zaman, buna bu isim verilir. ***"verreyhanu"*** Ekinin rızkıdır. ***"velhabbu"*** Ekinden yenilecek olan taneler. ***"verreyhanu"*** Bu kelime Arap dilinde Rızık manasına gelmektedir. Bazıları da şöyle dediler: ***"el-asfu"*** Bununla hububattan yenilen, kastedilmiştir. ***"verreyhanu"*** Yenilmeyen olgun çeşididir. Bir başkası da şöyle dedi: ***"el-asfu"*** Buğday yaprağıdır. Dahhâk da şöyle dedi: ***"el-asfu"*** Samandır. Ebu Mâlik de şöyle dedi: ***"el-asfu"*** Yerden biten bitkinin ilk filizleridir. Nabat dilinde bu ***"hebûran"*** olarak isimlendirilir. Mucâhid şöyle demiştir: ***"el-asfu"*** Buğdayın yaprağıdır. ***"verreyhanu"*** Rızıktır. ***"el-maricu"*** (Rahmân: 15) Ateş yakıldığı zaman ateşin üzerine yükselmekte olan sarı ve yeşil alevdir.

Bazıları da Mucâhid'den olmak üzere şöyle dediler: ***"Rabb-ul'meşrikayni"*** (Rahman: 17) Güneşin kış mevsiminde bir doğuş yeri, yaz mevsiminde bir doğuş yeri vardır. ***"verabb-ul'mağribeyni"*** (Rahmân: 17) Kışın ve yazın batacağı yer. ***"lâ yebğıyani"*** (Rahmân: 20) Birbirine karışmazlar. ***"el-münşeatü"*** (Rahmân: 24) Gemilerden yelkenleri yükseltilmiş olandır. Yelkenleri yükseltilmemiş olanlara bu isim verilmez. ***"kelfehhari"*** (Rahmân: 14) Pişirilmiş toprak kabın yapılması gibi. ***"eş-şuvazu"***

(Rahmân: 35) Ateşten bir alev.

Mucâhid şöyle dedi: ***"yenühasun"*** (Rahmân: 35) Bu bakırdır ki bu eritilerek onların başlarının üzerine dökülmek suretiyle onlara azap edilir. ***"hafe makame rabbihi"*** (Rahmân: 46) Günah işlemeyi içinden geçirir, ancak Allah Azze ve Celle'yi hatırlar ve günah işlemeyi terk eder. ***"müdhammetani"*** (Rahmân: 64) Suya kanmaktan dolayı bitkileri siyaha yaklaşmış koyu yeşil iki cennet. ***"salsalin"*** Kumla karıştırılmış kuru çamur. ***"fakihatun venahlun verummanun"*** ***«Her ikisinde de çeşit çeşit meyveler, hurma ve nar vardır.»*** (Rahmân: 68). Bazıları şöyle dediler: Hurma ve nar meyve değildir. Arap kavmi ise bunları meyveden sayarlar. Allah Azze ve Celle'nin buyurduğu gibi: ***«Namazlara ve özellikle orta namaza devam edin.»*** (Bakara: 238) Allah Azze ve Celle burada Müslümanlara namazlarını terk etmeksizin devam etmelerini emretmiştir. Sonra Allah Azze ve Celle teyit etmek için ikindi namazını tekrar etmiştir. Tıpkı bu âyette hurma ve nar meyvelerinin tekrar edildiği gibi. Şu âyette tıpkı onun gibidir: ***«Göklerde ve yerde olan her şeyin Allah'a secde ettiğini görmedin mi?»*** (Hac: 18) Sonra Allah Azze ve Celle şöyle buyurdu: ***«İnsanların birçoğu hakikaten Allah'a secde eder, birçoğunun üzerine de azap hak olmuştur.»*** Hâlbuki Allah bunları evvelindeki ***«Göklerdeki herkes ve yerde bulunan herkes»*** kelâmı içinde zikretmişti.

Mucâhid'den başkası şöyle dedi: ***"efnanin"*** (Rahmân: 48) Dallar, manasına gelir. ***"vecene-l'cenneteyni danin"*** ***«Her iki cennetin de toplanacak meyveleri çok yakındır.»*** (Rahmân: 54) Onlardan toplanacak meyveler yakındır, kolayca alınır.

Hasan Basrî şöyle dedi: ***"febieyyi alâi"*** Nimetlerinin hangisini?

Katâde şöyle dedi: ***"rabbiküma tükezzibani"*** İnsanlar ve cinler.

Ebu Derdâ şöyle dedi: ***"külle yevmin hüve fi şe'nin"*** ***«O da her gün bir iştedir.»*** (Rahmân: 29) Günahı bağışlar, sıkıntıyı giderir, bir kavmi yükseltir, diğerlerini alçaltır.

İbnu Abbas şöyle dedi: ***"berzehun"*** Engel. ***"el-enamu"*** (Rahmân: 10) Mahlûk. ***"nezzahetani"*** (Rahmân: 66) Durmadan fışkıran iki pınar. ***"zü-l'celali"*** (Rahmân: 27) Azamet sahibi.

İbnu Abbas'tan başkası da şöyle dedi: ***"maricun"*** (Rahmân: 15) Ateşin dumansız olanı. ***"maricin"*** (Kâf: 5) Karışık. ***"merece"*** Karıştı. ***"merecel bahreyni"*** İki deniz karıştı. ***"senefruğu leküm"*** (Rahmân: 31) Sizleri hesaba çekeceğiz.

١-بَاب قَوْلِه ﴿ وَمِنْ دُونِهِمَا جَنَّتَانِ ﴾

1- Allah Azze ve Celle'nin Şu Kavli Bâbı

«Bu iki cennetten başka iki cennet daha vardır.» (Rahmân: 62)[289]

٤٨٧٨ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي الْأَسْوَدِ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ الصَّمَدِ الْعَمِّيُّ حَدَّثَنَا أَبُو عِمْرَانَ الْجَوْنِيُّ عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ قَيْسٍ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ جَنَّتَانِ مِنْ فِضَّةٍ آنِيَتُهُمَا وَمَا فِيهِمَا وَجَنَّتَانِ مِنْ ذَهَبٍ آنِيَتُهُمَا وَمَا فِيهِمَا وَمَا بَيْنَ الْقَوْمِ وَبَيْنَ أَنْ يَنْظُرُوا إِلَى رَبِّهِمْ إِلَّا رِدَاءُ الْكِبْرِ عَلَى وَجْهِهِ فِي جَنَّةِ عَدْنٍ.

4878- Ebu Musa el-Eşarî -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"İki cennet vardır ki, bunların kapları ve içlerinde bulunan şeyler hep gümüştendir. İki cennet daha vardır ki onun da kapları ve içinde bulunan şeyler altındandır. Adn cennetindeki cennetliklerle bunların kendi Rabb'lerine bakmaları arasında, Allah'ın vechi üzerindeki büyüklük ridasından başka bir şey bulunmayacaktır." (Hadisin geçtiği yerler: 4880, 7444)

289 Allah Teâlâ bu âyet-i kerimede, kendi huzuruna çıkacağı günden korkan müminlere dört cennet verileceğini beyan etmektedir. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bu dört cennetten ikisinin içinde bulunan herşeyiyle gümüşten, ikisinin ise içinde bulunan herşeyiyle altından olduğunu beyan etmiştir.

İÇİNDEKİLER (7. CİLT)

Allah Rasûlünün Savaşları kitabı - devamı 5
70- Hanîfe Oğulları Heyet: ve Sumâme İbnu Usâlin Hadîsi Bâbı 7
71- Esvedul-Ansî Kıssası Bâbı 12
72- Necrân Ehlinin Kıssası Bâbı 13
73- Umman ve Bahreyn Kıssası Bâbı 15
74- Eşari Kabilesi ve Yemen Ehli Heyetinin Gelişleri Bâbı 16
75- Devs ve Tufeyl ibnu Amr Devsî Kıssaları Bâbı5 22
76- Tayyi Kabilesi Heyeti Kıssası ve Adiy İbnu Hatim Hadîsi Bâbı 24
77- Vedâ Haccı Bâbı 25
78- Tebûk Savaşı Bâbı 39
79- Ka'b İbnu Mâlik Hadîsi ve Allah Azze ve Celle'nin (Tevbe; 118) Kavli Bâbı 44
80- Allah Rasûlü'nün Semûd Kavminin Yurdu Olan Hicr Vadisine İnmesi Bâbı 60
81- Bâb 61
82- Allah Rasûlü'nün Kisrâ ve Kayser'e Gönderdiği Mektûb Bâbı 63
83- Allah Rasûlü'nün hastalığı, vefatı ve Allah teâlâ'nın (Zümer; 30-31) Kavli Bâbı 65
84- Allah Rasûlü'nün Vefatından Önceki Söylediği Son Sözü Bâbı 86
85- Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellemin Vefâtı Bâbı 87
86- Bâb 87
87- Allah Rasûlü'nün Vefat Ettiği Hastalığı Esnasında Usâme İbnu Zeyd'i Komutan Olarak bir Ordunun Başında Göndermesi Bâbı 88
88- Bâb 89
89- Bâb: Allah Rasûlü kaç Savaşa İştirak Etti? 90

65- KİTAB'UT-TEFSİR
(Kur'ân'ın Tefsiri Kitabı)

1- Fâtiha Sûresi Hakkında Gelen Hadîsler Bâbı 92
2- Allah Azze ve Celle'nin (Fatiha; 7) Kavli Bâbı 94
2- Bakara Suresi 95
1- Allah Azze ve Celle'nin (Bakara: 31) Kavli Bâbı 96
2- Bâb 99
3- Allah Azze ve Celle'nin (Bakara: 22) Kavli Bâbı 100
4- Allah Azze ve Celle'nin (Bakara: 57) Kavli Bâbı 102

5- Allah Azze ve Celle'nin (Bakara: 58) Kavli Bâbı 103
6- Allah Azze ve Celle'nin (Bakara: 97) Kavli Bâbı 104
7- Allah Azze ve Celle'nin (Bakara: 106) Kavli Bâbı 107
8- Allah Azze ve Celle'nin (Bakara: 116) Kavli Bâbı 108
9- Allah Azze ve Celle'nin (Bakara: 125) kavli Bâbı 109
10- Allah Azze ve Celle'nin (Bakara: 127) Kavli Bâbı 111
11- Allah Azze ve Celle'nin (Bakara: 136) Kavli Bâbı 113
12- Allah Azze ve Celle'nin (Bakara: 142) Kavli Bâbı 114
13- Allah Azze ve Celle'nin (Bakara: 143) Kavli Bâbı 118
14- Allah Azze ve Celle'nin (Bakara: 143) Kavli Bâbı 121
15- Allah Azze ve Celle'nin (Bakara: 144) Kavli Bâbı 122
16- Allah Azze ve Celle'nin (Bakara: 145) Kavli Bâbı 123
17- Allah Azze ve Celle'nin (Bakara: 146-147) Kavli Bâbı 123
18- Allah Azze ve Celle'nin (Bakara: 148) Kavli Bâbı 124
19- Allah Azze ve Celle'nin (Bakara: 149) Kavli Bâbı 125
20- Allah Azze ve Celle'nin (Bakara: 150) Kavli Bâbı 126
21- Yüce Allah'ın (Bakara: 158) Kavli Bâbı: 127
22- Allah Azze ve Celle'nin (Bakara: 165) Kavli Bâbı 130
23- Allah Azze ve Celle'nin (Bakara: 178) Kavli Bâbı 131
24- Allah Azze ve Celle'nin (Bakara: 183) Kavli Bâbı 134
25- Allah Azze ve Celle'nin (Bakara: 184) Kavli Bâbı 135
26- Allah Azze ve Celle'nin (Bakara: 185) Kavli Bâbı 137
27- Allah Azze ve Celle'nin (Bakara: 187) Kavli Bâbı 138
28- Allah Azze ve Celle'nin (Bakara: 187) Kavli Bâbı 139
29- Allah Azze ve Celle'nin (Bakara: 189) Kavli Bâbı 141
30- Allah Azze ve Celle'nin (Bakara: 193) Kavli Bâbı 142
31- Allah Azze ve Celle'nin (Bakara: 195) Kavli Bâbı 145
32- Allah'ın (Bakara: 196) Kavli Bâbı: 146
33- Allah Azze ve Celle'nin (Bakara: 196) Kavli Bâbı 149
34- Allah Azze ve Celle'nin (Bakara: 198) Kavli Bâbı 150
35- Allah Azze ve Celle'nin (Bakara: 199 Kavli Bâbı 150
36- Allah Azze ve Celle'nin (Bakara: 201) Kavli Bâbı 152
37- Allah Azze ve Celle'nin (Bakara: 204) Kavli Bâbı 153
38- Allah Azze ve Celle'nin (Bakara: 214) Kavli Bâbı 153
39- Allah Azze ve Celle'nin (Bakara: 223) Kavli Bâbı 155
40- Allah Azze ve Celle'nin (Bakara: 232) Kavli Bâbı 156
41- Allah Azze ve Celle'nin (Bakara: 234) Kavli Bâbı 158
42- Allah Azze ve Celle'nin (Bakara: 238) Kavli Bâbı 162
43- Allah Azze ve Celle'nin (Bakara: 238) Kavli Bâbı 162
44- Allah Azze ve Celle'nin (Bakara: 239) Kavli Bâbı 163
45- Allah Azze ve Celle'nin (Bakara: 240) Kavli Bâbı 165
46- Allah Azze ve Celle'nin (Bakara: 260) Kavli Bâbı 166

47- Allah Azze ve Celle'nin (Bakara: 266) Kavli Bâbı 167
48- Allah Azze ve Celle'nin (Bakara: 273) Kavli Bâbı 169
49- Allah Azze ve Celle'nin (Bakara: 275) Kavli Bâbı 170
50- Allah Azze ve Celle'nin (Bakara: 276) Kavli Bâbı 172
51- Allah Azze ve Celle'nin (Bakara: 279) Kavli Bâbı 172
52- Allah Azze ve Celle'nin (Bakara: 280) Kavli Bâbı 173
53- Allah Azze ve Celle'nin (Bakara: 281) Kavli Bâbı 174
54- Allah Azze ve Celle'nin (Bakara: 284) Kavli Bâbı 175
55- Allah Azze ve Celle'nin (Bakara: 285) Kavli Bâbı 175
3- Âl-i İmrân Sûresi 177
1- Allah Azze ve Celle'nin (Âl-i İmrân; 7) Kavli Bâbı 177
2- Allah Azze ve Celle'nin (Âl-i İmrân; 36) Kavli Bâbı 180
3- Allah Azze ve Celle'nin (Âl-i İmrân; 77) Kavli Bâbı 181
4- Allah Azze ve Celle'nin (Âl-i İmrân; 64) Kavli Bâbı 185
5- Allah Azze ve Celle'nin (Âl-i İmrân; 92) Kavli Bâbı 192
6- Allah Azze ve Celle'nin (Âl-i İmrân; 93) Kavli Bâbı 194
7- Allah Azze ve Celle'nin (Âl-i İmrân; 110) Kavli Bâbı 195
8- Allah Azze ve Celle'nin (Âl-i İmrân; 122) Kavli Bâbı 196
9- Allah Azze ve Celle'nin (Âl-i İmrân; 128) Kavli Bâbı 197
10- Allah Azze ve Celle'nin (Âl-i İmrân; 153) Kavli Bâbı 198
11- Allah Azze ve Celle'nin (Âl-i İmrân; 154) Kavli Bâbı 199
12- Allah Azze ve Celle'nin (Âl-i İmrân; 172) Kavli Bâbı 200
13- Allah Azze ve Celle'nin (Âl-i İmrân; 153) Kavli Bâbı 201
14- Allah Azze ve Celle'nin (Âl-i İmrân; 180) Kavli Bâbı 202
15- Allah Azze ve Celle'nin (Âl-i İmrân; 186) Kavli Bâbı 203
16- Allah Azze ve Celle'nin (Âl-i İmrân; 188) Kavli Bâbı 207
17- Allah Azze ve Celle'nin (Âl-i İmrân; 190) Kavli Bâbı 209
18- Allah Azze ve Celle'nin (Âl-i İmrân; 191) Kavli Bâbı 210
19- Allah Azze ve Celle'nin (Âl-i İmrân; 192) Kavli Bâbı 211
20- Allah Azze ve Celle'nin (Âl-i İmrân; 193) Kavli Bâbı 212
4-Nisâ Sûresi 214
1- Allah Azze ve Celle'nin (Nisa; 3) Kavli Bâbı 214
2- Allah Azze ve Celle'nin (Nisa; 6) Kavli Bâbı 217
3- Allah Azze ve Celle'nin (Nisa; 8) Kavli Bâbı 218
4- Allah Azze ve Celle'nin (Nisa; 11) Kavli Bâbı 219
5- Allah Azze ve Celle'nin (Nisa; 12) Kavli Bâbı 220
6- Allah Azze ve Celle'nin (Nisa; 19) Kavli Bâbı 220
7- Allah Azze ve Celle'nin (Nisa; 33) Kavli Bâbı 222
8- Allah Azze ve Celle'nin (Nisa; 40) Kavli Bâbı 223
9- Allah Azze ve Celle'nin (Nisa; 41) Kavli Bâbı 226
10- Allah Azze ve Celle'nin (Nisa; 43) Kavli Bâbı 227
11- Allah Azze ve Celle'nin (Nisa; 59) Kavli Bâbı 229

12- Allah Azze ve Celle'nin (Nisa; 65) Kavli Bâbı 231
13- Allah Azze ve Celle'nin (Nisa; 69) Kavli Bâbı 232
14- Allah Azze ve Celle'nin (Nisa; 75) Kavli Bâbı 233
15- Allah Azze ve Celle'nin (Nisa; 88) Kavli Bâbı 235
16- Allah Azze ve Celle'nin (Nisa; 93) Kavli Bâbı 236
17- Allah Azze ve Celle'nin (Nisa; 94) Kavli Bâbı 237
18- Allah Azze ve Celle'nin (Nisa; 95) Kavli Bâbı 238
19- Allah Azze ve Celle'nin (Nisa; 97) Kavli Bâbı 241
20- Allah Azze ve Celle'nin (Nisa; 98) Kavli Bâbı 243
21- Allah Azze ve Celle'nin (Nisa; 99) Kavli Bâbı 243
22- Allah Azze ve Celle'nin (Nisa; 102) Kavli Bâbı 244
23- Allah Azze ve Celle'nin (Nisa; 127) Kavli Bâbı 245
24- Allah Azze ve Celle'nin (Nisa; 128) Kavli Bâbı 246
25- Allah Azze ve Celle'nin (Nisa; 145) Kavli Bâbı 247
26- Allah Azze ve Celle'nin (Nisa; 163) Kavli Bâbı 249
27- Allah Azze ve Celle'nin (Nisa; 76) Kavli Bâbı 250
5- Mâide Sûresi 251
1- Bâb 251
2- Allah Azze ve Celle'nin (Mâide; 3) Kavli Bâbı 252
3- Allah Azze ve Celle'nin (Mâide; 6) Kavli Bâbı 254
4- Allah Azze ve Celle'nin (Mâide; 24) Kavli Bâbı 258
5- Allah Azze ve Celle'nin (Mâide; 33) Kavli Bâbı 259
6- Allah Azze ve Celle'nin (Mâide; 45) Kavli Bâbı 261
7- Allah Azze ve Celle'nin (Mâide; 67) Kavli Bâbı 262
8- Allah Azze ve Celle'nin (Mâide; 89) Kavli Bâbı 263
9- Allah Azze ve Celle'nin (Mâide; 87) Kavli Bâbı 264
10- Allah Azze ve Celle'nin (Mâide; 90) Kavli Bâbı 265
11- Allah Azze ve Celle'nin (Mâide; 93) Kavli Bâbı 269
12- Allah Azze ve Celle'nin (Mâide; 101) Kavli Bâbı 270
13- Allah Azze ve Celle'nin (Mâide; 103) Kavli Bâbı 272
14- Allah Azze ve Celle'nin (Mâide; 117) Kavli Bâbı 275
15- Allah Azze ve Celle'nin (Mâide; 118) Kavli Bâbı 276
6- Enâm Sûresi 277
1- Allah Azze ve Celle'nin (Enâm; 59) Kavli Bâbı 279
2- Allah Azze ve Celle'nin (Enâm; 65) Kavli Bâbı 280
3- Allah Azze ve Celle'nin (Enâm; 82) Kavli Bâbı 281
4- Allah Azze ve Celle'nin (Enâm; 86) Kavli Bâbı 282
5- Allah Azze ve Celle'nin (Enâm; 90) Kavli Bâbı 283
6- Allah Azze ve Celle'nin (Enâm; 146) Kavli Bâbı 284
7- Allah Azze ve Celle'nin (Enâm; 151) Kavli Bâbı 285
8- Bâb 287
9- Allah Azze ve Celle'nin (Enâm; 150) Kavli Bâbı 288

10- Allah Azze ve Celle'nin (Enâm; 158) Kavli Bâbı 288
7- A'râf Sûresi 289
1- Allah Azze ve Celle'nin (A'râf; 33) Kavli Bâbı 291
2- Allah Azze ve Celle'nin (A'râf; 143) Kavli Bâbı 292
3- Allah Azze ve Celle'nin (A'râf; 160) Kavli Bâbı 294
4- Allah Azze ve Celle'nin (A'râf; 158) Kavli Bâbı 294
5- Allah Azze ve Celle'nin (A'râf; 161) Kavli Bâbı 296
6- Allah Azze ve Celle'nin (A'râf; 199) Kavli Bâbı 297
8- Enfâl Sûresi 299
1- Allah Azze ve Celle'nin (Enfâl; 1) Kavli Bâbı 299
Allah Azze ve Celle'nin (Enfâl; 22) Kavli Bâbı 300
2- Allah Azze ve Celle'nin (Enfâl; 24) Kavli Bâbı 301
3- Allah Azze ve Celle'nin (Enfâl; 32) Kavli Bâbı 302
4- Allah Azze ve Celle'nin (Enfâl; 33) Kavli Bâbı 304
5- Allah Azze ve Celle'nin (Enfâl; 39) Kavli Bâbı 305
6- Allah Azze ve Celle'nin (Enfâl; 65) Kavli Bâbı 307
7- Allah Azze ve Celle'nin (Enfâl; 66) Kavli Bâbı 308
9- Tevbe Sûresi 309
1- Allah Azze ve Celle'nin (Tevbe; 1) Kavli Bâbı 310
2- Allah Azze ve Celle'nin (Tevbe; 2) Kavli Bâbı 311
3- Allah Azze ve Celle'nin (Tevbe; 3) Kavli Bâbı 313
4- Allah Azze ve Celle'nin (Tevbe; 4) Kavli Bâbı 314
5- Allah Azze ve Celle'nin (Tevbe; 12) Kavli Bâbı 315
6- Allah Azze ve Celle'nin (Tevbe; 34) Kavli Bâbı 316
7- Allah Azze ve Celle'nin (Tevbe; 35) Kavli Bâbı 317
8- Allah Azze ve Celle'nin (Tevbe; 36) Kavli Bâbı 318
9- Allah Azze ve Celle'nin (Tevbe; 40) Kavli Bâbı 319
10- Allah Azze ve Celle'nin (Tevbe; 60) Kavli Bâbı 322
11- Allah Azze ve Celle'nin (Tevbe; 79) Kavli Bâbı 323
12- Allah Azze ve Celle'nin (Tevbe; 80) Kavli Bâbı 325
13- Allah Azze ve Celle'nin (Tevbe; 84) Kavli Bâbı 328
14- Allah Azze ve Celle'nin (Tevbe; 95) Kavli Bâbı 329
Allah Azze ve Celle'nin (Tevbe; 96) Kavli Bâbı 330
15- Allah Azze ve Celle'nin (Tevbe; 102) Kavli Bâbı 330
16- Allah Azze ve Celle'nin (Tevbe; 113) Kavli Bâbı 332
17- Allah Azze ve Celle'nin (Tevbe; 117) Kavli Bâbı 333
18- Allah Azze ve Celle'nin (Tevbe; 118) Kavli Bâbı 335
19- Allah Azze ve Celle'nin (Tevbe; 119) Kavli Bâbı 338
20- Allah Azze ve Celle'nin (Tevbe; 128-129) Kavli Bâbı 339
10- Yûnus Sûresi 342
1- Bâb. 342
2- Allah Azze ve Celle'nin (Yûnus; 90) Kavli Bâbı 343

11- Hud Sûresi 344
1- Allah Azze ve Celle'nin (Hud; 5) Kavli Bâbı 345
2- Allah Azze ve Celle'nin (Hud; 7) Kavli Bâbı 347
3- Allah Azze ve Celle'nin (Hud; 84) Kavli Bâbı 348
4- Allah Azze ve Celle'nin (Hud; 18) Kavli Bâbı 349
5- Allah Azze ve Celle'nin (Hud; 102) Kavli Bâbı 351
6- Allah Azze ve Celle'nin (Hud; 114) Kavli Bâbı 352
12- Yûsuf Sûresi 353
1- Allah Azze ve Celle'nin (Yûsuf; 6) Kavli Bâbı 354
2- Allah Azze ve Celle'nin (Yûsuf; 7) Kavli Bâbı 355
3- Allah Azze ve Celle'nin (Yûsuf; 18) Kavli Bâbı 356
4- Allah Azze ve Celle'nin (Yûsuf; 23) Kavli Bâbı 359
5- Allah Azze ve Celle'nin (Yûsuf; 50-51) Kavli Bâbı 360
6- Allah Azze ve Celle'nin (Yûsuf; 110) Kavli Bâbı 362
13- Rad Sûresi 363
1- Allah Azze ve Celle'nin (Rad; 8) Kavli Bâbı 365
14- İbrâhîm Sûresi 366
1- Allah Azze ve Celle'nin (İbrâhîm; 24-25) Kavli Bâbı 367
2- Allah Azze ve Celle'nin (İbrâhîm; 27) Kavli Bâbı 368
3- Allah Azze ve Celle'nin (İbrâhîm; 28) Kavli Bâbı 369
15- Hicr Sûresi 370
1- Allah Azze ve Celle'nin (Hicr; 17-18) Kavli Bâbı 371
2- Allah Azze ve Celle'nin (Hicr; 80) Kavli Bâbı 373
3- Allah Azze ve Celle'nin (Hicr; 87) Kavli Bâbı 373
4- Allah Azze ve Celle'nin (Hicr; 91) Kavli Bâbı 375
5- Allah Azze ve Celle'nin (Hicr; 99) Kavli Bâbı 376
16- Nahl Sûresi 376
1- Allah Azze ve Celle'nin (Nahl; 70) Kavli Bâbı 378
17- İsrâ Sûresi 378
1- Bâb 378
2- Bâb 379
3- Allah Azze ve Celle'nin (İsrâ; 1) Kavli Bâbı 380
4- Bâb 381
Allah Azze ve Celle'nin (İsrâ; 16) Kavli Bâbı 382
5- Allah Azze ve Celle'nin (İsrâ; 3) Kavli Bâbı 383
6- Allah Azze ve Celle'nin (İsrâ; 55) Kavli Bâbı 387
7- Allah Azze ve Celle'nin (İsrâ; 56) Kavli Bâbı 388
8- Allah Azze ve Celle'nin (İsrâ; 57) Kavli Bâbı 389
9- Allah Azze ve Celle'nin (İsrâ; 60) Kavli Bâbı 390
10- Allah Azze ve Celle'nin (İsrâ; 78) Kavli Bâbı 390
11- Allah Azze ve Celle'nin (İsrâ; 79) Kavli Bâbı 391
12- Allah Azze ve Celle'nin (İsrâ; 81) Kavli Bâbı 392

13- Allah Azze ve Celle'nin (İsrâ; 85) Kavli Bâbı 393
14- Allah Azze ve Celle'nin (İsrâ; 110) Kavli Bâbı 394
18- Kehf Sûresi 395
1- Allah Azze ve Celle'nin (Kehf; 54) Kavli Bâbı 396
2- Allah Azze ve Celle'nin (Kehf; 60) Kavli Bâbı 397
3- Allah Azze ve Celle'nin (Kehf; 61) Kavli Bâbı 402
4- Allah Azze ve Celle'nin (Kehf; 62-63) Kavli Bâbı 408
Allah Azze ve Celle'nin (Kehf; 63) Kavli Bâbı 408
5- Allah Azze ve Celle'nin (Kehf; 103) Kavli Bâbı 412
6- Allah Azze ve Celle'nin (Kehf; 105) Kavli Bâbı 413
19- Meryem Sûresi 414
1- Allah Azze ve Celle'nin (Meryem; 39) Kavli Bâbı 415
2- Allah Azze ve Celle'nin (Meryem; 64) Kavli Bâbı 416
3- Allah Azze ve Celle'nin (Meryem; 77) Kavli Bâbı 417
4- Allah Azze ve Celle'nin (Meryem; 78) Kavli Bâbı 418
5- Allah Azze ve Celle'nin (Meryem; 79) Kavli Bâbı 419
6- Allah Azze ve Celle'nin (Meryem; 80) Kavli Bâbı 420
20- Tâhâ Sûresi 421
1- Allah Azze ve Celle'nin (Tâhâ; 41) Kavli Bâbı.....423
2- Allah Azze ve Celle'nin (Tâhâ; 77-78) Kavli Bâbı 424
3- Allah Azze ve Celle'nin (Tâhâ; 117) Kavli Bâbı 425
21- Enbiyâ Sûresi 426
1- Allah Azze ve Celle'nin (Enbiyâ; 104) Kavli Bâbı 427
22- Hac Sûresi 428
1- Allah Azze ve Celle'nin (Hac; 2) Kavli Bâbı 429
2- Allah Azze ve Celle'nin (Hac; 11-12) Kavli Bâbı 431
3- Allah Azze ve Celle'nin (Hac; 19) Kavli Bâbı 432
23- Mu'minûn Sûresi 433
24- Nûr Sûresi 434
1- Allah Azze ve Celle'nin (Nûr; 6) Kavli Bâbı 436
2- Allah Azze ve Celle'nin (Nûr; 7) Kavli Bâbı 438
3- Allah Azze ve Celle'nin (Nûr; 8) Kavli Bâbı 439
4- Yüce Allah'ın (Nûr; 9) Kavli Babı: 442
5- Allah Azze ve Celle'nin (Nûr; 11) Kavli Bâbı 442
6- Allah Azze ve Celle'nin (Nûr; 12-13) Kavli Bâbı 443
7- Allah Azze ve Celle'nin (Nûr; 14) Kavli Bâbı 454
8- Allah Azze ve Celle'nin (Nûr; 15) Kavli Bâbı 455
9- Allah Azze ve Celle'nin (Nûr; 16) Kavli Bâbı 455
Allah Azze ve Celle'nin (Nûr; 17) Kavli Bâbı 457
10- Allah Azze ve Celle'nin (Nûr; 18) Kavli Bâbı 458
11- Allah Azze ve Celle'nin (Nûr; 19-20) Kavli Bâbı 459
12- Allah Azze ve Celle'nin (Nûr; 31) Kavli Bâbı 465

25- Furkan Sûresi 466
1- Allah Azze ve Celle'nin (Furkan; 34) Kavli Bâbı 468
2- Allah Azze ve Celle'nin (Furkan; 68) Kavli Bâbı 469
3- Allah Azze ve Celle'nin (Furkan; 69) Kavli Bâbı 471
4- Allah Azze ve Celle'nin (Furkan; 70) Kavli Bâbı 472
5- Allah Azze ve Celle'nin (Furkan; 77) Kavli Bâbı 473
26- Şuarâ Sûresi 474
1- Allah Azze ve Celle'nin (Şuarâ; 87) Kavli Bâbı 475
2- Allah Azze ve Celle'nin (Şuarâ; 214) Kavli Bâbı 476
27- Neml Sûresi 479
28- Kasas Sûresi 479
1- Allah Azze ve Celle'nin (Kasas; 56) Kavli Bâbı 480
2- Allah Azze ve Celle'nin (Kasas; 85) Kavli Bâbı 483
29- Ankebût Sûresi 483
30- Rûm Sûresi 484
Allah Azze ve Celle'nin (Rûm; 30) Kavli Bâbı 487
31- Lokmân Sûresi 488
1- Allah Azze ve Celle'nin (Lokmân; 13) Kavli Bâbı 488
2- Allah Azze ve Celle'nin (Lokmân; 34) Kavli Bâbı 489
32- Secde Sûresi 491
1- Allah Azze ve Celle'nin (Secde; 17) Kavli Bâbı 492
33- Ahzâb Sûresi 493
1- Allah Azze ve Celle'nin (Ahzâb; 6) Kavli Bâbı 493
2- Allah Azze ve Celle'nin (Ahzâb; 5) Kavli Bâbı 494
3- Allah Azze ve Celle'nin (Ahzâb; 23) Kavli Bâbı 495
4- Allah Azze ve Celle'nin (Ahzâb; 28) Kavli Bâbı 496
5- Allah Azze ve Celle'nin (Ahzâb; 29) Kavli Bâbı 497
6- Allah Azze ve Celle'nin (Ahzâb; 37) Kavli Bâbı 499
7- Allah Azze ve Celle'nin (Ahzâb; 51) Kavli Bâbı 500
8- Allah Azze ve Celle'nin (Ahzâb; 53) Kavli Bâbı 501
9- Allah Azze ve Celle'nin (Ahzâb; 54-55) Kavli Bâbı 507
10- Allah Azze ve Celle'nin (Ahzâb; 56) Kavli Bâbı 509
11- Allah Azze ve Celle'nin (Ahzâb; 69) Kavli Bâbı 511
34- Sebe' Sûresi 512
1- Allah Azze ve Celle'nin (Sebe'; 23) Kavli Bâbı 514
2- Allah Azze ve Celle'nin (Sebe'; 46) Kavli Bâbı 515
35- Melekler (Fâtir) Sûresi 516
36- Yâsîn Sûresi 517
1- Allah Azze ve Celle'nin (Yâsîn; 38) Kavli Bâbı 518
37- Sâffât Sûresi 519
1- Allah Azze ve Celle'nin (Sâffât; 139) Kavli Bâbı 520
38- Sâd Sûresi 521

1- Allah Azze ve Celle'nin (Sâd; 35) Kavli Bâbı 52
2- Allah Azze ve Celle'nin (Sâd; 86) Kavli Bâbı 52
39- Zumer Sûresi 52
1- Allah Azze ve Celle'nin (Zumer; 53) Kavli Bâbı 52
2- Yüce Allah'ın (Zumer; 67) Kavli Babı 52
3- Allah Azze ve Celle'nin (Zumer; 67) Kavli Bâbı 52
4- Allah Azze ve Celle'nin (Zumer; 68) Kavli Bâbı 53
40- Mu'min Sûresi 53
41- Fussilet Sûresi 53
1- Allah Azze ve Celle'nin (Fussilet; 22) Kavli Bâbı 53
2- Allah Azze ve Celle'nin (Fussilet; 23) Kavli Bâbı 53
42- Şûrâ Sûresi 54
1- Allah Azze ve Celle'nin (Şûrâ; 23) Kavli Bâbı 54
43- Ha Mîm Zuhruf Sûresi 54
1- Allah Azze ve Celle'nin (Zuhruf; 77) Kavli Bâbı 54
2- Allah Azze ve Celle'nin (Zuhruf; 5) Kavli Bâbı 54
44- Hâ Mîm Duhân Sûresi 54
1- Allah Azze ve Celle'nin (Duhân; 10) Kavli Bâbı 54
2- Allah Azze ve Celle'nin (Duhân; 10-11) Kavli Bâbı 54
3- Allah Azze ve Celle'nin (Duhân; 12) Kavli Bâbı 54
4- Allah Azze ve Celle'nin (Duhân; 13) Kavli Bâbı 54
5- Allah Azze ve Celle'nin (Duhân; 14) Kavli Bâbı 55
6- Allah Azze ve Celle'nin (Duhân; 16) Kavli Bâbı 55
45- Hâ Mîm Câsiye Sûresi 55
1- Allah Azze ve Celle'nin (Câsiye; 24) Kavli Bâbı 55
46- Hâ Mîm Ahkâf Sûresi 55
1- Allah Azze ve Celle'nin (Ahkâf; 17) Kavli Bâbı 55
2- Allah Azze ve Celle'nin (Ahkâf; 24-25) Kavli Bâbı 55
47- Muhammed Sûresi 55
1- Allah Azze ve Celle'nin (Muhammed; 22) Kavli Bâbı 55
48- Fetih Sûresi 55
1- Allah Azze ve Celle'nin (Fetih; 1) Kavli Bâbı 56
2- Allah Azze ve Celle'nin (Fetih; 2) Kavli Bâbı 56
3- Allah Azze ve Celle'nin (Fetih; 8) Kavli Bâbı 56
4- Allah Azze ve Celle'nin (Fetih; 4) Kavli Bâbı 56
5- Allah Azze ve Celle'nin (Fetih; 18) Kavli Bâbı 56
49- Hucurât Sûresi 56
1- Allah Azze ve Celle'nin (Hucurât; 2) Kavli Bâbı 56
2- Allah Azze ve Celle'nin (Hucurât; 4) Kavli Bâbı 57
Allah Azze ve Celle'nin (Hucurât; 5) Kavli Bâbı 57
50- Kâf Sûresi 57
1- Allah Azze ve Celle'nin (Kâf; 30) Kavli Bâbı 57

2- Allah Azze ve Celle'nin (Kâf; 39) Kavli Bâbı....574
51- Zâriyât Sûresi....575
52- Tûr Sûresi....577
1- Bâb....577
53- Necm Sûresi....579
1- Bâb....580
Allah Azze ve Celle'nin (Necm; 9-10) Kavli Bâbı....581
Allah Azze ve Celle'nin (Necm; 10) Kavli Bâbı....581
Allah Azze ve Celle'nin (Necm; 18) Kavli Bâbı....582
2- Allah Azze ve Celle'nin (Necm; 19-20) Kavli Bâbı....582
3- Allah Azze ve Celle'nin (Necm; 20) Kavli Bâbı....583
4- Allah Azze ve Celle'nin (Necm; 62) Kavli Bâbı....584
54- Kamer Sûresi....585
1- Allah Azze ve Celle'nin (Kamer; 1-2) Kavli Bâbı....586
2- Allah Azze ve Celle'nin (Kamer; 14-15) Kavli Bâbı....588
Allah Azze ve Celle'nin (Kamer; 17) Kavli Bâbı....589
Allah Azze ve Celle'nin (Kamer; 20-21) Kavli Bâbı....589
3- Allah Azze ve Celle'nin (Kamer; 31-32) Kavli Bâbı....590
4- Allah Azze ve Celle'nin (Kamer; 38-39) Kavli Bâbı....590
Allah Azze ve Celle'nin (Kamer; 51) Kavli Bâbı....591
5- Allah Azze ve Celle'nin (Kamer; 45) Kavli Bâbı....591
6- Allah Azze ve Celle'nin (Kamer; 46) Kavli Bâbı....592
55- Rahman Sûresi....594
1- Allah Azze ve Celle'nin (Rahman; 62) Kavli Bâbı....597

İÇİNDEKİLER....598